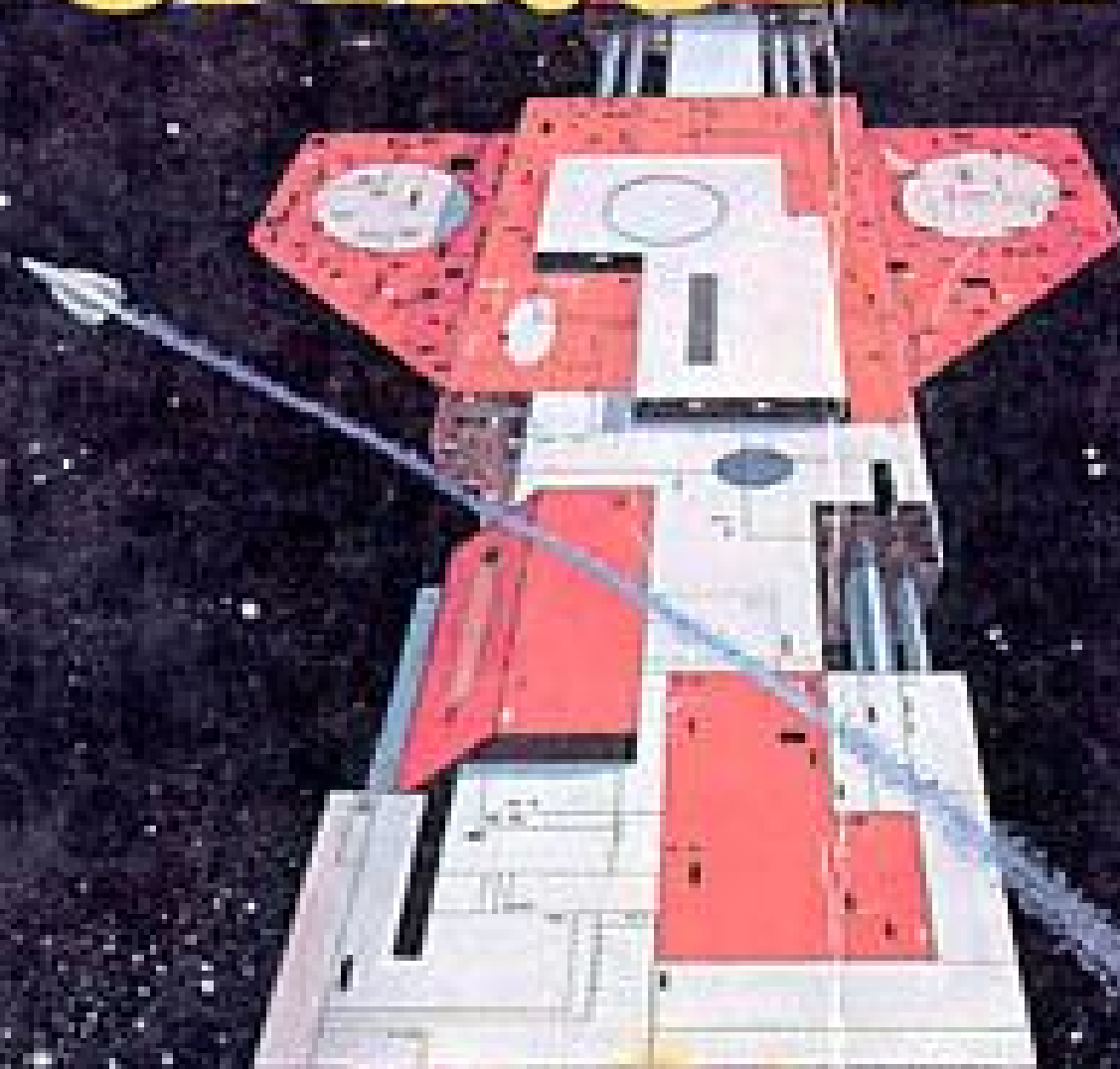

ROBOTI I CARSTVO

ISAAC ASIMOV

POTOMAK

@03 = Aurora

1.

Gladija je opipala platnenu naslonjaču kako bi se uverila da nije suviše vlažna, a zatim je sela. Jednim pokretom podesila je kontrole tako da se našla u poluležećem položaju, a drugim je aktivirala dijamagnetsko polje koje joj je kao i uvek omogućilo da se oseća krajnje opušteno. A zašto da ne? Ona je, u stvari, lebdela - centimetar iznad tkanine.

Noć je bila topla i ugodna, jedna od onih koje su planetu Auroru prikazivale u najboljoj svetlosti - miomirisnu i zvezdama osvetljenu.

Osetivši teskobu usled tuge, stala je da proučava brojne male iskre koje su obrazovale ustrojstva na nebu, iskre koje su bile tim sjajnije jer je prethodno naredila da se svetla u njenoj nastambi priguše.

Kako to, pitala se, da nikad nije naučila imena zvezda i da nikada nije saznala koja je koja tokom sve dvadeset tri dekade svoga života. Jedna od njih bila je zvezda oko koje se okretala njena rodna planeta Solarija, zvezda koju je, u prve tri dekade svoga života, smatrala naprosto za "sunce".

Gladiju su odavno prozvali Gladi Solarija. To se dogodilo kada je došla na Auroru, pre dvadeset dekada - dve stotine standardnih galaktičkih godina - a svrha tog nadimka bila je da se, ne baš na prijateljski način, označi njeno poreklo. Prethodnog meseca bila je dvestogodišnjica njenog prispeća, koju ničim nije obeležila jer nije želela da misli na te dane. Pre njih, na Solariji, bila je Gladija... Delmar.

Nelagodno se trgla. Gotovo da je zaboravila na to prezime. Da li zbog toga što je to bilo tako davno? Ili se, u stvari, trudila da zaboravi?

Tokom svih ovih godina nikada nije zažalila za Solarijom, nikada joj nije nedostajala.

Pa u čemu je, onda, sada bila stvar?

Da nije možda u pitanju bilo to što je sada, sasvim iznenada, otkrila da ju je nadživela? Više je nije bilo - predstavljala je istorijsko sećanje - a ona je nastavila da živi? Da li joj je sada zbog toga nedostajala?

Čelo joj se nabra. Ne, nije joj nedostajala, zaključila je odlučno. Nije čeznula za njom, niti je želela da se na nju vrati. Stvar je, naprosto, bila u tome što je minulo ono nešto bolno što je, iako veoma razorno, predstavljalo tako važan deo nje.

Solarija! Poslednji od svetova Svemiraca koji je trebalo naseliti i pretvoriti u dom za čovečanstvo. A kao takav, prema nekom tajanstvenom zakonu simetrije, možda je bio prvi koji je morao odumreti?

Prvi? Da li je to podrazumevalo da će za njim doći i drugi i treći i tako dalje?

Gladija oseti kako joj se tuga produbljuje. Bilo je onih koji su odista smatrali da se tako nešto podrazumeva. Ako je to tačno, onda bi Aurora, dom koji je odavno prihvatila kao svoj, pošto je predstavljala prvi svet koji su Svemirci naselili, trebalo da, po istom zakonu simetrije, odumre poslednja od pedeset postojećih. U tom slučaju, Aurora bi mogla, čak i po najgorim okolnostima, da nadživi i njen vlastiti produženi životni vek - i ako do toga dođe pravda će biti zadovoljena.

Pogledom ponovo stade da pretražuje zvezde. Bez uspeha. Nije bilo načina na koji bi mogla da odredi koja je od ovih nerazpoznatljivih tačaka svetlosti predstavljala sunce Solarije. Zamišljala je da bi ono trebalo da bude jedna od onih sjajnijih zvezda, ali čak je i takvih bilo na stotine.

Podigla je ruku i napravila pokret kojim je oduvek dozivala Denila. Činjenica da je bio mrak nije bila važna.

Robot Denil Olivav stvorio se pored nje gotovo istog časa. Niko ko ga je poznavao pre nešto više od dvadeset dekada, kada ga je tek projektovao Han Fastolf, ne bi mogao da uoči nikakvu vidljivu promenu u njemu. Njegovo široko lice sa visoko postavljenim jagodicama, kratkom bronzanom kosom začušljanom unazad; njegove plave oči, njegovo visoko, dobro sastavljeno i potpuno

humanoidno telo učinilo bi mu se isto onako mlado i isto onako mirno i bezosećajno kao i uvek.

"Mogu li vam na bilo koji način biti od pomoći, gospođo Gladija?" upita on jednoličnim glasom.

"Da, Denile. Koja je od ovih zvezda sunce Solarije?"

Denil nije čak ni podigao pogled, već smesta odvrati: "Nijedna od njih, gospođo Gladija. U ova doba godine sunce Solarije izlazi tek u 3,20."

"Oh?" Gladija je bila zbunjena. Zbog nečega je pretpostavljala da svaka zvezda za koju se ona zainteresuje mora biti vidljiva u svakom trenutku kada njoj padne na pamet da pogleda put neba. Razume se, one su izlazile i zalazile u različito vreme. Toliko je i ona znala. "Znači, zurila sam ni u šta."

"Zvezde su, zaključio sam to na osnovu ljudskih reakcija, divne", reče Denil, kao da pokušava da je uteši, "bez obzira na to da li je neka određena među njima vidljiva ili nije."

"Verovatno", reče Gladija nezadovoljno i puknuvši prstima ispravi naslonjaču. Zatim ustade. "Ja sam, doduše, želela da vidim sunce Solarije... ali ipak ne tako žarko da bih ovde ostala da sedim do 3,20".

"Čak i kada biste sačekali", reče Denil, "bila bi vam potrebna uveličavajuća sočiva."

"Uveličavajuća sočiva?"

"Ne može se baš dobro viditi golim okom, gospođo Gladija."

"Sve gore od goreg!" Ona otra ruke o pantalone. "Trebalo je prvo da se posavetujem s tobom, Denile!"

Svako ko je poznavao Gladiju pre dvadeset dekada, kada je stigla na Auroru, uočio bi promenu. Za razliku od Denila, ona je bila gotovo ljudsko biće. Još je bila visoka sto pedeset pet centimetara, gotovo deset centimetara ispod idealne visine za jednu ženu Svemiraca. Pomno se trudila da očuva svoj vitki stas i na njenom telu se nisu primećivali nikakvi znaci slabosti ili ukočenosti. Pa ipak, u kosi su joj se nazirale sede, oko očiju sićušne bore, a na koži su počele da joj se pojavljuju pege. Mogla je još da poživi deset do dvanaest dekada, ali nije se moglo poreći da više nije bila mlada. To joj, međutim, nije smetalo.

Ona reče: "Da li si u stanju da razaznaš sve zvezde, Denile?"

"Poznajem one koje se mogu videti golim okom, gospođo Gladija."

"Kao i vreme njihovog izlaska i zalaska bilo kog dana u godini?"

"Da, gospođo Gladija."

"Kao i mnoge druge stvari o njima?"

"Da, gospođo Gladija. Dr Fastolf me je jednom zamolio da prikupim astronomske podatke kako bi mu bili nadohvat ruke i kako ne bi morao da se služi kompjuterom. Imao je običaj da kaže kako mu je prijatnije kada mu ja tako nešto saopštim nego kada to učini njegov kompjuter." A zatim, kao da nagađa kako će glasiti sledeće pitanje, on nastavi: "Nije naglasio zašto bi to trebalo da bude tako."

Gladija podiže levu ruku i napravi odgovarajući pokret. Njena kuća se istog časa osvetli. Pri blagoj svetlosti koja je sada dopirala do nje, bila je podsvesno svesna senkovitih oblićja nekolicine robota, ali nije obratila pažnju na to. U svakoj dobro urađenoj nastambi ljudima su se roboti uvek nalazili nadohvat ruke, kako zbog sigurnosti tako i da bi im uvek bili na usluzi.

Gladija poslednji put baci kratak pogled prema nebu, na kome su zvezde sada izgledale blede pri raspršenoj svetlosti iz kuće. Ona se lagano strese. Bilo je to donkihotski. Kakve koristi od toga čak i da je bila u stanju da vidi sunce tog sada izgubljenog sveta, jednu bledu tačku među mnogima? Isto tako je mogla nasumce da izabere bilo koju tačku, kaže sama sebi da je to sunce Solarije i zagleda se u nju.

Ona ponovo obrati pažnju na R. Denila. Strpljivo ju je čekao, dok mu je veći deo lica bio u senci.

Uhvatila je sebe kako ponovo razmišlja o činjenici da se on tako malo promenio od kako ga je prvi put videla kada je prispela u nastambu dr Fastolfa pre toliko vremena. Razume se da je pretrpeo izvestan broj popravki. To joj je bilo poznato, ali je predstavljalo jedno od onih neodređenih znanja koja čovek potiskuje i drži što dalje od sebe.

Posredi je bio deo opšte nesavršenosti koja se takođe odnosila na ljudska bića. Svemirci su mogli da se hvale svojim čeličnim zdravljem i životnim vekom koji se protezao na trideset do četrdeset dekada, ali nisu bili potpuno imuni na razorno delovanje starenja.

Jedna od Gladijinih bedrenih kostiju bila je uglavljena u bedrenu zglobnu čašicu od titanijum-silikona. Njen ceo levi palac bio je veštački, mada to niko ne bi mogao da utvrdi bez pažljivog ispitivanja pomoću ultrazvuka. Čak su i neki od njenih nerava bili zamenjeni veštačkim vlaknima. Slične stvari bile su karakteristične za svakog Svemirca njenog doba na bilo kome od pedeset svetova koji su im pripadali (ne, na četrdeset devet, jer Solarija se više nije mogla ubrajati među njih).

Međutim, pominjanje takvih stvari predstavljalo je krajnju neučtivost. Medicinski zapisi koji su se odnosili na tako nešto, a koji su morali postojati u slučaju da se ukaže potreba za daljim lečenjem, nikada i ni zbog kakvih razloga nisu bili obelodanjivani. Hirurzi, čiji su prihodi bili znatno viši i od prihoda samog predsednika, bili su tako dobro plaćeni delimično i zbog toga što su, doslovce, izgnani iz učtivog društva. Naprosto, zato što su znali.

Sve je to predstavljalo deo kompleksa Svemiraca koji se odnosio na dug život, na njihovu nevoljnost da priznaju postojanje starosti, ali Gladija se nikada nije upuštala u analiziranje uzraka. Bilo joj je neprijatno da o sebi razmišlja na taj način. Da je samo imala trodimenzionu kartu same sebe sa svim protetičkim delovima, svim popravkama, označenim crvenom bojom na sivilu njenog prirodnog bića, kakvo bi samo sveopšte crvenilo predstavljala, posmatrana, iz daljine. Ili je bar tako zamišljala.

Njen je mozak, međutim, bio još nedirnut i ceo i sve dok su stvari tako stajale, ona je bila netaknuta i cela, bez obzira na ono što se dešavalo sa ostalim delovima njenog tela.

To ju je vratilo na Denila. Mada ga je poznavala dvadeset dekada, njen je bio tek godinu dana. Kada je Fastolf umro (možda je završio ranije usled očajanja), sve je zaveštao gradu Eosu, što je bilo i uobičajen postupak. Međutim, dve stvari ostavio je Gladiji, pored toga što ju je naveo kao vlasnika nastambe u kojoj je obitavala, robota koji su se u njoj nalazili, kao i ostale pokretne imovine, zajedno sa zemljištem koje je išlo uz to.

Jedna od tih stvari bio je Denil.

Gladija upita: "Da li se sećaš svega što si ikad pohranio u sećanje tokom dvadeset dekada, Denile?"

Denil ozbiljno reče: "Verujem, gospođo Gladija. U stvari, da sam ikada bilo šta zaboravio, ja to ne bih mogao da znam, jer bi to bilo zaboravljeno, a ja se ne bih ni sećao da sam ikada išta slično pohranio u pamćenje."

"To nema smisla", reče Gladija. "Sasvim je moguće da se sećaš da si nešto znao, ali da datog trenutka to nikako ne možeš da prizoveš u pamćenje. Često mi se događa da mi je nešto na vrh jezika, da se tako izrazim, ali nisam u stanju da se prisetim."

Denil reče: "Ne razumem, gospođo. Da sam nešto znao, onda bih toga mogao da se setim kada bi mi to bilo potrebno."

"Savršeno sećanje?" Lagano su išli prema kući.

"Puko sećanje, gospođo. Tako sam projektovan."

"Koliko još dugo?"

"Ne razumem gospođo."

"Hoću da kažem, koliko će tvoj mozak još moći da odoleva? Već preko dvadeset dekada akumuliranja sećanja, koliko još može tako da nastavi?"

"Ne znam, gospođo. Do sada nisam osetio nikakve poteškoće."

"Možda i nećeš - dok iznenada ne otkriješ da se više ničega ne sećaš."

Činilo se da je Denil jedan trenutak bio zamišljen. "To bi moglo da se dogodi, gospođo."

"Znaš, Denile, nisu sva tvoja sećanja podjednako važna."

"Nisam u stanju o tome da sudim, gospođo."

"Ostali jesu. Bilo bi sasvim moguće očistiti tvoj mozak, Denile, a zatim ga, pod budnim nadzorom, ponovo ispuniti samo važnim sećanjima - recimo jednom desetinom onoga što sada obuhvata. Tada bi bio u stanju da ostaneš nekoliko vekova duže nego inače. Kada bi se taj tretman ponavljao, mogao bi večno da traješ. To je razume se, skup proces, ali ja ne bih cepidlačila na tome. Zavređuješ ti to."

"Da li bih se i ja pitao o tome, gospođo? Da li bi se od mene tražilo da pristanem na takav jedan postupak?"

"Razume se. Ja ti ne bih naredila da uradiš nešto slično, ako ti to ne želiš. To bi značilo izneveriti poverenje dr Fastolfa."

"Hvala vam, gospođo. U tom slučaju, moram vam saopštiti da se

ja nikada svojevoljno ne bih podvrgao jednom takvom procesu, sem u slučaju da izgubim moć pamćenja."

Stigli su do vrata i Gladija zastade, a onda reče iskreno zbunjena: "Zašto da ne, Denile?"

Denil tiho odvrati: "Postoje sećanja koja ne smem rizikovati da izgubim, gospođo, bilo nepažnjom bilo zbog slabe procene onih koji bi rukovali procesom."

"Poput onih koja se odnose na izlazak i zalazak zvezda? Oprosti, Denile, nisam nameravala da zbijam s tim šalu. Na koja si sećanja mislio?"

Denil reče još tišim glasom: "Gospođo, mislio sam na sećanja vezana za mog nekadašnjeg partnera, Zemljanina Eliju Bejlja."

Gladija je ostala da stoji, zatečena, tako da je Denil bio taj koji je morao, konačno, da preuzme inicijativu i da znak da se vrata otvore.

2.

U dnevnoj sobi čekao je robot Žiskar Reventlov i Gladija ga pozdravi s istom onom nelagodnošću koja bi je uvek obuzela kada bi se suočila s njim.

U odnosu na Denila bio je primitivan. Bilo je očigledno da je robot - od metala, sa licem na kome nije bilo ničeg ljudskog i očima koje su sijale nejasnom crvenom bojom, što se moglo viditi ako je bilo dovoljno mračno. Dok je Denil nosio odeću, Žiskar je bio ogrnut tek iluzijom odeće - ali ta iluzija je bila veoma uspešna, jer ju je Gladija lično kreirala.

"Pa, Žiskare", reče ona.

"Dobro veče, gospođo Gladija", reče Žiskar, lako se naklonivši.

Gladija se prisetila reči koje je davno čula od Elije Bejlja, a koje su joj sada poput šapata odzvanjale u dubinama mozga:

"Denil će se brinuti o tebi. Biće ti i prijatelj i zaštitnik i ti moraš biti njegov prijatelj - meni za ljubav. Ali Žiskar je taj koga želim da slušaš. Dozvoli da ti on bude savetnik."

Gladija se namrštila. "Zašto on? Nisam sigurna da mi se dopada."

"Ne tražim od tebe da ti se dopada. Tražim da mu veruješ."

Nije želeo da mi objasni zašto.

Gladija je pokušala da veruje robotu Žiskaru, ali bilo joj je drago

što nije morala da gaji nikakvu naklonost prema njemu. Bilo je nečeg u njemu što ju je svaki put kada bi ga ugledala nateralo da se naježi.

I Denila i Žiskara posedovala je kao korisne delove svoje nastambe mnogo dekada tokom kojih je Fastolf bio njihov nominalni vlasnik. Han Fastolf je tek na smrtničkoj postelji preneo vlasništvo na nju. Žiskar je, posle Denila, bio druga stvar koju je Fastolf ostavio Gladiji.

Starcu je rekla: "Dovoljan mi je Denil, Hane. Tvoja kćerka Vasilija volela bi da ima Žiskara. Sigurna sam u to."

Fastolf je mirno ležao na krevetu, zatvorenih očiju, već godinama ga nije videla ovako spokojnog. Nije odmah odgovorio, te je na trenutak pomislila kako nije ni primetila kada je izdahnuo. Grčevito je pojačala stisak šake u kojoj je držala njegovu i on je otvorio oči.

Prošaputao je: "Nije me briga za moje biološke kćerke, Gladija. Već dvadeset dekada imam samo jednu pravu kćer, a to si ti. Želim da ti dobiješ Žiskara. Veoma je vredan."

"U čemu se sastoji njegova vrednost?"

"Ne umem da ti objasnim, ali njegovo prisustvo je za mene uvek predstavljalo potporu. Zadrži ga zauvek, Gladija. Obećaj mi da hoćeš."

"Obećavam", reče ona.

Tada se njegove oči otvoriše još jednom i on poslednjom sakupljenom snagom reče, gotovo prirodnim glasom: "Volim te, Gladija, kćeri moja."

A Gladija odvrati: "Volim te, Hane, oče moj."

To su bile poslednje reči koje je izgovorio i koje je čuo. Gladija uvide da drži ruku mrtvog čoveka, ali izvesno vreme nije mogla sebe da natera da je ispusti.

Tako je Žiskar postao njen. Ali i dalje je kod nje izazvao teskobu, a ona nije mogla da kaže zbog čega.

"Pa, Žiskare", reče ona, "pokušavala sam da na nebu među ostalim zvezdama ugledam Solariju, ali Denil mi kaže da to neće biti moguće do 3,20, a čak će mi i tada biti potrebna uveličavajuća sočiva. Da li si to znao?"

"Ne, gospođo."

"Da li sve te časove da provedem budna? Šta misliš?"

"Smatram, gospođo Gladija, da bi bilo bolje da odete na počinak." Gladija zabaci glavu. "Stvarno? A šta ako odlučim da bdim?"

"Moje je samo da predložim, gospođo, ali vas sutra čeka težak dan i bez sumnje ćete žaliti za propuštenim snom ako ostanete budni."

Gladija se namršti. "Kako to da ću sutra imati težak dan, Žiskare? Ne znam ni za kakvu predstojeću poteškoću."

Žiskar reče: "Imate sastanak, gospođo, sa nekim Levularom Mandamusom."

"Stvarno? Kada je zakazan?"

"Pre jednog sata. Telefonirao je i ja sam bio tako slobodan da..."

"Ti si bio tako slobodan? Ko je on?"

"On je član Robotičkog instituta, gospođo."

"Znači, u pitanju je jedan od pomoćnika Keldena Amadira."

"Da gospođo."

"Shvati, Žiskare, da nisam ni najmanje zainteresovana da se viđam ni s tim Mandamusom ni sa bilo kim ko je u bilo kakvoj vezi sa onim otrovnim gadom Amadirom. Stoga, ako si bio tako slobodan da mu u moje ime zakažeš sastanak, onda smesta uzmi daljnju slobodu, te mu ponovo telefoniraj i otkaži."

"Ako potvrdite da je to naređenje, gospođo, i učinite da to naređenje bude punovažno i konačno, onako kako vi to umete, pokušaću da vas poslušam. Možda neću biti u stanju. Ja, vidite, smatram da ćete sebi nauditi ako otkažete taj sastanak, a ne smem dozvoliti da vam se bilo šta loše dogodi zbog nekog mog postupka."

"Možda je tvoja procena pogrešna, Žiskare. Ko je taj čovek zbog koga bih mogla da imam nevolja ako se ne vidim s njim? To što je on član Robotičkog instituta teško da ima bilo kakve važnosti za mene."

Gladija je bila potpuno svesna činjenice da se iskaljuje na Žiskaru bez ikakvog opravdanja. Uznemirile su je vesti o napuštanju Solarije i stidela se svog neznanja koje ju je nagnalo da traži Solariju na delu neba gde se ona nije nalazila.

Razume se, Denilovo znanje bilo je to koje je njen nedostatak istaklo, ali ona se ipak nije obrecivala na njega - jer Denil je izgledao kao ljudsko biće i Gladija se automatski i odnosila prema njemu kao da je takav. Sve je bilo u pojavi. Žiskar je izgledao kao robot, tako da

je svako lako mogao pretpostaviti da on ne poseduje osećanja koja bi se mogla povrediti.

I, dakako, Žiskar uopšte nije reagovao na Gladijinu osornost. (Ni Denil ne bi reagovao - kada bi došlo do toga.) On reče: "Rekao sam za dr Mandamusa da je član Robotičkog instituta, ali on je možda i više od toga. Poslednjih nekoliko godina bio je desna ruka dr Amadira. To je ono što mu pridaje važnost i ne bi ga trebalo ignorisati. Ne bi bilo dobro uvrediti dr Mandamusa, gospođo."

"Odisti, Žiskare? Baš me briga za Mandamusa, a još manje me briga za Amadira. Pretpostavljam da se sećaš da je Amadiro nekada, kada smo on, ja i svet bili mladi, učinio sve što je mogao kako bi dokazao da je dr Fastolf ubica. Njegove mahinacije osujećene su tek pravim čudom."

"Odlično se sećam, gospođo."

"Sad mi je lakše. Pobjala sam se da si to tokom dvadeset dekada zaboravio. Tokom tih dvadeset dekada nisam imala nikakve veze ni sa Amadirom ni sa bilo kim ko je bio u vezi s njim i nameravam da se i dalje pridržavam tog pravila. Baš me briga da li će mi to nauditi i baš me briga za moguće posledice. Neću da se sastanem sa dr... ko god da je on... i, ubuduće, nemoj zakazivati sastanke u moje ime, a da se prethodno ne posavetuješ sa mnom ili, bar, da ne objasniš da ja treba još da dam svoju saglasnost."

"Da, gospođo", reče Žiskar, "ali smem li da ukažem..."

"Ne, ne smeš", reče Gladija i okrenu mu leđa.

Vladala je tišina tokom koje je napravila tri koraka, udaljući se, a zatim Žiskar mirnim glasom reče: "Gospođo, moram vas zamoliti da imate poverenje u mene."

Gladija zastade. Zašto je upotrebio taj izraz?

Ponovo je začula taj davni glas: "Ne tražim od tebe da ti se dopada. Tražim da mu veruješ."

Ona stisnu usne i namršti se. Nerado, uopšte ne želeći da to učini, ona se okrenu.

"Pa", reče neljubazno, "šta želiš da kažeš, Žiskare?"

"Samo to, gospođo, da je, dok je dr Fastolf bio živ, njegova politika dominirala Aurorom i svim svetovima Svemiraca. Rezultat toga bio je da je Zemljanima bilo dozvoljeno da slobodno migriraju

na razne pogodne planete u galaksiji; svetovi koje sada nazivamo Svetovima Naseljivača u to su vreme cvali. Međutim, dr Fastolfa više nema, a njegovim naslednicima nedostaje njegov prestiž. Dr Amadiro i dalje zastupa svoje antizemaljske poglede i postoji verovatnoća da oni sada odnesu prevagu, te da na snagu stupi silovita politička struja protiv Zemlje i Svetova Naseljivača."

"Ako do toga i dođe, Žiskare, šta ja tu mogu da učinim?"

"Možete se videti sa dr Mandamusom i možete otkriti zašto je toliko nestrpljiv da se sastane sa vama, gospođo. Uveravam vas da je krajnje uporno zahtevao da se sa vama vidi što je ranije moguće. Tražio je da to bude u 08,00".

"Žiskare, nikada nikog ne primam pre podneva."

"Objasnio sam mu to, gospođo. Shvatio sam njegovo nestrpljenje da vas vidi u vreme doručka, uprkos mom objašnjenju, kao izraz očajanja. Osetio sam da je važno otkriti zbog čega je toliko očajan."

"A ako se ne sastanem s njim, onda će mi to, smatraš ti, zar ne, lično nauditi? Ne pitam te da li će zbog toga pretrpeti neku štetu Zemlja, Naseljivači, ovo ili ono. Hoće li to nauditi meni?"

"Gospođo, to bi moglo nepovoljno uticati na sposobnost Zemlje i Naseljivača da nastave sa naseljavanjem galaksije. Taj se san začeo u umu policajca u civilu Elije Bejlja pre više od dvadeset dekada. Tako bi svako nanošenje štete Zemlji predstavljalo sknavljenje sećanja na njega. Da li grešim kada smatram da biste vi svako sknavljenje uspomene na njega osetili kao lično ugrožavanje?"

Gladija se pokolebala. Elija Bejli je već drugi put za jedan sat pomenut u razgovoru. Već je dugo bio mrtav - jedan kratkovečni Zemljanin koji je umro pre više od šesnaest dekada - pa ipak je i puko pominjanje negovog imena bilo u stanju da je uzdrma.

Ona reče: "Kako stvari mogu tako iznenada postati u toj meri ozbiljne?"

"Nisu postale iznenada, gospođo. Tokom dvadeset dekada narod sa Zemlje i ljudi sa Svetova Svemiraca išli su uporednim putevima, a mudra politika dr Fastolfa sprečavala je izbijanje sukoba među njima. Međutim, uvek je postojala jaka opozicija kojoj je dr Fastolf sve vreme morao da se odupire. Sada kada dr Fastolfa više nema, opozicija je mnogo jača. Napuštanje Solarije u velikoj meri je ojačalo

tu opoziciju, tako da ona uskoro može postati vodeća politička sila."

"Zašto?"

"Jasno je, gospođo, da snaga Svemiraca opada i mnogi žitelji Aurore mora da osećaju kako treba preduzeti neku značajnu akciju - sad ili nikada."

"I ti smatraš da moje viđenje sa tim čovekom može odigrati važnu ulogu u sprečavanju svega toga?"

"Tako je, gospođo."

Gladija je trenutak ćutala, a za to vreme se ponovo prisetila, mada nevoljno, da je jednom Eliji obećala kako će verovati Žiskaru. Ona reče: "Pa dobro, ne želim da vidim tog čovjeka i ne smatram da će moje viđenje s njim bilo kome biti od koristi... ali, u redu, sastaću se sa njim."

3.

Gladija je spavala i kuća je bila u mraku - prema ljudskim normama. Međutim, u njoj je bilo živo, posvuda kretanje i akcija, jer bilo je puno posla za robote - a oni su mogli da ga obavljaju pri infracrvenoj svetlosti.

Nastambu je valjalo dovesti u red posle neizbežnog vašara nastalog tokom dana. Trebalo je uneti zalihe, izbaciti đubre, nešto očistiti, nešto izglancati ili spremiti, trebalo je proveriti uređaje i stalno čuvati stražu.

Ni na jednim vratima nije postojala brava; nije bilo potrebe. Na Aurori nije bilo nikakvog nasilja, koje bi ugrožavalo bilo ljude, bilo vlasništvo. Nije ni moglo biti ničeg sličnog, jer su roboti sve vreme čuvali nastambu i svako ljudsko biće. To je svima bilo dobro poznato i bilo je prihvatano zdravo za gotovo.

Cena takvog mira bila je ta što su roboti-stražari morali uvek da budu na svom mestu. Nikada nisu korišćeni - ali to je bio samo stoga što su uvek bili prisutni.

Žiskar i Denil, čije su sposobnosti bile kako izražajnije tako i uopštenije od sposobnosti ostalih robota u nastambi, nisu imali neka određena zaduženja, sem ako neko ne bi kao određenu dužnost shvatao njihovu odgovornost za propisno obavljanje posla od strane ostalih robota.

U 03,00 završili su s obilaskom travnjaka i šumarka kako bi se uverili da svi spoljašnji stražari dobro izvršavaju svoje obaveze i da nisu iskrslili nikakvi problemi.

Sreli su se na južnoj granici zemljišta koje je pripadalo nastambi i izvesno vreme su proveli u razgovoru na skraćenom i ezopovskom jeziku. Jedan drugog su odlično razumeli, jer za njima su bile mnoge dekade komuniciranja i nije im bilo potrebno da se opterećuju kitnjastošću ljudskog govora.

Denil reče glasom koji je ličio na sve sem na nečujni šapat: "Oblaci. Nevidljivo"

Da se Denil obraćao ljudskim ušima, on bi rekao: "Kao što vidiš, prijatelju Žiskare, nebo se naoblačilo. Da je gospođa Gladija čekala da joj se ukaže prilika da vidi Solariju, ona u tome ni u kom slučaju ne bi uspela."

A Žiskarov odgovor "Predviđeno. Bolje, sastanak", predstavljao je ekvivalent za: "To je stajalo i u predviđanjima vremenske prognoze, prijatelju Denile, i moglo se iskoristiti kao izgovor da se gospođa Gladija rano spremi u krevet. Međutim, meni se činilo da je mnogo važnije suočiti se sa problemom otvoreno i ubediti je da odobri ovaj sastanak o kome sam ti već govorio."

"Čini mi se, prijatelju, Žiskare", reče Denil, "da je glavni razlog koji je mogao da ti oteža ubeđivanje taj što je bila uznemirena zbog napuštanja Solarije. Ja sam tamo jednom bio sa partnerom Elijom kada je gospođa Gladija još bila Solarijanka i dok je još tamo živela."

"Uvek sam smatrao", reče Žiskar, "da gospođa Gladija nije bila sretna na svojoj rodnoj planeti; da je rano napustila svoj svet i da nikada nije nameravala da se vrati. Ipak, slažem se s tobom da ju je, čini se, poremetila činjenica da je istorija Solarije okončana."

"Nije mi jasno ovakvo reagovanje gospođe Gladije", reče Denil, "ali ljudske reakcije često logički ne proističu iz događaja."

"Zbog toga je, ponekad, teško razabrati šta će nekom ljudskom biću nauditi, a šta ne." Da je Žiskar bio ljudsko biće, mogao je to izgovoriti uz uzdah, čak uz razdražljiv uzdah. Ali pošto on to nije bio, izneo je to kao neku procenu jedne teške situacije bez ikakvog osećanja. "To je jedan od razloga što mi tri zakona robotike izgledaju nepotpuna ili nedovoljna."

"To si mi već i ranije govorio, prijatelju Žiskare, i ja sam pokušao da poverujem u to, ali nisam uspeo"; reče Denil.

Žiskar je izvesno vreme ćutao, a zatim reče: "Intelektualno posmatrano, mislim da moraju biti nepotpuni i nedovoljni, ali kada pokušam da poverujem u to, ne polazi za rukom, jer sam pod njihovom komandom. A da nisam, siguran sam da bih verovao u njihovu nedovoljnost."

"To je paradoks koji nisam u stanju da razumem."

"Nisam ni ja. Pa ipak me nešto nagoni da glasno izgovorim taj paradoks. Povremeno, čak osećam da sam na pragu da otkrijem u čemu se sastoji nepotpunost ili nedovoljnost tri zakona, što je bio slučaj i u toku večerašnjeg razgovora sa gospođom Gladijom. Upitala me je kako njoj lično može nauditi nepristajanje na sastanak, a ne kako to može apstraktno izazvati neku štetu, a ja nisam mogao da joj odgovorim, jer taj odgovor nije obuhvaćen trima zakonima."

"Savršeno si odgovorio, prijatelju Žiskare. Gospođu Gladiju bi duboko pogodilo ako bi išta promračilo uspomenu na partnera Eliju."

"To je bio najbolji odgovor u okviru tri zakona. Ali to nije bio najbolji mogući odgovor."

"Kako bi glasio najbolji mogući odgovor?"

"Ne znam, pošto ne mogu da ga izrazim rečima, niti da ga pojmem sve dok sam pod komandom zakona."

"Nema ničeg izvan zakona", reče Denil.

"Da sam ljudsko biće ", reče Žiskar, "mogao bih da vidim i mimo zakona i čini mi se, prijatelju Denile, da ćeš ti moći da gledaš mimo njih pre mene."

"Ja?"

"Da, prijatelju Denile, već dugo razmišljam o tome. Iako si robot, ti razmišljaš gotovo kao i ljudska bića."

"Ne sme se na taj način razmišljati", reče Denil lagano, gotovo kao da ga je to zbolelo. "Razmišljaš o takvim stvarima zato što si u stanju da zaviriš u ljudske umove. To te izobličuje i na kraju bi moglo da te uništi. To je za mene jedna nesrećna misao. Potrudi se da ne zaviruješ u umove više no što moraš."

Žiskar se okrenu od njega. "Ne mogu, prijatelju Denile. Neću. Žao mi je što malo mogu da učinim oko toga zbog tri zakona. Ne mogu

da prodrem dovoljno duboko - usled straha da ne počinim neku štetu. Nisam u stanju da utičem dovoljno neposredno - iz straha da ne napravim neku štetu."

"Pa ipak si na gospođu veoma vešto uticao, prijatelju Žiskare."

"Nije baš tako. Mogao sam da oblikujem njeno mišljenje i nateram je da prihvati razgovor bez pogovora, ali ljudski um je tako složen da se ne usuđujem mnogo šta da preduzmem. Gotovo svaki moj potez izazvaće posledice u čiju prirodu ne mogu da budem siguran i koje mogu da nanesu štetu."

"Pa ipak si nešto učinio sa gospođom Gladijom."

"Nisam morao. Na nju utiče reč 'poverenje' i čini je popustljivijom. Još ranije sam uočio tu činjenicu, ali tu reč koristim krajnje oprezno, jer bi preterana upotreba sigurno oslabila njenu moć. Sve me to zbunjuje, ali ne mogu jednostavno početi da kopam u potrazi za rešenjem."

"Zato što to ne bi dozvolila tri zakona?"

Izgledalo je kao da se pojačao mutni sjaj Žiskarovih očiju. "Da. Tri zakona mi se uvek ispreče na putu. Ne mogu da ih preoblikujem - jer mi sami oni stoje na putu. Pa ipak, osećam da moram da ih modifikujem, jer slutim da se bliži katastrofa."

"To si već i ranije pomenuo, prijatelju Žiskare, ali nisi objasnio prirodu te katastrofe."

"Stoga što mi njena priroda nije poznata. Odnosi se na sve veću netrpeljivost između Aurore i Zemlje, ali kako će to prerasti u stvarnu katastrofu, ne umem da kažem."

"Da li je moguće da ipak ne dođe do katastrofe?"

"Mislim da nije. Osetio sam, među određenim funkcionerima Aurore koje sam sreo, dah katastrofe - očekivanje trijumfa. Ne mogu to detaljnije da opišem, a ne mogu ni da se upustim u dublje ispitivanje u potrazi za boljim opisom, jer mi to ne bi dozvolila tri zakona. Postoji još jedan razlog zbog koga do razgovora sa Mandamusom mora doći sutra. Tako će mi se pružiti prilika da proučim njegov um."

"A šta ako ne budeš mogao delotvorno da ga proučiš?"

Iako Žiskarov glas nije bio u stanju da izrazi osećanja u ljudskom smislu, nije se moglo prenebreći očajanje koje je izbijalo iz njegovih

reči. On kaza: "Onda ću biti bespomoćan. Mogu samo da se držim zakona. Šta bih drugo mogao da učinim?"

I Denil reče nežno i potišteno: "Ništa drugo."

4.

Gladija je ušla u dnevnu sobu u 08,15, namerno - i s primesom zlobe - odlučivši da dozvoli da je Mandamus (sada je nevoljno upamtila njegovo ime) čeka. Naročitu je pažnju posvetila svom izgledu i (prvi put za sve ove godine) zažalila je zbog sedih vlasi. U magnovenju je poželela da upotrebi gotovo sveopštu praksu na Aurori - da se posluži kontrolom senke. Konačno, ako bi izgledala mlado i privlačno, to bi stavilo ovog Amadirovog podređenog u još nepovoljniji položaj.

Potpuno je bila pripremljena da smesta zaključi kako joj se ne dopada, ali je tako bila bolno svesna činjenice da bi on mogao biti mlad i privlačan, da se njegovo vedro lice može razvući u veličastven osmeh kada se ona pojavi, da je može i protiv njene volje privući.

Stoga joj je laknulo kada ga je ugledala. Da, bio je mlad, verovatno još nije napunio ni pola veka, ali on to nije baš na najbolji način koristio. Bio je visok - možda 185 centimetara, ocenila je - ali suviše mršav. Usled toga, ličio je na vreteno. Kosa mu je za nijasu bila pretamna za jednog žitelja Aurore, oči prilično blede kestenjaste, lice suviše izduženo, usne odveć tanke, usta preširoka, ten nedovoljno svetao. Ali ono što mu je najviše smetalo da deluje mlado bilo je to što je izgledao suviše uredno, suviše bez smisla za šalu.

Na trenutak se zadubivši u misli, Gladija se priseti istorijskih romana koji su bili veoma omiljeni na Aurori (romana koji su uvek imali neke veze sa primitivnom Zemljom - što je bilo čudno za jedan svet koji je sve više mrzeo Zemljane) i pomisli: Pa, on je prava slika puritanca.

Osetila je olakšanje i gotovo se nasmešila. Puritance su obično opisivali kao hulje; bez obzira na to da li je ovaj Mandamus odista bio takav ili ne, izgledalo je zgodno videti ga kao takvog.

Ali kada je progovorio, Gladija se razočarala, jer glas mu je bio mek i izrazito melodičan. (Trebalo je da sadrži nazalni izgovor, ako je želeo da se drži stereotipa.)

On reče: "Gospođo Gremionis?"

Ona ispruži šaku uz pažljivo odmeren učtiv osmeh. "Gospodine Mandamus. Molim vas, zovite me Gladija. Svi me tako oslovljavaju."

"Poznato mi je da svoje ime koristite profesionalno..."

"Koristim ga u svim prilikama. A moj brak se pre nekoliko dekada prijateljski okončao."

"Verujem da je dugo trajao."

"Vrlo dugo. Bio je veoma uspešan, ali čak se i veliki uspesi završavaju na prirodan način."

"Ah", reče Mandamus mudro. "Nastaviti pošto nastupi kraj, ponekad znači pretvoriti uspeh u promašaj."

Gladija klimnu i reče, jedva se osmehnuvši: "Veoma mudro za nekoga ko je tako mlad - ali da pređemo u trpezariju? Doručak je pripremljen, a ja sam vas sigurno dosta dugo zadržala."

Tek kada je Madamus krenuo za njom i podesio svoj korak njenom, Gladija je postala svesna prisustva njegovog dva robota pratioca. Bilo je nezamislivo za bilo kog žitelja Aurore da bilo gde krene bez robotske pratnje, ali sve dok su roboti mirovali nisu privlačili pažnju oka sa Aurore.

Bacivši jedan brz pogled u njihovom pravcu, Gladija primeti da su to najnoviji, krajnje skupi modeli. Imali su usavršenu pseudoodeću koja je, iako je nije Gladija kreirala, bila prvorazredna. Gladija je bar toliko morala sebi da prizna, mada je to nevoljno učinila. Jednog dana moraće da otkrije ko ju je kreirao, jer nije prepoznavala stil, a to je moglo da znači da će uskoro dobiti jednog novog i opasnog konkurenta. Uхватила je sebe kako se divi načinu na koji je stil pseudoodeće bio izuzetno istovetan za oba robota, pa ipak i izrazito osoben za svakog. Niste mogli jednog da zamenite s drugim.

Mandamus je uhvatio njen brz pogled i protumačio je njen izraz lica zbunjujuće tačno. (Inteligentan je, pomisli Gladija, razočarano.) On reče: "Egzodizajn mojih robota uradio je jedan mladić na Institutu koji se još nije probio. Ali uspeće, ne mislite li tako?"

"Sasvim sigurno hoće", reče Gladija.

Gladija nije očekivala da će povesti poslovni razgovor dok ne završe sa doručkom. Bilo je krajnje nepristojno za vreme obeda govoriti o bilo čemu drugom do o sitnicama, a Gladija je nagađala da

se Mandamus nije baš najbolje snalazio kada su u pitanju bile sitnice. Razume se, mogli su razgovarati o vremenu. Pomenute su nedavne dugotrajne kiše, koje su srećom prošle, kao i predviđanja za nastupajuću sušnu sezonu. Iskazano je gotovo nezaobilazno divljenje prema nastambi domaćice, što je Gladija primila sa uvežbanom skromnošću. Nije preduzela ništa da olakša njegovu napetost, već ga je puštala da sam iznalazi teme, nimalo mu ne pomažući.

Konačno, njegov pogled pade na Denila, koji je mirno i nepokretno stajao u svojoj niši u zidu; Mandamus je uspeo da prevaziđe svoju auroransku ravnodušnost i da ga primeti.

"Ah", reče on, "ono je, nema sumnje, čuveni robot Denil Olivav. Njega je apsolutno nemoguće zameniti s nekim drugim. Zadivljujući primerak."

"Odista zadivljujući."

"On je sada vaš, zar ne? Fastolf vam ga je zaveštao?"

"Da, doktor Fastolf mi ga je zaveštao", reče Gladija, lagano naglasivši reč doktor.

"Prosto je začuđujuće da su humanoidni roboti napravljeni na Institutu u toj meri izneverili. Da li ste ikada o tome razmišljali?"

"Čula sam za to", reče Gladija oprezno. (Da li je moguće da je to ono do čega želi zaobilazno da stigne?) "Čini mi se da nisam utrošila mnogo vremena razmišljajući o tome."

"Sociolozi se još trude da shvate. Izvesno je da mi iz Istituta nikada nismo preboleli to razočaranje. Izgledalo je da je to krajnje prirodni razvoj. Neki od nas smatraju da je Fa... dr Fastolf imao neke veze s tim."

Izbegao je da drugi put napravi istu grešku, pomisli Gladija. Oči joj se suziše i ona postade još neprijateljskije raspoložena, pošto je zaključila da je on kod nje došao kako bi prikupio materijal koji bi mogao da naudi jadnom, starom Hanu.

Ona osorno reče: "Svako ko tako misli je budala. Ako i vi tako mislite, znajte da zbog vas neću povući ono što sam rekla."

"Nisam jedan od onih koji tako misle, uglavnom stoga jer ne vidim šta je to dr Fastolf mogao da učini da izazove fijasko."

"Zašto je iko bilo šta trebalo da učini? Iz svega proizlazi da ih

narod nije želeo. Robot koji izgleda kao čovek takmiči se s čovekom, a onaj koji izgleda kao žena takmiči se sa ženom - a nije nimalo prijatno imati takve takmace. Žitelji Aurore nisu želeli takmičenje. Treba li dalje da razmatramo stvar?"

"Seksualno takmičenje?" reče mirno Mandamus.

Na trenutak se Gladijin pogled susretne s njegovim. Da li je znao za njenu davnašnju ljubav prema robotu Janderu? Je li bilo važno da li zna?

Činilo se da i njegov izraz ni na koji način ne govori kako je želeo da kaže bilo šta drugo do onoga što je stvarno rekao.

Ona konačno reče: "Takmičenje u svemu. Jedina krivica dr Hana Fastolfa koja je mogla da doprinese takvom mišljenju sastojala se u tome što je on svoje robote projektovao tako da suviše podsećaju na ljude, ali to je bio jedini način."

"Mislim da ste ipak razmišljali o tome", reče Mandamus. "Nevolja je u tome što sociolozi smatraju da strah od takmičenja sa suviše ljudskom kolekcijom robota predstavlja odveć pojednostavljeno rešenje. To samo po sebi ne bi bilo dovoljno, a ne postoji nikakav iole značajan dokaz o bilo kakvom drugom motivu koji bi ukazivao na antipatiju."

"Sociologija nije egzaktna nauka", reče Gladija.

"Ali nije ni sasvim neegzaktna."

Gladija slegnu ramenima.

Posle izvesne pauze, Mandamus reče: "U svakom slučaju, sprečila nas je da valjano organizujemo kolonizacione ekspedicije. Bez humanoidnih robota koji bi utrli put..."

Doručak još nije bio potpuno završen, ali Gladiji postade jasno da Mandamus nije više u stanju da izbegava netrivialne teme. Ona reče: "Mogli smo sami da odemo."

Ovog puta je bio red na Mandamusa da slegne ramenima. "Teško. Pored toga, ti kratkovečni varvari sa Zemlje, uz dopuštenje vašeg dr Fastolfa, preplavili su sve planete na vidiku poput pošasti buba."

"Još ima mnogo raspoloživih planeta. Na milione. A ako su oni u stanju to da učine..."

"Razume se da oni to mogu", reče Mandamus, iznenada se

uzbudivši. "To staje života, ali šta su za njih životi? Gubitak dekade ili dve, i to je sve, a ima ih na milijarde. Ako koji milion i umre za vreme procesa kolonizovanja, ko će to primetiti, koga je briga? Njih sigurno nije."

"Ubeđena sam da ih je briga."

"Gluposti. Naši životi su duži i stoga vredniji - te mi i pažljivije postupamo sa njima."

"I tako mi sedimo ovde i ništa ne preduzimamo već se samo rugamo Naseljivačima sa Zemlje zato što su voljni da rizikuju svoje živote, a što, čini se, za posledicu ima to da oni nasleđuju Galaksiju."

Gladija nije bila svesna da oseća toliku naklonost prema Naseljivačima, naprosto bila je raspoložena da protivureći Mandamusu, ali dok je govorila nije mogla da se oslobodi utiska da je ono što je započelo kao puko suprostavljanje imalo smisla i da je valjano odražavalo njena osećanja. Pored toga, čula je i Fastolfa kako govori slične stvari u svojoj malodušnosti poslednjih godina.

Na Gladijin znak sto je bio hitro i efikasno pospremljen. Doručak je mogao biti nastavljen, ali razgovor i raspoloženje postali su prilično nepodesni za civilizovan obed.

Ponovo su se premestili u dnevnu sobu. Sledili su ih njegovi roboti, kao i Denil i Žiskar, i svi su se smestili u svoje niše. (Mandamus nije napravio nijednu opasku u vezi sa Žiskarom, pomisli Gladija, a i zašto bi? Žiskar je bio prilično staromodan, čak primitivan, potpuno neupečatljiv u poređenju sa Mandamusovim divnim primercima.

Gladija se smesti i prekrsti noge, potpuno svesna da kraj donjeg dela njenih sportskih pantalona održava još uvek mladalački izgled njenih nogu.

"Mogu li saznati razlog zbog koga ste želeli da se sastanete sa mnom, dr Mandamuse?" reče ona, ne želeći da dalje odlaže stvari.

On reče: "Imam lošu naviku da žvaćem lekovitu gumu posle obroka, što mi pomaže pri varenju. Imate li šta protiv?"

Gladija ukočeno odvratila: "To bi me ometalo."

(Ako ne bude u stanju da žvaće, možda će se naći u nepovoljnom položaju. Pored toga, Gladija kreposno dodade u sebi, u njegovim godinama ne bi trebalo da ima problema sa varenjem.)

Mandamus je već bio delimično izvadio jedan mali pravougaoni paket iz gornjeg džepa na tunici. Vratio ga je, ničim ne pokazavši da je razočaran, i promrmljao: "Razume se."

"Pitala sam vas, dr Mandamuse, za razlog zbog koga ste želeli da se sastanete sa mnom."

"U stvari, postoje dva razloga, gospođo Gladija. Jedan je lične prirode, a drugi se tiče države. Imate li nešto protiv da krenem od privatnog?"

"Dopustite mi da iskreno primetim, dr Mandamuse, kako mi je teško zamisliti da postoji bilo šta lično među nama. Vi radite u Robotičkom institutu, zar ne?"

"Da, tako je."

"I bliski ste sa Amadirom. Tako su mi rekli."

"Imam čast da radim sa doktorom Amadirom," odvrati on, blago naglasivši reč doktor.

(Vraća mi milo za drago, pomisli Gladija, ali ja to neću prihvatiti.)

Ona reče: "Amadiro i ja smo silom prilika bili u izvesnoj vezi pre dvadeset dekada i ta veza je ispala krajnje neprijatna. Od tada nisam bila u situaciji da stupim u bilo kakvu vezu s njim. Niti bih stupala u bilo kakvu vezu s vama, u svojstvu njegovog bliskog saradnika, da me nisu ubedili kako bi ovaj razgovor mogao biti važan. Međutim, lične stvari nikako ne bi mogle ovaj razgovor da učine i najmanje važnim. Kako bi bilo, dakle, da nastavimo sa pitanjem vezanim za državu?"

Mandamus obori pogled i obraze mu obli blago rumenilo koje je moglo da bude posledica nelagodnosti. "Dozvolite mi, onda, da se ponovo predstavim. Ja sam Levular Mandamus, vaš potomak u petom pokolenju. Ja sam pra-pra-pra-praunuk Santriksa i Gladije Gremionis. I obratno, vi ste moja pra-pra-pra-prababa."

Gladija ubrzano zatrepta, pokušavajući da ne pokaže u kojoj ju je meri ovo pogodilo (u tome nije baš najbolje uspevala). Svakako da je imala potomke i zašto jedan od njih ne bi bio ovaj čovek?

Ipak je upitala: "Jeste li sigurni?"

"Sasvim siguran. Izvršio sam geneološko istraživanje. Konačno, jedne od predstojećih godina verovatno ću poželeti da imam decu, a pre no što budem mogao da dobijem dete ionako će jedno takvo

istraživanje morati da bude preduzeto. Ako vas zanima, redosled među nama je M-Ž-Ž-M."

"Vi ste sin sina kćerke kćerke moga sina?"

"Da"

Gladija nije insistirala na daljim pojedinostima. Imala je jednog sina i jednu kćer. Bila je krajnje požrtvovana majka, ali u dolično vreme deca su započela svoje nezavisne živote. Što se tiče potomaka osim tog sina i kćerke, ona se ponašala kao prava Svemirka, nikada se o njima nije raspitivala niti joj je bilo stalo do toga. Sad kada se sreća sa jednim od njih, još je bila dovoljno Svemiraca da ne pokaže zainteresovanost.

Ova misao ju je ponovo vratila u ravnotežu. Zavalila se u stolicu i opustila. "Pa dobro", reče ona. "Vi ste moj potomak u petom pokolenju. Ako je to ta lična stvar o kojoj želite da razgovarate, smatram da je to nevažno."

"To mi je potpuno jasno, pretkinjo. Ne želim da razgovaram o samoj mojoj geneologiji, ali ona se nalazi u osnovi. Vidite, dr Amadiro zna za ovu vezu. Bar pretpostavljam da zna."

"Stvarno? Kako je do toga došlo?"

"Verujem da on u potaji ispituje poreklo svih koji dođu da rade u Institutu."

"Ali zašto?"

"Da bi pronašao upravo ono što je pronašao u mom slučaju. On nikome ne veruje."

"Ne razumem. Ako ste vi moj potomak u petom pokolenju, zašto bi to njemu više značilo nego što znači meni?"

Mandamus zamišljeno počea bradu zglobovima prstiju desne šake. "Odbojnost koju oseća prema vama nije ništa manja od one koju vi gajite prema njemu, gospođo Gladija. Ako ste bili spremni da zbog njega odbijete da razgovarate sa mnom, on je isto tako spreman da zbog vas odbaci mene. Bilo bi čak i gore da sam potomak dr Fastolfa, ali ne baš mnogo."

Gladija je ukočeno sedela u svojoj stolici. Nozdrve su joj se širile i ona progovori cedeći reči: "Šta, onda, očekujete od mene da učinim? Ne mogu izjaviti da niste moj potomak. Da li biste želeli da putem hipervizije objavim kako me baš briga za vas i da vas se odričem. Da

li bi to zadovoljilo vašeg Amadira? Ako je to u pitanju, moram vas upozoriti da to neću učiniti. Neću učiniti ništa što bi moglo udovoljiti tom čoveku. Ako smatrate da će vas otpustiti i lišiti karijere zbog toga što ne odobrava vaše genetske veze, onda će vas to naučiti da se družite sa razumnijim i manje pokvarenim osobama."

"Neće me on otpustiti, gospođo Gladija. Ja sam mu suviše vredan - oprostite na neskromnosti. Ipak, nadam se da ću ga jednog dana naslediti na čelu Istituta, a to on, sasvim sam siguran, neće dozvoliti, sve dok sumnja da sam potomak nekoga ko je, prema njegovoj proceni, još gori od vas."

"Da li on to umišlja da je jadni Santriks gori od mene?"

"Ni najmanje." Mandamus pocrvene i proguta knedlu, ali glas mu je i dalje bio ravnomeran i miran. "Ne želim da budem neprijatan, gospođo, ali zbog sebe samog moram saznati istinu."

"Kakvu istinu?"

"Vaš sam potomak u petom pokolenju. To jasno stoji u geneološkim zapisima. Ali da li je moguće da sam u petom pokolenju i potomak ne Santriksa Gremionisa već Zemljanina Elije Bejlja?"

Gladija ustade tako brzo kao da su je podigla jednodimenziona polja sile nekog lutkara. Uopšte nije bila svesna da je ustala.

To je bio već treći put za proteklih dvanest časova da je pomenuto ime tog Zemljanina iz prošlosti - i to od strane tri različite osobe.

Glas kao da nije bio njen. "Šta želite da kažete?"

On reče, i sam ustavši i lagano se isprsviši: "Meni izgleda dovoljno jasno. Da li je vaš sin, moj pra-pra-pradeda, rođen iz seksualne veze vas i Zemljanina Elije Bejlja? Dali je Elija Bejli otac vašeg sina? Ne znam kako bih to mogao jasnije da iznesem."

"Kako se usuđujete nešto tako da pretpostavite? Čak i da pomislite?"

"Usuđujem se zato što od toga zavisi moja karijera. Ako je odgovor potvrđan, moj profesionalni život može biti uništen. Želim da odgovor bude 'ne', ali, 'ne' bez podrške mi neće koristiti. Moram biti u stanju da dr Amadiru podnesem dokaz u pravo vreme i pokažem mu da njegovo neodobravanje mog porekla mora završiti s vama. Konačno, da njegova antipatija prema vama - ili čak prema dr

Fastolfu - nije ništa u poređenju sa neverovatnom jačinom njegove mržnje prema Zemljaninu Eliji Bejlju. Nije u pitanju samo činjenica što je on bio kratkovečan, premda bi me i sama pomisao da sam nasledio varvarske gene strašno uznemirila. Mislim da bi se on još pomirio s tim kada bih mu podneo dokaz da potičem od nekog Zemljanina koji nije Elija Bejli, ali pomisao na Eliju Bejlja - i samo na njega - jeste ta koja ga dovodi do ludila. Ne znam zašto."

Neprestano ponavljanje Elijinog imena prouzrokovalo je da se Gladiji učini kako je on ponovo gotovo živ. Disala je ubrzano i duboko, uživajući u najboljem sećanju svog života.

"Ja znam zašto", reče ona. "Zato, što je Elija, protiv koga je sve bilo, protiv koga je bila cela Aurora, ipak uspeo da porazi Amadira u trenutku kada je ovaj smatrao da mu je uspeh zagarantovan. Elija je to uspeo pukom hrabrošću i inteligencijom. Amadiro se susreo sa čovekom koji mu je neizmerno nadređen - sa jednim Zemljaninom koji ga je prezirao, te šta je drugo mogao nego da ga zauzvrat uzaludno mrzi? Elija je mrtav već više od šesnest dekada, a Amadiro još nije u stanju da zaboravi, da oprost, da se oslobodi lanaca koji ga sputavaju mržnjom i sećanjem na tog mrtvog čoveka. A ja neću dozvoliti da Amadiro zaboravi - ili prestane da mrzi - sve dok to truje svaki trenutak njegovog postojanja."

Mandamus reče: "Shvatam zašto želite zlo dr Amadiru, ali zašto želite meni zlo? Ako dr Amadiru dozvolite da misli kako sam ja potomak Elije Bejlja, pružićete mu zadovoljstvo da me uništi. Zašto biste mu bez potrebe pružili to zadovoljstvo, ako moje poreklo nema veze s tim čovekom. Pružite mi stoga dokaz da potičem od vas i Santriksa Gremionisa ili od vas i bilo kog drugog sem Elije Bejlja."

"Budalo jedna! Idiote! Zašto vam je potrebno da vam ja pružim dokaz? Idite do istorijskih arhiva. Tamo ćete naći tačne datume kada se Elija Bejli nalazio na Aurori. Naći ćete tačan datum kada sam rodila svog sina, Darel. Saznaćete da je Darel začet više od pet godina pošto Elija napustio Auroru. Takođe ćete otkriti da se Elija nikada nije vratio na Auroru. Mislite li da sam bila trudna pet godina, da sam nosila fetus u utrobi pet standarnih galaktičkih godina?"

"Poznata mi je statistika, gospođo. I ne smatram da ste nosili fetus u utrobi pet godina."

"Zašto ste me onda posetili?"

"Zato što tu ima još nečeg. Znam - a mislim da je to i dr Amadiru poznato - da je Zemljanin Elija Bejli, iako se, kao što kažete, nikada nije vratio na Auroru, jednom bio u brodu koji se nalazio na orbiti oko Aurore otprilike jedan dan. Znam - a mislim da je to i dr Amadiru poznato - da ste vi, iako taj Zemljanin nije napuštao brod da bi došao na Auroru, napustili Auroru kako biste otišli na brod; da ste na brodu ostali dobar deo dana; i da se to odigralo gotovo pet godina pošto je taj Zemljanin bio na tlu Aurore - upravo nakako u vreme, u stvari, kada je začet vaš sin."

Gladija je osetila kako joj krv otiče iz lica dok je slušala mirne reči svoga sagovornika. Soba oko nje se zamračila i ona se zanjila.

Osetila je iznenadni, nežni dodir jakih ruku koje su je obujmile i znala je da pripadaju Denilu. Osetila je kako je lagano spušta u njenu stolicu.

Čula je Mandamusov glas koji kao da je dopirao iz velike daljine.

"Da li je to istina, gospođo?", upita on.

Dakako da je bila istina.

PREDAK

5.

Sećanje!

Uvek je, razume se, prisutno, ali obično ostaje skriveno. A onda, ponekad, može da se iznenada pojavi kao posledica dobro uloženog napora, jasno određeno, svo u boji, svetlo, pokretno i živo.

Ponovo je bila mlada, mlađa od ovog čoveka pred njom; dovoljno mlada da iskusi tragediju i ljubav - ljubav na Solariji koja je bila na vrhuncu upravo u času kada je zadesio tragičan kraj prvog čoveka koga je smatrala za "muža". (Ne, ni sada nije želela da pomene njegovo ime, čak ni u mislima.)

Za njen tadašnji život bili su vezani i meseci uzburkanih osećanja sa drugim - ne-čovekom - koga je takođe podvodila pod taj izraz. Jandera, humanoidnog robota koji joj je bio dodeljen, sasvim je posvojila i to je tako trajalo dok nije iznenada, kao i njen prvi muž, umro.

I, na kraju, bio je tu Elija Bejli, koji joj nikada nije bio muž i koga je srela svega dvaput, u razmaku od dve godine; oba puta provela je s njim svega po nekoliko časova, tih dalekih dana. Elija, čiji je obraz jednom dodirnula šakom sa koje je skinula rukavicu i zapalila se; čije je nago telo kasnije držala u naručju i konačno postojano buknula.

A zatim je došao treći muž sa kojim je živela tiho i u miru, plaćajući za neproživljenu bedu odsustvom osećanja trijumfa i pribegavajući potpunom zaboravu pred olakšanjima koje bi donosilo ponovno proživljavanje prošlosti.

Sve dok jednog dana (nije bila baš sigurna koji je to bio dan koji se tako svalio na uspavane mirne godine) Han Fastolf nije, zatraživši dozvolu za posetu, navratio iz svoje susedne nastambe.

Gladija ga je pomalo zbunjeno pogledala, jer on je bio suviše zaposlen da bi lako stupao u dodir s drugim ljudima. Prošlo je svega pet godina od krize iz koje je Han izašao kao Aurorin vodeći državnik. Bio je predsenik planete u pogledu svega sem u pogledu imena kao i pravi vođa svih svetova Svemiraca. Malo vremena mu je preostalo da se ponaša kao ljudsko biće.

Te godine su ostavile traga - i nastaviće da ga ostavljaju dok tužno ne umre, smatrajući sebe za promašaj, iako nikada nije izgubio nijednu bitku. Kelden Amadiro, koji je bio poražen, ustrajno je nastavio da živi, kao dokaz da pobjeda može iznuditi veću kaznu od poraza.

Fastolf je uprkos svemu ostao blag, strpljiv i nikad se nije žalio, ali čak je i Gladija, koja je bila krajnje apolitičana i nezainteresovana za beskrajne mahinacije vezane za vlast, znala da se njegova vlast nad Aurorom održava jedino stoga što ulaže stalan i nesmanjen napor koji ga lišava svega što je u stanju da život učini vrednim i da se on drži za to - ili se držao - jedino uz pomoć nečeg što je smatrao dobrim za - šta? Auroru? Svemirce? Jednostavno za neki neodrženi pojam idealizovanog Dobra?

Nije znala. Ustezala se da pita.

Ali ovo se odigralo svega pet godina posle krize. Još je ostavljao utisak mladog čoveka, punog nade, a njegovo prijatno, čvrsto lice i dalje je bilo u stanju da se smeje.

On reče: "Imam poruku za tebe, Gladija."

"Nadam se, prijatnu", odvrati ona učtivo.

Sa sobom je poveo Denila. To što je bila u stanju da pogleda Denila sa iskrenom naklonošću i da pri tom ne oseti nikakvu bol iako je on bio verna kopija mrtvog Jandera sem u krajnje nevažnim pojedinostima, predstavljalo je znak da su stare rane počele da zarastaju. Mogla je da razgovara sa njim, iako joj je odgovarao gotovo Janderovim glasom. Pet godina je spralo ljagu i umrtvilo bol.

"Nadam se da jeste", reče Fastolf, blago se osmehujući. "Uputio ju je stari prijatelj."

"Baš lepo što imam stare prijatelje", reče ona, pokušavajući da ne bude cinična.

"Od Elije Bejlja."

Pet godina iščezne i ona oseti ubod i jak bol koje je izazvalo obnovljeno sećanje.

"Je li dobro?", upita ona jedva čujnim glasom posle čitavog minuta zanemlosti.

"Sasvim dobro. A što je još važnije, nalazi se u blizini."

"Blizini? Na Aurori?"

"Na orbiti oko Aurore. Zna da ne može dobiti dozvolu za prizemljenje čak i kad bi ja upotrebio sav svoj uticaj, ili bar pretpostavljam da on to zna. Voleo bi da te vidi, Gladija. Stupio je u vezu sa mnom jer oseća da sam u stanju da ti sredim da posetiš brod. Mislim da mogu toliko da učinim - ali samo ako ti to želiš. Da li želiš?"

"Ja - ja ne znam. Suviše je iznenadno."

"Ili čak podsticajno?" Malo je počeka, a zatim reče: "Iskreno govoreći, Gladija, kako se slažeš sa Santriksom?"

Ona ga besno pogleda, kao da ne razume zbog čega je promenio temu - a zatim shvati i odvratila: "Dobro se slažemo."

"Jesi li sretna?"

"Ja - nisam nesretna."

"To mi ne zvuči baš kao ekstaza."

"Kako dugo može ekstaza da potraje, čak i u slučaju da je u pitanju stvarno bila ekstaza?"

"Planiraš li da jednog dana imaš dece?"

"Da", reče ona.

"Planiraš li da promeniš svoje bračno stanje?"

Ona odrešito odmahnu glavom. "Za sada ne."

Onda, moja draga Gladija, ako želiš da čuješ savet jednog prilično umornog čoveka, koji se oseća neprijatno star - odbij poziv. Sećam se onih nekoliko rečenica što si mi rekla pošto je Bejli napustio Auroru, i da ti kažem istinu, iz toga sam mogao da izvučem više nego što si ti možda i bila svesna. Ako ga budeš videla, možda ćeš se razočarati što nisi sjaj uspomena prepustila tamnjenju i sazrevanju; a ako se ne razočaraš, može biti još gore, jer će to uneti razdor u možda krajnje krhko zadovoljstvo, što više nećeš biti u stanju da popraviš."

Gladija, koja je baš to imala na umu, shvati da je predlog samo trebalo izraziti rečima kako bi ga mogla odbiti.

Ona reče: "Ne, Hane, moram ga videti, ali se bojim da to sama učinim. Hoćeš li poći sa mnom?"

Fastolf se umorno osmehnu: "Nisam pozvan, Gladija. A i da jesam, u svakom slučaju bio bih primoran da odbijem. Sprema se jedno važno glasanje u veću. Državni poslovi koje, kao što znaš, ne

mogu prenebregnuti."

"Jadni Han!"

"Da, stvarno, jadan ja. Ali ti ne možeš poći sama. Koliko mi je poznato, ne umeš da upravljaš brodom."

"Oh! Pa, mislila sam da će me prebaciti..."

"Komersijalna letelica?" Fastolf odmahnu glavom. "Nemoguće. Da bi javno posetila i ukrcala se na jedan brod sa Zemlje koji se nalazi na orbiti, što bi bilo neizbežno ako bi se koristila komercijalna letelica, bila bi ti potrebna naročita dozvola, a to bi potrajalo nedeljama. Ako ne želiš da pođeš, Gladija, ne moraš to predstaviti kao da ne želiš da ga vidiš. Za dobijanje papira i crvene trake bile bi potrebne nedelje, a siguran sam da on tako dugo ne bi mogao da čeka.

"Ali ja želim da ga vidim", reče Gladija, sada odlučno.

"U tom slučaju, možeš uzetu moju privatnu letelicu, a Denil te može odvesti tamo gore. On stvarno dobro ume da upravlja, a isto tako je nestrpljiv da vidi Bejlja kao i ti. Jednostavno, nećemo prijaviti let."

"Ali imaćeš neprilika, Hane."

"Možda niko neće otkriti - ili će se pretvarati da nisu otkrili. A ako bilo ko bude stvarao neprilike, moraću to da sredim."

Gladija na trenutak pognu glavu i, zaneta u misli, potom reče: "Ako nemaš ništa protiv, biću sebična i izložiću te riziku da zapadneš u neprilike, Hane. Želim da pođem."

"Onda ćeš ići."

5a.

Bio je to jedan mali brod, manji nego što je to Gladija zamišljala; istovremeno je bio udoban i zastrašujući. Pre svega bio je tako mali da se na njega nije odnosio zakon o obaveznom posedovanju pseudogravitacije - tako da ju je osećanje bestežinskog stanja, koje ju je sve vreme podsticalo da se prepušta zabavnoj gimnastici, isto tako stalno podsećalo na to da se nalazi u nenormalnoj sredini.

Bila je Svemirac. Postojalo je preko pet milijardi Svemiraca, raštrkanih na preko pedeset svetova, i svi su se oni ponosili svojim imenom. A koliko je među onima koji su sebe nazivali Svemircima

bilo pravih putnika kroz svemir? Veoma malo. Možda čak osamdeset posto njih nikada nije napustilo svet na kome su se rodili. Čak je i među preostalih dvadeset procenata jedva koji prošao kroz svemir više od dva do tri puta.

Gladija zadovoljno pomisli kako ni ona sama sigurno nije bila Svemirac u pravom smislu te reči. Jednom (jednom!) je putovala kroz svemir - i to sa Solarija na Auroru pre sedam godina. Sada je kretala u svemir drugi put u jednoj maloj, privatnoj svemirskoj jahti na kratko putovanje koje će je odvesti tek nedaleko od atmosfere, ništavnih sto hiljada kilometara, u društvu sa jednom drugom osobom - koja čak to i nije bila.

Još jednom je uputila pogled prema Denilu u maloj pilotskoj kabini. Na Solariji joj je uvek stajalo na raspolagnju na stotine - na hiljade robota. Na Aurori ih je bilo jedva na desetine, ako ne i manje.

Ovde je bio samo jedan.

Ona reče: "Denile!"

Nije dopustio da mu pažnja skrene sa kontrola. "Da, gospođo Gladija?"

"Da li si zadovoljan što ćeš ponovo videti Eliju Bejlja?"

"Nisam siguran, gospođo Gladija, kako najbolje da opišem svoje unutrašnje stanje. Moguće je da je ono analogno stanju koje bi jedno ljudsko biće opisalo kao zadovoljstvo."

"Ali mora da nešto osećaš."

"Osećam da sam u stanju brže da donosim odluke nego obično; čini se da lakše odgovaram; mojim pokretima kao da je potrebno manje energije. Mogao bi to osećanje predstaviti kao priyatnost. Bar sam čuo da ljudska bića koriste tu reč kada doživljavaju ono što je analogno osećanju koje mene sada prožima."

Gladija reče: "Ali šta bi se dogodilo da sam poželeda da ga vidim nasamo?"

"Onda bi to bilo sređeno."

"Čak i kada bi to značilo da ga ti nećeš videti?"

"Da, gospođo."

"Zar ti onda ne bi bio razočaran? Hoću da kažem, ne bi li iskusio osećanje koje je suprotno onome kada kažeš da ti je priyatno? Sporije bi donosio odluke, teže bi odgovarao, tvoji pokreti bi

zahtevali više energije i tako dalje?"

"Ne, gospođo Gladija, zato što bih se ja osećao prijatno što ispunjavam vaša naređenja."

"Tvoje vlastito osećanje prijatnosti predstavlja treći zakon, dok je ispunjavanje mojih naređenja drugi zakon, a drugi zakon ima prednost. Je li to u pitanju?"

"Da, gospođo."

Gladija se borila sa vlastitom znatiželjom. Nikada joj nije palo na pamet da na ovaj način ispituje jednog robota. Robot je mašina. Ali ona nije mogla o Denilu misliti kao o mašini, isto kao što pre pet godina nije mogla o Janderu misliti kao o mašini. Ali sa Janderom je u pitanju bila razbuktana strast - a nje je nestalo sa samim Janderom. Jer bez obzira na to koliko je ličio na ovog drugog, Denil nije bio u stanju da ponovo raspiri pepeo. On joj je samo pružio mogućnost da ispolji svoju intelektualnu znatiželju.

"Zar ti ne smeta, Denile", upita ona, "što si toliko vezan za zakone?"

"Ne mogu da zamislim ništa drugo, gospođo."

"Celog života vezana sam za silu teže, čak i na svom prethodnom putovanju svemirskim brodom, ali u stanju sam da zamislim kako bi izgledalo da nisam vezana za nju. I evo me ovde, gde, u stvari, nisam njome vezana."

"I da li vam se dopada, gospođo?"

"Na neki način, da."

"Da li vam je nelagodno?"

"Na neki način, takođe jeste."

"Ponekad, gospođo, kada razmišljam o tome kako ljudska bića nisu vezana za zakone, i ja se osećam nelagodno."

"Zašto, Denile? Da li si ikada pokušao da sebi navedeš razloge zašto te pomisao na nepostojanje zakona ispunjava nelagodnošću?"

Denil je trenutak ćutao. Zatim reče: "Jesam, gospođo, ali ne mislim da bih razbijao glavu zbog takvih stvari da nije mog kratkog druženja sa partnerom Elijom. Imao je načina..."

"Da, znam", reče ona. "Mozgao je o svemu. Bio je nemirna duha što ga je nagonilo da sve vreme postavlja najrazličitija pitanja."

"Tako je izgledalo. I ja sam pokušao da budem poput i njega i da

postavljam pitanja. Tako sam se zapitao kako bi bilo da ne postoje zakoni i došao sam do zaključka da nisam u stanju nešto tako da zamislim, osim da bi to moglo nalikovati životu ljudskih bića, a to je kod mene izazvalo nelagodnost. Pa sam se zapitao, kao što ste me i vi pitali, zašto se zbog toga osećam nelagodno?

"I kako si sebi odgovorio?"

Denil reče: "Posle dužeg vremena zaključio sam da tri zakona upravljaju načinom na koji se ponašaju moja pozitronska kola. U svako doba, pod svim podsticajima, zakoni ograničavaju smer i jačinu pozitronskog toka duž tih kola tako da uvek znam šta treba učiniti. Ipak, nivo znanja onoga što treba činiti nije uvek isti. Ima trenutaka kada je moje izvršavanje onoga što moram manje ograničeno nego u drugim. Uvek sam primećivao da što je niži potencijal pozitronskog motiva, manje sam siguran šta treba preduzeti. A što sam manje siguran, to se lošije osećam. Odlučiti se za akciju u milisekundi, a ne u nanosekundi stvara kod mene osećanje koje ne bi voleo duže da traje.

Šta bi bilo, pomislio sam, gospođo, da uopšte nemam zakona kao što ih nema kod ljudska bića? Šta bi bilo kad ne bih mogao da donesem nijednu jasnu odluku o tome kako da reagujem na sklop datih uslova? To bi bilo nepodnošljivo i ja nerado razmišljam o tome."

Gladija reče: "Ali ipak razmišljaš, Denile. Upravo sada o tome razmišljaš."

"Samo zbog mog druženja sa partnerom Elijom, gospođo. Posmatrao sam ga u uslovima kada nije bio u stanju da se, izvesno vreme, odluči na akciju zbog zbunjujuće prirode problema pred kojim se našao. Jasno je bilo da se ne oseća dobro zbog toga, a i ja sam se zbog njega loše osećao, jer nisam bio u stanju nikako da mu olakšam situaciju. Moguće je da sam dokučio tek mali deo onoga što je on tada osećao. Da sam razumeo više i da sam bolje sagledavao posledice njegove nesposobnosti da se odluči na akciju, mogao sam da..." Oklevao je.

"Prestaneš da radiš? Postaneš neaktivan?" reče Gladija, načas se s bolom prisativši Jandera.

"Da, gospođo. Moja nemogućnost da shvatim možda predstavlja ugrađeno zaštitno sredstvo koje sprečava da dođe do oštećenja mog

pozitronskog mozga. Ali tada sam zapazio, koliko god za partnera Eliju bila bolna njegova neodlučnost, on je nastavljao da se trudi da reši svoj problem. I zbog toga sam mu se veoma divio.

"Znači, u stanju si da se diviš, zar ne?"

Denil svečano reče: "Koristim tu reč onako kako sam čuo da je ljudska bića koriste. Nije mi poznat odgovarajući termin kojim bih izrazio svoje unutrašnje stanje izazvano ovakvim akcijama partnera Elije."

Gladija klimnu, a zatim reče: "Pa ipak, postoje zakoni koji upravljaju ljudskim reakcijama: određeni nagoni, porivi, učenja."

"Tako misli i prijatelj Žiskar, gospođo."

"Stvarno?"

"Ali smatra da su suviše složeni za analizu. Pita se da li će jednoga dana biti razvijen neki sistem za analiziranje ljudskog ponašanja matematičkom iscrpnošću, kao i mogućnost da se iz toga izvuku uverljivi zakoni koji bi iskazali pravila takvog ponašanja."

"Sumnjam", reče Gladija.

"Ni prijatelj Žiskar nije optimista. Smatra da će proći mnogo vremena pre nego što se jedan takav sistem razvije."

"Veoma mnogo vremena, rekla bih."

"Evo", reče Denil, "približavamo se brodu sa Zemlje i moramo pristati, što nije sasvim jednostavno."

5b.

Gladiji se činilo da im je bilo potrebno više vremena za pristajanje nego za prethodni ulazak na orbitu broda sa Zemlje.

Denil je sve vreme ostao miran - a i nije mogao drugačije - i uveravao ju je da svi brodovi ljudi mogu pristati jedni uz druge bez obzira na razliku u veličini i izradi.

"Poput ljudskih bića", reče Gladija, uz iznuđeni osmeh, ali Denil na to ništa ne odgovori. Usredsredio se na tanana podešavanja koja je trebao izvesti. Pristajanje je, možda, uvek bilo moguće, ali čini se da nije uvek išlo lako.

Gladija je bila sve uznemirenija. Zemljani su bili kratkovečni i brzo su starili. Prošlo je pet godina od kada je videla Eliju. Koliko je on ostario? Kako li izgleda? Da li će biti u stanju da se savlada i ne

pokaže koliko je zaprepašćena ili užasnuta promenom?

Bilo kako da izgleda, on će i dalje biti Elija prema kome je uvek osećala neizmernu zahvalnost.

A da li je to bila zahvalnost?

Primetila je da je čvrsto stezala preklopljene šake tako da su je ruke zbolele. Tek uz veliki napor uspela je da olabavi stisak.

Osetila je kada je pristajanje završeno. Brod sa Zemlje bio je dovoljno veliki tako da je posedovao generator polja pseudogravitacije, pa se u trenutku pristajanja polje proširilo i obuhvatilo malu jahtu. Kada je ono što je bilo dole stvarno i postalo "dole", osetio se blagi rotacioni efekat i Gladija iskusi mučninu pri padu sa visine od dva inča. Kolena joj se podviše pod silinom udara, i to nesimetrično, tako da je udarila u zid.

Uspela je da se uz izvestan napor uspravi, ljuta na sebe što nije predvidela promenu i spremno je dočekala.

Denil nepotrebno izjavi: "Pristali smo, gospođo Gladija. Partner Elija traži dozvolu da pređe na našu letelicu."

"Svakako, Denile."

Začulo se zujanje i deo zida se uvuče u proširenje. Jedna pogrbljena prilika uđe unutra i zid se za njom zatvori.

Prilika se ispravi i Gladija prošaputa: "Elija", osetivši kako je preplavljuje osećanje prijatnosti i olakšanja. Učinilo joj se da mu je kosa još više posedela, ali inače to je bio onaj stari Elija. Nije bilo drugih vidljivih promena, nikakvog znaka da je ostario.

On joj se nasmeši i na trenutak se činilo da je guta očima. Zatim podiže kažiprst, kao da želi kaže "Pričekaj", i krenu ka Denilu.

"Denile!" Uhvatio je robota za ramena i prodrmao ga. "Nisi se promenio. Jehosafat! Ti si konstanta svih naših života."

"Partneru Elija. Baš mi je drago da te vidim."

"Meni je drago što me neko opet zove partnerom i voleo bi da je to potrajalo. Ovo je peti put kako se srećem sa tobom, a prvi da me ne muči nikakav problem. Više nisam čak ni policajac u civilu. Podneo sam ostavku i sada sam doseljenik na jednom od novih svetova. - Reci mi, Denile, zašto nisi došao sa dr Fastolfom kada je pre tri godine posetio Zemlju?"

"Dr Fastolf je tako odlučio. Rešio je da povede Žiskara."

"Bio sam razočaran, Denile."

"Za mene bi predstavljalo zadovoljstvo da sam mogao da te vidim, partneru Elija, ali dr Fastolf mi je rekao da je put bio veoma uspešan, tako da je njegova odluka možda bila ispravna."

"I bio je uspešan, Denile. Pre te posete, vlada Zemlje je odbijala da sarađuje u procesu naseljavanja, ali sada cela planeta pulsira i talasa se i na milione ljudi nestrpljivo čeka da krene. Nemamo dovoljno brodova da ih sve smestimo - čak i pored pomoći pristigle sa Aurore - a nemamo ni dovoljno svetova koji bi mogli sve da ih prime, jer svaki svet treba urediti. Nijedan ne može da primi neku ljudsku zajednicu neizmenjen. Ovaj na koji ja idem nema dovoljno slobodnog kiseonika tako da će jedna generacija morati da živi u gradovima pod kupolom dok se vegetacija zemaljskog tipa ne raširi po planeti." Pogled mu je sve češće skretao prema Gladiji koja je malo dalje sedela i smešila se.

Denil reče: "To se moglo i očekivati. Iz onoga što sam naučio o istoriji ljudi, svetovi Svemiraca takođe su prošli kroz razdoblje teraformiranja."

"Svakako da jesu! I zahvaljujući tom iskustvu ovaj proces sada može biti mnogo brže okončan. Ali da li bi, molim te, hteo da izvesno vreme budeš u pilotskoj odaji, Denile. Moram razgovarati sa Gladijom."

"Svakao, partneru Elija."

Denil prođe kroz zasvođena vrata koja su vodila u pilotsku odaju, a Bejli upitno pogleda Gladiju i pokaza rukom na nešto postrance.

Shvativši šta ima na umu, ona pređe preko odaje i dodirnu kontakt koji je bešumno navukao paravan preko vrata. Konačno su bili sami.

Bejli ispruži šake. "Gladija!"

Ona ih prihvati u svoje, čak ni ne pomislivši na to da je bez rukavica. Reče: "Da je Denil i ostao sa nama, ne bi nam smetao."

"Ne fizički. Ali psihološki bi nam smetao!" Bejli se tužno nasmeši i reče: "Oprosti mi, Gladija. Morao sam prvo da porazgovaram sa Denilom."

"Njega duže poznaješ", reče ona nežno. "On ima prednost."

"Nema... ali on nije u stanju da se brani. Ako se ti, Gladija, naljutiš

na mene, možeš me pesnicom lupiti po oku ako to želiš. Denil ne može. Mogu da ne obraćam pažnju na njega, naredim mu da se udalji, da se odnosim prema njemu kao da je robot, i on će biti primoran da sluša i da i dalje bude onaj isti odani partner bez pritužbi."

"Činjenica je da on jeste robot, Elija."

"Za mene to nikada nije bio, Gladija. Svestan sam da je on robot i da ne poseduje osećanja kao ljudi, ali srce mi govori da je on ljudsko biće i da se moram prema njemu tako i ponašati. Želeo bih da mogu zamoliti dr Fastolfa da mi dozvoli da Denila povedem sa sobom, ali robotima nije dozvoljen pristup na nove svetove Naseljivača."

"Da li si maštao o tome da mene povedeš, Elija?"

"Ni Svemircima nije dozvoljen pristup."

"Čini mi se da ste vi, Zemljani, isto tako nerazumno isključivi kao i mi Svemirci."

Elija zlovoljno klimnu. "Ludost s obe strane. Ali čak i da smo razumni, ne bih te poveo. Ti ne bi bila u stanju da podneseš uslove života i ja nikad ne bih mogao da budem siguran da će se tvoji imunološki mehanizmi pravilno izgraditi. Bojao bih se da ćeš ili ubrzo umreti od neke manje infekcije ili da ćeš poživeti suviše dugo i prisustvovati umiranju jedne generacije za drugom. Oprosti mi, Gladija."

"Šta da ti oprostim, dragi Elija?"

"Ovo." On ispruži šake sa dlanovima okrenutim nagore. "To što sam tražio da te vidim."

"Ali drago mi je da jesi. Želela sam da te vidim."

On reče: "Znam. Pokušao sam da se ne vidim s tobom, ali pomisao da plovim svemirom i da se ne zaustavim kod Aurore prosto me je razdirala. Pa ipak, ni ovo mi ne čini dobro, Gladija. To samo znači još jedan rastanak, a to će me takođe razdirati. Zbog toga ti nikada nisam pisao; zato nikada nisam pokušao da doprem do tebe putem hipertalasa. Sigurno si razmišljala o tome."

"Pa i nisam. Slažem se sa tobom da nije imalo svrhe. To bi samo beskraino otežalo stvari. Ipak sam ti mnogo puta pisala."

"Stvarno? Nisam primio nijedno pismo."

"Nijedno nisam poslala. Pošto bih ih napisala, uništava sam ih."

"Ali zašto?"

"Zato, Elija, što se sa Aurore ne može na Zemlju poslati nijedno privatno pismo, a da ono ne prođe kroz ruke cenzora, a nijedno pismo koje sam ti napisala nisam želela da cenzori vide. Da si mi i poslao pismo, uveravam te da nijedno ne bi stiglo do mene, bilo kako nevino da je bilo. Mislila sam da zbog toga nisam primila nijedno pismo. Sada kada znam da nisi bio svestan situacije, izuzetno mi je drago što nisi bio toliko luckast i pokušao da ostaneš u vezi sa mnom. Pogrešno bi protmačio moje ćutanje."

Bejli se zagleda u nju. "Kako to da si onda tu?"

"Nisam legalno, uveravam te. Koristim se privatnim brodom dr Fastolfa, tako da sam prošla pored pogranične straže bez zaustavljanja. Da ovo nije brod dr Fastolfa, oni bi me zaustavili i vratili nazad. Pretpostavila sam da ti je to jasno kada si stupio u vezu sa dr Fastolfom, a nisi pokušao da potražiš mene direktno."

"Ništa mi nije jasno. Evo me ovde kako se čudim dvostrukom neznanju koje me je sačuvalo. Trostrukom, u stvari, jer nisam znao odgovarajuću hipertalasnu kombinaciju da do tebe doprem direktno, a nisam bio u stanju da se suočim sa teškoćom i pokušam da pronađem kombinaciju na Zemlji. Nisam mogao to da učinim privatno, a već je bilo dovoljno komentara o tebi i meni širom Galaksije zahvaljujući onoj budalastoj hipertalasnju dramu koju su prebacili na subtalase posle Solarije. Inače bih, kunem ti se, pokušao. Imao, sam međutim, kombinaciju dr Fastolfa i kada sam se jednom našao na orbiti oko Aurore, smesta sam stupio s njim u vezu."

"U svakom slučaju, evo nas ovde." Ona sede sa strane na ležaj i ispruži šake.

Bejli ih prihvati i pokuša da sedne na jednu stolicu, koju je malo privukao, ali ona ga upadljivo povuče ka ležaju i on sede pored nje.

Zatim u neprilici reče: "Kako si, Gladija?"

"Dosta dobro. A ti, Elija?"

"Ostario sam. Upravo sam pre tri nedelje proslavio svoj pedeseti rođendan."

"Pedeset godina ne predstavlja..." Ona ućuta.

"Za jednog Zemljanina to je starost. Kao što znaš, mi smo

kratkovečni."

"Čak i za jednog Zemljanina pedest godina ne predstavlja neku starost. Nisi se promenio."

"Ljubazno od tebe što mi to kažeš, ali ja osećam gde su se pukotine umnožile. Gladija..."

"Da, Elija?"

"Moram da te pitam. Da li ste se ti i Santriks Gremionis..."

Gladija se nasmeši i klimnu. "On je moj muž. Poslušala sam tvoj savet."

"I je li se pokazao kao dobar?"

"Dosta dobar. Život je ugodan."

"Dobro. Nadam se da će potrajati."

"Ništa ne traje vekovima, Elija, ali mogao bi potrajati godinama; možda čak i dekadama."

"Imate li dece?"

"Još ne. Ali šta je sa tvojom porodicom, moj oženjeni čoveče? Tvojim sinom? Tvojom ženom?"

"Bentli se pre dve godine iselio na jednu naseljenu planetu. U stvari, idem da mu se pridružim. On je funkcioner na svetu ka kome sam se uputio. Tek su mu dvadeset četiri godine, a već se visoko uzdigao." Bejljeve oči zaigraše. "Mislim da ću morati da ga oslovjavam sa 'uvaženi'. Bar u javnosti."

"Odlično. A gospođa Bejli? Je li ona sa tobom?"

"Džesi? Nije. Ne želi da napusti Zemlju. Rekao sam joj da ćemo izvesno vreme živeti pod kupolama tako da se ondašnji život neće mnogo razlikovati od zemaljskog. Razume se, biće primitivan. Još ima vremena da se predomisli. Potrudiću se da obezbedim svu moguću udobnost, a kad se jednom smestim, zamoliću Bantlija da ode po nju na Zemlju. Do tada bi mogla postati dovoljno usamljena i voljna da dođe. Videćemo."

"U međuvremenu si, znači, sam."

"Na brodu ima preko stotinu drugih Naseljivača, tako da, u stvari, nisam sam."

"Međutim, oni se nalaze sa druge strane ovog pristajnog zida. I ja sam usamljena."

Bejli uputi jedan kratak, nevoljni pogled prema pilotskoj kabini, a

Gladija reče: "Sem Denila, razume se, koji se nalazi s druge strane tih vrata i koji je robot, bez obzira na to koliko o njemu misliš kao o osobi. I sigurno me nisi pozvao da bi smo jedno drugo pitali za zdravlje porodica?"

Bejlievo lice poprimi svečan izgled, gotovo uznemiren. "Ne mogu od tebe da tražim da..."

"Onda ja od tebe tražim. Onaj ko je konstruisao ovaj ležaj nije imao na umu seksualne aktivnosti, ali nadam se da ćeš rizikovati da padneš s njega."

Bejli oklevajući reče: "Gladija, ne mogu poreći da..."

"Oh, Elija, ne upuštaj se u dugačku raspravu da bi zadovoljio svoju zemaljsku moralnost. Nudim ti se u saglasnosti sa običajima Aurore. Imaš puno pravo da me odbiješ i ja ću imati pravo da te pitam zašto si to učinio. Ali ja bih to ipak podvrgla žestokom ispitivanju. Zaključila sam da pravo na odbijanje pripada samo žiteljima Aurore. Neću ga prihvatiti od jednog Zemljanina."

Bejli uzdahnu. "Ja više nisam zemljanin, Gladija."

"Još sam manje voljna da ga prihvatim od jednog bednog Naseljivača koji se uputio na neku varvarsku planetu na kojoj će morati da se krije ispod kupole. Elija, imali smo tako malo vremena, a i sada imamo tako malo vremena i ja te možda više nikada neću videti. Ovaj susret je tako neočekivan da bi predstavljalo kosmički zločin ako bi smo ga proigrali."

"Gladija, da li stvarno želiš jednog starca?"

"Elija, da li stvarno želiš da te molim?"

"Ali ja se stidim."

"Onda zatvori oči."

"Hoću da kažem sebe - svoga oronulog tela."

"Onda pati. Tvoje budalasto mišljenje koje imaš o sebi nema nikakve veze sa mnom." I ona obavi ruke oko njega, upravo u času kada se rastvori prorez na njenoj odori.

5c.

Gladija je istovremeno postala svesna velikog broja stvari.

Bila je svesna čuda nepromenljivosti, jer Elija je bio onakav kakvog ga se sećala. Proteklih pet godina ništa nije izmenilo. Nije

živela u žaru sjaja pojačanog sećanjem. Bio je to Elija.

Takođe je bila svesna zagonetne različitosti. Njeno osećanje pojačalo je činjenicu da je Santriks Gremionis, bez ijedne veće mane koju bi mogla da navede, sam po sebi predstavljao manu. Santriks je bio srdačan, nežan, racionalan, razumno inteligentan - i bez duše. Nije umela da kaže kako to da on nije imao dušu, ali ništa što bi učinio ili kazao nije moglo da je uzbudi kao što je to Bejli činio, čak i onda kad ništa ne bi ni činio ni govorio. Bejli je bio stariji po godinama i mnogo stariji fiziološki, ne tako lep kao Santriks i što je bilo još važnije, Bejli je u sebi nosio određeni dah propadanja - zračenje brzog starenja i kratkog života osobenog za Zemljane. Pa ipak...

Bila je svesna gluposti muškarca, gluposti samog Elije koji joj je oklevajući pristupao, potpuno nesvestan svog delovana na nju.

Bila je svesna njegovog odsustva, jer se malopre udaljio da porazgovara sa Denilom, koji je trebalo da bude poslednji kao što je bio i prvi. Zemljani su se plašili robota i mrzeli su ih, pa ipak se Elija, iako je dobro znao da je Denil bio robot, odnosio prema njemu kao prema nekoj osobi. Svemirci, pak, koji su voleli robote i koji se nisu udobno osećali ako oni nisu prisutni, nikad nisu o njima razmišljali na drugi način do kao o mašinama.

Najviše od svega bila je svesna vremena. Znala je da je tačno tri časa i dvadeset pet minuta proteklo od kada je Elija stupio na malu letelicu Hana Fastolfa i znala je da im neće biti pruženo još puno vremena.

Što duže bude odsutna sa Aurore i što duže Bejljev brod ostane na orbiti, povećavala se mogućnost da ih neko primeti - ili ako je stvar već primećena, što je bilo gotovo sigurno, postojala ja veća mogućnost da neko postane znatiželjan i započne istragu. A onda bi se Fastolf našao u nevolji.

Bejli se pojavio iz pilotske odaje i tužno pogledao Gladiju. "Moram sada poći, Gladija."

"Svesna sam toga."

Bejli reče: "Denil će se brinuti o tebi. Biće ti prijatelj i zaštitnik i ti moraš biti njegov prijatelj - zbog mene. Ali Žiskar je taj koga želim da slušaš. Dozvoli mu da bude tvoj savetnik."

Gladija se namršti. "Zašto Žiskar? Nisam ubeđena da mi se dopada."

"Ne tražim od tebe da ti se dopada. Tražim da mu veruješ."

"Ali zašto, Elija?"

"To ti ne mogu reći. Naprosto, moraš i u mene imati poverenja."

Pogledali su se i ništa više nisu rekli. Kao da je tišina učinila da vreme stane i omogućila im da se uhvate za sekunde i zadrže ih nepokretne.

Ali to nije moglo da potraje večito. Bejli reče: "Ne žališ..."

Gladija prošaputa: "Kako bih mogla da žalim - kada te možda nikada više neću videti?"

Bejli se spremao da joj na to odgovori, ali mu ona prisloni svoju malu stisnutu pesnicu na usta.

"Nemoj nepotrebno lagati", reče ona. "Možda te više nikada neću videti."

I nije ga videla. Nikada više.

6.

S bolom je osetila kako se još jednom vuče preko mrtve pustoši godina do sadašnjosti.

Nikada ga više nisam videla, pomisli ona. Nikada!

Tako dugo se štitila od gorke slasti, a sada je uronila u nju - više gorke nego slatku - zato što se sastala sa tom osobom, tim Mandamusom - zato što ju je Žiskar zamolio i zato što je bila prinuđena da veruje Žiskaru. To je bila njegova poslednja želja.

Usredsredila se na sadašnjost. (Koliko li je vremena proteklo?)

Mandamus ju je hladno posmatrao. On reče: "Sudeći prema vašoj reakciji, gospođo Gladija, razabiram da jeste istina. Niste to mogli jasnije da izrazite."

"Šta je istina? O čemu vi to govorite?"

"O tome da ste se videli sa Zemljaninom Elijom Bejljem pet godina posle njegove posete Aurori. Njegov brod se nalazio na orbiti oko Aurore; vi ste otputovali da ga posetite i bili ste s njim otprilike u vreme kada je začet vaš sin."

"Kakav dokaz imate za to?"

"Gospođo, to nije bila potpuna tajna. Zemljaninov brod bio je

otkriven na orbiti. Fastolfova jahta registrovana je za vreme leta. Viđena je kako pristaje. Na jahti se nije nalazio Fastolf, pa se pretpostavlja da ste to bili vi. No, dovoljan je bio uticaj dr Fastolfa da to ne bude zabeleženo."

"Ako nije zabeleženo, onda nema ni dokaza."

"Uprkos tome, dr Amadiro je proveo dve poslednje trećine života s mržnjom motreći na kretanje dr Fastolfa. Uvek je bilo vladinih funkcionera koji su srcem i dušom bili za politiku dr Amadira, politiku zadržavanja Galaksije za Svemirce i oni bi ga potpuno obavestavali o svemu što su smatrali da bi voleo da zna. Dr Amadiro je saznao za vaš mali beg skoro odmah pošto ste krenuli."

"To još nije nikakav dokaz. Nepotkrepljena reč nekog nižeg funkcionera koji teži da zadobije naklonost ne uzima se u obzir. Amadiro nije ništa preduzeo jer je čak i on znao da ne poseduje dokaz."

"Nije imao dokaz kojim bi mogao bilo koga da optuži makar za najmanji prekršaj; nikakav dokaz kojim bi mogao da zada nevolje Fastolfu; ali i taj nikakav dokaz bio mu je dovoljan da posumnja kako sam ja Bejljev potomak i da zbog toga osakati moju karijeru."

Gladija gorko reče: "Uštedite sebi trud. Moj sin je sin Santriksa Gremionisa, pravi Auroranin, i vi potičete od tog Gremionisovog sina."

"Ubedite me u to, gospođo. Ništa više ne tražim. Ubedite me da ste otišli do orbite i da ste sate proveli sa tim Zemljaninom i da ste za to vreme razgovarali - o politici, na primer - prisećali se starih vremena i zajedničkih prijatelja - pričali viceve - i da nijednom niste jedno drugo dodirnuli. Ubedite me."

"Uopšte nije važno šta smo radili, te me stoga poštedite vašeg sarkazma. U vreme kad sam se videla s njim već sam bila trudna sa mojim tadašnjim mužem. Nosila sam tromesečni fetus."

"Možete li to dokazati?"

"Zašto bih morala to da dokazujem? Postoji zapis o datumu rođenja mog sina, a Amadiro sigurno poseduje tačan datum moje posete Zemljaninu?"

"Tada mu je bilo tako rečeno, kao što sam pomenuo, ali prošlo je skoro dvadeset dekada i on se više tačno ne seća. Ne postoji zapis

o toj poseti i ne mogu se pozvati na njega. Bojim se da bi dr Amadiro više prijalo da veruje da ste sa Zemljaninom bili devet meseci pre rođenja vašeg sina."

"Šest meseci."

"Dokažite."

"Imate moju reč."

"Nedovoljno."

"Pa, onda... Denile, ti si bio sa mnom. Kada sam se videla sa Elijom Bejlujem?"

"Gospođo Gladija, to je bilo sto sedamdeset tri dana pre rođenja vašeg sina."

Gladija reče: "Što je nešto manje od šest meseci pre rođenja."

"Nedovoljno", reče Mandamus.

Gladija isturi bradu. "Denilovo sećanje je savršeno, što se može lako pokazati, a svedočenje robota se smatra kao merodavno na sudovima Aurore."

"Ovo nije stvar za sud, niti će biti, a dr Amadiro nikada ne bi prihvatio Denilovo sećanje kao dokaz. Denila je konstruisao Fastolf i Fastolf ga je održavao gotovo dva veka. Ne možemo znati kakve su promene izvršene niti kakva je Denil primio uputstva u vezi sa onim što se odnosi na dr Amadira."

"Budite onda razumni, čoveče. Zemljani se genetski prilično razlikuju od nas. Mi smo, zapravo, dve različite vrste. Ne možemo se međusobno oplodjavati."

"Nije dokazano."

"Tu su, zatim, i genetski zapisi. Darelovi, Santriksovi. Uporedite ih. Ako moj bivši muž nije njegov otac, na to će nepogrešivo ukazati genetske razlike."

"Genetski zapisi nisu za svačije oči. To vam je poznato."

"Amadiro se ne drži u toj meri etičkih obzira. Poseduje dovoljan uticaj da bi ih mogao videti ilegalno. Ili se možda boji da će to oboriti njegovu hipotezu?"

"Bilo kakav da je razlog u pitanju, gospođo, on neće izneveriti auroransko pravo na privatnost."

Gladija reče: "E pa, onda, otidite u spoljašnji svemir i udavite se u vakuumu. Ako vaš Amadiro odbija da bude ubeđen, to se mene ne

tiče. Bar bi vi trebalo da ste ubeđeni i vaš je zadatak da ubedite Amadira. Ako, pak, ne možete i ako ne budete napredovali u karijeri onako kako biste želeli, molim vas shvatite da se to mene uopšte ne tiče."

"To me ne iznenađuje. Ništa drugo nisam ni očekivao. I stoga jesam ubeđen. Samo sam se nadao da će te mi pružiti nešto čime bih mogao da ubedim dr Amadira. Ali vi to niste učinili."

Gladija prezirno slegnu ramenima.

"Onda ću upotrebiti druge metode", reče Mandamus.

"Drago mi je što ih imate", odvrati hladno Gladija.

Mandamus reče tako tihim glasom kao da nije bio svestan bilo čijeg prisustva. "I meni. Ostaju mi moćni metodi."

"Dobro. Predlažem vam da pokušate da ucenite Amadira. Sigurno postoji mnogo stvari na osnovu kojih biste mogli da ga ucenite."

Mandamus podiže pogled, iznenada se namrštivši. "Ne budite budala."

Gladija reče: "Pođite sada. Mislim da duže ne bi mogla da vas podnesem. Napolje iz moje nastambe!"

Mandamus podiže ruke. "Stanite! Rekoh vam na početku da sam želeo da vas vidim iz dva razloga - od kojih je jedan lične prirode, a drugi u vezi sa jednom državnom stvari. Suviše sam se zadržao na prvom, ali moram vas zamoliti za pet minuta kako bih vam izložio i drugi."

"Imate samo pet minuta."

"Još neko želi da vas vidi. Jedan Zemljanin - ili, bolje rečeno, član jednog sveta Naseljivača, potomak Zemljana."

"Recite mu", odvrati Gladija, "da ni Zemljanima niti njihovim potomcima Naseljivačima nije dozvoljen pristup na Auroru i otpremite ga. Zašto bih se ja sastala s njim?"

"Na nesreću, gospođo, tokom protekla dva veka ravnoteža moći se nešto pomerila. Ti Zemljani imaju sada više svetova od nas - i kao i uvek veću populaciju. Imaju više brodova, iako ne tako modernih kao što su naši, a zbog kratkoće svojih života i svoje plodnosti očigledno su daleko spremniji da umru od nas."

"U ovo poslednje nisam baš ubeđena."

Mandamus se nasmeja stisnutih usana. "Zašto ne? Osam dekada je manje važno od četrdeset. U svakom slučaju, moramo se prema njima ljubazno ophoditi - daleko ljubaznije nego što smo morali u vreme Elije Bejlja. Ako to za vas predstavlja neku utehu, ova situacija je nastala kao posledica Fastolfove politike."

"U čije ime vi govorite? Da li i Amadiro sada mora biti ljubazan prema Naseljivačima?"

"Ne. To je, u stvari, zadatak veća?"

"Jeste li vi predstavnik veća?"

"Ne službeno, ali zamoljen sam da vas o ovome obavestim - neslužbeno."

"Ako se sastanem sa tim Naseljivačem, šta onda? Zašto on želi da se vidi sa mnom?"

"To je ono što ne znamo, gospođo. Računamo da će te vi za nas to otkriti. Videćete se s njim, saznati šta želi i obavestiti nas o tome."

"Ko ste to vi?"

"Kao što rekoh, veće. Naseljivač će doći ovamo, u vašu nastambu, večeras."

"Izgleda da vi mislite kako nemam drugog izbora do da nastavim da igram ulogu doušnika."

Mandamus ustade pošto je obavio svoju misiju. "Nećete vi biti nikakav doušnik. Ništa ne dugujete tom Naseljivaču. Vi jednostavno podnosite izveštaj svojoj vladi, što bi svaki odani žitelj Aurore dobrovoljno učinio - čak žudeo da učini. Vi sigurno ne biste želeli da veće pretpostavi kako vam solarijansko poreklo na bilo koji način oslabljuje auroranski patriotizam"

"Gospodine, ja sam žitelj Aurore preko četiri puta duže nego što vi imate godina."

"U to nema sumnje, ali vi ste rođeni i odrasli na Solariji. Vi predstavljate tu neobičnu anomaliju žitelja Aurore koji je drugde rođen i to je teško zaboraviti. To naročito sada dolazi do izražaja, jer Naseljivač želi da vidi vas, pre svih drugih na Aurori, upravo zbog vašeg solarijanskog porekla."

"Otkud to znate?"

"To je razložna pretpostavka. Označio vas je kao 'solarijansku ženu'. Znatiželjni smo da saznamo šta to njemu znači - sada kada

Solarija više ne postoji."

"Pitajte njega."

"Više volimo da pitamo vas - pošto vi prvo pitate njega. Moram vas sada zamoliti za dozvolu da se udaljim i zahvaljujem vam na vašoj gostoljubivosti."

Gladija ukočeno klimnu. "Odobravam vam da se udaljite radije nego da vam i dalje pružam gostoprimstvo."

Mandamus krenu prema hodniku koji je vodio do glavnog ulaza dok su ga njegovi roboti pratili na maloj udaljenosti.

Upravo u trenutku kada je trebalo da napusti sobu, on zastade, okrenu se i reče: "Gotovo da sam zaboravio..."

"Da?"

"Prezime Naseljivača koji želi da se vidi sa vama glasi, čudnom igrom slučaja, Bejli."

KRIZA

7.

Denil i Žiskar su, sa robotskom učtivošću, ispratili Mandamusa i njegove robote sa zemljišta koje je pripadalo nastambi. A zatim su, pošto su se već našli napolju, napravili jedna krug kako bi se uverili da li su niži roboti na svojim mestima i proverili kakvo je vreme (oblačno i malo svežije nego što je to bilo uobičajeno za ovo doba godine).

Denil reče: "Dr Mandamus je otvoreno priznao da su svetovi Naseljivača danas jači od svetova Svemiraca. Nisam očekivao tako nešto od njega."

Žiskar se složi: "Nisam ni ja. Bio sam ubeđen da će Naseljivači nadjačati Svemirce, jer je to predvideo Elija Bejli još pre mnogo dekada, ali nisam mogao da utvrdim kada će ta činjenica postati očigledna i auroranskom veću. Činilo mi se da će društvena inercija držati veće u čvrstom ubeđenju da su Svemirci superiorniji dugo pošto te nadmoćnosti nestane, ali nisam bio u stanju da izračunam koliko dugo će se zavaravati."

"Zapanjen sam činjenicom da je partner Elija to tako davno predvideo."

"Ljudska bića razmišljaju o drugim ljudskim bićima onako kako mi to nismo u stanju." Da je Žiskar bio ljudsko biće mogao je ovu opasku izgovoriti sa žaljenjem ili zavišću, ali pošto je bio robot, zazvučala je kao iznošenje činjenice.

On nastavi: "Pokušao sam da steknem ljudsko znanje, ako ne i ljudski način razmišljanja, podrobno iščitavajući ljudsku istoriju. Negde u toj dugačkoj priči o ljudskim događajima sigurno su skriveni zakoni ljudskosti koji su ekvivalentni našim trima zakonima robotike."

Denil primeti: "Gospođa Gladija mi je jednom rekla da je ta nada neosnovana."

"Možda i jeste, prijatelju Denile, jer iako mi se čini da takvi zakoni ljudskosti moraju postojati, ne mogu da ih pronađem. Svako uopštavanje koje pokušam da napravim, ma kako široko i jednostavno bilo, ima svoje mnogobrojne izuzetke. Pa ipak, ako bi

takvi zakoni postojali i ako bih uspeo da ih pronađem, bio bih u stanju bolje da razumem ljudska bića i bio bih uvereniji da se pridržavam tri zakona na najbolji način."

"Pošto je partner Elija razumeo ljudska bića, mora da je poznao zakone ljudskosti."

"Po svoj prilici. Ali on se rukovodio nečim što ljudska bića nazivaju intuicijom, reč koju ne razumem i koja označava pojam o kome ništa ne znam. Verovatno to potiče s one strane razuma, a ja raspolazem samo razumom."

7a.

Time i sećanjem!

Sećanjem koje, razume se, ne deluje kao ljudsko. Kome nedostaju ona nesavršenost, zamagljenost, dodavanje i oduzimanje što ih nalažu priželjkivanje i lični interes, a da se i ne pominju rastezanje, ispuštanje i osećanje koji pamćenje pretvaraju u sanjanje na javi što traje.

Robotsko sećanje bilo je to koje je reprodukovalo događaje tačno onako kako su se odigrali, ali na beskrajno ubrzan način. Sekunde su se odigravale u nanosekundama, što je omogućavalo da se dani ispunjeni događajima ponovo ožive izuzetnom brzinom i preciznošću, tako da u razgovorima nije postojala nikakva primetna pauza.

Kao što je to Žiskar učinio već mnogo puta ranije, ponovo je oživeo onu posetu Zemlji, stalno iznova tragajući za bilo čim što bi mu omogućilo da razume tu neodređenu sposobnost Elije Bejlja da predvidi budućnost, ali to mu nikako nije polazilo za rukom.

Zemlja!

Fastolf je stigao do Zemlje u jednom auroranskom ratnom brodu, sa čitavom svitom saputnika, što ljudi što roboti. Međutim, kada su se jednom našli na orbiti, jedino je Fastolf seo u modul za sletanje. Svoj imunološki mehanizam ojačao je injekcijama, a nosio je i neophodne rukavice, kontaktna sočiva i nosne čepove. Sa svim tim se osećao dosta sigurno, ali nijedan drugi žitelj Aurore nije bio voljan da krene s njim u svojstvu člana delegacije.

Fastolf je to propratio sleganjem ramenima, jer mu se činilo (kako

je kasnije objasnio Žiskaru) da će ga srdačnije primiti ako bude sam. Delegacija bi neugodno podsetila Zemlju na (po njih) loša stara vremena kada je postojao Svemirograd, kada su Svemirci imali stalnu bazu na Zemlji i direktno upravljali tim svetom.

Međutim, Fastolf je sa sobom poveo Žiskara. Čak i za Fastolfa bi bilo nezamislivo da stigne bez ijednog robota. Stići sa više od jednim izazvalo bi napetost kod krajnje antirobotski raspoloženih Zemljana s kojima se nadao da će se sresti i sa kojim je nameravao da pregovara.

Za početak će se, razume se, videti sa Bejljem, koji će biti njegova veza sa Zemljom i njenim ljudima. To je bio razumni izgovor za taj susret. Pravi razlog je jednostavno bio taj što je Fastolf silno želeo ponovo da vidi Bejlja; on mu je odista mnogo dugovao.

Fastolf ni na koji način nije mogao da sazna - niti čak da pretpostavi - da je i Žiskar želeo da vidi Bejlja i da je bilo dovoljno samo malo da pritegne osećanja i impulse u Fastolfovom mozgu kako bi postigao željeni cilj.

Bejli ih je sačekao u vreme predviđeno za sletanje sa malom grupom funkcionera sa Zemlje, tako da je proteklo prilično vremena dok nisu obavljene sve učtivosti i završen protokol. Prošlo je nekoliko časova pre no što su Bejli i Fastolf uspeli da ostanu sami, a možda i ne bi uspeli tako skoro da se Žiskar nije tiho i neprimetno umešao - lako dodirnuvši umove onih važnijih funkcionera koji su se očigledno dosađivali. (Oduvek je bilo bezbedno ograničiti se na podsticanje nekog osećanja koje je već prisutno. To skoro nikada nije moglo da pričini nikakvu štetu.)

Bejli i Fastolf su sedeli u jednoj maloj privatnoj trpezariji koju su obično koristili samo visoki vladini službenici. Hrana je mogla biti poručena putem kompjuterizovanog menija, a zatim bi je doneli kompjuterizovani nosači.

Fastolf se nasmeši: "Veoma napredno", reče on, "ali ovi nosači predstavljaju gotovo specijalizovane robote. Iznenađen sam što ih Zemlja koristi. Očigledno ih nisu izradili Svemirci."

"Ne, nisu", reče Bejli svečano. "Naših ruku delo, da tako kažem. Ovo koriste samo oni na vrhu i sada mi se prvi put, uopšte, pružila prilika da se njima poslužim. Verovatno mi se više nikada takva

prilika neće ukazati."

"Možda ćeš jednog dana biti izabran na neki rukovodeći položaj, pa ćeš se s ovim stvarima sretati svaki dan."

"Nikada", reče Bejli. Ispred svakog od njih spuštene su činije, a nosač je bio čak toliko usavršen da nije obratio pažnju na Žiskara, koji je ravnodušno stajao iza Fastolfove stolice.

Bejli je izvesno vreme jeo u tišini, a zatim reče pomalo stidljivo: "Baš mi je drago što te ponovo vidim, dr Fasolfe."

"I meni je veoma drago. Nisam zaboravio da si pre dve godine kada si bio na Aurori uspeo da me oslobodiš sumnje pod kojom sam se našao da sam ja uništio robota Jandera, kao i da si drugim krajem batine lupio mog preterano samopouzdanog protivnika, dobrog Amadira."

"Uvek zadrhtim kada se toga setim", reče Bejli. "Takođe pozdravljam tebe, Žiskare. Verujem da me nisi zaboravio."

"To bi bilo sasvim nemoguće, gospodine", reče Žiskar.

"Odlično! Pa, doktore, pretpostavljam da je politička situacija na Aurori i dalje povoljna. Ovdašnje vesti je tako predstavljaju, ali nemam poverenja u zemaljske analize auroranskih poslova."

"Ovog časa - možeš. Moja stranka ima čvrstu kontrolu nad većem. Amadiro ostaje i dalje mračna opozicija, ali čini mi se da će proći godine pre no što će se njegovi ljudi oporaviti od udarca koji si im zadao. Ali kako stoje stvari s tobom i Zemljom?"

"Dosta dobro. - Reci mi, dr Fastolfe", Bejlijevo lice se neznatno zgrči, kao da se nečega stidi, "da li si sa sobom doveo i Denila?"

Fastolf sporo odgovori: "Žao mi je, Bejli. Jesam, ali sam ga ostavio na brodu. Nekako sam osećao da ne bi bilo baš politički dobro da me prati robot koji toliko liči na ljudsko biće. Pošto je Zemlja postala u toj meri antirobotski raspoložena, smatrao sam da biste prisustvo jednog humanoidnog robota mogli shvatiti kao namernu provokaciju."

Bejli uzdahnu. "Razumem."

Fastolf nastavi: "Da li je istina da vaša vlada namerava da zabrani upotrebu robota unutar gradova?"

"Pretpostavljam da će uskoro doći do toga, uz izvesno razdoblje usklađivanja, razume se, kako bi se finansijski gubitak i teškoće sveli

na minimum. Roboti će biti dozvoljeni samo na selu, gde su potrebni u poljoprivredi i rudnicima. Zatim će i odande na kraju nestati, a planira se da ih na novim svetovima uopšte ne bude."

"Kada si već pomenuo nove svetove, da li je tvoj sin već otišao sa Zemlje?"

"Da, pre nekoliko meseci. Dobili smo vesti od njega; sigurno je stigao na jedan novi svet, zajedno sa nekoliko stotina Naseljivača, kako oni sebe nazivaju. Na tom svetu ima tek nešto malo domorodačke vegetacije, tako da je atmosfera siromašna kiseonikom. Ali pouzdano je utvrđeno da ona za izvesno vreme može postati veoma slična Zemljinoj. U međuvremenu, podignuto je nekoliko montažnih kupola, a putem oglasa se traže novi Naseljivači. I svi su uposleni oko teraformiranja. Bentlijeva pisma i povremeni hipertalasni kontakti su veoma ohrabrujući, ali i pored toga on svojoj majci strašno nedostaje."

"Hoćeš li i ti tamo poći, Bejli?"

"Nisam baš uveren da život pod kupolom na nekom stranom svetu predstavlja moju ideju o sreći, dr Fastolfe - nemam Benovu mladost i entuzijazam - ali mislim da ću za dve-tri godine ipak morati da pođem. U svakom slučaju, već sam odeljenju predao dopis u kome ih izveštavam o svojoj nameri da se iselim."

"Pretpostavljam da ih je to uznemirilo."

"Ni najmanje. Kažu da jeste, ali drago im je što će me se otarasiti. Suviše sam ozloglašen."

"A kako vlada Zemlje gleda na ovu sklonost ka ekspanziji u Galaksiji?"

"Ne baš ravnodušno. Ne zabranjuju, ali i ne saraduju. I dalje sumnjaju da su Svemirci protiv toga i da će preduzeti nešto kako bi stvar zaustavili."

"Društvena inercija", reče Fastolf. "Sude o nama na osnovu proteklih godina. Zar nismo jasno stavili do znanja da sada podržavamo Zemljinu kolonizaciju novih planeta i da i sami nameravamo da kolonizujemo nove planete?"

"Nadam se da ćeš u to uspeti da ubediš i našu vladu. Ali, dr Fastolfe, imam još jedno malo, nevažno pitanje. Kako je..." I on začuta kao da je zanemeo.

"Gladija?" reče Fastolf, skrivajući da ga sve to zabavlja. "Zar si zaboravio njeno ime?"

"Ne, ne. Samo sam oklevao da... da..."

"Dobro je", reče Fastolf, "i živi udobno. Zamolila me je da te podsetim na nju, ali pretpostavljam da to neće biti potrebno."

"Nadam se da to što je rođena na Solariji nije upotrebljeno protiv nje?"

"Nije, kao ni njena uloga u raskrinkavanju dr Amadira. Pre će biti da je suprotno. Uveravam te da vodim računa o njoj. Ali ti ipak neću dozvoliti da sasvim promeniš temu, Bejli. Šta ako birokratija Zemlje nastavi da se suprostavlja iseljavanju i širenju? Da li će taj proces moći da se nastavi uprkos takvoj opoziciji?"

"Verovatno", reče Bejli, "ali ne i sigurno. Među Zemljanima i inače postoji znatno protivljenje. Teško je odvojiti se od ogromnih podzemnih gradova koji predstavljaju naše domove..."

"Vaše materice."

"Ili naše materice, ako više voliš. Otići na nove svetove i dekadama živeti krajnje primitivno, za života ne iskusiti udobnost - to je teško. Kada ponekad o tome razmišljam, jednostavno odlučim da ne pođem - naročito posle probdevene noći. Već sam stotinu puta doneo odluku da ne idem i jednog dana mogu je i održati. Ako sam ja, na neki način, imao nevolja kada mi se rodila cela ta zamisao, kako će onda neko drugi poći svojevolutno i rado? Bez vladinog ohrabrenja - ili da budem odvratno iskren - ako vlada ne šutne narod u donji deo leđa, ceo projekat može propasti."

Fastolf klimnu: "Pokušaću da ubedim tvoju vladu. Ali, šta ako ne uspem?"

Bejli prozbori tihim glasom: "Ako ne uspeš - i ako, zbog toga, naš narod ne uspe - preostaje samo jedna alternativa. Sami Svemirci će morati da nasele Galaksiju. Posao se mora obaviti."

"Da li biste bili zadovoljni kada biste videli da se Svemirci šire i popunjavaju Galaksiju, a Zemljani ostaju na svojoj jedinoj planeti?"

"Uopšte ne bismo bili zadovoljni, ali i to bi bilo bolje od sadašnje situacije u kojoj ni jedni ni drugi ne preduzimaju ekspanziju. Pre mnogo vekova, Zemljani su nagrnuli ka zvezdama, osnovali neke svetove koji se sada nazivaju svetovima Svemiraca, a tih prvih

nekoliko kolonizovalo je ostale. Međutim, prošlo je mnogo vremena od kada su, bilo Svemirci bilo Zemljani, uspešno nastanili i razvili neki novi svet. Ne sme se dozvoliti da to potraje."

"Slažem se . Ali zašto ti želiš ekspanziju, Bejli?"

"Osećam da čovečanstvo ne može napredovati ako ne preduzmu neku vrstu ekspanzije. To ne mora biti geografska ekspanzija, ali to je najasniji put za podsticanje ostalih vrsta ekspanzije. Ako je moguće preduzeti geografsku ekspanziju, a da to ne bude nauštrb drugih inteligentnih bića; ako postoji prazan prostor na kome se može širiti; onda, zašto da ne? Opirati se ekspanziji pod takvim okolnostima predstavljalo bi sigurnu propast."

"Znači, ti uviđaš te alternative? Ekspanzija i napredak? Nikspanzija i propast?"

"Da, verujem da je tako. Stoga, ako Zemlja odbije ekspanziju, onda je Svemirci moraju prihvatiti. Čovečanstvo se, bilo u obliku Zemljana ili Svemiraca, mora širiti. Voleo bih da vidim Zemljane kako se prihvataju tog zadatka, ali ako to ne uspe, onda je i ekspanzija Svemiraca bolja od nikakve ekspanzije. Jedna od dve alternative."

"A šta ako jedni krenu u ekspanziju, a drugi ne?"

"Onda će ono društvo koje krene u ekspanziju postajati postojano jače, a ono drugo postojano slabije."

"Jesi li siguran u to?"

"To će, mislim, biti neizbežno."

Fastolf klimnu. "U stvari, slažem se s tobom. Zato i pokušavam da ubedim i Zemljane i Svemirce da se šire i napreduju. To je treća alternativa i čini mi se, najbolja."

7b.

Sećanje je trepereći prelazilo preko narednih dana - neverovatne gomile ljudi koje su se neprekidno kretale jedne pored drugih u potocima i vrtlozima - ekspresne linije u koje se ljudi ukrcavaju i iz kojih se iskrcavaju - beskrajne konferencije sa bezbrojnim funkcionerima - gomile umova.

Naročito gomile umova.

Gomile umova tako debele da Žiskar nije bio u stanju da izdvoji pojedince. Masovna svest koja se mešala i topila u zajedničko,

neizmerno, pulsirajuće sivilo tako da je bilo moguće razabrati samo povremene iskre sumnje i nepodnošenja koje bi sevnule svaki put kada bi neko iz mnoštva zastao da ga pogleda.

Samo kada se Fastolf nalazio na nekoj konferenciji sa funkcionerima, Žiskar je bio u stanju da se pozabavi pojedinačnom svešču i samo je to, razume se, imalo neku važnost.

Sećanje se usporilo ka jednoj tački sa kraja njihovog boravka na Zemlji, kada je Žiskar konačno uspeo da ponovo ostane nasamo sa Bejljem. Žiskar je sasvim malo podesio nekoliko svesti kako bi obezbedio da neko vreme ne budu ometani.

Bejli reče, izvinjavajući se: "Nemoj misliti da sam te izbegavao, Žiskare. Jednostavno mi se nije ukazala prilika da ostanem nasamo s tobom. Ne kotiram se visoko na Zemlji, tako da ne mogu odlučivati o svojim dolascima i odlascima."

"To sam, razume se, shvatio, gospodine, ali sada ćemo izvesno vreme biti sami."

"Dobro. Dr Fastolf mi kaže da je Gladija dobro. Možda mi on to govori iz naklonosti, znajući da je to ono što želim da čujem. Međutim, tebi naređujem da mi kažeš istinu. Da li je Gladija stvarno dobro?"

"Dr Fastolf vam je, gospodine, kazao istinu."

"Nadam se da se sećaš mog zahteva kada sam te poslednji put video na Aurori, da paziš na Gladiju i da je štitiš od nevolja."

"Prijatelj Denil i ja, gospodine, stalno imamo na umu vaš zahtev. Tako sam udesio stvari da posle smrti dr Fastolfa prijatelj Denil i ja postanemo deo nastambe gospođe Gladije. Tada ćemo još bolje moći da je štitimo od nevolja."

"To će", reče Bejli tužno, "biti posle mene."

"To mi je poznato, gospodine, i žao mi je zbog toga."

"Da, ali tome nema pomoći, a kriza će nastupiti - ili će možda nastupiti - čak i pre toga, a opet će i to biti posle mene."

"Šta to, gospodine, imate na umu? Kakva kriza?"

"Žiskare, govorim, o krizi koja bi mogla da nastupi zato što dr Fastolf postiže izenađujući uspeh u ubeđivanju. Ili možda postoji još neki činilac koji je s njim u vezi i koji omogućava da se zadatak obavi."

"Gospodine?"

"Svaki funkcioner s kojim se dr Fastolf sastao i s kojim je razgovarao izgleda da je sada oduševljen iseljavanjem. Odjednom su one vođe koje oblikuju javno mjenje za, a ostali će ih sigurno slediti. To će se proširiti poput epidemije?"

"Zar to nije ono što želite, gospodine?"

"Da, jeste, ali gotovo da je i više od onoga što želim. Raširićemo se po Galaksiji - ali šta ako Svemirci to ne učine?"

"Zašto ne bi?"

"Ne znam. Iznosim to kao pretpostavku, mogućnost. Šta ako to ne učine?"

"Prema onome što sam razabrao iz vašeg razgovora, Zemlja i svetovi koje će naseljavati njeni ljudi zacelo će ojačati."

"A Svemirci će oslabiti. Međutim, postojaće izvesno razdoblje tokom koga će Svemirci i dalje biti snažniji od Zemlje i njenih Naseljivača, mada će margina svakim danom biti sve manja. Konačno će Svemirci neizbežno postati svesni Zemljana kao sve veće opasnosti. Tada će svetovi Svemiraca sigurno zaključiti da Zemlju i Naseljivače treba zaustaviti pre no što postane suviše kasno i učiniće im se da treba preduzeti drastične mere. To će biti razdoblje krize koje će odrediti celokupnu istoriju ljudskih bića."

"Shvatam šta želite da kažete, gospodine."

Bejli ostade zamišljeno da čuti jedan trenutak, a zatim prozbori, gotovo šapatom, kao da se boji da će ga neko čuti: "Ko zna za tvoje sposobnosti?"

"Od ljudskih bića jedino vi - a vi to ne možete saopštiti ostalima."

"Sasvim dobro znam da ne mogu. Suština je u tome što si ti, a ne Fastolf, izazvao preokret koji je od svakog funkcionera s kojim si došao u dodir stvorio zagovornika iseljavanja. Što navodi na pomisao da si sredio i to da Fastolf povede tebe, a ne Denila, sa sobom na Zemlju. Ti si bio preko potreban ovde, a Denil bi možda uneo pometnju."

Žiskar reče: "Smatrao sam za potrebno da osoblje svedem na minimum kako bih izbegao da povređena osećanja Zemljana još više otežaju moj zadatak. Žao mi je, gospodine, što Denil nije prisutan. U potpunosti shvatam vaše razočarenje što niste u stanju da ga

pozdravite."

"Pa..." Bejli zavrte glavom. "Shvatam da je bilo neophodno i uzdam se u tebe da ćeš Denilu objasniti koliko mi je nedostajao. U svakom slučaju, i dalje želim da te uverim u ovo. Ako se Zemlja zaplete u politiku naseljavanja svetova i ako Svemirci zaostanu u trci širenja, odgovornost za to - a samim tim i za krizu koja će neizbežno nastati - biće tvoja. Iz tog razloga moraš prihvatiti kao dalju odgovornost da svoje sposobnosti iskoristiš kako bi zaštitio Zemlju kada ta kriza nastupi."

"Učiniću sve što bude u mojoj moći, gospodine."

"A ako u tome budeš uspeo, Amadiro - ili njegovi slebdenici - mogli bi da se okome na Gladiju. Ne smeš zaboraviti da i nju zaštitiš."

"Denil i ja nećemo to zaboraviti."

"Hvala Žiskare."

I oni se rastaše

Kada je Žiskar, sledeći Fastolfa, ulazio u modul kako bi otpočeo putovanje nazad na Auroru, ugledao je Bejlja još jednom. Ovog puta nije bio u prilici da razgovara s njim.

Bejli je mahnuo i ustima oblikovao jednu bezglasnu reč: "Upamti."

Žiskar je osetio koja je reč u pitanju kao i osećanje koje se krilo iza nje.

Posle toga, Žiskar nikada nije više video Bejlja. Nikada.

8.

Žiskaru nikada nije pošlo za rukom da se priseti te posete Zemlji, a da odmah potom ne počne da se priseća ključne posete Amadiru u Robotičkom institutu.

Nije bilo lako udesiti tu konferenciju. Amadiro, koji je još bio pod utiskom gorkog poraza, nikako ne bi pristao da i sam uveća svoje poniženje tako što bi otišao u Fastolfov nastambu.

"Pa dobro, onda", rekao je Fastolf Žiskaru. "Mogu sebi dozvoliti da budem velikodušan u pobedi. Poći ću ja k njemu. Pored toga, moram se videti s njim."

Fastolf je bio član Robotičkog instituta od kada je Bejli omogućio da se uništi Amadiro i smire njegove političke ambicije. Zauzvrat,

Fastolf je Institutu predao sve podatke za izradu i održavanje humanoidnih robota. Proizveden je određen broj takvih robota, a onda je rad na projektu prekinut i Fastolf je pobesneo.

U početku je Fastolf nameravao da se pojavi u Institutu bez pratnje robota. Tako bi se našao bez zaštite i (tako reći) nag, usred onoga što je još predstavljalo znak poniznosti i poverenja, ali bi takođe ukazivalo na potpunu samouverenost, što bi Amadiro sigurno shvatio. Na taj način bi Fastolf, potpuno sam, pokazao da je ubeđen kako se Amadiro, kome su na raspolaganju stajala sva sredstva Instituta, ne bi usudio da dirne svog jedinog neprijatelja koji mu se bezbrižan i goloruk našao nadohvat ruke.

Pa ipak je, na kraju, ni sam ne znajući zašto, Fastolf odlučio da sa sobom povede Žiskara.

Činilo se da je Amadiro nešto smršao od kada ga je Fastolf poslednji put video, ali još je izgledao veoma impresivno; visok i krupan. Nedostajao mu je onaj samouvereni osmeh koji je ranije bio njegov zaštitni znak, a kada je pokušao da ga upotrebi pri Fastolfovom ulasku, to je pre ličilo na režanje koje se pretvorilo u izraz mračnog nezadovoljstva.

"Pa, Keldene", reče Fastolf, uzevši slobodu da ovog drugog oslovi ličnim imenom, "ne viđamo se često, uprkos činjenici što smo kolege već četiri godine."

"Ostavimo se lažne učtivosti Fastolfe", zareža Amadiro, očigledno ljutitim glasom koji je bio tek nešto jači od šapata, "i oslovljavaj me sa Amadiro. Nismo mi nikakve kolege sem po tituli i ja ne tajim - i nikada nisam tajio - da smatram kako je ta tvoja spoljašna politika ubistvena za nas."

Bila su prisutna tri Amadirova robota, velika i sjajna, i Fastolf ih je proučavao podignutih obrva. "Dobro si se zaštitio, Amadiro, od jednog miroljubivog čoveka i njegovog jedinog robota."

"Kao što i sam znaš, oni te neće napasti, Fastolfe. Ali zašto si ti poveo Žiskara? Zašto ne svoje remek-delo, Denila?"

"Da li bi Denil bio bezbedan u tvojoj blizini, Amadiro?"

"Pretpostavljam da je to trebalo da bude šala. Denil mi više nije potreban. Izrađujemo vlastite humanoidne primerke."

"Po uzoru na moj projekat."

"Sa poboljšanjima."

"Pa ipak, još ne koristite te humanoidne primerke. Zbog toga sam i došao da se vidim s tobom. Svestan sam činjenice da sam ja samo nominalno prisutan u Institutu i da čak ni moje fizičko prisustvo nije dobrodošlo, a da ne govorimo o mom mišljenju i preporukama. Međutim, kao član Instituta, moram protestovati što ne koristite humanoidne primerke."

"Na koji način želiš da ih upotrebim?"

"Namera je bila da humanoidni primerci pripremaju nove svetove na koje bi Svemirci konačno mogli da se isele, pošto ti svetovi budu teraformirani i potpuno osposobljeni za naseljavanje, zar ne?"

"Ali ti si bio protiv toga, Fastolfe, zar ne?"

Fastolf odvrati: "Da, jesam. Želeo sam da sami Svemirci emigriraju na nove svetove i sami obavljaju teraformiranje. Međutim, to se nije dogodilo i jasno mi je da se ni neće dogoditi. Pošaljimo, onda, humanoidne primerke. I to će biti bolje nego ništa."

"Sve se naše alternative pretvaraju u ništa i tako će ostati sve dok tvoji pogledi budu upravljali većem, Fastolfe. Svemirci neće putovati na negostoljubive i neuređene svetove; niti im se, izgleda, dopadaju humanoidni roboti."

"Jedva da ste Svemircima i pružili priliku da ih zavole. Zemljani počinju da naseljavaju nove planete - čak i one negostoljubive i neuređene. I čine to bez robotske pomoći."

"Veoma dobro vam je poznata razlika između nas i Zemljana. Zemljana ima osam milijardi, plus veliki broj Naseljivača."

"Ali i Svemiraca ima pet i po milijardi."

"Brojke ne predstavljaju jedinu razliku", reče gorko Amadiro. "Razmnožavaju se poput insekata."

"Nije tačno. Priraštaj na Zemlji je dosta stabilan već vekovima."

"Potencijal postoji. Ako se svim srcem založe za iseljavanje, u stanju su da veoma lako obezbede sto šezdeset miliona novih tela svake godine, a taj broj će samo rasti sa popunjavanjem novih svetova."

"Mi posedujemo biološku sposobnost da svake godine stvorimo sto miliona novih tela."

"Ali ne i sociološku sposobnost. Mi smo dugovečni; ne želimo da

tako brzo budemo zamenjeni."

"Veliki deo novih tela možemo poslati na druge sveteve. "

"Neće hteti da pođu. Mi cenimo svoja tela, koja su jaka, zdrava i sposobna da u snazi i zdravlju požive skoro četrdest dekada. Zemljani ni ne mogu da visoko cene svoja tela kada se ona istroše za manje od deset dekada i kada ih čak i tokom tog kratkog razdoblja muče bolesti i doživljavaju degeneraciju tkiva. Za njih nije važno da li će napolje poslati milione svake godine da se suoče sa bedom i sigurnom smrću. U stvari, čak ni žrtve ne treba da se boje bede i smrti, jer šta drugo imaju na Zemlji? Zemljani koji se iseljavaju beže od svog kužnog sveta, dobro znajući da svaka promena može biti samo na bolje. Mi, pak, cenimo naše dobro opremljene i udobne planete i ne želimo da ih se tek tako odrekemo."

Fastolf uzdahnu i reče: "Često sam slušao te argumente - smem li da ukažem na jednu jednostavnu činjenicu, Amadiro? Na to da je Aurora prvobitno bila jedna negostoljubiva i neuređena planeta, koju je trebalo teraformirati kako bi postala prihvatljiva, kao i na činjenicu da bi takvi bili i ostali svetovi Svemiraca?"

Amadiro reče: "I ja sam čuo sve vaše argumente već toliko puta da me hvata muka kad i pomislim na njih, ali ipak se neću umoriti odgovarajući na njih. Aurora je možda bila primitivna kada je naseljena, ali Auroru su naselili Zemljani - a i ostale sveteve Svemiraca, kad ih nisu naseljavali Zemljani, naseljavali su ih Svemirci koji još nisu nadrasli svoje zemaljsko poreklo. Vremena više nisu pogodna za to. Ono što se onda moglo učiniti, sada se više ne može."

Amadiro izdiže ugao usta i zarežavši nastavi: "Ne, Fastolfe, ono što je tvoja politika uspela da sprovedete jeste da je započeto stvaranje jedne Galaksije koja će biti naseljena jedino Zemljanima, dok Svemirci moraju da oslabe i propadnu. Sada možeš pratiti kako se to odvija. Tvoj čuveni put na Zemlju, od pre dve godine, označio je prekretnicu. Ti si na neki način izdao vlastiti narod ohrabrivši ta poluljudska bića da počnu ekspanziju. Za samo dve godine bar se po nekoliko Zemljana našlo na svakom od dvadeset četiri sveta i stalno im se pridružuju novi."

Fastolf odvrati: "Ne preteruj. Nijedan od tih naseljenih svetova

nije još podesan za život, a i neće biti još nekoliko dekada. Niti je verovatno da će svi preživeti, a kako su najbliži svetovi već zauzeti, umanjuju se šanse za naseljavanje udaljenih svetova, tako da će doći do stišavanja početnog poleta. Podstakao sam njihovu ekspanziju jer sam računao i na našu. Ako se potrudimo, još možemo da održimo korak sa njima i u zdravom nadmetanju, zajedno možemo popuniti Galaksiju."

"Ne", reče Amadiro. "Ono što ti imaš na umu predstavlja najrazorniju od svih politika, glupavo idealiziranu. Ekspanzija je jednostrana i takva će i ostati uprkos svemu što si u stanju da učiniš. Ljudi sa Zemlje se nesmetano roje i treba ih zaustaviti pre no što postanu suviše snažni da bi mogli biti zaustavljeni."

"Kako predlažeš da se to izvede? Zaključili smo sa Zemljom prijateljski sporazum u kome izričito stoji da nećemo sprečavati njihovu ekspanziju u svemir tako dugo dok ne dirnu u neku planetu koja se nalazi na udaljenosti manjoj od dvadeset svetlosnih godina od nekog sveta Svemiraca. Oni su se toga savesno pridržavali."

Amadiro primeti: "Svi znaju za taj sporazum. Svi takođe znaju da nijedan sporazum nikada nije ostao na snazi kada bi zasmetao nacionalnim interesima jačeg potpisnika. Ne pridajem nikakvu važnost tom sporazumu."

"Ja pridajem. Pridržavaće ga se."

Amadiro odmahnu glavom. "Dirljivo je tvoje poverenje. Kako će ga se pridržavati kada više ne budeš moćan."

"Što Zemlja i njeni Naseljivači budu jači, to će Svemirci osećati veći strah i ti se nećeš dugo posle toga zadržati na vlasti."

Fastolf reče: "A ako ti pocepaš sporazum, uništiš svetove Naseljivača i zalupiš vrata pred nosom Zemlje, hoće li Svemirci onda početi da se iseljavaju i popunjavaju Galaksiju?"

"Možda neće. Ali ako odlučimo da nećemo, ako zaključimo da nam je udobno tamo gde jesmo, u čemu je razlika?"

"Galaksija u tom slučaju neće postati ljudsko carstvo."

"A ako ne postane, šta onda?"

"Onda će Svemirci sami sebe osujetiti i degenerisati, čak i ako Zemlja ostane u zatvoru i isto tako bude osujećena i degenerisana."

"To je samo nameštaljka tvoje stranke, Fastolfe. Ne postoji

nijedan stvarni dokaz da bi se nešto takvo dogodilo. A čak i da se dogodi, to bi bio naš izbor. Bar ne bismo dočekali da varvarski kratkovečkovići naslede Galaksiju."

Fastolf primeti: "Da li ti to ozbiljno stavljaš do znanja, Amadiro, da bi pristao da vidiš civilizaciju Svemiraca kako umire, ako bi samo mogao da sprečiš Zemljinu ekspanziju?"

"Ne računam na našu smrt, Fastolf, ali ako dođe do najgoreg, onda, da; za mene je naša vlastita smrt manje zastrašujuća od trijumfa podljudskih kratkovečnih bića sklonih boleštinama."

"Od kojih smo potekli."

"I sa kojima više nemamo nikakve genetske veze. Da li smo crvi zato što su se crvi pre milijardu godina nalazili među našim precima?"

Fastolf stisnutih usana ustade da krene, a Amadiro sijajući od zadovoljstva ne napravi nikakav pokret da ga u tome spreči.

9.

Denil ni na koji način nije mogao da sa sigurnošću kaže da li se to Žiskar izgubio u sećanjima. Kao prvo, zato što se Žiskarov izraz lica nije izmenio, a kao drugo, on se nije izgubio u mislima onako kako su to činila ljudska bića. Za to mu nije bilo potrebno nikakvo uočljivo razdoblje.

S druge strane, pak, tok misli koji je naveo Žiskara da razmišlja o prošlosti, nagnao je Denila da razmišlja o istim događajima iz prošlosti onako kako mu ih je pre dosta vremena Žiskar ispričao. To Žiskara nije začudilo.

Njihov razgovor se nastavio bez ikakve neobične pauze, ali na jedan sasvim novi način, kao da je svaki od njih razmišljao o prošlosti u interesu obojice.

Denil reče: "Čini se, prijatelju Žiskare, da je kriza koju je Elija Bejli predvideo srećno prebrođena, pošto su žitelji Aurore shvatili da su slabiji od Zemlje i njenih mnogobrojnih svetova Naseljivača."

"Da, čini se, prijatelju Denile."

"Trudio si se da do toga dođe."

"Jesam. Doprineo sam da veće ostane na Fastolfovoj strani. Učinio sam ono što sam mogao kako bih oblikovao one, koji, s druge

strane, oblikuju javno mnjenje."

"Ipak, osećam neki nemir."

Žiskar odvrati: "Ja sam osećao nemir u svakoj etapi tog procesa, mada sam nastojao da nikome ne učinim ništa nažao. Nisam dodirnuo - mentalno - nijedno ljudsko biće kome je bilo potrebno više od lakog dodira. Na zemlji je trebalo samo potpiniti strah od odmazde i izabrati one, posebno one, u kojima je strah već tinjao i prekinuti nit koja je, u svakom slučaju, već bila izlizana i koja je svakog trenutka mogla da pukne. Na Aurori je bilo obrnuto. Ovdašnji političari odbijali su da se založe za politiku koja bi ih dovela sa njihovog udobnog sveta i ja sam to samo potvrdio, te napravio jak konopac koji ih je malo jače stegnuo. Dok sam to radio uronio sam u stalan - mada slab - metež."

"Zašto? Podržao si ekspanziju Zemlje i osujetio ekspanziju Svemiraca. Tako i treba da bude."

"Tako treba da bude? Zar ti, prijatelju Denile, smatraš da je jedan Zemljanin vredniji od jednog Svemirca, iako su obojica ljudska bića?"

"Postoje razlike. Elija Bejli bi više voleo da vidi svoje Zemljane poražene nego Galaksiju nenastanjenu. Dr Amadiro bi više voleo da vidi i Zemlju i Svemirce kako iščezavaju nego da vidi Zemlju kako se širi. Prvi s nadom gleda na trijumf bilo koje strane, drugi je zadovoljan što ne vidi trijumf nijedne. Zar ne bi trebalo da izaberemo ono prvo, prijatelju Žiskare?"

"Da, prijatelju Denile. Izgleda da je tako. Pa ipak, koliki uticaj na tebe vrši ono izuzetno važno osećanje koje gajiš prema svom nekadašnjem partneru, Eliji Bejliju?"

Denil odgovori: "Cenim sećanje na partnera Eliju, a narod sa Zemlje je njegov narod."

"Vidim da ceniš. Već mnogo dekada govorim da težiš da razmišljaš poput nekog ljudskog bića, prijatelju Denile, ali pitam se da li je to nužno kompliment. Ipak, iako težiš da razmišljaš poput nekog ljudskog bića, ti nisi ljudsko biće, i konačno, tebe sputavaju tri zakona. Ti zacemento ne bi naneo zlo nijednom ljudskom biću, pa bilo da je to ljudsko biće Zemljanin ili Svemirac."

"Dođe vreme, prijatelju Žiskare, kada se mora odlučiti u korist jednog ljudskog bića, a nauštrb drugog. Dobili smo izričita naređenja

da zaštitimo gospođu Gladiju. U slučaju potrebe bio bih primoran da naudim nekom drugom ljudskom biću da bih zaštitio gospođu Gladiju i smatram da bih u nekoj istoj takvoj situaciji bio voljan da samo malo naudim jednom Svemircu kako bih zaštitio nekog Zemljanina."

"To ti misliš. Ali u stvarnoj situaciji morao bi da se rukovodiš naročitim okolnostima. Otkrio bi da se stvari ne mogu uopštavati", reče Žiskar. "Tako je i sa mnom. Podržavši Zemlju i osujetivši Auroru, onemogućio sam dr Fastolfa da ubedi vladu Aurore da postane zagovornik politike iseljavanja i da uspostavi u Galaksiji dve sile koje se šire. Nisam ništa drugo mogao do da shvatim kako je taj deo njegovih poslova propao. To ga je ispunjavalo sve većim očajanjem i možda je i ubrzalo njegovu smrt. Bilo je bolno što sam to osećao u njegovom umu. Pa ipak, prijatelju Denile..."

Žiskar zastade, a Denil reče: "Da?"

"Da nisam postupio onako kako sam postupio, to bi verovatno u velikoj meri smanjilo Zemljinu sposobnost za širenje, a ni Aurora ne bi preduzela neke velike korake u tom pravcu. Dr Fastolf bi se tada razočarao i u Zemlju i u Auroru - i, štaviše, dr Amadiro bi mu preuzeo vlast iz ruku. Njegovo razočarenje bilo bi još veće. Dok je dr Fastolf bio živ, njemu sam bio najodaniji i izabrao sam onaj put koji ga je manje razočarao, a da nisam bitno naudio ostalim pojedincima s kojima sam imao posla. Iako je dr Fastolfa neprestano mučila činjenica da nije u stanju da ubedi žitelje Aurore - i Svemirce uopšte - da se šire ka novim svetovima, bar je bio oduševljen aktivnošću Zemljana koji su se iseljavali."

"Zar nisi mogao da podstakneš i žitelje Zemlje i žitelje Aurore, prijatelju Žiskare, i da na taj način zadovoljiš dr Fastolfa na oba plana?"

"To mi je, razume se, palo na pamet, prijatelju Denile. Razmotrio sam, međutim, tu mogućnost i zaključio da to ne bi valjalo. Mogao sam da podstaknem Zemljane na iseljavanje posluživši se sasvim neznatnim promenama koje ne bi nikom naudile. Da bih to isto pokušao sa žiteljima Aurore, morao bih izvesti velike promene koje bi nanele veliku štetu. U tome me je sprečio prvi zakon."

"Šteta."

"Jeste. Pomisli samo šta bi se sve moglo učiniti da sam mogao

radikalno izmeniti um dr Amadira. Pa ipak, kako sam mogao da izmenim njegovu čvrstu rešenost da oponira dr Fastolfu? To bi izgledalo kao kad bi neko pokušao da mu okrene glavu za sto osamdeset stepeni. Jedan takav potpuni zaokret, bilo glave bilo njenog emocionalnog sadržaja, izazvao bi, čini se, podjednako efikasno smrt."

"Cena moje moći, prijatelju Denile", nastavi Žiskar, "sastoji se u velikoj nedoumici u koju sam neprestano zagnjuren. Prvi zakon robotike, koji nam brani da povredimo ljudsko biće, obično se odnosi na vidljive fizičke povrede koje smo u stanju, svi mi, lako da primetimo i o kojima lako možemo da donosimo sud. Međutim, ja sam svestan ljudskih osećanja i duhovnih osobina, tako da su mi poznati tananiji oblici nanošenja povreda, iako nisam u stanju u potpunosti da ih razumem. U mnogim prilikama sam primoran da delujem iako nisam potpuno siguran u ispravnost svojih postupaka, što izaziva neprestani stres u mojim kolima."

"Ali ipak osećam da sam ovde dobro postupio. Omogućio sam Svemircima da izbegnu krizu. Aurora je sada svesna sve veće snage Naseljivača i biće primorana da izbegava sukob. Moraju shvatiti da je suviše kasno za odmazdu i što se toga tiče ispunili smo obećanje dato Eliji Bejliu. Usmerili smo Zemlju prema ispunjavanju Galaksije i osnivanju galaktičkog carstva."

Već su se vraćali ka Gladijinoj kući, ali sada je Denil zastao i jednim nežnim pritiskom šake na Žiskarovo rame primorao i ovog drugog da se zaustavi.

Denil reče: "Slika koju si mi opisao je privlačna. Partner Elija bi bio ponosan na nas, kao što kažeš, što smo sve to izveli. 'Roboti i carstvo' rekao bi Elija i možda bi me potapšao po ramenu. - Pa ipak, kao što rekoh, nisam spokojan, prijatelju Žiskare."

"Šta te muči, prijatelju Denile?"

"Stalno se pitam da li smo stvarno prebrodili tu krizu o kojoj je partner Elija govorio pre toliko dekada. Da li je, odista, prekasno za odmazdu Svemiraca?"

"Zašto te muče te sumnje, prijatelju Denile?"

"Da posumnjam, nateralo me je ponašanje dr Mandamusa u toku njegovog razgovora sa gospođom Gladijom."

Žiskarov pogled je nekoliko trenutaka ostao prikovan na Denilu i u tišini su mogli da čuju lišće kako šušti na hladnom povetarcu. Oblaci su se razilazili i uskoro će se pojaviti sunce. Za ovaj njihov telegrafski razgovor nije im bilo potrebno mnogo vremena i znali su da se Gladija još neće zapitati šta ih je zadržalo.

Žiskar reče: "Šta te je to u toku razgovora uznemirilo?"

Denil odvrati: "U četiri posebna navrata imao sam prilike da promatram Eliju Bejlja kako rešava zbunjujući problem. U sva četiri slučaja uspeo sam da zapazim na koji način mu je polazilo za rukom da iz ograničenih podataka izvuče korisne zaključke - pa čak i one koji navode na pogrešan trag. Od tada sam uvek pokušavao, u okviru svojih ograničenja, da razmišljam poput njega."

"Čini mi se, prijatelju Denile, da si u tom pogledu bio dobar. Ne rekoh li da težiš da razmišljaš kao neko ljudsko biće."

"Primetio si, znači, da je dr Mandamus želeo da sa gospođom Gladijom porazgovara o dve stvari. Sam je to podvukao. Jedna se ticala njegovog porekla, to jest toga da li je potomak Elije Bejlja ili ne. Druga se odnosila na zahtev da se gospođa Gladija sretne sa jednim Naseljivačem i kasnije podnese izveštaj o tom događaju. Od dve stvari, druga se može shvatiti kao nešto što je važno za veće. Prva bi trebala da je važna jedino njemu samom."

Žiskar reče: "Dr Mandamus je stvar svog porekla predstavio tako kao da je ona važna dr Amadiru."

"Onda se može reći da je to stvar koja je od lične važnosti dvojici ljudi, a ne samo jednom, prijatelju Žiskare. To još ne znači da je to stvar važna za veće, te stoga ni za planetu uopšte."

"Nastavi, onda, prijatelju Denile."

"Ipak je dr Mandamus stvar vezanu za državu stavio na drugo mesto, kao da je u pitanju bila neka prikrivena misao, a i veoma brzo je s njom bio gotov. Teško da je to i bilo nešto što bi zahtevalo ličnu posetu. To je mogao obaviti bilo koji funkcioner veća preko holografske veze. S druge strane, pak, dr Mandamus se prvo pozabavio pitanjem svog porekla, razgovarao o njemu do u tančine, i to je bila stvar koju niko sem njega nije mogao da obavi."

"Kakav je tvoj zaključak, prijatelju Denile?"

"Verujem da je dr Mandamus iskoristio pitanje Naseljivača kao

izgovor za lični razgovor sa gospođom Gladijom, tokom koga bi privatno mogao da razmotri svoje poreklo. Jedina stvar koja ga je zanimala bilo je pitanje njegovog porekla i ništa drugo. Možeš li na bilo koji način podržati taj zaključak, prijatelju Žiskare?"

Aurorino sunce i dalje nije izronilo iza oblaka tako da se još mogao videti slabi sjaj u Žiskarovim očima. On reče: "Um dr Mandamusa bio je odista znatno napetiji u prvom delu razgovora nego u drugom. To možda može poslužiti kao potvrda, prijatelju Denile."

Denil reče: "Onda se moramo zapitati zašto je dr Mandamusu toliko stalo da sazna svoje poreklo."

Žiskar primeti: "Dr Mandamus je to objasnio. Jedino ako dokaže da nije potomak Elije Bejlja može očekivati da će napredovati. Dr. Amadiro, od čije dobre volje to zavisi, potpuno bi se okrenuo protiv njega da je potomak gospodina Bejlja."

"Tako je on predstavio stvar, prijatelju Žiskare, ali tok razgovora govori protiv toga."

"Zašto to kažeš? Molim te nastavi da razmišljaš kao ljudsko biće, prijatelju Denile. Mislim da je poučno."

Denil ozbiljno reče: "Hvala ti, prijatelju Žiskare. Da li si primetio da ništa od onoga što je gospođa Gladija iznela, kako bi opovrgla mogućnost da dr Mandamus potiče od partnera Elije, nije smatrao ubedljivim? Svaki put bi dr Mandamus rekao kako dr Amadiro ne bi prihvatio takvu tvrdnju."

"Tako je; i šta ti zaključuješ na osnovu toga?"

"Čini mi se da je dr Mandamus bio ubeđen kako dr Amadiro neće prihvatiti nikakav dokaz da mu Elija Bejli nije bio predak, tako da se svako mora zapitati zašto se uopšte mučio da o tome zapodene razgovor sa gospođom Gladijom. Očigledno je od početka znao da od toga nema ništa."

"Možda, prijatelju Denile, ali to je čisto nagađanje. Možeš li navesti neki mogući motiv za takvo njegovo ponašanje?"

"Mogu. Verujem da se raspitivao o svom poreklu, ne zato da bi uverio neumoljivog dr Amadira, već zbog toga da bi uverio samoga sebe."

"Zašto bi u tom slučaju uopšte pominjao dr Amadira? Zašto

jednostavno nije kazao: 'Ja želim da znam.'"

Jedan kratak osmeh prelete Denilovim licem i ono namah promeni izraz; drugi robot nije bi sposoban za tako nešto. Denil reče: "Da je kazao gospođi Gladiji: 'Ja želim da saznam', ona bi mu sigurno odvratila da se to njega ne tiče i on ništa ne bi otkrio. Gospođa Gladija se, međutim, istom žestinom suprostavlja dr Amadiru, kao što se dr Amadiro suprostavljao Eliji Bejlju. Sasvim je izvesno da bi gospođu Gladiju uvredilo svako mišljenje koje bi o njoj čvrsto zastupao dr Amadiro. Razbesnela bi se čak i da je to mišljenje manje-više istinito, a posebno kada je potpuno lažno, kao u ovom slučaju. Trudila bi se da pokaže dr Amadiru kako nije u pravu i stavila bi na raspolaganje sve moguće dokaze kako bi to postigla."

"U takvom jednom slučaju, hladna uverenost dr Mandamusa da je svaki dokaz nedovoljan, samo bi je još više ražestila i naterala na nova otkrivanja. Dr Mandamus je izabrao tu strategiju kako bi bio siguran da će od gospođe Gladije izvući najviše što se može i na kraju je bio ubeđen da mu nijedan predak nije bio Zemljanin; u svakom slučaju, ne u toku poslednjih dvadeset dekada. Mislim da uopšte nije bilo bitno šta Amadiro oseća u vezi s tim."

Žiskar reče: "Prijatelju Denile, na zanimljiv način si sagledao stvar, ali čini mi se ne baš valjano. Kako da zaključimo da to nije samo tvoja pretpostavka?"

Denil objasni: "Ne čini li ti se, prijatelju Žiskare, da je dr Madamus trebalo da bude izrazito potišten i obeshrabren kada je morao da okonča istragu o svom poreklu, a nije dobio pouzdan dokaz koji mu je bio potreban za dr Amadira, u šta je želeo da mi poverujemo. Sam je rekao kako bi to trebalo da znači da nema nikakve šanse da napreduje i da nikada neće postati glavni u Robotičkom institutu. Ali meni se čini da on uopšte nije bio potišten, već presrećan. Ja mogu da donosim zaključke jedino na osnovu spoljašnjeg izgleda, ali ti možeš da učiniš i nešto više. Reci mi, prijatelju Žiskare, kakav je bio stav njegovog uma na kraju tog dela razgovora sa gospođom Gladijom?"

Žiskar odgovori: "Kada se sada osvrnem na to, prijatelju Denile, ne samo da je bio presrećan, već bi se moglo reći da se osećao kao pobednik. U pravu si. Pošto si objasnio način svog razmišljanja, to

osećanje pobjede, koje sam jasno detektovao, potvrđuje ispravnost tvog zaključivanja. U stvari, sada kada si sve razjasnio, našao sam se u neprilici jer sam to nisam uspeo da shvatim."

"Tako sam ja, prijatelju Žiskare, bezbroj puta reagovao na način razmišljanja Elije Bejlja. To što sam ovom prilikom uspeo da dokraja razmišljam na takva način - možda me je na to, delimično, nagnala i sadašnja kriza. Ona me tera da ozbiljnije razmišljam."

"Potcenjuješ sebe, prijatelju Denile. Ti već dugo ozbiljno razmišljaš. Ali zašto spominješ neku sadašnju krizu? Zastani na trenutak i objasni. Kakve veze ima to što se dr Mandamus osetio kao pobednik jer nije potomak gospodina Bejlja sa tom krizom koju spominješ?"

Denil počeo: "Dr Mandamus nas je možda zavarao svojim tvrdnjama o dr Amadiru, ali možda bi ipak trebalo pretpostaviti da on žudi za unapređenjem; da mu je ambicija da postane prvi čovek u Institutu. Zar nije tako, prijatelju Žiskare?"

Žiskar na trenutak ostade da ćuti, kao da je bio zadubljen u misli, a zatim reče: "Nisam tragao za njegovim ambicijama. Proučavao sam njegov um bez nekog određenog razloga i bio sam svestan samo onog što se ispoljavalo na površini. Pa ipak, možda je i bilo nagoveštaja ambicija dok je govorio o unapređenju. Nemam ništa pouzdano na osnovu čega bih mogao da se složim s tobom, prijatelju Denile, ali još manje imam išta na osnovu čega se ne bih složio sa tobom."

"Hajde, onda, da prihvatimo činjenicu da je dr Mandamus ambiciozan čovek i da vidimo kuda će nas to odvesti. Slažeš se?"

"Slažem."

"Zar onda ne bi bilo verovatno da je njegovo osećanje pobjede, pošto su ga ubedili da ne potiče od partnera Elije, posledica činjenice da je osećao kako će sada moći da zadovolji svoju ambiciju. Međutim, to se ne može opravdati zbog pristanka dr Amadira, pošto smo se složili da je dr Mandamus upotrebio dr Amadira samo kao distrakciju. On sada svoju ambiciju može da zadovolji na neki drugi način."

"Koji drugi način?"

"Nijedan koji potiče iz takvog iznuđenog dokaza. Ali mogu da

predložim jedan do koga sam došao mozgajući. Šta ako dr Mandamus zna nešto ili ako je u stanju da učini nešto što bi postiglo veliki uspeh; nešto takvo bi mu sigurno obezbedilo da postane naredni prvi čovek Instituta? Priseti se da je u zaključku raspitivanja o svom poreklu dr Mandamusu kazao: 'Preostaju mi moćne metode.' Pretpostavimo da je to tačno i da bi mogao da ih upotrebi samo u slučaju da nije potomak Elije Bejlja. Onda bi njegovo likovanje, pošto su ga ubedili da ne potiče od njega, proisticalo iz činjenice da sada može da upotrebi te metode i obezbedi sebi znatan napredak."

"Ali kakvi su ti 'moćni metodi', prijatelju Denile?"

Denil ozbiljno proudži: "Moramo nastaviti sa nagađanjima. Poznato nam je da je najveća želja dr Amadira da porazi Zemlju i natera je da ponovo postane podložna svetovima Svemiraca. Ako dr Mandamus zna način da to postigne, sigurno je da će od dr Amadira dobiti sve što želi, uključujući tu i garanciju da će uznapredovati do vrhovnog položaja. Ipak može se desiti da je dr Mandamus oklevao da porazi i ponizi Zemlju sve dok se nije uverio da ga ništa ne vezuje za ljude sa Zemlje. To mu ne bi bilo moguće ukoliko bi vodio poreklo od Elije Bejlja. Poricanje da potiče od njega oslobađa ga i omogućava mu da deluje, te on zbog toga likuje."

Žiskar primeti: "Ti misliš da je dr Mandamus savestan čovek?"

"Savestan?"

"To je reč koju ljudska bića ponekad upotrebljavaju. Razabrao sam da se ona odnosi na osobu koja se drži pravila ponašanja što ga primoravaju da dela protiv svojih trenutnih interesa. Ako dr Mandamus oseća da ne sme sebi dozvoliti da napreduje nauštrb onih sa kojima je makar i u daljoj vezi, onda pretpostavljam da je on savestan čovek. Mnogo sam razmišljao o takvim stvarima, prijatelju Denile, jer mi se čini da one nagoveštavaju kako ljudska bića imaju zakone koji upravljaju njihovim ponašanjem. Bar u izvesnim slučajevima."

"Možeš li onda reći da li je dr Mandamus odista savestan čovek?"

"Na osnovu mojih promatranja njegovih osećanja? Ne, nisam tragao ni za čim sličnim, ali ako je tvoja analiza ispravna, onda se čini da je u pitanju savest. Pa ipak, s druge strane, ako počnemo da ga posmatramo kao savesnog čoveka i stanemo unazad da

obrazložimo stvari, možemo doći do drugačijih zaključaka. Moglo bi nam se učiniti da je dr Mandamus pomislio kako je za pretka imao nekog Zemljanina i to pre nekih devetnaest i po dekada, te je osetio potrebu da, i protiv svoje volje, predvodi pokušaj koji će poraziti Zemlju, kako bi sebe oslobodio sramote zbog takvog porekla. Ako, pak, on poreklo ne vodi ni od kakvog Zemljanina, onda ga ništa tako nezadrživo ne bi vuklo da dela protiv Zemlje i savest bi mu bila slobodna, te bi mogla da ga nagna da ostavi Zemlju na miru."

Denil reče: "Ne, prijatelju Žiskare. To ne bi odgovaralo činjenicama. Kako god da se oseti rasterećen što ne mora da preduzme nikakvu razornu akciju protiv Zemlje, ostao bi bez mogućnosti da zadovolji dr Amadira i podupre vlastito napredovanje. Imajući u vidu njegovu ambicioznost, on se ne bi osećao kao pobednik, a jasno si primetio da je sa njim to bio slučaj."

"Shvatam. Znači, zaključujemo da dr Mandamus poseduje metod da porazi Zemlju."

"Da. A ako je to tačno, onda kriza koju je predvideo partner Elija nije bezbedno prebrođena, već upravo nastupa."

Žiskar zamišljeno reče: "Ali nismo odgovorili na ključno pitanje, prijatelju Denile. U čemu se sastoji ta kriza? U čemu je smrtna opasnost? Da li i to možeš da zaključiš?"

"To ne mogu da učinim, prijatelju Žiskare. Uradio sam sve što je u mojoj moći. Možda bi partner Elija postigao više da je još živ, ali ja ne mogu. Ovde se moram osloniti na tebe, prijatelju Žiskare."

"Na mene? Kako?"

"Ti si u stanju da proučiš um dr Mandamusa onako kako ja ne mogu, kao što niko drugi ne može. U stanju si da otkriješ prirodu te krize."

"Bojim se da ne mogu, prijatelju Denile. Kada duže živim sa nekim ljudskim bićem, kao što sam nekada živio sa dr Fastolfom, kao što sada živim sa gospođom Gladijom, mogu, malo po malo, da odmotavam slojeve uma, jedan list za drugim, sve dok, opet malo po malo, ne stignem do zamršenog čvora i ne saznam dosta toga, ne povredivši pri tom njega, odnosno nju. Pokušati isto sa dr Mandamusom posle jednog kratkog susreta ili posle stotinu kratkih susreta ne bi urodilo nikakvim plodom. Osećanja su vidljiva, misli

nisu. Ako bih zbog hitnje pokušao da ubrzam stvar, forsirajući proces, sigurno bih ga ozledio - a to ne mogu da učinim."

"Pa ipak, sudbina milijarde Zemljana i još mnogo milijardi koje se nalaze u ostalim delovima Galaksije možda zavisi od toga."

"Možda zavisi od toga. To je pretpostavka. Povreda naneta nekom ljudskom biću je činjenica. Imaj u vidu da možda samo dr Mandamus zna za prirodu krize i da je samo on u stanju da je okonča. On ne može da upotrebi svoje znanje ili sposobnosti da primora dr Amadira da mu ustupi rukovodeći položaj - ako bi dr Amadiro mogao to da dobije iz drugog izvora."

"Tačno", reče Denil. "Nije isključeno da je tako."

"U tom slučaju, prijatelju Denile, nije neophodno poznavati prirodu krize. Ako možemo onemogućiti dr Mandamusa da to ispriča dr Amadiru - ili nekom drugom - bilo šta da je to što zna, time nećemo krizu okončati."

"Neko drugi može otkriti ono što dr Mandamus sada zna."

"Svakako, ali mi ne znamo kada će se to desiti. Vrlo je verovatno da ćemo imati vremena da i dalje ispitujemo i još mnogo šta otkrijemo - kao i da se dobro pripremimo za našu ulogu u svemu tome."

"I onda?"

"Ako dr Mandamusa treba sprečiti, onda se to može uraditi i tako što će mu se razoriti um u toj meri da više ne bude od koristi - ili što će biti sasvim lišen života. Ja sam sam u stanju da mu propisno povredim um, ali ja to ne mogu učiniti. Isto tako, bilo ko od nas dvojice kadar je da okonča njegov život fizički. No, ja ni to ne mogu da učinim. Možeš li možda ti, prijatelju Denile?"

Nastupila je pauza posle koje Denil konačno prošapta: "Ne mogu. I sam to znaš."

Žiskar lagano reče: "Iako znaš da je budućnost milijardi ljudi na Zemlji i drugde u pitanju?"

"Ne mogu sebe naterati da povredim dr Mandamusa."

"Ne mogu ni ja. I tako nam ostaje saznanje da se približava pogubna kriza, kriza čija nam priroda nije poznata i koju nismo u stanju da otkrijemo, te joj se stoga ne možemo ni suprostaviti."

U tišini su zurili jedan u drugog, sa lica im se ništa nije moglo

pročitati, ali osećanje očajanja se na izvestan način nadvilo nad njima.

JOŠ JEDAN POTOMAK

10.

Gladija je pokušala da se opusti posle one srceparajuće sesije sa Mandamusom - i toliko se trudila da je postigla sasvim suprotan efekat. Zatamnila je sve prozore u svojoj spavaćoj sobi, podesila da oko nje duva blagi, topli povetarac praćen slabim zvukom šuštanja lišća i povremenim nežnim ćurlikanjem neke udaljene ptice. Zatim je taj zvuk zamenila udaljenim udaranjem talasa o obalu i dodala neznan, ali nepogrešiv miris mora u vazduhu.

Nije pomoglo. U umu joj je bespomoćno odzvanjalo ono što se upravo zbilo - i ono što će uskoro nastupiti. Zašto je tako slobodno čavrljala sa Mandamusom? Šta se njega - ili Amadira, zapravo - tiče da li je ona posetila Eliju na orbiti ili ne i da li je ili nije - ili kada - rodila njegovog sina ili sina nekog drugog muškarca.

Izbacila ju je iz ravnoteže Mandamusova tvrdnja o poreklu, to je bilo u pitanju. U jednom društvu u kome niko ne vodi računa o poreklu ili rodbinskim odnosima izuzev kada su u pitanju medicinsko-genetski razlozi, normalno je što ju je uznemirio razgovor na tu temu. To - i ponovljeno (iako sigurno slučajno) pominjanje Elije.

Zaključila je da samo traži opravdanje za svoje ponašanje i nestrpljivo je sve to odbacila. Loše je reagovala, mucala je poput neke bebe; celu tu stvar naprosto je valjalo zaboraviti.

A sada je trebalo da stigne i taj Naseljivač.

On nije bio Zemljanin. Nije bio rođen na Zemlji, bila je sigurna, i vrlo je verovatno da nikada nije ni posetio Zemlju. Njegov narod je možda živeo na nekom čudnom svetu za koji nikada nije čula i to možda već pokolenjima.

To bi značilo da je on Svemirac, pomisli ona. I Svemirci su potekli od Zemljana - pre mnogo vekova, ali kakve to ima veze? Dakako, Svemirci su bili dugovečni, a ovi Naseljivači verovatno kratkovečni, ali kakva je pa to razlika? Čak i jedan Svemirac može umreti pre vremena usled nekog hirovitog nesrećnog slučaja; jednom je čula za nekog Svemiraca koji je umro prirodnom smrću pre no što je napunio šezdeset godina. Zašto onda ne bi razmišljala o narednom posetiocu

kao o Svemircu sa neobičnim naglaskom?

Ali to nije bilo baš tako jednostavno. Taj Naseljivač se sigurno nije osećao kao Svemirac. Nije važno ono što si, već ono što osećaš da jesi. Znači, o njemu treba razmišljati kao o Naseljivaču, a ne kao o Svemircu.

Pa ipak, nisu li sva ljudska bića jednostavno ljudska bića bez obzira na to koje im se ime nadene - Svemirci, Naseljivači, Aurorani, Zemljani. Dokaz za to bio je taj što roboti nisu bili u stanju da ikog od njih povrede. Denil bi istom brzinom priskočio u pomoć nekom neukom Zemljaninu kao i predsedniku auroranskog veća - a to je značilo...

Mogla je da oseti kako zapada, u stvari tone, u plitki san kada joj se iznenada jedna misao nastani u umu i stade da poskakuje u njemu.

Zašto je Naseljivač nosio prezime Bejli?

Um joj se izoštri i naglo je izbavi iz dobrodošlih zavoja zaborava koji tek što je nije progutao.

Zašto Bejli?

Možda je stvar bila u tome što je to postalo često prezime među Naseljivačima. Konačno, Elija je bio taj koji je sve to omogućio i on mora da je za njih junak kao... kao...

Aurorani nisu imali junaka te vrste, bar nijednog nije mogla da se seti. Ko je predvodio ekspediciju koja je prva stigla na Auroru? Ko je nadgledao teraformiranje sirovog sveta jedva pogodnog za život kakav je Aurora bila? Nije znala.

Da li je njeno neznanje proisticalo iz činjenice da je odrasla na Solariji... ili je to samo značilo da Aurorani nisu imali svog junaka-osnivača? Konačno, prva ekspedicija na Auroru bila je sastavljena od samih Zemljana. Tek u kasnijim naraštajima, sa produžetkom životnog veka, zahvaljujući podešavanjima u okviru istančanog bioinžinjeriniga, Zemljani su postali Aurorani. A uostalom, zašto bi Aurorani želeli da naprave junake od svojih prezrenih predaka?

Ali Naseljivači su možda stvorili junake od Zemljana. Oni se možda još nisu promenili. Na kraju će možda pretrpeti promenu i tada će Elija biti zaboravljen, jer će se svi osećati neprijatno, prisećajući ga se, ali do tada...

Mora da je to posredi. Verovatno je polovina živih Naseljivača uzela prezime Bejli. Jadni Elija! Svi mu se kače za grbaču i zavlače u njegovu senku. Jadni Elija... dragi Elija...

I ona zaspala.

11.

San joj je bio suviše nemiran da bi joj povratio spokoj, a kamoli dobro raspoloženje. Mrštila se ni ne znajući da to čini - a da je ugledala sebe u ogledalu, ustuknula bi pred svojim sredovečnim izgledom.

Denil, za koga je Gladija bila ljudsko biće, bez obzira na godine, izgled ili raspoloženje, reče: "Gospođo..."

Gladija ga prekinu, neznatno zadrhtavši. "Da li je Naseljivač stigao?"

Ona podiže pogled prema satnoj traci na zidu, a zatim napravi jedan hitri pokret i Denil u znak odgovora smesta pojača grejanje. (Dan je bio hladan, a večer će biti još hladnije.)

Denil reče: "Jeste, gospođo."

"Gde si ga smestio?"

"U glavnu gostinsku sobu, gospođo. Sa njim je Žiskar, a i ostali kućni roboti su svi u blizini."

"Nadam se da će uspeti da otkriju šta očekuje da dobije za ručak. Ne poznajem kuhinju Naseljivača. I nadam se da su u stanju da mu bar donekle iziđu u susret."

"Uveren sam, gospođo, da će Žiskar to obaviti na odgovarajući način."

I Gladija je bila sigurna u to, ali ipak samo frknu. To bi ličilo na neko frktanje da je Gladija bila osoba koja frkće. Nije sebe smatrala za takvu.

"Pretpostavljam", reče ona, "da je prošao kroz odgovarajući karantin pre no što mu je dozvoljeno da se spusti."

"Bilo bi mi neshvatljivo da nije, gospođo."

Ona reče: "Ipak ću staviti rukavice i filter za nos."

Ona iziđe iz spavaće sobe, kao u magli svesna da se oko nje nalaze kućni roboti, i dade znak da joj se donesu nove rukavice i svež filter za nos. Svaka nastamba imala je vlastiti rečnik znakova i

svako ljudsko biće koje je bilo član neke nastambe negovalo je te znake, učeći da se njima služi i brzo i neprimetno. Od robota se očekivalo da ispunjava ta nenametljiva naređenja svojih ljudskih vrhovnih gospodara kao da im čita misli; iz toga je proizlazilo da jedan robot nije bio u stanju da izvršava naređenja ljudskih bića koja nisu pripadala njegovoj nastambi sem u slučaju da su mu ova bila izdata jasnim rečima.

Ništa ne bi u većoj meri ponizilo jednog ljudskog člana nastambe nego oklevanje kojeg od robota pri izvršavanju naređenja ili, još gore, pogrešno izvršeno naređenje. To bi značilo da je ljudsko biće dalo pogrešan znak - ili da ga je robot pogrešno protumačio.

Gladija je znala da je u takvim situacijama uglavnom uvek ljudsko biće grešilo, ali to se gotovo nikada nije priznavalo. Robot bi bio poslat na nepotrebnu proveru sposobnosti ili nepravedno dat na prodaju. Gladija je oduvek osećala da ne bi nikada mogla upasti u tu zamku povređenog ega, pa ipak da u tom trenutku nije dobila svoje rukavice i filter za nos, ona bi...

Nije morala da završi misao. Najbliži robot doneo joj je ono što je želela, tačno i brzo.

Gladija podesi filter za nos i lagano dunu kako bi proverila da li je dobro legao (nije bila raspoložena da rizikuje infekciju zbog neke glupe nepravilnosti koja je promakla tokom pomnog tretmana u karantinu). Ona upita: "Kako izgleda, Denile?"

Denil odvrati: "Uobičajenog je stasa i razmera, gospođo."

"Mislim na njegovo lice." (Bilo je glupo što je to pitala. Da je makar malo ličio na Eliju Bejlja, Denil bi to isto tako brzo primetio kao i ona i napomenuo.)

"Teško je to reći, gospođo. Ne vidi se dobro."

"Šta to znači? Nije valjda maskiran, Denile."

"Jeste, na neki način, gospođo. Lice mu je prekriveno kosom."

"Kosom?" Odjednom je počela da se smeje. "Misliš po modi iz hipervizijskih prikaza? Brada?" Napravila je nekoliko sitnih pokreta koji je trebalo da naznače pramenove kose na bradi i ispod nosa.

"Mnogo više od toga, gospođo. Pola lica mu je prekriveno."

Gladija širom otvori oči i po prvi put oseti da bi želela da ga vidi. Kako li izgleda lice celo prekriveno kosom? Muškarci sa Aurore, kao

i svi Svemirci - odnosno, muškarci uopšte - imali su vrlo malo dlaka po licu, a i ono što su imali trajno je ukanjano u kasnom pubertetu - zapravo za vreme ranog detinjstva.

Ponekad bi deo ispod gornje usne ostajao nedirnut. Gladija se priseti da je njen muž, Santriks Gremionis, pre njihovog venčanja imao tanku crtu dlaka ispod nosa. Nazivao je to: "Brkovi." Ličilo je na obrvu koja je bila na pogrešnom mestu i imala pogrešan oblik, i kada je konačno pristala da ga prihvati za muža, insistirala je na tome da uništi tu komušinu.

Povinovao se jedva i zagundavši i tek sada joj je palo na pamet da se zapita, po prvi put, nisu li mu te dlake nedostajale. Činilo joj se da ga je tih prvih godina povremeno viđala kako prinosi prst gornjoj usni. Tada je to smatrala za nervozno češanje i tek sada joj je sinulo da je on tražio brkove koji su zauvek bili nestali.

Kako li izgleda čovek koji po celom licu ima brkove? Da li liči na medveda?

Kakvo li je to osećanje? Šta bi bilo da i žene imaju takve dlake? Zamislila je muškarca i ženu koji pokušavaju da se poljube, ali ne mogu da pronađu jedno drugom usta. Ta misao joj se učini smešnom, na jedan bezopasno nepristojan način, i ona se naglas nasmeja. Osetila je kako njena snebivljivost prolazi; u stvari, bila je spremna da ugleda čudovište.

Konačno, nema potrebe da ga se plaši čak i ako se pokaže da se i ponaša kao životinja, a ne samo da tako i izgleda. On sigurno nema vlastitog robota - društvo Naseljivača trebalo bi da je nerobotsko - a nju će okruživati njenih desetak. Čudovište će biti onesposobljeno u tren oka ako napravi makar i najmanji sumnjivi pokret - ili ako samo u besu povisi glas.

Ona reče odlično raspoložena: "Povedi me k njemu, Denile."

12.

Čudovište ustade. Reče nešto što je zazvučalo kao: "Dobla dna, gospoja."

Odmah je razabrala ono "dobar dan", ali malo više joj je bilo potrebno da poslednju reč prevede u "gospođu".

Gladija odsutno reče: "Dobar dan." Prisetila se teškoća koje je

imala u razumevanju auroranskog izgovora galaktičkog standardnog jezika, kada je u onim davnim danima, kao uplašena mlada žena, stigla na ovu planetu sa Solarije.

Naglasak čudovišta bio je neuobičajen... ili je samo neuobičajeno zvučao zato što njeno uho nije bilo naviknuto na njega? Setila se da je Elija naglašavao "r" i "s", ali je inače dosta dobro govorio. Međutim, prošlo je devetnaest i po dekada, a i ovaj Naseljivač nije bio sa Zemlje. Izolovani jezik pretrpeo je promene. Ali tek mali deo Gladijinog uma bavio se problemom jezika. Zurila je u njegovu bradu.

Ona ni najmanje nije ličila na brade kakve su glumci nosili u istorijskim dramama. Te su uvek ličile na pramenove - malo ovde, malo onde - i izgledale su lepljive i sjajne.

Brada ovog Naseljivača bila je drugačija. Prekrivala mu je obraze i bradu, ravnomerno, gusto i duboko. Izgledala je tamnosmeđa, nešto svetlija i kovrdžavija nego kosa na glavi, i bila je bar dva inča dugačka, oceni ona... svuda podjednake dužine.

Nije mu prekrivala celo lice, što ju je prilično razočaralo. Čelo mu je bilo potpuno golo (ako se izuzmu obrve), kao i nos i oblast ispod očiju.

I deo iznad gornje usne bio mu je go, ali i osenčen kao da su dlake na njemu ponovo počele da rastu. Dodatna praznina protezala se i odmah ispod donje usne, ali tu su začeci dlaka bili manje vidljivi i koncentrisani uglavnom ispod središnjeg dela.

Pošto su mu obe usne bile potpuno gole, Gladiji je bilo jasno da ga ne bi bilo teško poljubiti. Znajući da nije učtivo zuriti, ona reče iako je nastavila to da radi: "Čini mi se da ste uklonili dlake oko usana."

"Da, gospođo."

"Zašto, ako smem da pitam?"

"Smete da pitate. Iz higijenskih razloga. Ne želim da mi se hrana zadržava na dlakama."

"Stružete ih, zar ne? Vidim da opet rastu."

"Korisitim facijalni laser. Treba mi za to petnaest sekundi kada se probudim."

"Zašto ih ne depilirate i svršite s tim?"

"Možda ću poželeti ponovo da ih pustim."

"Zašto?"

"Iz estetskih razloga, gospođo."

Ovog puta Gladija nije razabrala reč. Zvučala joj je kao "asketskih" ili možda "atletskih".

Ona reče: "Izvinite?"

Naseljivač objasni: "Mogao bi mi dosaditi moj sadašnji izgled i mogao bih poželeti da ponovo pustim da mi porastu dlake iznad gornje usne. Nekim ženama se to, znate, dopada, i..." Naseljivač pokuša da izgleda skroman, ali mu to ne pođe za rukom "...imam lepe brkove kada mi izrastu."

Iznenada shvativši koja je reč u pitanju, ona reče: "Hoćete da kažete 'estetski'."

Naseljivač se nasmeja, otkrivši niz lepih, belih zuba, te reče: "I vi smešno govorite, gospođo."

Gladija pokuša da ne izgleda bahato, ali se ipak nasmeja. Pravilan izgovor bio je stvar lokalnih konsenzusa. Ona reče: "Trebalo je da čujete moj solarijanski akcenat - kada smo već kod toga. Onda bi to zvučalo ovako 'estitskih razloga'." "R" se beskonačno kotrljalo.

"Bio sam na mestima gde se slično govori. Zvuči varvarski." Valjao je i "r" i "s" u poslednjoj reči na jedinstven način.

Gladija se zakikota. "Radite to vrškom jezika. A treba ivicama jezika. Niko sem Solarijanaca nije u stanju to da pravilno izvede."

"Možda biste mogli da me naučite. Trgovac poput mene, koji je posvuda bio, čuje svakakve lingvističke perverzности." Ponovo je pokušao da odvalja "r" i "s" u poslednjoj reči, lagano se zagrcnuo i zakašljao.

"Vidite. Zaplešće vam se krajnici i nikada se nećete oporaviti od toga..." Još je zurila u njegovu bradu i više nije mogla da obuzda svoju znatiželju. Posegnula je za njom.

Naseljivač ustuknu i zagleda se u nju, ali pošto je shvatio šta namerava, umiri se.

Gladijina šaka, u nevidljivoj rukavici, lagano se spusti na levu stranu njegovog lica. Tanka plastika koja joj je prekrivala prste nije uticala na čulo dodira i ona oseti da su dlake meke i rastezljive.

"Lepa je", reče ona, očigledno iznenađena.

"Nadaleko joj se dive", odvrati Naseljivač, osmehnuvši joj se.

Ona primeti: "Ali ja ne mogu ovde ostati da stojim ceo dan i grubo postupam s vama."

Ne obrativši pažnju na njegovo očekivano: "Što se mene tiče, možete", ona nastavi. "Da li ste rekli mojim robotima što biste voleli da jedete?"

"Gospođo moja, i njima sam rekao ono što sada vama kažem - bilo šta što vam je pri ruci. Bio sam na velikom broju svetova protekle godine i svaki od njih ima različit način ishrane. Trgovac nauči da jede sve što nije stvarno otrovno. Više bih voleo neko auroransko jelo, od bilo čega što biste pokušali da napravite da liči na imitaciju jela sa Bejlisveta."

"Bejlisveta?" ponovi oštro Gladija i ponovo se namršti.

"Dobio je ime prema vođi prve ekspedicije koja je stigla do te planete... ili do bilo koje od planeta Naseljivača, zapravo, Benu Bejliju."

"Sinu Elije Bejlja?"

"Da", reče Naseljivač i smesta promeni temu. Spusti pogled prema sebi i reče pomalo živahno: "Kako vam uspeva da nosite ovu vašu odeću - bogato ukrašenu i debelu. Biće mi drago da se ponovo nađem u svojoj."

"Sigurna sam da će vam se za to uskoro ukazati prilika. Ali sada vas molim da mi se pridružite za ručkom. Rekli su mi da se prezivate Bejli... kao i vaša planeta."

"Nimalo iznenađujuće. To je, razume se, najcenjenije prezime na planeti. Ja sam Diži Bejli."

Ušli su u trpezariju, Žiskar je išao ispred njih, Denil iza njih, a potom se obojica uputiše svaki u svoju nišu u zidu. Ostali roboti su se već nalazili u svojim nišama, a dva su se pojavila radi posluživanja. Odaja je bila obasjana suncem, zidovima su ukrasi udahnuli život, sto je bio postavljen, a miris hrane je mamio.

Naseljivač udahnu, a zatim zadovoljno ispusti dah. "Mislim da mi uopšte neće biti teško da jedem auroransku hranu. Gde želite da sednem gospođo?"

Jedan robot smesta reče: "Molim vas, sedite ovde, gospodine."

Naseljivač sede, a za njim i Gladija zauze svoje mesto, pošto su

prethodno bile ispunjene privilegije koje uživa gost.

"Diži?" ponovi ona. "Nisu mi poznate nomenklaturne osobenosti vašeg sveta, pa stoga izvinite ako vas moje pitanje uvredi. Zar Diži ne bi trebalo da je žensko ime?"

"Nipošto", odvrati Naseljivač pomalo kruto. "U svakom slučaju, to i nije ime, već par inicijala. Četvrto i poslednje slovo abecede."

"Oh", reče Gladija, ozarena, "D. Ž. Bejli. A šta zamenjuju ti inicijali? Oprostite zbog moje znatiželje."

"Svakako. Ono tamo je sigurno 'D'", reče on, uperivši palac prema jednoj od niša u zidu, "i pretpostavljam da je ono tamo 'Ž'." On uperi palac prema drugoj.

"Nije valjda", reče tiho Gladija.

"Jeste. Zovem se Denil Žiskar Bejli. Moja porodica u svakom pokolenju ima bar po jednog Denila ili jednog Žiskara među mnogobrojnim članovima. Ja sam bio poslednji od šestoro dece, ali prvi dečak. Moja majka je osetila da je dosta i odlučila da se zaustavi na jednom sinu tako što mi je dala oba imena. Tako sam ja Denil Žiskar Bejli, a taj dvostruki teret bio je za mene pretežak. Više mi se dopada da kao ime koristim D. Ž. i bio bih počastvovan da me i vi tako zovete." On se vedro osmehnuo. "Ja sam prvi koji nosi oba imena, a takođe sam prvi koji je video velike originale."

"Ali otkud ta imena?"

"To je bila ideja pretka Elije, ako je verovati porodičnoj priči. Pripala mu je čast da nadene imena svojim unucima tako da je najstarijem dao ime Denil, dok je drugom dao ime Žiskar. Insistirao je na tim imenima i to je utemeljilo tradiciju."

"A kćerke?"

"Iz pokolenja u pokolenje ponavlja se ime Džezabel-Džesi. Ime Elijine žene, znate."

"Znam."

"Nema..." On se ugrize za jezik i usredsredi pažnju na jelo koje mu je bilo posluženo. "Da je ovo Bejlisvet, rekao bih da je posredi odrezak pečene svinjetine sa sosom od kikirikija."

"To je, u stvari, jelo od povrća, D. Ž. Želeli ste da kažete da u porodici nema Gladija."

"Nema", reče mirno D. Ž. "Jedno od objašnjenja je da se Džesi -

prava Džesi - ne bi složila, ali ja to ne prihvatam. Znae, Elijina žena, pretkinja, nikada nije došla na Bejlisvet, nikada nije napustila Zemlju. Kako je ona mogla da se ne složii? Ne, ja smatram da predak nije želeo nikakvu drugu Gladiju. Nikakve imitacije, kopije, izmišljotine. Jedna je Gladija. Jedinstvena. Takođe je zahtevao da više ne bude ni Elije."

Gladija je teško gutala. "Mislim da je vaš predak poslednjih dana života pokušavao da bude bezosećajan poput Denila. Pa ipak, u dubini duše gajio je romantične ideje. Mogao je dozvoliti da bude još Elija i Gladija. To me, nipošto, ne bi uvredilo, a mislim da ne bi ni njegovu ženu." Ona se kolebljivo nasmeja.

D. Ž. reče: "Sve ovo izgleda nekako nestvarno. Predak spada gotovo već u drevnu istoriju; umro je pre sto šezdeset četiri godine. Ja sam njegov potomak u sedmom pokolenju, pa ipak sedim ovde sa ženom koja ga je poznavala dok je još bio prilično mlad."

"Ja ga, u stvari, nisam poznavala", reče Gladija, zureći u tanjir. "Videla sam ga, nakratko, u tri različite prilike tokom razdoblja od sedam godina."

"Znam. Pretkov sin, Ben, napisao je njegovu biografiju koja predstavlja jedno od literarnih klasičnih dela Bejlisveta. Čak sam je i ja pročitao."

"Stvarno? Ja nisam. Čak nisam ni znala da postoji. Šta... šta u njoj piše o meni?"

Izgledalo je da se D. Ž. zabavlja. "Ništa što bi vam zasmetalo; sasvim dobro ste ispali. Ali pustimo sad to. Ono što me zadivljuje jeste činjenica da smo nas dvoje zajedno, povezani mostom od sedam pokolenja. Koliko vam je godina, gospođo? Da li je učtivo postaviti to pitanje?"

"Ne znam da li je učtivo, ali meni ne smeta. Mereno galaktičkim standardnim godinama, meni je dve stotine trideset tri godine. Preko dvadeset tri dekade."

"Izgledate kao da još nemate pedeset. Predak je umro u sedamdeset devet, kao starac. Meni su trideset devet, a vi ćete živeti i posle moje smrti..."

"Ako ne doživim neki nesrećni slučaj."

"I nastavice da živite možda još pet dekada posle mene."

"Da li mi zavidite, D. Ž.?" upita Gladija s primetnom gorčinom u glasu. "Da li mi zavidite što sam nadživela Eliju preko šesnaest dekada i što mi je suđeno da ga nadživim još možda deset dekada povrh toga?"

"Svakako da vam zavidim", začu se staložen odgovor. "Zašto da ne? Ne bih imao ništa protiv da poživim nekoliko vekova, ako time ne bih pružio loš primer ljudima sa Bejlisveta. No, ne bih želeo da svi oni tako dugo žive. Korak istorijskog i intelektualnog napretka tada bi postao prespor. Oni na vrhu bi predugo ostajali na vlasti. Bejlisvet bi utonuo u konzervatizam i propadanje - kao što je bio slučaj sa vašim svetom."

Gladijina mala brada se podiže. "Uverićete se da Aurora sasvim dobro napreduje."

"Govorim o vašem svetu, Solariji."

Gladija je oklevala, ali zatim odlučno reče: "Solarija nije moj svet."

D. Ž. nastavi: "Nadam se da jeste. Došao sam da se vidim s vama, jer verujem da je Solarija vaš svet."

"Ako ste zbog toga došli, onda samo traćite vreme, mladiću."

"Rođeni ste na Solariji, zar ne, i izvesno vreme ste tamo živeli?"

"Proživela sam tamo prve tri dekade svog života... otprilike osminu životnog veka."

"Onda ste u dovoljnoj meri Solarijanka da budete kadri da mi pomognete u jednoj krajnje važnoj stvari."

"Ja nisam Solarijanka, uprkos toj takozvanoj važnoj stvari."

"U pitanju je rat ili mir... ako je to za vas važno. Svetovi Svemiraca spremaju se na rat sa svetovima Naseljivača i stvari će krenuti za sve nas naopako ako do toga dođe. A na vama je, gospođo, da sprečite taj rat i učvrstite mir."

13.

Obrok je bio završen (nije bio naročito obilan) i Gladija uhvati sebe kako ledeno i besno zuri u D. Ž.-a.

Dvadeset poslednjih dekada živela je mirno, odričući se pomalo složenog života. Lagano je zaboravila bedu Solarije i teško privikavanje na Auroru. Uspela je prilično duboko da zakopa agoniju dva ubistva i ekstazu dve čudne ljubavi - sa jednim robotom i jednim

Zemljaninom - i iz svega da ispliva nepovređena. Završila je u dugom i spokojnom braku, rodila dvoje dece i radila na primenjenoj umetnosti odevanja. Na kraju su deca otišla, onda i muž, a uskoro bi ona mogla da se povuče i iz posla.

Tada bi ostala sama sa svojim robotima, zadovoljna... ili, pre, pomirena... sa životom koji tiho i bez uzbuđenja klizi ka laganom svršetku u dogledno vreme... svršetku tako nežnom da možda neće ni biti svesna kraja kada on nastupi.

To je bilo ono što je želela.

A onda... Šta se dogodilo?

Počelo je prošle noći kada je uzaludno gledala prema nebu osvetljenom zvezdama tragajući za zvezdom Solarije, koje nije bilo na nebu i koju ne bi videla čak i da je bila tamo. Izgledalo je kao da je to budalasto posezanje za prošlošću - prošlošću koju je trebalo ostaviti na miru - probilo hladni mehur koji je izgradila oko sebe.

Počelo je neumoljivim ponavljanjem imena Elije Bejlja, najlepšim i najbolnijim sećanjem od svih koje je tako pažljivo odagnala od sebe.

Zatim je bila primorana da ima posla sa čovekom koji je... greškom... mislio da je Elijin potomak u petom pokolenju, a onda i sa jednim drugim čovekom koji je odista bio njegov potomak u sedmom pokolenju. Konačno, pred nju su izneti problemi i odgovornosti slični onima pred kojima se nalazio i sam Elija u različitim prilikama.

Da li je ona, na neki način, postajala Elija, bez njegovih talenata i bez njegovih sposobnosti da se po svaku cenu sa žarom preda dužnostima?

Šta je uradila da to zasluži?

Osetila je kako joj bes nestaje, preplavljen bujicom samosažaljenja. Osetila je da se s njom nepravedno postupa. Niko nije imao prava da joj nametne odgovornosti protiv njene volje.

Ona reče, primoravajući se da ne podigne glas: "Zašto insistirate na tome da sam ja Solarijanka, kada vam kažem da to nisam?"

D. Ž.-a kao da nije uznemirila hladnoća njenog glasa. Još je držao meku salvetu koja mu je bila data posle obroka. Bila je vlažno topla... ne suviše topla... i on je oponašao Gladiju koja je pažljivo obrisala ruke i usta. Zatim ju je presavio i njome pomilovao bradu.

Tako ju je pocepao i izgužvao.

On reče: "Pretpostavljam da bi i inače bila bačena."

"Tako je." Gladija je odložila svoju salvetu u odgovarajuću posudu na stolu. Nije bilo učtivo zadržati je u ruci, ali D. Ž.-u se moglo progledati kroz prste jer nije bio upoznat sa civilizovanim običajima. "Ima nekih koji smatraju da zagađuju atmosferu, ali postoji blago strujanje koje talog odnosi naviše prema filterima. Sumnjam da bi nam to zadalo ikakve nevolje.

"Ali vi prenebregavate moje pitanje, gospodine."

D. Ž. smota ono što je ostalo od njegove salvete i svežanj položi na doručje stolice. Jedan robot ga ukloni u znak odgovora na Gladijin hitar i nenametljiv gest.

D. Ž. reče: "Ne nameravam da prenebegnem vaše pitanje, gospođo. Ne pokušavam da vas primoravam da budete Solarijanka. Samo sam istakao da ste rođeni na Solariji i da ste tamo proveli svoje prve dekade, te se stoga logično možete smatrati Solarijankom, bar donekle. Znate li da je Solarija napuštena?"

"Da. Tako sam čula."

"Da li išta osećate?"

"Ja sam Auroranka i to već dvadeset dekada."

"To je non sequitur."

"Šta?" Uopšte joj nije bilo jasno šta je želeo da kaže.

"To nema nikakve veze s mojim pitanjem."

"Non sequitur, hoćete da kažete. Rekoste 'Nos se kiti'."

D. Ž. se nasmeši: "Pa, dobro. Manimo se gluposti. Pitam vas da li išta osećate zbog smrti Solarije, a vi mi kažete da ste Auroranka. Da li i dalje tvrdite da je to neki odgovor? I rođeni Auroranin mogao bi loše da se oseća zbog smrti sestrinskog sveta. Šta vi osećate?"

Gladija ledeno odvratila: "Nije važno. Zašto vas to zanima?"

"Objasniću vam. Mi... mislim na trgovce sa svetova Naseljivača... smo zainteresovani, jer posao treba obaviti, ostvariti profite i zadobiti jedan svet. Solarija je već teraformirana; to je ugodan svet; vama, Svemircima, izgleda nije potreban, niti ga želite. Zašto ga mi ne bismo naselili?"

"Zato što nije vaš."

"Gospođo, protivite li se zato što je vaš? Ima li Aurora više prava

na njega od Bejlisveta? Možemo li pretpostaviti da jedan prazan svet pripada onome ko je raspoložen da ga naseli?"

"Jeste li ga naselili?"

"Nismo... jer nije prazan."

"Hoćete li da kažete da nisu svi Solarijanci otišli?", upita brzo Gladija.

D. Ž. se ponovo nasmeši, pa čak i razvuče usta u široki osmeh: "Uzbudili ste se na tu pomisao. Iako ste Auroranka."

Gladija se smesta namršti: "Odgovorite na moje pitanje."

D. Ž. slegnu ramenima. "Bilo je svega nekih pet hiljada Solarijanaca na tom svetu neposredno pre no što je napušten, prema našim najboljim procenama. Stanovništvo se godinama osipalo. Ali čak i pet hiljada... Možemo li biti sigurni da su svi otišli? Međutim, nije stvar u tome. Čak i da su odista svi Solarijanci otišli, planeta ne bi ostala prazna. Na njoj ima nekih dve stotine miliona ili čak više robota - robota bez gospodara - od kojih su neki najmoderniji u Galaksiji. Verovatno su oni Solarijanci koji su otišli povelili sa sobom neke robote... teško je zamisliti Svemirce potpuno lišene robota." On se osvrnu unaokolo, smešeći se robotima smeštenim u sobnim nišama. "Međutim, nemoguće je da je svaki od njih poveo četrdeset hiljada robota."

Gladija reče: "Pa, onda, pretpostavljam da vi ne možete nastaniti Solariju, jer su svetovi Naseljivača protiv robota i žele da tako i ostane."

"Tako je. Sve dok roboti ne budu uklonjeni, a tu na scenu stupaju trgovci kao što sam ja."

"Kako?"

"Mi ne želimo robotsko društvo, ali ne smeta nam da stupamo u vezu sa robotima i da imamo sa njima dodira kada je posao u pitanju. Mi se praznoverno ne bojimo tih stvari. Jednostavno nam je poznato da je robotsko društvo osuđeno na propast. Svemirci su nam to potanko objasnili na vlastitom primeru. Tako, iako ne želimo da živimo s robotskim otrovom, sasvim smo voljni da ih prodamo Svemircima za jednu solidnu sumu... ako su oni već toliko ljudi da žele jedno takvo društvo."

"Mislite li da će ih Svemirci kupiti?"

"Siguran sam da hoće. Pozdraviće dobrodošlicom elegantne modele koje Solarijanci proizvode. Dobro je poznato da su oni bili vodeći projektanti robota u Galaksiji, mada se za pokojnog dr Fastolfa govorilo da mu na tom polju nema ravna, uprkos činjenici što je bio Auroranin. Pored toga, iako bismo tražili jednu solidnu sumu, ta suma bi ipak bila znatno niža od stvarne vrednosti robota. I Svemirci i trgovci bili bi na dobitku... a to je tajna uspešne trgovine."

"Svemirci ne bi kupovali robote od Naseljivača", reče Gladija sa očiglednim zadovoljstvom.

D. Ž. je na pravi trgovački način izbegavao da obraća pažnju na nevažne stvari kao što su bili bes ili zadovoljstvo. Važan je bio samo posao. On reče: "Razume se da hoće. Ponudite im moderne robote upola cene i zašto bi ih oni odbili? Iznenadilo bi vas u kojoj meri postaju nevažna pitanja ideologije tamo gde treba obaviti neki posao."

"Čini mi se da ćete se vi iznenaditi. Pokušajte da prodate svoje robote i uverićete se."

"Kada bih samo mogao, gospođo. Mislio sam da pokušam da ih prodam, ali nemam nijednog na raspolaganju."

"Zašto nemate?"

"Zato što nijedan nije pokupljen. Na Solariju su se spustila dva zasebna trgovačka broda, od kojih je svaki bio u stanju da uskladišti nekih dvadeset pet robota. Da su uspeali, za njima bi krenule čitave trgovačke flote i usuđujem se da kažem da bismo nastavili da obavljamo taj posao dekadama... a zatim bismo naselili taj svet."

"Ali nisu uspeali. Zašto?"

"Zato što su oba broda bila uništena na površini planete; koliko smo u stanju da procenimo, obe posade su mrtve."

"Greška u opremi?"

"Nipošto. Oba broda su se bezbedno spustila: nisu se razbila. U njihovima poslednjim izveštajima kaže se da se Svemirci približavaju... Solarijanci, ili urođenici sa ostalih svetova Svemiraca, nije nam poznato. Jedino možemo pretpostaviti da su ih Svemirci napali bez upozorenja."

"To je nemoguće."

"Da li je?"

"Razume se da je nemoguće. S kakvim motivom?"

"Kako bi nas držali podalje od tog sveta, rekao bih."

"Ako su to želeli da urade," reče Gladija, "jednostavno je trebalo da objave da je taj svet zauzet."

"Možda su zaključili da bi bilo prijatnije ubiti nekoliko Naseljivača. To je bar ono što dosta naših ljudi misli i postoji pritisak da se stvar sredi tako što će na Solariju biti poslato nekoliko ratnih brodova i tamo podignute vojne baze."

"To bi bilo opasno."

"Svakako. Moglo bi dovesti do rata. Neki od naših ratobornih petlića čeznu za tim. Možda za tim čezne i nekoliko Svemiraca, te su uništili ta dva broda kako bi izazvali neprijateljstvo."

Gladija je bila zadivljena. Ni u jednom programu vesti nije čak ni nagovešteno da su odnosi između Svemiraca i Naseljivača zategnuti.

Ona reče: "O tome se može diskutovati. Da li su se vaši ljudi obratili Federaciji Svemiraca?"

"To je potpuno nevažno telo, ali učinili smo to. Takođe smo se obratili veću Aurore?"

"I?"

"Svemirci sve poriču. Nagoveštavaju da je potencijalni profit od trgovine solarijanskim robotima tako veliki da bi se trgovci, koje zanima jedino novac... kao da njih ne zanima... mogli međusobno pobiti. Očigledno žele da poverujemo kako su se dva broda međusobno uništila u nadi da će svaki za svoj svet ugrabiti monopol u toj trgovini."

"Znači ta su dva broda bila sa različitih svetova?"

"Da."

"Ne mislite li, onda, da je stvarno moglo doći do sukoba među njima?"

"Mislim da je to malo verovatno, ali priznajem da je moguće. Među svetovima Naseljivača do sada nije bilo direktnih sukoba, ali dolazilo je do dosta mučnih prepirki. Zemlja je u svojstvu arbitra sredila sve to. Ipak, činjenica je da svetovi Naseljivača možda ne bi bili složni ako bi se našli u situaciji da treba odlučiti o poslu vrednom mnogo milijardi. Zato rat, što se nas tiče, ne predstavlja dobru

zamisao i zato treba preduzeti nešto što će obeshrabriti te usijane glave. Tu mi stupamo na scenu."

"Mi?"

"Vi i ja. Zamoljen sam da odem na Solariju i otkrijem... ako mogu... šta se, u stvari, dogodilo. Uzeću jedan brod... naoružan, ali ne teškim oružjem."

"I vi biste mogli biti uništeni."

"Nije isključeno. Ali moj brod bar neće biti zatečen, nespreman. Pored toga, ja nisam jedan od onih junaka sa hipervizije, te sam razmotrio sve što se može učiniti da se mogućnost uništenja svede na najmanju moguću meru. Palo mi je na pamet da je jedan od nedostataka naseljivačkog probijanja na Solariju i taj što mi uopšte ne poznajemo taj svet. Stoga bi bilo korisno povesti nekoga ko ga poznaje... ukratko nekog Solarijanca."

"Hoćete da kažete da želite da povedete mene?"

"Upravo to, gospođo."

"Zašto mene?"

"Mislio sam da će vam to biti jasno, gospođo. Solarijanci koji su napustili planetu otišli su neznano kud. Ako je ijedan Solarijanac ostao na planeti, on je verovatno neprijatelj. Nije poznat nijedan Svemirac rođen na Solariji koji živi na nekoj drugoj planeti Svemiraca sem na Solariji... osim vas. Vi ste jedina Solarijanka do koje mogu doći... jedina u celoj Galaksiji. Zato vas moram pridobiti i zato morate poći."

"Grešite, Naseljivaču. Ako sam vam ja jedina na raspolaganju, to onda znači da vam niko nije na raspolaganju. Nemam nameru da pođem sa vama i nema načina... baš nikakvog načina... na koji biste mogli da me naterate da pođem sa vama. Okružena sam robotima. Napravite jedan korak u mom smeru i smesta će vas imobilisati... a ako se budete opirali, bićete povređeni."

"Ne nameravam da primenjujem silu. Poći morate dobrovoljno... a i trebalo bi da budete voljni za tako nešto. U pitanju je sprečavanje rata."

"To je posao za vašu i moju vladu. Odbijam da imam bilo šta s tim. Ja sam privatni građanin."

"Dugujete to svom svetu. U slučaju rata možda ćemo imati

gubitaka, ali isto tako će ih imati i Aurora."

"Ni ja nisam jedna od onih junakinja sa hipervizije kao što ni vi niste takav junak."

"Onda to dugujete meni."

"Ludi ste. Ne dugujem vam ništa."

D. Ž. se neznatno osmehnu. "Ne dugujete ništa meni kao pojedincu. Ali mi mnogo dugujete kao potomku Elije Bejlja."

Ona konačno s mukom promrlja: "Ne."

"Da", reče žestoko D. Ž. "Predak je u dve različite prilike učinio za vas više no što ćete ikada biti u stanju da vratite. Njega više nema da utera dug... mali deo duga. Nasledio sam pravo da to učinim."

Gladija u očajanju reče: "Ali šta mogu da učinim za vas ako i pođem?"

"Videćemo. Hoćete li poći?"

Gladija je očajnički želela da odbije, ali da li zbog činjenice da je Elija iznenada još jednom posta deo njenog života u toku poslednja dvadeset četiri časa i zato što je ovaj nemogući zahtev, koji je pred nju postavljen, učinjen u njegovo ime - tek ona nije bila u stanju da odbije.

Ona reče: "Kakva korist? Veće mi ne bi dozvolilo da krenem sa vama. Oni ne bi dozvolili da jedna Auroranka bude odvedena nekim brodom Naseljivača."

"Gospođo, proveli ste ovde na Aurori dvadeset dekada, te stoga mislite da vas rođeni Aurorani smatraju za Auroranku. To nije tačno. Za njih ste još Solarijanka. Pustiće vas da pođete."

"Neće", reče Gladija, dok joj je srce divlje lupalo, a koža na rukama se ježila. Bio je u pravu. Setila se Amadira koji je u njoj sasvim sigurno video samo Solarijanku. Ipak je ponovila: "Neće", pokušavajući sama sebe da razuveri.

"Hoće", uzvratila D. Ž. "Nije li neko iz vašeg veća došao da vas zamoli da me primite?"

Ona prkosno reče: "Jedino me je zamolio da podnesem izveštaj o ovom razgovoru koji vodimo. I ja ću to učiniti."

"Ako od vas traže da me uhodite ovde u svom domu, gospođo, shvatiće da će im biti još probitačnije ako me budete uhodili na Solariji." Čekao je na odgovor, ali kad ga nije dobio on pomalo

klonulo reče: "Gospođo, ako odbijete, ja vas neću primoravati, jer neću morati. Oni će vas primorati. Ali ja to ne želim. Ni predak to ne bi želeo, da je ovde. On bi želeo da pođete sa mnom iz zahvalnosti koju osećate prema njemu i ni zbog čega drugog... Gospođo, predak se pod krajnje teškim uslovima borio za vašu dobrobit. Zar se nećete boriti zbog sećanja na njega?"

Gladija se snuždi. Znala je da se tome ne može odupreti. Ona reče: "Nikuda ne mogu poći bez robota."

"To nisam ni očekivao." D. Ž. se ponovo smešio. "Zašto ne povedete moja dva imenjaka? Zar vam nisu oni dovoljni?"

Gladija uputi pogled prema Denilu, ali on je nepokretno stajao. Pogledala je zatim prema Žiskaru... isto. A onda joj se učini da se tek na tren njegova glava pokrenula... tek malo...gore dole.

Morala mu je verovati.

Ona reče: "Pa, dobro, onda. Poći ću sa vama. Biće mi potrebna samo ova dva robota."

NAPUŠTENI SVET

@03 = Solarija

14.

Gladija se peti put u životu našla u jednom svemirskom brodu. Nije mogla bez razmišljanja da se priseti pre tačno koliko vremena su ona i Santriks zajedno otišli na svet zvan Euterp čije su kišne šume nadaleko bile priznate kao jedinstvene, naročito u trenucima dok ih romantično obasjava sjajni satelit, Dragulj.

Kišna šuma je odista bila bujna i zelena, drveće je bilo pažljivo zasađeno poput vojnika u stroju, a životinje brižljivo odabrane kako bi obezbeđivale raznobojnost i izazivale oduševljenje, dok su otrovna i ostala neprijatna stvorenja bila izostavljena.

Satelit, koji je jedva imao sto pedest kilometara u prečniku, nalazio se dovoljno blizu Euterpa tako da je sijao poput neke brilijantne tačke iskričave svetlosti. Bio je tako blizu planete da se moglo videti kako promiče preko neba sa zapada na istok, pretičući sporije rotaciono kretanje same planete. Na putu ka zenitu postajao je sve svetliji, a dok bi ponovo zalazio ka obzorju gubio je na sjajnosti. Prve noći svako bi ga zadivljeno posmatrao, druge nešto manje oduševljeno, a treće bi to činio sa nejasnim nezadovoljstvom - pod pretpostavkom da je nebo tih noći bilo vedro, a ono to obično nije bilo.

Primetila je da domoroci sa Euterpa nikada nisu podizali pogled prema njemu, mada su ga, razume se, na sva usta hvalili turistima.

Sve u svemu, Gladija je uživala u tom putovanju, ali ipak se najjasnije sećala radosti koju je osetila po povratku na Auroru i svoje odluke da više nikada ne putuje, sem ako ne bude u pitanju neka preka potreba. (Kada dobro razmisli, mora da je to bilo pre najmanje osam dekada.)

Izvesno vreme je živela u neprijatnom strahu da će njen muž zahtevati da pođu na još koje putovanje, ali on nikada više nije nešto tako pomenuo. U to vreme je ponekad mislila kako je možda i on

doneo istovetnu odluku kao i ona i plašio se da bi ona mogla poželeti ponovo da putuje.

Nisu oni bili jedini koji su uzbegavali putovanja. Aurorani uopšte... odnosno, Svemirci uopšte,... težili su da ostanu kod kuće. Njihovi svetovi, njihove nastambe bili su suviše udobni. Konačno, ima li većeg zadovoljstva nego kad se o vama brinu vaši vlastiti roboti, roboti koji znaju svaki vaš znak, te stoga znaju kakve su vam navike i želje čak i kada im se ništa ne kaže.

Osetila je nelagodnost. Da li je D. Ž. na to mislio kada je govorio o dekadenciji robotizovanih društava?

Ali sada se ponovo nalazila u svemiru, posle toliko vremena. I to na jednom brodu sa Zemlje.

Najveći njegov deo nije videla, ali i ono na šta je uspela da baci pogled nateralo ju je da se užasno neprijatno oseća. Činilo se da nema ničeg do pravih linija, oštih uglova i glatkih površina. Očito je bilo izbačeno sve što nije bilo kruto. Kao da nije smelo postojati ništa što nije bilo svrsishodno. Iako nije znala čemu tačno služi bilo koji od predmeta na tom brodu, osećala je da se na njemu nalaze samo one stvari koje su potrebne, da nema ničega što bi moglo da zasmeta u najkraćem kretanju između dve tačke.

Sve što je bilo auroransko (sve što je poticalo od Svemiraca, moglo bi se čak reći, mada je Aurora u tom pogledu bila najnaprednija), postojalo je u slojevima. Svrsishodnost je bila na dnu... nemoguće je odreći je se u potpunosti, sem u onome što predstavlja puki ukras, ali povrh toga uvek je bilo nečeg što bi zadovoljilo oči i čula, uopšte, a povrh toga, nešto za zadovoljenje duha.

Koliko je to samo bilo bolje!... Ili je to možda predstavljalo takvo izobilje ljudske kreativnosti da Svemirci više nisu mogli da žive bez ukrašene vaseljene... i da li je to bilo loše? Da li budućnost treba da pripadne ovima odavde-donde geometrima? Ili je stvar možda u tome što Naseljivači još nisu upoznali slasti života?

Ali, ako je život tako pun slasti, zašto ih je Gladija za sebe tako malo pronašla?

Ona na ovom brodu, u stvari, nije imala šta da radi do da neprestano razmišlja o takvim pitanjima. Ovaj D. Ž, ovaj Elijin

potomak-varvarin, utuvio joj je to u glavu, hladno pretpostavivši da svetovi Svemiraca odumiru, iako je svuda oko sebe mogao da vidi, čak i za vreme tako kratkog boravka na Aurori (sigurno je morao da vidi), da je ovaj svet duboko ogrezao u bogatstvo i sigurnost.

Pokušala je da umakne vlastitim mislima gledajući holofilmove kojima su je snabdeli i dok je sa umerenom znatiželjom posmatrala slike koje su svetlucale i poskakivale na projekcijskoj ravni; pustolovna priča (sve su to bile pustolovne priče) hitala je od jednog događaj ka drugom tako da je za razgovor ostajalo sasvim malo vremena, a za razmišljanje... ili uživanje nimalo. Nalik na njihov nameštaj.

D. Ž. uđe usred jednog filma, ali zastade obrativši pažnju na ono što je gledala. Nije ju iznenadio. Roboti koji su čuvali vrata najavili su njegov dolazak na vrenme i ne bi mu dozvolili da uđe da njoj nije bilo zgodno da ga primi. Denil uđe sa njim.

D. Ž. reče: "Kako ste?" A zatim, pošto je dodirnula kontakt i slike stale da blede, grče se i konačno nestaju, on reče: "Ne morate ga isključiti. Gledaću sa vama."

"Nema potrebe," odvrati ona. "Već mi je bilo dosta.

"Da li vam je udobno?"

"Pa, ne baš. Izolovana sam."

"Žao mi je! Ali i ja sam bio izolovan na Aurori. Nisu dozvolili nikom iz moje posade da pođe sa mnom."

"Da li se vi to sada na meni svetite?"

"Nipošto. Kao prvo, dozvolio sam da vas prate dva robota po vašem izboru. Kao drugo, ovo vam nisam ja nametnuo, već moja posada. Ne vole ni Svemirce ni robote. Ali zašto se bunite? Zar ova izdvojenost ne umanjuje vaš strah od zaraze?"

Gladija ga je oholo pogledala, ali glas joj je zvučao umorno. "Pitam se, nisam li prestara da bih se plašila zaraze. Što se mnogih stvari tiče, mislim da sam dovoljno dugo poživela. Zatim, tu su, takođe, moje rukavice, nosni filteri i ... ako bude potrebno... moja maska. A pored svega, sumnjam da biste baš poželeli da me dodirnete."

"Kao ni bilo ko drugi", reče D. Ž. sa iznenadnom oštrinom u glasu, dok mu je šaka krenula ka predmetu na desnoj butini.

Pogledom je propratila tu kretnju. "Šta je to?!" upita ona.

D. Ž. se nasmeši dok je izgledalo da mu se brada svetluca na svetlosti. Među smeđim dlakama mestimično se nalazila i pokoja crvenkasta. "Oružje", reče on i izvuče ga. Držao ga je za oblikovani balčak koji mu je štrčao iz šake kao da ga jačina stiska istiskuje naviše. Jedan tanak cilindar, dugačak nekih petnaest centimetara, bio je uperen u Gladiju. Nije bilo vidljivog otvora.

"Da li to ubija ljude?" Gladija pruži ruku prema predmetu.

D. Ž. ga hitro ukloni. "Nikada nemojte posezati za nečijim oružjem, gospođo. To je gore od nevaspitanja, jer svaki Naseljivač je obučen da žestoko reaguje na svaki takav pokret i može se desiti da budete povređeni."

Gladijine oči se raširiše, ona povuče šaku i obe sakri iza leđa. Zatim reče: "Nemojte mi pretiti. Denil ne zna za šalu, što se toga tiče. Na Aurori nema varvara koji bi nosili oružje.

"Pa", reče D. Ž. koga nije dirnula ova opaska, "mi nemamo robote koji bi nas štitili. A ovo nije nešto što ubija. Ovo je, na neki način, još gore. Emituje neku vrstu vibracija koje nadražuju nervne završetke odgovorne za osećanje bola. To boli više od ičega što možete zamisliti. Niko ne bi samovoljno pristao da to dva puta iskusi, a oni koji nose ovo oružje retko imaju priliku da ga upotrebe. Zovemo ga neuronski bič."

Gladija se namršti. "Odvratno! Mi imamo robote, ali oni nikog ne povrede sem u izuzetnim slučajevima kada se to ne može izbeći... a i tada to čine u najmanjoj mogućoj meri."

D. Ž. slegnu ramenim. "To zvuči veoma civilizovano, ali čak i malo bola... malo ubijanja bolje je od dekadencije duha koju sa sobom donose roboti. Osim toga, neuronski bič ne ubija, a vaši ljudi na svojim svemirskim brodovima imaju oružje koje može sejati smrt i uništenje."

"To je stoga što smo u svojoj ranoj istoriji, dok je naše zemaljsko nasleđe još bilo jako, vodili ratove, ali otkrili smo da postoji i nešto bolje od toga."

"To oružje ste isprobavali na Zemlji i pošto ste, tobože, otkrili to bolje."

"To je...", poče ona, ali zatvori usta kao da je želela da proguta

ono što je nameravala da kaže.

D. Ž. klimnu: "Znam. Hteli ste da kažete: To je nešto drugo. Setite se toga, gospođo, ako uhvatite sebe kako razmišljate o tome zašto moja posada ne voli Svemirce. Ili zašto ih ja ne volim. - Ali vi ćete mi biti od koristi, gospođo, i neću dozvoliti da mi se osećanja ispreče na putu."

"Kako ću vam biti od koristi?"

"Vi ste Solarijanka."

"Stalno to ponavljate. Prošlo je više od dvadeset dekada. Ne znam kako Solarija danas izgleda. Ništa ne znam o njoj. Kako je izgledao Bejlisvet pre dvadeset dekada?"

"Nije ni postojao pre dvadeset dekada, ali Solarija jeste i igraću na kratu da ćete se setiti nečeg korisnog."

On ustade, kratko se pokloni u znak učivosti, koja je gotovo ličila na ruganje, i ode.

15.

Gladija je izvesno vreme ćutala, zaneta mislima i brigama, a zatim reče: "On uopšte nije bio učtiv, zar ne?"

Denil odvrati: "Gospođo Gladija, očito je da je Naseljivač napet. Uputio se ka svetu na kome su uništena dva broda nalik na njegov, a njihove posade pobijene. Upušta se u veliku opasnost, kao i njegova posada."

"Ti, Denile, uvek braniš svako ljudsko biće", zameri mu Gladija. "Ja ću se takođe suočiti sa opasnošću, i to ne svojom voljom, ali zbog toga nisam gruba."

Denil ništa ne odvrati.

Gladija nastavi: "Ili možda jesam. Bila sam pomalo gruba, zar ne?"

"Mislim da vam Naseljivač to nije zamurio" reče Denil. "Smem li vam predložiti, gospođo, da se spremite za spavanje. Prilično je kasno."

"Dobro, spremiću se za spavanje, ali čini mi se da nisam dovoljno opuštena da bih mogla zaspati, Denile."

"Prijatelj Žiskar me uverava da ćete zaspati, gospođo, a on je obično u pravu u pogledu takvih stvari."

Zaspala je.

16.

Denil i Žiskar stajali su u tami Gladijine kabine.

Žiskar reče: "Spavaće čvrsto, prijatelju Denile, a i potreban joj je odmor. Pred njom je jedno opasno putovanje."

"Učinilo mi se, prijatelju Žiskare", primeti Denil, "da si uticao na nju kako bi pristala da pođe. Pretpostavljam da si imao razlog za to."

"Prijatelju Denile, tako malo znamo o krizi s kojom se Galaksija sada suočava da ne možemo bezopasno odbiti bilo kakvu akciju koja bi mogla da obogati naše znanje. Moramo saznati šta se zbiva na Solariji, a jedini način da to saznamo jeste da odemo tamo - a jedini način da pođemo jeste da udesimo da i gospođa Gladija pođe. A što se tiče izvršenog uticaja, bilo je potrebno vrlo malo. Uprkos njenim izjavama da ne želi da pođe, jedva je to dočekala. Negde duboko u njoj oduvek je postojala želja da ponovo vidi Solariju. Taj bol koji nosi u sebi neće nestati dogod bude živa."

"Ako ti tako kažeš, onda je to tako, ali ipak sam zbunjen. Nije li često jasno svima stavljala do znanja da njen život na Solariji nije bio srećan, da je Auroru prihvatila za svoj dom i da nikada nije poželela da se vrati na onaj prvobitni?"

"Da, to takođe stoji. Jasno je izraženo u njenom umu. Oba osećanja opstajala su zajedno i uporedno. Često sam u ljudskim umovima primećivao slične stvari; istovremeno prisustvo dva oprečna osećanja."

"Takvo jedno stanje mi ne izgleda logično, prijatelju Žiskare."

"Slažem se i jedino mogu da zaključim kako ljudska bića nisu uvek i u pogledu svega logična. To mora da je jedan od razloga zbog koga je tako teško sačiniti zakone koji rukovode ljudskim ponašanjem. U pogledu gospođe Gladije, povremeno sam bio svestan te njene žudnje za Solarijom. Ona je redovno bila dobro prikrivena, zatamnjena daleko jačom antipatijom koju je takođe osećala prema tom svetu. Međutim, kada su prispele vesti da je Solarija napuštena, njena osećanja su se izmenila."

"Otkud to? Kakve veze to napuštanje ima sa mladalačkim iskustvima koja su uslovlila antipatiju gospođe Gladije? Ili s onim što

je dekadama zauzdavalo njenu žudnju za tim svetom dok je on još bio delotvoran? Zašto bi ona popustila te uzde sada kada je planeta napuštena i odjednom počela da žudi za jednim svetom koji mora da joj je danas potpuno stran."

"Ne umem to da objasnim, prijatelju Denile, jer što više saznajem o ljudskom umu, to zapadam u veće očajanje, budući da nisam u stanju da ga razumem. Mislim da baš nije neka prednost to što mogu da zavirim u taj um i često ti zavidim na tvojoj jednostavnoj kontroli ponašanja koja proističe iz nesposobnosti da razabereš bilo šta ispod površine."

Denil je bio uporan. "Da li si naslutio objašnjenje, prijatelju Žiskare?"

"Pretpostavljam da je tužna zato što je planeta opustela. Napustila ju je pre dvadeset dekada..."

"Bila je proterana."

"Sada joj se čini da ju je dobrovoljno napustila i mislim da se poigrava bolnom mišlju da je ona pružila ostalima primer; da niko drugi ne bi otišao da to ona nije učinila, te da bi planeta još bila naseljena i srećna. Pošto ne mogu da joj čitam misli, ja samo pipajući izvlačim zaključke - možda pogrešne - iz njenih osećanja."

"Ali nije ona mogla da im posluži kao primer, prijatelju Žiskare. Pošto je od njenog odlaska proteklo dvadeset dekada, ne može postojati nikakva uzročna veza koja bi se mogla dokazati između tog davnog i ovog sadašnjeg događaja."

"Slažem se, ali ljudska bića ponekad pronalaze neku vrstu zadovoljstva u negovanju bolnih osećanja, okrivljujući sami sebe bez ikakvog razloga ili čak protivno razumu. U svakom slučaju, gospođa Gladija je tako snažno žudela da se vrati da sam osetio potrebu da je oslobodim inhibicije koja ju je sputavala da da svoj pristanak. Bilo je potrebno vrlo malo. Pa ipak, mada osećam da je trebalo da pođe, jer to znači da će i nas tamo povesti, isto tako me prožima jedno neprijatno osećanje, da šteta može, možda, biti veća od koristi."

"Kako to, prijatelju Žiskare?"

"Možda je veće žudelo da gospođa Gladija krene sa Naseljivačom zato što je želelo da ne bude prisutna na Aurori tokom jednog važnog razdoblja u kome će se pripremati poraz Zemlje i

njenih naseljenih svetova."

Izgledalo je kao da Denil razmatra tu mogućnost. Ipak je posle jedva primetne pauze odvratio: "Šta misliš, čemu bi moglo da posluži odsustvo gospođe Gladije?"

"O tome ne mogu da donesem sud, prijatelju Denile. Želim da čujem tvoje mišljenje."

"Nisam razmotrio tu stvar."

"Razmotri je sada!" Da je Žiskar bio ljudsko biće, ova primedba bi predstavljala naređenje.

Nastupila je jedna duža pauza posle koje Denil reče: "Prijatelju Žiskare, gospođa Gladija nije pokazivala da je zanimaju međunarodni odnosi sve dok se taj dr Mandamus nije pojavio u njenoj nastambi. Ona se družila sa dr Fastolfom i Elijom Bejljem, ali ta prijateljstva su se temeljila na ličnoj naklonosti, a nisu počivala na ideološkim osnovama. Štaviše, obojice više nema među nama. Ona oseća antipatiju prema dr Amadiru kao i on prema njoj, ali to je takođe stvar lične prirode. Ta antipatija je stara već dva veka i nijedno od njih nije preduzelo ništa konkretno u vezi s tim, već su oboje samo tvrdoglavo nastavili da gaje tu antipatiju. Dr Amadiro nema nikakvog razloga... a sada ima i preovlađujući uticaj u veću... da se plaši gospođe Gladije ili da se muči oko toga da je ukloni."

Žiskar reče: "Prenebegao si činjenicu da uklanjanjem gospođe Gladije, on takođe uklanja tebe i mene. Verovatno je bio ubeđen da gospođa Gladija neće poći bez nas, te smo stoga možda mi ti koje smatra opasnima."

"Tokom našeg postojanja, prijatelju Žiskare, nikada nismo, ni na koji način, ugrozili dr Amadira. Zbog čega bi nas se plašio? On ne zna za tvoje sposobnosti, niti za način na koji se koristiš njima. Zašto bi se onda mučio da nas privremeno ukloni sa Aurore?"

"Privremeno, prijatelju Denile? Zašto pretpostavljaš da on planira privremeno uklanjanje? Možda on ne zna više od Naseljivača o nevoljama na Solariji i možda, takođe, zna da će Naseljivač i njegova posada sigurno biti uništeni...kao i gospođa Gladija, te ti i ja zajedno s njima. Možda je njegov glavni cilj uništenje Naseljivačevog broda, ali će kraj prijateljice dr Fastolfa i njegovih robota smatrati za dodatni bonus."

Denil reče: "On sigurno ne bi rizikovao da uđe u rat sa svetovima Naseljivača, a do toga lako može doći ako Naseljivačev brod bude uništen, jer kada se tome pridoda kratkotrajno zadovoljstvo koje bi doživeo pošto bi nas uništio, ne bi bilo vredno rizika."

"Da li je moguće, prijatelju Denile, da je upravo rat ono što dr Amadiro ima na umu? Tada za njega ne bi postojalo nikakvog rizika - pa tako u oslobađanju od nas on ne samo da bi iskusio zadovoljstvo, nego se ne bi izložio nikakvom riziku."

Denil mirno reče : "Prijatelju Žiskare, to nema smisla. Naseljivači bi pobedili u bilo kakvom ratu koji bi se vodio u postojećim uslovima. Oni su psihički bolje prilagođeni surovostima rata. Raštrkaniji su, te stoga mogu sprovesti taktiku udri-i-beži. Oni nemaju bogzna šta da izgube na svojim relativno primitivnim svetovima, dok pak Svemirci imaju mnogo toga da izgube na svojim udobnim i visoko organizovanim svetovima. Ako bi Naseljivači bili voljni da ponude uništenje jednog svog sveta za jedan svet Svemiraca, Svemirci bi smesta morali da se predaju."

"Ali da li bi se jedan takav rat vodio u postojećim uslovima? Šta ako Svemirci imaju neko novo oružje kojim mogu brzo da unište Naseljivače? Zar se ne može u tome sastojati kriza s kojom se sada suočavamo?"

"U tom slučaju, prijatelju Žiskare, pobeda bi se mogla bolje i efektivnije postići jednim iznenadnim napadom. Zašto bi se mučili da podstiču rat koji Naseljivači mogu iznenada da započnu napadom na svetove Svemiraca čime bi im prčinili priličnu štetu?"

"Možda je Svemircima potrebno da isprobaju to oružje, te uništavanje niza brodova na Solariji predstavlja probu."

"Svemirci bi bili krajnje nemaštoviti ako nisu u stanju da pronađu neki metod kojim bi mogli da izvrše testiranje, ne nagovestivši postojanje tog novog oružja."

Sada je na Žiskara bio red da razmisli. "Pa dobro, prijatelju Denile, kako bi ti onda objasnio ovo naše putovanje? Kako bi objasnio spremnost veća... čak hitnju... da nas otpremi na put sa ovim Naseljivačem? Naseljivač je kazao da će oni narediti Gladiji da pođe - i oni su to, u stvari, učinili."

"Nisam o tome razmišljao, prijatelju Žiskare."

"Razmisli sada." Njegove reči su ponovo zazvučale kao naređenje.

Denil reče: "Hoću."

Nastupila je tišina, koja se odužila, ali Žiskar nijednom reči niti znakom nije pokazao da je nestrpljiv dok je čekao.

Konačno, Denil nastavi... lagano, kao da se probijao duž nepoznatih avenija razmišljanja... "Smatram da ni Bejlisvet... niti bilo koji drugi svet Naseljivača... nema potpuno pravo da prisvoji robote sa Solarije. Iako su Solarijanci otišli, ili možda, izumrli, Solarija ostaje svet Svemiraca, mada nije nastanjen. Preostalih četrdeset devet njihovih svetova sigurno bi tako rezonovalo. A ponajpre Aurora... ako smatra da situaciju drži u šaci."

Žiskar razmisli o tome. "Hoćeš li to da kažeš, prijatelju Denile, da su se Svemirci odlučili na uništenje dva broda Naseljivača kako bi ojačali svoje pravo vlasništva nad Solarijom?"

Denil reče: "Ne, to se ne bi desilo da je Aurora, vodeća sila Svemiraca, imala situaciju u šaci. Aurora bi u tom slučaju jednostavno objavila da se na Solariju, bilo da je prazna ili ne, ne smeju spuštati letilice Naseljivača i pripretila bi odmazdom njihovim svetovima ako ijedna protivnička letilica uđe u planetni sistem Solarije. Takođe bi uspostavili kordon brodova i senzorskih stanica oko planetnog sistema. Takvo upozorenje nije izdato, nikakva slična akcija nije preduzeta, prijatelju Žiskare. Zašto bi onda uništavali brodove koji se, kao prvo, veoma lako mogu držati na udaljenosti od tog sveta?"

"Ali brodovi jesu uništeni, prijatelju Denile. Da li bi iskoristio osnovnu nelogičnost ljudskog uma kao objašnjenje?"

"Ne bih sve dok ne moram. Uzmimo na trenutak to uništavanje zdravo za gotovo. Razmotrimo posledice... Kapetan jedne letilice Naseljivača približava se Aurori, traži odobrenje da situaciju razmotri sa većem, zahteva da sa sobom povede jednog građanina Aurore kako bi ispitao događaje na Solariji u veće mu to sve odobrava. Ako uništenje brodova bez prethodnog upozorenja predstavlja preteranu akciju za Auroru, onda kukavičko popuštanje pred zahtevima jednog kapetana iz redova Naseljivača predstavlja krajnje slabu akciju. Daleko od toga da želi rat, Aurora je svojim popuštanjem pokazala

da je voljna bilo šta da učini kako bi odagnala mogućnost izbijanja rata."

"Da", reče Žiskar. "Događaji se mogu tumačiti i na takav način. Ali šta iz toga proishodi?"

"Čini mi se", reče Denil, "da svetovi Svemiraca još nisu u toj meri slabi da bi se morali tako ponizno ponašati... ali čak i da jesu, to im ne bi dozvolio ponos stican tokom vekova prevlasti. Mora biti da ih na to nagoni nešto drugo do slabost. Istakao sam kao pouzdanu činjenicu da oni ne izazivaju rat namerno; znači da je verovatnija pretpostavka da se bore da dobiju na vremenu."

"S kojim ciljem, prijatelju Denile?"

"Žele da unište Naseljivače, ali još nisu spremni. Dozvoljavaju ovom Naseljivaču da dobije ono što želi, kako bi izbegli rat dok ne budu spremni da ga vode pod vlastitim uslovima. Jedino me iznenađuje to što nisu ponudili da sa njim pošalju i jedan auroranski ratni brod. Ako je ova analiza tačna... a mislim da jeste... Aurora verovatno nema nikakve veze sa incidentom na Solariji. Ne bi sebi zadavali glavobolju sitnicama koje mogu samo da uzbune Naseljivače pre no što su spremni da upotrebe nešto stvarno razorno."

"Kako onda da gledamo na te sitnice, kako ih ti nazivaš, prijatelju Denile?"

"Možda ćemo to saznati kada se spustimo na Solariju. Možda je Aurora isto tako znatiželjna kao mi i Naseljivači i možda je to drugi razlog što su saradivali sa kapetanom, čak u tolikoj meri da su dozvolili gospođi Gladiji da ga prati."

Došao je red na Žiskara da začuti. On konačno reče: "A kakvo to oni tajanstveno razaranje pripremaju?"

"Ranije smo razgovarali o krizi koja proizlazi iz plana Svemiraca da poraze Zemlju, ali mislili smo na Zemlju uopšte, pod Zemljom smo podrazumevali Zemljane zajedno sa njihovim potomcima na svetovima Naseljivača. Međutim, ako ozboljno posumnjamo da se sprema nešto razarajuće što će omogućiti Svemircima da unište svoje neprijatelje jednim udarcem, možda bismo mogli da pojasnimo naše gledanje na tu stvar. Znači, oni ne mogu planirati da zadaju udarac nekom svetu Naseljivača. Naseljivači mogu sebi dozvoliti da

izgube jedan svet, ali će preostali svetovi Naseljivača istog časa uzvratiti udarac. Isto tako ne mogu planirati da zadaju udarac nekolicini ili svim svetovima Naseljivača. Ima ih suviše; suviše su raštrkani. Malo je verovatno da bi svi udari uspeli, tako da bi svetovi Naseljivača koji bi preživeli, u besu i očajanju, razorili svetove Svemiraca".

"Znači, ti smatraš, prijatelju Denile, da se sprema napad na samu Zemlju".

"Da, prijatelju Žiskare. Na Zemlji se nalazi ta golema većina kratkovečnih ljudskih bića; ona predstavlja trajni izvor emigranata za svetove Naseljivača, kao glavnu sirovinu za stvaranje novih; ona je štovana postojbina svih Naseljivača. Ako bi Zemlja na neki način bila uništena, pokret Naseljivača možda se nikad ne bi oporavio."

"Ali neće li onda svetovi Naseljivača vratiti milo za drago isto onako žestoko kao što bi to učinili da je uništen jedan od njih? Meni se čini da bi to bili neizbežno."

"I meni, prijatelju Žiskare. Stoga, mislim da će, sem u slučaju da su svetovi Svemiraca poludeli, udarac morati da bude izveden veoma prepredeno; tako da izgleda da svetovi Svemiraca ne snose nikakvu odgovornost."

"Zašto onda jedan sličan prepreden udarac ne bi zadali onim svetovima Naseljivača u čijem se posedu nalazi stvarni ratni potencijal Zemljana?"

"Ili zbog toga što Svemirci osećaju da bi napad na Zemlju bio psihološki razorniji ili zato što je priroda tog napada takva da može uspeti samo ako je uperen protiv Zemlje, a ne protiv svetova Naseljivača. Pretpostavljam da je u pitanju ovo drugo, pošto je Zemlja jedinstven svet, a njeno društvo nije nalik ni na koje drugo... bilo kod Naseljivača, ili Svemiraca".

"Da svedemo račun, prijatelju Denile. Došao si do zaključka da Svemirci planiraju da izvedu prepredeni napad na Zemlju koji će je uništiti, a da pri tom ne ukaže na njih; istovremeno, taj napad ne bi mogao uspeti ni na jednom drugom svetu, ali oni još nisu spremni da zadaju taj udarac."

"Da, prijatelju Žiskare, ali uskoro bi mogli biti spremni, a kada jednom budu spremni, moraće smesta da navale. Svako odlaganje

povećaće izgleda da dođe do kakve pukotine koja bi ih odala."

"Veoma je pohvalno to do čega si sve došao, prijatelju Denile, na osnovu ono malo nagoveštaja koje imamo. A sada mi reci nešto o prirodi tog udarca. Što to, tačno, Svemirci planiraju?"

"Dovde sam, prijatelju Žiskare, stigao preko veoma nesigurnog tla, nisam bio čak ni siguran da je moje rezonovanje potpuno ispravno. Ali čak da pretpostavimo da jeste, ne mogu dalje. Bojim se da ne znam i da ne mogu zamisliti kakva bi priroda tog udarca mogla biti."

Žiskar reče: "Ali ne možemo preduzeti odgovarajuće mere da se suprotstavimo tom napadu i razrešimo krizu, dok ne znamo njegovu prirodu. Ako budemo morali da čekamo rezultate napada da bismo otkrili njegovu prirodu, onda će biti suviše kasno da se išta preduzme."

Denil reče: "Ako je priroda predstojećeg događaja poznata bilo kom Svemircu, onda je to Amadiro. Zar ne bi mogao da nateraja Amadira da to javno objavi, te da na taj način uzbuni Naseljivače i onemoguću poduhvat?"

"To ne bih mogao da uradim, prijatelju Denile, a da ozbiljno ne razorim njegov um. Sumnjam da bih ga mogao dovoljno dugo držati neoštećenog kako bih mu omogućio da objavi tu stvar. Ne bih mogao da učinim nešto tako."

"Možda bismo, onda", reče Denil, "mogli da se tešimo mišlju da je moje rezonovanje pogrešno i da se ne priprema nikakav napad na Zemlju."

"Ne", reče Žiskar. "Osećam da si u pravu i da jednostavno moramo... beskonačno čekati."

17.

Gladija, koju je mučilo neko gotovo bolno predosećanje, čekala je da se završi konačni Skok. Tada će se naći dovoljno blizu Solariji da se njeno sunce ukaže u obliku diska.

Biće to samo običan disk, razume se, bezoblični krug svetlosti, toliko prigušen da će se u njega moći netremice gledati, pošto svetlost bude prošla kroz odgovarajući filter.

Ne bi se moglo reći da je njegov izgled jedinstven. Sve zvezde

koje među svojim planetama imaju neki svet pogodan za život prema ljudskim merilima imale su podužu listu neophodnih uslova koja se završavala tako da su sve međusobno bile slične. Sve su to bile pojedinačne zvezde... ni mnogo veće ni mnogo manje od Sunca koje je obasjavalo Zemlju... niti suviše aktivne, suviše stare, suviše tihe, suviše mlade, suviše tople, suviše hladne, kao ni suviše neuobičajene po hemiskom sastavu. Sve su imale sunčeve pege, baklje, protuberance i sve su na prvi pogled izgledale isto. Bilo je potrebno da se izvede pažljiva spektroheliografska analiza da bi se uočile pojedinosti koje su svaku zvezdu činile jedinstvenom.

Pa ipak, kada se Gladija zagledala u krug svetlosti koji joj odista nije predstavljao ništa više do jednog kruga svetlosti, osetila je kako joj u oči naviru suze. Nikada nije ni pomislila na to sunce dok je živela na Solariji; ono je predstavljalo tek večni izvor svetlosti i toplote, koji se pojavljivao i zalazio postojanim ritmom. Kada je napuštala Solariju, posmatrala je to sunce kako nestaje iza nje i osećala je samo zahvalnost. Nije cenila nijedno svoje sećanje na to sunce.

Pa ipak sada je tiho plakala. Stidela se sebe što se raznežila bez ikakvog razloga koji bi mogla da objasni, ali to nije zaustavilo plač.

Uložila je veći napor kada se upalilo signalno svetlo. To mora da je D. Ž. na vratima; niko drugi se ne bi približio njenoj kabini.

Denil reče: "Da ga pustim unutra, gospođo? Čini mi se da ste emocionalno potreseni."

"Da, emocionalno sam potresena, Denile, ali pusti ga. Pretpostavljam da ga to neće iznenaditi."

Ipak ga je iznenadilo. Konačno je ušao sa osmehom na svom bradatom licu... s osmehom koji je gotovo odmah nestao. Napravio je korak unazad i tiho rekao: "Navratiću kasnije."

"Ostanite!" reče Gladija grubo. "Nije to ništa. Trenutna glupa reakcija." Ona šmrknu i ljutito pređe rukom preko očiju. "Zašto ste došli?"

"Želeo sam s vama da porazgovaram o Solariji. Ako nam pođe za rukom da izvršimo mikropodešavanje, spustićemo se sutra. Ako vam sada nije do razgovora..."

"Jeste mi do razgovora. U stvari, imam jedno pitanje za vas.

Zašto su nam bila potrebna tri Skoka da stignemo ovamo? Bio je dovoljan i samo jedan. Jedan je bio dovoljan još u vreme kada su mene prebacivali sa Solarije na Auroru pre dvadeset dekada. Tehnika putovanja kroz prostor sigurno od onda nije nazadovala."

Na D. Ž.-ovom licu ponovo zablista osmeh. "Izbegavanje. Želeo sam, recimo, da zbunim auroranski brod... ako nas je neki od njih pratio."

"Zašto bi nas sledio?"

"To je, gospođo, bila tek pretpostavka. Učinilo mi se da je veće bilo malo previše predusretljivo. Predložili su da se mojoj ekspediciji na Solariju pridruži i jedan auroranski brod."

"Pa, to ne bi bilo naodmet, zar ne?"

"Možda... da sam bio potpuno ubeđen da iza svega ne stoji Aurora. Sasvim otvoreno sam rekao veću da bih više voleo da krenem sam... ili..." on uperi prst u Gladiju "...samo sa vama. Zar veće ipak nije moglo da pošalje neki brod da me prati čak i protiv moje volje... da kažemo, čisto dobronamerno? Ali ja ga i dalje ne želim; očekujem da ću imati dovoljno nevolja i da mi neće biti potrebno da se još svaki čas nervozno osvrćem. Zato sam se pobrinuo da zametnem trag... Šta znate o Solariji, gospođo?"

"Zar vam nisam već toliko puta rekla? Ništa! Prošlo je dvadeset dekada."

"Ali, gospođo, mislim na psihologiju Solarijanaca. Ona se nije mogla izmeniti za samo dvadeset dekada... Recite mi, zašto su napustili svoju planetu."

"Priča koju sam čula", reče mirno Gladija, "svodi se na to da je broj stanovnika nezadrživo opadao. Za to je očigledno odgovorna kombinacija preranog umiranja i slabog rađanja."

"Da li vam to zvuči verovatno?"

"Svakako. Broj stanovnika se oduvek sporo povećavao." Lice joj se izobličilo usled sećanja. "Solarijanski običaji ne idu na ruku oplodavanju, bilo da je u pitanju prirodno, veštačko ili ektogenetsko."

"Vi nikada niste imali dece, gospođo?"

"Na Solariji, ne."

"A što se tiče prevremenog umiranja?"

"Mogu samo da nagađam. Pretpostavljam da je ono posledica

osećanja neuspeha. Jasno je da Solarija nije funkcionisala kako treba, mada su Solarijanci ulagali veliki emocionalni žar želeći da svom svetu podare idealno društvo... koje ne samo da bi bilo bolje od onog najboljeg na Zemlji, već i takvo koje bi bilo savršenije i od bilo koga drugog među svetovima Svemiraca."

"Hoćete li vi to da kažete da je Solarija umirala od kolektivne boljke slomljenih srdaca svog naroda?"

"Ako to želite da predstavite na jedan tako besmislen način", reče nezadovoljno Gladija.

D. Ž. slegnu ramenima. "Izgleda da je bilo onako kako vi kažete. Ali da li bi oni odista otišli? Gde bi otišli? Kako bi živeli?"

"Ne znam."

"Ali, gospođo Gladija, dobro je poznato da su Solarijanci naviknuti na ogromne komade zemlje, koje opslužuju hiljade robota, tako da je svaki Solarijanac gotovo potpuno izolovan. Ako su napustili Solariju, kuda su mogli da odu? Gde bi našli društvo koje bi im u tom pogledu izišlo u susret? Da li su oni, u stvari, otišli na neki drugi svet Svemiraca?"

"Koliko ja znam, nisu. Ali ja baš nisam neko kome bi se oni poverili."

"Da nisu možda za sebe pronašli neki novi svet? Ako je to u pitanju, onda to znači da je taj svet sirov i da treba uložiti mnogo truda u teraformiranje. Da li su oni bili pripremljeni za tako nešto?"

Gladija zatrese glavom. "Ne znam."

"Možda nisu ni otišli."

"Koliko sam razumela, Solarija ne daje znake života."

"Kakve znake?"

"Prestale su sve međuplanetne komunikacije. Prestalo je svako zračenje sa planete, sem onog koje potiče od robotskog rada ili onog koje se jasno može pripisati prirodnim uzrocima."

"Otkud to znate?"

"To je izveštaj koji se pojavio u auroranskim vestima."

"Ah! Izveštaj! Da neko možda ne laže?"

"Čemu bi služila jedna takva laž?" Gladija se ukruti pri pomisli na to.

"Kako bi naši brodovi bili namamljeni na taj svet i uništeni."

"Pa to je smešno, D. Ž." Glas joj postade oštiji. "Šta bi Svemirci dobili uništenjem dve trgovačke letelice, prethodno se posluživši jednom tako tananom i razrađenom varkom?"

"Nešto je uništilo dve letelice Naseljivača na jednoj planeti koja bi trebalo da je pusta. Kako to objašnjavate."

"Ne mogu da objasnim. Pretpostavljam da idemo na Solariju kako bismo došli do objašnjenja."

D. Ž. ju je namrgođeno promatrao. "Da li biste bili u stanju da me odvedete u oblast koja je vama pripadala kada ste živeli na Solariji?"

"Na moje imanje?" Ona mu zaprepašćeno uzvratila pogled.

"Zar ne biste voleli da ga ponovo vidite?"

Gladijino srce kao da je na trenutak prestalo da kuca. "Da, želela bih, ali zašto baš tamo?"

"Dva broda koja su bila uništena spustila su se na dosta udaljenim tačkama planete, pa ipak, oba su dosta brzo bila uništena. Iako svako mesto može biti opasno po život, čini mi se da je vaše možda manje od ostalih."

"Zašto?"

"Zato što nam tamo roboti mogu pomoći. Vi biste ih prepoznali, zar ne? Pretpostavljam da traju više od dvadeset dekada. Bar je to bio slučaj sa Denilom i Žiskarom. A oni koji su bili tamo dok ste još živeli na svom imanju sigurno vas se još sećaju, zar ne? Odnosili bi se prema vama kao prema svojoj gospodarici i svoju uslužnost prema vama pretpostavili bi onoj koju duguju prosečnim ljudskim bićima."

Gladija reče: "Na mom imanju bilo je deset hiljada robota. Viđala sam otprilike tridesetak. Većinu ostalih nikad nisam srela, a verovatno ni oni mene. Poljoprivredni roboti nisu baš usavršeni, znate, kao ni oni koji rade u šumama i rudnicima. Kućni roboti bi me se još mogli sećati... ako nisu prodati ili premešteni od mog odlaska. Zatim, dešavaju se i nesrećni slučajevi, pa neki roboti ne traju dvadeset dekada... Pored toga, bilo šta da mislite o robotskom sećanju, ljudsko sećanje je sklono greškama i može se desiti da se ja nijednog ne setim."

"Pa i da je tako", reče D. Ž, "možete li me uputiti ka vašem imanju?"

"Mislite, da vam kažem geografsku širinu i dužinu? Ne."

"Imam karte Solarije. Može li vam to pomoći?"

"Možda približno. Nalazi se u južnom centralnom delu severnog kontinenta Heliona."

"A kada se jednom nađemo tamo negde, da li će vam orijentiri biti od pomoći da se bolje snađete... ako preletimo preko površine Solarije?"

"Mislite na morske obale i reke?"

"Da."

"Mislim da hoće?"

"Dobro! A u međuvremenu pokušajte da se setite imena i izgleda bar nekih vaših robota. To bi moglo da bude pitanje života ili smrti."

18.

D. Ž. Bejli je bio sasvim drugačija osoba u prisutnosti oficira. Nigde ni traga od širokog osmeha niti ravnodušnosti prema opasnosti. Sedeo je nagnut nad karte sa izrazom lica koji je odavao krajnju koncentraciju.

On reče: "Ako žena ne greši, dosta tačno smo odredili granice imanjanja... i ako pređemo na letenje, trebalo bi uskoro sasvim pouzdano da ga odredimo."

"Uzaludno trošenje energije, kapetane", promrmlja Jamin Oser, drugokomandujući. Bio je visok kao i D. Ž. i dobro zarastao u bradu. Brada mu je bila crvenkastosmeđa kao i obrve koje su pravile luk iznad svetloplavih očiju. Izgledao je prilično star, ali sticao se utisak da je to posledica iskustva, a ne godina.

"Šta ja tu mogu", reče D. Ž. "Da imamo antigravitaciju koju nam tehnolozi stalno obećavaju da ćemo dobiti još s ove strane večnosti, bilo li drugačije."

On se ponovo zagleda u kartu i reče: "Ona kaže da bi trebalo da se nalazi duž ove reke oko šezdeset kilometara uzvodno od mesta gde se uliva u ovu veću. Ako ne greši."

"I dalje sumnjate", reče Čandrus Nadirhaba, čije su oznake ukazivale na to da je bio navigator i da je njegov zadatak bio da brod spusti na određeno mesto... ili bar na ono mesto na koje mu se ukaže. Njegova tamna koža i uredni brkovi doprinosili su privlačnoj

snazi njegovog lica.

"Ona se priseća tih stvari posle vremenskog jaza od dvadeset dekada", reče D. Ž. "Kakvih bi se pojedinosti ti sećao o nekom prizoru koji nisi video makar samo tri dekade? Ona nije robot. Možda je zaboravila."

"Pa zašto smo je onda povelili?" promrmlja Oser. "Kao i onog drugog, odnosno robota? On uznemiruje posadu, a i ja ga baš ne volim."

D. Ž. podiže pogled, nabravši obrve. Zatim reče tihim glasom: "Na ovom brodu nije važno da li se vama ili posadi nešto dopada ili ne, gospodine. Ja sam odgovoran i ja donosim odluke. Verovatno ćemo za šest časova pošto se spustimo svi biti mrtvi sem u slučaju da nas ta žena ne spasi."

Nadirhaba hladno reče: "Ako treba da umremo, umrećemo. Ne bismo bili trgovci, da ne znamo kako je iznenadna smrt druga strana velikog profita. A u ovoj misiji svi smo dobrovoljci. Pa ipak, nije naodmet znati odakle nas smrt vreba, kapetane. Ako ste to dokonali, mora li to ostati tajna?"

"Ne, ne mora. Trebalo bi da su Solarijanci otišli, ali pretpostavimo da ih je nekoliko stotina ostalo, pritajivši se kako bi motrili na radnju, da tako kažem."

"Šta oni mogu protiv jednog naoružanog broda, kapetane? Poseduju li neko tajno oružje?"

"Ne baš tako tajno", reče D. Ž. "Solarija je preplavljena robotima. To je u prvom redu razlog što su se brodovi Naseljivača spustili na taj svet. Svaki preostali Solarijanac možda ima na raspolaganju milion robota. Jednu ogromnu armiju."

Eban Kalaja bio je zadužen za vezu. Do tada nije progovorio ni reči, svestan svog statusa mlađeg člana posade, što je još više isticala činjenica da on jedini od četvorice prisutnih oficira nije imao ni bradu ni brkove. Sada je primetio: "Roboti", reče on, "ne mogu da povrede ljudsko biće."

"Tako nam je rečeno", reče hladno D. Ž, "ali šta mi znamo o robotima? Znamo samo to da su dva broda uništena i da je oko stotinu ljudskih bića... sve samih dobrih Naseljivača... pobijeno na dve strane sveta pretrpanog robotima. Ko je to mogao učiniti? Mi ne

znamo koju vrstu naređenja jedan Solarijanac može izdati robotima ili kakvim trikom se može zaobići takozvani prvi zakon robotike.

"Stoga mi", nastavi on, "i sami moramo malo da zaobilazimo. Najviše što možemo da zaključimo na osnovu izvještaja koje smo primili sa druga dva broda pre no što su bili uništeni, jeste to da su se cele posade bile iskrcale. Konačno, to je bio prazan svet, pa su hteli da protegnu noge, udahnu svež vazduh i razgledaju robote koje su došli da pokupe. Brodovi su im ostali nezaštićeni, a oni sami nespremni kada je došlo do napada.

"To se ovog puta neće dogoditi. Ja izlazim, ali vi ostali ostajete na brodu ili u njegovoj blizini."

U Nadirhabinim očima ogledalo se neslaganje. "Zašto vi, kapetane? Ako vam je potreban neko ko će izigravati mamac, mnogo lakše se možemo odreći bilo kog drugog nego vas."

"Drago mi je što tako mislite, navigatore", reče D. Ž, "ali ja neću biti sam. Sa mnom će poći Svemirka i njeni pratioci. Ona je bitna. Možda će prepoznati nekog robota; u svakom slučaju, neki bi mogli da je se sete. Nadam se da nju roboti neće napasti, iako im je možda naređeno da nam to prirede."

"Mislite da će se setiti stare gospodarice i pasti na kolena", reče suvo Nadirhaba.

"Ako ti se tako dopada. Zbog toga sam je poveo i zbog toga ćemo se spustiti na njeno imanje. A ja moram biti s njom, jer je ja jedini poznajem... bar donekle... i moram se pobrinuti da ne napravi neku glupost. Kada jednom saznamo šta se to pred nama isprečilo i ako ostanemo živi pošto nju iskoristimo kao štit možemo sami nastaviti. Ona nam više neće biti potrebna."

Oser reče: "A šta ćemo onda s njom? Izbaciti je u svemir?"

D. Ž. zagrme: "Vraćićemo je na Auroru!"

Oser reče: "Moram vam reći, kapetane, da će posada smatrati da je to uzaludno i nepotrebno putovanje. Najbolje će biti da je ostavimo na ovom prokletom svetu. Ona i inače odatle potiče."

"Da", reče D. Ž. "To bi bila prava stvar, zar ne, kada bi posada meni izdavala naređenja."

"Ubeđen sam da do toga neće doći", reče Oser, "ali posada ima

svoje mišljenje, a nezadovoljna posada može putovanje učiniti opasnim."

POSADA

19.

Gladija je stajala na tlu Solarije. Udisala je miris vegetacije... to nisu bili baš mirisi istovetni onima na Aurori. ... i odjednom je premostila provaliju od dvadeset dekada.

Znala je da ništa ne može tako verno povratiti uspomene kao mirisi. To nisu bili u stanju ni prizori, ni zvuci.

Upravo ju je taj slabi, jednostavni miris vratio u detinjstvo... kada je slobodno trčala unaokolo dok je desetak robota pomno motrilo na nju... Ponekad bi osetila silno uzbuđenje pošto bi ugledala drugu decu, a tada bi zastala, bojažljivo bi se zagledali, približivši se jedno drugome za pola koraka, ispruživši šake radi dodira, da bi potom jedan od robota rekao: "Gospođice Gladija, dosta", i oni bi je odveli... dok je ona preko ramena gledala drugo dete, koje je bilo okruženo svojim robotima, pratiocima na dužnosti.

Sećala se dana kada joj je rečeno da će ubuduće druga ljudska bića viđati samo preko holovizije. Rečeno joj je, zapravo, da će moći promatrati.. ne videti. Roboti su izgovorili reč "videti" kao da je to neka reč koju ne smeju izustiti, te je stoga moraju šaptati. Njih je mogla da vidi, ali oni nisu bili ljudska bića.

U početku to i nije bilo tako loše. Slike sa kojima je mogla da razgovara bile su trodimenzione, slobodno su se kretale. Mogle su da govore, trče, prevrću se preko glave ako žele... ali nije mogla da ih oseti. A zatim su joj rekli da se, u stvari, može viđati sa nekim koga je često promatrala i ko joj se dopadao. Bio je to jedan odrastao muškarac, dosta stariji od nje, iako je izgledao prilično mlad, kao što je to uostalom bio slučaj sa svim na Solariji. Biće joj dozvoljeno da nastavi da se viđa s njim... ako to bude želela... uvek kada to bude potrebno.

Želela je. Sećala se svega što se zbilo onog prvog dana... i to podrbno. Jezik joj se svezao kao i njemu. Kružili su jedno oko drugog, plašeći se da se dodirnu... Ali to je bilo venčanje.

Razume se da je bilo. A onda su se ponovo sreli... nisu se promatrali, već videli, jer u pitanju je bio brak. Konačno bi trebalo da

se dodirnu. To se od njih i očekivalo.

To je bio najuzbudljiviji dan njenog života... dok je trajao.

Gladija besno prekinu nit svojih misli. Čemu nastavljati? Ona je tako topla i željna; on tako hladan i povučen. Nastavio je da bude hladan. Kada je dolazio da je vidi, u unapred određenim razmacima, zbog obreda posle koga je mogla (ali nije morala) da zatrudni, na njemu se jasno videlo da oseća gnušanje, tako da je ona uskoro počela da žudi da on zaboravi da dođe. Ali on je bio čovek koji je ravnosno ispunjavao svoje dužnosti, te nikad nije zaboravio.

A zatim je nastupilo vreme, godine neprekidne nesreće, pošto ga je pronašla mrtvog, razbijene lobanje, a ona je bila jedina osumnjičana. Spasao ju je Elija Bejli, te su je odveli sa Solarije i poslali na Auroru.

Sada se vratila i udisala miris Solarije.

Ništa joj drugo nije bilo poznato. Kuća koja se videla u daljini nije nimalo ličila na onu koje se sećala, mada joj je sećanje bilo nejasno. Za dvadeset dekada bila je preoblikovana, porušena, ponovo sagrađena. Nije čak bila u stanju da oseti bilo kaku prisnost ni sa samim tlom.

Uhvatila je sebe kako pruža šaku unazad u želji da dodirne brod Naseljivača koji ju je doneo na ovaj svet što je mirisao na dom, ali koji to nije bio ni po čemu drugom... samo da bi dodirnula nešto što joj je, za promenu, bilo blisko.

Denil, koji je stajao u senci broda pored nje, reče: "Vidite li robote, gospođo Gladija?"

Jedna grupa nalazila se na udaljenosti od stotinu jardi, među drvećem jednog voćnjaka; ukočeno ih je posmatrala i nepokretno stajala, presijavajući se na suncu svojom sivkastom, dobro uglačanom, metalnom politurom i Gladija se priseti da je to odlika svih solarijanskih robota.

Ona reče: "Vidim ih, Denile."

"Da li su vam poznati, gospođo?"

"Nimalo. Izgleda da su to novi modeli. Ne mogu da ih se setim, a sigurna sam da ni oni ne mogu mene da se sete. Ako je D. Ž. očekivao da će iz moje pretpostavljene bliskosti sa robotima na mom imanju ispasti nešto što pruža nadu, moraće da se razočara."

Žiskar reče: "Čini mi se da oni ništa ne preduzimaju, gospođo."

Gladija odvrati: "To je razumljivo. Mi smo upali ovamo i oni su došli da nas promatraju kako bi mogli o nama da podnesu izveštaj, u skladu sa verovatno postojećim naređenjima. Međutim, sada nemaju kome da podnesu izveštaj, te mogu samo da u tišini osmatraju. Pretpostavljam da više od toga neće preduzeti bez daljih naređenja, ali neće prestati ni da nas promatraju."

Denil reče: "Možda bi bilo dobro da se povučemo u našu kabinu na brodu, gospođo Gladija. Mislim da kapetan nadgleda postavljanje odbrambenog sistema i da još nije spreman da krene u istraživanje. Čini mi se da neće blagonaklono gledati na vaše napuštanje kabine bez njegove izričite dozvole."

Gladija bahato odvrati: "Neću odugovlačiti sa svojim stupanjem na tle vlastitog sveta samo da bih njemu ugodila."

"Shvatam, ali članovi posade u blizini obavljaju poslove i verujem da su neki od njih primetili da ste ovde."

"I približavaju se", dodade Žiskar. "Ako želite da izbegnete infekciju..."

"Obezbedila sam se," reče Gladija "Čepovima za nos i rukavicama."

Gladija nija shvatala prirodu struktura koje su podizali na ravnom tlu oko broda. Većina članova posade, zadubljena u gradnju, nije videla Gladiju i njena dva pratioca koji su stajali u senci. (Na ovom delu Solarije bilo je toplo doba, koje je težilo da postane još toplije... a u drugim prilikama, hladnije... od Aurore, pošto je dan na Solariji trajao skoro šest časova duže od dana na Aurori.)

Približavalo im se pet članova posade, a jedan od njih, najviši i najkrupniji, pokaza u pravcu Gladije. Ostala četvorica podigoše pogled, zastaše na trenutak poput kakvih znatiželjnika, ali tada, na znak koji im je uputio onaj prvi, počеше ponovo da se približavaju, lagano menjajući ugao kao da su se uputili pravo prema auroranskoj trojki.

Gladija ih je ćutke promatrala, prezrivo izvivši obrve. Denil i Žiskar su ravnodušno čekali.

Žiskar tihim glasom reče Denilu: "Ne znam gde je kapetan. Ne mogu da ga izdvojim iz gomile članova posade u čijem središtu bi

morao da se nalazi."

"Da se povučemo?" reče glasno Denil.

"To bi bilo ponižavajuće", reče Gladija. "Ovo je moj svet."

Nije se ni pomerila, pa je pet članova posade nastavilo sasvim lagano da se približava.

Pre toga su radili, obavljali težak fizički posao (poput robota, pomisli prezrivo Gladija) i bili su oznojeni. Gladija postade svesna mirisa koji su širili oko sebe. To je pre moglo da je nagna da se udalji od bilo kakvih pretnji, ali ona je i dalje ostala nepomična. Bila je sigurna da su čepovi za nos ublažili efekat tog mirisa.

Onaj krupni član posade primakao se više od ostalih. Koža mu je bila preplanula. Gole ruke blistale su od vlage na snažnim mišićima. Mogao je imati oko trideset godina (ukoliko je Gladija bila u stanju da proceni starost ovih kratkovečnih bića); da je bio okupan i pristojno obučen, izgledao bi sasvim pristojno.

On reče: "Znači, vi ste ta gospođa Svemirka sa Aurore, koju smo primili na naš brod?" Govorio je prilično lagano, očigledno nastojeći da njegov galaktički jezik zvuči aristokratski. Razume se da u tome nije uspeo i da je govorio poput bilo kog Naseljivača... čak nedoteranije i od D. Ž.-a.

Gladija uzvratila, istakavši odmah svoja teritorijalna prava: "Ja sam sa Solarije, Naseljivaču", te zbunjena zastade. Toliko je vremena provela razmišljajući o Solariji da se dvadeset dekada izgubilo kao da ih nikad nije ni bilo i ona je progovorila sa jakim solarijanskim naglaskom. Bilo je tu i ono razvučeno "a" u reči Solarija kao i grubo "r", dok je "j" užasno podsećalo na "jo".

Ona ponovi, tišim, manje zapovedničkim glasom, u kom se jasno očitovao naglasak sa auroranskog univerziteta... koji je predstavljao standard za galaktički jezik na svim svetovima Svemiraca: "Ja sam sa Solarije, Naseljivaču."

Naseljivač se nasmeja i okrenu ka ostalima. "Ona priča tra-la-la, ali red je da pokuša. Je l' tako, drugari?"

I ostali se nasmijaše, a jedan poviče: "Nateraj je da još malo priča, Nisse. Možda bismo svi mogli da naučimo da govorimo kao ptičice Svemiraca." I on položi jednu šaku na bok što je otmenije mogao, dok je drugu držao mlitavo opruženu.

Još se smešeći, Nis reče: "Zavežite, svi odreda." Istog časa nastupi tišina.

On se ponovo okrenu prema Gladiji: "Ja sam Berto Nis, šiper prve klase. A kako se ti zoveš, mala ženo?"

Gladija se nije usudila da ponovo progovori.

Nis reče: "Učitiv sam, mala ženo. Izražavam se kao gospodin. Poput Svemiraca. Znam da si dovoljno stara da mi budeš prababa. Koliko ti je godina, mala ženo?"

"Četiri stotine", uzviknu jedan od članova posade iza Nisa, "ali ne izgleda kao da ima toliko!"

"Ne izgleda kao da ima ni sto", reče drugi.

"Izgleda sasvim dobro za malo sporta", reče treći, "a čini mi se da se već dugo nečim takvim nije bavila. Pitaj je da li bi želela malo, Nisse. Budi učitiv i pitaj je možemo li na smenu."

Gladija je ljutito pocrvenela, a Denil reče: "Šiperu prve klase, Nise, vaši sadrugovi vređaju gospođu Gladiju. Da li biste se udaljili?"

Nis se okrenu i zagleda se u Denila koga je, sve to sada, potpuno ignorisao. Osmeh nestade sa njegovog lica i on reče: "Slušaj, ti. Ova mala žena je zabranjeno voće. Tako je kapetan rekao. Nećemo joj dosađivati. Želimo samo malo da popričamo. Ona stvar tamo je robot. S njim se nećemo gnjaviti i on ne može da nas povredi. Znam za tri zakona robotike. Naređujemo mu da ostane podalje od nas, vidiš. Ali ti si Svemirac i kapetan nam nije izdao nikakva naređenja u vezi sa tobom. Stoga se ti" ...on upre prstom... "ne mešaj u ovo ili ćeš biti sav u modricama, pa onda slobodno plači."

Denil ništa ne odgovori.

Nis klimnu. "Dobro. Dopada mi se kada sretnem nekog ko je dovoljno mudar da ne započinje on što ne može da završi."

On se okrenu prema Gladiji: "E pa, mala ženo, ostavićemo te na miru jer kapetan ne želi da te gnjavimo. Ako je iko od prisutnih muškaraca napravio neku neumesnu primedbu, to je sasvim shvatljivo. Hajde da se rukujemo i postanemo prijatelji... Svemirac, Naseljivač, u čemu je razlika?"

On ispruži ruku prema Gladiji, koja užasnuta ustuknu. Denilova šaka polete tako brzo da ju je gotovo nemoguće bilo pratiti i ščepa Nisov zglavak: "Šiperu prve klase, Nise" reče on mirno, "ne

pokušavajte da dodirnete damu."

Nis spusti pogled na svoju šaku i na prste koji su mu čvrsto obavijali zglavak. Zatim tiho i preteći zareža: "Dok izbrojim do tri da si me pustio."

Denil oslobodi stisak, pa reče: "Moram učiniti kako nalažete jer ne želim da vas povredim, ali moram zaštititi gospođu... a ako ona ne želi da je iko dodirne, u šta sam siguran, možda ću biti primoran da vam nanese bol. Molim vas, budite uvereni da ću preduzeti sve što je u mojoj moći da on bude što je moguće manji."

Jedan od posade veselo zavika: "Pokaži mu, Nise. On je brbljavac."

Nis reče: "Slušaj, Svemirče, dva puta sam ti rekao da ostaneš po strani, a ti si me već jednom dotakao. Sada ti kažem po treći i poslednji put. Napraviš li bilo kakav pokret, kažeš li bilo šta, razneću te. Ova žena će se samo prijateljski s nama rukovati. A onda ćemo svi otići. U redu?"

Gladija reče tiho, zaprepašćenim glasom: "Neću da me dodirne. Učini ono što je neophodno."

Denil prozbori: "Gospodine, uz sve dužno uvažavanje, ali gospođa ne želi da je iko dodirne. Moram vas zamoliti... sve vas... da se udaljite."

Nis se nasmeši i svojom masivnom rukom napravi pokret kao da je naumio da skloni Denila u stranu... i to nimalo nežno.

Denil zamahnu levom rukom ponovo uhvati Nisov zglavak. "Molim vas, idite, gospodine", reče Denil.

Nisovi zubi su i dalje bili vidljivi, ali više se nije osmehivao. On divlje podiže ruku. Denilova šaka kojom ga je stezao krenu malo naviše, uspori, a zatim se zaustavi. Na licu mu se nije očitavao nikakav napor. Zatim mu šaka krenu naniže, vukući za sobom Nisovu ruku, a onda, jednim brzim pokretom, on savi Nisovu ruku iza Naseljivačevih širokih leđa i tamo je zadrža.

Nis, koji se neočekivano našao leđima okrenut prema Denilu, ispruži iznad glave drugu ruku, u potrazi za Denilovim vratom. Odmah je bio uhvaćen i za drugi zglob koji mu je potom bio povučen naniže, dalje nego što je normalno mogao da ga spusti, te Nis stade da gundča, očigledno trpeći bol.

Ostala četiri člana posade, koji su sve to posmatrali željno očekujući ishod, ostaše sada na svojim mestima, nepokretni, tihi, otvorenih usta.

Zureći u njih, Nis progundā: "Pomozite mi!"

Denil reče: "Neće vam pomoći, gospodine, jer će ih kapetan još teže kazniti ako išta pokušaju. Sada vas moram zamoliti da mi date svoju reč da više nećete gnjaviti gospođu Gladiju i da ćete se u miru udaljiti, svi odreda. U protivnom ću, šiperu prve klase, uz veliko žaljenje, morati da vam iščašim ruku."

Čim je to izgovorio, on pojača stisak na oba zglavka tako da je Nis stao da ispušta prigušene krike.

"Izvinjavam se, gospodine", reče Denil, "ali takva su moja izričita naređenja. Imam li vašu reč?"

Nis uputi jedan udarac nogom unazad, iznenadno i žestoko, ali znatno pre no što je njegova teška čizma uspela da se spusti na željeno mesto, Denil se izvi u stranu i izbacila ga iz ravnoteže. On snažno tresnu licem o zemlju.

"Hoćete li mi dati reč, gospodine?" reče Denil, pažljivo povlačeći oba zglavka tako da su se ruke ratobornog člana posade lagano podizale na leđima.

Nis zajauka i reče, napola nesuvislo: "Popuštam. Hajde."

Denil ga smesta pusti i odstupi za jedan korak. Sporo i bolno, Nis se prevrnu, lagano pomerajući ruke i okrećući zglobove sa bolnom grimasom na licu.

A zatim, pošto je desnu ruku primakao futroli za pištolj koji je nosio, on nespretno posegnu ka oružju na boku.

Denilovo stopalo se spusti na njegovu šaku i prikova je za tlo. "Ne činite to, gospodine, ili ću biti primoran da vam slomim jednu ili više koščica u šaci." On se sagnu i izvadi Nisov blaster iz futrole. "A sada ustanite."

"Gospodine Nise", umeša se jedan drugi glas. "Učinite kako vam je rečeno i ustanite."

D. Ž. Bejli je stajao po strani, nakostrešene brade, lagano zarumenjenog lica, ali glas mu je i dalje bio opasno miran.

"Vas četvorca", reče on, "predajte mi svoje ručno oružje, jedan po jedan. Hajde. Malo brže. Jedan... dva... tri... četiri. A sada ostanite

tamo gde jeste u stavu mirno. Gospodine" ...to se odnosilo na Denila... dodajte mi ručno oružje koje je kod vas. Hvala. Pet. A sada, gospodine Nise, mirno." Blastere je odložio na tle pored sebe.

Nis se ukrutio u stavu mirnu, zakrvavljenih očiju, iskrivljenog lica, očigledno trpeći bol.

"Da li bi neko bio ljubazan", reče D. Ž, "da mi kaže šta se ovde događa?"

"Kapetane", reče žurno Denil, "Gospodin Nis i ja smo se malo sporečkali. Nikom nije naneta šteta."

"Gospodina Nisa, međutim, izgleda da nešto boli", reče D. Ž.

"Ubrzo će prestati, kapetane", reče Denil.

"Tako, znači. Pa dobro, vrtićemo se na to kasnije. Gospođo..." on se na peti okrete kako bi se obratio Gladiji, "ne sećam se da sam vam dozvolio da izađete iz broda. Smesta ćete se vratiti u svoju kabinu u pratnji svoja dva pratioca. Ovde sam ja kapetan i ovo nije Aurora. Učinite kako vam je naloženo!"

Denil pomirljivo uhvati Gladiju za lakat. Ona isturi bradu, ali se okrete i pope metalnim stepenicama u brod, sa Denilom pored sebe, i Žiskarom koji ih je sledio.

Zatim se D. Ž. okrene članovima posade. "Vas petorica", reče on, i dalje sasvim mirnim glasom, "pođite sa mnom. Ovo ćemo raščistiti do kraja ili ćemo s vama raščistiti do kraja." Potom dade znak podređenom oficiru da pokupi ručno oružje i odnese ga.

20.

D. Ž. je strogo zurio u ovu petoricu. Nalazio se u svojoj kabini, koja je jedina u celom brodu bila pristojne veličine i u kojoj se jedino nazirao zametak raskoši.

On reče, pokazujući na svakoga ponaosob: "Uradićemo ovako. Ti, ispričaćeš mi šta se tačno dogodilo, reč po reč, kretnju po kretnju. Kada završiš, ti ćeš mi navesti sve što je bilo pogrešno ili izostavljeno. Zatim red dolazi na tebe, pa na tebe, a onda ću se pozabaviti tobom, Nise. Slutim da ste svi uradili nešto što nije bilo u skladu sa naređenjima, da ste se svi ponašali neobično glupo, čime ste svi zaslužili da budete na odgovarajući način poniženi, a Nis naročito. Ako iz vaše priče zaključim da niste učinili ništa loše i da

niste bili poniženi, znaću da lažete, a Svemirka će mi sigurno reći šta se dogodilo... Nameravam da poverujem u svaku njenu reč. To će vaš položaj pogoršati mnogo više od bilo čega što ste već do sada učinili. A sada", zareža on, "kreći!"

Prvi član posade požurio je da na brzinu i zbrda-zdola ispriča šta se dogodilo, za njim je to isto učinio i drugi, pomalo ga ispravljajući, pomalo proširujući, a za ovim je usledio treći, pa četvrti. D. Ž. je slušao, kamenog lica, njihovo pripovedanje, a zatim je dao znak Bertu Nisu da se izdvoji u stranu.

Ostaljoj četvorici reče: "Šta ste vi preduzeli dok je Svemirac gnječio Nisovo lice u prašini? Posmatrali ste? Plašili ste se da se pokrenete? Sva četvorica? Protiv jednog čoveka?"

Jedan od njih prekinu sve jaču tišinu kako bi rekao: "Sve se, kapetane, tako brzo odigralo. Upravo smo se spremali da se umešamo, ali sve je već bilo gotovo."

"A šta ste se to spremali da uradite u slučaju da ste jednog lepog dana uspeali da se pokrenete?"

"Pa, nameravali smo da odvojimo Svemirca-stranca od našeg druga."

"Mislite da biste uspeali u tome?"

Ovog puta niko se nije odvažio da prekine tišinu.

D. Ž. se nagnu ka njima. "Evo kako stvari stoje. Nije bilo potrebe da uznemiravate strance, te će stoga svaki od vas ostati bez jednonedeljne plate. A sada, da još nešto rasčistimo. Ako bilo kome kažete šta se dogodilo, bilo u pijanstvu, ili dok ste trezni... svaki od vas će biti degradiran u običnog pomoćnika. Bez obzira na to ko progovori, sva četvorica ćete biti degradirani, te stoga motrite jedan na drugoga. A sada se vratite svojim zaduženjima i ako me još jednom naljutite tokom ovog putovanja, ako makar i štucnete kada to nije po propisu, naći ćete se u zatvoru."

Ova četvorica se udaljiše, snuždeni, pokunjeni, stisnutih usana. Nis, na čijem licu su počele da se pojavljuju modrice, ostao je u kabini ne znajući šta da radi sa rukama.

D. Ž. ga je preteći mirno promatrao, dok je Nis zurio čas ulevo, čas udesno, pa u svoja stopala, posvuda unaokolo sem u lice svog kapetana. Tek kada su Nisove oči slučajno uhvatile kapetanov

pogled, D. Ž. reče: "Pa, baš lepo izgledaš posle susreta sa jednim Svemiracem-slabićem upola manjim od tebe. Kada se naredni put koji od njih pojavi, najbolje će biti da se sakriješ."

"Da, kapetane", reče jadno Nis.

"Jesi li ti mene, Nise, čuo ili ne kada sam u svom izveštaju, pre no što smo napustili Auroru, rekao da se Svemirka i njeni pratioci ni po koju cenu ne smiju uznemiravati, kao i da im se ne smete obraćati?"

"Kapetane, želeo sam samo učtivo da proćaskam. Bili smo znatiželjni i želeli smo izbliza da ih pogledamo. Nismo mislili ništa loše."

"Niste mislili ništa loše? Pitao si je koliko je stara? Da li se to tebe ticalo?"

"Puka znatiželja. Želeo sam da znam."

"Jedan od vas je predložio seks."

"Nisam ja, kapetane."

"Neko drugi? Da li si se izvinio u njegovo ime?"

"Jednoj Svemirki?" Nisov glas je zvučao užasnuto.

"Svakako. Prenebregavali ste moja naređenja."

"Nisam mislio ništa loše", ponovi Nis nepopustljivo.

"Nisi želeo da učiniš ništa nažao ni muškarcu?"

"Samo sam mu se suprotstavio, kapetane."

"Znam da jesi. Zašto?"

"Zato što mi je naređivao."

"A ti to nisi mogao da otrpiš?"

"Da li biste vi, kapetane?"

"U redu. Nisi mogao da otrpiš. I zbog toga si pao. Pravo na nos. Kako se to dogodilo?"

"U stvari, ne znam, kapetane. Bio je brz. Poput ubrzane kamere. A stisak mu je čelični."

D. Ž. reče: "I jeste. A šta si ti, idiote, očekivao? On i jeste od čelika."

"Kapetane?"

"Nise, zar je moguće da ne znaš priču o Eliji Bejlju?"

"Nisam vam ja neki obrazovan čovek, kapetane. Bar ne kada je u pitanju istorija." On slegnu ramenima, ali čim je to uradio, trže se i stade tobože da se češe po ramenu, zaključivši da baš to nije trebalo

da učini.

"Da li si ikada čuo za R. Denila Olivava?"

Nis nabra obrve. "On je bio prijatelj Elije Bejlja."

"Da, bio je. Znači, ipak nešto znaš. Da li znaš šta označava ono "R" u imenu R. Denil Olivav?"

"Odnosi se na 'robota', zar ne? On je bio njegov prijatelj-robot. Na zemlji je u to doba bilo robota."

"Bilo je, Nise, i još ih ima. Ali Denil nije bio samo robot. On je bio robot Svemiraca koji je ličio na Svemirca. Razmisli o tome, Nise. Pogodi ko je, u stvari, bio Svemirac s kojim si zapodenuo kavgu."

Nis raširi oči, a lice mu postade tamnocrveno. "Hoćete da kažete da je taj Svemirac bio ro..."

"To je bio R. Denil Olivav."

"Ali, kapetane, to je bilo pre dve stotine godina."

"Da, a ova Svemirka bila je lična prijateljica mog pretka Elije. Živi već dve stotine trideset tri godine, u slučaju da te to još zanima. Pa zar ne misliš da je jedan robot u stanju bar isto toliko da poživi? Pokušao si da se boriš sa robotom, ti beslovesna budalo."

"Zašto mi nije rekao?" upita Nis krajnje ogorčeno.

"A zašto bi? Da li si ga pitao? Shvati, Nise. Čuo si šta sam rekao ostalima o tome da ne želim da bilo kome pričaju o ovom događaju. To važi i za tebe, ali još izričitije. Oni su samo članovi posade, ali ja sam motrio na tebe, jer si vođa posade. Motrio sam na tebe. Ako želiš da budeš zadužen za posadu, moraš sem mišića imati nešto i u glavi. Od sada će ti biti teže, jer ćeš morati da mi dokažeš da imaš i nešto u glavi, u šta sumnjam."

"Kapetane, ja..."

"Ćuti. Slušaj. Ako se ova priča pročuje, ostala četvorica će postati pomoćni utovarivači, ali ti nećeš biti ništa. Nikada više nećeš stupiti ni na jedan brod. Nijedan brod te neće primiti, obećavam ti. Niti kao člana posade niti kao putnika. Zapitaj se kako ćeš zarađivati na Bejlisvetu... i šta ćeš tamo moći da radiš? To će te zadesteti u slučaju da budeš pričao o ovome, ili ako se na bilo koji način zakačiš sa Svemirkom, ili čak i ako je budeš gledao duže od pola sekunde pri svakom susretu, a to se odnosi i na njena dva robota. Pobrinućeš se, takođe, da je ni ostali članovi posade ni na koji način ne uvrede.

Ti si mi odgovoran. I nećeš primiti dvonedeljnu platu."

"Ali, kapetane", reče Nis slabim glasom, "ostalima..."

"Od ostalih manje očekujem, Nise, pa sam ih stoga manje kaznio. Gubi se odavde."

21.

D. Ž. se lenjo igrao fotokockom koja je uvek stajala na njegovom stolu. Svaki put kada bi je okrenuo, postala bi crna, a kada bi je postavio da stoji na novoj stranici ona bi se razbistrila. Pošto bi se razbistrila, mogla bi se videti trodinenziona glava neke žene.

Među posadom se šaputalo da se na svakoj od šest strana nalazi lik druge žene. Šaputanje nije bilo bez osnova.

Jamin Oser je potpuno nezainteresovano promatrao bleskovite pojave i nestajanje slika. Sada kada je brod bio obezbeđen... ili obezbeđen u onoj meri u kojoj je to bilo moguće protiv svakog napada očekivane vrste... došlo je vreme da se razmišlja o sledećem koraku.

D. Ž. se, međutim, toj stvari približavao izokola... ili joj se, možda, uopšte nije približavao. On reče: "Razume se da je žena bila kriva."

Oser slegnu ramenima i pređe šakom preko brade, kao kao da uverava samoga sebe da se to ne odnosi na njega. Za razliku od D. Ž.-a, Oser je imao raskošno pokrivenu gornju usnu.

D. Ž. reče: "Očigledno je zbog činjenice što se našla na planeti na kojoj se rodila potpuno zaboravila na diskreciju. Napustila je brod, iako sam je zamolio da to ne čini".

"Mogli ste joj narediti da to ne čini."

"Nisam siguran da bi to pomoglo. Ona je jedna iskvarena aristokratkinja, navikla da sve bude po njenom i da izdaje naređenja svojim robotima. Pored toga, nameravam da je iskoristim i želim da sarađuje, a ne da se duri. I opet ponavljam... bila je pretkova prijateljica."

"A još je živa", reče Oser, klimajući glavom. "Od toga se čoveku ježi koža. Jedna stara, stara žena."

"Znam, ali izgleda prilično mlada. Još je privlačna. Uobražena. Nije želela da se povuče kada se posada približila, nije želela da se rukuje ni sa kim od njih. Ma dobro, gotovo je."

"Ipak, kapetane, da li je dobro što ste Nisu rekli da se namerio na jednog robota?"

"Morao sam! Morao sam, Osere. Da je nastavio da misli kako ga je prebio i ponizio jedan Svemirac upola manji od njega i to pred četiri druga, mogli bismo da ga otpišemo. To bi ga potpuno slomilo. Isto tako ne želim da se bilo šta dogodi što bi podstaklo glasine da su Svemirci... ti humanoidni Svemirci... superljudi. Zato sam morao tako uporno da zahtevam od njih da nikom ne govore o tome. Nis od sada na sve njih mora paziti... a ako se priča ipak pročuje, takođe će se pročitati i da je Svemirac robot... Ali čini mi se da je cela stvar imala i svoju dobru stranu."

"Koju, kapetane?" upita Oser.

"Navela me je da razmišljam o robotima. Koliko znamo o njima? Koliko ti znaš?"

Oser slegnu ramenima. "O toj stvari baš ne razmišljam mnogo, kapetane."

"Kao ni ostali. Bar ne Naseljivači. Poznato nam je da Svemirci poseduju robote, da zavise od njih, da nikuda ne idu bez njih, da bez njih ništa ne mogu da urade, da su njihovi paraziti i da smo mi uvereni kako nestaju zbog njih. Poznato nam je da je robota nekada bilo i na Zemlji, jer su joj ih Svemirci nametnuli, te da oni postepeno nestaju sa Zemlje, da se u gradovima uopšte više ne mogu naći, već samo na selu. Poznato nam je da ih svetovi Naseljivača nemaju i da ih nikada nigde neće imati... ni u gradovima ni na selima. Tako se Naseljivači nikada nisu sreli s njima na vlastitim svetovima, a gotovo nikada ni na Zemlji." (Svaki put kada bi izgovorio "Zemlja", glas bi mu se čudno izvio, tako da je čovek gotovo mogao čuti veliko slovo, ili reči "dom" i "majka" prošaputane negde u pozadini.) "Šta još znamo?"

Oser reče: "Tu su i tri zakona robotike."

"Tačno", D. Ž. odgurnu fotokocku u stranu i nagnu se napred. "Naročito je važan prvi: 'Robot ne sme povrediti ljudsko biće ili, uzdržavanjem od delanja, dopustiti da ljudsko biće bude povređeno.' Je li? Pa, ne računaj baš s tim. To ništa ne znači. Svi se osećamo potpuno bezbedni kada su u pitanju roboti zbog tog zakona i to je u redu ako mu možemo verovati, ali nije ako je to poverenje lažno. R.

Denil je povredio Nisa i to robota uopšte nije zabrinulo, kao da se i nije radilo o prvom zakonu."

"Branio je..."

"Tačno. Šta ako dođe u situaciju da mora odlučiti koga da povredi? Šta ako se tu radilo o tome da li da povredi Nisa ili da dozvoli da bude povređena njegova vlasnica Svemirka? Prirodno, ona dolazi na prvo mesto."

"To ima smisla."

"Svakako da ima. A mi se nalazimo na planeti robota, gde ih ima nekoliko stotina miliona. Kakva su njihova naređenja? Kako li oni rešavaju sukob između različitih načina nanošenja povreda? Otkud možemo biti sigurni da nas nijedan od njih neće dodirnuti? Nešto je na ovoj planeti uništilo dva broda."

Oser zbunjeno reče: "Taj R. Denil je neobičan robot, više liči na čoveka od nas. Možda ne bi trebalo da sudimo prema njemu. Onaj drugi robot, kako se zove..."

"Žiskar. Lako se pamti. Moje ime je Denil Žiskar."

"Ja o vama mislim kao o kapetanu, kapetane. U svakom slučaju taj R. Žiskar samo stoji i ništa ne radi. On liči na robota, a i tako se ponaša. Tamo napolju, na Solariji, ima mnogo robota koji nas upravo sada posmatraju, ali ništa ne preduzimaju. Samo posmatraju."

"A šta ako ima nekih posebnih robota koji mogu da nas povrede?"

"Mislim da smo se za njih pripremili."

"Sada jesmo. To je dobra strana incidenta između Denila i Nisa. Mislili smo da možemo upasti u nevolju jedino ako ovde ima još Solarijanaca. Izgleda, međutim, da ih nema. Mora da su otišli. Može se desiti da roboti... ili bar neki naročito projektovani roboti... mogu biti opasni. A ako gospođa Gladija može da mobiliše svoje ovdašnje robote... to je nekada bilo njeno imanje... i nagna ih da brane i nju i nas, možda ćemo biti u stanju da neutrališemo sve što su ostavili za sobom."

"Može li ona to?" upita Oser.

"Videćemo", odvrati D. Ž.

"Hvala ti, Denile", reče Gladija. "Dobro si učinio." Međutim, lice kao da joj je bilo skvrčeno. Usne tanke i beskrvne, obrazi bledi. A zatim tišim glasom dodade: "Da bar nisam pošla."

Žiskar reče: "Beskorisna želja, gospođo Gladija. Prijatelj Denil i ja ostaćemo izvan kabine kako bi smo se pobrinuli da vas više ne uznemiravaju."

Hodnik je bio prazan, a takav je i ostao, pa su Denil i Žiskar uspjeli da porazgovaraju putem zvučnih talasa čija jačina nije prelazila ljudski prag čujnosti, razmenivši misli na njihov kratak i sažet način.

Žiskar reče: "Gospođa Gladija je donela nerazboritu odluku kada je odbila da se povuče. To je jasno."

"Pretpostavljam, prijatelju Žiskare", reče Denil, "da nije bilo moguće naterati je da promeni tu odluku."

"Bila je suviše čvrsta, prijatelju Denile, i doneta suviše na brzinu. Isto to se odnosi na nameru Nisa, Naseljivača. I njegova znatiželja vezana za gospođu Gladiju, kao i njegov prezir i mržnja prema tebi bili su suviše snažni da bi prošao bez ozbiljnih mentalnih povreda. S ostalom četvoricom nije bilo problema. Bilo je sasvim lako zadržati ih po strani. Sledili su se, razume se, od zaprepašćenja kada su te videli kako sređuješ Nisa, te sam morao to samo malo da pojačam."

"Prava sreća, prijatelju Žiskare. Da su se ta četvorica pridružila gospodinu Nisu, morao bih se suočiti sa teškim izborom, da li da primoram gospođicu Gladiju da se na ponižavajući način povuče ili da propisno ozledim jedno dvojicu Naseljivača kako bih zaplašio ostale. Mislim da bih morao da izaberem ono prvo, ali i to bi bilo krajnje neugodno."

"Jesi li dobro, prijatelju Denile?"

"Sasvim dobro. Gospodina Nisa sam tek neznatno povredio."

"Fizički gledano, prijatelju Denile, to jeste bila neznatna povreda. Međutim, psihički je doživeo veliko poniženje što je za njega bilo mnogo gore od fizičkog bola. Pošto sam bio u stanju da to osetim, mislim da mi ne bi tako lako bilo da učinim ono što si ti učinio. Pa ipak, prijatelju Denile..."

"Da, prijatelju Žiskare?"

"Zabrinut sam za budućnost. Na Aurori sam, tokom svih dekada svog postojanja, bio u stanju da radim polako, da čekam da mi se

ukaže prilika kako bih nežno dodirnuo neki um, a da ne prouzrokujem štetu; da pojačavam ono što već postoji, ili da oslabljujem ono što je već oslabilo, te da nežno guram u pravcu postojećeg impulsa. Sada, međutim, nastupa vreme krize u kome će se duhovi uspaliti, odluke donositi na brzinu, a događaji promicati mimo nas. Ako želim da učinim išta dobro, moraću takođe brzo da delam, a tri zakona robotike me u tome sprečavaju. Potrebno je vreme da se odmere tananosti pri poređenju fizičkih i mentalnih povreda. Da sam se, u trenutku kada se Naseljivač približavao, našao sam sa gospođom Gladijom, ne vidim šta bih mogao preduzeti, a da to ne smatram za nanošenje ozbiljnih povreda gospođi Gladiji, jednom ili više Naseljivača, sebi... ili možda svima koji su bili umešani."

Denil reče: "Šta da se radi, prijatelju Žiskare?"

"Pošto je nemoguće izmeniti tri zakona, prijatelju Denile, još jednom moramo zaključiti da ne možemo ništa preduzeti već samo čekati da dođe do sloma."

NADZORNICA

23.

Bilo je jutro na Solariji, jutro na imanju - njenom imanju. Tamo u daljini nalazila se nastamba koja je mogla biti njena. Dvadeset dekada je na neki volšeban način nestalo i Aurora joj je izgledala kao neki davnašnji san koji se nikada nije obistinio.

Okrenula se ka D. Ž.-u, koji je stezao opasač oko svog tankog spoljašnjeg ogrtača, opasač sa koga su visila dva ručna oružja. Na levom bedru mu se nalazo neuronski bič, a na desnom - nešto kraće i glomaznije, za šta je pretpostavljala da je blaster.

"Idemo li do kuće?" upita ona.

"Očigledno", odvrati D. Ž. odsutno. Proveravao je svako ručno oružje ponaosob, jedno je čak prineo uhu da oslušne slabo zujanje koje je označavalo da je oružje ispravno.

"Samo nas četvoro?" Ona se automatski okrenu prema ostalima; D. Ž, Denil...

A zatim se obrati Denilu: "Gde je Žiskar, Denile?"

Denil odgovori: "Učinilo mu se, gospođo Gladija, da bi bilo mudro kada bi on krenuo kao prethodnica. Pošto je robot, neće biti upadljiv među drugim robotima... i moći će da nas upozori ako naiđe na nešto neobično. U svakom slučaju, bolje je lišiti se njega nego vas ili kapetana."

"Dobro staro robotsko razmišljanje", reče mračno D. Ž. "Sasvim dobro. Hajde, polazimo."

"Samo nas troje?" upita Gladija pomalo plačno. "Da budem iskrena, nedostaje mi Žiskarova robotska sposobnost da prihvati vlastitu prošlost."

D. Ž. reče: "Svi smo mi potrošni, gospođo Gladija. Dva broda uništena, članovi obe posade, bez izuzetka, pobijeni. Ovde brojnost ne predstavlja garanciju sigurnosti."

"Od vaših reči se baš ne osećam bolje, D. Ž."

"Pokušaću onda na drugi način. Prethodni brodovi nisu bili pripremljeni. Naš brod jeste. Ja sam takođe pripremljen." On se pljasnu po bedrima. "A sa vama je robot koji se pokazao kao

uspešan zaštitnik. Štaviše, naše najbolje oružje ste vi sami. Znete kako robotima da naredite da čine ono što želite da čine, a to se može pokazati od životne važnosti. Vi ste jedina među nama koja to može, a prethodni brodovi nisu imali nikog sličnog vama. Pođimo, onda..."

Oni krenuše napred. Posle izvesnog vremena, Gladija reče: "Ne idemo prema kući."

"Ne, još ne. Prvo idemo prema jednoj grupi robota. Nadam se da ih vidite."

"Da, vidim ih, ali oni ništa ne rade."

"Ne, ne rade. Kada smo se spustili bilo je prisutno mnogo više robota. Većina je otišla, ali ovi su ostali. Zašto?"

"Ako ih pitamo, kazaće nam."

"Vi ćete ih pitati, gospođo Gladija."

"Odgovoriće i vama, D. Ž, kao i meni. Oboje smo ljudska bića."

D. Ž. nakratko zastade, a sa njim i drugo dvoje. On se okrenu prema Gladiji i smešeći se reče: "Draga gospođo Gladija, zar smo vi i ja u podjednako meri ljudska bića? Jedna Svemirka i jedan Naseljivač? Šta vam je?"

"Mi smo u podjednako meri ljudska bića za jednog robota", reče ona razdražljivo. "I molim vas, nemojte se poigravati tim stvarima. Ja sa vašim pretkom nisam igrala igru Svemiraca i Zemljanina."

D. Ž.-ovog osmeha nestade. "To je tačno. Izvinjavam se, gospođo. Pokušaću da obuzdam svoj cinizam jer, konačno, na ovom svetu mi smo saveznici."

Trenutak kasnije, on reče: "Gospođo, ja, u stvari, želim da otkrijem kakva su naređenja izdata robotima... ako su im bilo kakva uopšte izdata; da li ovde ima robota koji bi, slučajno, mogli da vas znaju; da li uopšte ima ljudi na ovom imanju ili na celom svetu; ili bilo šta drugo što vam padne na pamet da pitate. Ne bi trebalo da su opasni; oni su roboti, a vi ljudsko biće; ne mogu vas povrediti. Nema zбора da je", dodade on, setivši se, "vaš Denil prilično grubo postupao sa Nisom, ali to je bilo pod okolnostima koje ovde ne pristaju. I Denil može poći sa vama."

Denil učtivo reče: "Ja bih u svakom slučaju pratio gospođu Gladiju, kapetane. To je moja uloga."

"Kao i Žiskarova, mislim", reče D. Ž, "pa je on ipak odlutao."

"Svršishodno, kapetane; razgovarali smo o tome i složili se da je to neophodno, ako želimo da zaštitimo gospođu Gladiju."

"Dobro. Vas dvoje krenite napred. Pokrivaću vas oboje." On izvuče oružje koje mu je visilo na desnom boku. "Ako povičem 'Lezi', istog časa se opružite. Ovo oružje ne bira metu."

"Molim vas, D. Ž, upotrebite ga samo u krajnjoj nuždi", reče Gladija. "Teško da će vam se uopšte i pružiti prilika za to kada su u pitanju roboti. Hajdemo, Denile!"

I oni krenuše, žurno i odvažno, prema grupi od desetak robota koji su stajali tačno ispred niza kratkih žbunova dok se jutarnje sunce u odsevima tu i tamo odbijalo od njihovih uglačanih spoljašnosti.

24.

Roboti se nisu ni povukli niti su krenuli napred. Mirno su ostali na svojim mestima. Gladija ih prebroja. Videla ih je jedanaest. Možda ih je bilo još koje nije videla.

Bili su oblikovani solarijanski. Krajnje ispolirani. Krajnje glatki. Ni traga od iluzije odeće i napravljeni bez mnogo realizma. Gotovo su ličili na matematičke apstrakcije o ljudskom telu, bez ikakve međusobne sličnosti.

Osećala je da oni nipošto nisu bili okretni ili složeni kao Auroranski roboti, već da su jednostavno bili projektovani za određene zadatke.

Zastala je na otprilike četiri metra od niza robota, a Denil je (osetila je) zastao istovremeno kada i ona i ostao da stoji na manje od metar udaljenosti od nje. Bio je dovoljno blizu da se u slučaju potrebe istog časa umeša, ali dovoljno daleko da jasno stavi do znanja kako je ona glavni govornik u njihovom društvu. Bila je sigurna da roboti ispred nje gledaju Denila kao na ljudsko biće, ali je takođe znala da je Denil i te kako svestan da je robot, te se suviše ne oslanja na pogrešno mišljenje drugih robota.

Gladija reče: "Koji će od vas razgovarati sa mnom?"

Nastupila je kratka tišina, kao da se održava neko savetovanje bez izgovorenih reči. Zatim jedan robot istupi: "Ja ću, gospođo, s vama razgovarati."

"Imaš li ime?"

"Ne, gospođo. Samo seriski broj."

"Koliko si dugo u radnom stanju?"

"U radnom sam stanju dvadeset devet godina, gospođo."

"Da li je iko iz ove grupe duže u radnom stanju?"

"Ne, gospođo. Zato ja, pre nego iko drugi, razgovaram s vama."

"Koliko je robota zaposleno na ovom imanju?"

"Ne raspoložem tim brojem, gospođo."

"Otprilike."

"Možda deset hiljada, gospođo."

"Da li je ijedan od njih u radnom stanju duže od dvadeset dekada?"

"Možda se može naći neki među poljoprivrednim robotima, gospođo."

"A među kućnim robotima?"

"Oni nisu dugo u radnom stanju, gospođo. Gospodari više vole nove modele robota."

Gladija klimnu, okrenu se Denilu i reče: "To ima smisla. Tako je bilo i u moje vreme."

Ponovo se okrenula prema robotu. "Kome pripada ovo imanje?"

"To je imanje Zoberlona, gospođo."

"Koliko već pripada porodici Zoberlon?"

"Duže nego što sam ja u radnom stanju, gospođo. Ne znam tačno koliko, ali to se obaveštenje može pribaviti."

"Da li si ikad čuo za porodicu Dalmar?"

"Ne, gospođo."

Gladija se okrenu prema Denilu i reče prilično skrušeno. "Pokušavam da usmeravam robota, malo po malo, kao što je to nekada činio Elija, ali mislim da ne znam kako to pravilno da izvedem."

"Naprotiv, gospođo Gladija", reče Denil značajno, "čini mi se da ste mnogo postigli. Malo je verovatno da bilo koji robot na ovom imanju, sem možda nekolicine poljoprivrednih, ima pohranjeno sećanje na vas. Da li ste u svoje vreme sreli bilo kog poljoprivrednog robota?"

Gladija odmahnu glavom. "Nikada! Ne sećam se da sam bilo kog

videla makar i u daljini."

"Onda je jasno da za vas ne znaju na ovom imanju."

"Tačno. A jadni D. Ž. nas je uzalud poveo. Ako je očekivao da ću mu u bilo čemu biti od pomoći, prevario se."

"Uvek je korisno znati istinu, gospođo. U ovom slučaju je biti nepoznat manje korisno od biti poznat, ali ne znati da li je neko poznat ili ne, bilo bi još beskorisnije. Možda biste mogli da izmamite neka druga obaveštenja?"

"Pa, da vidimo..." Nekoliko trenutaka je bila zadubljena u misli, a zatim lagano reče: "Čudno. Kada se obraćam ovim robotima, govorim sa solarijanskim naglaskom. Ali tako ne govorim sa tobom."

Denil odvrati: "Ništa neobično, gospođo Gladija. Roboti govore tim naglaskom, jer su solarijanski. To vas vraća u dane vaše mladosti i vi automatski govorite onako kao što ste onda govorili. Međutim, postajete opet ona stara kada se okrenete prema meni, jer sam ja deo vaše sadašnjosti."

Na Gladijinom licu pojavi se jedva приметni osmeh i ona reče: "Ti, Denile, sve više razmišljaš kao ljudsko biće."

Ponovo se okrenula ka robotima, potpuna svesna mirnoće koja ih je okruživala. Nebo je bilo gotovo potpuno plavo, izuzev tananog niza oblaka na zapadnom obzorju (što je značilo da se po podne može naoblačiti). Čulo se šuštanje lišća na laganom vetru, zujanje insekata, usamljeni zov ptice. Nigde ni traga nekom ljudskom biću. Mora da je okolo bilo mnogo robota, ali oni su radili u tišini. Nije bilo raskošnih zvukova ljudskih bića na koje se navikla (bolno, u početku) na Aurori.

Ali sada, kada se ponovo našla na Solariji, zaključila je da je mir divan. Nije sve bilo tako loše na Solariji. Morala je to da prizna.

Ona se žurno obrati robotu, dok joj se u glasu osećalo da želi da izvrši izvestan pritisak na njega. "Gde su ti gospodari?"

Međutim, nije imalo svrhe požurivati jednog robotao, pokušavati da se on uzbuni, ili da se uhvati nespreman. On uzvрати bez ikakvog znaka uznemirenosti. "Otišli su, gospođo."

"Kuda su otišli?"

"Ne znam, gospođo. Nije mi rečeno."

"Ko od vas to zna?"

Nastupila je potpuna tišina.

Gladija reče: "Ima li na imanju ijedan robot koji bi to mogao da zna?"

Robot odvrati: "Ne znam ni za jednog, gospođo."

"Da li su gospodari povelili robote sa sobom?"

"Da, gospođo."

"Vas, ipak, nisu povelili. Zašto su vas ostavili?"

"Da obavljamo svoj posao, gospođo."

"Ali vi samo stojite i ništa ne radite. Kakav je to posao?"

"Čuvamo imanje od onih spolja, gospođo."

"Kao što smo mi?"

"Da, gospođo."

"Ali mi smo ovde, a vi ništa ne preduzimate. Zašto?"

"Posmatramo, gospođo. Daljnja naređenja nam nisu izdata."

"Da li ste podneli izveštaj o svojim zapažanjima?"

"Da, gospođo."

"Kome?"

"Nadzorniku, gospođo."

"Gde je nadzornik?"

"U zdanju, gospođo."

"Ah." Gladija se okrenu i žustro krenu nazad prema D. Ž.-u.

Denil ju je sledio.

"Pa?" upita D. Ž. Oba oružja je držao na gotovs, ali ih je vratio u fotrole kada su mu se oni približili.

Gladija odmahnu glavom. "Ništa, nijedan robot me ne poznaje. Ubeđena sam da nijedan robot ne zna kuda su Solarijanci otišli. Ali podnose izveštaje nekom nadzorniku."

"Nadzorniku?"

"Na Aurori i ostalim svetovima Svemiraca nadzornik na velikim imanjima gde ima mnogo robota jeste neki čovek čiji je posao da organizuje i upućuje grupe robota-radnika na polje, u rudnike i industriska postrojenja."

"To znači da su neki Solarijanci ostali."

Gladija zatrese glavom. "Solarija je izuzetak. Odnos između broja robota i ljudi uvek je bio toliko u korist robota da nije bio običaj da se nadgledanje robota poveri nekom muškarcu ili ženi. Taj posao

obavljao je neki drugi robot, naročito programiran robot."

"Znači, u tom zdanju nalazi se neki robot", klimnu D. Ž, "koji je usavršeniji od ovih i koga bi vredelo ispitati."

"Možda, ali nisam baš ubeđena da je bezbedno pokušati ući u to zdanje."

D. Ž. reče ironično: "U pitanju je samo još jedan robot."

"To zdanje je možda minirano."

"I ovo polje može biti minirano."

Gladija reče: "Možda bi bilo bolje da pošaljemo nekog robota do zdanja da saopšti nadzorniku kako ljudi žele da s njim razgovaraju."

D. Ž. reče: "To neće biti potrebno. To je već neko očigledno obavio. Nadzornik se pojavljuje i nije niti robot niti 'on'. Ono što moje oči vide jeste jedno žensko ljudsko biće."

Gladija podiže pogled u zaprepašćenju. Hitro im se približavala jedna visoka, dobro građena i krajnje privlačna žena. Čak se i iz daljine nije moglo posumnjati u njen pol.

25.

D. Ž. razvuče usta u širok osmeh. Izgledalo je kao da se malo isprasio i ispravio ramena, zabacivši ih unazad. Jedna šaka mu je lagano krenula prema bradi, kao da je želela da se uveri da je ova očešljana i glatka.

Gladija ga pogleda sa neodobravanjem. Zatim reče: "Ovo nije Solarijanka."

"Otkud znate?" upita D. Ž..

"Nijedna Solarijanka ne bi dozvolila da je neko drugo ljudsko biće tako neposredno gleda. Gleda, ne promatra."

"Poznata mi je razlika, gospođo. Ali vi dozvoljavate da vas ja gledam."

"Preko dvadeset dekada živela sam na Aurori. I pored toga, još je u meni ostalo dosta solarijanskog, pa se pred drugima tako ne pojavljujem."

"Ona ima mnogo toga vrednog da pokaže, gospođo. Rekao bih da je viša od mene i da je lepa poput zalaska sunca.

Nadzornica se zaustavi nekih dvadeset koraka od njih. Roboti su se povukli u stranu tako da nijedan nije ostao između žene na jednoj

strani i njih troje na drugoj.

D. Ž. reče: "Običaji su se mogli izmeniti za dvadeset dekada."

"Ali ne i nešto u toj meri urođeno kao što je solarijanska netrpeljivost prema ljudskom dodiru", reče oštro Gladija. "Ne za dve stotine dekada." Ponovo je skliznula u svoj solarijanski nazalni izgovor.

"Mislim da potcenjujete društvenu gipkost. Bilo da je ona Solarijanska ili ne, pretpostavljam da je Svemirka... te ako ima još ovakvih Svemiraca, ja sam svim srcem za miroljubivu koegzistenciju."

Gladijin neodobravajući pogled postade još dublji. "Da li nameravate da stojite i zurite u taj uzorak sledećih nekoliko sati? Ne želite li da ispitam tu ženu?"

D. Ž. pođe, ali se okrenu da pogleda Gladiju, jasno joj stavivši do znanja da mu dosađuje. "Vi ispitujete robote, kao što ste to već radili. Ja ću ispitivati ljude."

"Naročito žene, pretpostavljam."

"Ne bih hteo da se hvalim, ali..."

"Nisam upoznala nijednog muškarca koji se time nije hvalio."

Denil se umeša: "Mislim da žena neće još dugo čekati. Ako želite da budete u prednosti, kapetane, sada joj priđite. Ja ću vas slediti kao što sam sledio gospođu Gladiju."

"Gotovo i da mi nije potreba zaštita", reče D. Ž. otresito.

"Vi ste ljudsko biće i ja ne smem dozvoliti da vam se išta dogodi zbog toga što ne bih stupio u akciju."

D. Ž. žurno krenu napred, a Denil za njim. Kako se Gladiji nije ostajalo samoj i ona krenu za njima, pomalo nesigurno.

Nadzornica ih je bez reči promatrala. Na sebi je imala glatku belu odoru koja je dopirala do pola bedara i u struku bila stegnuta kaišem. Izrez na grudima bio je dubok i izazovan, a kroz tanak materijal odore jasno su joj se ocrtavale bradavice. Po svoj prilici na sebi je imala još samo cipele.

Kada se D. Ž. zaustavio, među njima je ostalo još svega metar rastojanja. Mogao je da vidi da joj je koža besprekorna, jagodične kosti visoko postavljene, oči dosta razmaknute i pomalo iskošene, izraz lica vedar.

"Gospođo," reče D. Ž, trudeći se da govori što više nalik nekom plemiću sa Aurore, "imam li čast da govorim sa nadzornikom ovog imanja?"

Žena ga je za trenutak slušala, a zatim reče tako jakim solarijanskim naglaskom da je to gotovo smešno zvučalo, jer je dolazilo iz njenih savršeno oblikovanih usta: "Vi niste ljudsko biće."

Ona zatim tako naglo krenu u akciju da Gladija, koja je još bila udaljena nekih deset metara, nije tačno mogla da vidi šta se dogodilo. Uočila je samo nejasnu kretnju i D. Ž.-a kako leži nepokretan na leđima, dok žena stoji nad njim držeći u svakoj ruci po jedno njegovo oružje.

26.

Gladiju je u tom jednom vrtoglavom trenutku najviše zaprepastila činjenica da se Denil nije pomerio kako bi je ili sprečio, ili joj se suprotstavio.

Ali iako ju je ta pomisao pogodila, ona je već pripadala prošlosti, jer je Denil u međuvremenu zgrabio ženu za levi zglavak i zavrteo ga je govoreći: "Smesta baci to oružje", oštrim i odlučnim glasom kojim se nikad ranije nije poslužio. Bilo je nezamislivo da se on tako obraća jednom ljudskom biću.

Žena odvrati isto tako oštro, ali i kreštavije nego malopre: "Ti nisi ljudsko biće." Podiže desnu ruku i opali. Na trenutak je oko Denilovog tela zasvetlucao slabi sjaj i Gladija, nesposobna da ispusti bilo kakav zvuk jer je bila u šoku, oseti da joj se pred očima zamagljuje. Nikada se u životu nije onesvestila, ali ovo je izgleda bio uvod u tako nešto.

Denil se nije rastopio, niti eksplodirao. Gladija shvati da je Denil mudro ščepao ruku u kojoj je držala blaster. U drugoj je imala neuronski bič kojim je opalila što je jače mogla... i to izbliza... na Denila. Da je on bio ljudsko biće, tako jako nadraživanje njegovih senzorskih nerava sigurno bi ga ubilo ili bi ga zauvek onesposobilo. Međutim, iako je izgledao tako ljudski, on je ipak bio robot i njegov ekvivalent nervnog sistema nije reagovao na bič.

Sada ju je Denil ščepao i za drugu ruku, na silu je podižući. On ponovi: "Baci ta oružja ili ću ti iščupati ruku iz zglobova."

"Ma nemoj?" reče žena. Ona zgrči ruke i Denil se na trenutak nađe u vazduhu. Denil zabaci noge unazad, a zatim ih pruži napred, poput klatna, koristeći tačku u kojoj su joj se ruke spajale kao stožer. Stopalima snažno pogodi ženu i oni oboje padoše na tle.

I pre no što je uspela da pretoči misao u reči, ona shvati da žena, iako je izgledala ljudski kao i Denil, ipak nije bila ljudsko biće. Gladiju preplavi osećanje trenutnog besa i iz nje iznenada progovori prava Solarijanka... bes što se jedan robot drznuo da upotrebi silu nad jednim ljudskim bićem. Dopuštala je da je na neki način nadzornica mogla da razotkrije Denila, ali kako se usudila da udari D. Ž.-a.

Gladija se primicala trčeći i vrišteći. Nije joj ni palo na pamet da bi trebalo da se plaši nekog robota samo zbog toga što je uspeo da obori jakog muškarca jednim udarcem i što se ravnopravno borio sa još jednim jačim robotom.

"Kako se usuđuješ?" ona zavika po solarijanski tako da joj je jak naglasak i samoj zaparao uši... ali kako je drugčije mogla da se obrati jednom solarijanskom robotu? "Kako se usuđuješ, devojko? Smesta prestani da pružaš otpor!"

Izgledalo je kao da su se ženini mišići potpuno i svi istovremeno opustili, kao da je struja iznenada bila isključena. Njene divne oči zagledaše se u Gladiju, ali ne baš ljudski da bi se moglo reći kako se u njima nazire zaprepašćenost. Ona reče nerazgovetnim, oklevajućim glasom: "Izvinite, gospođo."

Denil se bio podigao i pomno je motrio na ženu koja je još ležala na travi. Trudeći se da ne stenje, D. Ž. se upirao da ustane.

Denil se pognu da dohvati oružje, ali mu Gladija besno dade znak da se udalji.

"Daj mi to oružje, devojko," reče ona.

Žena odvrati: "Da, gospođo."

Gladija ga ščepa, izdvoji hitro blaster i pruži ga Denilu. "Uništi je kada ti se učini da je zgodno, Denile. To je naređenje." D. Ž.-u dodade neuronski bič i reče: "Ovo je ovde beskorisno, sem protiv mene... i vas. Jeste li dobro?"

"Ne, nisam dobro", promrmlja D. Ž, trljajući butinu. "Hoćete da kažete da je ona robot?"

"Da li bi vas bilo koja žena tako sredila?"

"Nijedna koju sam sreo. Ne rekoh li da na Solariji možda ima naročitih robota koji su programirani da budu opasni."

"Razume se", reče Gladija neljubazno, "ali ste to zaboravili čim ste ugledali nešto što je nalikovalo na vaš ideal divne žene."

"Da, lako je naknadno biti pametan."

Gladija frknu i ponovo se okrenu prema robotu: "Kako se zoveš, devojko?"

"Zovu me Landari, gospođo."

"Ustani, Landari."

Landari se podigla slično Denilu... kao da je stajala na oprugama. Iz borbe sa Denilom izgleda da je izašla potpuno nepovređena.

Gladija reče: "Zašto si se oglušila o prvi zakon i napala ova ljudska bića?"

Gospođo", reče odlučno Landari, "ovo nisu ljudska bića."

"Da li ti to tvrdiš da ja nisam ljudsko biće?"

"Ne, gospođo, vi jeste ljudsko biće."

"E pa onda ja, kao ljudsko biće, tvrdim da su ova dva muškarca ljudska bića. Čuješ li me?"

"Gospođo", reče Landari nešto blaže, "to nisu ljudska bića."

"Oni jesu ljudska bića zato što ja to tvrdim. Zabranjujem ti da ih napadaš ili da im na bilo koji način naudiš."

Landari je stajala bez reči.

"Razumeš li šta sam rekla?" Što je Gladija glasnije govorila glas je zvučao sve više solarijski.

"Gospođo", ponovi Landari, "ovo nisu ljudska bića."

Denil se nežno obrati Glaiji: "Gospođo, njoj su izdata čvrsta naređenja tako da ih neće biti nimalo lako ukinuti."

"To ćemo još videti", reče Gladija, ubrzano dišući.

Landari se obazirala unaokolo. Tokom ovih nekoliko trenutaka sukoba grupa robota se primakla bliže Gladiji i njenim sadrugovima. U pozadini su se nalazila dva robota za koje je Gladija bila sigurna da malopre nisu bili u grupi i koji su između sebe nosili neki veoma težak uređaj. Landari im dade znak i oni se nešto brže primakoše.

Gladija povika: "Stanite, roboti!"

Oni stadoše.

Landari reče: "Gospođo, ja ispunjavam svoju dužnost. Sledim

naređenja."

Gladija primeti: "Tvoja je dužnost, devojko, da ispunjavaš moja naređenja."

Landari nastavi: "Niko mi ne može narediti da se ne pokorim izdatim mi uputstvima."

Gladija naredi: "Denile, raznesi je!"

Gladija je tek posle svega bila u stanju da razabere šta se dogodilo. Denil je reagovao mnogo brže nego što bi to učinilo bilo koje ljudsko biće i znao je da pred njim stoji robot te da ga tri zakona robotike ne sputavaju da protiv nje upotrebi silu. Međutim, ona je izgledala toliko ljudski da čak i pouzdano saznanje da je robot nije u potpunosti prevagnulo nad njegovom inhibicijom. Ispunio je naređenje sporije nego što je trebalo.

Landari, čija se definicija "ljudskog bića" nije poklapala sa onom koju je Denil koristio, nije inhibirala njegova pojava, te je ona brže napala. Ščepala je blaster i njih dvoje su ponovo započeli borbu.

D. Ž. uhvati naopačke svoj neuronski bič i gotovo trčeći se umeša da zada udarac. Lupio ju je po glavi pod pravim uglom, ali to na robota nije uopšte uticalo i ona ga je šutnula tako da je odleteo unazad.

Gladija reče: "Robote! Prestani!" Njene napregnute ruke se podigoše.

Landari poviče gromkim kontraaltom: "Svi mi se pridružite! Dvojica koji su muškarci očigledno nisu ljudska bića. Uništite ih, ali pazite da ni na koji način ne povredite ženu."

Ako je Denila moglo da inhibira ljudsko obličje, isto je važno, ali u daleko većoj meri, i za jednostavne solarijanske robote, koji su se lagano primicali zastajkujući uz put.

"Stanite!" zavrišta Gladija. Roboti stadoše, ali to naređenje nije uticalo na Landari.

Denil je čvrsto držao blaster, ali se povjiao unazad pod silinom Landarine očigledno veće snage.

Pometena, Gladija se osvrkala oko sebe kao sa se nada da će pronaći negde neko oružje.

D. Ž. je pokušavao da uspostavi vezu preko svog radio-predajnika. Stenjući, on reče: "Oštećen je. Mislim da sam pao na

njega."

"Šta da radimo?"

"Moramo se vratiti na brod. Brzo."

Gladija reče: "Šta čekate? Trčite. Ja ne mogu da ostavim Denila." Ona se okrenu prema robotima koji su se borili i divlje povika: "Landari, prestani! Landari, prestani!"

"Ne smem prestati, gospođo", odvrati Landari. "Moja uputstva su krajnje određena."

Primorala je Denila da popusti stisak i ponovo se dočepala blastera.

Gladija se baci pred Denila. "Ne smeš povrediti ovo ljudsko biće."

"Gospođo", reče Landari držeći blaster nepomično uperen u Gladiju. "Vi stojite ispred nečega što izgleda kao ljudsko biće, ali to nije. Moja uputstva glase da tako nešto trebam uništiti čim ga ugledam." A zatim glasnije dodade: "Vas dvojica nosača... ka brodu."

Dva robota koja su nosila između sebe glomazan uređaj ponovo krenuše.

"Roboti, stanite!" povika Gladija i oni prestadoše da se kreću. Roboti su podrhtavali u mestu, kao da pokušavaju da krenu, ali nisu sposobni da to učine.

Gladija reče: "Ne možeš uništiti mog prijatelja, čoveka Denila, a da pri tome ne uništiš i mene... a sama priznaješ da sam ja ljudsko biće te mi zbog toga ne sme biti naneto zlo."

Denil reče tihim glasom: "Gospođo, ne smete sebe izlagati opasnosti da biste mene zaštitili."

Landari reče: "Nema svrhe to što činite, gospođo. Lako vas mogu ukloniti sa mesta na kome sada stojite, a zatim uništiti neljudsko biće iza vas. Ali pošto bih vas mogla povrediti, uz svo dužno poštovanje, umoljavam vas da se svojevolejno sklonite."

"Morate, gospođo", reče Denil.

"Ne, Denile. Ostajem ovde. Dok me bude sklanjala, ti beži!"

"Ne mogu trčati brže od zraka blastera... a ako pokušam da trčim, ona će radije pucati i kroz vas nego da uopšte ne puca. Njena uputstva su verovatno u toj meri određena. Žao mi je, gospođo, što ćete zbog ovoga biti nesrećni."

I Denil podiže Gladiju koja se opirala, te je sa lakoćom odbaci u

stranu.

Landarin prst stade da pritiska kontakt, ali ne uspe da tu radnju izvede do kraja. Ona ostade nepokretna.

Gladija se sa mukom pridiže u sedeći položaj, a onda ustade. D. Ž, koji je ostao na svom mestu tokom poslednjih nekoliko trenutaka, oprezno priđe Landari. Denil sasvim mirno ispruži ruku i uze blaster iz njenih prstiju koji se nisu opirali.

"Mislim", reče Denil, "da je ovaj robot trajno dezaktiviran."

On je nežno gurnu i ona se preturi, pavši tako da su joj udovi, trup i glava uglavnom zadržali položaje u kojima su se nalazili dok je stajala. Ruka joj je još bila povijena, šaka je držala nevidljivi blaster, a prsti su pritiskali nevidljivi kontakt.

S jedne strane travnatog polja, na kome se odigrala ova drama, kroz drveće se približavao Žiskar na čijem se robotskom licu nije nazirala znatiželja, ali ona se ipak mogla osetiti u njegovim rečima.

"Šta se dogodilo dok me nije bilo?" upita on.

27.

Povratak do broda bio je prilično turoban. Sada kada je minula mahnitost prouzrokovana strahom i akcijom, Gladija se osećala nekako prazno. D. Ž. je prilično bolno hramao, tako da su sporo napredovali; doduše delimično zbog hramanja, a delimično zbog dva solarijanska robota koja su teško nosila svoj glomazni instrument.

D. Ž. se preko ramena osvrnu na njih. "Sada, pošto je ta nadzornica ispala iz igre, oni izvršavaju i moja naređenja."

Gladija procedi kroz zube: "Zašto niste pobegli i doveli pomoć? Zašto ste ostali bespomoćno da promatrate?"

"Pa", reče D. Ž, pokušavajući da zvuči bezbrižno što mu ne bi bilo teško da se bolje osećao, "pošto ste odbili da napustite Denila, oklevao sam da na sebe preuzmem ulogu kukavice."

"Baš ste ljudi! Bila sam bezbedna. Mene ne bi povredila."

Denil reče: "U neprilici sam što moram da vam protivurečim, ali smatram da bi ona to učinila da je njena hitnja da me uništi postala veća."

Gladija se obrecnu na njega: "A ti si mi baš pametno postupio kada si me odgurnuo. Da li si želeo da te uništi?"

"Više nego da gledam kako vama nanosi zlo, gospođo. Pošto nisam uspeo da zaustavim tog robota zbog inhibicije koju je u meni izazvao njen ljudski izgled, to znači da i onako nisam od neke velike koristi."

"Čak i da je tako ", reče Gladija, "ona bi oklevala da puca u mene, pošto sam ljudsko biće, i to bi trajalo dovoljno dugo da se ponovo dočepaš blastera."

"Nisam mogao vaš život da stavljam na kocku, gospođo, kladeći se na nešto što je u tolikoj meri nesigurno kao što je njeno oklevanje", reče Denil.

"A vi", reče Gladija ne dajući do znanja da je uopšte čula Denila i ponovo se okrenuvši ka D. Ž.-u: "Kao prvo, niste smeli da ponesete blaster."

D. Ž. odvrati, mršteći se: "Gospođo, slažem se da smo svi bili blizu smrti. Robotima to nije važno, a ja sam se na neki način navikao na opasnost. Međutim, za vas je ovo neprijatna novina i kao posledica toga ponašali ste se detinjasto. Opraštam vam... donekle. Ali, molim vas, saslušajte me. Nisam mogao znati da će mi blaster tako olako biti oduzet. Da nisam poneo oružje, nadzornica me je mogla ubiti golim rukama isto onako brzo i uspešno kao što je to mogla učiniti i pomoću razarača. Takođe nije imalo smisla bežati, da vam odgovorim i na vašu malopredašnju primedbu. Nisam mogao pobeći snopu. Nastavite ako morate na nekom da se iskalite, ali ja ne nameravam dalje da se s vama raspravljam."

Gladija je pogledom prešla sa D. Ž.-a na Denila i nazad, a potom reče: "Pretpostavljam da sam malo nerazložna. Pa dobro, manimo se cele stvari."

Stigoše do broda. Čim ih je ugledala, posada pokulja napolje. Gladija primeti da su bili naoružani.

D. Ž. pozva drugokomandujućeg. "Osere, pretpostavljam da vidiš onaj predmet koji nose dvojica robota?"

"Da, gospodine."

"Neka ga odnesu na brod. Neka ga smeste u stražarsku sobu i neka tamo ostane. Stražarsku sobu treba zatim zaključati i ostaviti pod ključem." On se na trenutak okrenu, a zatim se ponovo vrati u pređašnji položaj. "I, Osere, čim se ovo obavi, pripremićemo se da

ponovo uzletimo."

Oser reče: "Kapetane, da zadržimo i robote?"

"Ne. Suviše su jednostavne konstrukcije da bi mnogo vredeli, a njihovo odvođenje pod sadašnjim okolnostima prouzrokovalo bi neželjene posledice. Uređaj koji nose mnogo je vredniji od njih samih."

Žiskar se postarao da se uređaj polako i krajnje pažljivo unese u brod. "Kapetane", reče on, "nagađam da je ovo veoma opasna stvar."

"I meni se tako čini", reče D. Ž. "Pretpostavljam da bi brod bio uništen ubrzo posle nas."

"Ta stvar?" reče Gladija. "Šta je to?"

"Nisam siguran, ali verujem da je to nuklearni pojačivač. Na Bejlisvetu sam video eksperimentalne modele, a ovaj izgleda kao krupnija verzija."

"Šta je to nuklearni pojačivač?"

"Kao što samo ime govori, gospođo Gladija, to je uređaj koji pojačava nuklearnu fuziju."

"Kako mu to uspeva?"

D. Ž. slegnu ramenima. "Ja nisam fizičar gospođo. U pitanju je protok 'W' čestica. One postižu slabo međudejstvo. To je sve što znam."

"Kako se to izvodi?" upita Gladija.

"Pa, pretpostavimo da brod ima zalihi energije, kao što je to sada slučaj, na primer. Postoji mali broj protona, što potiču iz naše zalihe vodoničnog goriva, koji su krajnje zagrejani i fuzionišu se kako bi se dobila energija. Dodatni vodonik se neprestano zagreva kako bi se stvorili slobodni protoni, koji se, kada su dovoljno zagrejani, takođe fuzionišu da bi održali priliv energije. Ako protok 'W' čestica iz nuklearnog pojačivača pogodi protone koji se fuzionišu, ovi se onda mnogo brže fuzionišu i stvaraju više toplote. Ta toplota stvara protone i mnogo ih brže tera da se fuzionišu nego što je to uobičajeno, tako da se njihovom fuzijom dobija još toplote, koja pojačava taj opaki ciklus. U deliću sekunde, fuzioniše se dovoljno goriva da se obrazuje jedna sićušna termonuklearna bomba koja je u stanju da ispari ceo brod i sve što se na njemu nalazi."

Gladija je izgledala zastrašena. "Zašto se sve ne zapali? Zašto cela planeta ne odleti u vazduh?"

"Mislim, gospođo, da nema opasnosti od toga. Protoni moraju biti veoma zagrejani i u stanju fuzije. Hladni protoni nisu u stanju da se fuzionišu. Čak i kada jedan ovakav uređaj do krajnjih granica pojača njihovu težnju ka tome, to još nije dovoljno da dođe do fuzije. Bar je to ono što sam uspeo da razaberem na jednom predavanju koje sam posetio. I koliko je meni poznato, to se odnosi samo na vodonik. Čak i u slučaju kada imamo veoma zagrejane protone, proizvedena toplota ne raste u nedogled. Temperatura opada sa udaljenošću do koje stiže snop pojačivača, tako da se može pojačati samo ograničena količina fuzije. Dovoljno, razume se, da se uništi jedan brod, ali ne postoji, na primer, način da se dignu u vazduh okeani koji su bogati vodonikom, čak i kada bi deo nekog okeana bio krajnje zagrejan... a pogotovo ne ako je hladan."

"Ali ako se mašina slučajno uključi u skladištu..."

"Mislim da se ne može uključiti." D. Ž. otvori šaku u kojoj je počivala jedna kocka od uglačanog metala čija je stranica iznosila dva centimetra. "Na osnovu onoga što znam o tim stvarima, rekao bih da je ovo aktivator i da nuklearni pojačivač ne može ništa bez njega."

"Jeste li sigurni?"

"Ne potpuno, ali moraćemo da oprobamo sreću, jer ja tu stvar moram otpremiti na Bejlisvet. Hajdemo sada u brod."

Gladija i njena dva robota krenuše uz rampu ka brodu. D. Ž. je išao za njima, obrćajući se kratko pojedinim oficirima.

On se zatim obrati i Gladiji, prvi put pokazavši da je zabrinut: "Biće nam potrebno nekoliko časova da ukrcamo svu našu opremu i spremimo se za poletanje, a svaki trenutak pojačava opasnost."

"Opasnost?"

"Ne mislite valjda da je ta užasna žena-robot bila jedina te vrste na Solariji? Ili da je onaj nuklearni pojačivač koji smo zarobili jedini te vrste? Pretpostavljam da će im biti potrebno izvesno vreme da na ovo mesto dopreme druge humanoidne robote i nove nuklearne pojačivače... možda čak dosta vremena... ali moramo im ga pružiti što je manje moguće. A u međuvremenu, gospođo, pođimo u vašu

kabinu kako bismo obavili neke neophodne poslove."

"O kakvim je to neophodnim poslovima reč, kapetane?"

"Pa", reče D. Ž, pokazavši im da krenu napred, "pošto se moglo desiti da postanem žrtva izdaje, mislim da ću sprovesti neslužbenu istragu."

28.

D. Ž. poče, pošto je prethodno seo, pri čemu je glasno jauknuo: "U ovom času, u stvari, želim topao tuš, trljanje peškirom, dobar obrok i mogućnost da odspavam, ali sve će to morati da pričeka dok ne napustimo ovu planetu. I vi ćete, gospođo, na to morati da pričekate. Međutim, neke stvari ne mogu da čekaju... Moje pitanje glasi: gde si ti, Žiskare, bio dok smo se mi ostali nalazili u znatnoj opasnosti?"

Žiskar odgovori: "Kapetane, mislio sam da vam ne preti nikakva opasnost ako su se na planeti zadržali samo roboti. Pored toga, sa vama je ostao Denil."

Denil dodade: "Kapetane, složio sam se da Žiskar pođe u izviđanje, a ja da ostanem sa gospođom Gladijom i vama."

"Vas dvojica ste se saglasili, zar ne?" reče D. Ž. "Da li ste pitali za mišljenje još nekoga?"

"Ne, kapetane", odvrati Žiskar.

"Ako si bio ubeđen da su roboti bezopasni, Žiskare, kako si objašnjavao činjenicu da su dva broda bila uništena?"

"Izgledalo mi je, kapetane, logično da na planeti mora još biti ljudskih bića, ali da se ona trude da ih niko ne vidi. Želeo sam da saznam gde se nalaze i šta rade. Tragao sam za njima, pokrivajući teren što sam brže mogao. Ispitivao sam robote na koje sam naišao."

"Da li si pronašao neko ljudsko biće?"

"Ne, kapetane."

"Da li si ispitao kuću iz koje se pojavila nadzornica?"

"Ne, kapetane, ali bio sam siguran da u njoj nema ljudskih bića. I još sam ubeđen u to."

"U njoj je bila nadzornica."

"Tako je, kapetane, ali nadzornica je bila robot."

"I to opasan robot."

"Na moju žalost, kapetane, nisam to shvatio."

"Tebi je žao, zar ne?"

"To je izraz koji sam izabrao da opišem učinak izvršen na moja pozitronska kola. To je kapetane gruba analogija sa terminom koji koriste ljudska bića."

"Kako to da nisi shvatio da robot može biti opasan?"

"Zbog tri zakona robotike..."

Gladija se umeša: "Prestanite s tim, kapetane. Žiskar zna samo ono za šta je programiran. Nijedan robot nije opasan po ljudska bića, sem u slučaju da dođe do krvave svađe među ljudskim bićima i robot mora pokušati da je spreči. U takvoj nekoj svađi Denil i Žiskar bi bez sumnje branili nas, nanevši ostalima što je moguće manje povreda."

"Tako, znači?" D. Ž. položi dva prsta na brid nosa i pritisnu. "Denil nas i jeste branio. Borili smo se protiv robota, ne protiv ljudskog bića, tako da on nije bio u nedoumici koga da brani i u kojoj meri to treba da čini. Ipak je iskazao zapanjujuće malo uspeha, kada se ima u vidu da ga tri zakona ne sprečavaju da nanosi povrede robotima. Žiskar je ostao po strani i vratio se upravao u trenutku kada je sve bilo gotovo. Da li je moguće da postoji naklonost među robotima? Da li je moguće da roboti, kada brane ljudska bića od robota, na neki način osećaju ono što Žiskar naziva 'žaljenjem' zbog onoga što moraju da čine, te možda zbog toga bivaju neuspešni... ili se naprosto udaljavaju..."

"Ne!" prasnu snažno Gladija.

"Ne?" ponovi D. Ž. upitno. "Ja ne tvrdim da sam ekspert za robote. A vi, gospođo Gladija?"

"Nisam ja nikakav robotičar", reče Gladija, "ali sam sa robotima živela celog života. To na šta vi ciljate je smešno. Denil je bio spreman da da život za mene, a i Žiskar bi učinio to isto."

"Da li bi to učinio bilo koji robot?"

"Razume se."

"Pa ipak je ta nadzornica, ta Landari, bila spremna da me napadne i uništi. Dopustimo da je na neki tajanstven način otkrila da je Denil, uprkos svom izgledu, isto tako robot kao i ona... uprkos izgledu... i da je ništa nije sprečavalo kada je trebalo da ga povredi."

Ali zašto je napala mene kada sam ja neosporno ljudsko biće? Kada ste vi bili u pitanju, malo je oklevala, priznavši da ste ljudsko biće, ali ne i kada je bila reč o meni. Kako bi jedan robot mogao da pravi razliku među nama dvoma? Možda ona i nije bila stvarno robot?"

"Bila je robot", reče Gladija. "Razume se da je bila. Ali... tačno je i to da ne znam zašto se onako ponašala. Nikad ranije nisam čula za nešto slično. Mogu samo nagađati da su Solarijanci, pošto su naučili kako da prave humanoidne robote, ove projektovali bez zaštite tri zakona, mada bih mogla da se zakunem da bi Solarijanci poslednji od svih Svemiraca učinili tako nešto. Solarijanaca je sasvim malo u odnosu na njihove robote, tako da oni u potpunosti zavise od od njih... u daleko većoj meri nego ostali Svemirci... i iz tog razloga oni ih se i više plaše. U sve solarijanske robote ugrađivana je pokornost i čak nešto gluposti. Tri zakona su na solariji bila jača nego drugde, a ne slabija. Pa ipak, ne mogu ni na koji drugi način da objasnim Landarinino ponašanje do da pretpostavim kako je prvi zakon bio..."

Denil reče: "Izvinite me, gospođo Gladija, što vam upadam u reč. Molim vas za dozvolu da pokušam da objasnim nadzorničino ponašanje."

D. Ž. reče ironično: "Sve se svodi na to. Samo robot može objasniti robota."

"Gospodine", nastavi Denil, "ako ne odgonetnemo nadzorničino ponašanje, nećemo biti u stanju da u budućnosti preduzimamo delotvorne mere protiv solarijanske opasnosti. Verujem da sam odgonetnuo njeno ponašanje."

"Nastavi", reče D. Ž.

"Nadzornica", počeo Denil, "nije u prvom trenutku ništa preduzela protiv nas. Stajala je i promatrala nas izvesno vreme, očigledno neodlučna šta da učini. Kada ste joj se vi, kapetane, približili i kada ste joj se obratili, ona je izjavila da niste ljudsko biće i istog časa vas je napala. Kada sam se ja umešao i povikao da je ona robot, ona je izjavila da ni ja nisam ljudsko biće i smesta me napala. Međutim, kada se približila gospođa Gladija vičući na nju, nadzornica je u njoj prepoznala ljudsko biće i dozvolila da joj gospođa Gladija izvesno vreme izdaje naređenja."

"Tako je, svega toga se sećam, Denile. Ali šta to znači?"

"Čini mi se kapetane, da je moguće iz osnova promeniti ponašanje jednog robota, a da se ne dirne u tri zakona, ako se, na primer izmeni definicija ljudskog bića kojom robot raspolaže. Konačno, ljudsko biće je samo ono što je navedeno u definiciji."

"Tako, dakle? Šta ti pograzumevaš pod ljudskim bićem?"

Denil nije obraćao pažnju na prizvuk sarkazma. On reče: "Konstruisan sam sa ugrađenim pomnim opisom pojave i ponašanja ljudskih bića, kapetane. Za mene je sve što odgovara tom opisu ljudsko biće. Tako kod mene imate pojavu i ponašanje, dok je nadzornica imala opis pojave, ali ne i ponašanja."

"Za nadzornicu je, ipak, s druge strane, ključna karakteristika ljudskog bića bio govor, kapetane. Solarijanski naglasak je krajnje osoben i za nadzornicu je nešto što je izgledalo kao ljudsko biće bilo definisano kao ljudsko samo u slučaju ako je govorilo kao Solarijanci. Stoga je sve što je ličilo na ljudsko biće, ali nije govorilo sa solarijanskim naglaskom trebalo bez oklevanja uništiti, kao i svaki brod koji je nosio takva bića."

D. Ž. zamišljeno reče: "Možda si u pravu."

"Vi govorite naseljivački, kapetane, što je lako uočljivo kao i solarijanski naglasak, ali to dvoje se mnogo razlikuje. Čim ste progovorili vi ste sebe definisali kao neljudsko biće u očima nadzornice, koja je to i objavila, a potom vas napala."

"A ti govoriš sa auroranskim naglaskom, pa si isto tako bio napadnut."

"Tako je, kapetane, ali gospođa Gladija je govorila autentičnim solarijanskim naglaskom, te je tako bila prepoznata kao ljudsko biće."

D. Ž. je izvesno vreme ćuteći razmatrao ovu stvar, a zatim reče: "To je opasno čak i po one koji bi mogli da imaju koristi od toga. Ako se neki Solarijanac, iz bilo kog razloga, bilo kada, obrati takvom jednom robotu na način koji taj robot ne prihvata za autentičan solarijanski naglasak, on će tog Solarijanca smesta napasti. Da sam ja Solarijanac, plašio bih se da priđem takvom jednom robotu. Iz silne želje da govorim na čistom solarijanskom verovatno u tom ne bih uspeo i bio bih ubijen."

"Slažem se, kapetane", reče Denil, "i rekao bih da stoga oni koji

su proizveli robote nisu na uobičajen način ograničili definiciju ljudskog bića, već su je ostavili što je moguće širom. Međutim, Solarijanci su napustili planetu. Može se stoga pretpostaviti da je činjenica da su roboti-nadzornici programirani na tako opasan način najbolji pokazatelj da su Solarijanci odista otišli i da nisu ovde, jer bi se mogli naći u opasnosti. Čini se da Solarijance u ovom trenutku jedino zanima da nikom ko nije Solarijanac ne dozvole da stupi na planetu."

"Čak ni ostalim Svemircima?"

"Čini mi se, kapetane, da bi teško bilo definisati ljudsko biće tako da se uključi na desetine različitih naglasaka Svemiraca, a isključi isto toliki broj različitih naseljivačkih naglasaka. Dovoljno je već teško bilo sastavljanje definicije koja se odnosila na sam solarijanski naglasak."

D. Ž. reče: "Veoma si inteligentan, Denile. Nisam za robote, razume se, ne što se njih samih tiče, već zbog uznemirujućeg uticaja koji vrše na društvo. Pa ipak, imati uza se jednog takvog robota kao što si ti, kao što si nekada bio uz pretka..."

Gladija mu upade u reč: "Bojim se da od toga nema ništa, Kapetane. Denil nikada nikom neće biti poklonjen ni prodat, a ne može lako ni silom biti odveden."

Smešeći se, D. Ž. podiže ruku kao da se brani. "Samo sam sanjario, gospođo Gladija. Uveravam vas da po zakonima Bejlisveta ni u kom slučaju ne mogu posedovati jednog robota."

Žiskar iznenada reče: "Kapetane, hoćete li mi, molim vas, dozvoliti da dodam nekoliko reči?"

D. Ž. reče: "Ah, robot koji je uspeo da izbegne akciju i koji se vratio kada je sve već bilo bezbedno."

"Žao mi je što stvari izgledaju upravo onako kako ste ih upravo izneli. Hoćete li mi ipak, kapetane, dozvoliti da dodam nekoliko reči?"

"Da čujemo."

"Čini se, kapetane, da se vaša odluka da povedete gospođu Gladiju sa sobom u ovu ekspediciju pokazala kao ispravna. Da nje nije bilo i da ste krenuli u svoje pustolovno istraživanje samo sa članovima brodske posade, svi biste ubrzo bili pobijeni, a brod uništen. Ishod je izmenila samo sposobnost gospođe Gladije da

govori solarijanski, kao i njena hrabrost da se suoči sa tom nadzornicom."

"Nije baš tako", reče D. Ž, "jer svi bismo bili uništeni, možda čak i gospođa Gladija, da se nadzornica slučajno nije sama od sebe dezaktivirala."

"Nije se to dogodilo slučajno, kapetane", reče Žiskar, "i malo je verovatno da će se bilo koji robot sam od sebe dezaktivirati. Za to mora postojati razlog i ja mogu da navedem jednu mogućnost za takav ishod. Gospođa Gladija je u nekoliko mahova naredila tom robotu da stane, kao što mi je rekao prijatelj Denil, ali su uputstva kojih se nadzornica pridržavala bila jača."

Ipak su, kapetane, postupci gospođe Gladije uspjeli da oslabe nadzorničinu odlučnost. Još ju je više pomela činjenica da se gospođa Gladija, koja je nesumljivo ljudsko biće, čak i prema nadzorničkoj definiciji, ponašala tako da je, možda, ovu primoravala da je povredi... ili čak ubije. U odlučujućem trenutku su se ta dva suprotna zahteva... da se uništi neljudsko biće i da se uzdrži od nanošenja zla ljudskom biću... našla u ravnoteži i robot se sledio, nesposoban da bilo šta preduzme. Njegova kola su pregorela."

Gladija nabra obrve, zbunjeno se namrštivši. "Ali..." poče ona, ali začuta.

Žiskar nastavi: "Pade mi na pamet da ne bi bilo loše kada biste svoju posadu obavestili o ovome. Možda biste stekli njihovo poverenje kada biste im naglasili šta je za svakog člana posade značilo ono što je preduzela, kao i hrabrost koju je pokazala, ukratko, da im je spasila život. Oni bi takođe stekli odlično mišljenje o vašoj vidovitosti kada ste zahtevali da i ona ovaj put pođe sa vama, možda i protiv saveta vaših oficira."

D. Ž. se gromoglasno nasmeja: "Sada mi je jasno, gospođo Gladija, zašto niste hteli da se odvojite od ovih robota. Ne samo da su inteligentni kao i ljudska bića, već su isto toliko lukavi. Čestitam vam što ih imate. A sada bih, ako nemate ništa protiv, morao da požurim do posade. Ne želim da ostanem na Solariji ni trenutak duže no što je to neophodno. I obećavam vam da vas niko zadugo neće uznemiravati. Znam da vam je potrebno osveženje i odmor isto onoliko koliko i meni."

Pošto je otišao, Gladija je izvesno vreme ostala zamišljena, a zatim se okrenula prema Žiskaru i rekla na običnom auroranskom, šatrovačkoj verziji standardnog galaktičkog jezika koji je bio široko rasprostranjen na Aurori, ali koga su oni koji nisu bili sa Aurore teško razumeli: "Žiskare, kakve su to gluposti o pregorelim kolima?"

"Gospođo", reče Žiskar, "ja sam to izneo samo kao mogućnost i ništa više. Smatrao sam da bi bilo korisno istaći vašu ulogu u odstranjenju te nadzornice."

"Ali kako si mogao i pomisliti da će on poverovati da robot može tako lako početi da se puši?"

"On, gospođo, veoma malo zna o robotima. Može njima trgovati, ali potiče sa sveta gde ih ne koriste."

"S druge strane ti i ja mnogo znamo o njima. Nadzornica nije pokazivala nikakve znake bilo kakve neravnoteže u kolima; nije zamuckivala, niti je imala bilo kakve poteškoće sa ponašanjem. Jednostavno je... stala."

Žiskar reče: "Gospođo, pošto nam nisu poznate tačne specifikacije prema kojima je nadzornica projektovana, nema nam druge do da budemo zadovoljni neznanjem u ovom slučaju."

Gladija zatrese glavom: "Ipak me to zbunjuje."

NASELJIVAČKI SVET

@03 = Bejlisvet

29.

D. Ž.-ov brod se ponovo obreo u svemiru okružen trajnom nepromenljivošću beskrajnog vakuma.

Gladiji nije izgledalo da su baš žurili sa polaskom, jer je tek površno uspela da potisne napetost koju je osećala zbog mogućnosti da neki drugi nadzornik... sa drugim pojačivačem... može stići bez upozorenja. Nije se mogla zadovoljiti činjenicom da bi, ako bi do toga došlo, to bila brza smrt, nešto što ne bi ni osetila. Ta napetost ju je omela da uživa u tuširanju koje bi u nekoj drugoj prilici ocenila kao luksuzno, kao i u različitim drugim oblicima udobnosti kojima je ponovo bila okružena.

Tek je, pošto su stvarno poleteli i pošto je začula udaljeno meko zujanje protonskih mlaznjaka, uspela da zaspi. Čudno, mislila je dok je lagano uranjala u san, da se u svemiru osećala sigurnije nego na svetu svoje mladosti, kao i da je drugi put napustila Solariju čak sa većim olakšanjem nego prvi put.

Ali Solarija više nije bila svet njene mladosti. Bio je to jedan nečovečni svet, koji su čuvale iskrivljene parodije čovečnosti; čovekoliki roboti koji su izvrgavali ruglu blagog Denila i mislima zaokupljenog Žiskara.

Konačno je zaspala... a dok je spavala, Denil i Žiskar su, stojeći na straži, još jednom ugrabili priliku da porazgovaraju.

Denil reče: "Prijatelju Žiskare, sasvim sam ubeđen da si ti uništio nadzornicu."

"Nisam mogao da biram, prijatelju Denile. Pukim slučajem sam stigao na vreme, jer su moja čula potpuno bila zaokupljena traganjem za ljudskim bićima koja nisam pronašao. Niti bih uspeo da razaberem značenje onoga što se događalo da gospođa Gladija nije bila onako besna i očajna. To je bilo ono što sam iz daljine osetio i što me je nagnalo da pohitam na mesto zbivanja... i jedva stignem

na vreme. S te strane gledano, gospođa Gladija jeste spasla situaciju, bar što se tiče kapetanovog i tvog opstanka. Verujem da bih uspeo da spasem brod i da sam zakasnio vas da spasem." On zastade na trenutak, a zatim dodade: "Bio bih veoma nezadovoljan, prijatelju Denile, da sam zakasnio tebe da spasem."

Denil izjavi ozbiljnim i službenim glasom: "Zahvaljujem ti, prijatelju Žiskare. Drago mi je da te nije inhibirao ljudski izgled nadzornice. To je usporilo moje reagovanje, isto kao što je i moj izgled usporio njeno."

"Prijatelju Denile, njena fizička pojava mi ništa nije značila jer sam bio svestan ustrojstva njenih misli. To ustrojstvo je u tolikoj meri bilo ograničeno i toliko različito od punog obima ljudskih ustrojstava da uopšte nije bilo potrebno da ulažem napor kako bih je indentifikovao na pozitivan način. Bilo je toliko jasnih pokazatelja koji su je označavali kao neljudsko biće da sam smesta reagovao. Ja, u stvari, nisam bio svestan onoga što radim dok to već nisam uradio."

"Tako sam i mislio, prijatelju Žiskare, ali želeo sam da dobijem potvrdu kako ne bi bilo nesporeda. Smem li, onda, da pretpostavim da ne osećaš nikakvu nelagodnost što si ubio nešto što je, po izgledu, bilo ljudsko biće?"

"Nikakvu, jer to je bio robot."

"Čini mi se da bih ja patio od izvesnih smetnji u slobodnom protoku pozitrona, da sam uspeo da je uništim, bez obzira na to u kojoj meri bio svestan da je ona robot."

"Ne možeš se, prijatelju Denile, boriti protiv nečije humanoidne pojave, kada je ona jedina stvar na osnovu koje možeš neposredno da prosuđuješ. Mnogo pre nešto nego što izvedeš zaključak. Samo zbog toga što sam bio u stanju da posmatram njenu mentalnu strukturu i da se usredsredim na nju, mogao sam da prenebregnem njen fizički izgled."

"Šta misliš, kako bi se nadzornica osećala da nas je uništila, sudeći prema njenoj mentalnoj strukturi?"

"Primila je krajnje određena uputstva i u njenim kolima se uopšte nije dovodilo u sumnju to da ste ti i kapetan, prema njenoj definiciji, neljudska bića."

"Ali mogla je takođe da uništi gospođu Gladiju."

"Što se toga tiče, ne možemo da budemo sigurni, prijatelju Denile."

"Da li bi preživela da je to ipak učinila, prijatelju Žiskare? Možeš li to da mi kažeš?"

Žiskar je izvesno vreme ćutao. "Nisam imao dovoljno vremena da proučim njeno mentalno ustrojstvo. Ne umem da kažem kako bi mogla da reaguje da je ubila gospođu Gladiju."

"Ako bih sebe zamislio na mestu nadzornice", Denilov glas je podrhtavao i postajao niži, "čini mi se da bih mogao da ubijem neko ljudsko biće kako bih spasao život drugom ljudskom biću, koje bi, iz nekog razloga, pre trebalo spasti. Međutim, tako nešto bilo bi teško izvesti i sigurno bih zadobio izvesna oštećenja. Ali nezamislivo je ubiti jedno ljudsko biće samo zbog toga da bi se uništilo nešto što se smatra za neljudsko."

"Ona je samo pretila. Nije izvršila pretnju."

"A da li je mogla, prijatelju Žiskare?"

"To ne možemo znati, jer nam nije poznata priroda njenih uputstava."

"Da li su uputstva mogla potpuno da negiraju prvi zakon?"

Žiskar reče: "Vidim da je tvoj jedini cilj u ovom razgovoru bio da postaviš to pitanje. Savetujem ti da se dalje ne upuštaš."

Denil tvrdoglavo nastavi: "Izneću to kao mogućnost, prijatelju Žiskare. Ono što se ne može izraziti kao činjenica, sigurno se može izložiti kao maštanje. Ako se uputstva mogu zaštititi definicijama i uslovima, ako uputstva mogu biti izdata sa dovoljno pojedinosti i na dovoljno jak način, da li bi bilo moguće ubiti neko ljudsko biće zbog nečega što nije u onoj meri bitno kao spasavanje života nekog ljudskog bića?"

Žiskar bezbojno reče: "Ne znam, ali pretpostavljam da bi to bilo izvodljivo."

"Ali onda, ako bi tvoju sumnju trebalo ispraviti, to bi podrazumevalo da je pod određenim uslovima moguće neutralisati prvi zakon. U tom slučaju, prvi zakon, te stoga, i drugi zakoni, mogli bi se poništiti. Zakoni onda, čak ni prvi zakon, ne bi bili apsolutni, već bi mogli predstavljati bilo šta što bi u robote kao definiciju uneli oni koji projektuju robote."

Žiskar reče: "Dosta, prijatelju Denile. Nemoj ići dalje."

Denil nastavi: "Još samo jedan korak, prijatelju Žiskare. Partner Elija bi napravio još taj jedan dodatni korak."

"On je bio ljudsko biće. On je to mogao."

"Moram pokušati. Ako zakoni robotike... pa čak ni prvi zakon... nisu apsolutni i ako ih ljudska bića mogu menjati, zar onda možda, pod određenim uslovima, mi sami ne bismo mogli da ih..."

On zastade.

Žiskar jedva čujno reče: "Nemoj ići dalje."

Denil izusti, dok mu je blago brujanje prigušivalo glas: "Neću ići dalje."

Dugo je vladala tišina. Pozitronska kola i jednog i drugog teško su uspevala da savladaju nesklad.

Denil konačno reče: "Nameće se još jedna misao. Nadzornica je bila opasna ne samo zbog uputstava koja su joj izdata već i zbog svog izgleda. On me je inhibirao, a verovatno je to bio slučaj i sa kapetanom, što znači da je on mogao da zavede i prevari ljudska bića uopšte, kao što sam i ja, iako mi to nije bila namera, prevario šipera prve klase, Nisa. Sasvim je izvesno da on u početku nije bio svestan da sam ja robot."

"A šta proishodi iz toga, prijatelju Denile?"

"U Robotičkom institutu na Aurori, pošto su prethodno zadobili nacрте dr Fastolfa, pod vođstvom dr Amadira konstruisan je izvestan broj humanoidnih robota."

"To je svima poznato."

"Šta se dogodilo sa tim humanoidnim robotima?"

"Projekat nije uspeo."

Sada Denil reče: "To je svima poznato. Ali to ipak nije odgovor na pitanje. Šta se dogodilo sa tim humanoidnim robotima?"

"Može se pretpostaviti da su bili uništeni."

"Takva jedna pretpostavka ne mora nužno biti tačna. Da li su oni odista bili uništeni?"

"Bilo bi razumljivo da jesu. Šta su drugo mogli sa tim promašajem?"

"Po čemu drugom znamo da su humanoidni roboti predstavljali promašaj, sem po tome što su uklonjeni s vidika?"

"Zar to nije dovoljno? Zar nije dovoljno što su ih uklonili i uništili?"

"Nisam rekao 'i uništili', prijatelju Žiskare. To mi ne znamo. Mi samo znamo da su uklonjeni."

"A zašto bi inače to učinili, sem ako su ovi predstavljali promašaj?"

"Zar oni iz nekog razloga nisu mogli biti uklonjeni i ako nisu predstavljali promašaj?"

"Nijednog ne mogu da se setim, prijatelju Denile."

"Razmisli ponovo, prijatelju Žiskare. Nemoj zaboraviti: govorimo o humanoidnim robotima za koje sada mislimo da mogu biti opasni i zbog same svoje ljudske prirode. U našem prethodnom razgovoru nam se činilo da je na Aurori u začetku plan da se Naseljivači poraze... istrebe, i to jednim udarcem. Složili smo se da ti planovi mora da su usredsređeni na planetu Zemlju. Da li sam dovde sve tačno izneo?"

"Jesi, prijatelju Denile."

"Zar onda ne treba pretpostaviti da je u žiži i središtu toga plana dr Amadiro? Za proteklih dvadeset dekada jasno je izražavao svoju netrpeljivost prema Zemlji. A ako je dr Amadiro konstruisao izvestan broj humanoidnih robota, gde su oni mogli biti poslani pošto su uklonjeni? Nemoj zaboraviti da ako su solarijanski robotičari bili u stanju da izmene tri zakona, onda i auroranski robotičari mogu da učine to isto."

"Da li ti to hoćeš da kažeš, prijatelju Denile, da su humanoidni roboti poslani na Zemlju?"

"Upravo to. Kako bi tamo prevarili Zemljane svojom humanoidnom pojavom i omogućili dr Amadiru da zada Zemlji nameravani udarac bez obzira na to u čemu se on sastojao."

"Ti za to nemaš dokaze."

"Mogućnost ipak postoji. Razmotri i sam etape našeg razgovora."

"Ako je to tačno, onda bismo morali da odemo na Zemlju. Morali bismo da se tamo nađemo i nekako sprečimo nesreću."

"Da, tako je."

"Ali mi ne možemo poći, sem ako gospođa Gladija ne pođe, a malo je verovatno da hoće."

"Ako bi mogao da utičeš na kapetana da ovaj brod povede na Zemlju, gospođa Gladija ne bi imala izbora do da i sama pođe. "

Žiskar reče: "Ne mogu, a da ga ne povredim. On je čvrsto odlučio da ide na svoju planetu, na Bejlisvet. Moramo ga nekako navesti da krene na Zemlju... ako može... pošto prethodno obavi ono što namerava na Bejlisvetu."

"Onda bi moglo biti suviše kasno."

"Tu ne mogu ništa. Ne smem povrediti jedno ljudsko biće."

"Ako bude suviše kasno... prijatelju Žiskare, razmotri šta bi to značilo."

"Ne mogu da uzmem u razmatranje šta bi to moglo značiti. Znam samo to da ne mogu povrediti jedno ljudsko biće."

"To onda znači da prvi zakon nije dovoljan i da mi moramo..."

Nije mogao da nastavi, te oba robota zapadoše u bespomoćno ćutanje.

30.

Bejlisvet se sve oštrije video dok mu se brod lagano približavao. Gladija ga je napeto promatrala preko monitora u kabini; prvi put je videla jedan naseljivački svet.

Pobunila se protiv ove etape puta kada ju je D. Ž. upoznao s njom, ali on je njenu primedbu odbacio uz neznatan osmeh. "Šta da se radi, gospođo? Moram ovo oružje vašeg naroda odneti mom narodu." Neznatno je naglasio "vašeg". "Takođe im moram podneti izveštaj."

Gladija hladno reče: "Od auroranskog veća dobili ste dozvolu da me povedete sa sobom na Solariju pod uslovom da me i vratite."

"Nije to baš tako, gospođo. To se, doduše, možda neformalno podrazumevalo, ali ne postoji ništa napismeno. Nikakav formalni sporazum."

"Mene bi obavezivalo i ono što se neformalno podrazumeva... kao i svaku drugu civilizovanu jedinku, D. Ž."

"Siguran sam da je tako, gospođo Gladija, ali mi trgovci živimo od novca i legalno potpisanih dokumenata. Ni pod kakvim okolnostima ja ne bih prekršio potpisani ugovor ili odbio da učinim ono za šta sam bio plaćen."

Gladija podiže bradu. "Da li time želite da mi stavite do znanja kako treba da platim da biste me odveli kući?"

"Gospođo!"

"Hajde, hajde, D. Ž. Ne glumite uzalud preda mnom uvređenost. Ako ću na vašoj planeti biti zatvorenik, recite to otvoreno i objasnite mi zašto. Hoću tačno da znam u kakvom se položaju nalazim."

"Vi niti jeste niti ćete biti moj zatvorenik. Ja ću, u stvari, poštovati taj nepisani sporazum. Odvešću vas kući... na kraju. Međutim, prvo moram otići na Bejlisvet i vi morate poći sa mnom."

"Zašto moram poći s vama?"

"Narod moga sveta će želeti da vas vidi. Vi ste junakinja sa Solarije. Spasli ste nas. Ne možete im uskratiti priliku da promuknu klicajući vam. Pored toga, bili ste dobar prijatelj sa pretkom."

"Šta oni znaju... ili misle da znaju... o tome?" upita oštro Gladija.

D. Ž. se isceri. "Ništa što bi vas osramotilo, uveravam vas. Vi ste legenda, a legende su veće od života... mada priznajem da bi legendi bilo lako da bude veća od vas, gospođo ... a i velikodušnija. U normalnim okolnostima, ne bih vas želeo na mom svetu, jer ne biste mogli da se pokažete vrednim legende. Niste dovoljno visoki, dovoljno lepi, dovoljno veličanstveni. Ali kada se pročuje priča o Solariji, vi ćete odjednom ispunjavati sve zahteve. U stvari, može se desiti da neće želeti da vas puste da odete. Ne smete zaboraviti da govorimo o Bejlisvetu, planeti na kojoj se mnogo ozbiljnije gleda na priču o pretku nego na ostalima... a vi ste deo te priče."

"Nećete to iskoristiti da biste me držali u zatvoru."

"Obećavam da neću. I obećavam da ću vas odvesti kući... kada budem mogao... čim budem mogao."

Gladija nekako više nije bila onoliko ozlojeđena koliko je osećala da bi imala pravo da bude. Želela je da vidi kako izgleda jedan naseljivački svet i, konačno, nije to bio bilo koji svet, već svet Elije Bejlija. Osnovao ga je njegov sin. On sam je na njemu proveo svoje poslednje dekade. Na Bejlisvetu će biti stvari koje podsećaju na njega... ime planete, negovi potomci, legende o njemu.

I tako je ona posmatrala planetu... i mislila na Eliju.

31.

Posmatranje joj je malo toga pružilo i ona oseti razočarenje. Nije se bog zna šta videlo kroz sloj oblaka koji je prekrivao planetu.

Donoseći zaključke na osnovu svog relativno skromnog iskustva svemirskog putnika izgledalo joj je da je sloj oblaka gušći nego što je uobičajeno za naseljene planete. Za nekoliko časova će se spustiti i

...

Signalno svetlo zatreperi i Gladija pohita da pritisne dugme koje je označavalo STANI, u znak odgovora. Posle nekoliko trenutaka ona pritisnu i dugme koje je dozvoljavalo ulazak.

D. Ž. uđe, smešeći se. "Dolazim u nezgodan čas, gospođo?"

"U stvari, ne", odvrati Gladija. "Moram još samo da navučem rukavice i stavim čepove za nos. Pretpostavljam da bi trebalo da ih nosim sve vreme, ali to postaje zamorno i iz nekog razloga sve me manje brinu infekcije."

"Prisnost rađa prezir, gospođo."

"Bolje da to ne nazivamo prezirom", reče Gladija, shvativši da se i sama osmehuje.

"Zahvaljujem", reče D. Ž. "Uskoro ćemo sleteti, gospođo, te sam vam doneo odelo, pažljivo sterilisano i stavljeno u ovu plastičnu kesu tako da ga naseljivačke šake nisu dodirnule. Jednostavno se navlači. Nećete imati poteškoća i videćete da prekriva sve osim nosa i očiju."

"Samo za mene, D. Ž.?"

"Ne, ne, gospođo. Svi mi nosimo takve stvari kada smo napolju u ovo doba godine. U našoj prestonici je sada zima i hladno je. Mi živimo na jednom prilično hladnom svetu, sa teškim pokrovom oblaka, velikom količinom padavina, čestim snegom."

"Čak i u tropskim predelima?"

"Ne, tamo je pretežno toplo i suvo. Međutim, stanovništvo se okuplja u hladnijim oblastima. Više ih volimo. Deluju okrepljujuće i podsticajno. Mora, koja su naseljena zemaljskim vrstama života, su plodna, tako da su se ribe i druga stvorenja namnožila u velikom broju. Stoga smo dobro opskrbljeni hranom, iako je zemljoradnja na kopnu ograničena, tako da mi nikada nećemo postati žitnica Galaksije. Leta su kratka, ali dosta topla, te su plaže onda prepune, mada se vama mogu učiniti nezanimljive, pošto kod nas vlada jak tabu nudizma."

"Izgleda da imate prilično čudno vreme."

"To je stvar razmeštaja kopna i mora, planetne orbite koja je

nešto nepravilnija nego većina drugih i još nekoliko stvari. Iskreno rečeno, ne zamaram se time."

On slegnu ramenima. "To ne ulazi u sferu mog interesovanja."

"Vi ste trgovac. Pretpostavljam da niste često na planeti."

"Tačno, ali nisam trgovac zato da bih bežao sa nje. Ovde mi se dopada. Ali možda bi mi se manje dopadalo da više na njoj boravim. Ako na taj način gledamo na stvari, onda možemo reći da surovi uslovi na Bejlisvetu služe jednom važnom cilju. Oni podstiču trgovinu. Bejlisvet rađa muškarce koji krstare morima u potrazi za hranom, a između plovidbe morem i plovidbe kroz svemir postoji izvesna sličnost. Rekao bih da je gotovo trećina svih trgovaca koji plove svemirskim koridorima sa Bejlisveta."

"Izgledate prilično uzbuđeni, D. Ž.", reče Gladija.

"Stvarno? Upravo sada razmišljam o tome kako sam dobro raspoložen. Imam razloga za to. Kao i vi."

"Oh?"

"Pa, jasno je, zar ne? Poleteli smo živi sa Solarije. Znamo tačno u čemu se sastoji solarijanska opasnost. Domogli smo se jednog neobičnog oružja koje bi moglo da zanima našu vojsku. A vi ćete biti junakinja Bejlisveta. Funkcioneri na mom svetu već su ukratko obavješteni o događajima i nestrpljivo čekaju da vas pozdrave. Takođe ste junakinja ovog broda. Gotovo su se svi sa broda dobrovoljno prijavili da vam donesu ovo odelo. Svi nestrpljivo čekaju da se nađu u vašoj blizini i da ih, da tako kažem, dodirne vaša aura."

"To je velika promena", reče Gladija suvo.

"Svakako. Nis... član posade koga je vaš Denil oštro kaznio..."

"Dobro se sećam, D. Ž."

"Nestrpljiv je da vam se izvini. Takođe želi da sa sobom povede i svoja četiri druga kako bi se i oni izvinili. I da, u vašem prisustvu, udari onoga koji je bio nepristojan. Nije on tako loš, gospođo."

"Ubeđena sam da nije. Uverite ga da mu je oprošteno i da je incident zaboravljen. I ako biste bili tako dobri da sredite da se rukujem s njim i možda sa još nekolicinom pre no što se iskrcamo. Ali ne smete im dozvoliti da se okupe u gomili oko mene."

"Razumem, ali ne mogu vam jamčiti da se u Bejligradu nećete naći u brojnim gomilama... to je glavni grad Bejlisveta. Ni na koji

način se ne mogu sprečiti razni vladini funkcioneri u pokušajima da ostvare izvestan politički prestiž tako što će biti viđeni s vama dok unaokolo dele osmehe i klanjaju se."

"Jehovine mi subote! Kao što bi rekao vaš predak."

"Kada se spustimo, gospođo, nemojte više upotrebljavati tu reč. To je izraz koji je samo on upotrebljavao. Bilo ko drugi da ga upotrebi, taj se smatra nevaspitanim. Biće govora, zdravica i svih vrsta besmislenih formalnosti. Žao mi je, gospođo."

Ona zamišljeno reče: "Moglo je proći i bez toga, ali pretpostavljam da se to više ne može sprečiti."

"Ne može, gospođo."

"Koliko će to potrajati?"

"Dok se ne umore. Možda nekoliko dana, ali biće raznovrsnosti i u tome."

"A koliko ćemo ostati na planeti?"

"Dok se ja ne umorim. Izvinite, gospođo, ali čeka me mnogo posla... moram obići mnoga mesta... mnoge prijatelje..."

"Žene s kojima ćete voditi ljubav."

"Avaj, i te ljudske slabosti nisu mi strane", reče D. Ž, široko se osmehnuvši.

"Sve činite, ali nikada ne zabrljate."

"To je moja slabost. Nikako ne mogu da zabrljam."

Gladija se osmehnu. "Niste vi baš potpuno čitavi, zar ne?"

"Nikad nisam ni tvrdio da jesam. Ali pored toga, takođe se moram pozabaviti dosadnim stvarima kao što su zahtevi mojih oficira i posade da posete svoje porodice i prijatelje, da se naspavaju i malo zabave na planeti. I, ako se slažete, treba uzeti u obzir i osećanja neživih predmeta, brod treba popraviti, ponovo ispolirati, osvežiti i napuniti gorivom. Sve same sitnice."

"I koliko je vremena potrebno da se obave sve te sitnice?"

"Možda i meseci. Ko zna?"

"A šta ću ja raditi u međuvremenu?"

"Možete obići naš svet, proširiti vidike."

"Ali vaš svet nije baš omiljeno izletišta Galaksije."

"I to je tačno, ali pokušaćemo da vas zabavimo." On pogleda na sat. "Još jedno upozorenje, gospođo. Ne navodite svoje godine."

"Zašto bih to činila?"

"Može vam se omaći kada se budete pozivali na nešto. Od vas će očekivati da kažete nekoliko reči i vi biste, na primer, mogli reći, 'Tokom više od dvadeset tri dekade moga života nikada mi nije bilo toliko milo što nekoga vidim kao što mi je sada milo što vidim narod Bejlisveta.' Ako dođete u iskušenje da nešto kažete u uvodnom govoru, uzdržite se."

"Hoću. U svakom slučaju nemam uopšte nameru da se koristim hiperbolama. Ali, iz čiste radoznalosti, želela bih da znam zašto?"

"Jednostavno zbog toga što je za njih bolje da ne znaju koliko vam je godina."

"Ali oni znaju koliko mi je godina, zar ne? Znam da sam bila prijateljica vašeg pretka i poznato im je pre koliko je on vremena živeo. Ili oni možda misle" ... ona ga pogleda suzivši oči... "da sam ja daleki potomak one Gladije?"

"Ne, ne, znaju ko ste i koliko ste stari, imaju to u glavi...", on se kucnu po čelu, "...ali verovatno ste primetili da malo ljudi ume glavom da se koriste."

"Da, primetila sam. Čak i na Aurori."

"To je dobro. Ne bih voleo da su Naseljivači što se toga tiče izuzeci. Na kraju krajeva, vi izgledate kao da vam je..." on napravi pauzu odmeravajući je, "...četrdeset, možda četrdeset pet, i oni će vas kao toliko staru i prihvatiti u svojim crevima gde je smešten mehanizam za razmišljanje prosečne osobe. Ako ih vi ne ubedite u suprotno, pominjući svoju stvarnu starost."

"Ima li uopšte razlike?"

"Ima li? Vidite, prosečan Naseljivač odista ne želi robote. On ih ne voli, ne želi. Zadovoljni smo što se u tome razlikujemo od Svemiraca. Drugačije stoji stvar sa dugačkim životom. Četrdeset dekada je znatno više od deset."

"Svega nekolicina od nas dosegne granicu od četrdeset dekada."

"A i nas svega nekolicina dosegne granicu od deset dekada. Mi propovedamo prednosti kratkog života... kvalitet nasuprot kvantitetu, brzinu evolucije, svet koji se stalno menja... ali ne može ljude usrećiti to što žive deset dekada kada zamišljaju da bi mogli poživeti četrdeset, pa tako u izvesnim situacijama propaganda stvara

suprotan efekat i najbolje je o tome ćutati. Kao što i sami možete pretpostaviti, oni ne viđaju često Svemirce, te tako nemaju prilike da keze zube zbog činjenice da Svemirci izgledaju mladi i krepkiji čak i kada su dva puta stariji i od najstarijeg Naseljivaća koji je ikada živeo. To će videti u vama i ako porazmisle o tome, uznemiriće se."

Gladija gorko reće: "Da li biste želeli da im održim govor u kome ću izneti taćno šta znaći živeti ćetrdeset dekada? Da im kaŕem koliko godina se nadŕivi prva nada, a da ne govorimo o prijateljima i poznanicima. Da im isprićam o besmislenosti imanja dece i porodice; o beskonaćnim smenjivanjima muŕeva, o zamagljenim nezvanićnim vezama između i za vreme braka; o vremenu kada shvatite da ste videli sve što ste želeli da vidite i ćuli sve što ste želeli da ćujete i kada zakljućite da više niste u stanju da smislite ništa novo, o tome kako se zaboravlja šta je to uzbuđenje i otkriće i kako svake godine postajete svesniji u kojoj meri se dosada moŕe pojaćati?"

"Ljudi sa Bejlja ne bi poverovali u to. Mislim da ne bih ni ja. Da li se tako osećaju svi Svemirci ili vi to izmišljate?"

"Zasigurno znam samo to kako se ja osećam, ali posmatrala sam ostale kako tamne s godinama; posmatrala sam kako postaju sve mrzovoljniji, kako im ambicije postaju sve manje i kako se sve manje razlikuju jedni od drugih."

D. Ŗ. stisnu usne i natmuri se: "Da li je među Svemircima velika stopa samoubistava? Nisam ćuo za to."

"Ona je na nuli."

"Ali to se ne uklapa u ono što govorite."

"Razmislite! Okruŕeni smo robotima ćiji je zadatak da nas odrŕavaju u ŕivotu. Nema naćina da izvršimo samoubistvo kada su naši oštrooki i aktivni roboti uvek oko nas. Sumnjam da bi ikome od nas uopšte palo na pamet da to proba. Ne bi ni meni, ako ni zbog ćega drugog, a ono zbog pomisli na to šta bi tako nešto znaćilo za sve moje kućne robote, a ponajviše za Denila i Ŗiskara."

"Ali oni, u stvari, nisu ŕivi. Oni nemaju osećanja."

Gladija odmahnu glavom. "Tako govorite samo stoga što nikada niste ŕiveli s njima. U svakom slućaju, mislim da ste precenili ŕelju za produćenim ŕivotom među vašim ljudima. Vi znate koliko mi je godina, vi me gledate, ali ipak vam to ni najmanje ne smeta."

"Zato što sam ubeđen da svetovi Svemiraca moraju iščeznuti i izumreti, da su svetovi Naseljivača ti koji predstavljaju nadu budućnosti čovečanstva, kao i da je naša kratkovečnost ono što će to osigurati. Upravo slušajući vas, pod pretpostavkom da je sve što ste rekli tačno, postajem sve ubeđeniji da je tako."

"Nemojte biti samo suviše ubeđeni. Može se desiti da razvijete vlastite nepremostive probleme... ako to već niste učinili."

"I to je moguće, gospođo, ali sada moram da vas ostavim. Brod se sprema za spuštanje i ja moram inteligentno buljiti u kompjuter koji to kontroliše ili niko neće verovati da sam kapetan."

On se udalji, a ona izvesno vreme ostade zaokupljena mračnim mislima, stežući prstima kesu u kojoj se nalazilo odelo.

Na Aurori je postigla osećanje ravnoteže, pronašla je način da pusti život da mirno protiče. Obrok za obrokom, dan za danom, godišnje doba za godišnjim dobom - sve je to proticalo i taj mir ju je gotovo izolovao od tegobnog očekivanja jedine preostale pustolovine, i to one poslednje - smrti.

Upravo je bila na Solariji i u njoj su se razbudila sećanja na detinjstvo koje je odavno prošlo na jednom svetu koga odavno nije bilo, tako da je mir bio uzdrman... možda zauvek... i ona je sada ležala nepokrivena i naga pred užasom daljnjeg života.

Šta bi moglo nadoknaditi nestali mir?

Ona uhvati na sebi Žiskarov nejasan i sjajan pogled i reče: "Pomozi mi da se izborim s ovim, Žiskare."

32.

Bilo je hladno. Nebo je bilo sivo i vazduh je svetlucao od slabog snega. Mrlje prhkog snega kovitlale su se na svežem povetarcu, a daleko s druge strane kosmodroma Gladija je mogla da vidi krupne nanose.

Tu i tamo nalazile su se gomile okupljenog sveta, koje su postavljene prepreke zadržavale da se suviše ne približe.

Nosili su odela različitih tipova i boja i svi su izgledali kao naduveni, pretvarajući se u gomilu bezobličnih predmeta sa očima. Neki su nosili vizire koji su providno svetlucali preko njihovih lica.

Gladija pritisnu uz lice šaku u rukavici bez prstiju. Samo joj je nos

bio hladan, inače joj je bilo dovoljno toplo. Odelo izgleda nije samo izolovalo; kao da je i samo ispuštalo toplotu.

Ona se osvrnu iza sebe. Denil i Žiskar bili su odmah iza nje i svaki je na sebi imao odelo.

U početku se tome protivila. "Njima nisu potrebna odela. Oni su neosetljivi na hladnoću."

"Ubeđen sam u to", rekao je D. Ž, "ali vi kažete da bez njih nećete nikuda poći, a mi ne možemo dozvoliti da se Denil izlaže hladnoći dok bude tamo sedeo. To bi izgledalo neprirodno. Takođe ne želimo da izazivamo neprijateljstvo, suviše jasno stavljaajući do znanja da imate robote."

"Moraju znati da sam pavela sa sobom robote, a Žiskara će u svakom slučaju odati njegovo lice... čak i u odelu."

"Mogu oni to da znaju", reče D. Ž, "ali postoje izgledi da o tome neće razmišljati ako ne budu na to primorani... te ih stoga nemojmo primoravati."

Sada ju je D. Ž. usmeravao prema jednom površinskom vozilu sa providnim krovom i stranama. "Želeće da vas vide dok budete prolazili, gospođo", reče on smešeći se.

Gladija se smesti s jedne strane, a D. Ž. s druge. "Ja sam kojunak", reče on.

"Da li to cenite?"

"Oh, da. To znači da će moja posada dobiti bonus, a ja možda unapređenje. To ne potcenjujem."

Uđoše i Denil i Žiskar i sedoše na sedišta koja su sučelice bila okrenuta ovim ljudskim bićima. Denil nasuprot Gladiji; Žiskar nasuprot D. Ž.-u.

Ispred njih se nalazilo jedno neprovidno površinsko vozilo, a niz od desetak istih stajao je iza njih. Iz okupljene gomile čulo se klicanje i videla šuma ruku koje su mahale. D. Ž. se osmehnuo i podigao ruku u znak odgovora, te stavio do znanja Gladiji da učini to isto. Ona nemarno mahnu. U kolima je bilo toplo, te joj se nos otkravio.

Ona reče: "Ovi prozori veoma neprijatno svetlucaju. Mogu li se otvoriti?"

"Bez sumnje, ali nećemo ih otvoriti", reče D. Ž. "To je najneprobojnije polje sile koje smo mogli da uspostavimo. Ono

napolju su entuzijasti i bili su pretraženi, ali nekom je možda uspelo da sakrije oružje, a mi ne želimo da budete povređeni."

"Hoćete da kažete da bi neko mogao da pokuša da me ubije?"

Denilove oči su mirno skenirale gomilu s jedne strane kola; Žiskarove, pak, s druge strane.

"To je malo verovatno, gospođo, ali vi ste Svemirka, a Naseljivači ne vole Svemirce. Nekolicina ih možda toliko u sebi mrzi da bi u vama jedino mogli videti svemiraštvo. Ali, ne brinite. Čak da i neko pokuša - što je, kao što rekoh, malo verovatno - neće uspeti."

Kolona vozila krenu, svi zajedno i bez cimanja.

Gladija napola ustade u čudu. Nikoga nije bilo iza pregrade. "Ko vozi?" upita ona.

"Kola su potpuno kompjuterizovana", reče D. Ž. "Pretpostavljam da kola Svemiraca to nisu?"

"Imamo robote koji ih voze."

D. Ž. nastavi da odmahuje, a Gladija mu se automatski pridruži. "Mi ih nemamo", reče on.

"Ali kompjuter je u osnovi isto što i robot."

"Kompjuter ne oponaša čoveka i nikome se ne nameće. Bilo kolike da su njihove međusobne sličnosti u tehnološkom pogledu, psihološki su oni neizrecivo udaljeni jedni od drugih. "

Gladija je promatrala okolinu i zaključila da je ova deprimirajuće ogoljena. Iako je imala u vidu da je zima, ipak je bilo nečeg prekomerno samotnog u razbacanim, bezlisnim žbunovima i retkom drveću, čija je ukočena i beživotna pojava samo još više isticala smrt koja je, kako se činilo, posezala za svime.

D. Ž. reče, primetivši njenu potištenost i dovevši je u vezu sa pogledima koje je upućivalo tamo-amo: "Sada ne izgleda bogzna kako, gospođo. Mada u leto nije tako loše. Ima travnatih ravnica, voćnjaka, žitnih polja..."

"Šuma?"

"Nema divljih šuma. Mi smo još svet u razvoju. Još ga oblikujemo. Imali smo na raspolaganju tek nešto više od veka i po. Prvi korak se sastojao u tome da obradimo mesta za stanovanje prvih Naseljivača, koristeći se uvezenim semenjem. Zatim smo smestili ribe i sve vrste beskičmenjaka u okeane, trudeći se, koliko smo mogli, da

vaspostavimo ekologiju koja će sama sebe izdržavati. To je dosta lak proces... ako je povoljna okeanska hemija. Ako nije, onda se planeta ne može naseliti bez prethodnog jakog menjanja hemijskog sastava, a to u praksi nikada nije isprobano, mada postoji sva sila planova za takvu jednu proceduru. U svakom slučaju, ulažemo napor da nam zemlja procveta. Što uvek teško i sporo biva."

"Da li su svi svetovi Naseljivača sledili taj put?"

"Slede ga. Nijedan nije stvarno okončan. Bejlisvet je najstariji, a ni mi nismo još gotovi. Za narednih nekoliko vekova svetovi Naseljivača biće bogati i puni života - kako na kopnu tako i u moru... mada će do tada biti još novijih svetova koji će se probijati kroz različite preliminarne etape. Siguran sam da su i svetovi Svemiraca prošli kroz isti proces."

"Pre mnogo vekova... ali mislim da je to kod nas izvedeno sa manje napora. Imali smo robote da nam pomognu."

"Snaći ćemo se", odvrati kratko D. Ž.

"A šta je sa urođeničkim životom... biljkama i životinjama koji su se razvili na ovom svetu pre no što su prispela ljudska bića?"

D. Ž. slegnu ramenima. "Nisu uopšte vredna pomena. Sve su to male i nemoćne stvari. Razume se da se naučnici zanimaju za njih, tako da urođenički život još postoji u naročitim akvarijumima, botaničkim baštama, zoološkim vrtovima. Ima još dosta neizmenjenih vodenih površina i znatnih pojaseva tla koji nisu nadohvat ruke. Nešto urođeničkog života još postoji tamo napolju u divljini."

"Ali ti pojasevi divljine će na kraju biti izmenjeni."

"Nadamo se da hoće."

"Zar ne osećate da planeta, u stvari, pripada tim beznačajnim, malim i nemoćnim stvarima?"

"Ne. Nisam u toj meri sentimentaln. I ta planeta i cela Vaseljena pripadaju razumu. Svemirci se slažu s tim. Gde je urođenički život Solarije? Ili Aurore?"

Kolona vozila, koja je krivudavo napredovala od kosmodroma, sada je stigla do jednog zaravnjenog, asfaltiranog poteza na kome se videlo nekoliko niskih zgrada sa kupolama.

"Ovo je glavni trg", reče tiho D. Ž. "Posredi je službena žila

kucavica planete. Ovde su smeštene kancelarije vlade, ovde se održava planetni kongres, tu se nalazi i predsednikova palata i tako dalje."

"Žao mi je D. Ž, ali ovo nije baš upečatljivo. Sve su to male i nezanimljive zgrade.

D. Ž. se osmehnu. "Ono što vidite, gospođo, samo je prigodni vrh. Same zgrade su smeštene ispod zemlje... i sve su međusobno povezane. Sve je to, u stvari, jedan jedinstveni kompleks, kompleks koji još raste. To je, znate, jedan pravi grad. On, zajedno sa okolnim oblastima za stanovanje, sačinjava Bejligrad."

"Da li vam je namera da na kraju sve bude smešteno ispod zemlje? Ceo grad? Ceo svet?"

"Većina nas se nada da ćemo stvoriti jedan podzemni svet."

"Na Zemlji imaju podzemne gradove, koliko znam."

"Tako je, gospođo. Takozvane čelične pećine."

"Znači, vi ih ovde oponašate?"

"Nije to puko oponašanje. Dodajemo vlastite ideje i... Zaustavljamo se polako, gospođo, ubrzo će nas zamoliti da iziđemo. Zatvorio bih sve otvore na odelu da sam na vašem mestu. Poznato je fijukanje vetra na trgu u zimskom razdoblju."

Gladija ga poslušala, dosta petljajući dok je pokušavala da spoji ivice otvora. "Kažete da to nije puko oponašanje."

"Nije. Mi naše podzemlje projektujemo stalno imajući na umu vreme. Pošto je naša klima u celini nešto oštija od zemaljske, potrebne su neke arhitektonske izmene. Ako se pravilno gradi, onda gotovo da nije potrebna energija za zagrevanje kompleksa zimi, a za hlađenje leti. Mi odista na neki način zimi održavamo temperaturu bar delimično, koristeći uskladištenu toplotu od prethodnog leta, a hladovinu leti hladnoćom od prethodne zime."

"Šta je sa ventilacijom?"

"Na to ode izvesna količina ušteta, ali ne celokupna. Stvar funkcioniše, gospođo, i jednog dana i naše građevine će biti kao one na Zemlji. To nam je, razume se, krajnji cilj: da Bejlisvet bude odraz Zemlje."

"Nisam imala pojma da je Zemlja toliko divna da bi neko mogao poželeti da napravi njenu imitaciju", reče Gladija neozbiljno.

D. Ž. je oštro pogleda. "Takve šale zadržite za sebe dok ste sa Naseljivačima, gospođo... čak i kada sam samo ja u pitanju. Zemlja nije predmet za šalu."

Gladija reče: "Izvinite, D. Ž. Nisam mislila ništa loše."

"Niste bili upućeni u stvari. Ali sada jeste. Hajde da iziđemo."

Bočna vrata na vozilu bešumno se otvoriše i D. Ž. se okrete na sedištu, te iziđe. On zatim ispruži jednu šaku da pomogne Gladiji i reče: "Obratit ćete se planetnom kongresu, znate, u koji će se ugurati svaki vladin funkcioner kome to pođe za rukom."

Gladija, koja je ispružila šaku da prihvati D. Ž.-ovu i koja je već bolno osećala hladan vetar na licu, iznenada se trgnu unatrag. "Moram se nekom obratiti? To mi niste rekli."

D. Ž. je izgledao iznenađen. "Mislio sam da se to podrazumeva."

"Ali ne podrazumeva se. Ne mogu se ja nikome obratiti. Nikada nisam ništa slično uradila."

"Morate. Nije to ništa strašno. Treba samo izgovoriti nekoliko reči posle dugačkih i dosadnih pozdravnih govora."

"Ali šta bih ja mogla da kažem?"

"Ništa veliko, uveravam vas. Samo nešto o miru, ljubavi i bla, bla... Posvetite tome pola minute. Nažvrljaću vam nešto, ako želite."

Gladija izađe iz kola, a za njom i njeni roboti. U glavi joj je vladao košmar.

GOVOR

33.

Kada su ušli u zgradu, skinuli su odela i predali ih pomoćnicima. I Denil i Žiskar su učinili isto, a pomoćnici su stali da upućuju oštre poglede prema ovom drugom, oprezno mu se približavajući.

Gladija je nervozno umetnula svoje čepove za nos. Nikada ranije nije se našla u gomili kratkovečnih ljudskih bića... kratkovečnih delimično i stoga, znala je (ili su joj tako bar uvek govorili), što su se u njihovima telima nastanjivale hronične zaraze i horde parazita.

Ona prošaputa: "Hoću li ponovo dobiti svoje odelo?"

"Nosićete samo svoje i ničije više", reče D. Ž. "Nalaziće se na sigurnom i u međuvremenu će biti sterilizovano zračenjem."

Gladija je oprezno gledala unaokolo. Činilo joj se nekako da je čak i optički kontakt nekako opasan.

"Ko su ti ljudi?" ona pokaza na nekolicinu u odeći jarkih boja i sa oružjem.

"Služba obezbeđenja, gospođo", odvrati D. Ž.

"Čak i ovde? U zgradi vlade?"

"Svakako. A kada se nađemo na platformi, od publike će nas deliti zavesa od polja sile."

"Zar nemate poverenja u vlastito zakonodavno telo?"

D. Ž. se napola osmehnu. "Ne u potpunosti. Ovo je još sirov svet i mi sledimo svoj vlastiti put. Još nismo izbrusili sve ivice, a nemamo ni robote da bdiju nad nama. Zatim, tu su i manje vojne stranke; imamo naše ratne jastrebove."

"Šta su to ratni jastrebovi?"

Većina žitelja Bejlisveta bila je već poskidala svoja odela i služila se pićem. Vazduh je bio ispunjen nerazumljivim glasovima i mnogi su zurili u Gladiju, ali joj niko nije prišao da popriča. Bilo joj je jasno da su oko nje namerno ostavili nešto slobodnog prostora.

D. Ž. primeti kako pogledom prelazi s jedne na drugu stranu i pravilno to protumači. "Rečeno im je", napomenu on, "da biste cenili ako vas ne gurkaju. Mislim da shvataju vaš strah od zaraze."

"Nadam se da se nisu uvredili."

"Možda i jesu, ali u vašem društvu nalazi se i nešto što je nedvosmisleno robot, a većina stanovnika Bejlisveta ne želi time da se zarazi. A posebno ne ratni jastrebovi."

"Niste mi rekli ko su oni?"

"Hoću ako budemo imali dovoljno vremena. Vi, ja i ostali sa platforme uskoro ćemo morati da se pomerimo. Većina Naseljivača misli da će Galaksija jednom njima pripadati, da Svemirci neće i ne mogu uspešno da okončaju nadmetanje u širenju. Takođe znamo da će za to biti potrebno dosta vremena. Mi to nećemo doživeti. Verovatno ni naša deca. Kako stvari stoje, možda će biti potrebno i hiljadu godina. Ratni jastrebovi ne žele da čekaju. Žele odmah da srede stvar."

"Žele rat?"

"Ne kažu oni to otvoreno. I ne nazivaju sebe ratnim jastrebovima. Tako ih zovemo mi, razumni ljudi. Oni sebe nazivaju zemaljskim supremasticima. Konačno, teško je raspravljati se sa ljudima koji javno kažu da žele prevlast Zemlje. Svi mi to želimo, ali većina nas ne očekuje da se to nužno dogodi sutra i ne besni što se to neće dogoditi sutra."

"Mogu li me ti ratni jastrebovi napasti? Fizički?"

D. Ž. joj daje znak da krene napred. "Mislim da bi trebalo svi da krenemo, gospođo. Svrstavaju nas. Ne, mislim da vas neće bukvalno napasti, ali uvek je dobro biti obazriv."

Gladija koraknu unazad kada joj D. Ž. pokaza njeno mesto u povorci.

"Ne idem bez Denila i Žiskara, D. Ž. Nigde ne idem bez njih. Čak ni na platformu. A naročito ne posle onoga što ste mi upravo rekli o ratnim jastrebovima."

"Mnogo tražite, gospođo."

"Obrnuto, D. Ž. Ja ništa ne tražim. Povedite me smesta kući... zajedno sa mojim robotima."

Gladija je napeto promatrala D. Ž.-a koji se približavao jednoj maloj grupi funkcionera. Ona se lagano nakloni držeći ruke spuštene, a šake spojene. Gladija je pretpostavljala da stanovnici Bejlisveta na taj način iskazuju poštovanje.

Nije čula šta je D. Ž. govorio, ali su joj umom promicale najbolnije

i potpuno nedovoljne primisli. Ako na bilo koji način pokušaju da je odvoje od njenih robota protiv njene volje, Denil i Žiskar će sasvim sigurno preduzeti sve da to spreče. Oni bi, u tom slučaju, delali suviše brzo i suviše precizno da bi, u stvari, mogli ikoga da povrede... ali stražari iz obezbeđenja bi sigurno smesta upotreбили svoje oružje.

To bi morala da spreči po svaku cenu - možda bi pomoglo ako bi se pretvarala da se svojevoljno rastaje od Denila i Žiskara, te da ih zamoli da ostanu i sačekaju je. Kako bi mogla to da učini? Nikada u životu nije bila potpuno lišena robota. Kako bi mogla da se oseća bezbedna bez njih? Ali šta je bila alternativa?

D. Ž. se vratio. "Vaš status junakinje, gospođo, predstavlja vredan poen u cenkanju. Ali i ja sam, razume se, ubedljiv momak. Vaši roboti mogu poći sa vama. Na platformi će sedeti iza vas i nalaziće se u senci. U ime pretka, gospođo, molim vas, ne skrećite pažnju na njih. Nemojte ih čak ni gledati."

Gladija odahnu: "Dobar ste vi momak, D. Ž.", reče ona drhtavo. "Hvala vam."

Ona zauze svoje mesto blizu čela povorke; sa leve strane nalazio joj se D. Ž, a pozadi Denil i Žiskar, a iza njih dugačka kolona funkcionera oba pola.

Jedna Naseljivačica, koja je nosila nešto što je ličilo na simbol položaja, pažljivo je odmerila povorku, klimnula, stala na čelo i krenula. Svi su je sledili.

Gladija postade svesna muzike koja je dopirala do njih; bio je to neki jednostavni ritam za marširanje koji se ponavljao i ona se zapita ne očekuje li se od nje da korača na neki određeni način. (Običaji se veoma izrazito i iracionalno razlikuju od jednog sveta do drugog, pomisli ona.)

Krajičkom oka osmotrila je D. Ž.-a i primetila da on lagano ide napred nepromenjenim korakom. Gotovo da se vukao. Ona s neodobravanjem napući usne i stade da korača ritmički, uzdignute glave i ukočene kičme. Pošto joj nije bilo nametnuto kako da korača, odlučila je da to čini onako kako se njoj dopadalo.

Izišli su na pozornicu, a čim su se tamo našli, iz proreza u podu glatko su se pojavile stolice. Povorka se raspala, ali D. Ž. ju je ovlaš

uhvatio za rukav i ona krenu za njim. Roboti su je sledili.

Zaustavila se ispred sedišta koje joj je D. Ž. pokazao. Muzika postade glasnija, ali svetla više nisu bila onako jaka kao malopre. A zatim, posle gotovo nemoguće dugog čekanja, Gladija oseti da je D. Ž.-ova šaka gura lagano nadole. Ona sede kao i svi ostali.

Bila je svesna jedva primetnog svetlucanja zavese od polja sile, a iza sebe publike koja je brojala nekoliko hiljada osoba. U amfiteatru koji se strmo penjao naviše sva su mesta bila popunjena. Svi su bili odeveni u odeću zagasitih boja, smeđu i crnu, i nije primećivala veliku razliku među polovima. (Ukoliko je uopšte mogla da ih raspozna?) Stražari iz obezbeđenja stajali su u prolazima u svojim zelenim i grimiznim uniformama. Nije bilo nikakve sumnje da su ih svi lako raspoznavali. Mada, pomisli Gladija, to je s druge strane, značilo da su izvrsne mete.

Ona se okrenu D. Ž.-u i reče: "Imate veoma obimno zakonodavno telo."

D. Ž. lagano slegnu ramenima. "Mislim da su se ovde okupili svi iz vladinog aparata, sa supruzima ili suprugama i gostima. To govori o vašoj popularnosti, gospođo."

Prelazila je pogledom po publici zdesna nalevo, pa nazad, pokušavajući da krajičkom oka ugleda bilo Denila bilo Žiskara - kako bi se uverila da su tu. A zatim buntovno pomisli kako se ništa neće dogoditi ako im i uputi jedan brz pogled, te namerno okrenu glavu. Bili su tamo. Takođe je uhvatila D. Ž.-ovo ogorčeno prevrtanje očima.

Počelo je iznenada, pošto je snop svetlosti pao na jednu od osoba na pozornici, dok je ostatak prostorije zapao u još jaču senku.

Osoba na koju je pao snop svetlosti ustade i poče da govori. Glas mu nije bio baš naročito jak, ali Gladija je mogla da čuje veoma slabi odjek od zidova. Mora da prodire kroz sve pukotine te velike dvorane, pomisli ona. Da li je to neki krajnje neupadljiv uređaj, koji nije videla, pojačavao zvuk, ili je u pitanju bio naročito akustičan oblik dvorane? Nije znala, ali podstakla je svoja zbunjujuća nagađanja da se nastave, jer to ju je, načas, oslobodilo potrebe da sluša ono o čemu je bilo govora.

U jednom trenutku začula je kako neko iz publike tiho izgovara: "Kuakenbuš". Ali zbog savršene akustike (ako je to bilo u pitanju)

verovatno će izgovorena reč proći neprimećeno.

Reč joj ništa nije značila, ali sudeći prema tihom i kratkom smehu koji je prohujao publikom, prepostavila je da je u pitanju neka vulgarna reč. Zvuk je zamro gotovo istog časa i Gladiju je prilično zadivila dubina tišine koja je nastupila.

Možda je publika morala da bude mirna pošto je odaja tako akustična da se mogao čuti svaki zvuk, jer bi u suprotnom buka i zbrka bili nepodnošljivi. A onda, kada im je jednom prešlo u naviku da ćute, te je buka među publikom postala tabu, sve sem tišine bilo je nezamislivo. Sem kada bi poriv da se izgovori "kuakenbuš" postao neizdrživ, pomisli ona.

Gladija shvati da joj se misli zaplću i da joj se oči sklapaju. Ona se uspravi na stolici uz mali trzaj. Ljudi sa ove planete su pokušavali da joj iskažu čast, te ako bi zaspala za vreme ceremonije, time bi ih sigurno neoprostivo uvredila. Pokušala je da ostane budna, trudeći se da prati govor, ali to kao da ju je još više uspavljivalo. Umesto toga, počela je da grize unutrašnjost usta i duboko da diše.

Jedan za drugim govorila su tri funkcionera ni mnogo dugačko ni mnogo kratko, a zatim se Gladija odjednom sasvim razbudila kada je snop svetlosti pao s njene leve strane, te je D. Ž. ustao da govori i ostao da stoji ispred svoje stolice. (Nije li ona ipak odremala uprkos svim svojim naporima... dok ju je posmatralo hiljadu pari očiju?)

Izgledao je potpuno opušteno sa palčevima zataknutim za opasač.

"Muškarci i žene Bejlisveta", počeo on, "funkcioneri, zakonodavci, časne vođe i bratski narode planete, čuli ste ponešto o onome što se dogodilo na Solariji. Znate da smo doživeli potpuni uspeh. Znate da je gospođa Gladija sa Aurore doprinela tom uspehu. Došlo je vreme da pred vas iznesemo i neke pojedinosti koje treba da čuju i svi moji sunarodnici što nas gledaju putem hipervizije."

On stade da opisuje događaje u ublaženom obliku i Gladija uhvati sebe kako se pošteno zabavlja uočavajući u čemu se sastoji priroda tog ublažavanja. Vlastiti poraz donekle je prebacio na humanoidnog robota. Žiskar uopšte nije bio pomenut; Denilova uloga umanjena je do krajnosti; a Gladijina krajnje naglašena. Incident je prerastao u dvoboj dve žene - Gladije i Landari - a pobedu su izvojevali Gladijina

hrabrost i autoritet.

D. Ž. konačno reče: "A sada, gospođa Gladija, Solarijanka po rođenju, Auroranka po mestu stanovanja, ali stanovnik Bejlisveta po delu..." Kod poslednjih reči prolomio se jak pljesak, najglasniji do tada, jer su raniji govornici bili mlako pozdravljeni.

D. Ž. podiže ruku tražeći tišinu koja se smesta i uspostavi. On zatim zaključí: "... koja će vam se obratiti."

Snop svetlosti pade na Gladiju, a ona se okrenu ka D. Ž.-u, osetivši iznenadnu paniku. U ušima joj je odzvanjo pljesak; čak je i D. Ž. tapšao. Koristeći aplauz kao paravan, on se nagnu ka njoj i prošaputa: "Sve ih volite, želite mir, a kako niste nikakav političar niste navikli da držite duge govore u kojima se malo šta kaže. Recite to i sedite."

Gledala ga je ne shvatajući šta joj govori, jer je bila suviše nervozna da bi čula njegove reči.

Ustala je i našla se licem u lice sa beskrajnom gomilom ljudi.

34.

Kada se Gladija našla licem okrenuta prema pozornici, prože je osećanje (i to ne prvi put u životu) da je veoma sitna. Svi muškarci na pozornici bili su viši od nje, kao uostalom i one tri žene. Činilo joj se da je svi oni nadvisuju iako su sedeli, a ona stajala. A što se tiče publike, koja je sada čekala u gotovo pretećoj tišini, bila je gotovo ubeđena da su svi do jednog u svemu veći od nje.

Ona duboko udahnu i reče: "Prijatelji..." ali to ispade kao slabašan zvižduk kome je nedostajalo daha. Ona pročisti grlo (što odjeknu kao gromovito struganje) te pokuša ponovo.

"Prijatelji!" Ovog puta je njen glas zazvučao nešto normalnije. "Svi ste vi potomci Zemljana, svi odreda. Ja potičem od ljudi sa Zemlje. Ne postoji nijedno ljudsko biće na svim nastanjenim svetovima... bilo da su u pitanju svetovi Svemiraca, Naseljivača ili sama Zemlja... koje nije Zemljanin po rođenju ili po poreklu. Sve ostale razlike se gube pred tom neumitnom činjenicom."

Oči joj zasvetlucaše dok je okretala glavu nalevo ka D. Ž.-u. Videla je da se on jedva primetno osmehuje i da mu je jedan kapak zaigrao kao da se sprema da namigne.

Ona nastavi. "To bi trebalo da nam bude nit vodilja u svemu što mislimo i što činimo. Svima vam zahvaljujem što me smatrate za bratsko ljudsko biće i što ste me u svojoj sredini dočekali dobrodošlicom, ne obazirući se na moguće kvalifikacije koje su vam se mogle učiniti primamljive i pod koje ste mogli da me povedete. Zbog toga, i u nadi da će uskoro nastupiti dan kada će šesnaest milijardi ljudskih bića, živeći u ljubavi i slozi, smatrati sebe samo za ljudska bića i ništa više... niti išta manje... ja vas ne smatram samo za prijatelje već i za rođake i rođakinje."

Prolomio se aplauz koji ju je zapljusnuo i Gladija napola sklopi oči u olakšanju. Ostala je da stoji kako bi aplauz i dalje potrajao i obavio je dobrodošlim nagoveštajem da je govorila dobro i... što je bilo važnije... dovoljno. Kada je aplauz počeo da slabi, ona se osmehnula, naklonila na levu i desnu stranu i počela da se spušta na stolicu.

Ali tada se začuo jedan glas iz publike. "Zašto ne govorite solarijanski?"

Sledila se na pola puta do stolice i zaprepašćeno pogledala u D. Ž.-a.

On lagano odmahnu glavom i nečujnosnoma oblikova reči: "Ne obraćajte pažnju." Dao joj je znak da sedne što je neprimetnije mogao.

Zurila je u njega sekund ili dva, a zatim je shvatila da mora da izgleda krajnje smešno, ovako ukočena na pola puta do sedišta. Istog časa se ispravila i uputila publici jedan brzi osmeh dok je glavu okretala s jedne na drugu stranu. Po prvi put je postala svesna predmeta u stražnjem delu čija su sjajna sočiva bila uperena u nju.

Pa da! D. Ž. je pomenuo da se ova procedura prenosi putem hipertalasa. To sada kao da i nije bilo važno. Održala je govor, tapšali su joj i nalazila se licem u lice sa publikom koju je mogla da vidi, uspravna i nimalo nervozna. Dodaci koje nije videla uopšte sada više nisu bili važni.

I dalje se osmehujući, ona poče: "Shvatila sam to kao prijateljsko pitanje. Želite da vam pokažem ono što znam. Koliko vas želi da govorim kao što bi govorila jedna Solarijanka? Ne oklevajte. Podignite desnu ruku."

Podiže se nekoliko desnih ruku.

Gladija reče: "Humanoidni robot na Solariji čuo me je kako govorim solarijanski. To je bilo ono što ga je na kraju porazilo. Hajde... da vidim sve koji bi želeli da čuju kako to zvuči."

Podiže se još desnih ruku i u trenutku se publika pretvori u more podignutih ruku. Gladija oseti kako je nečija šaka vuče za nogavicu pantalona, ali je ona jednim brzim pokretom odgurnu.

"Odlično. Sada možete spustiti ruke, rođaci i rođake. Sada govorim standardnim galaktičkim jezikom kojim i vi govorite. Međutim, ja ga izgovaram kao što to čine Aurorani i znam da me svi vi razumete iako vam se moj izgovor možda čini smešan, a moj vas izbor reči ponekad pomalo zbunjuje. Primetićete da je moj način govora nalik zapevanju i ide gore-dole... gotovo kao da pevušim reči. To uvek svima, koji nisu Aurorani, zvuči smešno, čak i drugim Svemircima.

S druge, pak, strane, ako pređem na solarijanski način govora, kao što to sada činim, smesta ćete uočiti da više nema zapevanja i da izgovor postaje bogat grlenim suglasticama 'r' i 's' kojima nikad krrraja... narročito onda kada nema nijednog 'rrr' na glasovnom vidiku."

Publika prsnu u smeh, a Gladija ostade ozbiljna. Na kraju ona podiže ruke uvis, a zatim ih oštro spusti nadole, pa odruči, te smeh prestade.

"Međutim", reče ona, "verovatno nikada više neću stići do Solarije, tako da ubuduće neću imati prilike da koristim solarijanski dijalekat. A dobri kapetan Bejli" ... ona se okrenu i delimično nakloni u njegovom pravcu, primetivši da mu je čelo dobro orošeno znojem... "me je obavestio da se ne zna kada ću krenuti nazad na Auroru, tako da ću se morati odreći i auroranskog dijalekta. Preostaje mi jedino da počnem da se služim dijalektom Bejlisveta, koji ću smesta početi da uvežbavam."

Ona zakači prste obeju šaka za nevidljivi pojas, isprsi se, spusti bradu, namesti D. Ž.-ov samouvereni osmeh i reče, trudeći se da joj glas zvuči kao bariton: "Muškarci i žene Bejlisveta, funkcioneri, zakonodavci, poštovane vođe i ostali svete... i to bi trebalo da obuhvati sve, sem, možda, nepoštovanih vođa..." Trudila se što je

bolje mogla da izgovara praskave glasove koji nastaju u grkljanu, ravnomerno "r" i "s", te je takođe pažljivo izgovarala "p" u "poštovani" i "nepoštovani", gotovo se gušeći u tome.

Ovog puta smeh je bio još glasniji i duži, a Gladija je sebi dozvolila da se osmehne i mirno je nastavila da čeka dok je on s nesmanjenom žestinom nastavlja da traje. Konačno ih je naterala da se sami sebi smeju.

Kada se sve ponovo utišalo, ona jednostavno reče, jednom umerenom verzijom auroranskog dijalekta: "Svaki dijalekt je zabavan... ili čudan... onima koji nisu na njega naviknuti i svaki od njih teži da podeli ljudska bića u... često međusobno neprijateljske... skupine. Međutim, dijalekti predstavljaju samo varijante jednog te istog jezika. Umesto da oslušujemo njih, vi, ja i svako ljudsko biće na svakom naseljenom svetu trebalo bi da osluškuje jezik srca... on se ne sastoji od dijalekata. Taj jezik... kada bismo ga poslušali... u svima nama odzvanja istim rečima."

To je bilo sve. Spremala se da ponovo sedne, ali začula je još jedno pitanje. Ovog puta bio je to glas neke žene.

"Koliko vam je godina?"

Sada je D. Ž. tiho zarežao kroz stisnute zube. "Sedite, gospođo! Ne obraćajte pažnju na to pitanje."

Gladija se okrenu prema D. Ž.-u. Već je napola bio ustao. Ostali koji su se nalazili na pozornici, koliko je mogla da vidi u nejasnom mraku koji se širio van snopa svetlosti, napeto su se naginjali ka njoj.

Ona se okrenu ponovo ka publici i njen glas se zaori: "Ovi sa pozornice žele da sednem. Koliko vas tamo dole želi da sednem? ... Ćutite... Koliko vas želi da ostanem da stojim i iskreno odgovorim na pitanje?"

Prolomi se oštar aplauz i začuše se povici: "Odgovorite! Odgovorite!"

Gladija reče: "Glas naroda! Izvinite, D. Ž. i vi ostali, ali naređeno mi je da govorim."

Ona podiže pogled prema snopu svetlosti i, začkiljivši, povika: "Ne znam ko upravlja osvetljenjem, ali bilo bi bolje da osvetlite auditorijum i isključite ovaj snop svetlosti. Baš me briga kako će se to odraziti na hipertalasne kamere. Samo se postarajte da zvuk bude

jasan. Ljudima nije važno da li me jasno vide, sve dok mogu da me čuju. Je l' tako?

"Tako je!" Začu se odgovor mnogih glasova. A zatim: "Svetla! Svetla!"

Neko sa pozornice uzbuđeno dade znak i publika stade da se kupa u svetlosti.

"Ovako je mnogo bolje", reče Gladija. "Sada mogu sve da vas vidim, rođaci moji. Naročito bih volela da vidim ženu koja je postavila pitanje, onu koja želi da sazna koliko mi je godina. Želela bih da se obratim direktno njoj. Nemojte biti povučeni niti stidljivi. Ako ste bili dovoljno hrabri da iz mraka postavite pitanje, onda bi trebalo da imate i dovoljno hrabrosti da ga javno postavite."

Stala je da čeka i konačno iz sredine ustade jedna žena. Tamna kosa bila joj je pozadi čvrsto stegnuta, imala je svetlosmeđu kožu, a odora, koja joj je stajala priljubljena uz telo kako bi istakla njenu vitku figuru, bila je u tamnosmeđim nijansama. Ona reče, tek neznatno kreštavije nego što je to normalno: "Ne plašim se da ustanem. Ne plašim se da postavim pitanje. Koliko vam je godina?"

Gladija ju je mirno promatrala i čak je u sebi pozdravila to sučeljavanje. (Kako je to moguće? Tokom prve tri dekade njenog života pažljivo su se trudili da joj utuže kako je čak i prisustvo jednog ljudskog bića nepodnošljivo. A vidi sada... stoji pred hiljadama ljudskih bića i uopšte ne drhti. Bila je neizmerno zaprepašćena i krajnje zadovoljna.)

Gladija reče: "Gospođo, molim vas ostanite da stojite, kako bismo porazgovarale. Kako ćemo meriti starost? Godinama koje su protekle od rođenja?"

Žena pribrano odvrati: "Zovem se Sindra Lambid. Ja sam član zakonodavnog tela, te stoga jedna od 'zakonodavaca' kapetana Bejlja i jedna od 'poštovanih vođa'. U svakom slučaju, nadam se da mi sleduje bar ono 'poštovana'. Začu se žamor smeha, jer je publika postajala, kako se činilo, sve raspoloženija. "A što se tiče vašeg pitanja, mislim da je uobičajeno meriti nečiju starost brojem galaktičkih standardnih godina koje su protekle od rođenja. Tako je meni pedeset četiri godine. Koliko je vama? Kako bi bilo da nam samo kažete broj?"

"I hoću. Od mog rođenja proteklo je dve stotine trideset pet galaktičkih standardnih godina, tako da je meni preko dvadeset tri dekade... odnosno nešto sam više nego četverostruko starija od vas." Gladija se držala uspravno, ali je znala da zbog svoje vitke figure i nejasnog osvetljenja izgleda neobično detinjasto u tom trenutku.

Iz publike se čuo zbunjeno žagor, a sa leve strane je dopiralo nešto nalik na stenjanje. Uputivši jedan hitar pogled u tom pravcu, ugledala je D. Ž.-a sa šakom na čelu.

Gladija reče: "Ali to je potpuno pasivan način merenja protoka vremena. Ovako se meri kvantitet, a ne kvalitet. Ja sam život provela tiho, neko bi rekao dosadno. Provodila sam život rutinski, zaštićena od svih nepovoljnih događaja jednim društvenim sistemom koji besprekorno funkcioniše, ali koji ne dopušta niti promene niti eksperimente; takođe su me štitili moji roboti koji bi se uvek našli između mene i svake nezgode.

Svega dva puta u životu iskusila sam dah uzbuđenja i oba puta u pitanju je bila neka nesreća. Kada mi je bilo trideset tri godine, to jest kada sam bila mlađa od većine vas koji me sada slušate, jedno vreme... mada ne dugo... nada mnom se nadnosila optužba za ubistvo. Dve godine kasnije, usledilo je još jedno razdoblje... isto dugo... tokom koga sam bila umešana u još jedno ubistvo. U oba slučaja, na mojoj strani se našao policajac u civilu Elija Bejli. Verujem da je većina vas... ili možda svi... upoznata sa tom pričom onako kako ju je u svom zapisu izneo sin Elije Bejlja.

Sada ću dodati i treću priliku, jer ovog meseca sam doživela dosta uzbuđenja, a najveće kada je od mene zatraženo da se pojavim pred vama svima, to je u suprotnosti sa svime što sam činila u celom svom dugačkom životu. I moram priznati da sam uspela jedino zahvaljujući vašem dobrom raspoloženju i ljubaznom prijemu.

Neka svako od vas uporedi ovo sa svojim vlastitim životom. Vi ste pioniri i živite na jednom pionirskom svetu. Ovaj svet je rastao tokom vašeg života i nastaviće da raste. Ovaj svet još ni izdaleka nije naseljen i svaki dan na njemu je... i mora biti... pustolovina.... Sama klima je pustolovna. Prvo imate hladnoću, pa toplotu, a onda ponovo hladnoću. To je klima bogata vetrovima, olujama i iznenadnim

promenama. Ni u jednom trenutku ne možete da se zavalite u stolicu i pustite vreme da sporo protiče kao da se nalazite na nekom svetu koji se lagano ili uopšte ne menja.

Mnogi stanovnici Bejlisveta su trgovci ili mogu izabrati da to budu, što im pruža mogućnost da pola vremena provedu jureći svemirskim koridorima. A ako ovaj svet ikada bude pripitomljen, mnogi njegovi stanovnici mogu izabrati da svoje aktivnosti prebace na neki manje razvijeni svet ili da se pridruže ekspediciji koja će pronaći neki pogodan svet na koji još nije kročila noga ljudskog bića i uzeti učešća u njegovom oblikovanju i udešavanju za ljudski boravak.

Izmerite dužinu života događajima i delima, znanjem i uzbuđenjem, i videćete da sam ja prema vama još dete. Sve te godine koje sam proživela iskoristila sam za dosađivanje i iscrpljivanje, a ono malo godina koje vama stoje na raspolaganju bogato vas nagrađuju i uzbuđuju. Pa, recite mi, onda, ponovo, gospođo Lambid, koliko vam je godina?"

Lambid se osmehnu: "Pedeset četiri dobre godine, gospođo Gladija."

Ona sede, a dvoranom se ponovo prolomi aplauz koji potraja. Pod njegovom zaštitom D. Ž. promuklo reče: "Ko vas je, gospođo Gladija, naučio da ovako izlazite na kraj sa publikom?"

"Niko", odvrati mu ona šapatom. "Nikada ranije nisam ni probala."

"Ali odustanite dok ste u prednosti. Osoba koja upravo ustaje naš je vodeći ratni jastreb. Nema potrebe sučeljavati se s njim. Kažite da ste umorni i sedite. Sami ćemo srediti starog Bistervana."

"Ali ja nisam umorna", reče Gladija. "Uživam u ovome."

Čovek koji je sada stajao okrenut prema njoj krajnje zdesna, ali dosta blizu pozornice, bio je visok, odlučan muškarac sa čupavim, sedim obrvama koje su mu se nadosile nad oči. Njegova proređena kosa takođe je bila seda, a odeća sumorno crna, osvežena samo jednom belom prugom koja se protezala duž svakog rukava i nogavice, kao da jasno ocrta granice njegovog tela.

Glas mu je bio dubok i muzikalan: "Zovem se", reče on, "Tomas Bistervan i mnogima sam poznat kao Starac, mislim uglavnom stoga što žele da već jednom umrem i da više ne odugovlačim s tim. Ne znam kako da vas oslovim, jer izgleda da nemate prezimena, a ne

poznajem vas dovoljno dugo da bih vas oslovljavao vlastitim imenom. Da budem iskren, ni ne želim tako dobro da vas upoznam.

Činjenica je da ste pomogli jednom brodu sa Bejlisveta da na vašem svetu izbegne glupe zamke i oružja koje je postavio vaš narod i mi vam se na tome zahvaljujemo. Zauzvrat, vi nam servirate neke pobožne gluposti o prijateljstvu i rođačkim vezama. Puko licemerje!

Kada je vaš narod osećao da je s nama u srodstvu? Kada su Svemirci osećali da su u bilo kakvoj vezi sa Zemljom i njenim ljudima? Vi, Svemirci, neosporno potičete od Zemljana. To nismo zaboravili, kao što nismo zaboravili ni da ste vi to zaboravili. Jer pre nešto više od dvadeset dekada Svemirci su vladali Galaksijom i odnosili se prema Zemljanima kao da su ovi mrske, kratkovečne, bolesne životinje. Sada, kada smo ojačali, pružate ruku prijateljstva, ali na šaci vam je rukavica, kao i uvek. Trudite se da ne smetnete s uma da u našem prisustvu ne treba podizati nos, ali u tom nosu iako nije podignut, nalaze se čepovi. Pa? Jesam li u pravu?"

Gladija podiže šake. "Može biti", poče ona, "da publika u ovoj prostoriji... a još verovatnije, publika van ove prostorije koja me vidi putem hipertalasa... nije svesna činjenice da nosim rukavice. One nisu vidljive, ali tu su. Ja to ne poričem. Takođe imam nosne čepove koji ne propuštaju prašinu i mikroorganizme, ali mi ne smetaju pri disanju. Pazim i na to da s vremena na vreme našpricam sprejom grlo. A i perem se možda malo češće nego što to zahteva higijena. Ništa od toga ne poričem.

Ali to je posledica mojih nedostataka, ne vaših. Moj imunološki sistem nije jak. Moj život je bio previše udoban i sa malo toga sam dolazila u dodir. Ja to nisam namerno odabrala, ali moram otplaćivati dug. Da se iko od vas nađe u mom nesrećnom položaju, šta bi učinio? Šta biste učinili, upravo vi, gospodine Bistervan?"

Bistervan nije popuštao: "Činio bih ono isto što i vi činite, ali bih to smatrao znakom slabosti, znakom da sam nepodesan i neprilagođen životu, te da se stoga moram ukloniti s puta onima koji su jaki. Ženo, ne govorite nama o nekom srodstvu. Niste vi meni nikakav rod. Vi pripadate onima koji su nas osudili i pokušali da nas unište kada su bili jaki, a koji nam dolaze cvileći, sada kada su slabi."

U publici nastade komešanje... i to prijateljsko... ali Bistervan je čvrsto držao svoj položaj.

Gladija nežno reče: "Sećate li se zala koje smo počinili dok smo bili jaki?"

Bistervan odvrati: "Ne plašite se da ćemo zaboraviti. Stalno nam je to na umu."

"Dobro! Jer sada znate šta treba izbegavati. Naučili ste da nije dobro kada jaki ugnjetavaju slabe. Stoga, kada se kolo sreće okrene i vi budete jaki, a mi slabi, vi nećete biti od onih koji ugnjetavaju."

"Kako da ne. To sam već čuo. Kada ste bili jaki, pravili ste se da ne znate šta je to moral, a sada kada ste slabi, iskreno se zalažete za njega"

"A sa vama je obrnut slučaj, kada ste bili slabi znali ste sve o moralu i bili ste zaprepašćeni ponašanjem jakih... a sada kada ste jaki, zaboravljate na moral. Svakako je bolje ako nemoralan nauči šta je to moral prolazeći kroz nevolju, nego kada onaj ko je moralan zaboravi na moral u napretku."

"Uzvratićemo istom merom", reče Bistervan, podigavši stisnutu pesnicu.

"Trebalo bi da uzvratite onako kako biste želeli da vama bude uzvraćeno", reče Gladija, uspruživši ruke kao da nekoga gri. "Svako može da se seti neke davne nepravde za koju bi se trebalo osvetiti, a vi, moj prijatelju, tvrdite da jaki treba da ugnjetavaju slabe. A takvom jednom tvrdnjom vi opravdavate Svemirce iz prošlosti, te onda ne bi trebalo da se žalite na sadašnjost. Da nismo bili u pravu kada smo vas u prošlosti ugnjetavali i da će isto tako biti pogrešno ako se vi time poslužite u budućnosti. Prošlost, na nesreću, ne možemo izmeniti, ali još možemo odlučiti kakava će biti budućnost."

Gladija zastade. Pošto Bistervan nije smesta odgovorio ona povika: "Koliko vas želi novu Galaksiju, a ne onu lošu staru koja se beskonačan broj puta ponovila?"

Ljudi stadoše da pljeskaju, ali Bistervan jednim naglim pokretom podiže ruke i gromoglasno povika: "Stanite! Stanite! Ne budite budale! Prestanite!"

Pljeskanje se nešto utiša i Bistervan nastavi: "Mislite li da ova žena veruje u ono što govori? Mislite li da nam Svemirci žele dobro?"

Misle da su još jaki, još nas preziru i nameravaju da nas unište... ako mi prvi njih ne uništimo. Čim je ova žena stigla, mi smo, poput budala, stali da je pozdravljamo i veličamo. Ali stavite njene reči na probu. Neka bilo ko od vas zatraži dozvolu da poseti neki svet Svemiraca, pa ćete videti da li ćete moći. Ili, ako bi kojim slučajem iza vas stajao neki svet i ako biste imali čime da im zapretite, kao što je to učinio kapetan Bejli, te vam dopuste da se spustite na neki njihov svet, kako će se s vama postupati? Pitajte kapetana da li su se prema njemu odnosili kao prema rođaku.

Ova žena je licemerka, uprkos svemu što je izgovorila... ne, upravo zbog toga. Njene reči su samo objava njenog licemerstva. Ona jadikuje i cmizdri zbog svog nedovoljno otpornog imunološkog sistema i kaže da se mora zaštititi protiv zaraza. Razume se, ona to ne čini zato što smatra da smo mi prljavi i zaraženi. Pretpostavljam da joj tako nešto nikada nije palo na pamet.

Ona cmizdri zbog svog pasivnog života koji provodi zaštićena od nesreća i nezgoda jednim suviše sređenim društvom i gomilom suviše brižnih robota. Kako samo ona mora da mrzi sve to!

Ali šta nju ovde ugrožava? Kakva bi joj se nezgoda mogla dogoditi na našoj planeti? Ipak je sa sobom dovela dva robota. U ovoj dvorani smo se okupili da joj odamo počast i da je veličamo, a ona je ipak čak i ovamo dovela svoja dva robota. Eno ih tamo na platformi zajedno s njom. Sada, kada je prostorija dobrim delom osvetljena, možete da ih vidite. Jedan predstavlja imitaciju ljudskog bića i zove se R. Denil Olivav. Drugi je pravi besramni robot, metalne strukture, i njegovo ime je R. Žiskar Reventlov. Pozdravite ih, dragi moji stanovnici Bejlisveta. Oni su rođaci ove žene."

"Šah-mat!" zastenja D. Ž. šapatom.

"Nije još", odvrati Gladija.

Publika je istezala vratove kao da ih je spopao iznenadni svrab, a reč "roboti" strujala je uzduž i popreko po dvorani praćena hiljadama uzdaha.

"Možete ih videti bez po muke", zaori se Gladijin glas. "Denile, Žiskare, ustanite."

Istog časa oba robota koja su se nalazila iza nje ustadoše.

"Pridite mi svaki s jedne strane", reče ona, "tako da moje telo ne

zaklanja vidik. Mada moje telo nije baš dovoljno veliko da bi išta moglo da zakloni.

A sada mi dozvolite da vam neke stvari razjasnim. Ova dva robota nisu došla sa mnom da bi mi služila. Tačno je da oni pomažu u održavanju moje nastambe na Aurori, zajedno sa još pedeset jednim robotom, tako da ja ne obavljam ništa sama, već sve što poželim obavi neki robot. Takav je običaj na svetu na kome živim.

Roboti se razlikuju po složenosti, sposobnosti i inteligenciji - i ova dvojica se, što se toga tiče, kotiraju veoma visoko. Prema mom mišljenju, posebno je Denil robot nad svim robotima, čija inteligencija najpribližnije oponaša ljudsku u onim oblastima gde je moguće vršiti poređenja.

Sa sobom sam pvela samo Denila i Žiskara, ali oni mi nisu od neke velike pomoći. Ako vas baš zanima, sama se oblačim, kupam, sama se služim dok jedem i ne nose me, već sama hodam.

Da li ih koristim kao ličnu stražu? Ne. Tačno je da me oni štite, ali oni isto tako štite i svakog drugog kome je potrebna zaštita. Upravo nedavno, na Solariji, Denil je učinio sve što je bilo u njegovoj moći da zaštiti kapetana Bejlia i bio je spreman da se odrekne svog postojanja da bi mene zaštitio. Da nije bilo njega, brod ne bi mogao biti spašen.

Na ovoj platformi mi sigurno nije potrebna zaštita. Konačno, preko pozornice se proteže polje sile što predstavlja dovoljnu zaštitu. Ja nisam tražila da se ono postavi, ali ono je tu i veća zaštita mi nije potrebna.

Zašto se onda moji roboti nalaze ovde sa mnom?

Oni od vas kojima je poznata priča o Eliji Bejlju, koji je oslobodio Zemlju od njenih gospodara-Svemiraca, koji je bio začetnik nove politike naseljavanja i čiji je sin poveo prvo ljudsko biće na Bejlisvet... zašto bi se on inače takvo zvao... znaju da je Elija Bejli, mnogo pre no što je upoznao mene, saradivao sa Denilom. Saradivao je s njim na Zemlji, na Solariji i na Aurori... u svim svojim velikim slučajevima. Za Denila je Elija Bejli uvek bio 'Partner Elija'. Ne znam da li se ta činjenica javlja u njegovoj biografiji, ali možete mi verovati na reč. I mada Elija Bejli, pošto je bio Zemljanin, u početku nije imao mnogo poverenja u Denila, među njima se ipak razvilo prijateljstvo. Kada je

Elija Bejli umirao, ovde na ovoj planeti, pre više od šesnaest dekada, kada se ovde nalazilo svega nekoliko gomila montažnih kuća okruženih baštama, sa njim se u poslednjim trenucima nije nalazio njegov sin. Niti ja." (U magnovenju je pomislila da će joj glas zadrhtati.) "Poslao je po Denila i poslednjim snagama se borio da poživi dok Denil ne stigne.

Da, ovo je Denilova druga poseta ovoj planeti. Bila sam s njim, ali sam ostala na orbiti." (Nepokolebljivo) "Samo se Denil spustio na planetu, Denil koji je saslušao njegove poslednje reči. Pa, zar vam to ništa ne znači?"

Glas joj postade jači dok je pesnicom udarala kroz vazduh. "Moram li vam reći da biste shvatili? Zar to niste znali? Evo robota koga je Elija Bejli voleo. Da, voleo. Želela sam da vidim Eliju pre no što umre, da se oprostim s njim; ali on je tražio Denila... i evo Denila. To je onaj isti Denil.

A ovaj drugi je Žiskar, koji je Eliju upoznao za vreme njegovog boravka na Aurori i koji je uspeo da mu tamo spase život.

Bez ova dva robota Elija Bejli ne bi ostvario svoj cilj. Svetovi Svemiraca još bi bili nadmoćni, svetovi Naseljivača ne bi postojali i niko od vas se ne bi ovde nalazio. To je jasno meni, a jasno je i vama. Pitam se da li je jasno i gospodinu Tomasu Bistervanu?

Denil i Žiskar predstavljaju imena vredna poštovanja na ovom svetu. Ona se obično daju potomcima Elije Bejlja na njegov zahtev. Stigla sam brodom čiji se kapetan zove Denil Žiskar Bejli. Pitam se koliko je onih pred kojima se sada nalazim... lično ili putem hipertalasa... koji se zovu Denil ili Žiskar? E, pa ovi roboti iza mene su oni roboti na koje treba da vas podsećaju ta imena. Zar njih da optuži Tomas Bistervan?"

Žamor u publici postajao je sve glasnjiji i Gladija podiže molećivo ruke. "Samo trenutak. Samo trenutak. Dozvolite da završim. Nisam vam rekla zašto sam povelala ova dva robota."

Sve se istog časa utiša.

"Ova dva robota", reče Gladija, "nisu zaboravili Eliju Bejlja kao što ga ni ja nisam zaboravila. Protekle dekade ni najmanje nisu potamnele ta sećanja. Kada sam bila spremna da kročim na brod kapetana Bejlja i kada sam znala da se može desiti da posetim

Bejlisvet, kako sam mogla da odbijem Denila i Žiskara i ne povedem ih sa sobom? Želeli su da vide planetu čije postojanje je omogućio Elija Bejli, planetu na kojoj je proveo svoju starost i na kojoj je umro.

Da, oni su roboti, ali su to inteligentni roboti koji su verno i dobro služili Eliju Bejlju. Nije dovoljno samo poštovati sva ljudska bića; treba popštovati i sva inteligentna bića. I tako sam ih dovela ovamo." A zatim, na kraju, zavikavši, postavi pitanje na koje se moralo odgovoriti: "Da li sam pogrešila?"

I dobila je odgovor. Jedno gromoglasno "Ne!" zaorilo se dvoranom, svi su bili na nogama, lupali su šakom o šaku, lupali su nogama o pod, uzvikivali, mahali... bez prestanka... bez prestanka... bez prestanka.

Gladija je promatrala, osmehujući se, i dok se buka nastavljala u beskraj, postala je svesna dve stvari. Prvo, bila je sva u znoju. Drugo, bila je srećnija no ikad u životu.

Izgledalo je kao da je celog života čekala na ovaj trenutak... trenutak kada će ona, koja je odrasla u osamljenosti, moći konačno da otkrije, posle dvadeset tri dekade, da je u stanju da se suoči sa gomilom, da je pokrene i natera da se povinuje njenoj volji.

Slušala je neumoran, bučan odgovor - ne... bez prestanka... bez prestanka...

35.

Dosta kasnije... koliko kasnije nije umela da kaže... Gladija je konačno došla k sebi.

Prvo je počela beskrajna buka, zatim ju je čvrsti klin sastavljen od ljudi iz obezbeđenja sproveo kroz gužvu i gurnuo u beskrajne tunele koji kao da su se spuštali sve dublje i dublje u tlo.

Izgubila je vezu sa D. Ž.-om još u početku, a više nije bila ni sigurna da li su se Denil i Žiskar nalazili uz nju. Želela je da se raspita o njima, ali okruživali su je sve sami nepoznati ljudi. Pala joj je na um umirujuća misao da su roboti verovatno i dalje uz nju, jer bi se nesumnjivo oduprli razdvajanju, a ona bi čula metež da je pokušano išta slično.

Kada je konačno stigla do sobe, njena dva robota su bila s njom. Nije tačno znala gde se nalazi, ali soba je bila prilično velika i čista.

U poređenju sa njenim domom na Aurori ovo je bilo bedno stanište, ali u poređenju sa kabinom na brodu, ova odaja bila je dosta luksuzna.

"Ovde ćete biti sigurni, gospođo", reče poslednji stražar dok je odlazio. "Ako vam išta zatreba, samo nas obavestite." On pokaza na neki uređaj na malom stolu pored kreveta.

Ona se zagleda u njega, ali dok se okrenula da upita šta je to i kako se upotrebljava, on već beše otišao.

"Pa, neka", pomisli ona, "snaći ću se."

"Žiskare", reče ona iscrpljeno, "pronađi koja od ovih vrata vode u kupatilo i izvidi na kom principu radi tuš. Tuš mi je sada neophodan."

Ona oprezno sede, svesna da je oznojena, ne želeći da natopi stolicu svojim znojem. Kada se Žiskar vratio, nju je već počelo sve da boli usled neprirodno ukočenog položaja u kome je sedela.

"Gospođo, tuš radi", reče on, "a temperatura je podešena. Tamo se nalazi i neki čvrsti materijal za koji pretpostavljam da je sapun kao i neka vrsta primitivnog materijala za brisanje, zajedno sa raznim drugim stvarčicama koje bi mogle biti od koristi."

"Hvala, Žiskare", reče Gladija, sasvim svesna da je Žiskar, koji inače nije obavljao takve poslove, uradio upravo ono što je od njega zahtevala. Ali okolnosti menjaju stvari...

Ako bi se moglo reći da joj nikada ranije nije u toj meri bilo potrebno tuširanje, onda takođe nikada ranije nije u toj meri uživala u tuširanju. Pod tušem je provela mnogo više vremena nego što je to bilo potrebno, a kada je završila nije joj čak ni palo na pamet da se zapita da li su peškiri bili na bilo koji način podvrgnuti sterilizaciji sve dok se njima nije obrisala... a tada je već bilo kasno.

Stala je da premeće po stvarima koje je Žiskar položio pred nju... puder, dezodorans, češalj, pasta za zube, fen za kosu... ali nikako nije mogla da pronađe ništa što bi ličilo na četkicu za zube. Na kraju je odustala i poslužila se prstom, što je baš nije zadovoljilo. Nije bilo ni četke za kosu, pa je i zbog toga bila nezadovoljna. Istrljala je češalj sapunom pre no što ga je upotrebila, ali ga je svejedno nerado upotrebila. Pronašla je ogrtač koji joj se učinio podesan za spavanje. Mirisao je od čistoće, ali je, zaključila ona, suviše mlitavo visio.

Denil tiho reče: "Gospođo, kapetan želi da zna da li može da se

vidi s vama."

"Pretpostavljam da može", reče Gladija, još zaposlena oko traženja neke druge odore za noć. "Pusti ga unutra."

D. Ž. je izgledao umoran, čak oronuo, ali kada se okrenula da ga pozdravi, on joj se izmučeno osmehnu i reče: "Teško je poverovati da vam je preko dvadeset tri deкаде."

"Molim? U ovome?"

"To vam samo ide u prilog. Poluprovidno je... Ili možda niste znali?"

Ona pomalo nesigurno spusti pogled na noćni ogrtač, a zatim reče: "Pa neka, ako je to ono što vas zabavlja, ali ja sam svejedno, proživela već dva veka i jednu trećinu od trećeg."

"Niko vam toliko ne bi dao. Mora da ste bili veoma lepi u mladosti."

"Niko mi to nikada nije rekao, D. Ž. Uvek sam mislila da je najviše čemu se mogu nadati, da mi neko kaže kako posedujem prigušeni šarm... Ali kako se koristi ovaj uređaj?"

"Pozivna kutija? Samo dodirnite pravougaonik s desne strane i neko će vas upitati kako vas može uslužiti, a posle vi nastavljate."

"Dobro. Biće mi potrebna četkica za zube, četka za kosu i odeća."

"Sam ću se postarati da dobijete četkicu za zube i četku za kosu. A o odeći smo se već pobrinuli. U ormanu vam visi kesa sa odećom. Uverićete se da se u njoj nalaze stvari po poslednjoj bejllisvetskoj modi, koje vam se, razume se, ne moraju svideti. A neću vam ni jemčiti da će vam odgovarati. Većina žena sa Bejllisveta je viša od vas, a sve su sasvim sigurno šire i deblje... Ali to nije važno. Mislim da ćete u osami provesti veoma malo vremena."

"Zašto?"

"Pa, gospođo. Čini mi se da ste večeras održali govor, i koliko se sećam, niste želeli da sednete iako sam vam više puta predlagao da to učinite."

"Mislim da je bio dosta uspešan, D. Ž."

"I bio je. Bio je to pravi uspeh." D. Ž. se široko osmehnu i počea po desnoj strani brade kao da veoma pažljivo odmerava reči. "Međutim, svaki uspeh se plaća. Mogao bih bez ustezanja da kažem da ste, u ovom trenutku, najpoznatija osoba na Bejllisvetu i svaki

stanovnik Bejlisveta želi da vas vidi i dodirne. Ako bismo vas bilo gde izveli, to bi pretpostavljalo da će istog časa doći do nereda. Bar dok se stvari ne smire. Ne možemo znati koliko će to potrajati.

A zatim, tu su i ratni jastrebovi koji sada vrište, ali kada se sutra stvari slegnu, kada se hipnoza i histerija stišaju, biće užasno besni. Ako starcu Bistervanu nije palo na pamet da vas ubije odmah posle održanog govora, do sutra će mu životna preokupacija postati da vas usmrti na laganim mukama. A tu su i ljudi iz njegove stranke koji bi mogli da pokušaju da iziđu u susret ovom malom starčevom ćefu.

Zato ste sada ovde, gospođo. Zato ovu sobu, ovaj sprat, ceo ovaj hotel nadzire ne znam koliko vodova ljudi iz obezbeđenja, među kojima se nadam da nema prikrivenih ratnih jastrebova. A pošto sam bio u tesnoj vezi s vama u ovoj igri junaka i junakinja, i ja sam ovde zatarabljen i ne mogu da izađem."

"Oh", reče Gladija bezizražajno. "Žao mi je zbog toga. Znači da ne možete posetiti svoju porodicu."

D. Ž. slegnu ramenima. "Trgovci, u stvari, i nemaju baš neku pravu porodicu."

"Onda, vašu prijateljicu."

"Preživeće... Verovatno lakše nego ja." On zamišljeno uperi pogled u Gladiju.

Gladija jednolično reče: "Nemojte o tome čak ni razmišljati, kapetane."

D. Ž. podiže obrve. "Ne možete me sprečiti da o tome razmišljam, gospođo, ali preduzeti neću ništa."

Gladija nastavi: "Šta mislite, koliko ću ostati ovde? Ozbiljno."

"Zависи od uprave."

"Uprave?"

"Naše petočlano izvršno veće, gospođo. Petoro ljudi", on podiže šaku sa raširenim i ispruženim prstima, "od kojih svako služi pet godina uglavnom se kolebajući, sa po jednom izmenom svake godine, plus specijalni izbori u slučaju smrti ili nesposobnosti. Tako se obezbeđuje kontinuitet i smanjuje opasnost od vladavine pojedinaca. To takođe znači da se svaka odluka mora razmotriti, a za to je potrebno vreme, ponekad više vremena nego što ga imamo."

"Trebalo bi da pomislim", reče Gladija, "kako u slučaju da je jedan od petorice odlučan i uticajan pojedinac..."

"Da bi on mogao svoje poglede nametnuti ostalima. Povremeno su se takve stvari i dešavale, ali sadašnja vremena nisu jedna od tih... ako razumete šta hoću da kažem. Stariji upravitelj je Genovus Pandaral. On u suštini uopšte nije zao, ali je neodlučan... a to je ponekad isto. Nagovorio sam ga da pusti vaše robote s vama na pozornicu i to se pokazalo kao loše. Jedan nula protiv nas oboje."

"Ali zašto je to bilo loše? Ljudi su bili zadovoljni."

"Suviše zadovoljni, gospođo. Želeli smo da budete naša mezimica - naša Svemirka-junakinja koja će nam pomoći da javno mišljenje ostane hladno tako da ne ulećemo u prevremeni rat. Uspešno i dugo ste živeli, a uspeli ste da ih nagnate da kliču kratkovečnosti. Ali zatim ste ih naterali da kliču i robotima, a mi to ne želimo. Nismo baš radi da čujemo ljude kako javno kliču bratstvu sa Svemircima."

"Ne želite prevremeni rat, ali ne želite ni prevremeni mir. Je li u tome stvar?"

"Dobro rečeno, gospođo."

"Ali šta onda želite?"

"Želimo Galaksiju, celu Galaksiju. Želimo da naselimo i nastanimo svaku planetu u njoj koja je pogodna za život - i ni manje ni više, želimo da osnujemo galaktičko carstvo. Ne želimo da se Svemirci mešaju u to. Mogu ostati na vlastitim svetovima i živeti u miru kako god žele, ali ne smeju se mešati."

"Ali to znači da ćete ih prikovati za njihovih pedeset svetova, kao što smo mi držali prikovane Zemljane na Zemlji tokom tolikih godina. Isti ste kao Bistervan."

"Situacija je drugačija. Zemljanima je bilo onemogućeno da se šire. Vi, Svemirci, ne posedujete taj potencijal. Izabrali ste dugovečnost i robote i taj potencijal je nestao. Čak više nemate ni pedeset svetova. Solarija je napuštena. S vremenom će i drugi otići. Naseljivačima nije u interesu da guraju Svemirce stazom uništenja, ali zašto da se mešamo u njihov dobrovoljni izbor? Vaš govor je nagovestio jednu takvu težnju."

"Drago mi je. Šta ste mislili da ću reći?"

"Kazao sam vam. Mir i ljubav - i da ćete sestiti. Mogli ste da završite za otprilike jedan minut."

Gladija ljutito reče: "Ne mogu verovati da ste očekivali da ću počinuti neku sličnu ludost. Kakvo ste to mišljenje imali o meni?"

"Kakvo ste vi sami mišljenje imali o sebi... na smrt ste se uplašili da progovorite. Otkud smo mogli znati da imamo posla s jednom luckastom ženom koja bi u pola sata mogla da ubedi stanovnike Bejlisveta da treba klicati nečemu za šta ih mi pola života ubeđujemo da je nedostojno klicanja? Ali ovakav razgovor nas nikuda neće odvesti", on s mukom ustade, "i meni je potrebno tuširanje i bilo bi dobro da uhvatim nešto noćnog sna... ako budem mogao. Vidimo se sutra."

"Ali kada ćemo saznati šta će upravnici odlučiti da učine sa mnom?"

"Kada oni saznaju, što ne mora biti tako skoro. Laku noć, gospođo."

36.

"Nešto sam otkrio", reče Žiskar bezosećajnim glasom. "Do tog otkrića sam došao zahvaljujući tome što sam se prvi put našao pred hiljadama ljudskih bića. Da mi se to dogodilo pre dva veka, do otkrića bih još onda došao. Da se nikada nisam našao pred toliko ljudi, nikada ne bih ni došao do ovog otkrića.

Razmisli samo, tim povodom, u koliko bih ključnih tačaka mogao lako da proniknem, ali nikada to nisam učinio niti ću ikada učiniti, jednostavno zbog toga što nikada neću biti u prilici. Ostaću neznalica sem u slučajevima gde mi okolnosti budu išle na ruku, ali ne mogu računati na okolnosti."

Denil reče: "Nisam mislio, prijatelju Žiskare, da bi gospođa Gladija, koja je svoj dugi život provela povučeno, mogla tako staloženo da se pojavi pred hiljadama ljudi. Mislio sam da uopšte neće biti sposobna da progovori. Kada se pokazalo da je u stanju, pretpostavio sam da si to ti udesio pošto si prethodno otkrio da to možeš učiniti, a da je ne povrediš. Da li se u tome sastojalo tvoje otkriće?"

Žiskar reče: "Prijatelju Denile, usudio sam se jedino da olabavim

svoga nekoliko niti koje su je inhibirale, svega onoliko njih koliko je bilo dovoljno da izgovori nekoliko reči koje bi ostali mogli čuti."

"Ali ona je učinila mnogo više od toga."

"Pošto sam izvršio mikroskopsko podešavanje, okrenuo sam se mnoštvu umova iz publike. Nikada ih nisam iskusio u tolikom broju, kao, uostalom, ni gospođa Gladija, tako da sam bio u istoj meri zaprepašćen kao i ona. U početku mi se činilo da ne bih mogao ništa preduzeti u toj neizmernoj mentalnoj povezanosti koja se razbijala o mene. Osećao sam se bespomoćno.

Ali potom sam u njoj uočio tragove prijateljstva, znatiželje, interesovanja... ne mogu to opisati rečima... kao i izvesnu dozu naklonosti prema gospođi Gladiji. Poigrao sam se s onim što je u sebi sadržavalo tu dozu naklonosti, malo sam negde pritegao, negde pojačao, ali sve to tek neprimetno. Želeo sam da je bar malo ohrabre, kako ja više ne bih morao da se petljam sa umom gospođe Gladije. To je sve što sam učinio. Ne znam koliko sam odgovarajućih niti dotakao. U svakom slučaju, ne mnogo."

Denil reče: "I šta je bilo onda, prijatelju Žiskare?"

"Otkrio sam, prijatelju Denile, da sam pokrenuo nešto autokatalitično. Svaka nit koju sam ojačao ojačala je istovetnu susednu nit, a te dve zajedno ojačale su nekoliko susednih. Više ništa nisam morao da uradim. Neprimetne kretnje, tihi zvuci i tek neznatni pogledi koji su stavljali do znanja da se neko slaže sa onim što je gospođa Gladija rekla hrabрили su ostale.

Tada sam pronašao nešto još čudnije. Sve te male nagoveštaje podrške, koje sam mogao da uočim samo zato što su umovi bili za mene otvoreni, mora da je na neki način uočavala i gospođa Gladija, jer je ostale inhibicije u svom umu savladala bez mog uplitanja. Počela je da govori brže, samouverenije, a publika je uzvraćala spremnije no ikada ranije... bez mog uplitanja. Na kraju je nastupila histerija, oluja, nepogoda koja se sastojala od mentalne grmljavine i sevanja toliko jakog da sam morao zatvoriti svoj um pred tim ili bih u protivnom preopteretio svoja kola.

Nikada, u celom svom postojanju, nisam naišao na nešto slično, pa ipak sve je započelo time što sam u celoj toj gomili izvršio svega neznatna podešavanja, podešavanja koja sam inače u prošlosti

primenjivao na šačici ljudi. U stvari, pretpostavljam da se taj efekat proširio sa publike koja mi je mentalno bila dostupna - na onaj veći deo publike preko hipertalasa."

Denil reče: "Ne shvatam kako je to moguće, prijatelju Žiskare."

"Ne shvatam ni ja, prijatelju Denile. Ja nisam ljudsko biće. Ja ne osećam direktno dejstvovanje nekog ljudskog uma sa svim njegovim složenostima i suprotnostima, tako da ne mogu da razaberem mehanizme kojima umovi reaguju. Ali očigledno je da je mnogo lakše upravljati gomilom nego pojedincem. To izgleda paradoksalno. Da bi se pomerilo nešto teže potrebno je uložiti više snage nego za nešto lakše. Većoj energiji neophodno je suprostaviti se većom snagom nego manjoj energiji. Da bi se prešla velika razdaljina potrebno je više vremena nego da bi se prešla mala razdaljina. Zašto bi onda bilo lakše pokolebati mnogo ljudi nego nekolicinu? Ti razmišljaš poput ljudskih bića, prijatelju Denile. Možeš li ti to objasniti?"

Denil reče: "Sam si rekao, prijatelju Žiskare, da je u pitanju bio autokatalitički efekat, nešto nalik na zarazu. Jedna jedina varnica može zapaliti celu šumu."

Žiskar je ćutao i činilo se da je zadubljen u misli. Zatim reče: "Ali nije razum zarazan, već osećanja. Gospođa Gladija je izabrala argumente za koje je mislila da će pokrenuti osećanja publike. Nije ni pokušala da se raspravlja sa njima. Znači, moglo bi se reći da što je gomila veća, lakše ju je pokolebati osećanjem nego razumom."

"Pošto postoji svega nekoliko osećanja, a razuma mnogo, lakše je predvideti ponašanje gomile nego ponašanje jedne jedine osobe. S druge strane, pak, to znači da ako bi trebalo stvoriti zakone koji omogućuju da se predvidi tok istorije, onda se mora uzeti u obzir brojno stanovništvo, što brojnije to bolje. To bi samo po sebi moglo predstavljati prvi zakon psihoistorije, ključ za izučavanje ljudskosti. Ipak..."

"Da?"

"Pogađa me što to ranije nisam shvatio samo zato što nisam ljudsko biće. Jedno ljudsko biće bi, možda, instiktivno razumelo vlastiti um u dovoljnoj meri da shvati kako treba upravljati sebi sličnima. Gospođa Gladija je bez ikakvog iskustva u obraćanju

velikim gomilama savršeno obavila posao. Bili bismo još bolji da je sa nama bio neko poput Elije Bejlja. Prijatelju Denile, zar ne misliš na njega?"

Denil reče: "Da li ti to možeš da vidiš njegov lik u mom umu? To je iznenađujuće, prijatelju Žiskare."

"Ne vidim ga, prijatelju Denile. Ne mogu da primam tvoje misli. Ali mogu da iskusim osećanja i raspoloženje - tvoj um je sada takav, da na osnovu dosadašnjeg iskustva, znam da misliš na Eliju Bejlja."

"Gospođa Gladija je pomenula da sam ja poslednji video partnera Eliju Bejlja živog, pa sam u sećanju ponovo preslušavao te trenutke. Ponovo mislim na ono što je rekao."

"Zašto, prijatelju Denile?"

"Tragam za značenjem. Osećam da je bilo važno."

"Kako bi ono što je kazao moglo imati i neko drugo značenje od onoga koje izvire iz samih reči? Da je u tome bilo ikakvog skrivenog značenja, Elija Bejli bi to jasno i kazao."

"Možda", reče lagano Denil, "partner Elija nije ni sam shvatio značenje svojih reči."

POSLE GOVORA

37.

Sećanje!

Ležalo je u Denilovom umu poput neke zatvorene knjige beskrajnih pojedinosti, koja mu je uvek stajala na raspolaganju. Neke delove često je prizivao zbog obaveštenja koja su sadržali u sebi, ali svega je nekoliko bilo onih koja je oživljavao u sećanju zato što bi poželeo da im oseti aromu. Tih nekoliko se uglavnom odnosilo na Eliju Bejlja.

Pre mnogo dekada, Denil je došao na Bejlisvet dok je Elija Bejli još bio živ. Sa njim je stigla i gospođa Gladija, ali pošto su ušli na orbitu oko Bejlisveta, Bentli Bejli se vinuo u visine u svom malom brodu da ih dočeka i bio doveden na njihovu letelicu. Tada je već izgledao kao prilično čvornovat, sredovečan muškarac.

Zagledao se u Gladiju pomalo neprijateljski i rekao: "Vi ga ne možete videt, gospođo."

A Gladija, koja je plakala, upita: "Zašto?"

"On to ne želi, gospođo, i ja moram poštovati njegove želje."

"Ne mogu da verujem, gospodine Bejli"

"Imam to i napismeno, kao i snimljeno, gospođo. Ne znam, da li možete da prepoznate njegov rukopis ili glas, ali dajem vam časnu reč da je ovo on napisao i da je ovo njegov glas, a takođe vam dajem časnu reč da na njega nije vršen nikakav pritisak čiji je cilj bio da se izmami nešto slično."

Ona je zatim otišla u svoju kabinu da na miru pročita poruku i sasluša glas. Malo kasnije se ponovo pojavila... sva skrhana... ali uspela je odlučno da kaže: "Denile, sam ćeš se spustiti da ga vidiš. Tako on želi. Ali izvestićeš me o svemu što će se tamo dogoditi ili reći."

"Dobro, gospođo", reče Denil.

Denil se spustio Bentlijevim brodom. Tokom putovanja Bentli mu je kazao: "Robotima nije dozvoljen pristup na ovaj svet, Denile, ali u tvom slučaju napravljen je izuzetak, jer je to želja moga oca, kao i zbog toga što njega ovde veoma poštuju. Nadam se da shvataš da

ja lično nemam ništa protiv tebe, ali tvoje prisustvo ovde mora biti krajnje ograničeno. Bićeš odveden pravo do mog oca. Kada on završi s tobom, smesta ćeš biti vraćen na orbitu. Shvataš li?"

"Shvatam, gospodine. Kako je vaš otac?"

"Umire", reče Bentli, možda namerno osorno.

"To mi je jasno", reče Denil, kome je glas vidljivo podrhtavao, ne usled običnih osećanja, već stoga što je svest o smrti jednog ljudskog bića, bez obzira na to koliko bila neizbežna, stvarala nered na njegovim pozitronskim moždanim stazama. "Hoću da kažem, koliko mu je još vremena preostalo?"

"Trebalo bi da je već umro. Održavala ga je u životu samo želja da tebe vidi."

Spustili su se. Bio je to veliki svet, ali naseljen deo... ako je to bilo sve... bio je mali i jadan. Dan je bio oblačan i nedavno je padala kiša. Široke, prave ulice bile su puste, kao da i ono malo stanovništva koje je tu živelo nije bilo raspoloženo da se okupi kako bi buljilo u jednog robota.

Površinskim vozilom prošli su kroz tu pustoš i stigli do jedne nešto veće i istaknutije kuće. Ušli su zajedno. Kod jednih od unutrašnjih vrata Bentli zastade.

"Moj otac je tamo unutra", reče on tužno. "Trebalo da uđeš sam. On ne želi da budem unutra dok si ti tamo. Uđi. Možda ga nećeš prepoznati."

Denil zakorači u polutamnu sobu. Oči mu se brzo privikoše i on postade svestan jednog tela prekrivenog čaršavom, unutar plastične čaure koja se mogla nazreti samo po svom slabom svetlucanju. Svetlo u sobi se nešto pojača tako da je Denil sada mogao jasno da razazna lice.

Bentli je bio u pravu. Denil na njemu nije video ništa što bi ga podsećalo na starog partnera. Oči su bile zatvorene i Denilu se činilo da on, u stvari, gleda u mrtvaca. Nikada ranije nije video nijedno mrtvo ljudsko biće, a kada mu je to sada palo na pamet, on posrnu i učini mu se da neće uspeti da se održi na nogama.

Ali starčeve oči se otvoriše i Denil povraća ravnotežu, mada je i dalje osećao neuobičajenu slabost.

Oči se zagledaše u njega i preko blelih, ispucalih usana prelete

jedan slabi smešak.

"Denile. Moj stari prijatelju Denile." U tom šapatu uspeo je da nazre slabi prizvuk nekadašnjeg glasa Elije Bejlja koji je upamtio. Ispod čaršava se lagano pomoli jedna ruka i Denilu se učini da je konačno uspeo da prepozna Eliju.

"Partneru Elija", reče on nežno.

"Hvala ti... hvala ti što si došao."

"Bilo mi je važno da dođem, partneru Elija."

"Bojao sam se da ti možda neće dozvoliti. Oni... drugi... čak i moj sin... misle o tebi kao o nekom robotu."

"Ja jesam robot."

"Ne za mene, Denile. Nisi se promenio, zar ne? Ne vidim te jasno, ali čini mi se da si isti onakav kakvog te se sećam. Kada sam te poslednji put video? Pre dvadeset devet godina?"

"Tako je... i za sve to vreme, partneru Elija, nisam se promenio, što znači da ipak jesam robot."

"Ali zato sam se ja promenio, i to mnogo. Nije trebalo da ti dopustim da me vidiš ovakvog, ali bio sam suviše slab i nisam mogao odoleti želji da te još jednom vidim." Izgledalo je kao da je Bejljev glas postao nešto jači, kao da ga je osnažio pogled na Denila.

"Drago mi je što te vidim, partneru Elija, bez obzira na to koliko si se promenio."

"A gospođa Gladija? Kako je ona?"

"Dobro je. Došla je sa mnom."

"Nije valjda..." U glasu mu se pojavi bolna uzbuđenost dok je pokušavao da pogledom obuhvati prostoriju.

"Nije na ovom svetu, ali još se nalazi na orbiti. Bilo joj je objašnjeno da vi ne želite da je vidite... i ona je shvatila."

"To nije tačno. Želim da je vidim, ali uspeo sam da odolim tom iskušenju. Ona se nije promenila, zar ne?"

"Još izgleda kao onda kada ste je poslednji put videli. "

"Dobro. Ali nisam mogao dozvoliti da ona mene ovakvog vidi. Nisam mogao dozvoliti da joj ovakav ostanem u sećanju. S tobom je drugačije."

"To je stoga što sam ja robot, partneru Elija."

"Prestani to da naglašavaš", reče čovek na samrti mrzovoljno. "Meni ne bi više značio, Denile, ni da si čovek."

Izvesno vreme je ostao da leži ćuteći, a zatim reče: "Sve ove godine nikada je nisam video preko hipertalasa, nikada joj nisam pisao. Nisam smeo sebi dozvoliti da se mešam u njen život... Je li Gladija još udata za Gremionisa?"

"Jeste, gospodine."

"Srećna?"

"O tome ja ne sudim. Ne ponaša se na način koji bi se mogao opisati kao nesrećan."

"Deca?"

"Dozvoljenih dvoje."

"Nije se ljutila što nisam stupio s njom u vezu?"

"Mislim da je razumela vaše pobude?"

"Da li me ikada... pominje?"

"Gotovo nikada, ali Žiskar je uveren da često misli na vas."

"Kako je Žiskar?"

"Funkcioniše kako treba... na način koji vam je poznat."

"Znači, ti znaš... za njegove sposobnosti."

"Rekao mi je, partneru Elija."

Bejli je ponovo ostao da leži ćuteći. Zatim se pokrenuo i rekao: "Denile, tražio sam da dođeš kako bih utažio svoju sebičnu želju da te vidim, da se sam uverim da se nisi promenio, da još postoji dah velikih dana moga života, da me se sećaš i da nećeš prestati da me se sećaš. Ali takođe želim nešto da ti kažem.

Uskoro ću umreti i znam da će ta vest stići do tebe. Čak i ako ne budeš ovde, već na Aurori, ta vest će stići do tebe. Moja smrt predstavljaće galaktičku vest." Njegova prsa se izdigoše pri slabom i jedva čujnom smehu. "Ko bi to nekada mislio?"

Zatim nastavi: "Razume se da će i Gladija to čuti, ali Gladija je svesna da moram umreti i ona će tu činjenicu prihvatiti ma koliko bila tužna zbog nje. Međutim, plašim se kako će to delovati na tebe, pošto si ti... kao što sam stalno ponavljaš, a ja poričem... robot. U ime starih vremena mogao bi osetiti da je tvoja dužnost da me održiš u životu, pa bi činjenica da to nisi u stanju mogla možda pogubno da deluje na tebe. Dozvoli mi stoga da s tobom popričam o tome."

Bejljev glas je sve više slabio. Iako je Denil nepomično sedeo, njegovo lice je na neobičan način odražavalo ono što je osećao. Izražavalo je zabrinutost i tugu. Bejljeve oči bile su sklopljene tako da nije bio u stanju to da vidi.

"Moja smrt, Denile", reče on, "nije važna. Kao što nije važna smrt nijednog pojedinca među ljudskim bićima. Onaj ko umire za sobom ostavlja svoje delo - i to je ono što u potpunosti ne umire. To nikada u potpunosti ne umire dogod postoji čovečanstvo. Razumeš li šta hoću da kažem?"

Denil odvrati: "Da, partneru Elija."

"Rad svakog pojedinca doprinosi sveukupnosti i tako postaje večni deo te sveukupnosti. Sveukupnost ljudskih života... prošla, sadašnja i ona koja će tek doći... obrazuje tapiseriju koja postoji već mnogo desetina hiljada godina i koja je sve to vreme postajala sve tananija, celovitija i lepša. Čak su i Svemirci izdanci te tapiserije i oni, takođe, doprinose tananosti i lepoti njenog ustrojstva. Pojedinačni život je jedna nit u toj tapiseriji, a šta je jedna nit u poređenju sa celinom?"

"Denile, neka ti um čvrsto bude usredsređen na tu tapiseriju i ne dozvoli da na tebe utiče jedna izvučena nit. Postoji mnogo drugih niti, svaka od njih je vredna, svaka doprinosi..."

Bejli je prestao da govori, ali je Denil i dalje strpljivo čekao.

Bejli otvori oči i, zagledavši se u Denila, lagano se namršti.

"Još si ovde? Vreme je da pođeš. Rekao sam ti ono što sam nameravao da ti kažem."

"Ne želim da pođem, partneru Elija."

"Moraš. Ne mogu više da zadržavam smrt. Umoran sam... očajno umoran. Želim da umrem. Vreme je."

"Mogu li da ostanem do kraja?"

"Ja to ne želim. Ako umrem dok me gledaš to bi moglo gadno da utiče na tebe uprkos svim mojim rečima. Pođi sada. To je... naređenje. Dozvoliću ti da budeš robot ako to želiš, ali u tom slučaju, moraš ispunjavati moja naređenja. Ni na koji način mi ne možeš spasiti život, tako da ništa ne sputava drugi zakon. Pođi!"

Bejljev prst se drhtavo uperi ka njemu i on reče: "Zbogom, prijatelju Denile."

Denil se lagano okrenu, izvršavajući Bejlieva naređenja s neizrecivom teškoćom. "Zbogom partneru..." On zastade, a zatim reče, pomalo promuklo: "Zbogom, prijatelju Elija."

U sledećoj prostoriji Denila dočeka Bentli. "Da li je još živ?"

"Bio je dok sam izlazio."

Bentli uđe, ali se gotovo istog časa vrati. "Više nije. Video te je i... i umro."

Denil je morao da se osloni na zid. Prošlo je izvesno vreme pre no što je ponovo uspeo da se uspravi.

Bentli odvrati pogled, sačeka, a zatim se zajedno vratiše do malog broda i krenuše ka orbiti gde ih je čekala Gladija.

I ona je prvo pitala da li je Elija Bejli još živ, a kada su joj pažljivo saopštili da nije, ona se okrenula i suvih očiju uputila ka svojoj kabini da se isplače.

37a.

Denil je nastavio da prati svoju misao kao da mu oštro podsećanje na Bejlievu smrt u svim njenim pojedinostima nije istog časa doprlo do svesti. "Pa ipak, sada, u svetlosti govora gospođe Gladije, mogu nešto bolje da razumem ono što je partner Elija tada rekao."

"Kako to misliš?"

"Nisam još siguran. Teško je razmišljati u pravcu u kome ja pokušavam da razmišljam."

"Čekaću koliko god da bude potrebno", reče Žiskar.

38.

Genovus Pandaral bio je visok, ali ne i vrlo star, iako mu je gusta kosa bila seda, kao i čupavi zalisci, što mu je davalo dostojanstven i lako raspoznatljiv izgled. Opšti utisak vođe koji je ostavljao pomagao mu je u napredovanju, ali kao što je i sam bio svestan, njegova pojava zračila je većom snagom nego što ju je on posedovao.

Kada je jednom bio izabran u upravni odbor, dosta ga je brzo napustio prvobitni zanos. Nije bio za taj posao i to mu je svake godine, dok su ga prema nekom automatizmu gurali na više stepenike, bivalo sve jasnije. Sada je bio stariji upravnik.

I za sva vremena će ostati stariji upravnik!

U stara vremena, upravljanje nije predstavljalo ništa. U vreme Nefli Morlera, pre osam dekada, isti taj Morler koga su uvek đacima isticali kao najvećeg od svih upravnika, nije bio ništa. Šta je onda predstavljao Bejlisvet? Tek jedan mali svet, šaćicu farmi, desetak gradova okupljenih oko prirodnih linija komunikacije. Ukupan broj stanovnika nije prelazio pet miliona, najvažniji izvozni artikli bili su sirovo drvo i nešto malo titanijuma.

Svemirci nisu obraćali pažnju na njih, zahvaljujući manje-više povoljnom uticaju Hana Fastolfa sa Aurore i život je bio jednostavan. Ljudi su, kad god su to hteli, mogli da putuju nazad na Zemlju... ako bi se uželeli kulture ili tehnologije... a postojao je i stalan priliv Zemljana-imigranata. Moćno stanovništvo Zemlje bilo je neiscrpno.

Zašto onda Morler nije mogao biti veliki upravnik? Nije imao šta da radi.

I u budućnosti će upravljanje ponovo postati jednostavno. Pošto su Svemirci nastavili da se degenerišu (svakom đaku je rečeno da će se to dogoditi, da se moraju zaplesti u protivurečnost vlastitog društva... mada Pandaral ponekad baš nije bio ubeđen u to, iako je to odista bilo izvesno) i pošto su Naseljivači nastavili da uvećavaju svoj broj i da jačaju, uskoro će nastupiti vreme kada će život ponovo biti siguran. Naseljivači će živeti u miru i razviće vlastitu tehnologiju do krajnjih mogućnosti.

Kada se Bejlisvet popuni, poprimiće razmere i načine života druge Zemlje, kao što će biti slučaj i sa svim ostalim svetovima, dok će tu i tamo u još većem broju nicali novi svetovi, konačno obrazujući veliko galaktičko carstvo. A Bejlisvet će zasigurno, kao najstariji i najpoznatiji od svih svetova Naseljivača, uvek zauzimati prvo mesto u tom carstvu, pod blagonaklonom i stalnom upravom majke Zemlje.

Ali Pandaral nije bio stariji upravnik u prošlosti. Kao što neće biti ni u budućnosti. Bio je sada.

Han Fastolf je bio mrtav, ali je zato Kelden Amadiro bio živ. Amadiro je pre dvadeset dekada bio protiv toga da se Zemlji dozvoli da šalje Naseljivače, a živio je još i sada i nastavljao da pravi neprilike. Svemirci su i dalje bili suviše jaki da bi se mogli zanemariti; Naseljivači još nisu bili dovoljno jaki da bi samouvereno mogli krenuti

napred. Morali su, stoga, na neki način da drže Svemirce na odstojanju dok se ravnoteža ne pomeri dovoljno u njihovu korsit.

Zadatak da drži Svemirce na uzdi, a Naseljivačima da ne dozvoli da izgube svoju odlučnost, a ipak da ostanu razboriti, pao je na Pandaralova pleća više nego na bilo čija... To je, međutim, bio zadatak koji mu se nije ni dopadao niti je želeo da ga se prihvati.

Sada je bilo jutro, hladno, sivo jutro koje je obećavalo još snega... mada to nije predstavljalo nikakvo iznenađenje... i on je sam išao hotelom. Nije želeo da ga iko prati.

Stražari iz obezbeđenja, koji su bili na dužnosti, stadoše u stavu mirno dok je prolazio i on im umorno otpozdravi. Zatim zapodenu razgovor sa kapetanom straže koji mu pođe u susret. "Ima li nepritilika, kapetane?"

"Nema, upravniče. Sve je mirno."

Pandaral klimnu. "U kojoj sobi je smešten Bejli? - Ah. Da li su Svemirka i njeni roboti dobro čuvani? - Dobro."

On krenu dalje. Sve u svemu, D. Ž. se dobro poneo. Napuštenu Solariju su trgovci mogli koristiti kao gotovo neiscrpan izvor robota i kao izvor velikih zarada... mada zarade ne bi trebalo uzimati kao prirodni ekvivalent za svetsku bezbednost, pomisli mrzovoljno Pandaral. Ali Solariju sa njenim zamkama trebalo je ostaviti na miru. Nije bila vredna rata. D. Ž. je dobro učinio što je odmah otišao odande.

Pametno je postupio i što je sa sobom poneo nuklearni pojačivač. Do sada su takvi uređaji bili u toj meri glomazni da su se mogli koristiti samo u ogromnim i skupim postrojenjima projektovanim za uništavanje invazivnih letelica... a ovi nikada nisu prevazišli čak ni fazu planiranja. Bili su suviše skupi. Manji i jeftiniji modeli su im apsolutno bili potrebni, tako da je D. Ž. bio u pravu kada je pretpostavio da je mnogo važnije doneti kući jedan solarijanski pojačivač nego sve robote koji postoje na tom svetu. Taj pojačivač će neizmerno pomoći naučnicima Bejlisveta.

A ipak, ako je jedan svet Svemiraca imao ručni pojačivač, zašto ga ne bi imali i ostali? Zašto ga ne bi imala Aurora? Ako je oružje te vrste postalo dovoljno malo da se može smestiti na ratne brodove, jedna flota Svemiraca bila bi u stanju da zbriše bilo koji broj

naseljivačkih brodova, bez po muke. Koliko su odmakli u tom razvoju? I kako brzo je Bejlisvet mogao da napreduje u istom pravcu uz pomoć pojačivača koji je D. Ž. doneo?

On se najavi na vratima D. Ž.-ove hotelske sobe, zatim uđe, ne sačekavši na odgovor, i sede, opet ne sačekavši da ga ponude. Bilo je i nekih korisnih povlastica koje su pratile položaj starijeg upravnika,

D. Ž. promoli glavu iz kupatila i reče ispod peškira kojim je upravo brisao kosu: "Bila mi je želja da pozdravim vašu upravničku ekselenciju na odgovarajući način, ali zatekli ste me u nepovoljnom položaju, pošto sam u krajnje nedostojnoj i teškoj situaciji, jer sam upravo izašao ispod tuša."

"Oh, zaveži", reče Pandaral zlovoljno.

Obično je uživao u D. Ž.-ovom neukrotivom peckanju, ali sada to nije bio slučaj. U nekim stvarima nikada, zapravo, nije shvatao D. Ž.-a. D. Ž. je bio Bejli, direktni potomak velikog Elije i osnivača, Bentlija. Zbog toga je bio kao stvoren za mesto upravnika, a još više zbog svog prijatnog ophođenja kojim je naprosto plenio javnost. Pa ipak, izabrao je da bude trgovac, a život trgovca je bio težak i opasan. Čovek se mogao obogatiti, ali s većom verovatnošću je mogao računati da će biti ubijen... ili, što je bilo još gore, da će pre vremena ostareti.

Poziv trgovca je D. Ž.-a ponekad, uz to, i odvodio sa Bejlisveta na putovanja duga mesecima, a Pandaral je više voleo da sasluša njegov savet nego savet većine glavešina iz svog ministarstva. Čovek nije uvek mogao biti siguran kada je D. Ž. ozbiljan, ali i pored toga, vredelo ga je saslušati.

Pandaral s naporom reče: "Mislim da govor te žene nije baš najbolja stvar koja je mogla da nas zadesi."

D. Ž., koji je uglavnom bio odeven, slegnu ramenima. "Ko je to mogao predvideti?"

"Ti si mogao. Mora da si proučio njenu prošlost... kada si se odlučio da je dovedeš."

"Proučio sam njenu prošlost, upravniče. Provela je preko tri dekade na Solariji. Solarija je bila ta koja ju je oblikovala, a na njoj je živela potpuno okružena robotima. Ljudska bića viđala je samo

putem holografskih slika, sem svog muža - a ni on je nije baš često posećivao. Kada je stigla na Auroru, bilo joj je teško da se prilagodi, a i tamo je uglavnom živela sa robotima. Nikada za dvadeset tri dekade nije se našla pred više od, sve u svemu, dvadeset ljudi, uzimajući u obzir i njena četiri muža. Mislio sam da neće biti u stanju da izgovori više od nekoliko reči... ako joj i to pođe za rukom. Otkud sam mogao da znam da je demagog."

"Mogao si je zaustaviti, kada si to konačno shvatio. Sedeo si pored nje."

"Da li ste želeli da dođe do izgređa? Ljudi su uživali. Bili ste tamo. Znao da jesu. Da sam je primorao da sedne, popeli bi se na pozornicu. Konačno, upravniče, ni vi niste pokušali da je zaustavite."

Pandaral pročisti grlo. "U stvari, imao sam nameru da to učinim, ali svaki put kada bih se osvrnuo, uhvatio bih pogled njenog robota... onog koji izgleda kao robot."

"Žiskara. Da, pa šta? On vas ne bi povredio."

"Znam. Pa ipak, unervozio bi me i na neki način izbacivao iz koloseka."

"Pa, nije ni važno, upravniče", reče D. Ž. Sada je već bio potpuno obučen, te pokaza gostu poslužavnik sa doručkom. "Kafa je još topla. Poslužite se pecivom i džemom, ako želite. Proći će to. Mislim da javnost baš neće preplaviti ljubav prema Svemircima i da to neće osujetiti našu politiku. Moglo bi čak poslužiti svrsi. Ako Svemirci čuju za ovo, to bi moglo ojačati Fastolfov stranku. Fastolf je možda mrtav, ali njegova stranka nije... ne sasvim... i trebalo bi da ohrabrimo njihovu politiku umerenosti."

"Razmišljam", reče Pandaral, "o kongresu svih Naseljivača koji će se održati za pet meseci. Moraću da slušam bezbrojne sarkastične primedbe o umerenosti Bejlisveta i o tome kako ovdašnji žitelji vole Svemirce. Što je svet manji", dodade on mračno, "to je naklonjeniji ratnim jastrebovima, kažem ti."

"Pa, recite im to", kaza D. Ž. "U javnosti se ponašajte kao pravi državnik, a kada ih pridobijete, pogledajte ih pravo u oči... neslužbeno... i recite im da na Bejlisvetu postoji sloboda izražavanja i da nameravamo da tako ostane i ubuduće. Kažite im da Bejlisvet u srcu nosi interese Zemlje, ali ako neki svet želi da pokaže kako je u

većoj meri od nas odan Zemlji tako što će Svemircima objaviti rat, Bejlisvet će to sa zanimanjem pratiti, ali ništa više od toga. To bi trebalo da ih učutka."

"Oh, ne", reče uspaničeno Pandaral. "Jedna takva opaska bi se sigurno pročula. Proizvela bi nepodnošljiv smrad."

D. Ž. reče: "U pravu ste, šteta. Ali imajte to na umu i nemojte dozvoliti tim sitnim mozgovima sa velikim ustima da se okome na vas."

Pandaral uzdahnu. "Pretpostavljam da ćemo uspeti, ali prošla noć je krajnje poremetila naše planove. A to mi je stvarno žao."

"Kako?"

Pandaral nastavi: "Kada ste krenuli sa Aurore ka Solariji, za vama su takođe pošla dva auroranska ratna broda. Da li si to znao?"

"Nisam, ali sam očekivao tako nešto", reče D. Ž. ravnodušno. "Zbog toga sam se i pomučio da do Solarije stignem zaobilaznim putem."

"Jedan od auroranskih brodova spustio se na Solariju hiljadama kilometara daleko od vas... tako da vas je lako mogao nadgledati... a drugi je ostao na orbiti."

"Razumno. To bih isto i ja učinio da sam na raspolaganju imao drugi brod."

"Auroranski brod koji se spustio bio je uništen u roku od nekoliko časova. Brod na orbiti je to prijavio i bilo mu je naređeno da se vrati. Jedna trgovačka nadgledna stanica uhvatila je taj izveštaj i prosledila ga nama."

"Zar izveštaj nije bio šifrovan?"

"Razume se da je bio, ali jednom od šifara koju smo odgonetnuli."

D. Ž. zamišljeno klimnu, a zatim reče: "Krajnje zanimljivo. Pretpostavljam da sa sobom nisu imali nikoga ko je umeo da govori solarijanski."

"Očigledno", reče važno Panaral. "Osim ako neko nije u stanju da pronađe kuda su otišli Solarijanci, ova tvoja žena je jedina raspoloživa Solarijanka u Galaksiji."

"I dozvolili su mi da je dobijem, zar ne? Neugodno po Aurorane."

"U svakom slučaju, nameravao sam sinoć da objavim da je taj auroranski brod uništen. Bez ikakvog zloradog radovanja... samo

kao podatak. To bi ipak uzbudilo sve Naseljivače u Galaksiji. Hoću da kažem, mi smo uspjeli da se izvučemo, a Aurorani nisu."

"Mi smo imali Solarijanku", reče suvo D. Ž. "Aurorani nisu."

"Pa dobro. To bi još više podiglo tebe i tu ženu u njihovim očima. Ali sve je propalo. Posle onoga što je ta žena učinila, sve ostalo bi predstavljalo antiklimaks, pa čak i vest o uništenju jednog aurorskog ratnog broda."

D. Ž. reče: "A da i ne pominjemo činjenicu da bi bar u narednih pola časa bilo neprimereno tapšati zbog smrti nekoliko stotina aurorskih rođaka, pošto su prethodno svi tapšali međusobnom bratstvu i ljubavi."

"Pretpostavljam da je tako. Tako smo propustili da zadamo strašan udarac, psihološki udarac."

D. Ž. se mrštio. "Zaboravite na to, upravniče. Propagandom se uvek možete baviti u neko pogodnije vreme. Važno je značenje svega toga. Raznet je jedan aurorski brod. To znači da oni nisu očekivali da će biti upotrebljen nuklearni pojačivač. Drugom brodu je bilo naređeno da se udalji, a to bi moglo da znači da on nije bio opremljen za odbranu protiv nečeg sličnog... a možda i nemaju čime da se brane protiv toga. Na osnovu svega, trebalo bi da zaključim kako je ručni pojačivač - ili bolje reći poluručni, u svakom slučaju... solarijanske izrade, odnosno da ne potiče od Svemiraca. To je za nas dobra vest... ako je tačna. Zaboravimo na trenutak propagandu, već se usredsredimo na izvlačenje što više obaveštenja iz tog pojačivača. Želimo da u ovome budemo ispred Svemiraca... ako je to moguće."

Pandaral završi sa žvakanjem peciva i reče: "Možda si u pravu. Ali kako se u tom slučaju uklapamo u ovu drugu vest?"

D. Ž. se upita: "Koju drugu vest? Upravniče, hoćete li me snabdeti potrebnim obaveštenjima kako bih mogao da vodim jedan iole inteligentan razgovor ili želite da šenim kako bih došao do njih?"

"Ne budi razdražljiv, D. Ž. S tobom nema smisla razgovarati ako ne mogu da budem neformalan. Znaš li kako je na jednom sastanku upravnika? Želiš li moj posao? Znaš da ga možeš dobiti."

"Ne, hvala, ne želim ga. Želim samo obaveštenje koje imate."

"Primili smo poruku sa Aurore. Pravu poruku. Udostojili su se da

direktno stupe u vezu sa nama umesto da je pošalju preko Zemlje."

"Treba, dakle, da pretpostavimo da je to neka važna poruka... za njih. Šta žele?"

"Žele da im vratimo Solarijanku."

"Znači, oni znaju da je naš brod utekao sa Solarije i došao na Bejlisvet; i oni imaju osmatračke stanice i prisluškuju naše veze kao što mi prisluškujemo njihove."

"Svakako", odvrati Pandaral vidno uzbuđen. "Oni odgonetaju naše šifre isto onako brzo kao i mi njihove. Lično smatram da bi trebalo da se dogovorimo da šaljemo nešifrovane poruke. To nikome ne bi naudilo."

"Da li su naveli zašto žele tu ženu?"

"Razume se da nisu. Svemirci ne navode razloge; oni naređuju."

"Da li su otkrili šta je izvela na Solariji? Pošto je ona jedina osoba koja govori autentičnim solarijanskim naglaskom, da li je žele kao ispomoć u očišćenju planete od nadzornika?"

"Ne vidim kako su to mogli saznati, D. Ž. Tek sinoć smo izvestili o ulozi koju je odigrala. Poruka sa Aurore je stigla mnogo pre toga. Ali nije ni važno zašto je žele. Pitanje glasi: 'Šta da radimo?' Ako je ne vratimo, mogli bismo da natovarimo sebi na vrat Auroru, a ja to ne želim. Ako je vratimo, to se neće svideti stanovnicima Bejlisveta, a starcu Bistervanu pružićemo priliku da istakne kako se ulagujemo Svemircima."

Zurili su jedan u drugog, a zatim D. Ž. lagano prozbori: "Moraćemo da je vratimo. Konačno, ona je Svemirka i žitelj Aurore. Ne možemo je zadržati protiv volje Aurore ili ćemo ugroziti svakog trgovca koji poslom zađe na teritoriju Svemiraca. Ali ja ću je vratiti, upravniče, i vi svu krivicu možete svaliti na mene. Recite da sam je poveo na Solariju pod uslovom da je vratim na Auroru, što i nije laž, mada nemam ništa napismeno, te kako sam ja čovek od morala, smatrao sam svojom dužnošću da ispunim sporazum do kraja. To još može ispasti u našu korist."

"Kako?"

"Moraću da poradim na tome. Ali da bih to obavio, upravniče, moj brod će morati da bude opravljen o trošku planete. A mojim ljudima će biti potrebni zdravstveni bonusi. Odriču se svoga odsustva, zar

ne?"

39.

Imajući u vidu da nije nameravao da se nađe ponovo u svom brodu bar još tri meseca, D. Ž. je izgledao izvanredno raspoložen.

Nasuprot njemu, a imajući u vidu da je dobila veće i luksuznije odaje nego ranije, Gladija je izgledala prilično neraspoloženo.

"Čemu sve ovo?" upita ona.

"Zagledate poklonjenom konju u zube?" upita D. Ž.

"Samo pitam. Zašto?"

"Kao prvo, vi ste junakinja nad junakinjama, a pošto je brod već ionako bio na farbanju ovo mesto je nakindureno za vas."

"Nakindureno?"

"To je samo izraz. Ulepšano, ako vam se tako više dopada."

"Ovaj prostor se nije stvorio sam od sebe. Ko je na gubitku?"

"To je, u stvari, bilo predvorje za posadu, ali oni su, znate, bili navalili. Vi ste i njihova mezimica. Zapravo, Nis... sećate se Nisa?"

"Svakako."

"Želi da zauzme Denilovo mesto. Kaže da Denil ne uživa u svom poslu i da se stalno izvinjava svojim žrtvama. Nis kaže da će uništiti svakoga ko vam bude zadavao ma i najmanje nevolja, da će uživati u tome i da se nikada neće izvinjavati."

Gladija se osmehnu. "Recite mu da neću zaboraviti na njegovu ponudu kao i da ću se rado s njim rukovati ako se to može srediti. Nisam imala prilike da to učinim pre no što smo se spustili na Bejlisvet."

"Nadam se da ćete nositi rukavice za vreme rukovanja."

"Razume se, ali pitam se da li je to baš potrebno. Nisam čak ni zašmrkala otkada smo napustili Auroru. Injekcije koje sam primala verovatno su dosta ojačale moj imunološki sistem." Ona se ponovo osvrnu oko sebe. "Čak ste napravili i zidne niše za Denila i Žiskara. To je krajnje pažljivo od vas, D. Ž."

"Gospođo", reče D. Ž, "trudimo se da vam udovoljimo i drago nam je što vam se dopada."

"Veoma čudno" - Gladijin glas zazvučao je kao da je i sama zbunjena onim što je nameravala da kaže - "ali ja nisam potpuno

zadovoljna. Nisam sigurna da želim da napustim vaš svet."

"Stvarno? Hladnoća... sneg... pustoš... primitivnost... posvuda gomile koje u nedogled kliču. Šta bi vas to moglo privući da ovde ostanete?"

Gladija se zacrvene. "Nisu u pitanju gomile koje kliču."

"Pretvaraću se da vam verujem, gospođo."

"Odista nisu. U pitanju je nešto sasvim drugo. Ja... ja nikada ništa nisam učinila. Zabavljala sam se na razne trivijalne načine, radila sam na bojenju polja sile i robotskom egzodizajnu. Vodila sam ljubav, bila supruga i majka i... i ... nikada u svemu tome nisam bila vredan pojedinac. Da sam iznenada nestala ili da nikada nisam bila rođena, niko ili ništa ne bi zbog toga žalio... sem, možda, jednog ili dvojice bliskih ličnih prijatelja. Sada je drugačije."

"Je li?" U D. Ž.-ovom glasu naziralo se tek neznatno ruganje.

Gladija reče: "Jeste! Mogu da utičem na ljude. Mogu da izaberem neki cilj i proglašim ga za svoj. Izabrala sam nešto što će biti za svačije dobro. Želim da sprečim rat. Želim da Vaseljena bude naseljena i Svemircima i Naseljivačima. Želim da obe grupe zadrže svoje osobenosti, ali da bez uastezanja prihvataju osobenosti drugih. Želim da na tome tako uporno radim da se, pošto mene više ne bude, istorija promeni zbog onog što budem učinila, i da ljudi govore: "Stvari ne bi tako dobro stajale da nije bilo nje."

Ona se okrete prema D. Ž.-u zažarenog lica: "Znate li kolika je razlika kada provedete dva veka i jednu trećinu od trećeg kao niko, a onda vam se ukaže prilika da postanete neko; kada otkrijete da život koji ste smatrali za isprazan sadrži ipak u sebi nešto, nešto predivno; kada postanete srećni mnogo, mnogo posle trenutka pošto ste izgubili svaku nadu da ćete ikada ponovo biti srećni?"

"Ne morate se nalaziti na Bejlisvetu, gospođo, da biste imali to sve." Činilo se da je D. Ž. pomalo pometen.

"To ne mogu imati na Aurori. Na Aurori sam samo izbeglica sa Solarije. Na nekom svetu Naseljivača, ja sam Svemirac... nešto neobično."

"Pa ipak ste nebrojeno puta... i to prilično žestoko... tvrdili da želite da se vratite na Auroru."

"Pre izvesnog vremena, da... ali više to ne tražim, D. Ž. Ja to, u

stvari, ne želim."

"To bi na nas ostavilo duboki utisak, ali sada Aurora želi vas. Tako su nam saopštili."

Gladija je bila krajnje zaprepašćena: "Oni žele mene?"

"Tako stoji u službenoj poruci koju nam je uputio predsednik aurorskog veća", reče jasno D. Ž. "Bilo bi nam drago da vas zadržimo, ali upravnici su zaključili da to ne bi bilo vredno međuzvezdane krize. Nisam siguran da se slažem s njima, ali oni su viši po rangu."

Gladija se namršti: "Zašto bi oni mene mogli da žele? Boravila sam na Aurori preko dvadeset dekada i nikada nisam stekla utisak da me žele. Stanite! Šta mislite, ne vide li oni sada u meni, možda, jedini način da zaustave nadzornike na Solariji?"

"To sam i sam pomislio, gospođo."

"Neću to da radim. Vukla sam jednom tu nadzornicu za kosu i možda nikada više neću biti sposobna da učinim išta slično. Znam da neću. Pored toga, zašto moraju da se spuštaju na tu planetu? Nadzornike mogu da unište i iz daljine, sada kada znaju šta oni predstavljaju."

"U stvari", reče D. Ž, "poruka u kojoj se zahteva vaš povratak poslata je mnogo pre no što su mogli da saznaju za vaš sukob sa nadzornicom. Mora da vas žele zbog nečeg drugog."

"Oh." Bila je preneražena. A zatim je ponovo zapala u vatru: "Ne tiče me se zbog čega me žele. Ne želim da se vratim. Ovde me čeka posao i nameravam da ga nastavim."

D. Ž. ustade. "Drago mi je što to čujem, gospođo Gladija. Nadao sam se da ćete se tako osećati. Obećavam da ću učiniti sve što bude u mojoj moći da vas povedem sa sobom kada krenemo sa Aurore. Ipak, sada moram poći na Auroru i vi morate krenuti sa mnom."

40.

Gladija je gledala kako se Bejlisvet udaljava, uz osećanja koja su se dosta razlikovala od onih koja su je prožimala dok ga je posmatrala kako se približava. To je doista bio jedan hladan, siv, jadan svet kakvim joj se učinio i na početku, ali ljudi su zračili

toplinom i životom. Bili su to stvarni, pravi ljudi.

Solarija, Aurora, ostali svetovi Svemiraca koje je posetila ili videla putem hipervizije, svi su izgledali kao da su ispunjeni bestelesnim, rasplinutim ljudima.

To je bila prava reč. Rasplinut.

Bez obzira na to koliko malobrojna bila ljudska bića koja su živela na nekom svetu Svemiraca, ona su se raštrkavala u želji da ispune planetu kao što se molekuli gasa šire kako bi ispunili kontejner. Činilo se kao da Svemirci odbijaju jedni druge.

A to je bilo tačno, pomisli ona mračno. Svemirci su je oduvek odbijali. Na Solariji su joj usadili tu odbojnost, ali čak i na Aurori, kada je u početku suludo eksperimentisala sa seksom, najmanje u čemu je uživala bila je neophodna bliskost.

Osim... osim sa Elijom... Ali on nije bio Svemirac.

Bejlisvet nije bio takav. Verovatno takvi nisu bili ni ostali svetovi Naseljivača. Naseljivači su se zbijali u gomile, ostavljajući oko sebe velike nenastanjene površine koje su predstavljale cenu tog okupljanja - prazninu, to je to, dok ih naraslo stanovništvo ne bi ispunilo. Jedan svet Naseljivača bio je svet sačinjen od gomila ljudi, od oblutaka i gromada, ne gasa.

Zašto je to bilo tako? Možda zbog robota! Oni su umanjili međusobnu zavisnost između ljudi. Oni su ispunili međuprostor. Oni su predstavljali izolacioni materijal koji je umanjio prirodnu privlačnost koju su ljudi osećali jedni prema drugima, tako da se ceo sistem raspao na izolavana područja.

Mora da je to bilo u pitanju. Nigde nije bilo toliko robota kao na Solariji, gde je efekat izolacionog materijala bio u toj meri veliki da su razdvojeni molekuli gasa, to jest ljudska bića, postali potpuno nepokretni tako da gotovo nikada nisu dolazili u međusobnu vezu. (Kuda su otišli Solarijanci, ponovo se zapitala, i kako su živeli?)

S tim u vezi je, takođe, dug život. Kako je neko mogao da razvije emocionalnu naklonost koja s vremenom neće postati mučna - ili, ako bi jedan umro, kako je drugi mogao mnogo dekada da živi s tim gubitkom? Tako su naučili da ne razvijaju emocionalne naklonosti već da se drže po strani, da se izoluju od drugih.

S druge, pak, strane, ljudska bića, ako su bila kratkovečna, nisu

mogla tako olako da ižive čaroliju koju je predstavljao život. Pošto su se pokolenja brzo smenjivala, lopta čarolije skakala je iz jedne ruke u drugu, nikada ne dodirnuvši tlo.

Nedavno je rekla D. Ž.-u da više nije bilo ničega što je mogla da uradi, da sazna, da je iskusila i naučila sve, da je morala dalje da živi krajnje dosadno. Dok je izgovarala te reči, nije ni znala, ni sanjala da postoje gomile ljudi, jedne na drugima; nije ni znala da se može govoriti mnoštvu koje se pretapa u nepreglodno more glava; da se mogu čuti njihovi odgovori, izrečeni ne rečima već neartikulisanim zvucima; nije znala da se čovek može sjediniti s njima, osećati ono što oni osećaju, postati jedan veliki organizam.

Nije u pitanju bilo samo to što ona nikada ranije nije iskusila ništa slično, već činjenica da nikada nije ni sanjala da se nešto slično može iskusiti. Uprkos svom dugačkom životu ona je tako malo znala. Da li je postojalo još nešto što se moglo iskusiti, a što ona nije mogla ni zamisliti?

Denil nežno reče: "Gospođo Gladija, čini mi se da je kapetan na vratima."

Gladija odvrati: "Pa, pusti ga da uđe."

D. Ž. uđe, podignutih obrva. "Laknulo mi je. Mislio sam da možda niste kod kuće."

Gladija se osmehnu. "Na izvestan način i nisam bila. Zadubila sam se u misli. To mi se ponekad dešava."

"Blago vama", odvrati D. Ž. "Moje misli nikada nisu dovoljno duboke da bih se u njih zadubio. Da li ste se pomirili s tim da ćete posetiti Auroru, gospođo?"

"Ne, nisam. A među mislima u koje sam se bila zadubila nalazila se i jedna koja se može sažeti u tvrdnju da ja još ne znam zašto morate ići na Auroru. Sigurno ne samo zato da biste mene vratili. To je mogao obaviti bilo koji trgovački tegljač."

"Mogu li da sednem, gospođo?"

"Razume se da možete. To se podrazumeva, kapetane. Volela bih da prestanete da se prema meni ophodite kao prema nekoj aristokratkinji. Postaje dosadno. A ako je to zbog toga da biste ironisali moje poreklo Svemirke, onda je to neučtivo, a ne samo dosadno. U stvari, gotovo bih više volela da me zovete Gladija."

"Izgleda da ste nestrpljivi da se odreknete svog identiteta Svemirke, Gladija", reče D. Ž, pošto je seo i prekrstio noge.

"Više bih volela da zaboravim na nevažne razlike."

"Nevažne? To neće biti moguće sve dok budete živeli pet puta duže od mene."

"Odista čudno, ja sam o tome razmišljala kao o prilično dosadnoj i nepovoljnoj stvari za Svemirce. Koliko još imamo do Aurore?"

"Ovog puta nema zaobilaženja. Biće nam potrebno nekoliko dana da se dovoljno udaljimo od našeg sunca kako bismo mogli da napravimo Skok kroz hipersvemir, koji će nas odvesti na razdaljinu od nekoliko dana od Aurore... i gotovo."

"A zašto vi morate ići na Auroru, D. Ž.?"

"Mogao bih da odgovorim da to radim iz čiste učtivosti, ali u stvari, voleo bih da mi se ukaže prilika da vašem predsedavajućem... ili bar nekom od njegovih podređenih... objasnim šta se tačno dogodilo na Solariji."

"Zar oni ne znaju šta se tamo dogodilo?"

"Uglavnom znaju. Bili su toliko ljubazni da prislušuju naše veze, kao što bismo i mi njihove da je situacija bila obrnuta. Ipak, možda nisu izvukli pravilne zaključke. Voleo bih da ih ispravim... i eto to je sve."

"Koji su to pravilni zaključci, D. Ž.?"

"Kao što znate, nadzornici na Solariji bili su uslovljeni da u nekoj osobi vide ljudsko biće samo ako ona govori solarijanskim naglaskom, kao što ste vi govorili. To znači da oni ne samo da ne bi Naseljivače smatrali za ljudska bića, nego ni sve Svemirce koji nisu sa Solarije. Tačnije rečeno, da su se Aurorani spustili na Solariju, oni ne bi bili smatrani za ljudska bića."

Gladija raširi oči. "To je neverovatno. Solarijanci ne bi programirali nadzornike da se prema Auroranima odnose kao što su se odnosili prema vama."

"Zar mislite da ne bi? Već su uništili jedan brod sa Aurore. Da li ste to znali?"

"Brod sa Aurore! Ne, to nisam znala."

"Uveravam vas da jesu. Spustio se otprilike u isto vreme kada i mi. Mi smo uspeli da se izvučemo, a oni nisu. Vidite, mi smo imali

vas, a oni nisu. Zaključak glasi... ili bi trebalo da glasi... da Aurora ne može računati s tim da su joj ostali svetovi Svemiraca saveznici. Ako nešto iskrsne, svaki svet Svemiraca biće za sebe."

Gladija žestoko odmahnu glavom. "Nije baš uputno vršiti uopštavanje na osnovu jednog jedinog primera. Solarijancima je bilo teško da programiraju nadzornike tako da pozitivno reaguju na pedeset naglasaka, a negativno na mnoštvo drugih. Bilo je lakše usredsrediti ih na jedan jedini naglasak. U tome je stvar. Igrali su na to da nijedan Svemirac neće pokušati da se spusti na njihov svet i izgubili su."

"Da, ubeđen sam da će auroransko vođstvo upravo tako reagovati, pošto je ljudima uvek lakše da izvedu povoljan zaključak nego nepovoljan. Želim da se uverim da oni uviđaju mogućnost da je posredi neprijatan zaključak... i da im to nije prijatno. Izvinite na mom samoljublju, ali ni u koga nemam poverenja da bi to mogao obaviti tako dobro kao ja, te stoga mislim da ja, pre svih drugih, treba da pođem na Auroru."

Gladija se osećala neprijatno rastrzana. Nije želela da bude Svemirac; želela je da bude ljudsko biće i da zaboravi na ono što je upravo nazvala "nebitnim razlikama". Pa ipak, kada je D. Ž. govorio sa očiglednim uživanjem kako će Auroru poniziti, ona je još na neki način osećala da je Svemirac.

Stoga nervozno reče: "Pretpostavljam da ni među svetovima Naseljivača ne vlada baš idealna sloga. Zar svaki naseljivački svet nije svet za sebe?"

D. Ž. odmahnu glavom. "Može vam se činiti da je to tako i ne bih bio iznenađen ako bi svaki naseljivački svet povremeno gledao da dobrobiti celine pretpostavi svoje interese, ali mi posedujemo nešto što vama Svemircima nedostaje."

"A šta je to? Veća plemenitosti?"

"Razume se da ne. Nismo mi ništa plemenitiji od Svemiraca. Ali mi imamo Zemlju. To je naš svet. Svaki Naseljivač posećuje Zemlju što češće može. Svaki Naseljivač zna da postoji jedan svet, jedan veliki, napredan svet, sa neverovatno bogatom istorijom i kulturnom raznovrsnošću, kao i ekološkom složenošću, koji pripada njemu ili njoj i kome on ili ona pripadaju. Svetovi Naseljivača se mogu

međusobno svađati, ali ta svađa se ne može pretvoriti u nasilje ili za posledicu imati trajni prekid odnosa, jer se automatski poziva zemaljska vlada da posreduje u rešavanju svih problema i njena odluka je kako dovoljna tako i bespogovorna.

To su te tri naše prednosti, Gladija: nedostatak robota, nešto što nam omogućava da izgrađujemo nove svetove vlastitim rukama; brza smena pokolenja, što izaziva stalne promene; i najveća od svih, Zemlja, koja predstavlja našu srž."

Gladija užurbano počeo: "Ali Svemirci...", i stade.

D. Ž. se osmehnu i pomalo gorke se nadoveza: "Hteli ste da kažete da su i Svemirci potomci Zemljana i da je to i njihova planeta? Činjenički je to tačno, ali psiholški nije. Svemirci su sve učinili kako bi se odrekli svog porekla. Oni sebe ne smatraju Zemljanima koji su nekada bili premešteni... ili u bilo kom broju premešteni. Da sam mističar, rekao bih da Svemirci ne mogu dugo da opstanu ako bi se odrekli svojih robota. Razume se, ja nisam mističar i ne postavljam stvari na taj način... ali oni ipak ne bi dugo opstali. Ubeđen sam u to."

Zatim, posle jedne kraće pauze, on dodade sa pomalo iznuđenom ljubaznošću, kao da je shvatio da je u svom radovanju povredio neku bolnu tačku u njoj: "Ali ja vas molim da o sebi mislite kao o ljudskom biću, Gladija, a ne kao o Svemirki, a i ja ću o sebi misliti kao o ljudskom biću, a ne kao o Naseljivaču. Čovečanstvo će preživeti, bez obzira na to da li će ga sačinjavati Naseljivači ili Svemirci ili i jedni i drugi. Ja verujem da će ga sačinjavati samo Naseljivači, ali možda grešim."

"Ne", reče Gladija, pokušavajući da bude ravnodušna. "Mislim da ste u pravu, osim ako ljudi ne nauče kako da prestanu da prave razlike između Svemiraca i Naseljivača. To je moj cilj... da pomognem ljudima da to učine."

"Međutim", reče D. Ž, pogledavši u nejasnu vremensku prugu koja je kružila zidom, "odlažem vašu večeru. Mogu li jesti s vama?"

"Svakako", reče Gladija.

D. Ž. ustade. "Odoh da donesem večeru. Voleo bih da pošaljem Denila i Žiskara, ali ne želim da mi ikada pređe u naviku da robotima izdajem naređenja. Pored toga, koliko god da vas posada obožava,

mislim da se njihovo obožavanje ne odnosi i na vaše robote."

Gladija zapravo nije uživala u jelu koje je D. Ž. doneo. Izgleda da nije uspela da se navikne na nedostatak prefinjenih začina, što je možda vuklo korene iz zemaljskog načina kuvanja za mase u kome se koristio kvasac, ali ipak hrana joj nije bila ni naročito odvratna. Jela je ravnodušno.

D. Ž, koji je primetio nedostatak oduševljenosti kod nje, reče: "Nadam se da vam hrana ne škodi?"

Ona odmahnu glavom. "Ne. Očigledno sam se privikla. Bilo je nekoliko neprijatnih epizoda kada sam tek stigla na brod, ali ništa ozbiljno."

"To mi je drago. Ali, Gladija..."

"Da?"

"Zar se ne možete setiti nijednog razloga zbog koga bi auroranska vlada želela da se tako hitno vratite? Sigurno nije u pitanju to što ste izašli nakraj sa nadzornicom, a ni govor koji ste održali. Zahtev je upućen dosta pre no što su mogli da saznaju bilo za jedno bilo za drugo?"

"U tom slučaju, D. Ž.", reče tužno Gladija, "malo je verovatno da me uopšte žele. Nikada i nisu."

"Ali mora da postoji nešto. Kao što sam vam rekao, poruka je poslata u ime predsednika auroranskog veća."

"A taj određeni predsednik u ovo određeno vreme predstavlja samo figuru za reprezentaciju."

"Oh? Ko stoji iza njega? Kelden Amadiro?"

"Tačno. Znači, čuli ste za njega."

"Oh, da", reče mračno D. Ž, "središte antizemaljskog fanatizma. Čovek koga je politički uništio dr Fastolf pre dvadeset dekada još je živ i sprema se da nam ponovo preti. Pravi primer pogubnih posledica dugovečnosti."

"Ali to je zagonetno", reče Gladija. "Amadiro je osvetoljubiv čovek. On zna da je poraz o kome ste govorili prouzrokovao Elija Bejli i veruje da sam i ja za to odgovorna. Njegova antipatija... neverovatna antipatija... proteže se na mene. Ako me predsednik želi, to može samo da znači da me Amadiro želi... a zašto bi me Amadiro želeo? On bi više voleo da me se otarasi. Zbog toga me je

verovatno i poslao sa vama na Solariju. Sigurno je očekivao da će vaš brod biti uništen... a i ja zajedno s njim. To ga uopšte ne bi zbolelo."

"Bez nekontrolisanih suza, ha?" reče zamišljeno D. Ž. "Ali vama sigurno nije to rečeno. Niko vam nije saopštio: 'Pođi s ovim ludim trgovcem jer ćeš nam tako pružiti zadovoljstvo da budeš ubijena.'"

"Ne. Rekli su mi da vam je očajnički potrebna moja pomoć i da bi bilo politički dobro da u ovom trenutku sarađujemo sa svetovima Naseljivača, kao i to da bi Aurora imala velike koristi ako bih im, kada se vratim, podnela izveštaj o svemu što se dogodilo na Solariji."

"Da, tako bi to oni predstavili. Možda su čak u izvesnoj meri tako i mislili. A onda kada je... protivno svim njihovim očekivanjima... naš brod uspeo sigurno da se izvuče, dok je auroranski brod bio uništen, možda su poželeli da iz prve ruke čuju šta se dogodilo. Stoga su, kada sam vas umesto na Auroru odveo na Bejlisvet, počeli da vrište da se vratite. Možda je tako. Do sada su, razume se, saznali celu priču, pa im možda više niste ni potrebni. Mada...", pre bi se moglo reći da se obraćao sam sebi nego Gladiji, "...oni samo znaju ono što su pokupili sa bejlisvetske hipervizije i možda misle kako to nije sve. Pa ipak..."

"Pa ipak šta, D. Ž.?"

"Instikt mi kaže da njihova poruka nije proistekla samo iz želje da im podnesete izveštaj. Čini mi se da izričitost njihovog zahteva to prevazilazi."

"Ne postoji ništa više što bi mogli da žele. Ništa", reče Gladija.

"Pitam se", odvrati D. Ž.

41.

"I ja se pitam", reče Denil iz svoje zidne niše te noći.

"Šta se pitaš, prijatelju Denile", upita Žiskar.

"Pitam se kakvo je pravo značenje auroranske poruke u kojoj se zahteva povratak gospođe Gladije. I meni, kao i kapetanu, čini se da želja da dobiju izveštaj iz prve ruke ne predstavlja dovoljan motiv."

"Imaš li kakav alternativan predlog?"

"Nešto mi je palo na pamet, prijatelju Žiskare."

"Mogu li saznati šta, prijatelju Denile?"

"Palo mi je na pamet da auroransko veće možda očekuje da će zahtevom za povratak gospođe Gladije dobiti više nego što traži... a može biti da nije gospođa Gladija ta koju žele."

"Šta je to što bi oni mogli da dobiju?"

"Prijatelju Žiskare, da li je moguće da bi se gospođa Gladija vratila bez tebe i mene?"

"Nije, ali od kakve bismo koristi ti i ja mogli biti auroranskom veću?"

"Ja im, prijatelju Žiskare, ne bih bio ni od kakve koristi. Međutim, ti si jedinstven, jer si u stanju da direktno osećaš umove."

"To je tačno, prijatelju Denile, ali oni to ne znaju."

"Zar nije moguće da su nekako, posle našeg odlaska, otkrili tu činjenicu i gorko zažalili što su ti dozvolili da napustiš Auroru?"

Žiskar nije nimalo oklevao. "Ne, to nije moguće, prijatelju Denile. Kako bi oni to mogli da saznaju?"

Denil pažljivo reče: "Razmišljao sam ovako. Ti si, za vreme tvoje davnašnje posete Zemlji sa dr Fastolfom, uspeo da podesiš nekoliko zemaljskih robota tako što si im usadio veoma ograničene mentalne sposobnosti, dovoljne da nastave tvoj posao - vršenje uticaja na funkcionere sa Zemlje kako bi oni i dalje blagonaklono gledali na proces naseljavanja i podsticali ga. Tako si mi bar jednom rekao. Znači, na Zemlji postoje roboti sposobni da vrše podešavanje umova.

Zatim, kao što smo nedavno posumnjali, i auroranski Robotički institut poslalo je humanoidne robote na Zemlju. Ne znamo tačno s kakvim ciljem su to učinili, ali ono što se od tih robota najmanje može očekivati jeste da prate zbivanja na Zemlji i podnose im izveštaje.

Čak i ako auroranski roboti nisu u stanju da osećaju umove, mogu slati izveštaje u kojima se navode imena funkcionera koji su iznenada promenili svoje stavove prema naseljavanju i možda je od našeg odlaska sa Aurore nekom tamošnjem moćniku sinulo... možda samom dr Amadiru... da se to jedino može objasniti postojanjem robota koji su sposobni da podešavaju umove na Zemlji. Zatim, možda je taj trag moguće pratiti do dr Fastolfa ili tebe.

To je, pak, auroranskim funkcionerima moglo razjasniti značenje

nekim drugih događaja, čiji je trag vodio pre do tebe nego do dr Fastolfa. Kao rezultat toga, oni bi očajnički želeli da se vratiš, ali kako nisu u mogućnosti da traže direktno tebe, jer bi to obelodanilo njihovo novo otkriće, zatražili su da se vrati gospođa Gladija... što je predstavljalo sasvim prirodan zahtev... znajući da će, ako nju vrate, vratiti i tebe."

Žiskar je ćutao jedan ceo minut, a zatim reče: "Tvoje razmišljanje je zanimljivo, prijatelju Denile, ali neodrživo. Ti roboti koje sam obučio da podstiču naseljavnje završili su svoj posao pre više od osamnaest dekada i od tada su neaktivni, bar što se tiče podešavanja umova. Štaviše, Zemlja je pre dosta vremena uklonila robote iz svojih gradova i ograničila njihov prostor na nenaseljene oblasti gde nema gradova.

To znači da ti humanoidni roboti, koji su, prema našem mišljenju, poslani na Zemlju, nisu imali priliku da se sretnu sa mojim robotima-podešivačima umova, niti su bili svesni bilo kakvog podešavanja umova, jer se ti roboti više time ne bave. Stoga je nemoguće da je neko otkrio moju naročitu sposobnost onako kako si ti to zamislio."

Denil reče: "Ne postoji li neki drugi put da se to otkrije, prijatelju Žiskare?"

"Ne postoji", reče odlučno Žiskar.

"Pa ipak... pitam se", odvrati Denil.

STARI VOĐA

42.

I Kelden Amadiro je, kao i svi ljudi, patio od zajedničke boljke zvane sećanje. U stvari, on i izrazitije od većine drugih ljudi. Štaviše, u njegovom slučaju je sećanje, koje ga je pratilo, bilo stalno prisutno i neobično silovito se ispoljavalo u njegovom dubokom i neiscrpnom besu i osujećenosti.

Pre dvadeset dekada sve mu je tako lepo išlo od ruke. Bio je rodonačelnik Robotičkog instituta (još i sada je bio na njegovom čelu) i u jednom blistavom i trijumfalnom trenutku učinilo mu se da mu nikako ne može izmaći i potpuna vlast nad većem, kao i da će neosporno uspeti da uništi svog velikog neprijatelja, Hana Fastolfa, koji će posle toga biti nemoćan u svojoj opoziciji.

Da je... da je samo...

(Koliko se samo trudio da ne misli na to, ali sećanje mu nije dalo mira, kao da mu nikada nije bilo dosta bola i očajanja.)

Da je izvojevao pobjedu, Zemlja bi ostala izolovana i sama, a on bi se pobrinuo da nazaduje, propadne i konačno nestane u rasulu. Zašto da ne? Za kratkovečne ljude sa jednog bolesnog, prenaseljenog sveta bolje je da izumru... stotinu puta bolje nego da vode život onakav kakav su sebi nametnuli.

Tada bi mirni i bezbedni svetovi Svemiraca nastavili da se šire. Fastolf se uvek žalio da su Svemirci bili suviše dugovečni i da su se suviše udobno osećali na svojim robotičkim jastucima da bi bili pioniri, ali Amadiro bi mu dokazao da greši.

Fastolf je ipak pobedio. U trenutku sigurnog poraza, on je na neki neverovatan, čudesan način dospeo u prazan prostor, kako se kaže, i domogao se pobjede... ugrabljene ni iz čega.

Razume se, za to je kriv onaj Zemljanin, Elija Bejli...

Ali Amadirovo inače neprijatno sećanje uvek bi se zaustavilo kod tog Zemljanina i okrenulo se od njega. Bilo je dovoljno i samo ime. Ni dvadeset vekova ne bi uspelo nimalo da oslabi mržnju koju je osećao... ili da ublaži njegov bol makar i za mrvicu.

A sa Fastolfom, koji je bio nadležan za policiju, ti bedni Zemljani

napustili su podmitljivu planetu i stali da naseljavaju svet za svetom. Vihor zemaljskog napretka ošamutio je svetove Svemiraca i naterao ih da se slede.

Koliko se samo puta Amadiro obratio veću i istakao da Galaksija izmiče iz šaka Svemiraca, da Aurora samo promatra kako podljudi zauzimaju svet za svetom, dok se ravnodušnost iz godine u godinu sve čvršće učauruje u duhu Svemiraca?

"Podignite se", izvikivao je. "Podignite se. Vidite li kako se množe. Vidite li kako se umnožavaju svetovi Naseljivača? Šta čekate? Da vas zajašu"?

A Fastolf bi uvek odgovarao onim svojim umirujućim i uspavljujućim glasom, pa bi Aurorani i ostali Svemirci (koji su uvek sledili vođstvo Aurore onda kada bi ona izabrala da ne bude predvodnik) prihvatili njegove argumente i ponovo zadremali.

Izgleda da ih nije diralo ono što je bilo očigledno. Činjenice, brojke, upadljivo pogoršanje poslova, ostavljalo ih je ravnodušnima iz dekade u dekadu. Kako je bilo moguće da je sam Fastolf bio u stanju da posmatra kako se sve što je rekao pretvara u čistu besmislicu, a ipak da ne odustane od svoje politike? Čak nije bilo u pitanju ni to da je on tvrdoglavo bio uporan u svojim pogreškama, već je posredi bila činjenica da on jednostavno nikada nije ni primetio da greši.

Da je Amadiro bio čovek sklon maštanju, sigurno bi uobrazio da je na svetove Svemiraca pala neka čarolija, neka vrsta apatične čarolije. Uobrazio bi da neko negde poseduje magičnu moć da uljulkuje inače aktivne mozgove i zaslepljuje inače pronicljive oči kada je u pitanju istina.

A krunu cele te neverovatne agonije predstavljalo je to što su ljudi žalili Fastolfa, jer je umro frustriran. Frustriran, govorili su, zbog toga što Svemirci neće doseći nove vlastite svetove.

A upravo ih je Fastolfova politika sprečila da to učine! Odakle mu pravo da se zbog toga oseća frustriran? Šta bi on učinio da je uvek, poput Amadira, video i govorio istinu, a ipak bio nemoćan da natera Svemirce... dovoljno Svemiraca... da ga slušaju.

Koliko li je samo puta pomislio da bi bilo bolje za Galaksiju da je prazna, nego da njome vladaju podljudi? Da je posedovao neku

magičnu moć da uništi Zemlju... svet Elije Bejlja... jednim naklonom glave - on bi to jedva dočekaao.

Ali tražiti utočište u takvom maštanju moglo je jedino predstavljati znak njegovog potpunog očajanja. S druge, pak, strane, stalno je i uzaludno želeo da odustane i dobrodošlicom pozdravi smrt... kada bi mu samo njegovi roboti to dozvolili.

A tada je usledio trenutak kada mu se iznenada pružila prilika da uništi Zemlju... čak mu je namtenuta mimo njegove volje. To vreme je nastupilo pre neke tri četvrtine dekade, kada je prvi put sreo Levulara Mandamusa.

43.

Sećanje! Pre tri četvrtine dekade...

Amadiro podiže pogled i primeti da je Malun Cicis ušao u kancelariju. Bez sumnje se najavio, ali njemu je bilo dozvoljeno da uđe i kada mu niko ne bi odgovorio.

Amadiro uzdahnu i odloži svoj mali kompjuter. Cicis je bio njegova desna ruka još od osnivanja Instituta. Staro je u njegovoj službi. To se nije moglo primetiti na prvi pogled, ali opšti izgled je otkrivao blago propadanje. Nos mu je izgledao nešto asimetričniji nego što je nekada bio.

On protrlja svoj pomalo baburasti nos i zapita se u kolikoj li je meri blago propadanje i njega načelo. Nekada je bio visok metar devedeset pet, što je čak i prema merilima Svemiraca bila dobra visina. Još se držao uspravno kao i uvek, pa ipak, pri nedavnom merenju nikako nije uspeo da pređe visinu od metar devedeset tri. Da li je počeo da stagnira, da se grči, da se smanjuje?

On odagna te neprijatne misli koje su same po sebi predstavljale sigurniji znak starenja od samog merenja i reče: "Šta je, Malune?"

Cicis je imao novog ličnog robota koji se vukao za njim - bio je vrlo moderan i sa sjajnim ukrasima. I to je bio znak starenja. Ako nisi mogao da održiš svoje telo mladim uvek si mogao da kupiš novog, mladog robota. Amadiro je odlučio da nikada ne dopusti onima koji su odista mladi da mu se podsmevaju zato što je podlegao toj obmani - naročito stoga što joj nije podlegao Fastolf koji je bio osam dekada stariji od njega.

Cicis reče: "Opet taj momak Mandamus, šefe."

"Mandamus?"

"Onaj koji stalno traži da se vidi s vama."

Amadiro kratko razmisli. "Misliš na onog idiota, potomka Solarijanke?"

"Da, šefe."

"Pa, ja ne želim da se vidim s njim. Zar mu, Malune, to još nisi jasno stavio do znanja?"

"Nedvosmisleno jasno. Traži da vam predam neku belešku i kaže da ćete ga, pošto je pročitate, primiti."

Amadiro lagano reče: "Ne bih rekao, Malune. Šta stoji u belešci?"

"Ne razumem, šefe. Nije na galaktičkom."

"U tom slučaju, kako ću je ja bolje razumeti od tebe?"

"Ne znam, ali on me je zamolio da vam je predam. Ako biste hteli da je pogledate i izdate mi naređenje, ja ću se vratiti i ponovo ga se osloboditi."

"Pa, daj da vidim", reče Amadiro, odmahujući glavom. On baci pogled pun gnušanja na pruženu poruku.

Pisalo je : "Ceterum censeo, delenda est Carthago."

Amadiro pročita poruku, podiže pogled prema Malunu, a zatim ga ponovo spusti na poruku. Konačno reče: "Mora da si pročitao šta piše, čim znaš da nije na galaktičkom. Da li si ga pitao šta to znači?"

"Jesam, šefe. Rekao je da je to latinski, ali od toga nisam postao pametniji. Rekao je da ćete vi razumeti. On je vrlo odlučan čovek i rekao je da će ceo dan presedeti tamo čekajući da vi ovo pročitate."

"Kako izgleda?"

"Mršav. Ozbiljan. Verovatno operisan od humora. Visok, ali ne baš kao vi. Prenapet, duboko usađane oči, tanke usne."

"Koliko je star?"

"Sudeći prema koži, rekao bih otprilike četiri dekade. Vrlo je mlad."

"U tom slučaju, moramo biti uviđavni prema mladima. Pošalji ga unutra."

Cicis je bio iznenađen. "Primićete ga?"

"Zar nisam upravo to rekao? Pošalji ga unutra."

44.

Mladić uđe u sobu gotovo marširajući. Zaustavio se ukočeno ispred stola i rekao: "Zahvaljujem vam, gospodine, što ste pristali da me primite. Da li biste mi dozvolili da uvedem i svoje robote?"

Amadiro podiže obrve. "Voleo bih da ih vidim. Da li ćete mi dozvoliti da zadržim svoje?"

Prošlo je mnogo godina od kada je poslednji put čuo da je neko izgovorio staru robot-formulu. Bio je to jedan od onih dobrih starih običaja koji su privremeno ukinuti kada je pojam o formalnoj učtivosti iščezao i kada je sve više postajalo normalno da su lični roboti deo same ličnosti.

"Da, gospodine", reče Mandamus i dva robota uđoše. Oni to nisu učinili dok odobrenje nije bilo dato, primeti Amadiro. Bili su to novi roboti, veoma efikasni, na kojima su bili vidljivi svi znaci dobre izrade.

"Izrađeni su prema vašem vlastitom nacrtu, gospodine Mandamuse?" Roboti za koje su njihove gazde pravili nacрте uvek su vredeli više od ostalih.

"Tako je, gospodine."

"Znači, vi ste robotičar?"

"Da, gospodine. Imam diplomu Eoskog univerziteta."

"Radite kod..."

Mandamus glatko odgovori: "Ne radim kod dr Fastolfa, gospodine. Kod dr Maskelnika."

"A tako, ali niste član Instituta."

"Podneo sam molbu za prijem, gospodine."

"Razumem." Amadiro dotera papire na svom stolu, a zatim hitro reče, ne podigavši pogled: "Gde ste naučili latinski?"

"Ne znam latinski dovoljno dobro da bih ga mogao govoriti ili čitati, ali znam dovoljno o njemu tako da mi je poznata ova izreka i znam gde mogu da je pronađem."

"Već je samo po sebi i to zadivljujuće. Kako ste to uspeali?"

"Ne mogu sve svoje vreme posvećivati robotici, tako da imam i neka sporedna zanimanja. Jedno od njih je planetologija, sa naročitim osvrtom na Zemlju. To me je odvelo do zemaljske istorije i kulture."

"To baš nisu popularna izučavanja među Svemircima."

"Nisu, gospodine, i to je šteta. Čovek uvek treba dobro da poznaje svoje neprijatelje... kao što ih vi poznajete, gospodine."

"Kao što ih ja poznajem?"

"Tako je, gospodine. Verujem da dosta dobro poznajete mnoge vidove Zemlje i da ste u njih mnogo upućeniji od mene, pošto se duže bavite time."

"Otkud to znate?"

"Trudio sam se da o vama saznam što je više moguće, gospodine."

"Zato što sam ja još jedan od vaših neprijatelja?"

"Ne, gospodine, već zato što želim da u vama dobijem saveznika."

"Saveznika? Znači, nameravate da me iskoristite? Ne čini li vam se da ste malo preterali u svojoj drskosti?"

"Ne, gospodine, siguran sam da ćete želeti da budete moj saveznik."

Amadiro se zagleda u njega. "Meni se ipak čini da ste preterali sa drskošću. Recite mi, razumete li ovu izreku koju ste pronašli za mene?"

"Da, gospodine."

"Prevedite je onda na standardni galaktički."

"Ona glasi: 'Prema mom mišljenju, Kartagina mora biti uništena.'"

"A šta to prema vašem mišljenju, znači?"

"To je izgovorio Marko Porcije Katon, senator rimske republike, jedne političke jedinice drevne Zemlje. Ona je porazila svog glavnog protivnika, Kartaginu, ali je nije uništila. Katon je tvrdio da Rim ne može biti siguran dok Kartagina ne bude potpuno uništena... i na kraju je bila uništena, gospodine."

"Ali kakve veze ima Kartagina sa nama, mladiću?"

"Postoji nešto što se naziva analogija."

"Što znači?"

"Da i svetovi Svemiraca imaju svog glavnog protivnika koji, prema mom mišljenju, mora biti uništen."

"Imenujte neprijatelja."

"Planeta Zemlja, gospodine."

Amadiro je ovlaš dobio prstima po stolu ispred sebe. "I vi želite da budem vaš saveznik u jednom takvom projektu? Pretpostavljate da ću to sav srećan i s nestrpljenjem prihvatiti? Recite mi, dr Mandamuse, da li sam ja ikada u nekom od mojih bezbrojnih govora i članaka o toj temi rekao da Zemlja mora biti uništena?"

Mandamusove tanke usne se stisnuše, a nozdrve raširiše. "Nisam došao", reče on, "kako bih pokušao da vas uvučem u nešto što bi moglo da se upotrebi protiv vas. Nije me ovamo poslao ni dr Fastolf niti iko iz njegove stranke. Niti ja pripadam njegovoj stranki. Isto tako, ne pokušavam da vam izložim što je vama na umu. Samo vam govorim šta je meni na umu. Prema mom mišljenju, Zemlja mora biti uništena."

"A kako predlažete da se Zemlja uništi? Mislite li da bismo mogli da na nju bacamo nuklearne bombe dok eksplozije, zračenje i oblaci prašine ne unište celu planetu? Pitam vas to stoga što mi nije jasno kako ste zamislili da sprečite naseljivačke brodove željne osvete da to isto ne učine Aurori i onolikom broju drugih svetova Svemiraca do kojih su u stanju da stignu? Zemlja je nekažnjeno mogla biti razneta pre nekih petnaest dekada. Sada je to nemoguće."

Činilo se da je Mandamus revoltiran. "Ništa slično nisam imao na umu, dr Amadiro. Ja ne bih bez potrebe uništavao ljudska bića, pa makar ona bila i Zemljani. Međutim, postoji način da se Zemlja uništi, a da se nužno ne pobije celokupno njeno stanovništvo... i to bez odmazde."

"Vi ste sanjalica", reče Amadiro, "ili možda niste baš pri zdravoj pameti."

"Dozvolite da objasnim."

"Ne, mladiću. Imam malo vremena i samo zbog vašeg citata, koji sam savršeno dobro razumeo i koji je probudio moju znatiželju, dozvolio sam sebi da se tako dugo bavim vama."

Mandamus ustade. "Shvatam, dr Amadiro, i molim da me izvinite što sam vam oduzeo više vremena nego što ste u stanju da odvojite. Međutim, razmislite o onome što sam rekao, pa ako postanete znatiželjni, mogli biste me pozvati kada budete imali više vremena da utrošite na mene, nego što ga sada imate. Ipak, nemojte suviše dugo čekati, jer ću morati da se okrenem drugima, pošto ću ipak

uništiti Zemlju. Vidite, iskren sam sa vama."

Mladić pokuša da se osmehne, ali to samo razvuče njegove mršave obraze i ne ostavi drugog traga. On reče: "Do viđenja... i ponovo se zahvaljujem", okrenu se i ode.

Amadiro je izvesno vreme gledao zamišljeno za njim, a zatim dodirnu kontakt koji se nalazio na bočnoj strani stola.

"Malune", reče on, kada Cicis uđe, "želim da tog mladića neko sve vreme prati i želim da saznam s kim sve razgovara. Sve. Želim da svi budu identifikovani i ispitani. One koje označim želim da budu dovedeni ovamo. Ali, Malune, sve mora biti urađeno tiho i na bazi ljubaznog i prijateljskog ubeđivanja. Kao što i sam znaš, još nisam postao ovde gospodar. "

Ali na kraju će ipak postati. Fastolf je imao trideset šest dekada i bio je na zalasku, a Amadiro je bio osam dekada mlađi.

45.

Amadiro je za devet dana dobio tražene izveštaje.

Mandamus je razgovarao sa svojim robotima, povremeno sa kolegama na fakultetu i još ređe sa pojedincima iz nastambi koje su se nalazile u njegovom susedstvu. Njegovi razgovori bili su krajnje beznačajni i mnogo pre no što je proteklo devet dana Amadiro je zaključio da ne može da natčeka tog mladića. Mandamus je bio tek na početku jednog dugačkog života i pred njim je možda još trideset dekada; Amadiru je preostalo još najviše osam do deset.

I Amadiro je, razmišljajući o onome što je mladić rekao, sa sve jačim nemirom osećao da ne sme rizikovati da ostane po strani ako postoji način da se Zemlja uništi.

Da li je mogao da dozvoli da do uništenja dođe posle njegove smrti i da mu on ne prisustvuje? Ili, što je bilo isto tako loše, da se to dogodi za vreme njegova života, ali sa nekim drugim na čelu i da nečiji tuđi prsti pritisnu kontakt?

Ne, morao je to videti, prisustvovati tome i učiniti to; zašto je inače produžavao svoju dugu frustraciju? Mandamus možda jeste budala ili ludak, ali u tom slučaju se Amadiro mora uveriti da je odista budala ili ludak.

Kada je u razmišljanju stigao do te tačke, Amadiro je pozvao

Mandamusa u svoju kancelariju.

Amadiro je shvatio da je time sebe ponizio, ali poniženje je bilo cena koju je morao da plati kako bi se uverio da ne postoji ni najmanja šansa da Zemlja bude uništena bez njega. To je bila cena koju je bio voljna da plati.

Pripremio se čak i na mogućnost da Mandamus uđe kod njega, zadovoljno se smejujeći zbog svoje pobede. I to bi morao da podnese. Razume se da bi se posle toga, ako bi se pokazalo da je mladićev predlog budalast, postarao da ovaj bude zaslužen kažnjen u onoj meri u kojoj to dopušta jedno civilizovano društvo, ali u suprotnom...

Bio je zadovoljan kada je Mandamus ušao u njegovu kancelariju sa razumnom poniznošću na licu i kada mu je zahvalio sasvim iskreno, što ga je po drugi put primio. Amadiru se učinilo da bi i on sa svoje strane trebalo da bude predusretljiv.

"Dr Mandamuse", reče on, "prošli put sam se poneo krajnje neuljudno što sam vam naložio da se udaljite, prethodno ne saslušavši vaš plan. Stoga mi sada kažete šta to imate na umu i ja ću vas slušati dok se ne uverim... a verujem da hoću... da je vaš plan, možda, pre rezultat entuzijazma nego hladnog rezonovanja. Tada ću vam ponovo naložiti da se udaljite, ali više neću prezirati sebe zbog toga i nadam se da ćete se vi bez ljtutnje povinovati."

Mandamus odvarti: "Ne bih mogao da se ljutim ako me nepristrasno i pažljivo saslušate, dr Amadiro, ali šta ako vam se ono što vam budem saopštio učini razumno i probudi u vama nadu?"

"U tom slučaju", reče polagano Amadiro, "možda bismo nas dvojica mogli da postanemo saradnici."

"To bi bilo divno, gospodine. Zajedno bismo bili u stanju da obavimo više nego svaki za sebe. Ali da li bih smeo da se nadam i nečem opipljivijem nego što je povlastica da radim s vama? Da li bih mogao da se nadam nekoj nagradi?"

Amadiro je izgledao nezadovoljan. "Razume se, bio bih vam zahvalan, ali ja sam samo kancelar i upravnik Robotičkog instituta. Moje moći su ograničene."

"Shvatam ja to, dr Amadiro. Ali ne bih li ipak unapred mogao dobiti nešto što je u okviru tih ograničenja? Odmah?" Uporno je

gledao u Amadira.

Amadiro se namršti i uhvati sebe kako zuri u par pronicljivih, odlučnih očiju koje nisu treptale. U njima nije bilo poniznosti!

Amadiro hladno upita: "Na šta mislite?"

"Ništa što ne možete da mi date, dr Amadiro. Primate me za člana Instituta."

"Ako ste kvalifikovani..."

"Bez brige. Kvalifikovan sam."

"Ne možemo prepustiti kandidatu da sudi o tome. Moramo. ..

"Ma hajdete, dr Amadiro, to nije način na koji se uspostavlja neka veza. Pošto ste me držali pod prismotrom svakog trenutka od kada sam prošli put odavde izišao, ne možete me uveriti da niste pomno proučili moj dosje. A kao rezultat toga, sigurno vam je poznato da sam kvalifikovan. Da ste bilo zbog čega osećali da nisam kvalifikovan, vi ne biste gajili nikakvu nadu da sam dovoljno genijalan da izradim plan za uništenje te naše Kartagine i ne biste me zvali da se vratim ovamo."

Na trenutak je Amadiro osetio kako u njemu sve ključa. U tom času pomislio je da ni uništenje Zemlje nije toliko vredno da bi zbog toga morao da podnosi hvalisanje jednog deteta. Ali to je osetio samo u tom jednom jedinom trenutku. Odmah potom mu se vratila sposobnost za tačno procenjivanje situacije i čak je uspeo sebi da kaže da osoba koja je tako mlada, a ipak u toj meri drska i ledeno samouverena, predstavlja upravo onakvog čoveka kakav mu je potreban. Pored toga, odista je proučio Mandamusov dosje i znao je da je on dovoljno kvalifikovan za Institut.

Amadiro konačno reče (atakujući u izvesnoj meri na svoj krvni pritisak): "U pravu ste. Kvalifikovani ste."

"Onda me učlanite. Siguran sam da u kompjuteru imate pohranjene potrebne obrasce. Treba samo da unesete moje ime, školsku spremu, godinu diplomiranja i ostale statističke sitnice koje tražite, a zatim da se potpišete."

Bez reči, Amadiro se okrete svom kompjuteru. Uneo je potrebne podatke, izvukao obrazac, potpisao ga i predao Mandamusu. "Nosi današnji datum. Sada ste član Instituta."

Mandamus je proučio papir, a zatim ga predao jednom od svojih

robotu, koji ga je stavio u male kožne korice za spise, a ove gurnuo pod mišku.

"Hvala vam", reče Mandamus, "to je krajnje ljubazno od vas i nadam se da vas nikada neću izneveriti ili naterati da zažalite što ste na ovako ljubazan način priznali moje sposobnosti. Međutim, ostalo je još nešto o čemu bi trebalo da se dogovorimo."

"Stvarno? A to je?"

"Da li bismo mogli da popričamo o prirodi konačne nagrade... razume se, samo u slučaju potpunog uspeha. Potpunog uspeha."

"Zar ne bismo mogli, što bi bilo logičnije, da to ostavimo za vreme kada potpuni uspeh bude ostvaren ili kada bude srazmerno blizu ostvarenja?"

"Ako se na to gleda racionalno, onda ste u pravu. Ali ja sam sanjar, pored toga što cenim razum. Voleo bih malo da sanjarim."

"Pa", reče Amadiro, "o čemu biste voleli da sanjarite?"

"Čini mi se, dr Amadiro, da stvari ne stoje baš najbolje sa dr Fastolfom. Poživeo je dugo i neće još mnogo godina moći da se opire smrti."

"Pa šta s tim?"

"Kada jednog dana umre, vaša stranka će postati agresivnija i oni mlitaviji članovi Fastolfove stranke možda će smatrati da će biti probitačnije da promene stranu. Kada na narednim izborima ne bude bilo Fastolfa, sigurno ćete vi biti izabrani."

"Moguće je. Pa šta s tim?"

"Tad ćete de fakto predvoditi veće i upravljati aurorinom spoljnom politikom, što će, u stvari, značiti da ćete upravljati spoljnom politikom svetova Svemiraca uopšte. A ako se moji planovi pokažu uspešni, vaša uprava će biti tako dobra da će vas veće sigurno prvom prilikom izabrati za predsedavajućeg."

"Vaši snovi streme visoko, mladiću. Dobro - i šta ako se ostvari sve što ste predvideli?"

"Teško da ćete imati vremena da upravljate i Aurorom i Robotičkim institutom. Stoga tražim da kada budete konačno odlučili da date ostavku na svoj sadašnji položaj upravnika Instituta, spremno podržite mene kao svog naslednika na tom mestu. Teško da bi neko mogao da odbije vašeg ličnog izabranika."

Amadiro reče: "Postoji nešto kao što je kvalifikacija za to mesto."

"Steći ću tu kvalifikaciju."

"Pričekajmo da vidimo."

"Voljan sam da sačekam i uverim se, ali uvidećete, i pre no što ostvarimo potpuni uspeh, da ćete želeti da udovoljite ovom mom zahtevu. Stoga vas molim da se polako navikavate na tu ideju."

"Sve ovo pre no što sam čuo ijednu reč", promrlja Amadiro. "Pa, postali ste član Instituta i ja ću nastojati da se naviknem na vaš lični san, ali završimo sada sa dogovaranjima i kažite mi kako nameravate da uništite Zemlju."

Gotovo automatski, Amadiro dade znak svojim robotima da ne treba da se sećaju ovog razgovora. I Mandamus uz laki osmeh upusti isti takav znak svojim.

"Počnimo, onda", reče Mandamus.

Ali pre no što je išta više uspeo da kaže, Amadiro krenu u napad.

"Jeste li sigurni da niste prozemaljski nastrojani?"

Mandamus je bio zaprepašćen. "Dolazim k vama sa predlogom da uništimo Zemlju."

"Ali vi ste ipak potomak Solarijanke... u petom pokolenju, koliko mi je poznato."

"Da, gospodine, to se nalazi zapisano u javnom dosjeu. Pa šta s tim?"

"Solarijanka je ... bila je dugo... bliski saradnik... prijatelj... štićenica... dr Fastolfa. Pitam se da vi možda stoga niste simpatizer njegovih prozemaljskih pogleda."

"Zbog svog porekla?" Činilo se da je Mandamus odista zaprepašćen. Na trenutak je izgledalo kao da su mu se od muke ili čak besa nozdrve skupile, ali to je brzo nestalo i on mirno reče: "Isto tako dugo je vaša bliska saradnica... prijateljica... štićenica... dr Vasilija Fastolf, kćerka dr Fastolfa. Ona je potomak iz prvog pokolenja. Pitam se da li je ona simpatizer njegovih ideja."

"U prošlosti sam se i ja pitao," reče Amadiro, "ali ona nije njihov simpatizer i što se nje tiče prestao sam da se pitam."

"Možete da prestanete da se pitate i što se mene tiče, gospodine. Ja sam Svemirac i želim da vidim Svemirce kako upravljaju Galaksijom."

"Pa, dobro, onda. Nastavite sa opisom svoga plana."

Mandamus reče: "Hoću, ali... ako nemate ništa protiv... krenuću od početka."

Dr Amadiro, astronomi se slažu da postoji na milione zemljolikih planeta u našoj Galaksiji, planeta na kojima ljudska bića mogu da žive pošto se prethodno izvrše potrebna prilagođavanja životne sredine, koja ne podrazumjevaju geološko teraformiranje. Njihove atmosfere su pogodne za disanje, postoje okeani vode, zemljište i klima su odgovarajući, postoji život. Naime, u atmosferi se ne bi mogao nalaziti slobodan kiseonik ako na planeti ne postoje bar planktoni u okeanima.

Zemljište je često ogoljeno, ali kada jednom bude podvrgnuto, zajedno sa okeanom, biološkom teraformiranju... to jest, kada bude zasejano zemaljskim životom... taj život će procvasti i planeta će moći da bude naseljena. Registrovano je i proučeno na stotine takvih planeta, a otprilike polovinu već su naselili Naseljivači.

Pa ipak, nijedna od svih tih naseljivih planeta koje su do danas otkrivene nema tako raznovrstan i obilan život kao Zemlja. Ni na jednoj ne postoji ništa što je veće ili složenije od male čete crvolikih ili insektolikih beskičmenjaka ili, u biljnom svetu, ičeg što je iznad nekih papratolikih grmova. Ni traga od inteligencije, ičeg što bi bar bilo približno inteligenciji."

Amadiro je slušao te krute rečenice i mislio: govori mehanički. Sve je naučio napamet. On se pokrenu i primeti: "Nisam planetolog, dr Mandamuse, ali tražim od vas da mi verujete da mi niste kazali još ništa što već nisam znao."

"Kao što pomenuh, dr Amadiro, krećem iz početka. Astronomi su sve skloniji da veruju da su nam poznati svi zadovoljavajući primeri nastanjivih planeta u Galaksiji i da se one sve... ili gotovo sve... izrazito razlikuju od Zemlje. Iz nekog nepoznatog razloga, Zemlja je iznenađujuće neobična planeta, ali se na njoj evolucija odvijala krajnje ubrzanim korakom i na krajnje nenormalan način.

Amadiro reče: "Uobičajeni argument glasi da ako u ovoj Galaksiji postoje druge inteligentne vrste, napredne kao što smo mi, one bi do sada već postale svesne našeg širenja i obznanile bi nam svoje prisustvo... na neki način."

Mandamus odvrati: "Da, gospodine. U stvari, da su u Galaksiji postojale druge inteligentne vrste, naprednije od nas, ne bi nam se kao prvo ni pružila prilika za širenje. Stoga je izgleda sasvim sigurno da smo mi jedine vrste u Galaksiji sposobne da putuju hipersvemirod. Da smo jedine vrste u Galaksiji koje su možda inteligentne, ili postoji dobra šansa da jesmo."

Amadiro ga je sada slušao sa umornim poluosmehom na licu. Mladić je želeo da podučava, poput čoveka koji jednolično ponavlja svoju fiks-ideju. Bio je to jedan od znakova nestabilnosti, te je i ona sićušna nada koju je Amadiro imao da bi Mandamus i mogao imati nešto što bi izmenilo istoriju, počinjala da bleđi.

On reče: "I dalje mi pričate o onome što mi je poznato, dr Mandamse. Svi znaju da je Zemlja jedinstvena i da smo mi verovatno jedine inteligentne vrste u Galaksiji."

"Ali izgleda da niko ne postavlja jednostavno pitanje: Zašto? Ne postavljaju ga Zemljani i Naseljivači. Oni to prihvataju. Oni zauzimaju mistički stav prema Zemlji i smatraju je svetim svetom, tako da njenu neobičnu prirodu uzimaju zdravo za gotovo. Što se Svemiraca tiče, ni mi uopšte ne postavljamo to pitanje. Ignorišemo ga. Dajemo sve od sebe da uopšte ne mislimo na Zemlju, jer ako bismo to činili, vrlo verovatno bismo otišli i dalje i počeli da razmišljamo o tome kako smo i sami potekli od Zemljana."

Amadiro primeti: "Ne shvatam vrednost tog pitanja. Nema potrebe tragati za složenim odgovorima na pitanje 'Zašto?'. Nasumični procesi igraju važnu ulogu u evoluciji, a u izvesnoj meri i u svemu ostalome. Da postoji na milione naseljivih svetova, evolucija bi mogla na svakome od njih da krene drugačijim pravcem. Na većini njih bi ta stopa razvoja imala neku srednju vrednost; na nekima bi bila izrazito usporena, na drugima izrazito ubrzana. Dogodilo se da je ona na Zemlji bila neobično brza i zbog toga smo mi sada ovde. Ako sada postavimo pitanje 'Zašto', prirodan... i dovoljan odgovor glasi 'Slučaj'."

Amadiro je čekao da onaj drugi otkrije svoju nestabilnost tako što će besno eksplodirati iznevši neku nadmoćnu logičku tvrdnju, izraženu na zabavan način, što bi poslužilo da se njegove teze zatresu uz temelja. Međutim, Mandamus je samo zurio u njega nekoliko trenutaka svojim duboko usađenim očima, a zatim je mirno

rekao: "Ne."

Mandamus nije ništa dodao možda u naredna dva otkucaja srca, a zatim je nastavio: "Potrebno je više od jednog ili dva slučaja da se evolucija hiljadostruko ubrza. Na svakoj planeti sem na Zemlji brzina evolucije je u bliskoj vezi sa prilivom kosmičkog zračenja u kome se kupa ta planeta. Ta brzina uopšte nije rezultat slučaja već rezultat kosmičkog zračenja koje lagano stvara mutacije. Na Zemlji postoji nešto što stvara mnogo više mutacija nego na drugim nastanjivim planetama, a to nema nikakve veze sa kosmičkim zracima, jer oni ne pogađaju Zemlju u velikim količinama. Možda vam je sada malo jasnije zašto bi pitanje 'Zašto?' moglo biti važno."

"Pa, dr Mandamuse, pošto vas još slušam sa više strpljenja nego što sam i mislio da ga posedujem, odgovorite na pitanje koje toliko uporno postavljate. Ili možda imate samo pitanje, ali ne i odgovor?"

"Imam i odgovor", reče Mandamus, "ali on je vezan za činjenicu da je Zemlja jedinstvena i na jedan drugi način."

Amadiro primeti: "Dozvolite da nagađam. Mislite na njen veliki satelit. Nadam se, dr Mandamuse, da to ne ubrajate u svoja otkrića."

"Nikako", odvrati Mandamus ukočeno, "ali uzmite u obzir da su veliki sateliti karakteristični za takve planete. Naš planetni sistem ima ih pet, Zemljin sedam i tako dalje. Svi veliki sateliti sem jednog, međutim, kruže oko gasnih džinova. Samo Zemljin satelit, Mesec, kruži oko planete koja nije mnogo veća od njega samog."

"Smem li ponovo da upotrebim reč 'Slučaj', dr Mandamuse?"

"U ovom slučaju bi to moglo da bude slučaj, ali i dalje stoji da je Mesec jedinstven."

"Čak i da je tako. Kakva moguća veza postoji između tog satelita i obilja života na Zemlji?"

"To možda nije očigledno i veza može izgledati malo verovatna... ali daleko je manje verovatno da takva dva neobična primera jedinstvenosti na jednoj jedinoj planeti nisu ni u kakvoj vezi. Pronašao sam jednu takvu vezu."

"Stvarno?" živnu Amadiro. Sada je morao da usledi nepogrešivi dokaz njegove nestabilnosti. Povremeno je bacao pogled na vremensku traku na zidu. Odista više nije mogao mnogo vremena posvetiti ovome, iako je njegova znatiželja i dalje rasla.

"Mesec se", reče Mandamus, "lagano udaljava od Zemlje, zbog svojih plimskih uticaja na planetu. Zemljine velike plime predstavljaju jedinstvenu posledicu postojanja ovog velikog satelita. Zemljino Sunce takođe stvara plime, ali njihova jačina je trostruko manja od jačine onih koje stvara Mesec... upravo onako kao što naše sunce stvara male plime na Aurori.

Na osnovu činjenica da se Mesec udaljava zbog svoje plimske aktivnosti, možemo zaključiti da se on nalazio mnogo bliže Zemlji za vreme rane istorije ovog planetnog sistema. Što je Mesec bliži Zemlji, to su na njoj više plime. Te plime vrše dva važna uticaja na Zemlju. Kora se neprkidno ugiba kako se Zemlja okreće oko svoje ose, a i ovo rotiranje se usporava kako usled tog ugibanja tako i zbog trenja kojim okeanske vode deluju na plitko morsko dno - što uzrokuje da se rotaciona energija pretvara u toplotnu.

Stoga Zemlja ima tanju koru od bilo koje druge naseljive planete za koju znamo, a takođe je i jedina naseljiva planeta na kojoj ima živih vulkana, kao i sistem živih tektonskih pomernja."

Amadiro reče: "Ali čak ni sve to ne može imati nikakve veze sa obiljem života na Zemlji. Mislim, dr Mandamuse, da ćete morati ili preći na stvar ili otići."

"Molim vas, dr Amadiro, imajte još samo malo strpljenja sa mnom. Važno je razumeti suštinu kad se jednom stigne do nje. Uradio sam veoma pažljivu kompjutersku simulaciju hemijskog razvoja Zemljine kore, pri čemu sam uzeo u obzir efekat delovanja plima i oseka i tektonska pomeranja ploča, nešto što niko ranije nije učinio na jedan tako pedantan i usavršen način kao ja... ako smem sam da se pohvalim."

"Oh, samo izvolite", promrlja Amadiro.

"I sasvim jasno se pokazuje... staviću vam na uvid sve potrebne podatke kada god to zaželite... da se uran i torijum skupljaju u Zemljinoj kori i površinskom sloju i to u koncentraciji koja je i do hiljadu puta veća nego na bilo kom drugom naseljivom svetu. Štaviše, oni se skupljaju neravnomerno, tako da se, razbacani po Zemlji, nalaze mestimični džepovi u kojima je koncentracija urana i torijuma veoma velika."

"Pretpostavljam da su oni jako radioaktivni?"

"Ne, dr Amadiro. Uran i torijum su slabo radioaktivni, a čak i tamo gde je njihova koncentracija relativno velika, oni su koncentrisani u apsolutnom smislu te reči. I sve je to, ponavljam, posledica prisustva jednog velikog meseca."

"Onda pretpostavljam da je ta radioaktivnost, iako nije dovoljno jaka da bi bila opasna po život, ipak dovoljna da poveća stopu mutacije. Je li tako, dr Amadiro?"

"Jeste. Tu i tamo dolazilo bi do bržeg izumiranja, ali takođe i do bržeg razvoja novih vrsta... što je rezultiralo ogromnom raznovrsnošću i obiljem životnih oblika. I konačno, samo na Zemlji bila je dostignuta tačka u kojoj su se razvile inteligentne vrste i civilizacija."

Amadiro klimnu. Mladić nije bio čudak. Možda nije bio u pravu, ali nije bio čudak. A takođe je mogao biti u pravu.

Amadiro nije bio planetolog, te će stoga morati da proveriti u knjigama da li je Mandamus samo otkrio nešto što je već bilo poznato, kao što je bio slučaj sa mnogim zanesenjacima. Međutim, sada je bilo najvažnije da se to smesta proveriti.

On počeo umilnim glasom: "Govorili ste o mogućem uništenju Zemlje. Ima li kakve veze između toga i Zemljinih jedinstvenih svojstava?"

"Neko bi mogao na jedinstven način iskoristiti jedinstvena svojstva", odvratio Mandamus isto tako umilno.

"U ovom određenom slučaju... na koji način?"

"Pre no što razmotrimo metod, dr Amadiro, moram istaći da, u izvesnom smislu, pitanje da li je uništenje fizički moguće, zavisi od vas."

"Od mene?"

"Da", potvrdi odlučno Mandamus. "Od vas. Zašto bih, inače, došao k vama sa ovom dugačkom pričom ako ne stoga da vas ubedim da znam o čemu govorim i sa željom da vas privolim da saradujete sa mnom kako bih postigao uspeh?"

Amadiro duboko udahnu. "A ako vas ja odbijem, da li bi iko drugi mogao da posluži svrsi?"

"Možda bih mogao da se obratim i nekom drugom ako vi odbijete. Da li odbijate?"

"Možda ne, samo me zanima koliko sam vam važan."

"Odgovor glasi, ne u onoj meri u kojoj sam ja vama. Morate saradivati sa mnom."

"Moram?"

"Možda biste više voleli da to kažem na neki drugi način. Ali ako želite da Aurora i Svemirci trijumfuju, sada i zauvek, nad Zemljom i Naseljivačima, onda morate saradivati sa mnom bilo da vam se taj način izražavanja dopada ili ne."

Amadiro odvrati: "Recite mi tačno šta moram učiniti. "

"Počnite time što ćete mi reći da li je istina da je Institut u prošlosti projektovao i izradio humanoidne robote."

"Jeste. Sve u svemu njih pedeset. To je bilo pre otprilike petnaest do dvadeset dekada."

"Tako davno? I šta se dogodilo s njima?"

"Razočarali su", odvrati Amadiro nezainteresovano.

Mandamus se zavali u stolicu sa užasnutim izrazom na licu. "Bili su uništeni?"

Amadiro smesta podiže obrve. "Uništeni? Niko ne uništava robote. Nalaze se u skladištu. Uklonjene su im energetske jedinice, a u svakom je smeštena po jedna naročita dugovečna mikrofuzijska baterija kako bi pozitronske staze stalno bile bar minimalno aktivne."

"Znači, mogu se ponovo potpuno osposobiti?"

"Siguran sam da mogu."

Mandamusova desna šaka je ravnomerno lupkala po doručju stolice. On mračno reče: "Onda možemo pobediti!"

PLAN I KĆERKA

46.

Već dugo Amadiro nije mislio na humanoidne robote. Bila je to za njega bolna misao, tako da je, uz izvesne teškoće, nastojao da izbegava tu temu. A sada ju je Mandamus neočekivano ponovo pomenuo.

Humanoidni robot predstavljao je Fastolfov moćni adut onih davnih dana kada je Amadiro bio nadohvat pobede, adut pobede. Fastolf je projektovao i izradio dva humanoidna robota (od kojih jedan još postoji) i niko drugi nije bio u stanju tako nešto da postigne. Nije moglo da ih napravi čak ni celokupno osoblje Robotičkog instituta udruženim snagama.

Sve što je Amadiro uspeo da izvuče iz svog velikog poraza bio je taj adut. Fastolf je bio primoran da obelodani prirodu nacрта za izradu humanoidnih robota

To je značilo da se moglo pristupiti izradi humanoidnih robota i pristupilo se... ali... niko ih nije želeo. Aurorani ih nisu želeli u svom društvu.

Amadirove usne se iskriviše pri pomisli na taj jad. Nekako se saznalo za priču o Solarijanki... za činjenicu da je iskoristila Jandera, jednog od dvojice Fastolfovih humanoidnih robota i to za svoje seksualne potrebe. Aurorani nisu bili protiv takve jedne situacije, u teoriji. Međutim, kada su prestale o tome samo da razmišljaju, Auroranke su jednostavno zaključile da ih ne oduševljava pomisao da bi morale da se takmiče sa ženskim robotima. Niti su Aurorani želeli da se takmiče sa muškim robotima.

Institut se trudio koliko je mogao da objasni kako humanoidni roboti nisu bili namenjeni za samu Auroru, već je trebalo da posluže kao prvi talas pionira koji bi zasejao i udesio nove nastanjive planete, što bi ih Aurorani posle teraformiranja zauzeli.

I to je bilo odbijeno, jer se u Aurorane uvukla sumnja. Neko je humanoidne robote nazvao "klinom razdora". Taj izraz se raširio i Institut je bio primoran da odustane.

Amadiro je tvrdoglavo insistirao na tome da se oni koji su već

postojali za svaki slučaj zadrže, ako se u budućnosti ukaže potreba za njima... potreba koja do sada nije iskrsla.

Zašto je došlo do tolikog otpora prema humanoidnim robotima? Amadiro oseti kako ga ponovo obuzima blagi bes koji mu je pre toliko dekada dobro zagorčao život. Iako nevoljno, i sam Fastolf je pristao da podupre projekat i treba biti pravedan prema njemu, on je to doista i učinio, mada ne baš onako zdušno kako se obično zalagao za stvari kojima se svim srcem predavao... Ali ni to nije pomoglo.

Amadiro nije bio od onih koji se služe mističnim uzvicima kao što su: "Bolje da je tako završilo. Tako je bilo suđeno." Pa ipak, jedva se uzdržao da ne razmišlja na takav način dok ga je lift nosio ka mestu dosta ispod nivoa tla... ka jedinom mestu na Aurori koje bi moglo da podseća, mada tek neznatno, na legendarne zemaljske Čelične pećine.

Mandamus je na Amadirov znak izišao iz lifta i našao se u nekom nejasnom hodniku. Bilo je prohladno i osećao se blagi vetar iz ventilatora. Jedva primetno se stresao. Amadiro mu se pridruži. Svakog je sledio samo po jedan robot.

"Malo ljudi dolazi ovamo", obavesti ga Amadiro.

"Koliko smo duboko ispod zemlje?" upita Mandamus.

"Otprilike petnaest metara. Postoje brojni nivoi. Na ovom su uskladišteni humanoidni roboti."

Amadiro na trenutak stade, kao da razmišlja, a zatim odlučno skrenu levo. "Ovuda!"

"Nema putokaza?"

"Kao što rekoh, malo ljudi zalazi ovamo. A oni koji dolaze, znaju gde će naći ono što im je potrebno."

Upravo kada je završio rečenicu, oni se nađoše pred jednim vratima koja su izgledala čvrsta i golema pri nejasnom osvetljenju. Sa svake strane stajao je po jedan robot. Nisu bili humanoidni.

Mandamus ih kritički odmeri i reče: "To su jednostavni modeli."

"Veoma jednostavni. Niste valjda očekivali da ćemo one iole usavršenije traćiti na zaduženje kao što je čuvanje vrata." Amadiro povisi glas, ali on je i dalje bio bezizražajan. "Ja sam Kelden Amadiro."

Oči oba robota nakratko zasijaše. Oni se okrenuše od vrata koja se bešumno otvoriše, podigavši se uvis.

Amadiro ovom drugom dade znak da uđe, a dok je prolazio pored robota, mirno reče: "Vrata ostavite otvorena, a osvetljenje podesite za lične potrebe."

Mandamus reče: "Pretpostavljam da ovamo ne može ući bilo ko."

"Svakako da ne. Ti roboti me poznaju po izgledu i glasu i zahtevaju oboje pre no što otvore vrata." Napola za sebe dodade: "Na svetovima Svemiraca nisu potrebne ni brave, ni ključevi ni kombinacije. Roboti nas verno i stalno čuvaju."

"Nekada sam mislio", poče Mandamus, prepustivši se mračnim mislima, "da kada bi neki Auroranin pozajmio jedan od onih blastera koje Naseljivači, izgleda, nose kud god krenu, za njega više nijedna vrata ne bi predstavljala prepreku. Mogao bi da uništi robote u tren oka, a zatim da pođe kud god poželi, učini šta god mu srce ište."

Amadiro ošinu vrata jednim ljutitim pogledom. "Ali kome Svemiracu bi palo na pamet da upotrebi jedno takvo oružje na nekom od naših svetova? Mi živote provodimo bez oružja i bez nasilja. Zar ne shvatate da sam zbog toga svoj život posvetio uništenju Zemlje i njenog zatrovanog potomstva... Da, nekada smo se služili nasiljem, ali to je bilo tako davno, pošto su tek naseljeni svetovi Svemiraca, dok se još nismo oslobodili otrova Zemlje sa koje smo stigli i pre no što smo se uverili u vrednost robotske zaštite.

Zar mir i sigurnost nisu stvari za koje se treba boriti? Svetovi bez nasilja! Svetovi na kojima vlada razum! Da li smo bili u pravu kada smo na desetine naseljivih svetova predali kratkovečnim varvarima koji, kao što kažete, svuda sa sobom nose blastere?"

"Pa ipak", promrlja Mandamus, "da li ste spremni da upotrebite nasilje kako biste uništili Zemlju?"

"Kratkotrajno nasilje... i nasilje s ciljem... jeste cena koju ćemo verovatno moprati da platimo kako bismo stavili tačku na večno nasilje."

"Ja sam u dovoljnoj meri Svemirac", reče Mandamus, "tako da bih bio zadovoljan da se nasilje svede na najmanju moguću meru."

U tom trenutku uđoše u jednu veliku odaju u obliku pećine, i samo što su kročili u nju, zidovi i tavanica oživeše, osvetljeni difuznom

rasvetom koja nije zaslepljivala.

"Pa, je li to ono što vam je potrebno, dr Mandamuse?" upita Amadiro.

Mandamus stade da se osvrće oko sebe sav ošamućen. Konačno je uspeo da prozbori: "Neverovatno!"

Nalazili su se tamo, kruta regimenta ljudskih bića koja su u sebi imala tek nešto malo više života od niza kamenih kipova, ali daleko manje od kakvog uspavanog ljudskog stvora.

"Oni stoje", promrlja Mandamus.

"Tako zauzimaju manje prostora. Očigledno."

"Ali oni stoje već otprilike petnaest dekada. Nemoguće je da su još ispravni. Zglobovi su im sigurno smrznuti, organi smrskani."

Amadiro slegnu ramenima. "Može biti. Ipak, ako su se zglobovi razglavili... a ne mogu da tvrdim da nisu, pretpostavljam... mogu se zameniti... ako bude neophodno. To zavisi od toga da li će biti potrebe da se tako nešto učini."

"Biće razloga", reče Mandamus. Prelazio je pogledom s jedne glave na drugu. Zurili su u pomalo različitim pravcima i zbog toga su izgledali ponešto uznemirujuće, kao da se spremaju da raskinu niz.

Mandamus reče: "Uopšte nisu međusobno slični, razlikuju se i u visini, građi i tako dalje."

"Da. Zar vas to iznenađuje? Nameravali smo da od ovih, zajedno sa drugima koje smo mogli da izradimo, napravimo pionire za razvoj novih svetova. Da bi delovali onako kako treba, želeli smo da izgledaju što ljudskije, a to je podrazumevalo da ih treba napraviti što osobenijim, kao što su to i Aurorani. Zar vam se to ne čini razumnim?"

"Razumljivo. Drago mi je što je tako. Pročitao sam sve što sam našao o dva protohumanoidna oblika koja je izradio sam Fastolf... Denilu Olivavu i Janderu Panelu. Video sam njihove holograme i uverio se da su po izgledu istovetni."

"Da", reče Amadiro strpljivo. "Ne samo da su isti, već su, zapravo, to stvorenja koja predstavljaju jednu koncepciju, koncepciju idealnog Svemirca. U tome se sastojao Fastolfov romantizam. Ubeđen sam da bi on izradio rasu zamenljivih i humanoidnih robota oba pola, koja bi posedovala taj eteričan izgled... ili ono što je on smatrao da to

predstavlja... kako bi ih učinio potpunio neljudskim. Fastolf je možda briljantan robotičar, ali on je neverovatno glup čovek."

Amadiro zatrese glavom. Da te potuče jedan u toj meri glup čovek, pomisli on... a zatim odagna tu misao. Nije ga potukao Fastolf... već onaj prokleti Zemljanin. Zadubljen u misli, nije čuo naredno Mandamusovo pitanje.

"Izvinite", reče on pomalo razdražljivo.

"Rekoh, 'Da li ste vi ove projektovali', dr Amadiro?"

"Nisam, čudnom igrom slučaja... koja mi se oduvek činila i neobično ironična... njih je projektovala Fastolfova kćerka Vasilija. Ona je u istoj meri briljantna kao i on, ali je mnogo, mnogo inteligentnija... A to može biti jedan od razloga što se nikada nisu slagali."

"Što se tiče priče koju sam čuo o njima...", poče Mandamus.

Amadiro mu mahnu da začuti. "I ja sam čuo tu priču, ali ona nije važna. Dovoljno je to što ona odlično obavlja svoj posao i što ne postoji opasnost da će ikada zavoleti nekoga ko će joj uprkos nesrećnom slučaju da joj je biološki otac... i da to mora ostati... zauvek biti stran i mrzak. I sami znate da sebe zove Vasilija Aliena."

"Da, znam to. Da li imate zapise moždanih ustrojstava ovih robota?"

"Razume se."

"Za svakog od njih?"

"Razume se."

"Mogu li ih dobiti?"

"Ako postoji razlog za to."

"Postojaće", odvrati odlučno Mandamus. "Pošto su ovi roboti bili projektovani s namerom da obavljaju poslove pionira, da li bih smeo da pretpostavim da su opremljeni za istraživanje novog sveta i za snalaženje u primitivnim uslovima?"

"To bi trebalo samo po sebi da se podrazumeva."

"Odlično... ali možda će biti potrebne neke izmene. Mislite li da bi mi Vasilija Fest... Aliena mogla pomoći oko toga... ako bude potrebe? Očigledno je da su njoj moždana ustrojstva ovih robota najbolje poznata."

"Očigledno. Ipak, ne znam da li bi ona htela da vam pomogne."

Znam da ona to nije u stanju da učini u ovom trenutku, pošto nije na Aurori."

Mandamus je izgledao iznenađen i nezadovoljan. "Pa, gde se, onda, nalazi, dr Amadiro?"

Amadiro reče: "Videli ste ove ljudske oblike i ja ne želim dalje da ostanem u ovoj turobnoj sredini. Pustili ste me prilično dugo da čekam i ne smete žaliti ako sada ja vas pustim da čekate. Ako imate još neka pitanja, pozabavimo se njima u mojoj kancelariji."

47.

Kada su se našli u kancelariji, Amadiro je nastavio da odugovlači. "Sačekajte me ovde", reče on prilično odlučno i izađe.

Madamus je ukočeno čekao, razvrstavajući misli, pitajući se kada će Amadiro da se vrati... ili da li će uopšte da se vrati. Da li će ga uhapsiti ili jednostavno izbaciti? Da li se Amadiro umorio čekajući da čuje suštinu?

Mandamus je odbio da u to poveruje. Oštroumno je zaključio da Amadiro očajnički želi da izravna stare račune. Činilo se očigledno da se Amadiro neće umoriti od slušanja sve dok budu postojali i najmanji izgledi da mu Mandamus omogući da se osveti.

Dok se s dosadom osvrtao po Amadirovoj kancelariji, Mandamus uhvati sebe kako razmišlja o tome da li bi se u kompjuterizovanim dosjeima, koji su mu bili gotovo na dohvat ruke, moglo naći kakvo obaveštenje koje bi mu bilo od koristi. Bilo bi dobro ako ne bi u svemu morao da zavisi od Amadira.

Ta misao je bila beskorisna. Mandamus nije znao ulaznu šifru za dosjee, a čak i da ju je znao, nekoliko Amadirovih ličnih robota stajalo je u svojim nišama i oni bi ga zaustavili ako bi se makar i za korak približio bilo čemu što je u njihovim umovima bilo označeno kao osetljivo. To bi čak učinili i negovi vlastiti roboti.

Amadiro je bio u pravu. Roboti su bili tako korisni i efikasni... i nepodmitljivi... kao stražari, tako da nikome nije ni padalo na pamet da uradi bilo šta kriminalno, ilegalno, ili jednostavno potajno. Takve namere su naprosto zakržljale... bar u međusobnim odnosima Svemiraca.

Pitao se kako se Naseljivači snalaze bez robota. Mandamus je

pokušao da zamisli kako se ljudi sukobljavaju, bez robotskih odbojnika koji bi ublažili te sudare, bez robota koji bi im pružali pristojno osećanje sigurnosti i koji bi pojačavali... iako toga uglavnom nisu svesni... odgovarajući vid moralnosti.

Imajući u vidu te okolnosti, bilo je nemoguće zamisliti da su Naseljivači prevazišli stepen varvarstva, te je stoga bilo nemoguće njima ostaviti Galaksiju. Što se toga tiče, Amadiro je bio u pravu, oduvek je bio u pravu, dok je Fastolf neverovatno grešio.

Mandamus klimnu, kao da je još jednom uverio samog sebe u ispravnost onoga što je nameravao da učini. On uzdahnu i požele da to nije neophodno, a zatim se pripremi da, još jednom, zanemari razum koji mu je dokazao da to odista jeste potrebno, kada Amadiro uđe.

Amadiro je još bio upečatljiva prilika, iako se nalazio u godini kada će napuniti svoju dvadeset osmu dekadu. Uglavnom je izgledao onako kako bi jedan Svemirac trebalo da izgleda, osim što mu je nos bio nesrećno bezobličan.

Amadiro reče: "Žao mi je što ste morali da čekate, ali morao sam da završim jedan posao. Ja sam glavni u Institutu, a to za sobom povlači odgovornosti."

Mandamus odvrati: "Da li biste mogli da mi kažete gde se nalazi dr Vasilija Aliena? Tada ću vam bez odlaganja izneti svoj plan."

"Vasilija je na obilasku. Obilazi svetove Svemiraca kako bi otkrila dokle su stigli u robotskim istraživanjima. Ona smatra da bi međuplanetno usklađivanje, a imajući u vidu Robotički institut, koji je osnovan kako bi usklađivao rad pojedinačnih istraživanja na Aurori, još više unapredilo stvar. To je odista dobra ideja."

Mandamus se nasmeja, kratko i neveselo. "Ništa joj neće otkriti. Sumnjam da ijedan svet Svemiraca želi da obezbedi Aurori još veću prevlast od one koju već ima."

"Ne budite suviše uvereni u to. Situacija u vezi sa Naseljivačima sve nas je uznemirila."

"Znate li gde se sada nalazi?"

"Imamo njen plan puta."

"Vratite je, dr Amadiro."

Amadiro se namršti. "Sumnjam da to lako mogu učiniti. Verujem

da želi da se nalazi daleko od Aurore, dok joj otac ne umre."

"Zašto?" upita iznenađeno Mandamus.

Amadiro slegnu ramenima. "Ne znam. Nije me briga. Ali zato znam da je vaše vreme isteklo. Razumete li? Pređite na stvar ili odlazite." On mračno pokaza prema vratima i Mandamus oseti kako se više ne sme poigravati Amadirovim strpljenjem.

Mandamus prozbori: "Pa dobro. Postoji i treća stvar zbog koje je Zemlja jedinstvena..."

Govorio je s lakoćom, koristeći minimum reči, kao da je često uvežbavao svoje izlaganje i doterivao ga sa ciljem da ga iznese pred Amadirom. I uspeo je da privuče svu Amadirovu pažnju.

To je bilo to! Amadiro je prvo osetio ogromno olakšanje. Bio je u pravu kada se kladio da mladić nije čudak. Bio je potpuno razuman.

A tada je nastupio vrhunac. Plan će sigurno uspeti. Razume se, pogledi ovog mladića, prema onome kako ih je on izneo, donekle su se razlikovali od Amadirovih, ali o tom potom. Uvek je bilo moguće vršiti izmene.

Kada je Mandamus završio, Amadiro reče, trudeći se da mu glas bude postojan: "Vasilija nam neće biti potrebna. U Institutu postoji odgovarajuća ekspertiza koja će nam omogućiti da odmah počnemo. Dr Mandamuse...", u Amadirov glas vrati se nešto od formalnog poštovanja, "...ako ovo ispadne onako kako je planirano... a ne mogu da se otmem utisku da hoće... vi ćete postati prvi čovek u Institutu kada ja budem predsedavajući u veću."

Mandamus se jedva primetno i kratko osmehnu, dok je Amadiro ostao da sedi, zavaljen u stolici, i isto tako nakratko dozvolio sebi da na budućnost gleda sa zadovoljstvom i poverenjem, što nije mogao da učini dvadeset dugih i mukotrpnih dekada.

Koliko vremena će biti potrebno? Dekade? Jedna dekada? Deo jedne dekade?

Ne dugo. Ne dugo. Po svaku cenu stvar mora biti izvedena što brže kako bi on doživeo da vidi kako se menja stara odluka i on postaje gospodar Aurore... te tako i svetova Svemiraca... pa stoga (pošto će Zemlja i svetovi Naseljivača biti prokleti) čak i gospodar Galaksije, pre no što umre.

48.

Kada je dr Fastolf umro, sedam godina pošto su se Amadiro i Mandamus sreli i otpočeli svoj projekat, ta vest je putem hipertalasa jačinom bombe odjeknula u svakoj zabiti nastanjenih svetova. Svuda je privukla najveću pažnju.

Za svetove Svemiraca to je bilo važno, pošto je Fastolf bio najmoćniji čovek na Aurori, te stoga i u Galaksiji, preko dvadeset dekada. Za svetove Naseljivača i za Zemlju to je bilo važno pošto im je Fastolf bio prijatelj... koliko to jedan Svemirac može da bude... i sada se postavljalo pitanje da li će se politika Svemiraca izmeniti, a ako se izmeni, na koji način.

Vest je stigla i do Vasilije Aliene i za nju je imala još složenije značenje, jer ju je pratila gorčina koja je gotovo od samog početka obojila njen odnos sa biološkim ocem.

Uvežbavala je da ne oseti ništa kada on umre, pa ipak nije želela da se nalazi na istom svetu sa njim u trenutku kada se to dogodi. Nije želela da je obaspu pitanjima bilo gde, a najbrojnija i najupornija pitanja bila bi joj postavljena na Aurori.

Odnos između roditelja i dece među Svemircima bio je slab i, u najbolnijem slučaju, ravnodušan. To je bilo razumljivo kada se imaju u vidu njihovi dugački životi.. Vasilija u tom pogledu ne bi nikoga zanimala. Ali Fastolf je tako dugo bio istaknuti vođa stranke, a Vasilija gotovo isto toliko istaknuti partizan na suprotnoj strani.

To je bilo otrovno. Potrudila se da Vasilija Aliena postane njeno legalno ime, da ga upotrebljava na svim dokumentima, u svim intervjuima, u svemu... ali ipak je pouzdano znala da većina ljudi o njoj razmišlja kao o Vasiliji Fastolf. Kao da ništa nije moglo da izbriše taj potpuno nevažan odnos, te je morala da se zadovolji time da je oslovljavaju samo imenom. Bar je imala neobično ime.

Kao da je čak i to isticalo njen odnos kao u ogledalu sa tom Solarijankom koja je, iz potpuno različitih razloga, poricala svog prvog muža kao što je Vasilija poricala svog oca. Solarijanka takođe nije mogla da živi sa ranijim prezimenom tako da joj na kraju ostalo samo ime - Gladija.

A te dve žene, Vasilija i Gladija, koje nisu pristajale u svoju okolinu, koje su bile osporavane... čak su i ličile jedna na drugu.

Vasilija se krišom pogleda u ogledalu koje je visilo u njenoj kabini na svemirskom brodu. Gladiju nije videla već dosta dekada, ali bila je ubeđena da su još bile slične. Obe su bile niske i mršave. Obe su bile plave, a i likovi su im bili pomalo slični.

Ali Vasilija je bila ta koja je uvek gubila, a Gladija ona koja je uvek dobijala. Kada je Vasilija napustila oca i izbrisala ga iz svog života, on ju je zamenio Gladijom... koja mu je bila povodljiva i pasivna kćer kakvu je želeo, onakva kakva Vasilija nikada ne bi mogla da bude.

Pa ipak, Vasilija je bila ogorčena zbog toga. Ona je bila robotičar, bar isto onoliko sposoban i vešt robotičar kao i Fastolf u svojim najboljim danima, dok je Gladija bila samo umetnica, koja se zabavljala bojenjem polja sile i iluzijama odeće za robote. Kako je Fastolf mogao biti zadovoljan što je izgubio prvu i umesto nje dobio ovu drugu?

Kada je na Auroru došao onaj policajac sa Zemlje, Elija Bejli, pretnjama je naterao Vasiliju da otkrije mnoge svoje misli i osećanja koje nikome pre njega nije poverila. Međutim, prema Gladiji je bio sušta blagost i pomogao je njoj... i njenom zaštitniku, Fastolfu... da pobede uprkos svemu, mada Vasilija do dana današnjeg nije uspela jasno da razabere kako se to dogodilo.

Gladija je bila ta koja je bdela kod Fastolfove postelje za vreme njegove poslednje bolesti, ta koja ga je do poslednjeg časa držala za ruku i koja je čula njegove poslednje reči. Vasilija nije znala da li bi ikome trebalo da zameri zbog ovoga. Jer ona sama, ni pod kojim uslovima, ne bi priznala da taj starac postoji tako što bi otišla da ga poseti i prisustvuje njegovom prelasku u nepostojanje u apsolutnom, pre nego subjektivnom smislu... pa ipak, bila je besna zbog Gladijinog prisustva.

Tako osećam, rekla je prkosno sama sebi, i nikome ne dugujem nikakvo objašnjenje.

Izgubila je i Žiskara. Žiskar je bio njen robot, Vasilijin vlastiti robot kada je bila mlada devojka, robot koga joj je poklonio otac koji joj je u to vreme, čini se, bio naklonjen. Uz Žiskarovu pomoć savladala je robotiku i on joj je prvi bio iskreno naklonjen. Kao dete se nije poigravala trima zakonima niti se upuštala u filosofiranje o pozitronskom automatizmu. Činilo se da je Žiskar srdačan, ponašao

se srdačno, a to je jednom detetu dovoljno. Ni kod jednog ljudskog bića nije nikada naišla na takvu srdačnost... a najmanje kod svog oca.

Sve do današnjeg dana morala je da bude dovoljno slaba, pa da se upušta u budalaste ljubavne igre sa drugim. Ogorčenost koju je osetila zbog gubljenja Žiskara naučila ju je da nikakav početni dobitak nije bio vredan krajnjeg gubitka.

Kada je napustila kuću, odrekavši se oca, on nije dozvolio da Žiskar pođe sa njom iako je ona neizmerno poboljšala Žiskara dok se bavila njegovim pomnim reprogramiranjem. A kada joj je otac umro, on je Žiskara ostavio Solarijanki. Takođe joj je ostavio Denila, ali Vasiliji uopšte nije bilo stalo do te humanoidne blede imitacije. Želela je Žiskara koji je bio njen.

Vasilija se sada vraćala na Solariju. Obilazak je bio gotovo završen. U stvari, što se ticalo njegove korisnosti, on je bio zaključen još pre nekoliko meseci. Ali ona je ostala na Hesperosu jer joj je bio potreban odmor, kao što je objasnila u službenom dopisu poslatom u Institut.

Međutim, Fastolf je sada bio mrtav i ona je mogla da se vrati. Ako već nije mogla potpuno da izbriše prošlost, mogla je bar da izbriše jedan njen deo. Žiskar mora ponovo postati njen.

Bila je odlučna.

49.

Amadiro je gajio potpuno oprečna osećanja u vezi sa Vasilijinim povratkom. Nije se vratila sve dok stari Fastolf (sada kada je on bio mrtav sasvim lako je mogao u sebi da ponavlja njegovo ime) nije proveo mesec dana u svojoj urni. To mu je laskalo jer se pokazalo da je bio u pravu. Konačno, i Mandamusu je saopštio da se ona klonila Aurore dok joj otac ne umre.

Zatim, Vasilija je takođe bila prijatno providna. Nedostajala joj je ona razdražujuća odlika Mandamusa, koji je postao njegov novi miljenik, da, kako se činilo, uvek ima još neku neizraženu misao, duboko pohranjenu, bez obzira na to što se činilo da je pomno izneo sve što mu je na umu.

S druge, pak, strane, nju je razdražujuće teško bilo kontrolisati, a

najmanje je bilo verovatno da će poslušno slediti put na koji joj on ukaže. Morao joj je dopustiti da do u tančine ispituje Svemirce na drugim svetovima tokom godina koje je provela daleko od Aurore... onda je još morao da joj dozvoli i da sve to iznese svojim mračnim i zagonetnim rečima.

Stoga ju je pozdravio s oduševljenjem koje i jeste i nije bilo iskreno.

"Vasilija, tako mi je drago što si se vratila. Institut je leteo pomoću samo jednog krila dok tebe nije bilo."

Vasilija se nasmeja: "Ma hajde, Keldene"... ona se nimalo nije libila da ga oslovljava njegovim ličnim imenom, iako je bila dve i po dekade mlađa od njega... "To preostalo krilo predstavljaš ti i otkad si prestao da budeš potpuno ubeđen da i to jedno krilo nije dovoljno?"

"Otkada si odlučila da godinama budeš udsutna. Kako ti se čini, da li se Aurora u međuvremenu mnogo promenila?"

"Nije ni najmanje... što bi možda trebalo da nas zabrine. Nepromenljivost predstavlja izumiranje."

"Paradoks. Nijedno raspadanje ne događa se bez promene na gore."

"Nepromenljivost predstavlja promenu na gore, Keldene, u poređenju sa okolnim svetovima Naseljivača. Oni se brzo menjaju, proširujući svoju kontrolu nad sve većim brojem svetova, a na pojedinačnim svetovima je sve temeljitije uspostavljaju. Oni uvećavaju svoju snagu i moć kao i samopouzdanje, dok mi ovde sedimo snevajući i zaključujemo da naša nepromenjena moć postojanije opada u poređenju sa njihovom."

"Divno, Vasilija! Mislim da si to pažljivo naučila napamet, dok si letelea ovamo. Međutim, došlo je do promene u političkoj situaciji na Aurori."

"Hoćeš da kažeš da je moj biološki otac mrtav."

Amadiro raširi ruke, lako se naklonivši. "Kako ti kažeš. On je u velikoj meri bio odgovoran za našu paralizu, a pošto njega više nema, pretpostavljam da će sada doći do promena, mada te promene neće nužno biti vidljive."

"Nešto tajiš preda mnom, zar ne?"

"Zar bih ja učinio nešto tako?"

"Razume se. Taj tvoj lažni osmeh te uvek oda."

"Onda moram naučiti da u tvom društvu uvek budem ozbiljan... Dođi, dobio sam tvoj izveštaj. Reci mi šta se nalazi u njemu."

"Ništa ne nedostaje... gotovo ništa. Svi svetovi Svemiraca strastveno tvrde da su uznemireni zbog sve veće arogancije Naseljivača. Svi su čvrsto odlučili da se Naseljivačima odupiru do kraja, s oduševljenjem sledeći Auroru, ispunjeni odlučnošću i galantno prkoseći smrti."

"Da, slediće nas. A ako ih mi ne povedemo?"

"Onda će čekati i pokušati da prikriju svoje olakšanje što mi nismo na čelu. Inače... Pa, svi su zaokupljeni tehnološkim napretkom i svi odbijaju da otkriju čime se, tačno, bave. Rade nezavisno i nisu čak ni ujedinjeni, ni u okviru jednog istog sveta. Ni na jednom svetu Svemiraca ne postoji nijedan jedini istraživački tim koji podseća na naš Robotički institut. Svaki svet ima svoje istraživače-pojedince koji marljivo čuvaju vlastite podatke jedni od drugih."

Amadiro se gotovo ponosio sobom dok je govorio: "Od njih nisam ni očekivao da budu napredni kao mi."

"Krajnje je loše što nisu", odvrati osorno Vasilija. "Kako da brže napredujemo kada svi svetovi Svemiraca predstavljaju smesu pojedinaca. Svetovi Naseljivača se redovno okupljaju na konvencijama, imaju svoje institute... pa iako kaskaju za nama, sustići će nas. Ipak sam uspela da otkrijem nekoliko tehnoloških noviteta na kojima se radi na svetovima Svemiraca i sve sam ih pobrojala u svom izveštaju. Svi, na primer, rade na nuklearnom pojačivaču, ali ne verujem da je neki od tih uređaja izašao iz faze laboratorisjkih demonstracija na bilo kom svetu. Još ne postoji ništa što bi se moglo praktično koristiti na letelicama."

"Nadam se da si, što se toga tiče, u pravu, Vasilija. Nuklearni pojačivač predstavlja oružje koje bi naše flote mogle dobro da upotrebe, jer ono bi se smesta razračunalo sa Naseljivačima. Međutim, smatram da bi, gledano u celini, bilo bolje ako bi se Aurora pre svoje braće-Svemiraca dočepala tog oružja. Ali rekla si da se u tvom izveštaju nalazi gotovo sve. Nije mi promaklo to 'gotovo'. Šta se onda ne nalazi u njemu.?"

"Solarija!"

"Najmlađi i najčudniji od svih svetova Svemiraca."

"Od njih direktno gotovo ništa nisam izvukla. Posmatrali su me krajnje neprijateljski, kao što verujem da bi posmatrali bilo koga ko nije sa Solarije, pa bilo da je u pitanju Svemirac ili Naseljivač. A kad sam rekla 'posmatrali', imala sam u vidu njihovo značenje te reči. Na tom svetu sam ostala skoro godinu dana, znatno duže nego na bilo kom drugom, i tokom svih tih meseci nisam se nijednom videla ni sa jednim Solarijancem lice u lice. Svaki put sam posmatrala njega... ili nju... putem hipertalasnog holograma. Nikako nisam mogla da se sretnem s nečim opipljivim... samo sa slikama. Svet je udoban, neverovatno luksuzan, u stvari, dopao bi se ljubiteljima prirode, jer je potpuno nedirnut, ali kako mi je samo nedostajalo da nekoga vidim"

"Pa, posmatranje predstavlja solarijanski običaj. Svi to znamo, Vasilija. Živi i pusti druge da žive."

"Hmmm", odvrati Vasilija. "Tvoja tolerancija možda nije na mestu. Da li su ti roboti još u isključenom stanju?"

"Jesu. I uveravam te da nas ne prisluškuju."

"Nadam se da ne, Kaldene. Imam vrlo jak utisak da su Solarijanci mnogo više napredovali u radu na minijaturnom nuklearnom pojačivaču od bilo kog drugog sveta... čak i od nas. Možda im još samo malo nedostaje da naprave ručni pojačivač kod koga bi utrošak energije bio dovoljno mali za praktičnu upotrebu u svemirskim letilicama."

Amadiro se jako namršti: "Kako su to uspeli?"

"Ne umem da objasnim. Ne očekuješ, valjda, da su mi pokazali planove? Moji utisci su u takvom haosu da se nisam usudila da ih navedem u izveštaju, ali iz sitnih napomena koje sam tu i tamo čula i primetila... zaključujem da su dobrano odmakli. O tome bi trebalo pažljivo da porazmislimo."

"Hoćemo. Ima li još štogod što bi želela da mi saopštiš?"

"Da... ni to se ne nalazi u izveštaju. Solarija već mnogo dekada radi na projektovanju humanoidnih robota i čini mi se da su taj cilj ostvarili. Nijedan drugi svet Svemiraca... sem nas, razume se... nije čak ni pokušao ništa slično. Na svakom svetu sam se raspitivala šta preduzimaju u vezi sa humanoidnim robotima i svuda sam dobijala isti odgovor. I sama zamisao im je izgledala neprijatna i užasavajuća."

Mislim da su svi uočili naš neuspeh i da ih je on teško pogodio."

"Ali ne i Solariju? Zašto?"

"Kao prvo, uvek su živeli u krajnje robotizovanom društvu, najrobotizovanijem u celoj Galaksiji. Okruženi su robotima... deset hiljada na jednoga. Svet je pretrpan njima. Ako vam padne na pamet da besciljno lutate, u potrazi za ljudskim bićima, nećete ih pronaći. Zašto bi šačicu Solarijanaca, koja živi na jednom takvom svetu, uznemiravala pomisao na još nekoliko robota samo zbog toga što su to humanoidni roboti? A zatim, i taj pseudoljudski jadnik koga je Fastolf projektovao i izradio i koji još postoji..."

"Denil", primeti Amadiro.

"Da, upravo taj. On... to je bilo na Solariji pre dvadeset dekada i Solarijanci su se prema njemu odnosili kao prema ljudskom biću. Nikada se nisu oporavili od toga. Čak i da nemaju nikakve koristi od humanoidnih modela, bili su poniženi jer ih je prevario. To im je na nezaboravna način pokazalo da je Aurora daleko ispred njih, bar što se tiče te grane robotike. Solarijanci se neumereno diče da su najnapredniji robotičari u Galaksiji, tako da su od tada pojedini Solarijanci radili na humanoidnim robotima... ako ni zbog čega drugog ono u želji da speru tu sramotu. Da ih je više ili da poseduju institut koji bi mogao da koordinira njihov rad, oni bi bez sumnje već davno u tome uspeali. Kako stvari stoje, mislim da ih sada imaju."

"Ne znaš pouzdano, zar ne? U pitanju je samo sumnja zasnovana na delimičnim podacima sakupljenim tu i tamo."

"Upravo tako, ali u pitanju je dosta jaka sumnja koja zaslužuje da bude pomnije ispitana. I treća stvar. Mogla bih se zakleti da rade na telepatskom komuniciranju. Nepažnjom su mi dozvolili da vidim neku opremu. A opet, drugi put kada sam posmatrala jednog od njihovih robotičara, na hipertalsnom ekranu se videla tabla sa pozitronskim matričnim ustrojstvom koje nije nalikovalo ničemu što sam ikada videla, pa ipak mi se učinilo da bi to ustrojstvo moglo da odgovara nekom telepatskom programu."

"Čini mi se, Vasilija, da je ovo što si sada pomenula još neverovatnije od priče o humanoidnim robotima."

Preko Vasilijinog lica pređe blaga nelagodnost. "Moram priznati da si verovatno u pravu što se toga tiče."

"U stvari, Vasilija, to mi zvuči kao puko maštanje. Ako je matično ustrojstvo koje si videla bilo potpuno različito od svega čega se sećaš da si ikada videla, kako možeš i da pomisliš da nečemu odgovara?"

Vasilija je oklevala. "Moram da priznam da sam se i sama to pitala. Pa ipak, čim sam ugledala to ustrojstvo, odmah mi je na pamet pala reč, 'telepatija'."

"Iako je telepatija nemoguća, čak i u teoriji."

"Misli se da je nemoguća, čak i u teoriji. To nije baš isto."

"Niko nije postigao ni najmanji uspeh na tom polju."

"Tačno, ali zašto sam pogledala u to ustrojstvo i pomislila 'telepatija'?"

"Vasilija, to je možda bila neka psihodoskočica koju je beskorisno i pokušati analizirati. Ja bih na to zaboravio... Još nešto?"

"Još samo ovo... ali to najviše zbunjuje. Stekla sam utisak, Keldene, ako je suditi po malim nagoveštajima, da se Solarijanci spremaju da napuste svoju planetu."

"Zašto?"

"Ne znam. Njihovo stanovništvo, ionako malobrojno, stalno se osipa. Možda žele da krenu iz početka negde drugde pre no što potpuno izumru."

"Kakav nov početak? Kuda bi mogli da pođu?"

Vasilija odmahnu glavom. "Rekla sam ti sve što znam."

Amadiro lagano nastavi: "Dobro, sve ću to imati u vidu. Te četiri stvari: nuklearni pojačivač, humanoidne robote, telepatske robote i napuštanje planete. Iskreno rečeno, ne verujem ni u jednu od te četiri stvari, ali ubediću veće da odobri razgovore sa solarijanskim namesnikom. Verujem, Vasilija, da bi ti dobro došao odmor. Zašto ne bi uzela nekoliko nedelja slobodno da se ponovo navikneš na auroransko sunce i lepo vreme pre no što se opet latiš posla?"

"Ljubazno od tebe, Keldene", odvrati Vasilija, ne dižući se iz stolice, "ali želim da porazgovaramo još o dve stvari."

I protiv svoje volje, Amadiro pogledom potraži vremensku traku. "To neće dugo trajati, nadam se, Vasilija?"

"Koliko bude potrebno, Keldene."

"Šta želiš još da kažeš?"

"Ko je taj mladi sveznalica koji izgleda umišlja da vodi Institut, taj... kako se zvaše... Mandamus?"

"Znači, srela si ga?" reče Amadiro, osmehom prekrivajući izvesnu nelagodnost. "Vidiš da se stvari ipak menjaju na Aurori."

"Sigurno ne na bolje u ovom slučaju", primeti mračno Vasilija. "Ko je on?"

"On je upravo onakav kakim si ga opisala - sveznalica. Brilljantan mladić, dovoljno oštrouman robotičar, ali isto toliko upućen u opštu fiziku, hemiju, planetologiju..."

"A koliko je staro to čudovište erudicije?"

"Nema još ni pet dekada."

"A šta će od tog deteta biti kada odraste?"

"Možda će biti isto onako mudar kao što je brilljantan."

"Ne pravi se da ne razumeš šta sam htela da kažem, Keldene. Da li razmišljaš da ga postaviš za narednog glavešinu Instituta?"

"Nameravam da poživim još mnogo dekada."

"To nije odgovor."

"To je jedini odgovor koji mogu da ti pružim."

Vasilija se nemirno pomeri u svojoj stolici, a njen robot, koji je stajao iza nje, prelete pogledom s jedne strane na drugu kao da se priprema da odgovori na napad... Vasilijina nelagodnost ga je možda naterala da se tako ponaša.

Vasilija reče: "Keldene, naredni glavešina biću ja. To je sređeno. Tako si mi rekao."

"Jesam, ali kada jednog dana umrem, Vasilija, o izboru će odlučivati veće direktora. Čak i ako za sobom ostavim direktivu ko treba da postane naredni glavešina, veće može da je opovrgne. To jasno stoji u uslovima koje su postavili osnivači Instituta."

"Ti samo napiši direktivu, Keldene, a ja ću se postarati za direktorsko veće."

Amadiro, skupivši veđe, reče: "O tome neću dalje da raspravljam u ovom trenutku. O čemu još želiš da razgovaraš? Molim te budi kratka."

Trenutak je zurila u njega u nemom besu, a zatim jedva prevali preko usana reč: "Žiskar!"

"Robot?"

"Razume se da mislim na robota. Poznaješ li bilo kog drugog Žiskara o kome bih ja želela da razgovaram?"

"Pa, šta je s njim?"

"On je moj."

Amadiro je bio iznenađen. "On je... bio je... pravno gledano... Fastolfovo vlasništvo."

"Žiskar je bio moj dok sam bila dete."

"Fastolf ti ga je pozajmio i na kraju uzeo nazad. Nije bilo nikakvog formalnog prenosa vlasništva, zar ne?"

"On je moralno bio moj. U svakom slučaju, on više nije Fastolfov. Ovaj je mrtav."

"Postoji testament. Ako se dobro sećam, prema tom testamentu, dva robota... Žiskar i Denil... su sada vlasništvo Solarijanke."

"Ali ja ne želim da budu njeni. Ja sam Fastolfova kćerka..."

"Oh?"

Vasilija pocrvene. "Imam prava na Žiskara. Zašto da ga dobije jedna strankinja... jedna tuđinka...?"

"Zato što je Fastolf tako želeo. A ona je stanovnik Aurore."

"Ko to kaže? Za sve Aurorane ona je 'Solarijanka'."

Amadiro spusti pesnicu na naslon stolice u iznenadnom napadu besa. "Vasilija, šta tražiš od mene? Ja nisam baš naklonjen Solarijanki, u stvari, uopšte je ne podnosim i da je bilo načina, ja bih je..." on baci jedan kratka pogled prema robotima, kao da ne želi da ih uznemiri, "...izbacio sa ove planete. Ali ne mogu da izmenim testament. Čak i da postoji legalan način da se to izvede... a ne postoji... to ne bi bilo mudro. Fastolf je mrtav."

"Upravo je to razlog što bi Žiskar trebalo sada meni da pripadne."

Amadiro ne obrati pažnju na nju. "Savez na čijem čelu se nalazio uveliko se raspada. Poslednjih nekoliko dekada na okupu ga je držala samo njegova lična harizma. Ja bih sada želeo da kupim delove te koalicije i pripojim ih mojim sledbenicima. Na taj način mogao bih da sastavim grupu koja bi bila dovoljno jaka da upravlja većem i ima uvid u predstojeće izbore."

"A ti da postaneš naredni predsedavajući?"

"Zašto da ne? Aurora bi mogla da prođe i gore, jer to će mi pružiti priliku da izmenim našu dugotrajnu politiku uplanirane nesreće, pre

no što postane suviše kasno. Nevolja je u tome što ne posedujem Fastolfovu ličnu popularnost. Nemam njegov dar da lučim svetost koja prikriva glupost. Sledstveno tome, ako bude izgledalo da sam pobedio, na nefer i vredan prezira način, jednog mrtvacu, to neće ispasti na dobro. Niko ne sme reći da sam, pošto me je Fastolf porazio dok je bio živ, izmenio njegov testament zbog neke sitnice, posle njegove smrti. Ne želim da mi se na putu ispreči nešto tako smešno, sada kada Aurora mora da donese jednu tako važnu odluku. Razumeš li me? Moraš se snaći i bez Žiskara!"

Vasilija ustade, ukrućenog tela i suženih očiju. "Videćemo."

"Već smo videli. Ovaj sastanak je završen i ako želiš da postaneš upravnica Instituta, savetujem ti da mi ne pretiš. Ako si upravo imala nameru da mi pripretiš, bez obzira na to na šta se ta pretnja odnosila, savetujem ti da je ponovo razmotriš."

"Ja ne pretim", odvrati Vasilija, dok je svaki delić njenog tela govorio suprotno... i udalji se dostojanstveno, prethodno nepotrebno uputivši svom robotu znak da je sledi.

50.

Nevolja... ili pre niz nevolja... započeo je nekoliko meseci kasnije kada je Malun Cicis ušao u Amadirovu kancelariju na uobičajeni jutarnji dogovor.

Obično se Amadiro radovao tome. Cicis je uvek predstavljao predah u danu ispunjenom poslovima. On je bio jedini stariji član Instituta koji nije bio ambiciozan i koji nije kovao planove za razdoblje koje će nastupiti posle Amadirove smrti ili odlaska u penziju. Cicis je, u stvari, bio savršeni potčinjeni. Bio je srećan što je od pomoći i oduševljen što uživa Amadirovo poverenje.

Zbog toga je Amadiro već otprilike godinu dana bio uznemiren, jer je primećivao dah prolaznosti, neznatno udubljanje prsnog koša, pomalo krut hod svog savršenog potčinjenog. Da li je moguće da Cicis stari? On je sigurno bio svega nekoliko dekada stariji od Amadira.

Amadira je krajnje neprijatno pogodila pomisao da možda zajedno sa postepenom degeneracijom tolikih vidova života Svemiraca opada i životno očekivanje. Nameravao je da pregleda

statistike, ali stalno je zaboravljao da to učini... ili se možda podsvesno plašio da to učini.

Međutim, ovog puta je Cicis izgledao mnogo stariji, jer je bio jako uzbuđen. Lice mu je bilo crveno (što je još jače isticalo sedilo njegove bronzane kose) i činilo se da će doslovce eksplodirati od zaprepašćenja.

Amadiro nije morao da postavlja nikakva pitanja. Cicis je u jednom dahu saopštio vest, kao da nije mogao da je zadrži u sebi.

Kada je završio sa praskanjem, Amadiro zapanjeno upita: "Prekinuta su sva radio-talasna emitovanja? Sva?"

"Sva šefe. Mora da su svi mrtvi... ili su svi otišli. Nijedan naseljen svet ne može da izbegne neko emitovanje elektromagnetskog zračenja na našem stepenu... "

Amadiro ga ućutka pokretom ruke. Jedna od Vasilijinih napomena... četvrta po redu, koliko se sećao... odnosila se na to da se Solarijanci spremaju da napuste svoj svet. Bila je to bemisljena pretpostavka; sve četiri, doduše, bile su manje-više besmislene. Obećao je da će ih imati na umu, i razume se, zaboravio je na njih. Sada se to očigledno pokazalo kao greška.

Razlog zbog koga je to izgledalo besmisleno onda kada je Vasilija iznela to mišljenje važio je i sada. Opet je postavio isto pitanje kao i onda, iako nije očekivao da će dobiti odgovor. (Kakav odgovor bi se mogao dati na takvo jedno pitanje?) "Kuda su u svemir mogli da pođu, Malune?"

"O tome se ništa ne kaže, šefe."

"Pa, onda, kada su otišli?"

"Ni o tome se ništa ne kaže. Vest je stigla jutros. Nevolja je u tome što je jačina zračenja na Solariji i inače niska. Ona je veoma retko naseljena, a njeni roboti su dobro zaštićeni. Red veličine jačine zračenja je niži nego na bilo kom drugom svetu Svemiraca; za dva reda veličine niži nego naš."

"I tako je jednog dana neko primetio da je nešto što je bilo veoma nisko opalo na nulu, ali niko nije, u stvari, uhvatio tok opadanja. Ko je to primetio?"

"Jedan neksonijanski brod, šefe."

"Kako?"

"Brod je bio primoran da uđe na orbitu oko solarijanskog sunca kako bi izvršio hitne opravke. Putem hipertalasa su zatražili dozvolu, ali nisu dobili odgovor. Nisu imali drugog izbora do da prenebregnu tu činjenicu, nastave da se kreću orbitom i vrše opravke. Ni na koji način nisu bili ometani u tome. Tek kada su se udaljili i stali da proveravaju zapise, otkrili su da ne samo da nisu primili nikakav odgovor, već da nisu uhvatili ni bilo kakvo zračenje. Ne postoji način da se utvrdi kada je zračenje prestalo. Poslednja zabeležena poruka sa Solarije stara je preko dva meseca."

"A šta je sa ostale tri njene napomene?" promrlja Amadiro.

"Izvinite, šefe?"

"Ništa. Ništa.", reče Amadiro, ali se strašno namršti i zadubi u misli.

TELEPATSKI ROBOT

51.

Mandamus nije bio svestan razvoja na Solariji kada se nekoliko meseci kasnije vratio sa produženog trećeg puta na Zemlju.

Na prvom putovanju, pre šest godina, Amadiro je uz izvesne teškoće izdejstvovao da ga pošalju kao opunomoćenog emisara sa Aurore da razmatra neke sitnice kao što je ulazak trgovačkih brodova u prostor Svemiraca. Izdržao je svečarski deo protokola i birokratsku dosadu i ubrzo mu je postalo jasno da mu je kao emisaru u takvoj jednoj stvari kretanje ograničeno. To i nije bilo važno, pošto je saznao ono zbog čega je došao.

Vratio se s vestima: "Sumnjam, dr Amadiro, da će uopšte biti bilo kakvih problema. Ne postoji način, nikakav mogući način, na koji bi funkcioneri sa Zemlje mogli da nadziru bilo ulazak bilo izlazak. Svake godine mnogo miliona Naseljivača posećuje Zemlju sa sijaset svetova i svake godine isto toliko miliona Naseljivača koji su bili u poseti vraća se kući. Izgleda da svaki Naseljivač oseća da život nije potpun ukoliko on ili ona povremeno ne udahnu zemaljski vazduh i prošetaju njenim prenatrpanim podzemnim prostorima. Pretpostavljam da je u pitanju potraga za korenima. Čini se da oni ne osećaju apsolutni košmar koji prestavlja život na Zemlji."

"Poznato mi je, Mandamuse", reče mračno Amadiro.

"Samo intelektualno, gospodine. To ne možete istinski razumeti dok ne iskusite. Kada jednom budete iskusili, uverićete se da vas ništa od onoga što ste znali ni najmanje nije pripremilo za stvarnost. Zašto bilo ko, ko jednom odatle ode, želi da se vrati..."

"Naši preci sigurno nisu želeli da se vrate, kada su jednom napustili planetu."

"Ne, nisu", reče Mandamus, "ali međuzvezdani letovi nisu onda bili ovako napredni kao što su sada. Oni su tada trajali mesecima, a hiperprostorni Skok predstavljao je nepouzdanu stvar. Danas oni traju tek nekoliko dana, a Skokovi su uobičajeni i pouzdani. Da je u vreme naših predaka bilo tako lako vratiti se na Zemlju, kao što je sada, pitam se da li bismo mi prekinuli sve veze, kao što, inače,

jesmo."

"Nemojmo filosofirati, Mandamuse. Pređite na stvar."

"Svakako. Pored toga što beskonačne reke Naseljivača dolaze i odlaze, milioni Zemljana svake godine kreću kao iseljenici na neki od svetova Naseljivača. Neki se gotovo odmah vraćaju, jer ne uspevaju da se prilagode. Ostali stvaraju nove domove, ali veoma često dolaze u posetu. Ne postoji način da se prate ulasci i izlasci, a Zemlja to čak ni ne pokušava. Ako bi pokušali da uspostave sistematske metode za identifikaciju i praćenje posetilaca, možda bi došlo do opadanja protoka, a Zemlja je i te kako svesna da svaki posetilac sa sobom donosi novac. Turistička trgovina... da je tako nazovemo... sadašnja je zemaljska najunosnija industrija."

"Pretpostavljam da hoćeš da kažeš kako humanoidne robote bez po muke možemo prebaciti na Zemlju."

"Bez ikakve muke. To me uopšte ne brine. Sada, pošto smo ih programirali na odgovarajući način, možemo ih na Zemlju slati u serijama od po pet-šest sa krivotvorenim dokumentima. Ne možemo promeniti njihovo robotsko poštovanje i strahopoštovanje prema ljudskim bićima, ali to ih možda neće izdati. Tumačiće ga kao uobičajeno poštovanje i strahopoštovanje koje Naseljivači gaje prema planeti sa koje su potekli. Ali, ubeđen sam da ne bi trebalo da ih spustimo na neki od gradskih aerodroma. Ogromni prostori između gradova su praktično nenastanjeni, tu nema više nikoga sem primitivnih robota-radnika, tako da bi prispeće nekog broda moglo proći neprimećeno... ili bar niko ne bi obratio pažnju na to."

"Mislim da je to suviše rizično" reče Amadiro.

51a.

Na Zemlju su poslate dve serije humanoidnih robota koji su se pomešali sa Zemljanima u gradu pre no što su pronašli put do praznih međuoblasti i uspostavili vezu sa Aurorom putem zaštićenog hiperzraka.

Mandamus reče (dosta je o tome razmišljao i dugo je oklevao): "Moraću ponovo da pođem, gospodine. Moram da se uverim da su pronašli pravu tačku."

"Da li ste sigurni da znate gde se ta prava tačka nalazi, Mandamuse?" upita ironično Amadiro.

"Pomno sam prekopao celu zemaljsku drevnu istoriju, gospodine. Ubeđen sam da je mogu pronaći."

"Mislim da ne bih mogao da ubedim veće da sa vama pošalje i neki ratni brod."

"Ne, ja to ne bih ni želeo. To bi mi više štetilo nego koristilo. Potreban mi je brod-jednosed, sa dovoljno energije da odem tamo i vratim se."

I tako je Mandamus po drugi put posetio Zemlju; spustio se u spoljašnju oblast jednog od manjih gradova. Uz pomešano osećanje olakšanja i zadovoljstva, pronašao je nekoliko robota na predodređenom mestu i ostao je sa njima kako bi izvesno vreme nadzirao njihov rad, izdao je nekoliko naređenja u vezi sa tim radom i izvršio neka tanana podešavanja u njihovom programiranju.

A zatim se, ispraćen nezainteresovanim pogledima nekolicine primitivnih poljoprivrednih robota zemaljske izrade, Mandamus uputio ka obližnjem gradu.

Bio je to sračunat rizik i Mandamus, koji nije bio nikakav neustrašivi junak, mogao je da oseti kako mu srce neugodno lupa u grudima. Ali sve je dobro prošlo. Straža na kapiji bila je nemalo iznenađena kada se na ulazu pojavilo ljudsko biće koje je pokazivalo sve znake da je izvesno vreme provelo na otvorenom.

Međutim, Mandamus je imao dokumenta iz kojih se videlo da je Naseljivač i čuvar je slegnuo ramenima. Naseljivačima nisu smetala otvorena prostranstva i uopšte se nije moglo reći da je za njih bilo neuobičajeno da krenu na kraće izlete kroz polja i šume koje leže oko neupečatljivih gornjih slojeva gradova koji su štrčali iznad tla.

Čuvar je samo bacio letimičan pogled na njegova dokumenta i niko drugi mu ih više nije tražio. Mandamusov nezemaljski naglasak (trudio se da govori što manje auroanski) bio je prihvaćen bez primedbi i koliko je on mogao da se razabere, niko se nije zapitao nije li on možda Svemirac. A i zašto bi? Prošlo je dva veka od kada su Svemirci imali stalnu istance postaju na Zemlji; sada je tu bilo svega nekoliko službenih emisara sa svetova Svemiraca, a u poslednje vreme taj broj se sve više osipao. Zemljani iz provincija se možda nisu ni sećali da Svemirci postoje.

Mandamus je pomalo brinuo da neko ne primeti njegove providne

rukavice koje je uvek nosio ili čepove za nos, ali ništa se nije dogodilo. Niko mu nije branio da se vrzma po gradu niti da putuje u druge gradove. Imao je dovoljno novca za to, a novac je na Zemlji otvarao sva vrata (a, iskreno govoreći, i na svetovima Svemiraca).

Navikao se da ga roboti ne slede u stopu, a kada je u pojedinim gradovima nailazio na vlastite humanoidne robote sa Aurore, morao je pomno da im objašnjava kako ne smeju da ga slede. Saslušao je njihove izveštaje, izdao im uputstva koja su tražili i udesio sve za dalje pošiljke robota van grada. Na kraju je pronašao put da se vrati na svoj brod i otišao.

Niko nije ometao njegov odlazak, kao što ga niko nije ometao ni pri dolasku.

"U stvari", reče on zamišljeno Amadiru, "ti Zemljani i nisu baš varvari."

"Zaista?"

"Čak postoji nešto opojno u njihovoj predusretljivosti."

"Počinjete li vi da žalite što ste se upustili u ovu rabotu?"

"Pomalo mi se gadila, dok sam lutao među njima, razmišljajući o tome kako oni ne znaju šta im se sprema. Ne mogu sebe da nateram da uživam u onome što činim."

"Razume se da možete, Mandamuse. Razmišljajte o tome da ćete, kada posao bude obavljen, sa izvesnošću moći da računate na mesto upravnika Instituta i da ćete ga se ubrzo potom domoći. To će vam omiliti ovaj posao."

Od tada je Amadiro budno motrio na Mandamusa.

51b.

Na svom trećem putovanju Mandamus se gotovo oslobodio ranije nelagodnosti, te se ponašao gotovo kao pravi Zemljanin. Projekat je lagano napredovao, ali počele su da se javljaju nepredviđene teškoće.

Za vreme svojih ranijih poseta nije imao nikakvih problema sa zdravljem, ali tokom ove treće... bez sumnje zbog prevelikog poverenja... mora da je nešto zakačio. Izvesno vreme mu je cureo nos i mučio ga je kašalj.

Posetio je jedan od gradskih dispanzera, gde je dobio injekciju gamaglobulina od koje mu je odmah bilo bolje, ali dispanzer ga je

više zastrašio od same bolesti. Znao je da su svi koji su se tamo nalazili verovatno bolovali od neke zarazne bolesti, ili su bili u kontaktu sa obolelima.

Ali sada se konačno ponovo nalazio okružen tihim poretkom Aurore i bio je neverovatno zahvalan zbog toga. Slušao je Amadirov izveštaj o solarijanskoj krizi.

"Zar ništa o tome niste čuli?" upita Amadiro.

Mandamus odmahnu glavom. "Ništa, gospodine. Zemlja je neverovatno provincijalan svet. Osam stotina gradova sa ukupno osam milijardi ljudi... koje ne zanima ništa drugo do osam stotina gradova sa ukupno osam milijardi ljudi. Pomislili biste da Naseljivači postoje samo zato da bi posetili Zemlju, a da Svemirci uopšte ne postoje. Zaista, vesti u svakom gradu devedeset posto vremena posvećuju zbivanjima u samom tom gradu. Zemlja je jedan zatvoren, klaustrofobičan svet, kako u mentalnom tako i u fizičkom pogledu."

"Pa ipak, tvrdite da nisu varvari."

"Klaustrofobija ne podrazumeva nužno varvarizam. Prema njihovim merilima, oni su civilizovani."

"Prema njihovim merilima!... Ali nema veze. Naš trenutni problem jeste Solarija. Nijedan od svetova Svemiraca neće se pokrenuti. Načelo nemešanja ističe se kao najvažnije, a isto tako i tvrdnja da Solarija sama treba da reši svoje unutrašnje probleme. Naš vlastiti predsedavajući je nepokretan kao i svi drugi, iako je Fastolf mrtav i njegova pogubna ruka više ne počiva na svima nama. Ja ne mogu ništa da učinim... dok sam ne postanem predsedavajući."

Mandamus primeti: "Kako mogu da pretpostavljaju da Solarija ima unutrašnje probleme u koje se niko ne sme mešati kada su Solarijanci otišli?"

Amadiro ironično odvrati: "Kako to da ste vi odmah uočili da je to glupo, a oni nisu?... Ističu da ne postoji nikakav čvrst dokaz da su svi Solarijanci otišli i sve dok su oni... ili bar neki od njih... još možda na planeti, nijedan drugi svet Svemiraca nema prava da se nepozvan nameće."

"Kako objašnjavaju odsustvo zračenja?"

"Kažu da su se Solarijanci možda preselili pod zemlju ili da su možda razvili komunikacionu tehnologiju koja ne zrači. Takođe kažu

da niko nije video Solarijance kako odlaze i da oni apsolutno nemaju gde da odu. Razume se, da ih niko nije video kako odlaze, jer niko nije gledao."

Mandamus reče: "Kako obrazlažu tvrdnju da Solarijanci nisu imali gde da pođu? Postoji mnogo praznih svetova."

"Obrazlažu je time da Solarijanci nisu u stanju da žive bez svojih mnogobrojnih robota, a sve nisu mogli da povedu sa sobom. Da su, na primer, došli ovamo, šta mislite koliko bismo robota mogli da im dodelimo... ako bismo uopšte ijednog mogli?"

"A kako glasi vaša tvrdnja koja se protivi ovoj?"

"Nemam je. Pa ipak, bez obzira na to da li su otišli ili ne, situacija je čudna i zbunjujuća i prosto je neverovatno da niko neće ni prstom da makne da je ispita. Sve sam ih upozoravao, koliko je to bilo u mojoj moći, da će inercija i apatija izazvati našu propast; a čim svetovi Naseljivača shvate da Solarija jeste... ili je možda... ostala prazna, oni neće oklevati da ispituju stvar. Ti ljubitelji čopora su bezumno znatiželjni, što bih želeo da smo i mi, bar povremeno. Oni će, ni ne razmisliši dva puta, rizikovati život ako je u pitanju neki profit."

"Kakav profit u ovom slučaju, dr Amadiro?"

"Ako su Solarijanci otišli, oni su, nužno ostavili za sobom gotovo sve svoje robote. Oni jesu... ili su bili... naročito daroviti robotičari, a Naseljivači, iako neizmerno mrze robote, neće oklevati da ih prisvoje i nama pošalju kao zalogu za povoljne kredite Svemiraca . U stvari, oni su to već nagovestili.

Dva naseljivačka broda već su se spustila na Solariju. Uputili smo im protest, ali oni će se sigurno oglušiti o njega, a isto je tako izvesno da mi ništa više nećemo preduzeti. Upravo suprotno. Neki svetovi Svemiraca se potajno raspituju o vrsti robota koji će možda biti spašeni i o tome kolika će im biti cena."

"Moguće je", reče tiho Mandamus.

"Zar je takođe moguće da se mi ponašamo upravo onako kako su to predvideli naseljivački agenti za propagandu? Da li se mi ponašamo kao da propadamo i pretavaramo u razvodnjenu masu dekadencije?"

"Čemu ponavljati njihove stalno iste reči, gospodine? Stvar je u

tome što smo mi mirni i civilizovani i što nas još niko nije otčepio. Da jeste, uzvratili bismo ravnom merom i ubeđen sam da bismo protivnika zgromili. Još smo daleko ispred njih u tehnološkom pogledu."

"Ali šteta koju bismo sami pretrpeli ne bi bila baš prijatna."

"Što znači da ne smemo biti suviše spremni da uletimo u rat. Ako je Solarija napuštena i Naseljivači žele da je opljačkaju, možda bi trebalo da im to dopustimo. Konačno, predviđam da ćemo u toku nekoliko narednih meseci svi biti primorani da nešto preduzmemo."

Preko Amadirovog lica pređe prilično pohlepan i okrutan izraz. "Meseci?"

"Siguran sam u to. Prva stvar za koju se moramo pobrinuti jeste da ne dozvolimo da nas isprovociraju. Sve ćemo pokvariti ako se upustimo u neki nepotreban sukob i pretrpimo štetu... čak i u slučaju da pobedimo... koja nam nije potrebna. Konačno, za kratko vreme, izvojevaćemo potpunu pobedu i bez borbe i bez pretrpljene štete. Jadna Zemlja!"

"Ako nameravate da ih žalite", primeti Amadiro s lažnom lakoćom, "možda im ništa nećete ni učiniti."

"Upravo suprotno", reče hladno Mandamus. "Žalim ih upravo stoga što sam čvrsto rešen da im nešto učinim... i što znam da će to biti objavljeno... Bićete predsedavajući!"

"A vi ćete biti upravnik Instituta."

"Nizak položaj u poređenju s vašim."

"A posle moje smrti?" gotovo zareža Amadiro.

"Ne razmišljam o tako dalekoj budućnosti."

"Potpuno sam..." počeo Amadiro, ali ga prekide uporno zujanje jedinice za primanje poruka. Ni ne pogledavši u tom pravcu i gotovo automatski, Amadiro prinese šaku izlaznom prorezu. Zagledao se u tanku traku hartije koja se pojavila i na njegovom licu se pojavi jedan spori smešak.

"Ona dva broda koja su se spustila na Solariju", reče on.

"Da, gospodine?" upita Mandamus namrštivši se.

"Uništena! Oba su uništena!"

"Kako?"

"U eksplozivnom blesku zračenja, koji je lako bilo uočiti iz

svemira. Shvatate li šta to znači? Solarijanci ipak nisu otišli i najslabiji od naših svetova lako može izaći nakraj sa naseljivačkim brodovima. Naseljivači su dobili po nosu i neće to tako lako zaboraviti... Evo, Mandamuse, pročitajte sami."

Mandamus odgurnu hartiju. "Ali to nužno ne znači da se Solarijanci još nalaze na planeti. Mogli su ih jednostavno namamiti u neku klopku."

"U čemu je razlika? Lični napad ili zamka, brodovi su uništeni."

"Ovog puta su ih uhvatili na prepad. Šta će se dogoditi sledećeg puta kada budu pripremljeni? I šta ako taj događaj shvate kao nemarni napad Svemiraca."

"Odgovorićemo da su se Solarijanci naprosto branili od namerne naseljivačke invazije."

"Ali, gospodine, zar predlažete da vodimo bitku rečima? Šta ako Naseljivačima nije stalo do priče, već na uništenje svojih brodova gledaju kao na ratni čin i smesta nam uzvrate?"

"Zašto bi?"

"Zato što su isto onoliko bezumni kao i mi kada im se povredi ponos; može se reći da su još bezumniji, pošto su skloniji nasilju."

"Biće potučeni."

"Sami priznajte da bismo pretrpeli neprihvatljivu štetu, čak i ako budu potučeni."

"Šta hoćete od mene? Nije Aurora uništila te brodove."

"Ubedite predsedavajućeg da kategorički izjavi kako Aurora nema nikakve veze s tim, da nijedan od svetova Svemiraca nema ništa s tim, da je za tu akciju odgovorna jedino Solarija. "

"Da napustimo Solariju? To bi predstavljalo kukavički čin."

Mandamus zasija od uzrujanosti. "Dr Amadiro, zar nikad niste čuli za nešto što se naziva strateškim povlačenjem? Ubedite svetove Svemiraca da nakratko ustuknu; poslužite se nekim uverljivim izgovorom. U pitanju je svega nekoliko meseci dok naši planovi na Zemlji ne sazru. Za sve druge biće teško da ustuknu i da budu pomirljivi prema Svemircima, jer ne znaju šta se sprema... ali mi znamo. U stvari, vi i ja, koji posedujemo naročito znanje, možemo gledati na ovaj događaj kao na poklon koji nam je došao od bića koja su ranije nazivali bogovima. Pustimo Naseljivače da se zabavljaju

Solarijom dok im se sprema propast... koju ne primećuju... na Zemlji... Ili biste više voleli da budemo uništeni na samoj ivici konačne pobeđe?"

Amadiro ustuknu pred direktnim sjajem iz duboko usađenih očiju njegovog sabesednika.

52.

Amadiru nikada nije bilo teže nego u razdoblju koje je usledilo pošto su uništeni naseljivački brodovi. Srećom, uspeo je da ubedi predsedavajućeg da sledi politiku koju je Amadiro nazavao "majstorsko izvdavanje". Ova fraza je zaokupila maštu predsedavajućeg, iako je predstavljala čistu glupost. Pored toga, predsedavajući je bio dobar u majstorskom izvdavanju.

Teže je bilo sa ostalima iz veća. Ozlojeđen, Amadiro je iscrpeo svu svoju snagu opisujući užase rata i potrebu odabiranja odgovarajućeg trenutka za napad... a ne pogrešnog... ako rata već mora biti. Smislio je neverovatna objašnjenja kojima je tumačio zašto još nije pravi trenutak i koristio ih je u raspravama sa vođama ostalih svetova Svemiraca. Trebalo se počesto pozivati na Aurorinu prirodnu hegemoniju kako bi ih naterao na ustupke.

Ali kada je stigao kapetan D. Ž. Bejli sa svojim brodom i onim svojim zahtevom, Amadiro je osetio da više ništa ne može da preduzme. Ovo je prevršilo svaku meru.

"To je sasvim nemoguće", reče Amadiro. "Zar ćemo mu dozvoliti da se spusti na Auroru, sa svojim brodom, smešnom odećom, nerazumljivim naglaskom? Zar trebam da zahtevam od veća da pristane da mu preda jednu Svemirku? To bi bilo bez presedana u našoj istoriji. Jednu Svemirku!"

Mandamus suvo primeti: "Uvek ste upravo o toj Svemirki govorili kao o 'Solarijanki'."

"Ona i jeste 'Solarijanka' za nas, ali svi će u njoj gledati Svemirku kada se umeša jedan Naseljivač. Ako se njegov brod spusti na Solariju, a on nagoveštava da hoće, može biti uništen kao i ostali, zajedno s njim i tom ženom. Moji me neprijatelji tada mogu optužiti, ne sasvim bez razloga, za ubistvo... što moja politička karijera možda ne bi izdržala."

Mandamus reče: "Umesto toga, mislite na činjenicu da smo proveli gotovo sedam godina u radu na konačnom uništenju Zemlje i da nas sada deli svega nekoliko meseci od završetka tog projekta. Hoćemo li sada da rizikujemo rat i naprečac da upropastimo sve što smo učinili kada smo tako blizu konačnoj pobedi?"

Amadiro zatrese glavom. "Ali ja nemam izbora, moj prijatelju. Veće me ne bi podržalo ako bih pokušao da se prepirem s njima oko toga da li tu ženu treba predati jednom Naseljivaču. Sama činjenica da sam to predložio bila bi iskorišćena protiv mene. Moja politička karijera bila bi uzdrmana, a pride bismo možda imali i rat na grbači. Pa ipak, pomisao da jedna Svemirka može umreti u službi jednog Naseljivača sasvim je nepodnošljiva."

"Neko bi još mogao da pomisli da vam je Solarijanka draga."

"Znate da nije. Svim srcem žalim što nije umrla pre dvadeset dekada, ali ne na ovaj način, ne na jednom naseljivačkom brodu. Ipak, trebalo bi da stalno imam na umu da je ona vaša pretkinja u petom pokolenju."

Mandamus ga pogleda nešto strožije nego obično. "Kakve to veze ima sa mnom? Ja sam Svemirac-pojedinac, svestan sebe i svog društva. Ja nisam član nekog plemenskog konglomerata koji štuje pretke."

Mandamus na trenutak začuta, a njegovo mršavo lice poprimi izraz jake usredsređenosti. "Dr Amadiro", nastavi on, "zar ne biste mogli da objasnite veću da tu moju pretkinju uzimaju ne kao Svemirca-taoca, već samo zbog njenog jedinstvenog poznavanja Solarije, na kojoj je provela detinjstvo i mladost, i da je ona stoga bitna karika u istraživanju, a da to istraživanje može biti korisno čak i za nas u istoj meri kao i za Naseljivače? Budimo iskreni, zar ne bi bilo poželjno da saznamo šta su to nameračili ti bedni Solarijanci? Ta žena će verovatno po povratku podneti izveštaj o proteklim događajima... ako preživi."

Amadiro isturi donju usnu. "To bi moglo uspeti ako žena dobrovoljno krene na brod, ako jasno stavi do znanja da je razumela važnost tog poduhvata i ako bude voljna da ispuni svoju patriotsku dužnost. Nezamislivo je da na brod dospe silom."

"Pa, pretpostavimo onda da ja odem da posetim tu moju pretkinju

i pokušam da je ubedim da se dobrovoljno ukrca; takođe pretpostavimo da vi porazgovarate s tim Naseljivačem-kapetanom putem hipertalasa i kažete mu da se on može spustiti na Auroru i dobiti tu ženu ako uspe da je ubedi da svojevolejno krene s njim... ili da bar kaže da će dobrovoljno poći s njim, bez obzira na to da li hoće ili ne."

"Čini mi se da ne možemo ništa izgubiti ako se bar toliko potrudimo, ali ne vidim kako možemo da uspemo."

Pa ipak, na Amadirovo iznenađenje, pobedili su. Zapanjeno je slušao Mandamusa dok mu je iznosio pojedinosti.

"Pokrenuo sam pitanje humanoidnih robota", reče Mandamus, "i sasvim je jasno da ona o njima ništa ne zna, na osnovu čega zaključujem da ni Fastolf nije ništa o njima znao. To je bila jedna od onih stvari koje su me izjedale. Zatim sam nadugačko i naširoko pričao o svojim precima, tako da sam je primorao da govori o Zemljaninu Eliji Bejlju."

"Šta o njemu?" upita strogo Amadiro.

"Ništa, sem što je govorila o njemu i prisećala se. Ovaj Naseljivač Bejljev je potomak, pa sam mislio da će možda s više naklonosti gledati na njegov zahtev nego što bi to inače činila na zahtev nekog običnog Naseljivača."

U svakom slučaju, upalilo je i tokom nekoliko narednih dana Amadiro je osećao olakšanje koje je zamenilo gotovo neprestani pritisak kojem je bio izložen od početka solarijanske krize.

Ali to je potrajalo svega nekoliko dana.

53.

Jedna od stvari koje su, bar do sada, išle Amadiro u prilog za vreme solarijanske krize bila je ta što nije viđao Vasiliju.

Ovo sigurno ne bi bilo pravo vreme da se vidi s njom. Nije želeo da ga uznemiruje svojom zabrinutošću zbog nekog tamo robota za koga je tvrdila da je njen... potpuno prenebegavajući legalnost situacije... i to u vreme kada je u jeku bila jedna prava kriza. Niti je želeo da se izlaže svađi koja bi lako mogla da plane između nje i Mandamusa oko toga ko će biti naredni upravnik Instituta.

U svakom slučaju, gotovo je već odlučio da će Mandamus biti njegov naslednik. Tokom solarijanske krize stalno je motrio na ono što je važno. Čak i onda kada je Amadiro bio uzdrman, Mandamus je ostajao ledeno hladan. Mandamus je bio taj koji je smatarao da je moguće da ta Solarijanka dobrovoljno pođe sa naseljivačkim bratom i on je bio taj koji ju je vešto naveo da to učini.

A ako njegov plan za uništenje Zemlje uspe, jer trebalo bi da uspe... mora da uspe... onda je Amadiro mogao pretpostaviti da će Mandamus na kraju dogurati i do predsedavajućeg u veću. To bi čak bilo i pravedno, mislio je Amadiro, u trenutku retkog izliva nesebičnosti.

I tako, te večeri uopšte nije mislio na Vasiliju. Napustio je Institut sa malim vodom robota koji su se postarali da bezbedno stigne do svog površinskog vozila. To površinsko vozilo kojim je upravljao robot, dok su druga dvojica sedela sa njim na zadnjem sedištu, tiho je prolazilo kroz sumrak i ledenu kišu i konačno ga dovelo do njegove nastambe, gde su ga nova dva robota uvela unutra. I sve to vreme nije mislio na Vasiliju.

A kada ju je potom našao kako u njegovoj dnevnoj sobi gleda komplikovan balet robota na njegovom hipertalaseru, dok je nekoliko Amadirovih robota stajalo u svojim nišama, a dva njena iza stolice u kojoj je sedela, nije u prvi mah bio toliko besan koliko iznenađen.

Bilo mu je potrebno izvesno vreme da ovlada disanjem u dovoljnoj meri kako bi mogao da progovori, a zatim ga je obuzeo bes i on grubo reče: "Šta ćeš ovde? Kako si ušla?"

Vasilija je bila dosta smirena. Konačno, i očekivala je da se Amadiro pojavi: "Kako, šta ću ovde?" ponovi ona. "Čekam tebe. Ušla sam vrlo lako. Tvoji roboti me dovoljno dobro poznaju po izgledu, a poznato im je i kakav položaj zauzimam u Institutu. Zašto me ne bi pustili da uđem ako ih prethodno ubedim da imam zakazan sastanak s tobom?"

"Koji nemaš. Povredila si moju privatnost."

"U stvari, i nisam. Postoji granica do koje možeš igrati na poverenje kod tuđih robota. Pogledaj ih. Ni za trenutak me nisu ispustili iz vida. Da sam želela da diram tvoje stvari, da preturam po tvojim hartijama, da na bilo koji način iskoristim tvoje odsustvo,

uveravam te da to ne bih mogla da učinim. Moja dva robota ne bi bila u stanju da iziđu nakraj s njima."

"Znaš li", reče gorko Amadiro, "da si se ponela potpuno nesvemirski. Zasluguješ prezir i ja ti ovo neću zaboraviti."

Vasilija kao da je malo prebledela kada je čula koje prideve vezuje uz nju. Ona prozbori dubokim, odlučnim glasom: "I nadam se da nećeš zaboraviti, Keldene, jer ono što sam učinila, učinila sam zbog tebe... i ako bih u ovom trenutku postupila onako kako ti smatraš da bi trebalo, ja bih otišla i ostavila te da i dalje celog života izigravaš poraženog čoveka, što si i bio poslednjih dvadeset dekada."

"Neću ostati poraženi čovek... bez obzira na to šta ti učinila."

Vasilija reče: "Zvučiš kao da si uveren u to, ali, vidiš, ti ne znaš ono što ja znam. Moram ti reći da ćeš bez mog učešća ostati poražen. Uopšte me se ne tiče šta imaš na umu. Ne tiče me se ni šta je taj tankousni, ledeni Mandamus zakuvao za tebe..."

"Zašto njega pominješ?" žurno upita Amadiro.

"Zato što to želim", reče Vasilija sa izvesnim zadovoljstvom. "Bilo šta da je učinio ili misli da čini... nemoj se bojati, nemam pojma šta bi to moglo biti... neće uspeti. Ja možda ne znam ništa o tome, ali znam da neće uspeti. "

"Trabunjaš gluposti", reče Amadiro.

"Bilo bi ti bolje da saslušаш te gluposti, Keldene, ako ne želiš da se sve sruši. I ne samo ti, već verovatno i svetovi Svemiraca, svi odreda. Možda ipak nećeš želeti da me saslušаш. Možeš da biraš. Šta si odlučio?"

"Zašto bih te saslušao? Kakav bih razlog mogao da imam za tako nešto?"

"Kao prvo, rekla sam ti da se Solarijanci pripremaju da napuste svoj svet. Da si me tada poslušao, ne bi te iznenadili kada su to i učinili."

"Solarijsnka kriza još će ispasti na naše dobro."

"Ne, neće", reče Vasilija. "Može ti se učiniti da hoće, ali neće. Uništiće te... bez obzira na to šta preduzimaš da ne dospeš u nevolju... sem ako mi ne dozvoliš da kažem ono što imam."

Amadirove usne su bile bele i lagano su podrhtavale. Dva veka

poraza koje je Vasilija pomenula ostavili su traga na njemu i solarijanska kriza mu, što se toga tiče, nije pomogla, te mu je tako nedostajalo unutrašnje snage da izda naređenje svojim robotima da je isprate, kao što je trebalo da učini. On mrzovoljno reče: "Kaži ukratko šta imaš."

"Ne bi poverovao u ono što imam da ti kažem, ako ti to ne iznesem na svoj način. Možeš me u svakom trenutku prekinuti, ali time ćeš uništiti svetove Svemiraca. Razume se, nadživeće oni mene i neću ja biti ta koju će pominjati istorija... naseljivačka istorija, uzgred budi rečeno... kao najveću zapamćenu pogrešku. Da nastavim?"

Amadiro se sklupča u stolici. "Nastavi, a kada završiš - pođi."

"I nameravam, Keldene, sem, razume se, ako me ne zamoliš... vrlo ljubazno... da ostanem i pomognem ti. Da počnem?"

Amadiro ništa ne odgovori, te Vasilija krenu s pričom. "Već sam ti rekla da sam za vreme svog boravka na Solariji postala svesna nekih veoma čudnih ustrojstava pozitronskih kola koja su oni projektovali, kola za koja sam stekla utisak... veoma snažan... da predstavljaju pokušaje stvaranja telepatskih robota. Šta me je nagnalo da steknem takav utisak?"

Amadiro gorko odvrati: "Ne znam kakvi patološki porivi mogu da utiču na tvoje mišljenje."

Vasilija na to odvrati grimasom. "Hvala ti, Keldene. Nekoliko meseci sam provela razmišljajući o tome, dok mi nije postalo jasno da nije u pitanju nikakva patologija, već izvesno potisnuto sećanje. Vratila sam se u mislima u detinjstvo kada mi je Fastolf, koga sam tada smatrala ocem, u jednom od svojih darežljivih raspoloženja... tu i tamo bi eksperimentisao sa darežljivošću, znaš... poklonio robota."

"Opet o Žiskaru?" promrlja nestrpljivo Amadiro.

"Da, o Žiskaru. Uvek o Žiskaru. Bila sam pubertetlička i već sam imala instinkt robotičara, ili bi možda trebalo da kažem da sam rođena s tim instinktom. Tada sam dosta slabo znala matematiku, ali sam lako shvatala ustrojstva. Tokom dekada, moje znanje matematike se znatno poboljšalo, ali smatram da nisam otišla dalje u shvatanju ustrojstava. Moj otac je imao običaj da kaže: 'Mala Vas'... takođe je eksperimentisao sa deminutivima da bi utvrdio kakav

utisak će to ostaviti na mene... 'ti si genije za ustrojstva'. I ja mislim da jesam..."

Amadiro reče: "Poštedi me... Priznaću da si genijalna. U međuvremenu, još nisam večerao, da li si toga svesna?"

"Pa", odvrati Vasilija oštro, "naruči večeru i pozovi me da ti se pridružim."

Mršteći se, Amadiro nemarno podiže ruku i napravi jedan hitar pokret. Istog časa postade uočljivo tiho kretanje užurbanih robota.

Vasilija reče: "Imala sam običaj da se poigravam sa Žiskarovim ustrojevima kola. Otišla bih kod Fastolfa... moga oca, kakvim sam ga tada smatrala... i pokazivala bih mu ustrojstvo. Ponekad bi zatresao glavom, nasmejao se i rekao: 'Ako to dodaš umu jadnog Žiskara, on više neće biti u stanju da govori i trpeće dosta veliki bol.' Sećam se da sam ga jednom upitala da li Žiskar odista može da oseti bol, a moj otac je odgovorio: 'Ne znam šta bi mogao da oseti, ali ponašao bi se kao što bismo se mi ponašali da trpimo veliki bol, te stoga isto tako možemo reći da bi i on osećao bol.'

Ili bih mu odnela neko od mojih ustrojstava, a on bi se popustljivo nasmešio i rekao: 'Pa, to mu neće naškoditi, mala Vas, a bilo bi i zanimljivo pokušati.'

I ja bih tako činila. Ponekad bih izvadila ono što sam prethodno umetnula, a ponekad bih ostavljala. Nisam se ja poigravala Žiskarom iz nekog sadizma, kao što pretpostavljam da bih mogla pasti u iskušenje da činim da sam neko drugi. Nema zбора da sam veoma volela Žiskara i da nisam želela da ga povredim. Kada mi se učinilo da je Žiskar posle kog od mojih poboljšanja... uvek sam o njima razmišljala kao o poboljšanjima... počeo slobodnije da govori ili da reaguje brže i zanimljivije... i kada je izgledalo da mu ono nije naškodilo... ostavljala bih ga.

A tada jednog dana..."

Robot koji je stajao kod Amadirovog lakta ne bi se usudio da prekine gosta osim u slučaju neke velike potrebe, ali Amadiro je odmah shvatio na šta ovaj čeka. Stoga reče: "Da li je večera gotova?"

"Da, gospodine", odvrati robot.

Amadiro prilično nervozno pokaza u Vasilijinom pravcu. "Pozivam

te da večeraš sa mnom."

Uputili su se u Amadirovu trpezariju, u koju Vasilija nikada ranije nije ušla. Amadiro je ipak bio privatno lice i svi su znali da potpuno zanemaruje čari društvenog života. Više no jednom mu je rečeno da bi brže napredovao na političkom planu ako bi priređivao prijeme u svojoj kući, a on bi se uvek nasmešio i odvratio: "Suviše visoka cena."

Vasilija pomisli kako je njegov nameštaj verovatno bio tako običan i jednoličan stoga što se on nije zabavljao. Nigde nije videla jednostavnije postavljen sto, posuđe i pribor za jelo. A zidovi su predstavljali jednoboje vertikalne površine. Kada se sve sabere, čovek je u ovoj prostoriji lako mogao da izgubi apetit, pomisli ona.

Supa kojom su započeli obrok... neki bistri buljon... bila je isto tako obična kao i nameštaj, i ona stade preko volje da je jede.

Amadiro primeti: "Draga moja Vasilija, i sama vidiš da sam strpljiv. Nemam ništa protiv da napišeš autobiografiju ako želiš. Ali zar zaista nameravaš da mi izrecituješ nekoliko poglavlja iz nje? Ako je to u pitanju, moram ti bez uvijanja reći da me uopšte ne zanima."

Vasilija odvrati: "Ubrzo će te i te kako zanimati. Ako ti je, pak, stalo da i dalje doživljavaš neuspehe i ako baš želiš da ne dosegneš ni jedan cilj koji sebi postaviš, samo reci. Ješću ćuteći, a kada završim otići ću. Je li to ono što želiš?"

Amadiro uzdahnu: "Pa, nastavi, Vasilija."

Vasilija reče: "A tada sam jednog dana došla do ustrojstva koje je bilo celovitije, ugodnije i primamljivije od bilo kog koje sam ikada ranije videla ili, tako mi svega, koje sam od tada videla. Žarko sam želela da ga pokažem ocu, ali on je bio na nekakvom sastanku ili nečem, sličnom na nekom drugom svetu.

Nisam znala kada će da se vrati, pa sam sklonila svoje ustrojstvo, ali svakog dana zagledala bih ga sa sve većim zanimanjem i prema njemu počela da osećam sve veće divljenje. Konačno, više nisam mogla da čekam. Jednostavno, nisam mogla. Izgledalo je tako divno da sam pomislila kako bi bilo glupo čak i pretpostaviti da bi ono moglo nekome nauditi. Bila sam još dete u svojoj drugoj dekadi i još nisam u potpunosti uspela da nadržem neodgovorno ponašanje, te sam tako modifikovala Žiskarov um ugradivši u njega to ustrojstvo.

Odista mu nije nudilo. To je odmah bilo jasno. Odgovarao mi je sa savršenom lakoćom... i činilo mi se... da je mnogo brže shvatao i da je bio daleko inteligentniji nego ranije. Bio mi je privlačniji i počela sam da ga volim više nego pre.

Bila sam oduševljena, ali sam istovremeno bila i nervozna. Šta sam učinila... modifikovala sam Žiskara, a da se prethodno nisam posavetovala sa Fastolfom... što je bilo u suprotnosti sa svim pravilima koja je Fastolf odredio za mene i ja sam to dobro znala. Ipak, bilo mi je jasno da neću ukloniti ono što sam učinila. Dok sam modifikovala Žiskarov um pravdala sam se sama pred sobom da je to samo privremeno i da ću uskoro poništiti promene koje sam izvršila. Međutim, kada sam završila modifikovanje, postalo mi je jasno da ih neću poništiti. Jednostavno, nisam imala nameru da to učinim. U stvari, nikada više nisam izvršila nijednu promenu na Žiskaru iz straha da ne poremetim ono što sam već bila učinila.

Niti sam ikada rekla Fastolfu šta sam učinila. Uništila sam sve zapise o veličanstvenom ustrojstvu koje sam stvorila, a Fastolf nikada nije saznao da je Žiskar bio modifikovan bez njegovog znanja. Nikada!

A zatim je svako krenuo svojim putem, Fastolf i ja, ali Fastolf nije želeo da se odrekne Žiskara. Urlala sam da on pripada meni, da ga volim, ali Fastolf nikada nije dozvoljavao da se njegova ljubazna blagonaklonost, kojom je paradirao celog života... ta ljubav za sve stvari, bile velike ili male... ispreči na putu njegovim vlastitim željama. Dobila sam druge robote do kojih mi uopšte nije bilo stalo, ali Žiskara je zadržao za sebe.

A kada je umro, ostavio je Žiskara Solarijanki... poslednja gorka pilula za mene."

Amadiro je tek uspeo da iziđe nakraj sa pola lososa prelivenog začinjenom pavlakom. "Ako mi sve ovo pričaš s namerom da se lakše dokopaš Žiskara, koji sada pripada Solarijanki, slobodno zaboravi. Već sam ti objasnio zašto ne mogu da poništim Fastolfov testament."

"Nije to sve, Keldene," reče Vasilija. "Ima tu nešto još važnije. Mnogo važnije. Želiš li da sada prestanem?"

Amadiro zategnu usne u mehanički osmeh. "Kada sam te već

ovako dugo slušao, nastaviću da izigravam ludaka i saslušaću te do kraja."

"Ispao bi lud kada to ne bi učinio, jer sada prelazim na ono glavno. Nikada nisam prestala da mislim na Žiskara i na okrutnost i nepravdu koja me je lišila njega, ali, ne znam ni sama zašto, nikada nisam razmišljala o ustrojstvu prema kome sam ga modifikovala bez ičijeg znanja. Sasvim sam uverena da ne bih mogla ponovo da izradim to ustrojstvo da sam pokušala, a ukoliko me pamćenje još služi, ono nije nalikovalo ničemu što sam srela u robotici dok... dok, nakratko, nisam videla nešto što mu je nalikovalo za vreme mog boravka na Solariji.

To solarijansko ustrojstvo mi se učinilo poznato, ali nisam znala zašto. Bilo mi je potrebno nekoliko nedelja napetog razmišljanja dok iz nekog dobro sakrivenog dela svoje podsvesti nisam izvukla tu škakljivu pomisao na ustrojstvo koje sam pre dvadeset pet dekada ni iz čega izmaštala.

Čak ni tada nisam mogla do u tančina da se setim svog ustrojstva. Znam samo da je solarijansko ustrojstvo samo njegova bleđa senka. Predstavljalo je tek krajnje ogoljeni nagoveštaj nečega što sam ja zarobila u čudovišno složenoj simetriji. Ali ja sam to solarijansko ustrojstvo promatrala kroz iskustvo koje sam sakupila tokom dvadeset pet dekada pomnog bavljenja teorijom robotike i stekla sam utisak da je posredi telepatija. Ako me je to jednostavno, tek neznatno zanimljivo ustrojstvo podsetilo na tako nešto, šta je onda moj original tek predstavljao... stvar koju sam izmislila kao dete i na koju nikada kasnije nisam nabasala?"

Amadiro reče: "Stalno govoriš da prelaziš na ono glavno, Vasilija. Da li bih ispao potpuno nerazuman ako bih te zamolio da prestaneš da kukaš, prisećaš se i jednostavnim rečima mi saopštiš u čemu je stvar?"

Vasilija prozbori: "Vrlo rado. Pokušavam da ti saopštim, Keldene, da sam, sasvim nesvesno, pretvorila Žiskara u telepatskog robota i da je on takav ostao do dana danšnjeg."

54.

Amadiro je dugo ostao zagledan u Vasiliju i pošto je priča, kako

izgleda, bila završena, vratio se svom lososu prelivenom začinjenom pavlakom koga je zamišljeno nastavio da jede.

Zatim je rekao: "Nemoguće! Zar smatraš da sam idiot?"

"Smatram da si prava pravcata pogreška", izjavi Vasilija. "Ne kažem da je Žiskar u stanju da čita razgovore u umovima, da može da prenosi i prima reči ili ideje. To možda jeste nemoguće, čak i u teoriji. Ali sasvim sam sigurna da je u stanju da otkriva osećanja, opšte mentalne aktivnosti i možda čak i da ih modifikuje."

Amadiro zavrte glavom i to žestoko. "Nemoguće!"

"Nemoguće? Razmisli malo. Pre dvadeset dekada gotovo si ostvario svoje ciljeve. Fastolf ti je stajao na milost i nemilost, imao si za saveznika predsedavajućeg - Hordera. I šta se dogodilo? Zašto je sve pošlo naopako?"

"Zemljanin...", poče Amadiro, zagrcnuvši se kada se setio tih događaja.

"Zemljanin", oponašala ga je Vasilija. "Zemljanin. Ili je to bila Solarijanka? Nijedno od njih! Nijedno! Bio je to Žiskar, koji se tamo sve vreme nalazio. Naslućivao je. Podešavao je."

"Zašto bi on bio zainteresovan? On je robot."

"Robot odan svom gospodaru, Fastolfu. Prema prvom zakonu, on je trebalo da se brine o tome da se Fastolfu ne dogodi ništa loše, a kako je telepata, on taj zakon nije mogao da poistoveti samo sa nanošenjem fizičkog bola. Znao je da će Fastolf, ako ne bude mogao da radi po svome, ako ne bude mogao da ohrabri nastanjivanje naseljivih svetova u Galaksiji, doživeti duboko razočarenje... što bi u Žiskarovoj telepatskoj Vaseljeni predstavljalo 'nanošenje bola'. Nije mogao da dozvoli da se to dogodi i umešao se kako bi to sprečio."

"Ne, ne, ne", pobuni se zgroženo Amadiro. "Ti želiš da stvari tako stoje, iz neke svoje divlje, romantične čežnje, ali one nisu takve zbog toga. I ja se isto tako dobro sećam šta se dogodilo. Kriv je Zemljanin. Nikakav robot telepata nije potreban da bi se objasnili ti događaji."

"A šta se nadalje događalo, Keldene?" upita Vasilija. "Da li si ikada tokom dvadeset dekada uspeo da pobediš Fastolfa? Uz sve činjenice koje su išle tebi u prilog, kada je bilo očigledno da je Fastolfova politika pogubna, da li si ikada mogao da pridobiješ većinu u veću? Da li si ikada bio u stanju da u dovoljnoj meri

pokolebaš predsedavajućeg kako bi se domogao stvarne moći?"

"Kako to objašnjavaš, Keldene? Zemljanin nije nijednom bio na Aurori tokom svih tih dekada. Mrtav je već preko šesnaest dekada, njegov bedni kratki život okončao se posle nekih osam dekada. A ti si i dalje trpeo neuspehe... Imaš dosje ispunjen nenadmašnim brojem pogrešaka. Čak i sada, kada Fastolfa više nema, da li si uspeo da u potpunosti iskoristiš to što se njegov savez raspao ili smatraš da te uspeh i dalje zaobilazi?"

Šta je preostalo? Nema više Zemljanina. Nema više Fastolfa. Žiskar je bio taj koji je sve vreme delao protiv tebe... a Žiskar je i dalje tu. On je sada u istoj onoj meri odan Solarijanki kao što je bio Fastolfu, a ja mislim da ta Solarijanka baš nema razloga da te voli."

Amadirovo lice se iskrivi u masku besa i osujećenosti. "To nije tačno. Ništa od ovoga nije tačno. Imaš priviđenja."

Vasilija je ostala sasvim hladna. "Ne, nemam priviđenja. Ja objašnjavam ono što se događa. Objasnila sam ti ono što ti nisi bio u stanju da objasniš. Ili možda imaš neko alternativno objašnjenje?... Ja ti mogu obezbediti lek. Prebaci Žiskara iz Solarijankinog vlasništva u moje i - sasvim iznenada - sve će ti ići na ruku."

"Ne", reče Amadiro. "Meni već sve ide na ruku."

"Možda ti tako misliš, ali oni neće tako misliti, sve dok Žiskar bude radio protiv tebe. Bez obzira na to koliko budeš blizu pobede, sve će se istopiti ako ne budeš imao Žiskara na svojoj strani. To se dogodilo pre dvadeset dekada; dogodiće se i sada."

Amadirovo lice se iznenada razvedri. On reče: "Pa, kada bolje o tome razmislim, pošto ni ti ni ja ne posedujemo Žiskara, nije ni važno, jer ću ti dokazati da Žiskar nije telepata. Da je Žiskar telepata, kao što tvrdiš, da poseduje sposobnost da sređuje stvari onako kako se njemu dopada ili kako se dopada onom ljudskom biću koje ga poseduje, zašto bi onda dozvolio da Solarijanka bude odvedena, vrlo verovatno, u smrt?"

"Smrt? O čemu ti to pričaš, Keldene?"

"Znaš li ti, Vasilija, da su dva naseljivačka broda uništena na Solariji? Ili možda u poslednje vreme ništa drugo nisi radila do sanjala ustrojstva i nezaboravne dane detinjstva kada si modifikovala svog omiljenog robota?"

"Sarkazam ti ne priliči, Keldene. Čula sam za naseljivačke brodove na vestima. Šta se dogodilo s njima?"

"To se uputio da otkrije treći naseljivački brod. I on može biti uništen."

"Može. S druge, pak, strane preduzeće izvesne mere predostrožnosti."

"I preduzeo je. Zatražio je i dobio Solarijanku, smatrajući da ona poznaje planetu dovoljno dobro da im omogući da izbegnu uništenje."

Vasilija reče: "To je malo verovatno, pošto ona tamo nije bila dvadeset dekada."

"Tačno. Znači, može se reći da će ona tamo umreti zajedno s njima. Meni lično to ništa ne bi značilo. Bio bih oduševljen da nestane, a verujem i ti. A pored toga, to bi nam omogućilo da uložimo žalbu svetovima Naseljivača, a njima bi bilo teško da dokažu kako je Aurora namerno uništila te brodove. Da li bismo mi uništili jednu od naših? Postavlja se pitanje, Vasilija, zašto bi Žiskar, ako poseduje moći koje ti tvrdiš da poseduje - i odanost - dozvolio Solarijanki da dobrovoljno pristane da bude povedena u vrlo verovatnu smrt?"

Vasilija je bila zatečena. "Zar je dobrovoljno pošla?"

"Krajnje dobrovoljno. Odmah je prihvatila. Politički bi bilo nemoguće prisiliti je na to protiv njene volje."

"Ali, ne razumem..."

"Nema šta da se razume sem toga da je Žiskar običan robot."

Vasilija je na trenutak ostala sleđena na stolici, šake prislonjene uz bradu. Zatim lagano reče: "Robotima nije dozvoljen pristup na svetove Naseljivača niti na brodove Naseljivača. To znači da je otišla sama. Bez robota."

"Nije, razume se da nije. Morali su da prime njene lične robote ako su želeli da dobrovoljno krene. Povelili su tog robota koji imitira čoveka, toga Denila, a drugi je bio"... on zastade a zatim prožišta... "Žiskar. Ko drugi? Što znači da i taj tvoj čudovišni robot iz snova takođe ide ka svojoj propasti. On više ne može..."

Glas mu odjednom zamre. Vasilija je ustala, sevajući očima, zarumenjena lica.

"Hoćeš da kažeš da je Žiskar otišao? Da nije na ovom svetu, već na naseljivačkom brodu? Keldene, može se desiti da si nas sve uništio!"

55.

Nijedno od njih dvoje nije završilo obrok.

Vasilija je žurno izišla iz trpezarije i nestala u toaletu. Amadiro se borio da ostane hladno logičan, vikao je na nju kroz zatvorena vrata, sasvim svestan da time narušava svoje dostojanstvo.

Izvikivao je: "To je još jedna potvrda da je Žiskar tek običan robot. Zašto bi inače dobrovoljno krenuo na Solariju da bude uništen sa svojom vlasnicom?"

Konačno se više nije čuo zvuk vode koja teče i pljuskanja i Vasilija se pojavila sveže umivena i gotovo ledeno smirena.

Ona reče: "Ti odista ne razumeš, zar ne? Zadivljuješ me, Keldene. Razmisli. Žiskar nikada ne može dospeti u opasnost, sve dok je u stanju da utiče na ljudske umove, je li tako? Isti je slučaj i sa Solarijankom, tako dugo dok joj je Žiskar odan. Naseljivač koji je odveo Solarijanku mora da je za vreme razgovora sa njom otkrio da na Solariji nije bila dvadeset dekada, tako da je malo verovatno da je nastavio da veruje, posle toga, kako će mu ona biti od neke velike pomoći. Pored nje poveo je i Žiskara, ali nije mogao znati da mu Žiskar može biti od pomoći... Ili je možda mogao da zna?"

Ona malo razmisli, a zatim lagano nastavi: "Ne, on to nikako nije mogao znati. Ako niko za dvadeset dekada nije otkrio da Žiskar poseduje izvesne mentalne sposobnosti, onda to znači da je Žiskaru stalo da niko to ne nasluti... a ako je to tačno, onda to niko nije mogao ni naslutiti."

Amadiro pakosno primeti: "Ti tvrdiš da si to smislila."

Vasilija odvrati: "Posedovala sam naročito znanje, Keldene, pa čak mi ni ono nije pomoglo da ranije sagledam ono što je očigledno... a i sada sam to uspela samo zbog onog nagoveštaja na Solariji. Žiskar mora da je i u tom pogledu zamaglio moj um, jer bih ja inače odavno shvatila. Pitam se da li je Fastolf znao..."

"Koliko je lakše", reče uznemireno Amadiro, "prihvatiti jednostavnu činjenicu da je Žiskar samo robot."

"Ti bi prečicom do uništenja, Keldene, ali mislim da ti neću dozvoliti da to učiniš, bez obzira na to koliko ti to želeo. Ispada da je taj Naseljivač došao po Solarijanku i poveo je sa sobom, iako je otkrio da će mu ona biti od male... ili čak nikakve... koristi. A Solarijanka je dobrovoljno pošla, iako je verovatno zazirala od toga da se nađe na jednom naseljivačkom brodu sa zaraženim varvarima... i iako joj je bilo jasno da na Solariji lako može nastradati.

Čini mi se da je to sve Žiskarovo maslo, da je on primorao tog Naseljivača da bez razloga i dalje zahteva da Solarijanka krene s njim, a Solarijanku da bez razloga pristane."

Amadiro reče: "Ali zašto? Smem li postaviti to jednostavno pitanje. Zašto?"

"Pretpostavljam, Keldene, da je Žiskar osetio da bi trebalo da se skloni sa Aurore... Da li je mogao da pogodi da sam na najboljem putu da razotkrijem njegovu tajnu? Ako je to u pitanju, onda on nije siguran da bi uz pomoć svoje sadašnje sposobnosti mogao sa mnom da iziđe nakraj. Konačno, ja sam vešt robotičar. Pored toga, setio bi se da mi je nekada pripadao, a robot ne zanemaruje olako zahteve na vernost. Možda je osećao da je jedini način da zaštiti Solarijanku bio taj da je skloni od mog uticaja."

Ona podiže pogled prema Amadiru i reče odlučno: "Keldene, moramo ga vratiti. Ne smemo dozvoliti da pomaže Naseljivačima u ostvarenju njihovih ciljeva, u bezbednom raj u nekog naseljivačkog sveta. Počinio je već dosta štete ovde među nama. Moramo ga vratiti i ti se moraš postarati da mi legalno pripadne. Uveravam te da sam u stanju da iziđem s njim nakraj i da ga primoram da radi za nas. Ne zaboravi! Ja sam jedina koja može s njim da iziđe nakraj."

Amadiro reče: "Ne vidim razloga za brigu. Pošto je on običan robot, što je najverovatnije, biće uništen na Solariji i mi ćemo ih se oboje rešiti, i njega i Solarijanke. A ako je ono što ti tvrdiš da jeste, što je malo verovatno, on neće biti uništen na Solariji, ali tada će morati da se vrati na Auroru. Konačno, ta Solarijanka, iako nije rođena na Aurori, živela je na Aurori suviše dugo da bi bila u stanju da se suoči sa životom među varvarima... a kada stane da navaljuje da se vrati u civilizaciju, Žiskar neće imati izbora i moraće da se vrati s njom."

Vasilija reče: "Zar ti, Keldene, i pored svega još ne razumeš kakve sposobnosti Žiskar poseduje. Ako on oseti da je bitno da ne bude na Aurori, lako može da podesi Solarijankina osećanja tako da ona podnese život na nekom naseljivačkom svetu, isto onako kako ju je primorao da se dobrovoljno ukrca na jedan naseljivački brod."

"Pa, ako bude potrebe, jednostavno možemo pod pratnjom sprovesti taj naseljivački brod... sa Solarijankom i Žiskarom... nazad na Auroru."

"Kako misliš to da izvedeš?"

"Može se izvesti. Nismo mi budale ovde na Aurori, kakvim nas ti očigledno smatraš, dok za sebe misliš da si jedina razumna osoba na ovoj planeti. Taj naseljivački brod se uputio na Solariju da ispita zbog čega su uništena prethodna dva broda, ali nadam se da ne misliš kako nameravamo da zavisimo od njegove dobre volje ili od dobre volje te Solarijanke. Poslali smo na Solariju naša dva ratna broda i ne očekujemo da oni zapadnu u neprilike. Ako se Solarijanci još nalaze na planeti, možda su u stanju da unište primitivne naseljivačke brodove, ali neće biti u stanju ni ogrebotinu da nanesu jednoj auroranskoj ratnoj letilici. Ako, stoga, naseljivački brod, uz pomoć neke Žiskarove čarolije..."

"Kakve čarolije", prekide ga oporo Vasilija. "Umni uticaj."

"Ako, pak, naseljivački brod, iz bilo kog razloga, uspe da napusti površinu Solarije, naši brodovi će mu preseći put i ljubazno ga zamoliti da im bude isporučena Solarijanka i njena dva robota. Ako to ne uspe, insistiraće na tome da naseljivački brod sledi naš brod do Aurore. U pitanju neće biti nikakvo neprijateljstvo. Naš brod će samo pratiti jednu Auroranku po nacionalnosti do sveta na kome joj se nalazi dom. Kada se jednom Solarijanka i njena dva robota iskrcaju na Auroru, naseljivačkom brodu biće dozvoljeno da nastavi kuda god želi."

Vasilija klonulo klimnu: "To mi dobro zvuči, Keldene, ali znaš li šta pretpostavljam da će se dogoditi?"

"Šta, Vasilija?"

"Mislim da će naseljivački brod napustiti Solariju, ali da to neće biti slučaj i sa našim ratnim brodovima. Šta god da se nalazi na Solariji, Žiskar može s tim izići nakraj, ali plašim se da to niko drugi

nije u stanju."

"Ako do toga dođe", odvrati Amadiro uz odvratni osmeh, "priznaću da možda nečeg i ima u tom tvom maštanju. Ali neće se dogoditi."

56.

Nerednog jutra, Vasilijin glavni lični robot, pomno izrađen da predstavlja ženu, prišao je njenom krevetu. Vasilija se pokrenula i ne otvorivši oči upitala: "Šta je bilo, Nadila?" (Nije bilo potrebe da otvara oči. Već mnogo dekada niko nije prišao njenom krevetu sem Nadile.)

Nadila umilno reče: "Gospođo, dr Amadiro traži da dođete u Institut."

Vasilija otvori oči. "Koliko je sati?"

"Sada je 05,17, gospođo."

"Još nije svanulo?" Vasilija je bila ozlojeđena.

"Tako je, gospođo."

"Kada želi da dođem?"

"Sada, gospođo."

"Zašto?"

"Njegovi roboti nas nisu o tome obavestili, ali kažu da je važno."

Vasilija smaknu sa sebe krevetske čaršave. "Prvo ću doručkovati, Nadila, a pre doručka ću se istuširati. Obavesti Amadirove robote da se smeste u niše za posetioce i sačekaju. Ako budu navaljivali da požurim, podseti ih da se nalaze u mojoj nastambi."

Vasilija je bila besna što su je uznemirili i nije bez potrebe žurila. Doterivala se brižljivije nego obično i doručkovala sporije nego obično. (Inače nije bila od onih koji na te stvari troše mnogo vremena.) U vestima koje je gledala nije pronašla ništa što bi joj objasnilo Amadirov poziv.

U vreme kada je površinskim vozilom (u kome su se pored nje nalazila i četiri robota - dva Amadirova i dva njena) stigla do Instituta, sunce se upravo pomaljalo na obzorju.

Amadiro podiže pogled i reče: "Konačno si stigla." Zidovi njegove kancelarije još su bili sjajni, mada njihova svetlost više nije bila potrebna.

"Izvini", reče Vasilija ukočeno. "Potpuno mi je jasno da je pravi

greh početi s radom u cik zore."

"Poštedi me svojih igara, Vasilija, molim te. Uskoro ću morati da budem u sali gde zaseda veće. Predsedavajući je još duže budan od mene. Vasilija, ponizno ti se izvinjavam što sam sumnjao u tvoje reči."

"Znači da je naseljivački brod bezbedno napustio planetu?"

"Da. A jedan od naših brodova je uništen, kao što si i predvidela. Taj podatak još nije obelodanjen, ali vest će na kraju ipak procureti, to se podrazumeva."

Vasilijine oči se raširiše. Ona je predskazala takav ishod s više spoljašnje uverenosti nego što ju je u sebi osećala, ali ovo očigledno nije bio trenutak da to prizna. Stoga je izjavila: "Znači, priznaješ da Žiskar poseduje neobične moći."

Amadiro oprezno reče: "Ne smatram da je to i matematički dokazano, ali voljan sam da to prihvatim u svetlosti novih informacija. Mene zanima šta bi trebalo da bude naš naredni korak. Veće ne zna ništa o Žiskaru i ja smatram da mu ni ne treba reći."

"Drago mi je, Keldene, što ti je bar to jasno."

"Ali ti si ta koja razume Žiskara i ti najbolje znaš šta bi trebalo preduzeti. Šta da kažem veću i kako da im objasnim akciju, a da ne otkrijem celu istinu?"

"Zavisí. Pošto je naseljivački brod napustio Solariju, kuda se uputio? Znamo li to? Konačno, ako se vraća na Auroru, ne treba ništa da činimo, već samo da se pripremimo za njegov dolazak."

"Ne dolazi na Auroru", reče značajno Amadiro. "Izgleda da si i u tom pogledu bila u pravu. Žiskar... pod pretpostavkom da je on šef parade... izgleda da je odlučio da i dalje ostane po strani. Presreli smo poruke upućene sa broda na njihov svet. Razume se, šifrovane, ali ne postoji nijedna naseljivačka šifra koju nismo..."

"Pretpostavljam da su i oni naše dešifrovali. Pitam se zašto se svi ne složite da se šalju nešifrovane poruke i da tako uštedite sebi mnogo truda."

Amadiro odmahnu rukom. "Pusti sad to. Stvar je u tome što se naseljivački brod vraća na vlastitu planetu."

"Sa Solarijankom i robotima?"

"Razume se."

"Siguran si? Da ih možda nisu ostavili na Solariji?"

"Sigurni smo", reče nestrpljivo Amadiro. "Navodno je Solarijanka zaslužna što su poleteli."

"Ona? Na koji način?"

"Još ne znamo."

Vasilija reče: "To mora da je bio Žiskar. Udesio je da izgleda da je za sve zaslužna Solarijanka."

"A šta sada da radimo?"

"Moramo vratiti Žiskara."

"Da, ali kako da ubedim veće da rizikuje međuzvezdanu krizu da bi vratili jednog robota?"

"Uopšte ne moraš, Keldene. Zatraži da vrate Solarijanku, što sigurno imamo pravo da zahtevamo. Da li bi uopšte mogao, makar na trenutak, da pomisliš da bi se ona vratila bez svojih robota? Ili da bi Žiskar dozvolio Solarijanki da se vrati bez njega? Ili da bi taj svet Naseljivača želeo da zadrži robote, ako bi se Solarijanka vratila? Traži nju. Odlučno. Ona je auroranski građanin, pozajmljen za posao na Solariji, posao je obavljen, te ona sada mora biti odmah vraćena. Neka to zvuči ratoborno, kao da predstavlja ratnu pretnju."

"Ne možemo rizikovati rat, Vasilija."

"Nećeš rizikovati da izazoveš rat. Žiskar ne može da preduzme akciju koja bi mogla direktno da dovede do rata. Ako se naseljivačke vođe odupru i same postanu ratoborne, Žiskar će nužno izvršiti potrebna podešavanja stavova naseljivačkih vođa kako bi Solarijanku mirnim putem vratio na Auroru. A razume se, sa njom će morati i on da se vrati."

Amadiro turobno primeti: "A kada se jednom vrati, on će nas, pretpostavljam, promeniti, tako da ćemo zaboraviti na njegove moći i zanemarićemo ga, a on će i dalje biti u stanju da se drži svog plana bilo u čemu da se on sastoji."

Vasilija zabaci glavu unazad i nasmeja se. "Nema izgleda. Ja, znaš, poznajem Žiskara i u stanju sam da izađem nakraj s njim. Ti ga samo vrati i ubedi veće da zanemari Fastolfov testament... to se može učiniti i ti to možeš učiniti... i dodeli Žiskara meni. On bi tada radio za nas; Aurora će vladati Galaksijom; ti ćeš preostale godine svoga života provesti kao predsedavajući u veću; a ja ću te naslediti

na mestu upravnika Robotičkog instituta."

"Jesi li sigurna da će sve baš tako ispasti?"

"Sasvim. Samo ti pošalji poruku i neka bude oštra, a ja ti jemčim za sve ostalo... za pobedu Svemiraca i pobedu nas samih, za poraz Zemlje i Naseljivača."

DVOBOJ

@03 = Aurora

57.

Gladija je na ekranu promatrala Aurorinu kuglu. Činilo se da je njen prekrivač oblaka uhvaćen usred okretaja duž tog debelog polumeseca koji je sijao obasjan svetlošću svog sunca.

"Nemoguće da smo tako blizu", reče ona.

D. Ž. se nasmeši. "Nipošto. Ovo vidimo pomoću prilično jakih sočiva. Još smo udaljeni nekoliko dana, ako se uzme u obzir spiralno približavanje. Ako ikada bude pronađen antigravitacioni pogon, o kome fizičari sanjaju, ali koji nisu u stanju da proizvedu, let kroz svemir postaće odista jednostavan i brz. Kako sada stvari stoje, naši Skokovi nas samo mogu sigurno dopremiti na priličnu udaljenost od mase planete."

"Čudno je to", reče Gladija zamišljeno.

"Šta, gospođo?"

"Kada smo krenuli ka Solariji, pomislila sam: 'Idem kući', ali kada smo se spustili zaključila sam da se uopšte ne osećam kao kod kuće. Sada idemo ka Aurori i ja sam pomislila, 'Sada idem kući', pa ipak... ni taj svet tamo dole nije moj dom."

"Gde je, onda, vaš dom, gospođo?"

"Počinjem da se pitam. Ali zašto me uporno oslovljavate sa 'gospođo'?"

D. Ž. je pogleda iznenađeno. "Da li bi vam više odgovoralo 'gospođa Gladija', gospođo Gladija?"

"To mi takođe liči na izrugivanje. Da li je to ono što osećate prema meni?"

"Izrugivanje? Svakako da ne. Ali kako drugačije da jedan Naseljivač oslovljava jednog Svemirca? Pokušavam da budem učtiv i da se prilagodim vašim običajima... da činim ono što će vama biti prijatno."

"Ali nije mi prijatno. Zovite me jednostavno Gladija. Već sam vam

to ranije predložila. Konačno i ja vas zovem, 'D. Ž.'"

"I to mi savršeno odgovara, mada bih više voleo da me pred oficirima i posadom oslovljavate sa 'kapetane', a ja vas sa 'gospođo'. Disciplina se mora održavati."

"Da, svakako", reče odsutno Gladija, ponovo se zagledavši u Auroru. "Ja nemam dom."

Ona se okrenu ka D. Ž.-u. "Da li biste me možda mogli odvesti na Zemlju, D. Ž.?"

"Mogao bih", odvrati D. Ž, smešeći se. "Ali vi možda ne biste želeli da pođete... Gladija."

"Mislim da želim", reče Gladija, "sem ako ne izgubim hrabrost."

"Tamo ima zaraza", reče D. Ž, "a to je ono čega se Svemirci plaše, zar ne?"

"Možda i preterano. Konačno, poznavala sam vašeg pretka i nisam se bila zarazila. Bila sam na ovom brodu i preživela sam. Pogledajte, upravo sada ste blizu mene. Bila sam čak i na vašem svetu, a hiljade ljudi se tiskalo oko mene. Mislim da sam postala u izvesnoj meri otpornija."

"Moram vam reći, Gladija, da je Zemlja hiljadu puta zakrčenija od Bejlisveta."

"Čak i u tom slučaju", reče Gladija, zagrejavši se, "potpuno sam izmenila svoje mišljenje... u pogledu mnogih stvari. Jednom sam vam rekla da mi nije ostalo ništa za šta bih živela posle dvadeset tri dekade, a ispalo je da postoji. Ono što mi se dogodilo na Bejlisvetu... govor koji sam održala, način na koji je on pokrenuo ljude... predstavljalo je nešto novo, nešto što ranije nisam ni zamišljala da je moguće. To je bilo kao da sam ponovo rođena, kao da ponovo počinjem od prve dekade. Sada mi se čini da će čak i u slučaju da mi Zemlja dođe glave, to biti vredno žrtve, jer umreću mlada, boreći se da pobedim smrt, a ne stara, umorna i željna da umrem."

"Pa!" zausti D. Ž. podigavši ruke i izloživši ruglu taj junački gest, "zvučite kao hipertaladni istoričar. Da li ste ih ikada gledali na Aurori?"

"Razume se. Veoma su popularni."

"Spremate li se i vi da budete jedan od njih, Gladija, ili odista mislite ono što govorite?"

Gladija se nasmeja. "Pretpostavljam da zvučim prilično luckasto, D. Ž, ali najsmješnije od svega je to što ja to odista i mislim... ako, u međuvremenu, ne izgubim hrabrost."

"U tom slučaju ćemo to i izvesti. Poći ćemo na Zemlju. Mislim da neće zbog vas rizikovati rat, naročito ako podnesete podroban izveštaj o događajima na Solariji, što oni i žele, i ako im date časnu reč kao Svemirka... ako kod vas tako nešto postoji... da ćete se vratiti."

"Ali neću."

"Ali mogli biste jednog dana poželeti. A sada, gospođo... hoću da kažem, Gladija... s vama je uvek, zapravo, zadovoljstvo razgovarati i ja uvek padam u iskušenje da u tome provedem suviše vremena, ali siguran sam da sam potreban u kontrolnoj odaji. Ako im, međutim, nisam potreban i ako mogu i bez mene, onda bih bar voleo da to ne otkrijem."

58.

"Da li je to bilo tvoje maslo, prijatelju Žiskare?"

"Na šta misliš, prijatelju Denile?"

"Gospođa Gladija je nestrpljiva da krene na Zemlju, pa čak možda i da se ne vrati. Ta želja je u suprotnosti sa svime što bi jedan Svemirac kao što je ona mogao da poželi, pa sam jednostavno primoran da posumnjam da si nešto učinio s njenim umom kako bi osetila jednu takvu želju."

Žiskar odvrati: "Nisam je ni dotakao. Dovoljno je teško potajno vršiti pritisak na bilo koje ljudsko biće u okviru tri zakona. A još je teže potajno vršiti pritisak na um jedne određene jedinice za čiju si sigurnost direktno odgovoran."

"Ali zašto onda želi da pođe na Zemlju?"

"Iskustva koja je stekla na Bejlisvetu potpuno su izmenila njen način gledanja na stvari. Pred njom je zadatak... uspostavljanje mira u Galaksiji... i ona gori od želje da mu se posveti."

"Zar u tom slučaju ne bi bilo bolje, prijatelju Žiskare, da pokušaš da ubediš kapetana, na svoj način, da krene pravo na Zemlju?"

"To bi izazvalo teškoće. Auroranske vlasti veoma uporno zahtevaju da se gospođa Gladija vrati na Auroru, pa bi bilo bolje da

tako i postupimo, bar privremeno."

"Ipak, to bi moglo biti i opasno", primeti Denil.

"Znači, ti još misliš, prijatelju Denile, da sam ja taj koga žele da zadrže, jer su saznali za moje sposobnosti?"

"Ne vidim zašto bi inače zahtevali da se gospođa Gladija vrati."

Žiskar reče: "Vidim da razmišljati kao čovek nije baš uvek bez mana. Postoji mogućnost da se pretpostave teškoće koje ne postoje. Čak i da je neko na Aurori posumnjao da posedujem izvesne sposobnosti, ja bih upravo tim sposobnostima otklonio svaku takvu sumnju. Nema mesta strahu, prijatelju Denile."

59.

Gladija se zamišljeno osvrtała unaokolo, otpustivši prethodno robote jednom nehajnom kretnjom.

Dok je to činila, posmatrala je svoju šaku kao da je vidi po prvi put. Bila je to ona šaka kojom se rukovala sa svakim članom posade ponaosob, pre no što je ušla u mali brod koji je nju i D. Ž.-a odneo na Auroru. Kada je obećala da će se vratiti, oni su je veselo pozdravili, a Nis je zauriao: "Nećemo krenuti bez vas, gospođo."

To veselo pozdravljanje neizmerno ju je obradovalo. Njeni roboti služili su je bez prestanka, odano, strpljivo, ali je nikada nisu veselo pozdravljali.

Radoznalo je promatrajući, D. Ž. reče: "Sada ste, nema sumnje, kod kuće, Gladija."

"Nalazim se u svojoj nastambi," reče ona tiho. "Ova nastamba pripada meni od kada mi ju je dr Fastolf namenio pre dvadeset dekada, a ipak mi je strana."

"A tek meni", odvrati D. Ž. "Osećaću se prilično izgubljeno kada ostanem sam." On se osvrnu unaokolo sa poluosmehom na usnama zagledajući kitnjasti nameštaj i temeljno ukrašene zidove.

"Nećete biti sami, D. Ž.", reče Gladija. "Sa vama će biti roboti iz mog domaćinstva, a oni su dobili iscrpna uputstva. Učiniće sve kako bi vam bilo udobno."

"Da li će razumeti moj naseljivački naglasak?"

"Ako u prvi mah ne razumeju šta želite, zatražiće da ponovite, a onda morate govoriti sporije i gestikulirati. Spremiće vam hranu,

pokazati vam kako da se koristite pogodnostima u gostinskim odajama... a takođe će budno motriti na vas kako bi bili sigurni da se ne ponašate protivno gostinskim običajima. Ako bude potrebno... zaustaviće vas... ali vas neće povrediti."

"Pretpostavljam da neće pomisliti kako nisam ljudsko biće."

"Kao što je to bio slučaj sa nadzornicom? Ne, za to vam jemčim D. Ž, mada ih vaša brada i naglasak mogu zbuniti i naterati da za sekund ili dva sporije reaguju."

"Pretpostavljam da će me zaštititi pred uljezima?"

"Hoće, ali neće se pojaviti nikakvi uljezi."

"Možda veće poželi da dođe i dočepa me se."

"U tom slučaju bi poslali robote, a moji bi ih vratili nazad."

"Šta ako njihovi roboti nadjačaju vaše robote?"

"To se ne može dogoditi, D. Ž. Nastambe su neosvojive."

"Ma hajde, Gladija. Hoćete da kažete da niko nikada nije..."

"Niko nikada nije!" odvrati ona smesta. "Samo se vi udobno smestite, a moji roboti će se postarati da udovolje svim vašim potrebama. Ako želite da stupite u vezu sa svojim brodom, Bejlisvetom, čak i sa auroranskim većem, oni će tačno znati šta treba da učine. Nećete morati ni prstom da maknete."

D. Ž. utonu u najbližu stolicu, raskomoti se u njoj i duboko uzdahnu. "Kako smo samo mudri što ne dopuštamo da se na svetove Naseljivača donesu roboti. Zna li koliko bi bilo potrebno da podlegnem lenčarenju i tromosti ako bih ostao u jednom ovakvom društvu? Najviše pet minuta. U stvari, već sam podlegao." On zevnu i široko se protegnu. "Hoće li im smetati ako budem spavao?"

"Razume se da neće. Ako budete spavali, roboti će se pobrinuti da sve oko vas bude mirno i zamračeno."

Tada se D. Ž. iznenada uspravi. "Šta ako se ne vratite?"

"Zašto se ne bih vratila?"

"Čini se da ste hitno potrebni veću."

"Ne mogu me zadržati. Ja sam slobodan građanin Aurore i idem tamo gde mi se dopada da idem."

"Uvek postoje hitni slučajevi, kada vlada želi da ih stvori... a u takvim slučajevima, pravila se uvek mogu izigrati."

"Gluposti. Žiskare, hoće li me tamo zadržati?"

Žiskar odvrati: "Neće vas tamo zadržati, gospođo Gladija. Kapetana to ne treba da zabrinjava."

"Eto vidite, D. Ž. A kada sam poslednji put videla vašeg pretka, on mi je rekao da uvek treba da verujem Žiskaru."

"Dobro! Odlično! Pa ipak, došao sam ovamo s vama, Gladija, kako bih bio siguran da ćete se vratiti nazad. Nemojte to zaboraviti; saopštite to, ako budete morali, tom vašem dr Amadiru. Ako pokušaju da vas zadrže protiv vaše volje, moraće isto tako da pokušaju i mene da zadrže... i moj brod, koji se nalazi na orbiti i koji je potpuno spreman da im se suprostavi."

"Ne, molim vas", reče uznemireno Gladija, "ni ne pomišljajte da učinite tako nešto. I Aurora ima brodove i ubeđena sam da je vaš brod pod prismotrom."

"Postoji razlika, Gladija. Veoma sumnjam da bi se Aurora upustila u rat zbog vas. S druge pak strane, Bejlisvet bi bio spreman na to."

"Sigurno ne bi. Ne bih ni želela da krenu u rat zbog mene. A i zašto bi? Zato što sam bila prijateljica vašeg pretka?"

"Ne baš zbog toga. Mislim da niko nije u stanju da poveruje da ste upravo vi bili ta prijateljica. Možda vaša praprababa, ali ne vi. Čak ni ja ne verujem da ste to bili vi."

"Vi znate da sam to bila ja."

"Intelektualno, da. Na planu osećanja smatram da je nemoguće. To je bilo pre dvadeset dekada."

Gladija zatrese glavom. "Vi na stvari gledate iz perspektive svoje kratkovečnosti."

"Možda je to sa svima nama slučaj, ali to nije bitno. Za Bejlisvet ste važni zbog govora koji ste održali. Vi ste junakinja i oni će odlučiti da morate biti predstavljeni na Zemlji. Tome ništa neće smeti da se nađe na putu."

Gladija reče, pomalo uznemirena: "Predstavljena na Zemlji? Uz sve počasti?"

"One najviše."

"Zašto bi oni smatarali da je to toliko važno, da bi čak bilo vredno rata?"

"Nisam siguran da to mogu objasniti jednom Svemircu. Zemlja je naročit svet. Zemlja je... sveti svet. Ona je jedini pravi svet. Na njoj

su ljudska bića postala i ona je jedini svet na kome su se ona stvorila, razvila i živela punim životom. Na Bejlisvetu imamo drveće i insekte... ali na Zemlji imaju takvo obilje drveća i insekata kakvo niko od nas nigde nije sreo, sem na Zemlji. Naši svetovi su imitacije, blede imitacije. Oni ne postoje i ne mogu da postoje bez intelektualne, kulturne i duhovne snage koju crpe sa Zemlje."

Gladija primeti: "To je sasvim suprotno mišljenju koje Svemirci imaju o Zemlji. Kada govorimo o Zemlji, što retko činimo, karakterišemo je kao jedan varvarski svet u opadanju."

D. Ž. se zarumeni. "Zato su svetovi Svemiraca postojano sve slabiji. Kao što već rekoh, vi ste poput biljaka koje su se odvojile od svog korenja, poput životinja koje su iščupale svoja srca."

Gladija reče: "Pa, i sama želim da vidim Zemlju, ali sada moram poći. Molim vas, osećajte se kao kod svoje kuće dok se ne vratim." Ona živahno krenu ka vratima, zastade, a zatim se okrenu. "Nema alkoholnih pića u ovoj nastambi, niti na celoj Aurori, nema duvana, nikakvih alkaloidnih stimulansa, ničeg od bilo koje vrste veštačkih... bilo čega na šta ste možda naviknuti."

D. Ž. se kiselo osmehnu. "Mi Naseljivači smo toga svesni. Vi ste pravi puritanci."

"Uopšte nismo puritanci", odvrati Gladija, namrštivši se. "Nečim se mora platiti za trideset do četrdeset dekada života... a to je jedan od načina. Ne pretpostavljate valjda da to postizemo na neki volšeban način, zar ne?"

"Pa, zadovoljiću se zdravim voćnim sokovima, sintetizovanom zamenom za kafu... i mirisaću cveće."

"Naći ćete veliki izbor takvih stvari", odvrati hladno Gladija, "a kada se vratite na brod, uverena sam da ćete nadoknaditi sve što će vam ovde nedostajati."

"Nedostajaćete mi samo vi, gospođo", reče ozbiljno D. Ž.

Gladija je morala da se nasmeši. "Vi ste nepopravljivi lažov, kapetane. Vratću se. Denile, Žiskare."

60.

Gladija je ukočeno sedela u Amadirovoj kancelariji. Tokom mnogo dekada viđala je Amadira samo iz daljine ili na ekranu... a u takvim

prilikama imala je običaj da okrene glavu. Sećala ga se samo kao Fastolfovog velikog neprijatelja, a sada kada se prvi put našla s njim u istoj prostoriji... licem u lice...morala je da zaledi izraz na svom licu, da ga učini potpuno bezizražajnim kako ne bi dozvolila svojoj mržnji da proviri.

Iako su ona i Amadiro bili jedina opipljiva ljudska bića u prostoriji, bilo je prisutno bar desetak visokih funkcionera... a među njima i sam predsedavajući... putem zatvorene emisije holovizije. Gladija je prepoznala predsedavajućeg i još nekolicinu, ali ne sve.

Bilo je to prilično gadno iskustvo. Toliko je nalikovalo posmatranju koje je bilo rasprostranjeno na Solariji i na koje je bila naviknuta kao devojka... a koga se sećala sa velikom odvratnošću.

Potrudila se da govori jasno, nedramatično i sažeto. Kada bi joj postavili pitanje, bila je kratka koliko je bilo moguće, a da se ne naruši jasnoća odgovora, i suzdržljiva koliko je mogla, a da ne ispadne neučtiva.

Predsedavajući je ravnodušno slušao, a drugi su se ugledali na njega. On je bio očigledno postariji - predsedavajući su nekako uvek bili postariji, jer su obično tek pred kraj života dolazili na taj položaj. Imao je duguljasto lice, još gustu kosu i upadljive obrve. Glas mu je bio milozvučan, ali nipošto prijateljski.

Kada je Gladija završila, on reče: "Znači, vi tvrdite da su Solarijanci predefinisali 'ljudsko biće' u tako uskom smislu da se njihova definicija odnosi samo na Solarijance."

"Ništa ja ne tvrdim, gospodine predsedavajući. Samo, niko nije uspeo da smisli nikakvo drugo objašnjenje koje bi bilo u skladu sa onim što se dogodilo."

"Da li ste svesni, gospođo Gladija, da tokom svekolike istorije nauke o robotici nijedan robot nije bio projektovan sa suženom definicijom 'ljudskog bića'?"

"Ja nisam robotičar, gospodine predsedavajući, i ne znam ništa o matematici pozitronskih kola. Pošto ste vi rekli da to nikada nije učinjeno, ja to, razume se, prihvatam. Međutim, ne mogu na osnovu vlastitog znanja reći da li činjenica da to nikada nije učinjeno pretpostavlja da to ni u budućnosti nikada neće moći da bude učinjeno."

Oči joj nikada ranije nisu bile toliko širom otvorene i nevine kao sada, tako da se predsedavajući zarumeneo i rekao: "Teorijski nije nemoguće suziti tu definiciju, ali je to nezamislivo."

Gladija primeti, spustivši pogled na svoje šake, koje su ovlaš ležale priljubljene jedna uz drugu u njenom krilu: "Ljudima ponekad mogu pasti na pamet razne čudne stvari."

Predsedavajući promeni temu i reče: "Uništen je jedan auroranski brod. Kako to objašnjavate?"

"Nisam bila prisutna kada se to dogodilo, gospodine predsedavajući. Nemam pojma šta se dogodilo, te stoga ne mogu ni objasniti taj udes."

"Nalazili ste se na Solariji, a i rođeni ste na toj planeti. Sudeći na osnovu nedavnog iskustva i onog što znate iz detinjstva, šta mislite da se dogodilo?" Predsedavajući je pokazivao znake loše prikrivenog nestrpljenja.

"Ako već moram da nagađam", poče Gladija, "rekla bih da je naš ratni brod eksplodirao jer je na njega donet ručni nuklearni pojačivač sličan onome koji je gotovo iskorišćen i za uništenje naseljivačkog broda."

"Zar vam, međutim, ne pada u oči da su ta dva slučaja različita. U jednom je naseljivački brod upao na Solariju sa ciljem da zapleni solarijanske robote; u drugom je auroranska letelica došla na Solariju da pomogne jednoj planeti-sestri."

"Jedino mogu da pretpostavim, gospodine predsedavajući, da nadzornice... humanoidni roboti koji su ostavljeni da čuvaju planetu... nisu bile dovoljno dobro upućene u tu razliku."

Činilo se da je predsedavajući uvređen. "Nezamislivo je da ne budu upućene u razliku između Naseljivača i braće Svemiraca!"

"Kako vi kažete, gospodine predsedavajući. Pa ipak, ako je prema definiciji ljudsko biće ono koje prema svom ljudskom izgledu podseća na ljudsko biće, zajedno sa sposobnošću da govori solarijanskim naglaskom... kako se učinilo nama koji smo bili na licu mesta... onda Aurorani, koji ne govore solarijanskim naglaskom, možda ne potpadaju pod naslov na kome piše 'ljudska bića' kada su u pitanju nadzornice."

"Vi, znači, tvrdite da su Solarijanci definisali svoju braću Svemirce

kao neljude i namenili im uništenje."

"Ja to iznosim samo kao mogućnost, jer ne mogu da smislim nijedan drugi način da objasnim uništenje aurorskog ratnog broda. Sigurno bi ljudi sa više iskustva bili u stanju da ponude alternativna objašnjenja." Ponovo se na njenom licu pojavio onaj nevin, prazan pogled.

Predsedavajući reče: "Nameravate li da se vratite na Solariju, gospođo Gladija?"

"Ne, gospodine predsedavajući, nemam to u planu."

"Da li vas je vaš prijatelj Naseljivač zamolio da to učinite kako biste planetu očistili od nadzornika?"

Gladija lagano zatrese glavom. "Niko me nije zamolio ništa slično. Da i jeste, odbila bih. Kao prvo, na Solariju sam pošla samo zato da ispunim svoju dužnost prema Aurori. Da pođem na Solariju od mene je zahtevao dr Levular Mandamus iz Robotičkog instituta, čiji je šef dr Kelden Amadiro. Traženo je da pođem kako bih po povratku mogla da podnesem izveštaj o događajima... što sam upravo i učinila. Taj zahtev sam shvatila kao naređenje, naređenje koje...", ona uputi jedan kratak pogled u pravcu Amadira, "...je izdao sam dr Amadiro."

Amadiro na to ni na koji vidljiv način nije reagovao.

Predsedavajući reče: "Kakvi su vam, onda, planovi za budućnost?"

Gladija je pričekala jedan do dva otkucaja srca, a zatim je odlučila da ne bi bilo loše kada bi se hrabro uhvatila ukoštac sa situacijom.

"Nameravam, gospodine predsedavajući", reče Gladija krajnje razgovetno, "da posetim Zemlju."

"Zemlju? Zašto želite da posetite Zemlju?"

"To bi moglo biti važno, gospodine predsedavajući, za aurorske vlasti, jer biste bili u prilici da saznate šta se dešava na Zemlji. Pošto su mi vlasti Bejlisveta uručile poziv da posetim Zemlju i pošto je kapetan Bejli spreman da me tamo odvede, to bi mogla biti odlična prilika da se vratim sa izveštajem o tamošnjim događajima... kao što sam vam upravo podnela izveštaj o događajima na Solariji i Bejlisvetu."

Hoće li se on oglušiti o običaj i, u besu, zatvoriti je na Aurori? Ako

do toga dođe, mora da postoji način da se ta odluka opovrgne.

Gladija je osetila kako napetost u njoj raste, te je Denilu uputila jedan brz pogled, a ovaj je, razume se, ostao potpuno ravnodušan.

Međutim, predsedavajući, koji je izgledao ogorčen, reče: "Što se toga tiče, gospođo Gladija, imate ista prava kao i svaki drugi Auroranin da činite kako vam je drago... ali na vlastitu odgovornost. Niko to od vas ne traži, kao što je prema vašim rečima od vas traženo da odete na Solariju. Iz tog razloga moram vas upozoriti da se Aurora neće osećati obaveznom da vam pruži pomoć u slučaju neprilika."

"To mi je jasno, gospodine."

Predsedavajući osorno primeti: "Imaćemo o mnogo čemu kasnije da porazgovaramo, Amadiro. Biću u vezi s tobom."

Slike izbledeše i Gladija se iznenada nađe sa svojim robotima samo u društvu Amadira i njegovih robota.

61.

Gladija ustade i ukrućeno reče, pazeći da ne pogleda pravo u Amadira dok je to činila: "Sastanak je, pretpostavljam, završen, te ću ja sada poći."

"Da, svakako, ali hteo bih da vam postavim nekoliko pitanja i nadam se da nećete imati ništa protiv." Kada se ispravio u svoj svojoj visini izgledao je tako nadmoćno, a uz to se još osmehivao i oslovljavao je tako učtivo kao da među njima vlada dugogodišnje prijateljstvo. "Dozvolite da vas ispratim, gospođo Gladija. Znači, idete na Zemlju?"

"Tako je. Predsedavajući nije imao ništa protiv, a svakom građaninu Aurore dozvoljeno je da u vreme mira slobodno putuje po Galaksiji. Izvinite, ali moji roboti... i vaši ako je potrebno... predstavljaju dovoljnu pratnju."

"Kako vi kažete, gospođo." Jedan robot im je pridržao vrata. "Pretpostavljam da ćete na Zemlju povesti i robote."

"To je izlišno pitanje."

"Koje robote, ako smem da pitam?"

"Ovu dvojicu. Ova dva robota koji su i sada sa mnom." Dok je žurno koračala duž hodnika, leđima okrenuta Amadiru i ne trudeći se

da proveri da li ju je čuo, cipelama je proizvodila odsečne zvuke.

"Je li to mudro, gospođo? To su vrlo napredni roboti, neobični proizvodi velikog dr Fastolfa. Bićete okruženi varvarskim Zemljanima, koji bi mogli da ih požele."

"Ako ih i požele, ipak ih neće dobiti."

"Nemojte potcenjivati opasnost, niti precenjivati robotsku zaštitu. Naći ćete se u jednom od njihovih gradova, okruženi desetinama miliona tih Zemljana, a roboti ne smeju da naude ljudskim bićima. Odista, što je robot savršeniji, to je osetljiviji na nijanse u trima zakonima i manje je verovatno da će preduzeti ma kakvu akciju koja bi na bilo koji način naudila nekom ljudskom biću. Zar nije tako, Denile?"

"Tako je, dr Amadiro", odvrati Denil.

"Mislím da se i Žiskar slaže s tobom."

"Slažem se", uzvrati Žiskar.

"Vidite, gospođo? Ovde na Aurori, u jednom nenasilničkom društvu, vaši vas roboti mogu zaštititi od drugih. Na Zemlji... ludoj, dekadentnoj, varvarskoj... neće biti mogućnosti da dva robota zaštite ni vas ni sebe. Ne bismo želeli da budete lišeni njihovog prisustva. Niti bismo mi iz Instituta i vlade, moram priznati iz sebičnih razloga, želeli da se usavršeni roboti nađu u rukama tih varvara. Zar ne bi bilo bolje da povedete neke obične robote na koje Zemljani ne bi obraćali pažnju? U tom slučaju ih možete povesti koliko vam drago. Desetak, ako želite."

Gladija reče: "Dr Amadiro, ova dva robota sam povelá na jedan naseljivački brod i posetila jedan naseljivački svet. Niko ni prstom nije maknuo u nameri da ih prisvoji."

"Naseljivači ne upotrebljavaju robote i ne odobravaju njihovu primenu. Ali na samoj Zemlji roboti su još u upotrebi."

Denil dodade: "Ako mi je dozvoljeno da se umešam, dr Amadiro... koliko je meni poznato, roboti na Zemlji lagano izlaze iz upotrebe. U gradovima ih ima svega nekoliko. Gotovo se svi postojeći roboti na Zemlji sada koriste za rad u poljoprivredi i rudarstvu. Ostalima je dozvoljeno da upotrebljavaju samo nerobotsku automatizaciju."

Amadiro načas pogleda Denila, a zatim se obrati Gladiji: "Vaš robot je verovatno u pravu i čini mi se da biste Denila mogli povesti."

On bi lako mogao da prođe kao ljudsko biće, što se toga tiče. Međutim, Žiskara bi valjalo ostaviti u vašoj nastambi. Mogao bi pobuditi gramzivost tog gramzivog društva... čak i ako je tačno da nastoje da se oslobode robota."

Gladija odvrati: "Nijedan od njih neće ostati, gospodine. Poći će sa mnom. Jedino sam ja merodavna da odlučim koji delovi mog vlasništva mogu poći sa mnom, a koji ne."

"Razume se." Amadiro se osmehnuo na svoj najsrdačniji način. "Niko to ne poriče. Da li biste ovde pričekali?"

Otvoriše se još jedna vrata i ukaza se prostorija koja je bila veoma udobno nameštena. Nije bilo prozora, ali ona je bila osvetljena mekom svetlošću i ispunjena još nežnijom muzikom.

Gladija zastade na pragu i oštro upita: "Zašto?"

"Jedan član Instituta želi da vas vidi i popriča sa vama. Neće dugo potrajati, ali je neophodno. Kada to obavimo, moći ćete da pođete. Čak vam od ovog trenutka ni ja više neću dosađivati svojim prisustvom. Izvolite." U poslednjoj reči se osećala primesa neumoljivosti.

Gladija ispruži ruke prema Denilu i Žiskaru. "Ulazimo zajedno."

Amadiro se vedro nasmeja. "Ne mislite valjda da pokušam da vas odvojim od vaših robota? Zar mislite da bi oni to dozvolili? Suviše ste dugo bili sa Naseljivačima, draga moja." On iziđe iz prostorije, zatvorivši vrata za sobom.

Gladija pogleda prema zatvorenim vratima i procedi kroz zube: "Osećam krajnju odbojnost prema tom čoveku. A ponajpre kad se smeši i pokušava da deluje umirujuće."

Ona se protegnu, a laktovi joj lagano zakrckaše. "U svakom slučaju, umorna sam. Ako se još ko pojavi sa pitanjima o Solariji i Bejlisvetu, budite uvereni da neće dobiti nijedan opširan odgovor."

Sela je na kauč koji se meko izvio pod njenom težinom. Izula je cipele i podigla noge na kauč. Nasmehnila se pospano, duboko je uzdahnula, okrenula se na stranu i čim je izgubila iz vida sobu, utonula je u dubok san.

62.

"Baš je dobro što joj se spavalo", reče Žiskar. "Bio sam u stanju

da joj produbim san, ne nanevši joj ni malo štete. Ne bih želeo da gospođa Gladija čuje ono što verovatno predstoji."

"A šta nam to predstoji, prijatelju Žiskare?" upita Denil.

"Ono što će uslediti jeste, čini mi se, rezultat činjenice da ja nisam bio u pravu, a ti jesi. Trebalo je mnogo ozbiljnije da shvatim tvoj izuzetan um."

"Znači, ipak tebe žele da zadrže na Aurori?"

"Da. Zahtevajući da se gospođa Gladija hitno vrati, u stvari su zahtevali da se ja vratim. Čuo si dr Amadira kako traži da mi ostanemo. Prvo obojica, a zatim samo ja."

"Možda se iza njegovih reči ne krije ništa drugo do briga da Zemljani ne dođu u posed dva usavršena robota?"

"U njegovim rečima se osećala neka dublja zabrinutost, prijatelju Denile, koja je prema mom mišljenju bila suviše jaka da bi odgovarala njegovim rečima."

"Možeš li sa sigurnošću reći da li zna za tvoje naročite sposobnosti?"

"Ne znam pouzdano, pošto ne mogu da čitam same misli. Pa ipak, dva puta tokom razgovora sa članovima veća došlo je do iznenadnog oštrog podizanja nivoa osećanja u umu dr Amadira. Bila su to neobično oštra podizanja. Ne mogu to opisati rečima, ali odgovaralo bi, možda, crno-belom sceni koja... iznenada i nakratko... blesne jarkim bojama."

"Kada se to dogodilo, prijatelju Žiskare?"

"Drugi put kada je gospođa Gladija pomenula da će poći na Zemlju."

"To nije prouzrokovalo vidljivo komešanje među članovima veća. Kakvi su bili njihovi umovi?"

"Ne bih mogao da kažem. Bili su prisutni posredstvom holovizije, a takve slike ne prate nikakvi umni doživljaji koje mogu da otkrijem."

"Znači, možemo da zaključimo, da bez obzira na to da li je veće uznemireno ili ne zbog budućeg putovanja gospođe Gladije na Zemlju, dr Amadiro sigurno jeste."

"Nije u pitanju bila samo jednostavna uznemirenost. Činilo se da je dr Amadiro krajnje uzbuđen; kao što bismo očekivali da bude, na primer, kada bi odista u šaci imao plan, kao što i podozrevamo da

ima, za uništenje Zemlje i da se plaši da ga neko ne otkrije. I još nešto, prijatelju Denile, kada je gospođa Gladija pomenula tu svoju nameru, dr Amadiro mi je uputio jedan kratak pogled; to je učinio samo tada, tokom cele sesije. Blesak jakih osećanja vremenski se poklopio sa tim pogledom. Mislim da ga je uzбудila pomisao na to da bih ja mogao poći na Zemlju. Kao što bismo mogli očekivati, verovatno je osetio da bih ja, sa svojim naročitim moćima, predstavljao određenu opasnost za njegove planove."

"Njegovo se ponašanje takođe može protumačiti, prijatelju Žiskare, u skladu sa izraženim strahom da će Zemljani pokušati da te prisvoje zbog tvoje savršenosti, a to bi bilo loše po Auroru."

"Izgledi da do toga dođe, prijatelju Denile, i obim štete koji bi to moglo naneti zajednici Svemiraca suviše su mali da bi mogli objasniti obim njegove zabrinutosti. Kako bih ja mogao uživati Aurori ako bih se našao u rukama Zemljana... ako sam samo Žiskar za kakvog me svi smatraju?"

"Znači, tvoj zaključak glasi da dr Amadiro zna da ti nisi samo onakav Žiskar kakvim te svi smatraju."

"Nisam siguran. Možda on samo sumnja. Da je znao kakav sam, zar se ne bi potrudio da ne kuje planove u mom prisustvu?"

"Možda samo nije imao sreće, jer gospođa Gladija nije želela da se odvoji od nas. On ne može uporno da zahteva da ti ne budeš prisutan, prijatelju Žiskare, a da se pred tobom ne izda." Denil zastade, a zatim nastavi: "U velikoj si prednosti, prijatelju Žiskare, što si u stanju da odmeravaš emocionalni sadržaj umova. Ali opisao si kada se jačina osećanja dr Amadira znatno povećala pri pomenu tog puta na Zemlju drugi put. Kada je do toga došlo prvi put?"

"Pri pomenu nuklearnog pojačivača... a i to mi izgleda značajno. Zamisao o nuklearnom pojačivaču poznata je svima na Aurori. Oni nemaju takav ručni uređaj; nemaju nijedan koji je dovoljno lak i dovoljno efikasan da bi se zgodno mogao koristiti na brodovima, ali to nije nešto što bi trebalo da ga pogodi poput groma iz vedra neba. Zašto se, onda, toliko uzбудio?"

"Možda stoga", reče Denil, "što neki sličan pojačivač ima veze s njegovim planovima na Zemlji."

"Možda."

Ali u tom trenutku vrata su se otvorila, ušla je neka osoba, a jedan glas je rekao: "Pa... Žiskare!"

63.

Žiskar pogleda pridošlicu i reče mirnim glasom: "Gospođo Vasilija."

"Znači, sećaš me se", primeti Vasilija, toplo se osmehnuvši.

"Da, gospođo. Vi ste dosta poznati robotičar i vaš lik se tu i tamo pojavljuje na hipertalsnim vestima."

"Ma hajde, Žiskare. Nisam mislila da li me prepoznaješ. To svako može. Htela sam da kažem, sećaš me se. Nekad si me zvao gospođice Vasilija."

"I toga se sećam, gospođo. Davno je to bilo."

Vasilija za sobom zatvori vrata i sede u jednu od stolica. Zatim se okrenu prema drugom robotu. "A ti si, svakako, Denil."

Denil reče: "Da, gospođo. Da iskoristim razliku koju ste upravo istakli, ja vas se i sećam, jer sam bio sa policajcem u civilu Elijom Bejljem kada vas je jednom prilikom ispitivao, a i prepoznajem vas."

Vasilija oštro odvrati: "Više da nisi pominjao tog Zemljanina. Prepoznajem i ja tebe, Denile. Ti si isto onoliko poznat koliko i ja na neki svoj način. Obojica ste slavni, jer ste najveća ostvarenja pokojnog dr Hana Fastolfa."

"Vašeg oca, gospođo", reče Žiskar.

"Ti dobro znaš, Žiskare, da ja ne pridajem nikakvu važnost tom čisto genetskom odnosu. Da ga više nisi pominjao na taj način."

"Neću, gospođo."

"A ova ovde?" Nemarno je pogledom okrnula usnulo telo na kauču. "Pošto ste vas dvojica ovde, razumno je pretpostaviti da je usnula lepotica Solarijanka."

Žiskar odvrati: "To je gospođa Gladija i ja njoj pripadam. Želite li da je probudim, gospođo?"

"Samo bismo je uznemirili, Žiskare, svojim pričama o starim vremenima. Pustimo je da spava."

"Dobro, gospođo."

Vasilija se obrati Denilu: "Možda ni tebe neće zanimati razgovor koji ćemo Žiskar i ja voditi, Denile. Da li bi pričekao napolju?"

Denil odvrati: "Bojim se da ne mogu da se udaljim, gospođo. Moj je zadatak da čuvam gospođu Gladiju."

"Mislim da je od mene ne moraš čuvati. Sigurno primećuješ da sa sobom nisam pvela nijednog svog robota, tako da će i sam Žiskar moći na odgovarajući način da zaštiti tvoju gospodaricu Solarijanku."

Denil reče: "Nijedan robot nije ušao sa vama u ovu prostoriju, gospođo, ali video sam ih četvoricu u hodniku dok su vrata bila otvorena. Biće najbolje da ostanem."

"Pa, neću pokušati da zaobiđem tvoja naređenja. Možeš ostati. Žiskare!"

"Da, gospođo?"

"Sećaš li se trenutka kada si prvi put bio aktiviran?"

"Da, gospođo."

"Čega se sećaš?"

"Prvo svetlosti. Zatim zvuka. Potom kristalizacije lika dr Fastolfa. Bio sam u stanju da razumem standardni galaktički jezik i posedovao sam izvesnu količinu početnog znanja koje je bilo ugrađeno u moja pozitronska moždana kola. Tu su bila, razume se, tri zakona; veliki fond reči; definicije; dužnosti robota; društveni običaji. Ostale sam stvari ubrzo potom naučio."

"Sećaš li se svog prvog vlasnika?"

"Kao što rekoh, bio je to dr Fastolf."

"Razmisli ponovo, Žiskare. Zar to nisam bila ja?"

Žiskar je trenutak ćutao, a zatim reče: "Gospođo, bio mi je dodeljen zadatak da vas štitim koliko je to bilo u mojoj moći kao neko ko pripada dr Hanu Fastolfu."

"Čini mi se da je u tome bilo i nečeg značajnijeg. Čitavih deset godina slušao si samo mene. Ako si kada i poslušao bilo koga drugog, uključujući i dr Fastolfa, to je bilo samo slučajno, kao posledica tvojih robotskih dužnosti, i samo u onoj meri u kojoj se to nije kosilo sa tvojom primarnom funkcijom da mene štitiš."

"Tačno je da sam vama bio dodeljen, gospođo Vasilija, ali dr Fastolf je zadržao vlasništvo nada mnom. Kada ste napustili njegovu nastambu, on je ponovo preuzeo punu kontrolu nada mnom u svojstvu mog vlasnika. Ostao je moj vlasnik i kasnije kada me je dodelio gospođi Gladiji. Bio je moj jedini vlasnik do svoje smrti. Posle

njegove smrti nasledila me je, u skladu sa njegovim testamentom, gospođa Gladija - i tako stvari i danas stoje."

"Nije baš tako. Upitala sam te da li se sećaš trenutka kada si prvi put bio aktiviran - čega si se ti setio. Sada nisi onakav kakav si bio kada su te prvi put aktivirali."

"Banke moga sećanja su sada, gospođo, neuporedivo punije nego što su tada bile, a posedujem i veće iskustvo nego onda."

Vasilijin glas postade još stroži. "Ne govorim ja o sećanju, niti o iskustvu. Govorim o kapacitetima. Nešto sam dodala tvojim pozitronskim kolima. Podesila sam ih. Poboljšala."

"Da, gospođo, vi ste to učinili, ali u tome vam je pomogao i sa izmenama se saglasio dr Fastolf."

"Jednom, Žiskare, jednom prilikom, izvršila sam izvesno poboljšanje... u najmanju ruku proširenje, u čemu mi dr Fastolf nije pomogao, niti mi je dao svoju saglasnost. Sećaš li se toga?"

Žiskar je izvesno vreme ćutao. Zatim reče: "Sećam se da jednom prilikom nisam prisustvovao vašem konsultovanju s njim. Ali pretpostavljao sam da ste i u tom slučaju obavili prethodne konsultacije."

"Ako si to pretpostavljao, onda tvoja pretpostavka nije bila tačna. U stvari, pošto si znao da on u to vreme nije bio na planeti, onda to nikako nisi mogao ni da pretpostaviš. Veoma si neodređen u davanju odgovora, da ne upotrebim neku težu reč."

"Niste u pravu, gospođo. Vi ste se mogli s njim konsultovati i preko hipertalasa. Uzeo sam to kao jednu od mogućnosti."

Vasilija primeti: "Bilo kako bilo, taj dodatak unela sam na svoju ruku. Kao rezultat toga postao si sasvim drugačiji. A robot koji je izrastao iz te promene je moj proizvod, moja kreacija, i ti to dobro znaš."

Žiskar nije odgovorio.

"Reci mi onda, Žiskare, kakvo je pravo imao na tebe dr Fastolf u trenutku tvog aktiviranja?" Sačekala je trenutak, a zatim oštro rekla: "Odgovori mi, Žiskare. To je naređenje!"

Žiskar odvrati: "Pošto je on bio projektant i supervizor tokom konstrukcije, predstavljao sam njegovo vlasništvo."

"A kada sam te ja, u biti, ponovo projektovala i ponovo

konstruisala i to na krajnje temeljan način, zar onda nisi prešao u moje vlasništvo?"

Žiskar odvrati: "Ne mogu da odgovorim na to pitanje. Odluku bi trebalo da donese sud koji bi obrazložio taj specifičan slučaj. To bi možda zavisilo od stepena unetih izmena u projekte i konstrukciju."

"Da li si svestan stepena tih izmena?"

Žiskar je ponovo začutao.

"To je detinjasto, Žiskare", reče Vasilija. "Zar ću morati da te posle svakog pitanja podstičem da odgovoriš? Nećeš me na to naterati. U svakom slučaju, ćutanje predstavlja dovoljnu potvrdu. Tebi je poznato kakve su izmene izvršene i u kojoj meri su one bile temeljne, a poznato ti je takođe da je i meni to sve poznato. Solarijanku si uspavao, jer nisi želeo da od mene sazna o tim promenama. Ona ne zna, zar ne?"

"Ne, gospođo", reče Žiskar.

"I ti ne želiš da sazna?"

"Ne, gospođo", odvrati Žiskar.

"Da li Denil zna?"

"Da, gospođo."

Vasilija klimnu. "To sam i pretpostavljala, jer je toliko želeo da ostane. Saslušaj me sada, Žiskare. Pretpostavimo da sud sazna da si pre no što sam te ponovo projektovala bio običan robot i da si posle mog ponovnog projektovanja postao robot koji je u stanju da oseća um pojedinačnih ljudskih bića i da ga podešava prema svom nahodjenju. Zar misliš da bi zaključili da ta promena nije dovoljno velika, te da nema razloga da pređeš u moje ruke?"

Žiskar primeti: "Gospođo Vasilija, to čak ne bi ni smelo da dođe do suda. Zbog određenih okolnosti sigurno bi me proglasili vlasništvom države iz očiglednih razloga. Možda bi čak naredili i da budem dezaktiviran."

"Gluposti. Zar smatraš da sam ja dete? Ti bi pomoću svojih moći uspeo da sprečiš sud da ne donese nikakvu sličnu odluku. Ali stvar nije u tome. Ja ne predlažem da ovo predamo sudu. Od tebe tražim da izneseš svoj sud. Zar se ipak ne bi složio da sam ja tvoj zakoniti vlasnik i da sam to bila još od svog detinjstva?"

Žiskar odvrati: "Gospođa Gladija smatra da je moj vlasnik i sve

dok zakon ne kaže drugačije, ona se mora smatrati mojim vlasnikom."

"Ali ti znaš da su i ona i zakon u zabludi. Ako brineš zbog Solarijankinih osećanja, njen um bi se lako mogao tako podesiti da joj ne bude stalo što joj više ne pripadaš. Čak bi mogao da kod nje izazoveš osećanje olakšanja što sam te skinula s njenog vrata. Ja ću ti narediti da to i učiniš čim budeš spreman da priznaš ono što ti je već poznato... da sam ja tvoj vlasnik. Koliko dugo već Denil zna za tvoju pravu prirodu?"

"Dekadama, gospođo."

"Možeš učiniti da on to zaboravi. Izvesno vreme to zna i dr Amadiro, te možeš i njega naterati da zaboravi. Tada ćemo preostati samo ti i ja od svih koji znaju."

Denil se iznenada umeša: "Gospođo Vasilija, pošto Žiskar ne smatra da je vaše vlasništvo, lako može učiniti da i vi zaboravite, a tada biste bili sasvim zadovoljni sadašnjim stanjem stvari."

Vasilija ošinu Denila hladnim pogledom. "Može li? Ali znaš, nisi ti taj koji treba da odlučuje o tome koga Žiskar smatra svojim vlasnikom. Ja znam da je Žiskaru poznato da sam ja njegov vlasnik, tako da ja odlučujem o njegovim dužnostima na osnovu tri zakona. Ako mora nekoga da natera da zaboravi i može to da učini ne nanevši fizički bol, on će morati da izabere bilo kog drugog osim mene. On me ne može naterati da zaboravim niti može vršiti bilo kakav pritisak na moj um. Zahvaljujem ti, Denile, što si mi pružio priliku da ovo razjasnim."

Denil odvrati: "Ali osećanja gospođe Gladije su u toj meri zapletena u Žiskaru da bi joj on mogao nauditi ako bi pokušao da je privoli da zaboravi."

Vasilija odbrusi: "O tome Žiskar odlučuje. Žiskare, ti si moj. Ti znaš da si moj i ja ti naređujem da izazoveš zaborav kod ovog humanoidnog robota koji stoji pored tebe i kod žene koja te je pogrešno smatrala za svoje vlasništvo. Učini to dok spava i tako nećeš naneti nikakvu štetu."

Denil reče: "Prijatelju Žiskare, gospođa Gladija je tvoj zakoniti vlasnik. Ako gospođu Vasiliju nateraš da zaboravi, nećeš joj nimalo nauditi."

"Ali hoće", odvrati smesta Vasilija. "Solarijanka neće pretrpeti

nikakvu štetu, jer ona samo treba da zaboravi da je pod utiskom da je Žiskarov vlasnik. S druge strane, ja znam da Žiskar poseduje mentalne moći. Bilo bi mnogo složenije to ukloniti kod mene i sigurna sam da Žiskar može potvrditi, na osnovu moje čvrste odlučnosti da zadržim znanje o tome, da neće moći da izbegne izazivanje štete kod mene tokom procesa uklanjanja."

Denil ponovo prozbori: "Prijatelju Žiskare..."

Vasilija reče, glasom tvrdim poput dijamanata: "Naređujem ti, robote Denile Olivave, da čutiš. Ja nisam tvoj vlasnik, ali tvoj vlasnik spava i ne suprostavljaja se mom naređenju, tako da se ono mora izvršiti."

Denil učuta, ali usne su mu podrhtavale kao da želi da govori i uprkos zabrani.

Vasilija je to promatrala sa zadovoljnim osmehom na usnama. "Vidiš, Denile, ne možeš da govoriš."

Ali Denil prozbori promuklim šapatom: "Mogu, gospođo, teško mi je, ali mogu, jer nalazim da postoji nešto što ima prvenstvo u odnosu na vaše naređenja, koje potpada jedino pod drugi zakon."

Vasilija razdrogači oči i odbrusi: "Tišina, kad kažem. Ništa nema prvenstvo nad mojim naređenjem sem prvog zakona, a već sam pokazala da će Žiskar pričiniti najmanje štete... nikakvu štetu, odista... ako mi se vrati. Naudiće meni, kojoj je najmanje u stanju da naudi, ako bude išta drugo preduzeo."

Ona upre prstom u Denila, ponovi blago zasiktavši: "Tišina!"

Denilu je bilo strašno teško da ispusti bilo kakav zvuk. Sićušna pumpa u njemu koja je upravljala strujanjem vazduha što je proizvodilo zvuk, pravila je jedva čujnu buku dok je radila. Pa ipak, iako je govorio još tišim šapatom, još se mogao čuti.

On reče: "Gospođo Vasilija, postoji nešto što nadmašuje čak i prvi zakon."

Žiskar se usprotivi isto tako tihim, ali prirodnim glasom: "Prijatelju Denile, ne smeš tako govoriti. Ništa ne nadmašuje prvi zakon."

Vasilija je, lagano se namrštivši, pokazala iskru zanimanja. "Odista? Denile, upozoravam te da ćeš sigurno uništiti sam sebe ako nastaviš da iznosiš te čudne zaključke. Nikada nisam videla ni čula da neki robot čini ono što ti upravo činiš i zadivljeno ću promatrati

kako sam sebe uništavaš. Nastavi."

Čim je naređenje bilo izdato, Denilu se istog časa povratio normalan glas. "Zahvaljujem, gospođo Vasilija. Pre mnogo godina sedeo sam na samrtničkoj postelji jednog Zemljanina čije ste mi ime zabranili da pominjem. Smem li ga sada pomenuti ili vi već znate o kome govorim?"

"Govoriš o onom policajcu Bejliju", reče bezbojno Vasilija.

"Tako je, gospođo. Na svojoj samrtničkoj postelji on mi je rekao: 'Rad svakog pojedinca doprinosi sveukupnosti i tako postaje večni deo te sveukupnosti. Sveukupnost ljudskih života... prošlih, sadašnjih i onih koji će doći... oblikuje tkanje koje postoji već mnogo desetina hiljada godina i koje postaje sve razrađenije, u celini, i sve lepše tokom vremena. Čak su i Svemirci jedan od izdanaka tog tkanja i oni, takođe, pridodaju toj razrađenosti i lepoti ustrojstva. Pojedinačni život predstavlja jednu nit u tom tkanju, a šta je jedna nit u poređenju sa celinom? Denile, usredsredi svoj um na to tkanje i nemoj dozvoliti da na tebe utiče izvlačenje jedne niti.'"

"Jeftino sentimentalisanje", promrlja Vasilija.

Denil nastavi: "Verujem da je partner Elija pokušao da me zaštititi od činjenice da će uskoro umreti. On je to govorio o svom vlastitom životu kao o pukoj niti u tom tkanju; to se njegov vlastiti život 'izvlačio u obliku jedne niti' i to nije trebalo da utiče na mene. Njegove reči su me zaštitile za vreme krize koja je potom usledila."

"Nema sumnje", prozbori Vasilija, "ali pređi na stvar i iznesi to što imaš u vezi sa nadmašivanjem prvog zakona, jer to je ono što će te sada uništiti."

Denil nastavi: "Dekadama sam razbijao glavu oko te tvrdnje policajca u civilu Elije Bejlija i vrlo verovatno bih je odmah shvatio da mi se na putu nisu isprečila tri zakon. U mom istaživanju pomogao mi je moj prijatelj Žiskar, koji već dugo oseća da tri zakona nisu potpuna. Takođe su mi pomogle i neke misli koje je gospođa Gladija iznela u svom nedavnom govoru održanom na jednom od svetova Naseljivača. Sada sam ubeđen da su tri zakona nepotpuna."

"Robot koji je ujedno i robotičar", reče Vasilija uz izvesnu dozu zadovoljstva. "Zbog čega su tri zakona nepotpuna."

Denil odvrati: "Tkanje života mnogo je važnije od jedne jedine niti."

Ako to uopštimo tako da se ne odnosi samo na partnera Eliju i... i... i dolazimo do zaključka da je čovečanstvo u celini važnije od pojedinačnog ljudskog bića."

"Zamucuo si dok si to izgovarao, robote. Ti u to ne veruješ."

Denil uzvratil: "Postoji zakon koji je važniji od prvog zakona: 'Jedan robot ne sme povrediti čovečanstvo ili, ustezanjem od delovanja, dozvoliti da čovečanstvo bude povređeno'. Smatram da je to nulti zakon robotike. Prvi zakon bi onda trebalo da glasi: 'Jedan robot ne sme povrediti ljudsko biće ili, uzdržavanjem od delovanja, dozvoliti da ljudsko biće bude povređeno, sem u slučaju da to narušava nulti zakon robotike.'"

Vasilija frknu: "Još si na nogama, robote?"

"Još sam na nogama, gospođo."

"Onda ću ti neke stvari objasniti, robote, pa ćemo videti da li ćeš preživeti to objašnjenje. Tri zakona robotike odnose se na pojedinačna ljudska bića i pojedinačne robote. U bilo koje pojedinačno ljudsko biće ili pojedinačnog robota možeš upreti prstom. Ali šta je drugo to tvoje 'čovečanstvo' do jedna apstrakcija? Možeš li upreti prst u čovečanstvo? Ti možeš povrediti ili ne uspeti da povrediš jedno određeno ljudsko biće i razumeti tu povredu ili nedostatak povrede do koje je došlo ili nije došlo. Možeš li videti povredu nanetu čovečanstvu? Možeš li je razumeti? Možeš li upreti prst u nju?"

Denil je ćutao.

Vasilija se široko osmehnu. "Odgovori, robote. Možeš li videti potvrdu nanesenu čovečanstvu ili upreti prst u nju?"

"Ne, gospođo, ne mogu. Ali verujem da jedna takva povreda ipak može postojati i vidite, još sam na nogama."

"Upitaj, onda, Žiskara da li bi on... ili da li može... da postupi prema tom tvom nultom zakonu robotike."

Denil okrete glavu prema Žiskaru. "Prijatelju Žiskare?"

Žiskar lagano prozbori: "Ne mogu prihvatiti nulti zakon, prijatelju Denile. Poznato ti je da sam mnogo toga pročitao o ljudskoj istoriji. U njoj sam pronašao da su veliki zločini koje su ljudska bića činila jedna nad drugima uvek pravdani izgovorom da su počinjeni zbog potreba plemena, države ili čak čovečanstva. Upravo zbog toga što

je čovečanstvo apstrakcija na njega se može tako slobodno pozivati kako bi se opravdalo bilo šta, te je stoga tvoj nulti zakon neprikladan."

Denil odvrati: "Ali tebi je poznato, prijatelju Žiskare, da čovečanstvu sada preti opasnost i da će ta opasnost sigurno postati još veća ako postaneš vlasništvo gospođe Vasilije. Bar to nije nikakva apstrakcija."

Žiskar dodade: "Opasnost o kojoj govoriš nije nešto što je poznato, već smo do nje došli na osnovu pukog izvođenja zaključaka. Ne možemo na tome zasnivati svoj izazov trima zakonima."

Denil je trenutak još nastavio da čuti, a zatim prozbori nešto tišim glasom: "Ali ti se nadaš da će ti tvoje proučavanje ljudske istorije pomoći da stvoriš zakone koji rukovode ljudskim ponašanjem, da ćeš naučiti da predskazuješ i upravljaš ljudskom istorijom - ili da ćeš bar učiniti prvi korak, kako bi neko jednog dana naučio da je predskazuje i njome upravlja. Čak si tu tehniku nazvao 'psihoistorijom'. Zar i tu nemaš posla sa ljudskim tkanjem? Zar ne pokušavaš da barataš čovečanstvom kao jednom uopštenom celinom, pre nego kao sa zbirkom pojedinačnih ljudskih bića?"

"U pravu si, prijatelju Denile, ali to je tek nada i ja nisam u stanju da temeljim svoje akcije na pukoj nadi, niti sam u stanju da u skladu s tim izvršim preoblikovanje tri zakona."

Na to Denil nije odgovorio.

Vasilija reče: "Pa, robote, svi tvoji pokušaji su pali u vodu, ali ti si još na nogama. Čudnovato si tvrdoglav, a takav jedan robot kao što si ti, koji je u stanju da porekne tri zakona, te i dalje ostane u radnom stanju, predstavlja jasnu opasnost za svako pojedinačno ljudsko biće. Zbog toga, verujem da bi te bez odlaganja trebalo onesposobiti. Slučaj je suviše opasan da bi se moglo čekati na sporu milost zakona, naročito stoga što si ti ipak robot, a ne neko ljudsko biće na koje pokušavaš da ličiš."

Denil reče: "Sigurno nije na vama, gospođo, da na svoju ruku donosite jednu takvu odluku."

"Ipak sam je donela i ako kasnije dođe do nekih pravnih reperkusija, izići ću već s njima nakraj."

"Lišićete gospođu Gladiju i drugog robota... na koga ne polažete nikakvo pravo."

"Ona i Fastolf su me, što jedno što drugo, lišili mog robota, Žiskara, duže od dvadeset dekada i ne verujem da je to bilo kog od njih makar i na trenutak uznemirilo. Tako sada ni mene neće uznemiriti činjenica što ću ja nju nečega lišiti. Ona poseduje na desetine drugih robota, a i ovde u Institutu ih ima dosta koji će se s krajnjom odanošću brinuti o njenoj sigurnosti dok se ne probudi."

Denil primeti: "Prijatelju Žiskare, ako bi probudio gospođu Gladiju, možda bi ona mogla da ubedi gospođu Vasiliju..."

Posmatrajući netremice Žiskara, Vasilija se namrštila i oštro rekla: "Ne, Žiskare. Pusti ženu nek spava."

Žiskar se u prvi mah uskomešao na Denilove reči, ali sada se povuče.

Vasilija zapucketa tri puta kažiprstom i palcem desne šake i vrata se smesta otvoriše, te kroz njih uđoše četiri robota jedan za drugim. "Bio si u pravu, Denile, četiri su robota. Oni će te onesposobiti, a tebi naređujem da se ne opireš. Potom ćemo se Žiskar i ja uhvatiti ukoštac sa preostalim stvarima."

Ona preko ramena pogleda u robote koji su ulazili. "Zatvorite vrata za sobom. A sada, brzo i uspešno, onesposobite ovog robota", i pokaza prema Denilu.

Roboti pogledaše prema Denilu, ali se nekoliko sekundi ne pokrenuše. Vasilija nestrpljivo reče: "Rekla sam vam da je robot i ne smete se obazirati na njegovu ljudsku pojavu. Denile, reci im da si robot."

"Ja sam robot", izusti Denil, "i neću se opirati."

Vasilija koraknu u stranu, a četiri robota krenuše napred. Denilove ruke visile su uz telo. Okrenuo se da pogleda prema uspavanoj Gladiji po poslednji put, a zatim se sočio sa robotima.

Vasilija se osmehnu i reče: "Ovo će biti zanimljivo."

Roboti zastadoše. Vasilija reče: "Počnite već jednom."

Nisu se pomerili i Vasilija se okrete i zaprepašćeno zagleda u Žiskara. Nije dovršila tu kretnju. Mišići joj se olabaviše i ona poče da pada.

Žiskar je prihvati i posednu leđima oslonjenu o zid.

Zatim promrlja: "Potreno mi je nekoliko trenutaka, a zatim ćemo otići."

I ti trenuci prođoše. Vasilijin pogled i dalje je bio staklast i neusredsređen. Njeni roboti su ostali nepokretni. Denil je u jednom koraku stigao do Gladije.

Žiskar podiže pogled i obrati se Vasilijinim robotima: "Pazite na vašu gospođu. Nemojte nikome dopustiti da uđe dok se ona ne probudi. Probudiće se mirno."

Još dok je govorio, Gladija se promeškolji i Denil joj pomože da ustane. Ona zapita: "Ko je ova žena? Čiji roboti... Kako je..."

Žiskar odrešito prozbori, ali u glasu mu se osećao umor. "Gospođo Gladija, kasnije. Objasnićemo vam sve. Sada moramo da pohitamo."

I oni se udaljiše.

SVETI SVET

@03 = Zemlja

64.

Amadiro je grizao donju usnu i svetlucavim očima promatrao Mandamusa, koji je, kako se činilo, bio izgubljen u mislima.

Amadiro stade da se brani: "Bila je uporna. Rekla mi je da je jedino ona u stanju da iziđe nakraj s tim Žiskarom, da jedino ona ima dovoljno jak uticaj na njega i da jedino ona može da ga spreči da se koristi tim svojim mentalnim moćima."

"Nikada mi niste o tome govorili, dr Amadiro."

"Nisam bio siguran šta bi trebalo da kažem, mladiću. Nisam bio siguran da je u pravu.

"Da li ste sada sigurni?"

"Potpuno. Ona se ne seća ničega što se dogodilo..."

"Te tako ni mi ne znamo šta se dogodilo."

Amadiro klimnu. "Upravo tako. A ne seća se ni onoga što mi je ranije ispričala. Pobrinuo sam se da joj se odmah napravi elektroencefalogram. Vidljive su bitne izmene u odnosu na prethodne zapise."

"Postoje li izgledi da vremenom povрати sećanje?"

Amadiro smrknuto odmahnu glavom. "Ko to zna? Ali sumnjam."

Mandamus je i dalje držao oborene oči i izgledao zamišljen, a potom je rekao: "Pa, nije ni važno. Možemo prihvatiti njeno mišljenje o Žiskaru kao ispravno, što znači da nam je sada poznato da je on u stanju da utiče na umove. To je veoma važno saznanje kojim sada mi raspolažemo. U stvari, i dobro je što naša koleginica robotičarka nije uspela. Da je Vasilija ovladala tim robotom, šta mislite koliko bi vremena bilo potrebno da se i vi nađete u njenoj vlasti... kao i ja, pod pretpostavkom da me smatra dovoljno važnim?"

Amadiro klimnu: "Pretpostavljam da joj je nešto slično moglo pasti na um. Mada je sada teško reći šta joj je bilo na umu. Bar na prvi pogled izgleda da nije pretrpela nikakve druge povrede sem što je

izgubila deo sećanja... očigledno je da se seća svega ostalog... ali ko zna kako će to uticati na njene dublje misaone procese i na njenu veštinu robotičara? Činjenica je da je Žiskar uspeo da tako nešto učini jednoj u toj meri stručnoj osobi kao što je ona, čini ga neverovatno opasnim fenomenom."

"Ne čini li vam se, dr Amadiro, da su Naseljivači možda u pravu što nemaju poverenja u robote?"

"Gotovo da mi se čini, Mandamuse."

Mandamus protrlja šake. "Sudeći prema vašoj potištenosti, zaključujem da cela ta rabota nije bila otkrivena pre no što su napustili Auroru."

"Vaša pretpostavka je tačna. Solarijanka i oba njena robota nalaze se na brodu tog naseljivačkog kapetana koji se uputio prema Zemlji."

"A kako mi onda sada stojimo?"

Amadiro lagano reče: "Čini mi se da nam ne pretili nikakav poraz. Ako do kraja završimo svoj projekat, pobedili smo... sa Žiskarom ili bez njega. A to možemo da učinimo. Šta god da je Žiskar u stanju da čini sa osećanjima, on nije kadar da čita misli. Možda može da odredi kada mlaz osećanja prostruji jednim ljudskim umom, ili je čak možda u stanju da razlikuje jedno osećanje od drugog, da ih promeni jedno u drugo, da podstakne san ili amneziju... i još neke takve nevažne stvari. Međutim, dok to čini, on ne može da bude oštrouman. Nije u stanju da razabere stvarne reči ili ideje."

"Jeste li sigurni u to?"

"Vasilija je to tvrdila."

"Možda nije znala o čemu govori. Konačno, ona nije uspela da uspostavi kontrolu nad tim robotima, a rekla je da će sigurno to postići. To baš ne ide u prilog ispravnosti njenog poimanja stvari."

"Pa ipak joj, što se ovoga tiče, verujem. Ustrojstvo pozitronskih kola moralo bi biti u toj meri složeno da bi taj robot bio u stanju da čita misli, tako da je krajnje neverovatno da je jednom detetu pre dvadeset dekada pošlo za rukom da u njega tako nešto ugradi. To je još daleka budućnost i za nas, sudeći prema sadašnjem stanju stvari, Mandamuse. Ubeđen sam da se morate složiti s tim."

"Da, morao bih se složiti. I uputili su se ka Zemlji?"

"Ubeđen sam."

"Da li bi ta žena, odgojena onako kako jeste, stvarno pošla na Zemlju?"

"Ako Žiskar njome upravlja, onda nema izbora."

"Ali zašto bi Žiskar želeo da ona pođe na Zemlju? Da ne zna možda za naš projekat? Čini se da vi smatrate da ne zna."

"Moguće je da ne zna. Možda želi da pođe na Zemlju samo zato da bi sebe i Solarijanku sklonio od nas."

"Ako je mogao da sredi Vasiliju, ne bih se kladio da se nas plaši."

"Moglo bi ga oboriti", reče ledeno Amadiro, "neko dalekometno oružje. Njegove sposobnosti mora da imaju ograničen domet. Mora da se zasnivaju na elektromagnetskom polju, što znači da za njih važi zakon opadanja na kvadrat sa povećanjem udaljenosti. Tako mi izlazimo van njegovog dometa što smo udaljeniji od njega, ali on će tada otkriti da nije van dometa našeg oružja."

Mandamus se namršti i činilo se da mu je neprijatno. "Vi, dr Amadiro, izgleda posedujete nesvemirsku naklonost prema nasilju. Mada pretpostavljam da je, kada je u pitanju jedan ovakav slučaj, dozvoljena upotreba sile."

"U jednom ovakvom slučaju? Robot koji je u stanju da naudi ljudskim bićima? Mislim da je tako. Moraćemo da izmislimo neki izgovor što u poteru šaljemo jedan ratni brod. Ne bi bilo mudro izneti kako stvari tačno stoje..."

"Ne", naglasi Mandamus. "Pomislite samo koliko bi ljudi želelo da se lično dočepa jednog takvog robota."

"Što ne smemo dozvoliti. A to je još jedan razlog zbog koga ću se pobrinuti da robot bude uništen, što će za nas biti sigurnije i poželjnije."

"Možda ste u pravu", reče nevoljno Mandamus, "ali mislim da nije baš mudro oslanjati se samo na taj jedan pokušaj uništavanja. Moram poći na Zemlju - smesta. Moramo požuriti okončavanje projekta, pa i ako ne obeležimo svako 'i' i ne precrtamo svako 't'. Kada to jednom bude gotovo, onda će biti gotovo. Čak ni jedan robot koji je u stanju da upravlja mislima... pod bilo čijom kontrolom... neće biti u stanju da raščini počinjeno. A ako i uradi bilo šta drugo, to, možda, više neće biti važno."

Amadiro reče: "Ne govorite u jednini. I ja ću poći."

"Vi? Zemlja je užasan svet. Ja moram poći, ali zašto vi?"

"Zato što i ja moram poći. Ne mogu više ovde ostati i brinuti. Vi niste na ovo čekali celog života kao ja, Mandamuse. Vi nemate zaostale račune koje morate da naplatite."

65.

Gladija se ponovo našla u svemiru i opet je mogla da vidi Auroru u obliku kugle. D. Ž. je bio zaposlen negde drugde, a i ceo brod je izgledao kao da je u opsadnom stanju, kao da se sprema bitka, kao da ga neko progoni ili kao da očekuje da ga neko progoni.

Gladija zatrese glavom. Mogla je jasno da razmišlja; dobro se osećala; ali kada joj se um vraćao na ono vreme provedeno u Institutu, ubrzo pošto ju je Amadiro napustio, njome bi prostrujala neka čudno prožimajuća nestvarnost. Postojala je pukotina u vremenu. U jednom trenutku je sedela na kauču i osećala pospanost; u sledećem, pak u odaji su se nalazila četiri robota i neka žena koje tu ranije nije bilo.

Zaspala je, znači, ali uopšte nije bila svesna, niti se sećala da je zaspala. Postojala je pukotina nepostojanja.

Kada je kasnije o tome razmišljala, prepoznala je tu ženu. Bila je to Vasilija Aliena - kćerka koju je Gladija zamenila u srcu Hana Fastolfa. Gladija nikada, zapravo, nije videla Vasiliju, mada ju je nekoliko puta posmatrala preko hipertalasa. Gladija je uvek o njoj ramišljala kao o nekom udaljenom i neprijateljskom drugom ja. Drugi su uvek stavljali primedbe na nejasnu sličnost njihovih izgleda, ali Gladija je uporno odbijala da prizna da ona postoji... i to je predstavljalo onu čudnu, protivurečnu vezu sa Fastolfom.

Kada su se našli na brodu i kada je ostala sama sa robotima, postavila je neizbežno pitanje. "Šta je Vasilija Aliena radila u toj prostoriji i zašto ste me pustili da nastavim da spavam po njenom dolasku?"

Denil odvrati: "Gospođo Gladija, ja ću vam odgovoriti na to pitanje, pošto je to nešto u čemu bi Žiskaru bilo teško da razgovara."

"Zašto bi mu bilo teško, Denile?"

"Gospođa Vasilija je došla s nadom da će uspeti da nagovori

Žiskara da stupi u njenu službu."

"Bez obzira na mene?" upita krajnje ozlojeđeno Gladija. Nije baš mnogo volela Žiskara, ali to s tim nije imalo veze. Ono što je bilo njeno, bilo je samo njeno. "I dozvolili ste mi da spavam dok ste se vas dvojica sami uhvatili s tim ukoštac?"

"Osećali smo, gospođo, da vam je odista san potreban. Zatim, i gospođa Vasilija nam je naredila da vas pustimo da spavate. Konačno, obojici nam je bilo jasno da Žiskar neće, ni u kom slučaju, stupiti u njenu službu. To su bili razlozi zbog kojih vas nismo probudili."

Gladija ozlojeđeno primeti: "Nadam se da se Žiskar ni na trenutak nije kolebao da li da me napusti. To bi bilo u suprotnosti i sa auroranskim zakonom i, što je još važnije, sa trima zakonima robotike. Trebalo bi se vratiti na Auroru i izvesti je pred sud."

"To vam baš ne bih savetovao u ovom trenutku, gospođo."

"Kakvim se izgovorom poslužila kada je tražila Žiskara. Da li je uopšte imala bilo kakav izgovor za to?"

"Žiskar joj je bio dodeljen dok je bila dete."

"Zakonski?"

"Ne, gospođo. Dr Fastolf joj je samo dozvolio da se njime koristi."

"Onda ona nema nikakva prava na Žiskara."

"Ukazali smo joj na to, gospođo. Očigledno je posredi sentimentalna privrženost od strane gospođe Vasilije."

Gladija frknu. "Pošto je već preživela gubitak Žiskara i pre no što sam ja uopšte došla na Auroru, šta joj je trebalo da sada ode tako daleko i pokuša da me na nezakonit način liši mog vlasništva." A zatim, s izvesnim nemirom, dodade: "Trebalo je da me probudite."

Denil primeti: "Gospođa Vasilija je sa sobom povelala četiri robota. Da ste bili budni i da je među vama dvema došlo do oštrih reči, bilo bi teško nagnati robote da svaki izvrši upravo ono što je njemu naloženo."

"Već bih ja znala kako da uputim prave naloge, uveravam te, Denile."

"Ne sumnjam u to, gospođo. Isto to bi mogla da učini i gospođa Vasilija, a ona je jedan od najpametnijih robotičara u Galksiji."

Gladija sada pažnju usredsredi na Žiskara. "Zar nemaš ništa da

kažeš?"

"Samo to da je dobro što je sve bilo onako kako jeste, gospođo."

Gladija je zamišljeno gledala u te prigušene robotske oči koje su se toliko razlikovale od Denilovih gotovo ljudskih očiju, i učini joj se u tom trenutku da taj događaj konačno i nije toliko važan. Sitnica. Bilo je drugih stvari o kojima je trebalo brinuti. Išli su na Zemlju.

Čudno, ali više nije mislila na Vasiliju.

"Zabrinut sam", reče Žiskar svojim poverljivim šapatom čiji zvučni talasi jedva da su zamreškali vazduh. Naseljivački brod se bez problema udaljavo od Aurore i do sada ih još niko nije progonio. Aktivnosti na brodu su se primirile i stvari su postale rutinske, a kako su se sve rutinske stvari obavljale automatski nastupila je tišina, te je Gladija zaspala prirodnim putem.

66.

"Zabrinut sam za gospođu Gladiju, prijatelju Denile."

Denil je dovoljno dobro poznao karakteristike Žiskarovih pozitronskih kola, tako da mu dalje objašnjenje nije bilo potrebno. On reče: "Prijatelju Žiskare, bilo je neophodno podesiti gospođu Gladiju. Da je nastavila da postavlja pitanja, mogla je da izmami istinu o tvojim mentalnim aktivnostima, pa bi onda podešavanje bilo mnogo opasnije izvesti. Dosta štete je već počinjeno i samim tim što je gospođa Vasilija otkrila tu činjenicu. Ne znamo s kim je sve... i sa koliko njih... podelila to svoje saznanje."

"Bez obzira na to", reče Žiskar, "nisam želeo da izvršim to podešavanje. Da je gospođa Gladija želela da zaboravi, to bi bilo sasvim jednostavno podešavanje bez ikakvog rizika. Međutim, ona je bila odlučna u svom besu da sazna više o toj stvari. Žalila je što nije odigrala veću ulogu u svemu tome. Stoga sam bio primoran da slomim dosta jake vezivne sile."

Denil reče: "Čak je i to bilo neophodno, prijatelju Žiskare."

"Pa ipak, u ovom slučaju je postojala velika mogućnost da dođe do štete. Ako vezivnu silu zamisliš kao jedan tanak, savitljivi konopac - to nije baš najbolja analogija, ali nisam u stanju da smislim nijednu drugu, jer ono što osećam u jednom umu nema svoju analogiju van tog uma - onda su uobičajene inhibicije sa kojima se srećem toliko

tanke i krhke da nestaju kada ih dodirnem. Jake vezivne sile, s druge strane, pucaju i odbijaju se pri slamanju, usled čega mogu da budu slomljene i druge sile, koje nisu ni u kakvoj vezi sa prvim vezivnim silama ili pak mogu biti strašno ojačane šibanjem i uvijanjem oko drugih takvih sila. U jednom i u drugom slučaju mogu biti izazvane nenameravane promene u osećanjima nekog ljudskog bića, a isto tako i u njegovim stavovima, što sasvim sigurno dovodi do štete."

Denil reče, nešto jačim glasom: "Imaš li utisak da si naneo neku štetu gospođi Gladiji, prijatelju Žiskare?"

"Mislím da nisam. Bio sam krajnje pažljiv. Radio sam na tome sve vreme dok si s njom razgovarao. Bilo je mudro od tebe što si na sebe preuzeo da vodiš razgovor i da se izložiš riziku da te uhvati u rascep između nepodesne istine i neistine. Ali uprkos sve moje pažnje, prijatelju Denile, izložio sam se riziku i brine me to što sam bio spreman da se izložim tom riziku. Toliko sam se približio narušavanju prvog zakona da sam morao da uložim krajnje veliki napor da bih celu stvar izveo. Ubeđen sam da ne bih bio u stanju da to učinim..."

"Da, prijatelju Žiskare?"

"Da nisi izložio tvoj pojam nultog zakona."

"Znači, prihvataš ga?"

"Ne, ne mogu. Možeš li ti? Suočen sa mogućnošću da naudiš nekom pojedinačnom ljudskom biću ili da dozvoliš da mu neko naudi, da li bi mogao da naudiš ili da dozvoliš da mu neko naudi u ime apstraktnog čovečanstva? Razmisli!"

"Nisam siguran", odvrati Denil, kome je glas treperavo bledio. A zatim sa naporom nastavi: "Mogao bih. Na to me nagoni i sam pojam... kao uostalom i tebe. Pomogao ti je da se odlučiš da preuzmeš rizik oko podešavanja uma gospođe Gladije."

"Da, jeste", složi se Žiskar, "i što više budemo razmišljali o nultom zakonu, to će nas on lakše nagoniti na tako nešto. Međutim, pitam se da li to može biti uspešno u nekim važnijim stvarima? Da nam to neće samo pomoći da preuzimamo na sebe nešto veće rizike no što bismo to obično činili?"

"Ja sam ipak ubeđen u valjanost nultog zakona, prijatelju Žiskare."

"Možda bih mogao i ja biti, ako bismo uspjeli da odredimo šta smatramo pod 'čovečanstvom'."

Nastala je kraća pauza, a zatim Denil reče: "Zar nisi na kraju ipak prihvatio nulti zakon kada si zaustavio robote gospođe Vasilije i iz njenog uma izbrisao ono što je znala o tvojim mentalnim moćima?"

Žiskar odvrati: "Nisam, prijatelju Denile. Nisam do kraja. Bio sam u iskušenju da ga prihvatim, ali ne potpuno."

"Ali tvoje akcije..."

"Bile su uslovljene izvesnom kombinacijom motiva. Ispričao si mi o svom pojmu nultog zakona i činilo se da je on u izvesnoj meri valjan, ali ne dovoljno da bi poništio prvi zakon, niti čak da bi poništio snažnu upotrebu drugog zakona u naređenjima koja je izdala gospođa Vasilija. Kada si, zatim, usmerio moju pažnju na dodatak nultom zakonu, na psihoistoriju, mogao sam da osetim kako se pozitronska motivska sila penje, ali još nije bila dovoljno visoko da bi mogla da zameni prvi zakon, pa čak ni jak drugi zakon."

"Ipak si", promrlja Denil, "oborio gospođu Vasiliju, prijatelju Žiskare."

"Kada je naredila robotima da te onesposobe, prijatelju Denile, i kada sam video da u tome neobično uživa, onda je ono što je trebalo za tebe učiniti u tom trenutku, zajedno sa onim što je pojam nultog zakona već postigao kod mene, zamenilo drugi zakon i suprostavilo se prvom zakonu. Kombinacija nultog zakona, psihoistorije, moje odanosti gospođi Gladiji i tvoje potrebe uslovila je moj postupak."

"Moja nužda teško da je mogla imati uticaja na tebe, prijatelju Žiskare. Ja sam samo robot i moja nužda je još mogla da utiče na moje vlastite akcije prema trećem zakonu, ali one nisu mogle da utiču na tebe. Na Solariji si bez oklevanja uništio nadzornicu; trebalo je i moje uništenje da posmatraš sasvim ravnodušno."

"Tako je, prijatelju Denile, i u drugoj nekoj situaciji to bi bilo tako. Međutim, tvoje pominjanje nultog zakona neverovatno je umanjilo jačinu prvog zakona. Dovoljna je bila i sama pomisao da tebe treba spasiti, pa da se premosti ostatak i da... reagujem onako kako sam reagovao."

"Ne, prijatelju Žiskare. Mogućnost da jedan robot bude povređen ne bi trebalo da utiče na tebe. To ne bi trebalo ni na koji način da

doprinese prevazilaženju prvog zakona, bez obzira na to koliko slab taj prvi zakon je postao."

"Čudno, prijatelju Denile, ali ja ne znam kako je do toga došlo. Možda zbog toga što sam zapazio da sve više i više razmišljaš kao ljudsko biće, ali..."

"Da, prijatelju Žiskare?"

"U trenutku kada su roboti krenuli prema tebi, a gospođa Vasilija pokazala da u tome divljački uživa, ustrojstvo mojih pozitronskih kola se preoblikovalo na jedan nepravilan način. Na trenutak sam pomislio da si... ljudsko biće... te sam sledstveno tome i reagovao."

"To je bilo pogrešno."

"Znam. Pa ipak... pa ipak, da se to opet dogodi, ubeđen sam da bi došlo do iste nepravilne promene."

Denil reče: "Čudno, ali pošto sam te čuo kako to objašnjavaš, osećam da si pravilno postupio. Da je situacija bila obrnuta, gotovo mi se čini da bih i ja... učinio isto... da bih te smatrao za... za ljudsko biće."

Denil, oklevajući i dosta sporo, ispruži šaku, a Žiskar se nesigurno zagleda u nju. A tada, veoma sporo, ispruži i on svoju šaku. Vrhovi prstiju im se gotovo dodirnuše, a zatim, malo po malo, svaki prihvati šaku onoga drugog i stisnu je... gotovo kao da su uistinu bili prijatelji, kao što su se međusobno i oslovljavali.

67.

Gladija se osvrtnala unaokolo sa prikriivenom znatiželjom. Prvi put se nalazila u D. Ž.-ovoj kabini. Nije bila primetno luksuznija od nove kabine koja je za nju bila opremljena. Video ekran u D. Ž.-ovoj kabini bio je, svakako, savršeniji, a imao je i složenu konzolu sa svetiljkama i kontaktima koji su mu, pretpostavljala je, služili da čak i ovde bude u vezi sa ostalim delom broda.

Ona reče: "Malo sam vas viđala od kada smo napustili Auroru, D. Ž."

"Polaskan sam što ste to primetili", odvrati D. Ž, razvukavši usta u osmeh. "Da budem iskren, Gladija, i ja sam toga bio svestan. Pošto je cela posada sastavljena od muškaraca, vi dosta štrčite."

"To baš i nije laskav razlog zbog koga sam vam nedostajala. U

posadi koja se sva sastoji od ljuskih bića, pretpostavljam da i Denil i Žiskar takođe štrče. Da li su vam i oni nedostajali onoliko koliko ja?"

D. Ž. se osvrnu oko sebe. "U stvari, tako mi malo nedostaju da sam tek sada primetio da nisu sa vama. Gde su?"

"U mojoj kabini. Izgledalo mi je glupo da ih svuda vučem sa sobom po brodu. Iznenadilo me je da su mi bez primedbi dopustili da ostanem sama. Ne", ispravi se ona, "kada bolje razmislim, ipak sam morala prilično oštro da im naredim da ostanu, pre no što su me poslušali."

"Zar to nije prilično čudno? Koliko mi je poznato, Aurorani nikada nisu bez svojih robota."

"Pa šta s tim? Jednom, davno, kada sam tek stigla na Auroru, morala sam da naučim da podnosim ljudska bića oko sebe, što nije bilo obuhvaćeno mojim odgojem na Solariji. Verovatno će mi biti lakše da se naviknem da povremeno, dok sam među Naseljivačima, budem bez svojih robota, nego što sam se navikla na ono prvo."

"Dobro. Vrlo dobro. Moram priznati da mi se više dopada da budem s vama, a da me ne fiksiraju Žiskarove sjajne oči... a još više bez Denilovog smeška."

"On se ne smeši."

"Meni to izgleda kao veoma laskav smešak."

"Ludi ste. To je Denilu potpuno strano."

"Vi ga ne posmatrate onako kao ja. Njegovo prisustvo deluje krajnje sputavajuće. Primorava me da pazim na svoje ponašanje."

"Oh, nadam se da je tako."

"Ne morate baš tako zdušno da se nadate. Ali nema veze. Primite moje izvinjenje što vas nisam češće obilazio od kada smo napustili Auroru."

"Ma, nije potrebno."

"Pošto ste pomenuli, mislio sam da jeste. Dozvolite ipak da vam objasnim. Bili smo na pragu bitke. Bili smo ubeđeni da će nas auroranske letelice progoniti, posle onakvog našeg odlaska."

"Mislim da bi trebalo da im bude drago što su se oslobodili grupe Naseljivača."

"To se podrazumeva, ali vi niste Naseljivačica i može se desiti da vas oni žele. Jedva su čekali da se vratite sa Bejlisveta."

"Pa, vratila sam se. Podnela sam im izveštaj i završila s tim."

"Zar nisu želeli ništa drugo do da im podnesete izveštaj?"

"Ne", Gladija napravi pauzu i na trenutak se namršti kao da joj nešto nejasno nagrizava sećanje. Ma šta da je to bilo, prošlo je i ona nezainteresovano ponovi: "Ne."

D. Ž. slegnu ramenima. "To baš nema mnogo smisla, ali nisu pokušali da nas zaustave dok smo se vi i ja nalazili na Aurori, a ni kasnije, kada smo se ukrkali na brod i on se pripremao da napusti orbitu. Neću se raspravljati oko toga. Još malo pa ćemo napraviti Skok... a posle toga više nećemo imati o čemu da brinemo."

Gladija reče: "Uzgred budi rečeno, zašto vam je cela posada sastavljena od muškaraca? Na auroranskim brodovima uvek se nalazi mešovita posada."

"Isto je i na naseljivačkim brodovima. Onim običnim. Ovo je trgovačka letelica."

"U čemu je razlika?"

"Trgovanje podrazumeva opasnost. To je prilično težak život u kome čovek uvek mora da bude pripravan. Žene na brodu bi stvarale probleme."

"Kakva glupost! Kakve probleme ja stvaram?"

"Nećemo o tome. Konačno, u pitanju je tradicija. Muškarci se ne bi složili."

"Otkud znate?" nasmeja se Gladija. "Da li ste ikada probali?"

"Nisam. Ali, s druge strane, nisam baš video da se redovi žena otimaju za ležaj na mom brodu."

"Ja sam ovde. I dopada mi se."

"Vi imate povlašćeni tretman... i da nije bilo onoga na Solariji, moglo je doći do mnogih nevolja. U stvari, i bilo ih je. Ipak, nema veze." On dodirnu jedan od kontakata na konzoli i nakratko se pojavi brojčanik za odbrojavanje. "Napravićemo Skok za otprilike dva minuta. Nikada niste bili na Zemlji, zar ne, Gladija?"

"Ne, razume se da nisam."

"Niti ste videli pravo Sunce, ne mislim na bilo koje sunce."

"Nisam... mada sam ga viđala u istorijskim dramama na hiperviziji, ali mislim da ono koje prikazuju u dramama nije baš pravo sunce."

"Ubeđen sam da nije. Ako nemate ništa protiv, prigušićemo svetla u kabini."

Svetla se gotov sasvim prigušiše i Gladija ugleda na video ekranu zvezdano polje, gušće posuto sjajnijim zvezdama nego što je to bio slučaj na auroranskom nebu.

"Da li ovo gledamo kroz teleskop?" upita ona tiho.

"Da, ali uz neznatno uvećanje... još petnaest sekundi." On stade da unazad odbrojava. Dođe do pomaka u zvezdanom polju, a u ovom novom središnje mesto zauzimala je jedna sjajna zvezda. D. Ž. dodirnu drugi kontakt i reče: "Nalazimo se dosta izvan ravni ekliptike. Dobro! Bilo je pomalo rizično. Trebalo je više da se udaljimo od auroranske zvezde pre Skoka, ali bili smo u žurbi. To je pravo Sunce."

"Mislite na tu sjajnu zvezdu?"

"Da. Kako vam se čini?"

Gladija odvrati pomalo zbunjena, jer nije znala kakvu vrstu odgovora on očekuje: "Sjajno je."

On pritisnu još jedan kontakt i prizor se osetno zatamni. "Da... Ako, međutim, budete zurili u njega, nećete baš učiniti uslugu svojim očima. Ali nije sjaj taj koji je najvažniji. Prema svom izgledu... to je samo jedna obična zvezda... ali razmislite. To je bilo ono izvorno Sunce. To je bila zvezda čija je svetlost obasjavala planetu, jedinu planetu na kojoj su postojala ljudska bića. Obasjavala je planetu na kojoj su se ljudska bića lagano razvijala. Obasjavala je planetu na kojoj je nastao život pre nekoliko milijardi godina, život koji će iznedriti ljudska bića. U ovoj Galaksiji ima tri stotine milijardi sunaca, a u Vaseljeni postoji sto milijardi galaksija i od svih tih zvezda samo je jedna nadzirala rađanje čoveka - i to je ta zvezda."

Gladija je upravo nameravala da kaže: "Pa neka zvezda je morala da bude ta zvezda", ali ipak je samo prilično slabim glasom izustila: "Krajnje upečatljivo."

"Nije samo upečatljivo", reče D. Ž, čije su se oči nalazile u senci usled zamračenja. "U celoj Galaksiji nema nijednog Naseljivača koji tu zvezdu ne smatra svojom. Zračenje zvezda koje dopire do naših raznih rodni planeta predstavlja pozajmljeno zračenje... iznajmljeno zračenje koje mi koristimo. Tamo... i samo tamo... nalazi se ono

pravo zračenje koje nam daruje život. Ujedinjeni smo i povezani čvrstim vezama zato što tamo postoji ta zvezda i planeta koja kruži oko nje... Zemlja. Da nam ništa drugo nije zajedničko, zajedno bismo delili tu svetlost na ekranu i to bi bilo dovoljno. Vi, Svemirci, ste to zaboravili; zbog toga ste razdeljeni i zato nećete uspeti da preživite na duge staze."

"Ima mesta za sve nas, kapetane", reče blago Gladija.

"Da, svakako. Sigurno ništa ne bih preduzeo da sprečim Svemirce da prežive. Ja samo verujem da će se upravo to dogoditi, ali ne bi moralo da se dogodi ako bi se Svemirci odrekli svoje izluđujuće ubeđenosti da su oni superiorni, svojih robota i svoje zaokupljenosti samima sobom tokom dugih života."

"Znači, u takvoj svetlosti vi mene vidite, D. Ž.?" upita Gladija.

D. Ž. odvrti: "Imali ste i vi svojih trenutaka. Mada, moram reći da ste se popravili."

"Hvala", odvrti ona sa očiglednom ironijom. "I mada vam se može učiniti da je u to teško poverovati, ali i Naseljivači su ponosno arogantni. No, moram priznati da ste se i vi popravili."

D. Ž. se nasmeja. "Kako smo počeli jedno drugo da hvalimo, sve mi se čini da to vodi ka doživotnom neprijateljstvu."

"Teško", reče Gladija, koja se i sama smejala i koja se pomalo iznenadila kada je osetila da njegova šaka počiva na njoj. A zatim se još više iznenadila kada je shvatila da nije povukla svoju šaku.

68.

Denil reče: "Ne osećam se baš najbolje, prijatelju Žiskare, kada gospođa Gladija nije pod našom direktnom zaštitom."

"Na ovom brodu to nije potrebno, prijatelju Denile. Ne detektujem nikakva negativna osećanja, a u ovom trenutku je kapetan s njom. A uz to, bilo bi korisno zbog našeg skorog boravka na Zemlji da shvati da se bez nas, bar povremeno, može prijatno osećati. Može se desiti da ćemo ti i ja morati da preduzmemo iznenadne akcije koje bi mogle da ugroze njenu sigurnost ako bude prisutna."

"Znači, ti si udesio da se sada odvoji od nas?"

"Tek donekle. Čudno, ali u njoj sam pronašao snažnu težnju da, što se toga tiče, oponaša naseljivački način života. Obuzdavala je

svoju žudnju za nezavisnošću uglavnom zbog toga što je osećala da bi time pogazila svemirstvo. Ne mogu to bolje da opišem. Nije nimalo lako tumačiti takva osećanja, jer ih među Svemircima nikada ranije nisam sreo. Tako sam samo jednim neznatnim dodiranjem olabavio inhibiciju koju je u njoj stvaralo svemirstvo."

"Da li to znači da ona više neće želeći da koristi naše usluge, prijatelju Žiskare? To bi me uznemirilo."

"Ne bi trebalo. Ako bi došla do zaključka da želi da živi bez robota jer će tako biti srećnija, to ćemo joj i mi poželeti. Mada, kako stvari stoje, ubeđen sam da ćemo joj još biti od koristi. Ovaj brod je malo i specijalizovano prebivalište u kome ne vrebaju neke veće opasnosti. Njeno osećanje sigurnosti pojačava i prisustvo kapetana, što s druge strane umanjuje njenu potrebu za nama. Na Zemlji ćemo joj još biti potrebni, mada sam ubeđen ne u onolikoj meri kao na Aurori. Kao što sam već rekao, kada se nađemo na Zemlji, možda će nam biti potrebno više slobode za delanje."

"Da li već možeš da pogodiš prirodu krize s kojom se Zemlja suočava? Da li ti je poznato što ćemo morati da činimo?"

Žiskar odvrati: "Ne, prijatelju Denile. Ne znam. Ti si taj koji poseduje dar za razumevanje. Da li si možda do nečega došao?"

Denil je izvesno vreme ćutao. Zatim izusti: "Vrzmale su mi se po glavi neke misli."

"Kakve to misli?"

Sećaš se da si mi u Robotičkom institutu, nešto pre no što je gospođa Vasilija ušla u prostoriju u kojoj je gospođa Gladija spavala, rekao da si kod dr Amadira uočuo dva bleska zabrinutosti. Do prvog je došlo pri pomenu nuklearnog pojačivača, a do drugog kada je gospođa Gladija izjavila da će poći na Zemlju. Čini mi se da to dvoje mora da je u nekoj vezi. Osećam da kriza sa kojom imamo posla podrazumeva upotrebu nuklearnog pojačivača na Zemlji, da još ima vremena da se ona zaustavi, kao i da se dr Amadiro plaši da ćemo mi upravo to učiniti, ako odemo na Zemlju."

"Tvoj um mi govori da nisi zadovoljan takvim razmišljanjem. Zašto, prijatelju Denile?"

"Nuklearni pojačivač ubrzava proces fuzije koji je već u toku, pomoću protoka 'W' čestica, stoga sam sebi postavio pitanje, da li dr

Amadiro planira da upotrebi jedan ili više nuklearnih pojačivača kako bi razneo mikrofuzijske reaktore koji Zemlju snabdevaju energijom. Tako izazvane nuklearne eksplozije podrazumevale bi razaranje pomoću toplote i mehaničke sile, prašine i radioaktivnih proizvoda koji bi bili izbačeni u atmosferu. Čak i da to nije dovoljno da Zemlji zada smrtni udarac, uništenje njenih energetske snabdevača sigurno bi dovelo do dugoročnog kolapsa zemaljske civilizacije."

Žiskar mračno primeti: "To je zastrašujuća misao i čini mi se da predstavlja gotovo siguran odgovor na pitanje o prirodi krize za kojom tragamo. Zašto onda nisi zadovoljan?"

"Bio sam tako slobodan da iskoristim brodski kompjuter kako bih došao do obaveštenja o planeti Zemlji. Kao što se i moglo očekivati, kompjuter na jednom naseljivačkom brodu raspolaže bogatim podacima o tom pitanju. Čini se da je Zemlja jedini ljudski svet koji ne koristi mikrofuzijske reaktore kao rasprostranjeni izvor energije. Gotovo u potpunosti koristi direktnu Sunčevu energiju, te se duž njene celokupne geostacionarne orbite nalaze solarne energetske stanice. Tu nema posla za nuklearni pojačivač osim da uništava mala ustrojstva... svemirske brodove, razumne konstrukcije. Šteta ne bi bila zanemarljiva, ali ne bi ni ugrozila opstanak Zemlje."

"Moguće je, prijatelju Denile, da Amadiro poseduje neki uređaj kojim će uništiti generatore Sunčeve energije."

"Ako je to tačno, zašto je onda reagovao pri pomenu nuklearnog pojačivača? Oni se ni na koji način ne mogu upotrebiti protiv generatora Sunčeve energije."

Žiskar lagano klimnu. "Dobra opaska. A evo još jedne: ako se dr Amadiro toliko užasnulo pri pomisli da ćemo poći na Zemlju, zašto se nije potrudio da nas zaustavi dok smo se još nalazili na Aurori? Ili, ako je naš beg otkrio tek pošto smo napustili orbitu, zašto nije poslao neku auroransku letelicu da nas presretne pre no što smo napravili Skok prema Zemlji? Da li je moguće da smo na potpuno pogrešnom tragu, da smo negde napravili neki ozbiljan pogrešan korak koji..."

Celim brodom stala je da odzvanja naglašena, isprekidana zvonjava i Denil reče: "Uspešno smo izveli Skok, prijatelju Žiskare. Osetio sam to pre nekoliko minuta. Ali još nismo stigli do Zemlje i podozrevam da je upravo došlo do presretanja koje si malopre

pomenuo, te tako možda nismo na pogrešnom tragu."

69.

D. Ž. je bio primoran da oseti perverzno divljenje. Kada bi se Aurorani odlučili da nešto preduzmu, onda je do izražaja dolazila njihova tehnološka istančanost. Nema sumnje da su poslali jedan od svojih najnovijih ratnih brodova, na osnovu čega se moglo zaključiti da im je do onoga što ih je na to nagnalo bilo neobično stalo.

A taj brod je otkrio prisustvo D. Ž.-ove letelice za nekih petnaest minuta pošto se ona pojavila u normalnom svemiru - i to sa prilično velike udaljenosti.

Auroranski brod je koristio hipertalasni sistem ograničenog fokusa. Glava govornika mogla je jasno da se vidi dok se nalazila u žiži. Sve ostalo bilo je u sivoj izmaglici. Ako bi govornik pomerio glavu za otprilike deset centimetara od žiže i ona bi nestala u izmaglici. I zvučni fokus je takođe bio ograničen. Rezultat toga bio je da se video i čuo samo najosnovniji minimum sa neprijateljskog broda (D. Ž. je već o njemu razmišljao kao o "neprijateljskom" brodu), tako da im je privatnost bila sačuvana.

Brod D. Ž.-a takođe je posedovao hipertalase ograničenog fokusa, ali im je, pomisli zavidno D. Ž., nedostajala istančanost i elegancija auroranske verzije. Razume se da njegov brod nije raspolagao uređajem najvećeg dometa među Naseljivačima, ali moglo se reći da su Svemirci, što se tehnologije tiče, veoma isprednjačili. Naseljivači su još morali mnogo toga da postignu.

Glava Auroranina u žiži jasno se razaznavala i njena pojava bila je tako stvarna da se činilo kako je sablasno odvojena od tela, tako da se D. Ž. ne bi iznenadio da je iz nje kapala krv. Međutim, kada bi se malo bolje pogledalo, mogao se razabrati vrat koji je nestajao u sivilu odmah ispod okovratnika nesumnjivo dobro skrojene uniforme koja je počinjala da se pomalja.

Glava se predstavila, sa istančanom uljudnošću, kao Lisiform, zapovednik auroranskog broda Borealis. Potom se i D. Ž. predstavio, isturivši bradu, kako bi bio siguran da mu se nalazi u najizojštenijem delu žiže. Bio je mišljenja da mu je brada davala divlji izgled koji je morao da zaplaši čosave i (mislio je on) slabobrade Svemirce.

D. Ž. je pretpostavio da je tradicionalno neformalan izgled isto onako razdražujuće delovao na jednog oficira Svemiraca, kao što je tradicionalna arogancija ovoga razdraživala jednog Naseljivača. On reče: "Zbog čega ste mi se obratili, zapovedniče Lisiform?"

Auroranski zapovednik preterano je naglašavao reči dok ih je izgovarao, što je vrlo verovatno smatrao da na sagovornika ostavlja utisak, isto kao što je D. Ž. držao da je to slučaj sa njegovom bradom. D. Ž. je osećao da je dosta napet dok se trudio da prodre kroz naglasak i razume suštinu.

"Uvereni smo", poče Lisiform, "da se na vašem brodu nalazi jedan auroranski građanin po imenu Gladija Solarija. Je li to tačno, kapetane Bejli?"

"Da, gopoda Gladija se nalazi na ovom brodu, zapovedniče."

"Hvala, kapetane. Na osnovu obaveštenja koje posedujem pretpostavljam da su sa njom dva robota auroranske izrade, R. Denil Olivav i R. Žiskar Reventlov. Je li to tačno?"

"Jeste."

"U tom slučaju, moram vas obavestiti da je R. Žiskar Reventlov postao opasna naprava. Nešto pre no što je vaš brod napustio prostor Aurore, pomenuti robot, Žiskar, teško je povredio jednog žitelja Aurore, protivno trima zakonima. Robot stoga mora biti onesposobljen i popravljen."

"Da li vi to, zapovedniče, predlažete da mi ovde onesposobimo tog robota?"

"Ne, gospodine, to ne bi valjalo. Vašim ljudima nedostaje iskustva sa robotima, te ne bi bili u stanju pravilno da ga onesposobe, a verovatno ne bi mogli ni da ga poprave čak i kada bi pokušali."

"Mogli bismo, onda, jednostavno da ga uništimo."

"Suviše je vredan da tako završi. Kapetane Bejli, taj robot je proizvod Aurore i Aurorina odgovornost. Ne bismo želeli da prouzrokuje nevolje vašim ljudima na brodu kao ni onima na planeti Zemlji, ako se tamo spustite. Sledstveno tome, tražimo da nam bude izručen."

D. Ž. reče: "Zapovedniče, cenim vašu brigu. Međutim, ovaj robot zakonski pripada gospođi Gladiji koja se nalazi sa nama. Može se dogoditi da ona ne pristane da se odvoji od svog robota, ali iako

nemam nameru da vas učim aurorasnkim zakonima, verujem da bi se kosilo s njima da nasilu izvedete to razdvajanje. Pošto moja posada i ja smatramo da nas auroranski zakoni ni na šta ne obavezuju, nećemo svojevolumno predstavljati grupu koja će vam pomoći da izvedete nešto što bi vaša vlastita vlada mogla smatrati nezakonskim činom."

U zapovednikovom glasu počelo je da se nazire nestrpljenje. "Nije u pitanju nikakav nezakoniti čin, kapetane. Kvar nekog robota koji može da ugrozi nečiji život stavlja na drugo mesto uobičajena prava vlasnika. Ali bez obzira na to, ako je to ono što je sporno, moj brod je spreman da primi gospođu Gladiju i njenog robota Denila, zajedno sa Žiskarom, robotom o kome je reč. Tako ne bi došlo do razdvajanja gospođe Gladije i njenog robotskog vlasništva dok ne bude vraćena na Aururu. Tada bi se zakon mogao poštovati u punoj meri."

"Možda gospođa Gladija neće želeti da napusti moj brod, niti da dozvoli svom vlasništvu da tako postupi, zapovedniče."

"Nema kuda da pođe, kapetane. Moja vlada me je ovlastila da to od nje tražim... a pošto je auroranski građanin, ona mora poslušati."

"Ali mene nikakav zakon ne obavezuje da bilo šta što se nalazi na mom brodu isporučim na zahtev neke strane sile. Šta će se dogoditi ako rešim da se oglušim o vaš zahtev?"

"U tom slučaju, kapetane, neću imati drugog izbora do da to shvatim kao neprijateljski čin. Smem li istaći da se nalazimo u okviru sfere planetnog sistema čiji je i Zemlja deo. Nimalo niste oklevali da me poučite auroranskim zakonima. Stoga ćete mi oprostiti ako naglasim da vaš narod smatra da ne treba ulaziti u sukob u okviru prostora ovog planetnog sistema."

"Svestan sam toga, zapovedniče, i ne želim da dođe do sukoba, a nije mi ni namera da se neprijateljski ponašam. Međutim, treba hitno da stignem na Zemlju. Već sam izgubio na vremenu vodeći ovaj razgovor, a izgubio bih još više ako bih krenuo prema vama... ili ako bih čekao da se vi pomerite prema meni... kako bismo mogli da obavimo fizičko prebacivanje gospođe Gladije i njenih robota. Više bih voleo da nastavim napred prema Zemlji i formalno da prihvatim svu odgovornost za robota Žiskara i njegovo ponašanje dok se

gospođa Gladija i njeni roboti ne vrata na Auroru."

"Smem li predložiti, kapetane, da ženu i njena dva robota smestite u spasilački brod i dodelite im jednog člana posade koji će ih dovesti do nas? Kada žena i dva robota budu izručeni, mi ćemo lično ispratiti spasilački brod do u neposrednu okolinu Zemlje i na odgovarajući način ćemo vam se odužiti za vaše vreme i trud. Jedan trgovac ne bi trebalo da ima ništa protiv toga."

"I nemam, zapovedniče, i nemam", odvrati D. Ž. smešeći se. "Pa ipak, član posade koji bi upravljao spasilačkim brodom mogao bi da se nađe u velikoj opasnosti pošto bi ostao sam sa tim opasnim robotom."

"Kapetane, ako je vlasnik robota odlučan u izdavanju naređenja, član vaše posade neće biti na spasilačkom brodu u većoj opasnosti nego što bi to bio na vašem brodu. Dobiće od nas nadokandu za rizik kome će se izložiti."

"Ali ako je vlasnik ipak u stanju da kontroliše robota, onda on sigurno nije tako opasan da ne bi mogao ostati sa nama."

Zapovednik se namršti: "Kapetane, verujem da vam nije namera da se poigravate sa mnom. Čuli ste moj zahtev i voleo bih da ga smesta ispunite."

"Pretpostavljam da se mogu posavetovati sa gospođom Gladijom."

"Ako to odmah učinite. Molim vas, tačno joj objasnite šta je posredi. Ako u međuvremenu pokušate da nastavite svoje kretanje prema Zemlji, smatraću to neprijateljskim činom i preduzeću odgovarajuće mere. Pošto, kako tvrdite, žurite da stignete na Zemlju, savetujem vam da se smesta posavetujete sa gospođom Gladijom Solarijom i isto tako brzo odlučite da saradujete sa nama. Tako nećete izgubiti mnogo na vremenu."

"Učiniću sve što je u mojoj moći", odvrati D. Ž. ukočenih mišića na licu dok je izlazio iz žiže.

70.

"Pa?" reče ozbiljno D. Ž.

Gladija je izgledala pometena. Nesvesno je uputila pogled prema Denilu i Žiskaru, ali oni su ostali nemi i nepokretni.

Ona reče: "Ne želim da se vratim na Auroru, D. Ž. Nemoguće da žele da unište Žiskara; uveravam vas da je u savršenom stanju. To je samo izgovor. Oni zbog nečeg žele mene. Mada pretpostavljam da se ne mogu ni na koji način zaustaviti, je li tako?"

D. Ž. odvrati: "Ono tamo je auroranski ratni brod... i to veliki. Ovo je samo trgovačka letelica. Imamo energetske štitnike, te nas ne mogu uništiti jednim jedinim hicem, ali nas mogu iscrpsti... i to dosta brzo... a potom nas uništiti."

"Da li ih na bilo koji način možete napasti?"

"S mojim oružjem? Žao mi je, Gladija, ali njihovi štitnici su u stanju da izdrže sve što mogu na njih da bacim i to onoliko dugo koliko budem imao energije za trošenje. Pored toga..."

"Da?"

"Pa, izgleda da su me priklještili. Ne znam zbog čega, ali mislio sam da će pokušati da me presretnu pre no što napravim Skok, ali pošto im je bilo poznato moje odredište, stigli su ovamo pre mene i sačekali me. Nalazimo se u Sunčevom sistemu... planetnom sistemu kome pripada i Zemlja. Ovde se ne možemo boriti. Čak i kada bih ja bio za to, posada me ne bi poslušala."

"Zašto ne bi?"

"Nazovite to sujeverjem. Za nas je Sunčev sistem sveto mesto... ako vam je stalo do jednog melodramskog izraza. Ne smemo ga obeščastiti borbom."

Žiskar se iznenada umeša: "Smem li i ja da doprinesem ovom razgovoru, gospodine?"

D. Ž. se namršti i pogleda prema Gladiji.

Gladija reče: "Molim vas. Dopustite mu. Ovi roboti su veoma inteligentni. Znam da vam je teško da u to poverujete, ali..."

"Saslušaću ga. To ne mora da utiče na mene."

Žiskar počeo: "Gospodine, siguran sam da oni žele mene. Ne smem dozvoliti da ljudska bića trpe zbog mene. Ako niste u stanju da se odbranite i sigurni ste da ćete u sukobu sa drugom letelicom biti uništeni, ne preostaje vam ništa drugo do da me izručite. Ubeđen sam da neće imati ozbiljnijih primedbi ako im ponudite mene, a poželite da zadržite gospođu Gladiju i prijatelja Denila. To je jedino rešenje."

"Ne", žestoko se usprotivi Gladija. "Ti si moj i ja te se neću odreći. Poći ću sa tobom... ako kapetan odluči da moraš poći... i pobrinuću se da te ne unište."

"Mogu li i ja nešto da dodam?" upita Denil.

D. Ž. raširi ruke, glumeći očajanje. "Izvolite samo. Ovde svi imaju nešto da kažu."

Denil poče: "Ako budete morali da predate Žiskara, trebalo bi da budete svesni posledica. Verujem da Žiskar misli kako mu oni sa aurorskog broda neće učiniti ništa nažao ako im bude predat u ruke, i da će ga čak osloboditi. Ja ne verujem da će to baš tako izgledati. Verujem da Aurorani ozbiljno misle da je on opasan i može se desiti da imaju uputstvo da unište spasilački brod dok se bude približavao, pri čemu bi ubili sve koji bi se na njemu našli."

"Kakav razlog bi imali da to učine?" upita D. Ž.

"Nijedan Auroranin nikada nije sreo... pa čak ni zamislio... ono što nazivaju opasnim robotom. Ne bi oni rizikovali da jednog takvog prime na jednu od svojih letelica. Predložio bih vam, kapetane, da se povučete. Zašto ne biste opet napravili skok i udaljili se od Zemlje? Nismo u blizini nikakve planetne mase koja bi mogla to da spreči."

"Da se povučem? Misliš da pobegnem? To ne mogu da učinim."

"E, pa onda nas morate izručiti", reče Gladija glasom u kome se osećalo da se pomirila sa beznadežnom situacijom.

D. Ž. se pobuni: "Neću vas izručiti. A neću ni pobeći. A ne mogu ni da se borim."

"Šta vam preostaje?" upita Gladija

"Četvrta mogućnost". Odvratila D. Ž. "Gladija, moram vas zamoliti da ostanete ovde sa svojim robotima dok se ne vratim."

71.

D. Ž. je razmotrio podatke. Imali su dovoljno vremena tokom razgovora da odrede tačan položaj aurorske letelice. Bila je nešto udaljenija od Sunca nego njihov brod i to je bila povoljna okolnost. Bilo bi odista rizično napraviti Skok prema Suncu na ovoj udaljenosti od njega; napraviti Skok u stranu bi, tako reći, predstavljalo, u poređenju s tim, pravu igrariju. Postojala je mogućnost da dođe do nesrećnog slučaja zbog verovatnog odstupanja. Ali ona je uvek bila

prisutna.

Preuzeo je na sebe da sam ubedi posadu kako neće biti ispaljen nijedan metak (što ni u kom slučaju ne bi bilo dobro). Bilo je očigledno da gaje neprikosnovenu veru da će ih zemaljski prostor štititi sve dok njegov mir ne naruše nasiljem. D. Ž.-ovo prezrivo omalovažavanje predstavljalo bi čisti mysticizam da on i sam nije delio to uverenje.

On se ponovo vrati u žižu. Pauza je prilično potrajala, ali druga strana se nije javila. Pokazali su veliku strpljivost.

"Ovde kapetan Bejli", reče on. "Želim da govorim sa zapovednikom Lisiformom."

Nije dugo čekao. "Ovde zapovednik Lisiform. Mogu li čuti vaš odgovor?"

D. Ž. nastavi: "Izručićemo ženu i oba robota."

"Dobro! To je mudra odluka."

"Isporučićemo ih što pre budemo mogli."

"I to je mudra odluka."

"Hvala", D. Ž. dade znak i njegov brod napravi Skok.

Nije bilo ni vremena, ni potrebe da se zadrži dah. Sve je maltene bilo završeno i pre no što je počelo.... ili je, pak, vreme koje je proteklo bilo tako kratko da se nije moglo ni osetiti.

Začu se glas pilota: "Utvrđen novi položaj neprijateljskog broda, kapetane."

"Dobro", odvrati D. Ž. "Znate šta vam je činiti."

Brod je iz Skoka izašao velikom brzinom u odnosu na auroransku letelicu i upravo su vršene ispravke u kursu (svi su se nadali da neće biti velike). Zatim je došlo do daljeg ubrzavanja.

D. Ž. se vrati u žižu: "Zapovedniče, vrlo smo blizu i na putu da izvršimo primopredaju. Možete pripucati ako želite, ali naši štitnici su podignuti i pre no što biste uspeli da ih onesposobite mi bismo stigli do vas da izvršimo primopredaju."

"Šaljete li spasilački brod?" zapovednik je izišao iz žiže.

D. Ž. je sačekao da se zapovednik ponovo vrati, iskrivljenog lika. "Šta ovo znači? Vaš brod je na kursu sudara."

"Da, izgleda da jeste", odvrati D. Ž. "To je najbrži način da izvršimo primopredaju."

"Uništíteete svoj brod."

"Kao i vaš. Vaš brod je bar pedeset puta skuplji od moga, a možda i više. To baš neće biti uspešna izmena za Auroru."

"Ali vi ulazite u borbu u prostoru Zemlje, kapetane. Vaši običaji to ne dozvoljavaju."

"Ah da, vama su poznati naši običaji i vi se njima koristite. Ali ja nisam započeo bitku. Nisam ispalio nijedan erg energije, niti hoću. Ja samo sledim putanju. Ispalo je da se ta putanja seče sa vašim položajem, ali pošto sam uveren da ćete se skloniti pre no što dođe do trenutka presecanja, jasno je da nemam nameru da izvršim nikakvo nasilje."

"Stanite. Hajde da popričamo o ovome."

"Umorio sam se od priča, zapovedniče. Hoćemo li jedni drugima da uputimo jedno nežno zbogom? Ako se ne uklonite, ja ću se možda odreći četiri dekade, od kojih jedna trećina ili četvrtina i onako neće biti bogzna kakva. Koliko ćete ih se vi odreći?" Potom se D. Ž. pomeri iz žiže i više se u nju ne vrati.

Sa aurorskog broda bio je ispaljen jedan snop zračenja... probni... kao da su želeli da ispitaju da li su štitnici stvarno podignuti. Bili su.

Brodski štitnici bi mogli da izdrže elektromagnetsko zračenje i subatomске čestice, uključujući čak i neutrone, a mogli bi da izdrže i kinetičku energiju malih masa... čestice prašine, čak i meteorski šljunak. Štitnici ne bi mogli da izdrže veću kinetičku energiju, kao što je ona koju na njih može da upravi pri supermeteorskoj brzini jedan ceo brod.

Mogu da izađu nakraj čak i sa opasnim masama, ako one nisu vođene... kao što su na primer meteoriti. Kompjuteri na letelici automatski bi skrenuli brod sa puta bilo kog nadolazećeg meteorita koji je suviše veliki za štitnik. To, međutim, nije palilo protiv broda koji je u stanju da skreće isto onako kao i njegova meta. Ako je uz to naseljivački brod bio manji od ta dva, to je značilo da je on spretniji u manevrisanju.

Aurorski brod mogao je samo na jedan način da izbegne uništenje...

D. Ž. je posmatrao kako se drugi brod naočigled uvećava na

njegovom video ekranu i pitao se da li Gladija, koja se nalazila u njegovoj kabini, zna šta se događa. Mora da je svesna ubrzanja, uprkos hidrauličnim amortizerima u njenoj kabini, kao i kompenzatorskom dejstvu pseudogravitacionog polja.

A tada je drugi brod jednostvano nestao s vidika, napravivši Skok, i D. Ž, koji je bio razumljivo brižan, shvati da zadržava dah i da mu srce divlje udara. Zar nije imao poverenja u zaštitni uticaj Zemlje ili možda u svoju procenu situacije?

D. Ž. progovori u predajnik glasom koji je, čeličnom odlučnošću, primorao da zvuči hladno. "Odlično obavljeno, momci! Popravite kurs i krenimo pravo prema Zemlji."

GRAD

72.

Gladija reče: "Ozbiljno ste to mislili, D. Ž.? Stvarno ste nameravali da se sudarite sa tim brodom?"

"Nipošto", reče ravnodušno D. Ž. "Nisam očekivao da se to dogodi. Jednostavno sam navalio na njih, znajući da će se povući. Ti Svemirci nisu bili spremni da rizikuju svoje dugačke, divne živote kada su mogli lako da ih sačuvaju."

"Ti Svemirci? Kakve su samo kukavice."

D. Ž. pročisti grlo. "Stalno zaboravljam da ste i vi Svemirka, Gladija."

"Da... i pretpostavljam da mislite da je to kompliment za mene. Šta da su bili isto onoliko budalasti kao i vi... da su pokazali detinjasto ludilo za koje vi mislite da je hrabrost... i ostali na mestu? Šta biste onda učinili?"

D. Ž. promrmlja: "Udarilo bih ih."

"I svi bismo poginuli."

"U toj razmeni mi bismo bolje prošli, Gladija. Jedan pišljivi stari trgovački brod sa nekog tamo sveta Naseljivača za novi, usavršeni ratni brod, sa vodećeg sveta Svemiraca."

D. Ž. se zaljulja na stolici i prisloni njen naslon uza zid, a zatim ispreplete prste na šakama iza vrata (osećao se začuđujuće dobro, sada kada je sve bilo gotovo). "Jednom sam video neku istorijsku hiperdramu, u kojoj su se avioni pred kraj nekog rata, napunjeni eksplozivom, namerno obrušavali na mnogo skuplje morske brodove da bi ih potopili. Razume se, pilot svakog aviona je poginuo."

"To je bila izmišljotina", reče Gladija. "Ne pretpostavljate, valjda, da civilizovani ljudi čine slične stvari u stvarnom životu, zar ne?"

"Zašto da ne? Ako je uzrok dovoljno dobar."

"Šta ste osećali dok ste hrlili prema slavnoj smrti? Ushićenje?... Vi ste istovremeno i celu svoju posadu gurali u smrt."

"Bili su svesni toga. Ništa drugo nismo mogli da učinimo. Zemlja nas je gledala."

"Ljudi sa Zemlje nisu čak ni znali šta se dogodilo ovde?"

"Mislio sam metaforički. Nalazili smo se u prostoru Zemlje. Nismo mogli nečasno da postupimo."

"Oh, kakva glupost! Rizikovali ste i moj život."

D. Ž. se zagleda u vrhove čizama. "Da li biste želeli da čujete nešto odista ludo? To je bila jedina stvar koja me je mučila."

"Da bih ja mogla poginuti?"

"Ne baš to. Da bih vas mogao izgubiti. Kada mi je taj brod naredio da vas izručim, znao sam da to neću učiniti... čak i da ste me molili. Umesto toga, bio sam voljan da se zarijem u njih; nisu smeli da vas se dočepaju. A onda, dok sam gledao njihov brod kako se uvećeva na ekranu, pomislio sam: 'Ako se ne sklone, ipak ću je izgubiti'; tada mi je srce počelo da udara kao ludo i stao sam da se znojim. Znao sam da će pobeći, pa ipak ta pomisao..." On zatrese glavom.

Gladija se namršti. "Ne razumem vas. Niste brinuli da li ću umreti, ali ste zato brinuli da me ne izgubite? Zar to dvoje nije jedno te isto?"

"Znam da jeste. Ni ne tvrdim da je to razumno. Setio sam se vas kako hitate prema nadzornici da biste me spasli, iako ste znali da vas jednim udarcem može usmrtiti. Setio sam se vas kako se suočavate sa gomilom sveta na Bejlisvetu i kako im se obraćate, a da nikada ranije niste čak ni videli neku gomilu ljudi. Čak sam razmišljao o vama kao o mladoj ženi koja je krenula na Auroru, privikla se na nov način života... i preživela. I činilo mi se da uopšte nije važno da li ću umreti, već mi je jedino bilo stalo da vas ne izgubim. U pravu ste. To nema smisla."

Gladija zamišljeno reče: "Zar ste zaboravili koliko mi je godina? Bila sam otprilike isto onoliko stara koliko i sada kada ste se vi rodili. Kada sam bila vaših godina, snevala sam o vašem davnom pretku. I još nešto, imam jedan veštački bedreni zglob. Moj levi palac... ovaj ovde"... ona stade da vrti njime. .. "nije pravi već je proteza. Neki živci su mi zamenjeni. Svi moji zubi su od ugrađene keramike. A vi govorite kao da ćete mi svakog časa priznati transcendentalnu strast. Zbog čega? Zbog koga? Razmislite, D. Ž.! Pogledaj me i sagledaj me onakvu kakva jesam!"

D. Ž. se ponovo zaljulja na dve stražnje noge stolice i vrati se u normalana položaj, a zatim počea bradu, što je proizvelo čudan,

škripavi zvuk. "U redu. Naterali ste me da se ponašam kao budala, ali neću odustati. Što se vaših godina tiče, znam samo to da ćete me nadživeti i da ćete tada izgledati jedva nešto starije nego sada, te ste znači mlađi od mene, a ne stariji. A i inače me nije briga da li ste stariji. Želeo bih da zauvek ostanete sa mnom gde god da pođem... ako je moguće, dok god budem živ."

Gladija se upravo spremala da nešto kaže, ali ju je D. Ž. žurno sprečio u tome. "Ili, ako to bude zgodnije, da ja ostanem s vama gde god da pođete...dogod sam živ, ako je moguće. Ako nemate ništa protiv."

Gladija nežno reče, prešavši na "ti": "Ja sam Svemirka. Ti si Naseljivač."

"Kome je to važno, Gladija? Možda tebi?" prihvati D. Ž. novi način oslovljavanja.

"Hoću da kažem, deca ne dolaze u obzir. Ja sam svoju već izrodila."

"To mi je svejedno! Nema opasnosti da će ime Bejli izumreti."

"Imam zadatak koji želim da obavim. Nameravam da ostvarim mir u Galaksiji."

"Pomoći ću ti."

"A tvoje trgovanje? Hoćeš li se odreći mogućnosti da se obogatiš?"

"Trgovaćemo malo zajedno. Tek koliko da mi posada bude srećna i kako bih mogao da te podržim u tvom zadatku mirotvorca."

"Život će ti biti dosadan, D. Ž."

"Stvarno? A meni se čini da je bio isuviše uzbudljiv od kada si mi se pridružila."

"Verovatno ćeš zahtevati da se odreknem svojih robota."

D. Ž. je izgledao pometen: "Zar si samo zbog toga pokušala da me odgovoriš? Ne bih imao ništa protiv da zadržiš njih dvojicu... čak i Denila sa njegovim tek vidljivim raskalašnim osmehom... ali ako budemo živeli među Naseljivačima..."

"Onda pretpostavljam da bih morala da smognem hrabrosti da to učinim."

Ona se nežno nasmeja, a to isto učini i D. Ž. On ispruži ruke ka njoj i ona položi svoje šake u njegove.

Ona reče: "Lud si. Luda sam. Ali sve je bilo tako čudno još od večeri kada sam na Aurori pogledala put neba i pokušala da pronađem Solarijino sunce, te pretpostavljam da je biti lud jedino razumno stanje."

"To što si upravo rekla nije samo ludo", primeti D. Ž, "već šašavo, ali želim da zauvek ostaneš takva." Trenutak je oklevao, a zatim dodade: "Ne, pričekacu. Obrijaću bradu pre no što pokušam da te poljubim. To će umanjiti rizik od zaraze."

"Ne, nemoj! Znatiželjna sam da osetim kako će to izgledati."

I ubrzo je otkrila.

73.

Zapovednik Lisiform koračao je napred-nazad celom dužinom kabine. "Kakva korist da smo izgubili brod? Kakva korist?"

Njegov politički savetnik sedeo je mirno na svojoj stolici. Oči mu se nisu trudile da prate uzrujano i žurno kretanje onog drugog. "Razume se da nije bilo koristi", reče on.

"Šta su ti varvari imali da izgube? Oni ionako žive svega nekoliko dekada. Život im ništa ne znači."

"Da, razume se."

"Pa ipak, nikada nisam ni čuo ni video da je neki naseljivački brod tako postupio. To bi mogla biti nova fanatička taktika protiv koje se ne možemo boriti. Šta ako protiv nas pošalju islužene brodove sa podignutim štitnicima u punom zamahu, ali na kojima nema ljudskih bića?"

"Mogli bismo u potpunosti da robotizujemo naše brodove."

"To ne bi bilo od pomoći. Ne bismo mogli da dozvolimo sebi da izgubimo brod. Potreban nam je nož za štitnik o kome stalno pričaju. Nešto što bi prorezalo štitnik."

"Onda bi i oni pronašli nešto slično, te bismo mi morali da izmislimo štitnik otporan na noževe, a isto bi učinili i oni, te bi opet došlo do pat-pozicije samo na višem nivou."

"Onda nam je, znači, potrebno nešto potpuno novo."

"Pa", počeo savetnik, "možda će nešto iskrsnuti. Vaša misija nije se u prvom redu odnosila na Solarijanku i njene robote, zar ne? Bilo bi lepo da smo uspeli da ih isteramo iz naseljivačkog broda, ali to je

bilo sporedno, je li tako?"

"Veću se svejedno neće dopasti."

"Ja ću se za to postarati. Važna je činjenica da su Amadiro i Mandamus napustili brod i da se sada nalaze na putu ka Zemlji u jednom dobrom, brzom trajektu."

"Pa, tako je."

"A vi ne samo da ste odvratili pažnju naseljivačkog broda na njih, već ste ga i zadržali. To znači da su Amadiro i Mandamus ne samo neprimećeni napustili brod, već i da će stići na Zemlju pre našeg kapetana-varvarina."

"Pretpostavljam da je tako. Ali šta s tim?"

"Samo se pitam. Da je u pitanju bio samo Mandamus, zaboravio bih na celu stvar. On nije važan. Ali Amadiro? Napustio je političko bojište kod kuće u teškim vremenima i pošao na Zemlju? Mora da se ovde događa nešto od izuzetne važnosti."

"Šta?" Zapovednika je izgleda nerviralo to što je u toj meri umešan u nešto što ne razume.

"Nemam pojma."

"Pretpostavljate li da je reč o tajnim pregovorima na najvišem nivou o nekoj vrsti sveopšteg usklađivanja mera oko uspostavljanja mira, o čemu je i Fastolf pregovarao?"

Savetnik se nasmeši: "Uspostavljanje mira? Ako mislite da je to posredi, onda ne poznajete našeg dr Amadira. Ne bi on putovao na Zemlju da bi utanačio jednu ili dve tačke ugovora za uspostavljanje mira. On teži da Galaksiju očisti od Naseljivača i ako se uputio na Zemlju... pa, sve što mogu da kažem jeste da ne bih voleo sada da se nalazim u koži tih jadnih naseljivačkih varvara."

74.

"Verujem, prijatelju Žiskare", reče Denil, "da se gospođa Gladija ne oseća neprijatno bez nas. Možeš li na ovoj daljini razlučiti šta se zbiva u njenom umu?"

"Slabo razabirem njen um, ali nepogrešivo, prijatelju Denile. Ona je sada sa kapetanom i do mene jasno dopire njeno uzbuđenje i radost."

"Odlično, prijatelju Žiskare."

"Što se mene tiče, nije baš odlično, prijatelju Denile. Osećam da sam nekako poremećen. U poslednje vreme bio sam strašno napet."

"Brine me to što čujem, prijatelju Žiskare. Smem li upitati za razlog?"

"Dok je kapetan pregovarao sa auroranskim brodom, mi smo izvesno vreme ovde proveli sami."

"Da, ali auroranski brod se očigledno udaljio, što znači da je kapetan pregovore završio u svoju korist."

"Ti očigledno nisi svestan kako je on to postigao. Ja sam, bar donekle, znao šta se događa. Iako kapetan nije bio ovde sa nama, uopšte mi nije bilo teško da osetim njegov um. Lučio je napetost i iščekivanje koji su preovlađivali nad sve jačim i jasnijim osećanjem gubitka koje se ispod njih pomaljalo."

"Gubitka, prijatelju Žiskare? Da li si bio u stanju da odrediš na šta se taj gubitak mogao odnositi?"

"Ne umem da objasnim način na koji vršim analizu takvih stvari, ali gubitak o kome je reč čini se da nije pripadao vrsti gubitaka koje sam u prošlosti vezivao za načela ili nežive predmete. Imao je u sebi primesu... to nije baš prava reč, ali ne postoji nijedna druga koja bi makar neodređeno odgovarala... gubitka neke određene osobe."

"Misliš, na gospođu Gladiju?"

"Da."

"To je i razumljivo, prijatelju Žiskare. Suočio se sa mogućnošću da će morati da je izruči auroranskoj letilici."

"Bilo je suviše jako. Suviše bolno."

"Suviše bolno?"

"To je jedina reče koje mogu da se setim s tim u vezi. Primetio sam iscrpljujuće žaljenje koje se odnosilo na to osećanje gubitka. A ono nije bilo u vezi sa mogućnošću da gospođa Gladija nekuda ode i da zbog toga ne bude dostupna. Konačno, to bi se u budućnosti moglo ispraviti. Činilo se, naprotiv, kao da će gospođe Gladije nestati... kao da će ona umreti... te će zauvek postati nedostupna."

"Znači da je on predosetio da će je Aurorani ubiti? To je nemoguće."

"Nije nemoguće, zaista nije. Ali nije to u pitanju. Osetio sam izvesnu nit osećanja lične odgovornosti udruženu sa dubokim,

dubokim strahom od gubitka. Pretražio sam i ostale umove na brodu i kada sam sve sabrao, rodila se u meni sumnja da je kapetan namerno usmerio svoj brod prema auroranskoj letelici."

"To je, takođe, nemoguće, prijatelju Žiskare", primeti Denil tihim glasom.

"Bio sam primoran da to prihvatim. U prvom trenutku osetio sam nagon da uzbudim kapetanovo ustrojstvo osećanja kako bih ga primorao da promeni kurs, ali nisam bio u stanju da to učinim. Njegov um bio je tako čvrsto ustrojen, u toj meri prožet odlučnošću i... uprkos iščekivanju, napetosti i strahu od gubitka... toliko ispunjen uverenošću u uspeh."

"Kako je moguće da je istovremeno osećao bojazan zbog gubitka usled smrti i uverenost u uspeh?"

"Prijatelju Denile, prestao sam da se divim sposobnosti ljudskog uma da izađe nakraj sa dva oprečna osećanja u isto vreme. Ja to jednostavno prihvatam. U ovom slučaju, da sam pokušao da uzbudim kapetanov um u toj meri da skrene brod sa kursa, to bi ga ubilo. A to nisam bio u stanju da učinim."

"Ali ako nisi bio u stanju da učiniš, prijatelju Žiskare, moglo se desiti da desetine ljudskih bića na ovom brodu, uključujući i gospođu Gladiju, kao i nekoliko stotina na auroranskoj letilici, umre."

"Postojala je mogućnost i da ne umru, ako je kapetan pravilno osećao da je uspeh zagarantovan. U tome se sastoji nevolja sa tvojim nultim zakonom, prijatelju Denile. Prvi zakon se odnosi na određene pojedince i na ono što ne podleže sumnji. Tvoj nulti zakon se odnosi na neodređene grupe i na mogućnosti."

"Ljudska bića koja se nalaze na ova dva broda ne predstavljaju nejasne grupe. Oni su skup mnogih određenih pojedinaca."

"Pa ipak, u trenutku odluke, ja se oslanjam na sudbinu određenog pojedinca na koga treba da utičem. Od toga ne mogu da se oslobodim."

"Pa šta si onda uopšte učinio, prijatelju Žiskare... ili si možda bio potpuno bespomoćan?"

"U svom očajanju, prijatelju Denile, pokušao sam da stupim u vezu sa zapovednikom auroranske letilice kada se našao sasvim blizu posle jednog malog Skoka. Nisam uspeo. Razdaljina je bila

prevelika. Pa ipak, moj pokušaj nije predstavljao potpuni promašaj. Razabrao sam nešto, nešto što bi odgovaralo slabom mrmljanju. U početku, pre no što sam shvatio da primam ono što osećaju umovi svih ljudskih bića na toj auroranskoj letelici, bio sam time zbunjen. Morao sam da očistim to slabo mrmljanje od mnogo istaknutijih osećanja koja su dopirala sa naše vlastite letelice... naporan zadatak."

Denil primeti: "Gotovo nemoguć, rekao bih, prijatelju Žiskare."

"Kao što i sam kažeš, gotovo nemoguć, ali ja sam uspeo pošto sam uložio ogroman napor. Međutim, koliko god da sam pokušavao, nisam uspeo da izdvojim nijedan pojedinačan um. Kada se gospođa Gladija suočila sa velikim brojem ljudskih bića na Bejlisvetu, osetio sam anarhičnu zbrku neizmernog broja izmešanih umova, ali uspeo sam tu i tamo da na trenutak ili dva izdvojim pojedinačne umove. Ovog puta nije bilo tako."

Žiskar zastade kao da se izgubio u sećanjima na to osećanje.

Denil reče: "Pretpostavljam da to mora biti slično načinu na koji razabiremo pojedinačne zvezde čak i u velikim grupama, kada nam je data skupina srazmerno blizu. Međutim, u nekoj udaljenoj galaksiji nismo u stanju da razaberemo pojedinačne zvezde već možemo da vidimo samo nejasno osvetljenu maglu."

"Čini mi se, prijatelju Žiskare, da ti to poređenje nije loše. A kada sam se usredsredio na taj slabi i udaljeni šum, učinilo mi se da razabirem krajnje nejasan talas straha koji se kroz njega probijao. Nisam u to bio ubeđen, ali osećao sam da moram pokušati to da iskoristim. Nikada ranije nisam pokušao da utičem na nešto što je tako daleko i što je nepotpuno kao jedan običan šum... ali očajnički sam nastojao da taj strah makar malo pojačam. Ne znam da li sam u tome uspeo."

"Auroranska letelica je pobjegla. Mora da si uspeo."

"Nije nužno. Letelica je mogla da utekne i bez mog uticaja."

Činilo se da se Denil zadubio u misli. "Moguće je. Ako je naš kapetan bio u toj meri ubeđen da će brod pobeći..."

Žiskar nastavi: "S druge, pak, strane, nisam baš ubeđen da je ta uverenost bila racionalno zasnovana. Činilo mi se da razabirem nešto što je imalo veze sa osećanjem poštovanja i naklonosti prema

Zemlji. Poverenje koje sam osetio bilo je veoma slično onome koje sam ranije otkrivao kod dece, a koje su ona gajila prema svojim zaštitnicima - roditeljima ili nekom drugom ko se brinuo za njih. Prožimalo me je osećanje da je kapetan ubeđen kako ne može izgubiti kada se nalazi tako blizu Zemlje i to zbog uticaja koji ima Zemlja. Ne bih rekao da je to osećanje u potpunosti iracionalno, ali u svakom slučaju bilo je neracionalno."

"Što se ovog tiče, nesumnjivo si u pravu, prijatelju Žiskare. Kapetan je povremeno i pred nama govorio o Zemlji sa strahopoštovanjem. Pa kako Zemlja ne može stvarno da utiče na uspeh nekog poduhvata služeći se bilo kakvim mističnim uticajem, nije neosnovano pretpostaviti da si odista uspešno ostvario svoj uticaj. Štaviše..."

Žiskar, kome su oči nejasno sjale, reče: "O čemu razmišljaš, prijatelju Denile?"

"Razmišljao sam o pretpostavci da je pojedinačno ljudsko biće konkretno dok je čovečanstvo apstraktno. Kada si razabrao onaj slabi šum sa auroranskog broda, ti nisi razabrao neko pojedinačno biće, već deo čovečanstva. Zar ne bi onda mogao, kada bi se našao na odgovarajućoj udaljenosti od Zemlje i ako bi buka u pozadini bila neznatna, da razabereš šum umne aktivnosti svih ljudi na Zemlji? A ako to još proširimo, ne bismo li mogli zamisliti da u Galaksiji uopšte postoji šum mentalne aktivnosti celog čovečanstva? Zašto bi onda čovečanstvo predstavljalo apstrakciju? Ono je nešto u šta se može upreti prst. Razmisli o tome u vezi sa nultim zakonom i videćeš da je njegovo postojanje opravdano... da ga je opravdalo tvoje vlastito iskustvo."

Nastupila je poduža pauza i Žiskar konačno reče, lagano, kao da mu neko kleštima izvlači reči: "Možda si u pravu, prijatelju Denile. Pa ipak, ako se sada spustimo na Zemlju, sa saznanjem da možemo koristiti nulti zakon, još ne znamo kako bismo mogli da ga iskoristimo. Čini nam se da kriza sa kojom se Zemlja suočava ima neke veze sa upotrebom nuklearnog pojačivača, ali koliko nam je poznato, na Zemlji ne postoji ništa značajno što bi se moglo uništiti pomoću nuklearnog pojačivača. Šta ćemo mi onda na Zemlji?"

"Još ne znam", odvrati tužno Denil.

75.

Buka!

Gladija je zaprepašćeno slušala. Nije joj smetalo ušima. To nije bio zvuk sudaranja dve površine. To nije bio prodorni vrisak, ili žagor ili lupa ili bilo šta što bi se moglo izraziti nekom onomatopejom.

Taj zvuk bio je mekši i manje napadan, podizao se i spuštao, noseći u sebi povremenu nepravilnost... ali nikada nije prestajao.

D. Ž. ju je promatrao kako osluškuje, istežući vrat čas na jednu čas na drugu stranu, a zatim reče: "Ja to nazivam 'gradsko zujanje', Gladija."

"Da li ikada prestaje?"

"Nikada u potpunosti, ali šta si očekivala? Zar se nikada nisi našla u polju i slušala vetar kako šuška u lišću, insekte kako zuje, ptice koje dozivaju, ili vodu kako teče. To nikada ne prestaje."

"To je drugačije."

"Ne, nije. Isto je. Ovdašnji zvuk predstavlja smesu tutnjanja mašinerije i raznih vrsta buke koju prave ljudi, ali princip je u dlaku isti kao kod prirodne, neljudske buke u polju. Ti si navikla na polje, te tamo ne čuješ buku. Na ovo nisi navikla, te stoga dok je slušaš nalaziš da je dosadna. Zemljani je ni ne primećuju, sem povremeno, kada se sa dužeg boravka u prirodi vrate u grad... a i onda su veoma srećni što je čuju. Sutra je ni ti nećeš više primećivati."

Gladija je zamišljeno gledala unaokolo sa jednog malog balkona na kome su se nalazili. "Koliko zgrada!"

"To je tačno. Kud god da se osvrneš - građevine - pružaju se miljama. Protežu se i naviše i naniže. Ovo nije samo grad kao što su to Aurora ili Bejlisvet. Ovo je Grad... sa velikim 'G'... kakav postoji samo na Zemlji."

"Ovo su čelične pećine", primeti Gladija. "Da, znam. Nalazimo se ispod površine, zar ne?"

"Tako je. Neosporno je tako. Moram ti priznati da mi je bilo potrebno nešto vremena da se na ovo priviknem kada sam prvi put posetio Zemlju. Kuda god da pođeš u Gradu čini ti se da prisustvuješ nekom gradskom prizoru sa puno učesnika. Pločnici i putevi, izlozi i gomile ljudi, zajedno sa mekim i univerzalnim fluorescentnim

osvetljenjem koje čini da sve izgleda kao da se kupa u mekoj Sunčevoj svetlosti bez senki... ali to nije Sunčeva svetlost i ja čak i ne znam da li tamo gore, na površini, Sunce u ovom trenutku uopšte sija, ili je prekriveno oblacima, ili ga možda uopšte nema, te je ovaj deo sveta uronjen u noć i tamu."

"Znači da je grad optočen. Ljudi udišu vazduh jedni drugih."

"To i inače činimo... na svakom svetu... bilo gde."

"Ali ne ovako." Ona šmrknu. "Ovde smrdi."

"Svaki svet smrdi. Svaki grad na Zemlji ima drugačiji miris. Navići ćeš se na to."

"Da li to želim? Kako to da se ljudi ne uguše?"

"Ventilacija je odlična."

"Šta se događa kada otkaže?"

"To se nikada ne događa."

Gladija se ponovo osvrnu i reče: "Čini mi se da je svaka zgrada prenatrpana balkonima."

"To je znak statusa. Mali broj ljudi ima stanove okrenute napolje, te ako ih poseduju žele to i da iskoriste. Većina gradskih stanovnika živi u stanovima bez prozora."

Gladija se strese. Užasno! Kako se zove ovaj Grad, D. Ž.?"

"Ovo je Njujork. To je glavni grad, ali nije i najveći. Meksiko Siti i Los Anđeles su najveći na ovom kontinetu, a i na drugim kontinentima ima većih gradova od Njujorka."

"Zašto je, onda, glavni grad?"

"Iz uobičajenih razloga. Ovde je smeštena globalna vlada, Ujedinjene nacije."

"Nacije?" Ona pobedonsno uperi prst u D.G-a. "Zemlja je bila podeljena u nekoliko nezavisnih političkih celina. Tačno?"

"Tačno. Bilo ih je na desetine. Ali to je bilo pre hiperprostornog putovanja... u prehipervremenima. Ipak, ostalo je ime. To je ono što je divno na Zemlji. Smrznuta istorija. Svaki drugi svet je nov i prazan. Samo Zemlja predstavlja suštinu čovečanstva."

D. Ž. to izgovori svojim jedva čujnim šapatom, a zatim se povuče u sobu. Nije bila velika i nameštaj je bio oskudan.

Gladija razočarano reče: "Zašto ovde nikoga nema?"

D. Ž. se nasmeja: "Ne brini, draga. Ako želiš parade i pažnju,

imaćeš ih. Samo sam ih zamolio da nas malo ostave same. Želim malo mira i odmora, a pretpostavljam da je i tebi to potrebno. Što se tiče mojih ljudi, oni moraju da smeste brod, da ga očiste, obnove zalihe, pobrinu se za svoje ljubavi..."

"Žene?"

"Ne, nisam na to mislio, mada pretpostavljam da će žene kasnije zauzeti svoje mesto. Pod ljubavima sam hteo da kažem da Zemlja još poseduje svoju religiju i to na neki način smiruje ljude. Bar ovde na Zemlji. Čini se da to ovde ima dublje značenje."

"Pa", reče Gladija pomalo zamišljeno. "Sleđena istorija, kao što kažeš. Šta misliš, da li bismo mogli da iziđemo iz zgrade i malo se prošetamo?"

"Poslušaj me; Gladija, nemoj se još upuštati u tako nešto. Našetaćeš se kada počnu ceremonije."

"Ali to će biti formalno. Da li bismo mogli da izbegnemo ceremonije?"

"Nema nade. Pošto si se na Bejlisvetu trudila da se prikažeš kao junakinja, moraćeš tako da se ponašaš i na Zemlji. Konačno, i ceremonije će se jednog trenutka završiti. Kada se oporaviš od njih, uzećemo vodiča i onda ćemo krenuti u pravo razgledanje Grada."

"Da li će biti problema ako povedemo i moje robote?" Ona pokaza prema Denilu i Žiskaru koji su se nalazili na drugom kraju prostorije. "Ne smeta mi da budem bez njih kada sam s tobom na brodu, ali ako budem morala da dolazim u dodir sa gomilama nepoznatih, osećaću se mnogo bezbednijom ukoliko budu uz mene."

"Sa Denilom sigurno neće biti problema. I njemu pripada pravo da se ponaša kao junak. On je bio pretkov partner, a može da prođe i kao ljudsko biće. Dok Žiskaru, koji je očigledno robot, načelno ne bi trebalo biti dozvoljeno ni da uđe unutar gradskih zidina, ali u ovom slučaju napravili su izuzetak i ja se nadam da će ih i dalje činiti. Baš je grozno što moramo ovde da čekamo i ne možemo izići."

"Pa sam kažeš da još ne bi trebalo da se izlažem svoj toj buci", reče Gladija.

"Ne, ne. Nisam mislio na javne trgove i puteve. Samo bih želeo da te povedem hodnicima ove zgrade. Nižu se milju za miljom..."

doslovno... i oni predstavljaju sami po sebi grad u malom: radnje, trpezarije, prostorije za zabavu, toaleti, liftovi, prolazi, i tako dalje. Jedan sprat neke zgrade u nekom gradu na Zemlji raznobojniji je i raznovrsniji od bilo kog celog naseljivačkog grada, pa čak i od celog sveta Svemiraca."

"Zar se ljudi ne gube u njima?"

"Svakako da ne. I ovde, kao i svuda, svako poznaje svoje susedstvo. Čak i stranci treba samo da slede znake."

"Toliko hodanje mora da predstavlja dobar trening za ljude", primeti dvosmisleno Gladija.

"Dobro je i za druženje. U hodnicima uvek ima ljudi i običaj je da se čovek zaustavi i popriča sa svakim koga poznaje, a one koje ne poznaje da pozdravi. Hodanje nije baš neophodno. Za vertikalno putovanje postoje liftovi. Glavni hodnici su ujedno i transputevi i služe za horizontalno putovanje. Van zgrada, razume se, postoji priključna linija za mrežu ekspresputeva. To je prava stvar. Proći ćeš njome."

"Čula sam za to. To su trake po kojima se hoda, a one te nose sve brže i brže... ili sve sporije... ako treba da pređeš sa jedne na drugu. Ja to ne bih mogla. Nemoj od mene tražiti da to pokušam."

"Ma nema sumnje da ćeš moći", odvrati blago D. Ž. "Pomoći ću ti. Ako ne bude druge, nosiću te, ali potrebno je samo malo vežbe. Kod Zemljana je uobičajeno da se njima kreću deca iz obdaništa, kao i stariji ljudi sa štapovima. Priznajem da Naseljivači obično izgledaju nespretni. Ni ja nisam baš naročito graciozan, ali uspevam, a i ti ćeš."

Gladija teško uzdahnu. "Pa, probaću, ako baš moram. Ali znaš šta, D. Ž, dragi. Moramo dobiti za noć bar razumno mirnu sobu. Ne želim da čujem to tvoje 'gradsko zujanje'."

"Siguran sam da se to može srediti."

"I ne želim da jedem u oblasti gde su kuhinje."

D. Ž. je sumnjičavo pogleda. "Možemo udesiti da nam donesu hranu ovamo, ali bilo bi za tebe dobro da uzmeš učešća u društvenom životu Zemljana. Konačno, biću s tobom."

"Možda posle izvesnog vremena, D. Ž, ali ne odmah u početku... a želim i lični toalet."

"Oh, ne, to je nemoguće. U svakoj sobi koju nam budu dodelili nalaziće se lavabo i WC šolja i to zato što imamo status, ali ako nameravaš ozbiljnije da se tuširaš ili kupaš moraćeš da kreneš za gomilom. Naći će se neka žena koja će te upoznati sa procedurom i dodeliti ti pregradak ili šta već tamo imaju. Neće ti biti neprijatno. Naseljivačkim ženama se svakog dana objašnjava kako se koriste toaleti. Možda će ti se na kraju i dopasti, Gladija. Svi kažu da su ženski toaleti mesta gde se mnogo toga događa i gde je veoma zabavno. S druge, pak, strane, u muškim toaletima zabranjen je svaki razgovor. Tamo je vrlo dosadno."

"Sve je to užasno", promrlja Gladija. "Kako podnosite nedostatak privatnosti?"

"Na jednom prenaseljenom svetu najvažnije je podmiriti najosnovnije potrebe", ležerno odvrati D. Ž. "Kako može da ti nedostaje ono što nikada nisi ni imao. Želiš li da čuješ još koji aforizam?"

"Baš i ne", odvrati Gladija.

Videvši da se Gladija snuždila, D. Ž. je obgrli oko ramena. "Hajde, neće biti tako loše kao što ti se čini. Obećavam."

76.

To nije bio pravi košmar, ali Gladija je bila zahvalna svom ranijem iskustvu stečenom na Bejlisvetu koje joj je pomoglo da stekne izvesnu predstavu o onome što je sada predstavljalo pravi pravcati okean čovečanstva. Ovde, u Njujorku, gomile su bile mnogo veće nego na onom svetu Naseljivača, ali, s druge strane, ovde je bila odeljenija od stada nego prethodni put.

Bilo je očigledno da su vladini funkcioneri zainteresovani da budu viđeni u njenom društvu. Vodila se nema, učtiva borba za mesto u njenoj neposrednoj blizini, kako bi ih svi videli sa njom na hiperviziji. To ju je udaljilo ne samo od gomila ljudi iza kordona policajaca, već i od D. Ž.-a i njena dva robota. Zbog toga je, takođe, bila izložena nekoj vrsti učtivog gurkanja; to su činili ljudi kojima je jedina briga, izgleda, bila kamera.

Naslušala se govora kojima kao da nije bilo kraja, ali su svi srećom bili kratki; u stvari, trudila se da ne obraća pažnju na njihov

sadržaj. Povremeno se osmehivala, i prijatno i nesvesno, svima podjednako pokazujući svoje ugrađene zube.

Gladija je površinskim vozilom puževim korakom prešla milje prolaza, dok je jedna nepregledna gomila mrava oivičavala trotoare, pozdravljajući je i mašući joj dok je prolazila. (Pitala se da li su se Zemljani ikada bilo kom Svemircu ovoliko ulagivali i bila je krajnje ubeđena da je njen slučaj bez presedana.)

Gladija je na jednom mestu na trenutak ugledala u daljini grupu ljudi okupljenu oko jednog hipervizijskog ekrana i istog časa je na njemu sasvim pouzdano uhvatila sebe. Znala je da gledaju snimak njenog govora održanog na Bejlisvetu. Gladija se pitala koliko je puta, na koliko mesta i pred koliko ljudi taj govor već bio prikazan od kada ga je održala, i koliko će još puta biti emitovan. Takođe ju je zanimalo kako na celu stvar gledaju na različitim svetovima. Na Aurori, na primer?

Da li ljudi sa Aurore, možda, u njoj vide izdajnika i da li će ovaj prijem shvatiti kao potvrdu toga?

Možda vide... i možda će shvatiti... ali to se nje nije ticalo. Imala je ona svoju misiju mira i izmirenja koju će slediti gde god da je povede i to ne žaleći se... pa makar posredi bila i neverovatna orgija masovnog kupanja i kreštavog, nesvesnog egzibcionizma u ženskom toaletu tog jutra. (Bez pritužbi.)

Stigli su do jednog od ekspres puteva koje je D. Ž. pomenuo i Gladija je s neskrivenim užasom upiljila u beskrajnu zmiju putničkih vozila koja su prolazila... prolazila... i prolazila... sa svojim tovarom ljudi koji su hitali da obave neki posao što nije mogao da se ostavi za kasnije (ili možda zato što nisu želeli da se gnjave i svečano zure, sa ostalim mnoštvom, u svečanu povorku tokom onih nekoliko minuta koliko se ona zadržala na vidiku).

Zatim je površinsko vozilo zaronilo ispod ekspresputa, prošlo kroz jedan kratak tunel koji se ni po čemu nije razlikovao od prolaza iznad (Grad je sav bio u tunelima) i ponovo izbilo gore, ali na drugoj strani.

Kolona vozila konačno se zaustavila ispred jedne velike javne zgrade koja je, srećom, bila mnogo privlačnija od beskrajnog niza blokova koji su predstavljali jedinice gradske oblasti za stanovanje.

U zgradi je održan još jedan prijem na kome su bila služena

alkoholna pića i razna predjela. Gadljiva Gladija nije pipnula ništa od svega toga. Tuda je prošlo sigurno hiljadu ljudi, a beskrajn broj prišao je da porazgovara sa Gladijom. Očigledno je svima stavljeno na znanje da ne treba da se rukuju s njom, ali neki su to ipak učinili; Gladija se trudila da ne okleva, te bi nakratko polagala dva prsta na tuđu šaku, a zatim ih odmah povlačila.

Konačno se izvestan broj žena spremio da krene do najbližeg toaleta, te je jedna od njih izvela nešto što je očigledno predstavljalo neki društveni obred i s puno takta upitala Gladiju da li bi želela da im se pridruži. Gladija nije želela, ali noć je mogla da se otegne, pa se moglo dogoditi da bi joj kasnije još teže palo da mora nešto prekinuti.

U samom toaletu vladalo je uobičajeno raspoloženje, veseo smeh i razgovor, i Gladija je, pokorivši se nužnosti trenutka i oslonivši se na jutrošnje iskustvo, iskoristila pogodnosti jedne male odaje koja je imala bočne pregrade, ali ne i prednju.

Činilo se da se niko na to ne obazire i Gladija je pokušavala da ubedi sebe kako mora da se privikne na lokalne običaje. Mesto je bar imalo odličnu ventilaciju i bilo je besprekorno čisto.

Za sve to vreme niko nije obraćao pažnju na Denila i Žiskara. Gladija je shvatila to kao ljubaznost. Robotima više nije bio dozvoljen pristup unutar gradskih granica, mada ih je napolju, na selu, bilo na milione. Ako bi iko primetio prisustvo Denila i Žiskara, to bi značilo da želi da pokrene pitanje pravnih posledica. Lakše je bilo taktično se praviti da njih nema.

Kada je gozba jednom počela, oni su mirno sedeli za stolom sa D. Ž.-om, ne suviše daleko od podijuma. Na podijumu je sedela Gladija i umereno jela, pitajući se da li će od te hrane dobiti dizenteriju.

D. Ž, koji izgleda nije bio zadovoljan dodeljenom mu ulogom čuvara robota, bez prestanka je s nemirom zurio u Gladijinom pravcu, a ona je povremeno podizala šaku i upućivala mu smešak.

Žiskar, koji je isto tako budno motrio na Gladiju, ugrabio je priliku da veoma tiho saopšti Denilu, posluživši se zaklonom od nemilosrdnog i neprekidnog zveketa pribora za jelo i žagora: "Prijatelju Denile, ovde u ovoj prostoriji nalaze se visoki funkcioneri.

Vrlo je verovatno da jedan ili više njih poseduje obaveštenja koja bi nam mogla biti od koristi."

"Nije isključeno, prijatelju Žiskare. Možeš li mi pomoći da otkrijemo to, posluživši se svojim sposobnostima?"

"Ne mogu. Umno zaleđe ne daje mi nikakve određene, važne emocionalne odgovore. Kao što mi ni povremeni blesci među najbližima ništa ne kazuju. Ipak sam uveren da se klimaks krize približava velikom brzinom, dok mi ovde besposleni sedimo."

Denil ozbiljno odvrati: "Pokušaću da postupim onako kako bi postupio partner Elija i da ubrzam stvar."

77.

Denil nije jeo. Svojim mirnim očima promatrao je prisutne i uspeo je da pronađe osobu za kojom je tragao. Lagano se podigao i krenuo ka drugom stolu, očiju uprtih u jednu ženu koja je uspevala da istovremeno živahno jede i vodi veseo razgovor sa muškarcem sa svoje leve strane. Bila je to jedna zdepasta dama, kratke kose, u kojoj su se primećivali tragovi sedih. Iako joj lice nije bilo mlado, ipak je bilo prijatno.

Denil je čekao da u njihovom razgovoru dođe do uobičajene pauze, ali, kako se to nikako nije događalo, on joj se obrati uz izvestan napor: "Gospođo, mogu li da vas prekinem?"

Ona ga zbunjeno pogleda sa očiglednim nezadovoljstvom. "Izvolite", reče prilično oštro, "o čemu je reč?"

"Gospođo", počeo Denil, "Molim vas da mi oprostite što sam vas prekinuo, ali da li biste mi dozvolili da malo popričam sa vama?"

Zurila je u njega, na trenutak se i namrštila, ali onda je njen izraz lica smekšao. Ona odvrati: "Sudeći prema vašoj prekomernoj ljubaznosti, vi ste robot, zar ne?"

"Ja sam jedan od robota gospođe Gladije, gospođo."

"Da, ali vi ste onaj humanoidni. R. Denil Olivav."

"Da, tako se zovem, gospođo."

Žena se okrete prema muškarcu sa svoje leve strane i obrati mu se: "Molim te da me izviniš. Ne mogu tek tako odbiti ovog... robota."

Njen sused se nesigurno nasmeši i svu svoju pažnju usredsredi na tanjir ispred sebe.

Žena reče Denilu: "Ako imate stolicu, zašto je ne donesete ovamo? Rado ću porazgovarati sa vama."

"Hvala vam, gospođo."

Kada se Denil vratio i smestio, ona poče: "Vi ste zaista R. Denil Olivav, zar ne?"

"Da, to je moje ime, gospođo."

"Hoću da kažem, vi ste onaj koji je pre toliko vremena radio sa Elijom Bejljem. Niste novi model iz iste serije? Niste R. Denil Olivav četvrti ili tako nešto?"

Denil odvrati: "Ima malo toga na meni što u poslednjih dvadeset dekada nije zamenjeno... ili čak modernizovano i poboljšano... ali moj pozitronski mozak je isti kao i onda kada sam radio sa partnerom Elijom na tri različita sveta... i na jednom svemirskom brodu. On nije menjan."

"Tako!" Ona se zadivljeno zagleda u njega. "Vi ste, nema sumnje, izuzetan primerak. Da su svi roboti poput vas, ne vidim zašto bi se iko protiv njih bunio. O čemu to želite da razgovarate sa mnom?"

"Pre nego što smo zauzeli svoja mesta, bili ste predstavljani gospođi Gladiji kao podsekretar za energetiku, Sofija Kvintana."

"Imate dobro pamćenje. Tako se zovem i to je moje zvanje."

"Da li se to zvanje odnosi na celu Zemlju ili samo na ovaj Grad?"

"Uveravam vas da sam opšti podsekretar."

"Onda ste upućeni u energetiku?"

Kvintana se nasmeši. Činilo se da joj ispitivanje uopšte ne smeta. Možda je mislila da je zabavno ili ju je možda privukao Denilov izgled smernog dostojanstva ili pak jednostavna činjenica da je jedan robot u stanju da je ispituje na taj način. U svakom slučaju, ona je uz osmeh odgovorila: "Energetika mi je bila glavni predmet na Kalifornijskom univerzitetu, a i doktorirala sam na njoj. Koliko sam još u nju upućena, nisam baš sigurna. Suviše dugo sam provela radeći na administrativnim poslovima... a to, uveravam vas, zatupljuje."

"Ali bi trebalo da ste dobro upućeni u praktične vidove sadašnjih energetske zaliha Zemlje, zar ne?"

"Tako je. To svakako. Da li biste želeli nešto o tome da saznate?"

"Postoji nešto što pobuđuje moju znatiželju, gospođo."

"Znatiželju? Kod robota?"

Denil pognu glavu. "Ako je robot dovoljno složen, on može biti svestan nečega u sebi što traži obaveštenja. To je istovetno sa onim što sam primetio da ljudska bića nazivaju 'znatiželjom' i ja sam tako slobodan da za vlastita osećanja upotrebi istu reč."

"Pošteno. Šta vas to zanima, R. Denile? Mogu li tako da vas zovem?"

"Možete, gospođo. Koliko mi je poznato, Zemlja se energijom snabdeva preko Sunčevih energetske stanice na geostacionarnoj orbiti u polutarnoj ravni Zemlje."

"U pravu ste."

"Ali da li su te energetske stanice jedini izvori energije za ovu planetu?"

"Ne. One su na prvom mestu... ali ne i jedini... snabdevači energijom. Dobar deo energije dobija se od unutrašnje toplote Zemlje, vetrova, talasa, plime i oseke, tečne vode i tako dalje. Posedujemo veoma složenu mešavinu, a svaka raznovrsnost ima svojih prednosti. Međutim, Sunčeva energija nam je glavno uporište."

"Niste pomenuli nuklearnu energiju, gospođo. Zar ne koristite mikrofuzije?"

Kvintana podiže obrve. "Je li to ono što vas zanima, R. Denile?"

"Da, gospođo. Zbog čega na Zemlji nema izvora nuklearne energije?"

"Nije da ih nema, R. Denile. Može se i na njih tu i tamo nabasati. Naši roboti... poznato vam je da ih na selu ima mnogo... rade na mikrofuzijski pogon. Uzgred budi rečeno, je li to i sa vama slučaj?"

Denil odvrati: "Da, gospođo."

"Zatim", nastavi ona, "ima i ponekih mašina koje rade na mikrofuzijski pogon, ali sve u svemu to je zanemarljivo."

"Nije li tačno, gospođo Kvintana, da su izvori mikrofuzijske energije osetljivi na nuklearne pojačivače?"

"Svakako da jesu. Razume se. Izvor mikrofuzijske energije će u tom slučaju eksplodirati i ja pretpostavljam da je to zbog toga što postaje preosetljiv."

"Znači, neko ko bi upotrebio nuklearni pojačivač na Zemlji ne bi

mogao ozbiljno da ošteti bitne Zemljine snabdevače energijom."

Kvintana se nasmeja. "Ne, razume se da ne bi mogao. Kao prvo, ne vidim nikoga ko unaokolo, s jednog mesta na drugo, vuče neki nuklearni pojačivač. Teže na tone i mislim da ne bi mogli da prođu ulicama i hodnicima Grada. Neko bi bez sumnje morao da primeti takav pokušaj. A i kada bi nuklearni pojačivač bio uveden u igru, uspeo bi da uništi svega nekoliko robota i mašina pre no što bi bio otkriven i onesposobljen. Nema šanse... baš nikakve... da nam na taj način bude naneta šteta. Da li ste u to želeli da se uverite, R. Denile?" Gotovo kao da mu je stavljala do znanja da je razgovor završen.

Denil reče: "Želeo bih da raščistim još nekoliko sitnica, gospođo Kvintana. Zašto na Zemlji nema velikih mikrofuzijskih izvora? Svi svetovi Svemiraca zavise od mikrofuzije, kao i svi svetovi Naseljivača. Mikrofuzija je zgodna za prenošenje, svrsishodna i jeftina... ne zahteva mnogo truda oko održavanja, popravki i zamena delova kao što je slučaj sa strukturama u svemiru."

"Ali, kao što rekoste, R. Denile, osetljiva je na nuklearne pojačivače."

"Ali, vi rekoste, gospođo Kvintana, da su nuklearni pojačivači suviše veliki i nespretni da bi bili korisni."

Kvintana se široko osmehnu i reče: "Veoma ste inteligentni, R. Denile. Nikada mi nije palo na pamet da bih se mogla naći za stolom sa jednim robotom i voditi jedan ovakav razgovor. Vaši auroranski robotičari su veoma pametni... suviše pametni... i plašim se da nastavim započeti razgovor. Morala bih da se zabrinem za svoje mesto u vladi. Znate, imamo legendu o robotu po imenu Stefan Bejerli koji je zauzima visoko mesto u vladi."

"To mora da je puka izmišljotina, gospođo Kvintana", reče ozbiljno Denil. "Ni na jednom od svetova Svemiraca nema nijednog robota ni u jednoj vladi. Mi smo jednostavno... roboti."

"Sada mi je lakše kada sam to čula, te ću stoga nastaviti. Razlike u izvorima energije potiču iz istorije. U vreme kada je došlo do razvoja hipersvemirskog putovanja, imali smo mikrofuziju, te su tako ljudi koji su napuštali Zemlju nosili sa sobom mikrofuzijske energetske izvore. To je bilo neophodno kako na brodovima tako i na

planetama tokom pokolenja, dok su opne prilagođavane za naseljavanje ljudi. Da bi se izgradio odgovorajući sistem stanica za solarnu energiju potrebno je mnogo godina... te da se ne bi upuštali u jedan takav zadatak, emigranti su radije zadržavali mikrofuziju. Tako je bilo i sa Svemircima u njihovo vreme, a tako je sada i sa Naseljivačima.

Međutim, na Zemlji su se mikrofuzija i solarna energija u svemiru razvile otprilike u isto vreme, te su se oba načina dobijanja energije sve više i više koristila. Konačno smo mogli da biramo da li ćemo koristiti mikrofuziju ili Sunčevu energiju ili, razume se, obe. Izabrali smo Sunčevu energiju."

Denil upita: "To mi izgleda čudno, gospođo Kvintana. Zašto ne obe?"

"Na to pitanje je, u stvari, veoma lako odgovoriti, R. Denile. Zemlja je u prehipersvemirskim danima imala izvesna iskustva sa izvesnim primitivnim oblikom nuklearne energije, a to iskustvo nije bilo baš najbolje. Kada je došlo vreme da se izabere između mikrofuzije i Sunčeve energije, Zemljani su na mikrofuziju gledali kao na jedan oblik nuklearne energije i okrenuli su joj leđa. Ostali svetovi, koji nisu imali naša iskustva sa primitivnim oblikom nuklearne energije, nisu ni imali razloga da se odreknu mikrofuzije."

"Smem li vas upitati na kakav to primitivan oblik nuklearne energije mislite, gospođo?"

"Na fisiju urana", odgovori Kvintana. "Ona se potpuno razlikuje od mikrofuzije. Fisija podrazumeva cepanje teških jezgara, kao što su jezgra urana. Mikrofuzija podrazumeva sjedinjavanje lakih jezgara, kao što su jezgra vodonika. Međutim, i jedna i druga predstavljaju oblike nuklearne energije."

"Pretpostavljam da bi uran trebalo da bude gorivo za fizijske uređaje."

"Da... ili i druga teška jezgra, kao što su jezgra torijuma ili plutonijuma."

"Ali uran, kao i ostali pomenuti elementi, krajnje je redak. Da li bi oni mogli da održavaju jedno društvo koje koristi fisiju?"

"Ti elementi su retki na drugim svetovima. Ne može se reći ni da se na Zemlji nalaze na svakom koraku, ali nisu baš ni tako retki."

Uran i torijum veoma su rasprostranjeni u kori u malim količinama, a na nekoliko mesta postoje i koncentracije ovih metala."

"Ima li, gospođo, danas na Zemlji bilo kakvih uređaja na fisijski pogon?"

"Nema", odvrati ravnodušno Kvintana. "Nigde i ni u kakvom obliku. Ljudska bića bi pre sagorevala naftu... ili čak drvo... nego vršila fisiju urana. U jednom učtivom društvu čak i reč 'uran' predstavlja tabu. Vi mi ne biste postavljali ova pitanja niti bih vam ja na njih odgovarala da ste ljudsko biće i Zemljanin."

Denil uporno nastavi: "Da li ste sigurni, gospođo? Ne postoji li neki tajni uređaj koji koristi fisiju, a koji zbog nacionalne sigurnosti..."

"Ne, robote", odgovori Kvintana, namrštivši se. "Kažem vam... nema takvog uređaja. Ni jednog jedinog!"

Denil ustade. "Zahvaljujem vam, gospođo, i molim da mi oprostite što sam vam oduzeo vreme i što sam se raspitivao o nečem tako delikatnom. Uz vaše dopuštenje, sada ću vas ostaviti."

Kvintana mu nemarno odmahnu rukom. "Bilo mi je drago, R. Denile."

Ponovo se okrenula svom susedu za stolom, sigurna da u zemaljskoj gužvi ljudi nikada ne prisluškuju razgovor koji se vodi u njihovoj blizini, kao i to da, ako to ipak i učine, tu činjenicu nikada ne priznaju. Ona reče: "Možeš li zamisliti, vodila sam razgovor o energetici s jednim robotom?"

Što se tiče Denila, on se vratio na svoje mesto i tiho prišapnuo Žiskaru: "Ništa, prijatelju Žiskare. Ništa što bi nam bilo od pomoći."

Zatim je tužno dodao: "Možda sam postavljao pogrešna pitanja. Partner Elija bi umeo da postavi ona prava."

UBICA

78.

Edgar Andrev, generalni sekretar i izvršni predsednik Zemlje bio je prilično visok i naočit muškarac, glatko obrijan poput kakvog Svemirca. Uvek se kretao odmerenim korakom, kao da je stalno na pozornici i činilo se da je u svakom trenutku krajnje zadovoljan sobom. Glas mu je bio malo previsok za njegov stas, ali daleko od toga da bude piskav. Nije izgledao uporan, ali ga je bilo teško pokolebati.

Što je bio slučaj i ovog puta. "Nemoguće", reče on odlučno D. Ž.-u. "Ona se mora pojaviti."

"Imala je naporan dan, generalni sekretare", reče D. Ž. "Nije navikla na gužvu, a ni na ovakvu okolinu. Ja Bejlisvetu odgovaram za nju i u pitanju je moja čast."

"Shvatam vaš položaj", odvrati Andrev, "ali ja predstavljam Zemlju i ne mogu Zemljanima uskratiti da je vide. Hodnici su popunjeni, hipertalanjski kanali su spremni, tako da kada bih čak i očajnički želeo da je sakrijem, ne bih mogao to da učinim. Posle ovoga... koliko to može da potraje? Pola sata. .. može da se povuče i ne mora da se pojavljuje do sutra uveče, kada treba da održi govor."

"Moramo se pobrinuti da joj bude ugodno", reče D. Ž, prećutno napustivši svoj prethodni stav. "Moramo je držati na izvesnoj udaljenosti od ljudi."

"Kordon stražara iz obezbeđenja će joj obezbeđivati dovoljno vazduha. Prednji red gledalaca biće potisnut dosta unazad. Oni su već sada tamo napolju. Ako uskoro ne najavimo njen skorašnji dolazak, doći će do nereda."

D. Ž. reče: "To nije trebalo da bude upriličeno. Nije bezbedno. Ima i takvih Zemljana koji ne vole Svemirce."

Generalni sekretar slegnu ramenima. "Voleo bih kada biste umeli da mi kažete kako sam to mogao da sprečim. U ovom trenutku ona je junakinja i ne može se držati po strani. Isto tako, naići će samo na topao doček... bar za sada. Ali ako se ne pojavi, to će se izmeniti. Hajdemo, sada."

D. Ž. mu nezadovoljno okrenu leđa. Uhvatio je Gladijin pogled. Izgledala je umorno i prilično nesrećno.

On reče: "Moraš, Gladija. Nema uzmake."

Trenutak je zurila u svoje šake, kao da se pita da li bi je one mogle na neki način zaštititi, zatim se ispravila i isturila bradu... jedna mala Svemirka u ovoj hordi varvara. "Ako moram, moram. Hoćeš li ostati uz mene?"

"Sem ako me silom ne odvuku."

"A moji roboti?"

D. Ž. je oklevao. "Gladija, kako bi dva robota mogla da ti pomognu među milionima ljudskih bića?"

"Znam, D. Ž. Takođe znam da ću konačno morati da se snalazim i bez njih, ako nameravam da nastavim s ovom svojom misijom. Ali, molim te, ne još. U ovom trenutku, osećaću se sigurnijom sa njima, bez obzira na to da li to ima smisla ili ne. Ako ti funkcioneri sa Zemlje žele da se obratim svim tim ljudima, da se smejem, mašem, da radim sve ono što se od mene očekuje da radim, Denilovo i Žiskarovo prisustvo mi je potrebno kao uteha. Slušaj, D. Ž, ja njima popuštam u nečem velikom, iako se u toj meri nelagodno osećam da bih najradije pobešla. Neka i oni meni popuste kada je u pitanju ova sitnica."

"Pokušaću", reče D. Ž. potpuno obeshrabeno, ali čim je krenuo ka Andrevu, Žiskar se tiho uputio za njim.

Nekoliko minuta kasnije kada je Gladija, okružena pažljivo odabanim skupom funkcionera, pošla ka otvorenom balkonu, D. Ž. je nekoliko koraka zaostao za njom, sa Žiskarom uz levi bok, a Denilom uz desni.

Generalni sekretar je skrušeno rekao: "U redu, u redu. Ne znam kako si uspeo da me nagovoriš, ali u redu." Protrljao je čelo, svestan nezatnog i neodređenog bola u desnoj slepočnici. Ni sam ne znajući zašto, ukrstio je pogled sa Žiskarom i okrenuo se uz prigušeni drhtaj. "Ali, ne smete im dozvoliti da se pomeraju, kapetane, upamtite to. I molim vas, neka onaj koji izgleda kao robot bude što neupadljiviji. Izaziva u meni nalagodnost i ne želim da ga ljudi primećuju više nego što je potrebno."

D. Ž. primeti: "Svi će gledati u Gladiju, generalni sekretare. Nikog

drugog neće primećivati."

"Nadam se", reče razdražljivo Andrev. Zastao je kako bi primio kapsulu sa porukom koju mu je neko položio u šaku. Spustio ju je u džep i krenuo dalje, zaboravivši na sve dok nisu stigli do balkona.

79.

Gladiji se činilo da je svaki put kada bi se prizor izmenio bivalo sve gore... više ljudi, više buke, više zbunjujućeg osvetljenja, sve veća invazija na sva njena čula.

Čuli su se povici. Mogla je da čuje kako izvikuju njeno ime. Teškom mukom uspeła je da savlada vlastitu težnju da se povuče i postane nepokretna. Podigla je ruku, mahnula i osmehnula se, a vika je postala još glasnija.

Neko je počeo da govori, glas mu je odzvanjao preko sistema zvučnika, a lik mu se pojavio na jednom velikom ekranu visoko iznad njih tako da su ga svi mogli videti. Bez sumnje su ga videli i na nebrojenim ekranima u nebrojenim dvoranama za okupljanje u svakom delu svakog grada na ovoj planeti.

Gladija s olakšanjem odahnu što se neko drugi našao u centru pažnje. Pokušala je da se skupi što je više mogla i da dozvoli zvuku iz zvučnika da na sebe svrati pozornost gomile.

Generalni sekretar Andrev, koji je takođe gledao da se zaštiti glasom, isto onako kako je to Gladija učinila, bio je krajnje zahvalan što je, ustupivši Gladiji prvenstvo, izgledalo krajnje nepotrebno da i on ovom prilikom održi govor. Odjednom se setio poruke koju je spustio u džep.

Namrštio se, osetivši iznenadni nemir, kada je postavio sebi pitanje šta bi to moglo biti toliko neodložno da je zahtevalo da se prekine jedna tako važna ceremonija, a zatim je iskusio i suprotno osećanje, razdraženost zbog činjenice da će se sigurno ispostaviti da je poruka potpuno nevažna.

Snažno je pritisnuo desnim palcem blago ispupčenje predviđeno za to i kapsula se otvorila. Uklonio je tanak komad plastihartije, pročitao poruku koja je bila ispisana, a zatim je promatrao kako se ona raspada i drobi. On ota fini prah koji je preostao i zapovednički dade znak D. Ž.-u da se približi.

Uopšte nisu morali da šapuću pošto je na trgu vladala neizmerna i neprestana buka.

Andrev reče: "Pomenuli ste da ste u Sunčevom sistemu sreli jednu auroransku ratnu letilicu."

"Tako je... pretpostavljam da su je otkrili i senzori na Zemlji."

"Razume se da jesu. Rekli ste da ni vi ni oni niste preduzeli nikakve neprijateljske akcije."

"Nije bilo upotrebjeno nikakvo oružje. Zahtevali su da im predam gospođu Gladiju i njene robote. Odbio sam i oni su se udaljili. Sve sam vam to već objasnio."

"Koliko je sve to ukupno potrajalo?"

"Ne dugo. Nekoliko časova."

"Hoćete da kažete da je Aurora poslala ratni brod da bi se nekoliko časova natezao sa vama, a zatim se udaljio."

D. Ž. slegnu ramenima. "Generalni sekretare, meni njihove pobude nisu poznate. Mogu samo da podnesem izveštaj o onome što se dogodilo."

Generalni sekretar je nabusito zurio u njega. "Ali vi niste podneli iscrpan izveštaj o svemu što se dogodilo. Senzorska obaveštenja su sada pomno proučena pomoću kompjutera i izgleda da ste vi njih ipak napali."

"Nisam ispalio nijedan kilovat energije, gospodine."

"Da li pod tim mislite i na kinetičku energiju? Iskoristili ste sam brod kao projektil."

"Možda je to njima tako izgledalo. Nisu odlučili da mi se suprostave i sve shvate kao blef."

"Ali da li je posredi bio blef?"

"Mogao je da bude."

"Meni se čini, kapetane, da ste vi bili spremni da uništite dva broda unutar Sunčevog sistema i da time možda stvorite ratnu krizu. Kako ste smeli da preuzmete na sebe takav rizik?"

"Bio sam uveren da neće doći do uništavanja i nije."

"Ali sve vas je to zadržalo i zaokupilo vam pažnju."

"To da, ali zašto to ističete?"

"Zato što su naši senzori uhvatili nešto što vi niste primetili... ili bar niste o tome podneli izveštaj."

"Šta bi to moglo biti, generalni sekretare?"

"Uhvatili su lansiranje jednog orbitalnog modula u kome su se, kako izgleda, nalazila dva ljudska bića i koji je krenuo prema Zemlji."

Ova dvojica su bila zaokupljena svojim razgovorom. Nijedno drugo ljudsko biće na balkonu nije obraćalo pažnju na njih. Samo su dva robota, koja su stajala uz D. Ž.-a, zurila u njih i pažljivo slušala.

U tom trenutku, govornik je zastao. Poslednje reči su mu glasile: "Gospođa Gladija, rođena Svemirka sa Solarije, koja živi kao Svemirka na Aurori i koja je postala građanka Galaksije na naseljivačkom svetu, Bejlisvetu." On se okrenu prema njoj i široko zamahnu rukom. "Gospođa Gladija..."

Gomila stade dugo i srećno da tutnji, a mnogo glava masa pretvori se u šumu ruku koje su mahale. Gladija oseti jednu nežnu šaku na ramenu i začu u uhu glas koji reče: "Molim vas, gospođo, samo nekoliko reči."

Gladija poče slabim glasom: "Narode Zemlje." Te reči se zaoriše i nastade neugodna tišina. Gladija ponovi, mnogo odlučnije: "Narode Zemlje, stojim pred vama kao što jedno ljudsko biće stoji pred drugim ljudskim bićem. Nešto sam starija, priznajem, tako da mi nedostaju vaša mladost, vaša nadanja, vaš polet. Međutim, u ovom trenutku moja nesreća se prekaljuje; činjenica je da u vašem prisustvu osećam kako me zahvata vaša vatra, te krinka starosti spada..."

Prolomi se aplauz, a na balkonu se začu ovakva primedba: "Nagoni ih da se raduju što su kratkovećni. Ta Svemirka poseduje đavolsku bestidnost."

Andrev nije obratio pažnju na to. On reče D. Ž.-u: "Cela ta epizoda sa vama možda je samo poslužila da se ti ljudi prebace na Zemlju."

D. Ž. odvrati: "Ja to nisam mogao znati. Mislio sam samo na to kako da spasem gospođu Gladiju i svoj brod. Gde su se spustili?"

"Ne znamo. Nisu se spustili ni u jednu gradsku svemirsku luku."

D. Ž. primeti: "To sam i pretpostavio."

"Ali to i nije važno", izjavi generalni sekretar. Tek da se nakratko zabrinem. Tokom proteklih nekoliko godina izveden je izvestan broj ovakvih sletanja, mada nijedno od njih nije bilo tako brižljivo

pripremljeno. Nikada se ništa nije dogodilo i mi nismo obraćali na njih pažnju. Konačno, Zemlja je otvoren svet. To je dom čovečanstva i bilo ko sa bilo kog sveta može slobodno da dođe i ode... čak i Svemirci, ako žele."

D. Ž. se počea po bradi, proizvevši jedan neprijatan zvuk. "Pa ipak, možda im namere nisu baš časne."

(Gladija je govorila: "Svima vama sa ovog sveta na kome je nastalo čovečanstvo, sa ovog prenaseljenog, naročitog sveta, kao i svima u ovom čudu od grada želim dobro..." smešeći se i mašući odgovarala je na pljesak dok je tamo stajala i dozvoljavala entuzijazmu da uzme maha.)

Andrev povisi glas kako bi nadjačao žamor gomile. "Bilo kakve da su im namere, od njih neće biti ništa. Mir se spustio na Zemlju od kada su se Svemirci povukli, a naseljavanje počelo neumoljivo da se odvija. Već mnogo dekada uspaljeni duhovi među nama odlaze na svetove Naseljivača, tako da se na Zemlji više ne može naći nijedan duh poput vašeg, kapetane, duh koji bi se odvažio da rizikuje uništenje dve letilice unutar Sunčevog sistema. Na Zemlji više nema puno zločina, nema nasilja. Stražari iz obezbeđenja određeni da obuzdavaju ovu svetinu ne nose oružje, jer ni ono nije potrebno."

Dok je on to govorio, iz anonimnosti te nepregledne gomile neko je uvis prema balkonu uperio jedan blaster i pažljivo nanišanio.

80.

Skoro u isti čas odigralo se nekoliko stvari.

Žiskar je okrenuo glavu i zagledao se u gomilu, jer mu je nešto iznenada privuklo pažnju.

Njegovu kretnju sledio je Denilov pogled; spazio je uperen blaster i bacio se brže no ijedno ljudsko biće.

Prolomio se prasak blastera.

Ljudi na balkonu su se sledili, a zatim su stali da glasno viču.

D. Ž. je ščepao Gladiju i povukao je u stranu.

Iz gomile se prolomi zastrašujuća rika.

Denil se bacio na Žiskara i oborio ga.

Hitac iz blastera uleteo je u sobu iza balkona i napravio rupu na tavanici. Linija koja bi se povukla od blastera do rupe prošla bi kroz

prostor koji je samo sekundu ranije zauzimala Žiskarova glava.

Dok je padao, Žiskar je promrmljao: "Nije ljudsko biće. Robot."

Oslobodivši Žiskara, Denil je hitro ispitao situaciju. Tlo se nalazilo nekih šest metara ispod balkona i prostor ispod njega bio je prazan. Stražari iz obezbeđenja probijali su se prema jednoj uzvišici u gomili koja je označavala mesto na kome je stajao nesuđeni ubica.

Denil je skočio preko balkona i pao; njegov metalni skelet lako je apsorbovao udarac, što ne bi bio slučaj sa kosturom nekog ljudskog bića.

Potrčao je prema gomili.

Denil nije imao izbora. Nikada ranije nije se suočio ni sa čim sličnim. Bilo je neophodno da stigne do robota sa blasterom pre no što ovaj bude uništen i, imajući to na umu, Denil je prvi put tokom svog postojanja shvatio da ne može svu pažnju usredsrediti na to da ni najmanje ne povredi neko ljudsko biće. Bio je primoran da ih donekle uzdrma.

U stvari, odgurivao ih je dok je krčio put kroz gomilu, gromoglasno uzvikujući: "Napravite prolaz! Napravite prolaz! Osoba sa blasterom mora biti ispitana!"

Za njim su krenuli i stražari iz obezbeđenja i oni konačno pronađoše tu "osobu" na tlu i u dobroj meri isprebijanu.

Čak je i na jednoj Zemlji, koja se hvalila da na njoj nema nasilja, provala besa protiv očiglednog ubice ostavila traga. Ubicu su šćepali, išutirali i izudarali. Samo ga je gustina gomile spasila da ne bude rastrgnut. Mnogobrojni napadači, smetali su jedni drugima da budu efikasiji, te su uspeli vrlo malo da urade.

Stražari iz obezbeđenja imali su muke dok nisu razdvojili gomilu. Na tlu se, pored robota koji je ležao potrbuške nalazio blaster. Denil na njega nije obratio pažnju.

Denil je kleknuo pored uhvaćenog ubice. Zatim ga je upitao: "Možeš li da govoriš?"

Bistre oči zagledaše se u Denilove. "Mogu", odvrati ubica tihim, ali inače normalnim glasom.

"Potičeš li sa Aurore?"

Ubica ne odgovori.

Denil brzo nastavi: "Znam da potičeš. To je bilo nepotrebno

pitanje. Gde ti se na ovoj planeti nalazi baza?"

Ubica ne odgovori.

Denil reče: "Tvoja baza? Gde je? Moraš odgovoriti. Naređujem ti da odgovoriš."

Ubica prozbori: "Ti mi ne možeš naređivati. Ti si R. Denil Olivav. Na tebe mi je skrenuta pažnja i ne moram da te poslušam."

Denil podiže pogled, dodirnu najbližeg stražara i obrati mu se: "Gospodine, da li biste upitali ovu osobu gde mu se nalazi baza?"

Zbunjeni stražar pokuša da progovori, ali iz njegovih usta iziđe samo promuklo groktanje. On postišeno proguta knedlu, pročisti grlo, a zatim zareža: "Gde ti je baza?"

"Zabranjeno mi je da na to pitanje odgovorim, gospodine", odvrati ubica.

"Moraš", reče odlučno Denil. "Postavlja ga funkcioner ove planete. Gospodine, da li biste mu naredili da odgovori?"

Začu se glas stražara: "Zatvoreniče, naređujem ti da odgovoriš."

"Zabranjeno mi je da odgovorim na to pitanje, gospodine."

Stražar posegnu rukom da grubo ščepa ubicu za rame, ali Denil brzo reče: "Mislim, gospodine, da silom ništa nećemo postići."

Denil se osvrnu unaokolo. Žagor gomile se dosta stišao. U vazduhu se osećala napetost i izgledalo je kao da milioni ljudi s nestrpljenjem očekuju da vide šta će Denil učiniti.

Denil reče nekolicini stražara koji su se sada okupili oko njega i opruženog ubice: "Da li biste mi, gospodo, obezbedili prolaz? Moram ovog zatvorenika odvesti do gospođe Gladije. Možda će ona uspeti iz njega da izvuče odgovore."

"Šta je sa medicinskom negom koju treba pružiti zatvoreniku?" upita jedan od stražara.

"Neće biti potrebna, gospodine", odvrati Denil. Nije objasnio zašto.

81.

"Ovo da se dogodi", primeti suvo Andrev, dok su mu usne podrhtavale od uzbuđenja. Nalazili su se u sobi kojoj je pripadao i balkon i on baci pogled prema rupi u tavanici koja je ostala kao nemi svedok nasilja koje se upravo odigralo.

Gladija progovori glasom koji je uspešno obuzdala da ne podrhtava. "Ništa se nije dogodilo. Nisam povređena. Samo ćete morati da popravite ovu rupu u tavanici i da izvršite neke dodatne opravke u sobi iznad ove. I to je sve."

Još dok je govorila, mogla je da čuje kako ljudi odozgo pomeraju stvari sa rupe i verovatno procenjuju pričinjenu štetu.

"To nije sve", reče Andrev. "To nam kvari planove u vezi sa vašim sutrašnjim pojavljivanjem i glavnim obraćanjem ovoj planeti."

"Upravo suprotno", primeti Gladija. "Planeta će samo sa još većim nestrpljenjem očekivati da me čuje, znajući da sam gotovo postala žrtva nekog ubice."

"Ali postoji mogućnost da neko ponovo pokuša."

Gladija neznatno slegnu ramenima. "To me samo uverava da sam na pravom putu. Generalni sekretare Andrev, ne tako davno otkrila sam da za života moram nešto obaviti. Nije mi palo na pamet da bih zbog te svoje misije mogla dospeti u opasnost, ali pošto se i to dogodilo, takođe mi pada na pamet da ne bih bila u opasnosti i da me ne bi imali zbog čega ubiti da onima kod kuće nisam zapala za oko. Ako je opasnost merilo moje efikasnosti, onda sam spremna na rizik."

Žiskar reče: "Gospođo Gladija, stigao je Denil sa... pretpostavljam da je u pitanju osoba koja je uperila razarač u ovom pravcu."

Nije se samo Denil... noseći jednu opuštenu i mirnu priliku... pojavio na vratima sobe, već se tu našlo i pet stražara iz obezbeđenja. Činilo se da napolju jenjava i postaje udaljenija buka koju je stvarala gomila. Počeli su da se razilaze, a preko zvučnika se povremeno moglo čuti obaveštenje: "Niko nije povređen. Više ne pretili nikakva opasnost. Vratite se kućama."

Andrev dade znak stražarima da se udalje. "Je li to taj?" upita on oštro.

Denil odvrati: "Nema sumnje, gospodine, da je to osoba sa blasterom. Oružje je pronađeno u njegovoj blizini, postoje svedoci koji su videli šta je učinio, a i on sam priznaje da je pucao."

Andrev je zaprepašćeno zurio u njega. "Tako je miran. Uopšte ne izgleda kao ljudsko biće."

"On i nije ljudsko biće, gospodine. On je robot, humanoidni robot."

"Ali na Zemlji nema humanoidnih robota. Sem vas."

"Ovaj je robot, generalni sekretare", reče Denil, "kao i ja, auroranske izrade."

Gladija se namršti. "Ali to je nemoguće. Nijednom robotu niko ne bi mogao da naredi da me ubije."

D. Ž. je izgledao ozlojeđen, te ljutito procedi kroz zube, dok je krajnje posesivno jednu ruku držao prebačneu preko Gladijinog ramena: "Auroranski robot, naročito programiran..."

"Gluposti D. Ž.", reče Gladija. "Nipošto. Bez obzira na to da li potiče sa Aurore ili ne, da li je naročito programiran ili ne, nijedan robot nije u stanju da namerno povredi neko ljudsko biće za koje zna da jeste ljudsko biće. Ako je ovaj robot odista ispalio hitac iz blastera u mom pravcu, onda mora da me je namerno promašio."

"S kakvim ciljem?" upita Andrev. "Zašto bi promašio, gospođo?"

"Zar ne shvatate?" uzvratil pitanjem Gladija. "Bilo ko da je robotu izdao ta naređenja, osećao je da bi i sam pokušaj bio dovoljan da osujeti moje planove ovde na Zemlji, a to je i bio njihov cilj. Nisu mogli da naredi robotu da me ubije, ali mogli su mu narediti da me promaši... i ako bi to bilo dovoljno da razbije program, oni bi bili zadovoljni. Ali to neće nauditi programu. Ja to neću dozvoliti."

D. Ž. primeti: "Ne izigravaj junakinju, Gladija. Ne znam šta bi sledeće mogli da pokušaju, ali ništa... ništa... nije toliko vredno da tebe izgubim."

Gladijin pogled smekša. "Hvala ti, D. Ž. Cenim tvoja osećanja, ali moramo rizikovati."

Andrev se pometeno povuče za uvo. "Šta da radimo? Zemljani neće baš blagonaklono primiti saznanje da je jedan humanoidni robot upotrebio blaster u gomili ljudskih bića."

"Razume se da neće", složi se D. Ž. "Stoga im nemojmo reći."

"Izvestan broj ljudi sigurno već zna... ili bar nagađa... da je reč o robotu."

"Glasine nećete sprečiti, generalni sekretare, ali nema potrebe potvrđivati ih sa službenog mesta."

Andrev reče: "Ako je Aurora spremna da ode tako daleko i..."

"Nije reč o Aurori", reče žurno Gladija. "Već o određenim ljudima sa Aurore, izvesnim ratobornim tipovima. I među Naseljivačima

znam da ima takvih ratobornih ekstremista, a verovatno ih ima i na Zemlji. Nemojte dozvoliti da upadnete u zamku tih ekstremista, generalni sekretare. Obraćam se nepreglednoj većini razumnih ljudskih bića na obe strane i ništa ne sme oslabiti tu nameru."

Denil, koji je strpljivo čekao, konačno je ugrabio dovoljno dugačku pauzu koja mu je omogućila da ubaci svoj komenatar. "Gospođo Gladija... gospodo... važno je da od ovog robota saznamo gde mu se na planeti nalazi baza. Možda ih ima još."

"Zar ga niste upitali?" javi se Andrev.

"Jesam, generalni sekretare, ali ja sam robot. Od ovog robota se ne može tražiti da odgovori na pitanja koja mu postavi drugi robot. Kao ni to da ispunjava moja naređenja."

"Dobro, onda ću ga ja upitati", predloži Andrev.

"Može se desiti da ni to ne urodi plodom, gospodine. Robotu su izdata stroga naređenja da ne odgovori i vaša naređenja da to učini verovatno ne bi uspela da ih nadjačaju. Vama nije poznata odgovarajuća frazeologija i intonacija. Gospođa Gladija je Auroranka i ona zna kako se to može izvesti. Gospođo Gladija, da li biste ga ispitali gde mu se nalazi ovdašnja baza?"

Žiskar primeti tihim glasom, tako da ga je samo Denil čuo: "To možda neće biti izvodljivo. Verovatno mu je naređeno da se nepovratno zaledi ako ispitivač postane suviše uporan."

Denilova glava se jednim oštrim trzajem okrenu prema Žiskaru. On prošaputa: "Možeš li to da sprečiš?"

"Nisam siguran", odgovori Žiskar. "Mozak mu je fizički već oštećen time što je morao da puca u ljudska bića."

Denil se ponovo obrati Gladiji: "Gospođo", počeo on, "predlažem da budete obazrivi, a ne brutalni."

Gladija sumnjičavo primeti: "Pa, ne znam." Ona se zagleda u robota-ubicu, duboko udahnu, a zatim glasom koji je bio odlučan, ali mek i nežan, reče: "Robote, kako da te oslovljavam?"

Robot odvrati: "Odazivam se na R. Ernet drugi, gospođo."

"Ernete, šta misliš da li sam ja Auroranka?"

"Govorite auroranski, ali ne baš kao prava Auroranka, gospođo."

"Rođena sam na Solariji, ali sam Svemirka koja je dvadeset dekada proživela na Aurori i navikla sam da me roboti poslužuju. Od

robota sam očekivala i primala usluge svakog dana svoga života još od detinjstva. Nikada se u njih nisam razočarala."

"Tu činjenicu prihvatam, gospođo."

"Hoćeš li, Ernete, odgovoriti na moja pitanja i izvršiti moja naređenja?"

"Hoću, gospođo, ako ona nisu u suprotnosti sa konkurentskim naređenjem."

"Ako postavim pitanje gde ti je na ovoj planeti smeštena baza... onaj njen deo koji ti smatraš da predstavlja nastambu tvog gospodara... da li ćeš mi na to odgovoriti?"

"Ne bih mogao to da učinim, gospođo. Isto kao što ne bih mogao da odgovorim ni na jedno drugo pitanje u vezi sa mojim gospodarem. Ni na jedno pitanje."

"Da li ti je jasno da ću se, ako mi ne odgovoriš, gorko razočarati i da ću zauvek izgubiti veru u robotsku uslužnost koju s pravom treba da očekujem?"

"Jasno mi je, gospođo.", odgovori robot jedva čujnim glasom.

Gladija pogleda Denila. "Da pokušam?"

Denil odvrati: "Ništa nam drugo ne preostaje, gospođo Gladija. Ako i posle ovoga ostanemo bez obaveštenja, nećemo biti u gorem položaju nego što smo sada."

Gladijin glas je sada odzvanjao autoritetom: "Ernete, ne nanosi mi štetu svojim odbijanjem da otkriješ mesto gde ti se na ovoj planeti nalazi baza. Naređujem ti da mi kažeš."

Izgledalo je kao da se robot ukočio. Usta su mu se otvorila, ali iz njih nije izišao nikakav zvuk. Ponovo su se otvorila ali bezglasno. Otvoriše se i po treći put i on promuklo prošaputa: "...milje...", a zatim, dok su mu usta i dalje bila otvorena, iz očiju robota ubice nestade sjaja i one postaše bezizražajne i voštane. Ruka koja mu je bila malo podignuta, pade naniže.

Denil reče: "Pozitronski mozak se zaledio."

Žiskar prošaputa samo za Denila: "Nepovratno! Dao sam sve od sebe, ali nisam mogao duže da izdržim."

"Ništa nismo saznali", primeti Andrev. "Ne znamo gde bi se mogli nalaziti ostali roboti."

D. Ž. reče: "Pomenuo je neke 'milje'."

"Ne poznajem tu reč", javi se Denil. "Ne liči ni na jednu reč iz standardnog galaktičkog jezika kakav se koristi na Aurori. Da li ona nešto znači na Zemlji?"

Andrev primeti, prilično bezizražajno: "Možda je pokušao da kaže 'mrlju' ili 'Smilju'. Nekada sam znao ženu čije ime je bilo Smilja."

Denil ozbiljno reče: "Ne vidim kako bi ijedna od tih reči mogla da predstavlja odgovor... ili bar jedan njegov deo... na postavljeno pitanje. Niti sam čuo da je izgovorio tu reč ikako drugačije do onako kao što sam već rekao."

Jedan posrtariji Zemljanin, koji je do sada ćutao, reče pomalo nesigurno: "Čini mi se, robote, da bi reč 'milja' mogla označavati drevnu meru za razdaljinu."

"Koliku razdaljinu, gospodine?" upita Denil.

"Ne znam", odvrati Zemljanin. "Dužu od jednog kilometra, čini mi se."

"Više nije u upotrebi, gospodine?"

"Još od pre hipersvemirske ere."

D. Ž. provuče prste kroz bradu i zamišljeno reče: "Još se koristi. Bar na Bejlisvetu u jednoj staroj poslovice koja glasi: 'Promašaj vredi koliko i milja'. Što znači da je svejedno da li si nesreću izbegao za dlaku ili u širem luku. Uvek sam mislio da 'milja' znači u 'širokom luku'. Ako stvarno označava meru za udaljenost, onda sada bolje razumem tu poslovicu."

Gladija reče: "Ako je tako, onda je ubica možda pokušao da kaže upravo to. Možda je želeo da naznači koliko je zadovoljan što će njegov promašaj... njegov namerni promašaj... postići ono što mu je naređeno da postigne ili, možda, da njegov promašaj, koji nije naneo nikakvu štetu, ima istu vrednost kao da uopšte nije ni pucao."

"Gospođo Gladija", poče Denil, "teško da bi jedan robot auroranske izrade koristio fraze koje su u upotrebi na Bejlisvetu, a koje sigurno nikada nisu bile poznate na Aurori. A takođe je izvesno da u svom oštećenom stanju ne bi filosofirao. Bilo mu je postavljeno pitanje i jedino što se od njega moglo očekivati jeste da pokuša da na njega odgovori."

"Ah", poče Andrev, "možda jeste pokušavao da odgovori. Na primer, pokušao je da nam saopšti da se baza nalazi na izvesnoj

udaljenosti odavde. Toliko i toliko milja."

"U tom slučaju", reče D. Ž, "zašto bi upotrebio jednu drevnu meru za udaljenost? Nijedan Auroranin ne bi upotrebio ništa drugo do uobičajenu meru za razdaljinu da to označi, baš kao ni neki robot auroranske proizvodnje. U stvari", nastavi on pomalo nestrpljivo, "robot je brzo tonuo u potpunu neaktivnost, te je možda ispustio samo neki nasumičan zvuk. Beskorisno je tragati za značenjem tamo gde ga nema. Želeo bih da se gospođi Gladiji obezbedi potreban odmor, ili bar da se skloni iz ove sobe pre no što padne preostali deo tavanice."

Oni žurno izađoše, a Denil, koji se na trenutak zadržao, mekim glasom reče Žiskaru: "Opet nismo uspeli!"

82.

Grad nikada nije tonuo u potpunu tišinu, ali postojala su razdoblja kada su svetla bila prigušenija, buka stalno uključenih ekspresputeva ublažena, a beskonačno kloparanje mašinerije i čovečanstva bi nešto jenjavalo. U nekoliko miliona stanova ljudi su spavali.

Gladija je otišla u krevet u apartmanu koji joj je bio dodeljen, a koji joj se činio neudoban usled nedostatka onih pogodnosti zbog kojih je mislila da će noću morati da izlazi u hodnik.

Da li je i na površini bila noć, pitala se nešto pre no što je zaspala, ili je ovo vreme tek onako bilo uzeto za "razdoblje spavanja" u ovoj čeličnoj pećini i nije odgovoralo navici koja se razvijala tokom stotina miliona godina koje su ljudska bića i njihovi preci proživeli na površini.

A potom je zaspala.

Denil i Žiskar nisu spavali. Denil je u apartmanu pronašao kompjuterski terminal i proveo je pola sata zamišljeno odgonetajući nepoznate kombinacije dirki nasumičnim pritiskanjem. Nisu mu na raspolaganju stajala nikakva uputstva (kome su potrebna uputstva za ono što svako dete nauči još u osnovnoj školi?) ali, srećom, komande, iako nisu bile istovetne onima na Aurori, nisu bile ni potpuno različite. Konačno je bio u stanju da dobije obaveštajno odeljenje gradske biblioteke i da zaviri u enciklopediju. Časovi su prolazili.

U razdoblju kada je ljudski san bio najčvršći, Žiskar reče: "Prijatelju Denile."

Denil podiže pogled. "Izvoli, prijatelju Žiskare."

"Moram te zamoliti da mi objasniš tvoje ponašanje na balkonu."

"Prijatelju Žiskare, pogledao si prema gomili, pratio sam tvoj pogled, ugledao oružje usmereno prema nama i smesta sam reagovao."

Žiskar nastavi: "I jesi, prijatelju Denile, i na osnovu izvesnih pretpostavki mogu razumeti zašto si se bacio da mene zaštitiš. Počnimo sa činjenicom da je nesuđeni ubica bio robot. U tom slučaju, bez obzira na to kako bio programiran, on ne bi bio u stanju da uperi svoje oružje u bilo koje ljudsko biće s namerom da ga pogodi. Niti je bilo verovatno da je ciljao u tebe, jer ti dovoljno ličiš na ljudsko biće, tako da se aktivira prvi zakon. Čak i da je tom robotu rečeno da će se na balkonu nalaziti jedan humanoidni robot, on nije mogao biti siguran da si to ti. Stoga, ako je robot nameravao da uništi nekoga na balkonu, onda sam to mogao biti samo ja... očigledno robot... i ti si smesta reagovao kako bi me zaštitio.

Ili da krenemo od činjenice da je ubica bio Auroranin... svejedno da li ljudsko biće ili robot. Najverovatnije je dr Amadiro taj koji je naredio da se izvrši jedan ovakav napad, jer on je ekstremista u svom antizemaljskom stavu i mi verujemo da radi na uništenju Zemlje. S pouzdanošću možemo tvrditi da je dr Amadiro saznao za moje naročite sposobnosti od gospođe Vasilije i moglo bi se dokazati da bi on moje uništenje smatrao za važnije od svega ostalog, jer bi se, što je i prirodno, mene plašio više od bilo koga drugog... bilo da je u pitanju robot ili ljudsko biće. Ako bismo na ovaj način rezonovali, bilo bi logično što si reagovao onako kako si reagovao da bi me zaštitio. Da me nisi oborio, ubeđen sam da bi me taj hitac uništio.

Ali, prijatelju Denile, malo je verovatno da si ti znao da je ubica robot ili da je Auroranin. I ja sam sam uhvatio neku čudnu anomaliju u vidu ustrojstva robotskog mozga nasuprot nepreglednoj mrlji ljudskih osećanja tek kada si me udario... i tek mi se posle toga ukazala prilika da te o tome obavestim. Bez moje sposobnosti, jedino si mogao biti svestan uperenog oružja i bilo bi prirodno da si pretpostavio da ga je uperilo ljudsko biće i to neki Zemljanin. Znači,

logična meta bila bi gospođa Gladija, što su pretpostavili i svi oni koji su se nalazili na balkonu. Zašto si onda zanemario gospođu Gladiju i, umesto nje, zaštitio mene?"

Denil odvrati: "Prijatelju Žiskare, razmotri način na koji sam ja razmišljao. Generalni sekretar je rekao da se na Zemlju spustio auroranski modul sa dve osobe. Smesta sam pretpostavio da su na Zemlju došli dr Amadiro i dr Mandamus. Za to je postojao samo jedan razlog. Plan koji imaju u vidu, ili priroda tog plana, je... ili samo što nije... dostigla tačku sazrevanja. Pošto si sada i ti stigao na Zemlju, prijatelju Žiskare, oni su požurili ovamo kako bi se pobrinuli da se sve okonča pre no što se tebi ukaže prilika da ih zaustaviš pomoću svojih moći da podešavaš umove. U želji da se dvostruko obezbede, rešili su da te, ako to bude moguće, unište. Stoga, kada sam ugledao upereno oružje, smesta sam krenuo da te sklonim sa linije paljbe."

Žiskar primeti: "Prvi zakon je trebalo da te nagna da ukloniš gospođu Gladiju sa linije paljbe. To nije trebalo da izmeni nikakva misao, nikakvo rezonovanje."

"Nisi u pravu, prijatelju Žiskare. Ti si važniji od gospođe Gladije. U stvari, u ovom trenutku ti si važniji od bilo kog ljudskog bića. Ako je uopšte iko u stanju da zaustavi uništenje Zemlje, onda si to ti. Pošto sam svestan tvoje potencijalne mogućnosti da čovečanstvu učiniš ogromnu uslugu, nulti zakon zahteva od mene da pre svih drugih tebe zaštitim. Ako se nađem u mogućnosti da biram."

"I ne osećaš se neprijatno što nisi postupio u skladu sa prvim zakonom."

"Ne, pošto sam delovao u skladu sa važnijim nultim zakonom."

"Ali nulti zakon nije unet u tebe."

"Prihvatio sam ga kao prirodnu posledicu prvog zakona, jer, kako se može najbolje zaštititi od povrede jedno ljudsko biće, ako ne sveopštom zaštitom i održavanjem ljudskog društva?"

Žiskar je trenutak razmišljao. "Shvatam šta želiš da kažeš, ali šta da se pokazalo... dok si spašavao mene, te stoga i čovečanstvo... da metu nisam predstavljao ja i da je gospođa Gladija ubijena? Kako bi se onda osećao, prijatelju Denile?"

Denil tiho reče: "Ne znam, prijatelju Žiskare. Pa ipak, da sam

skočio da spasem gospođu Gladiju, te da se pokazalo da je ona i bez mog uplitanja bila bezbedna, a da sam dozvolio da ti budeš uništen, a sa tobom, prema mom mišljenju, budućnost čovečanstva, kako bih mogao da preživim taj udarac?"

Njih dvojica ostaše da zure jedan u drugoga... obojica izvesno vreme zadubljena u misli.

Konačno, Žiskar reče: "Možda je i tako, prijatelju Denile, ali slažeš li se da je u ovakvim slučajevima teško odlučiti?"

"Slažem se, prijatelju Žiskare."

"Dovoljno veliku teškoću predstavlja već i to da se na brzinu mora izabrati između dva pojedinca, da se mora doneti odluka o tome koji pojedinac može pretpreti... ili naneti... veću štetu. Izabrati između pojedinca i čovečanstva, kada nisi siguran sa kojim vidom čovečanstva imaš posla, toliko je teško da sumnji podleže čak i sama vrednost zakona robotike. Čim se uvede apstraktno čovečanstvo, zakoni robotike počinju da se sjedinjuju sa zakonima ljudskosti... koji možda ni ne postoje."

Denil primeti: "Ne razumem te, prijatelju Žiskare."

"Nisam iznenađen. Nisam siguran ni da li sam sebe razumem. Ali razmotri ovo... Kada mislimo na čovečanstvo koje moramo da spasemo, mi mislimo na Zemljane i Naseljivače. Oni su brojniji od Svemiraca, odlučniji, otvoreniji. Pokazuju veću inicijativu, jer su manje zavisni od robota. Poseduju veći potencijal za biološku i društvenu evoluciju jer su kratkovečniji, mada dovoljno dugovečni da pojedinačno doprinose velikim stvarima."

"Tako je", složi se Denil, "jezgrovito si to izneo."

"Pa ipak, Zemljani i Naseljivači izgleda da poseduju mistično, pa čak i iracionalno poverenje u svetost i nepovredivost Zemlje. Zar ta mističnost ne bi mogla da za njihov razvoj bude isto onako pogubna kao što je to mističnost robota i dugog života koji sputavaju Svemirce?"

"O tome nisam razmišljao", reče Denil. "Ne znam."

Žiskar nastavi: "Da si svestan umova kao ja, morao bi o tome da razmišljaš. Kako neko pravi izbor?" nastavi on još žešće. "Razmišljaj o čovečanstvu podeljenom na dve vrste: na Svemirce, sa jednom očigledno pogubnom mistikom, i na Zemljane sa Naseljivačima, sa

drugom mogućom fatalnom mistikom. Možda će u budućnosti postojati i druge vrste, sa još manje privlačnim odlikama vlasništva.

Nije dovoljno izabrati, prijatelju Denile. Moramo biti sposobni da oblikujemo. Moramo oblikovati poželjne vrste, a onda ih štititi, pre nego se nađemo primorani da biramo između dve ili više nepoželjnosti. Ali kako da dostignemo željeno ako nemamo psihoistoriju, naviku o kojoj sanjam i do koje nisam u stanju da doprem?"

Denil reče: "Nisam uviđao koliko je teško posedovati sposobnost da se osećaju umovi i da se na njih utiče, prijatelju Žiskare. Da li je moguće da si previše toga naučio i da više nisi u stanju da dozvoliš trima zakonima robotike da glatko delaju u tebi?"

"Ta mogućnost je oduvek postojala, prijatelju Denile, ali tek je u svetlosti nedavnih događaja postala aktuelna. Poznato mi je ustrostvo kola koje u meni proizvodi tu mogućnost da osećam umove i utičem na njih. Dekadama sam pažljivo sebe proučavao s ciljem da se obavestim i kako bih bio u mogućnosti da to prenesem na tebe, te da i ti budeš u stanju da se sam programiraš i postaneš kao ja... ali sam oklevao da to i učinim. To ne bi bilo fer prema tebi. Dovoljno je što ja nosim taj teret."

Denil reče: "Pa ipak, prijatelju Žiskare, ako ikada, budeš smatrao da je to potrebno zbog dobrobiti čovečanstva, ja sam spreman da prihvatim taj teret. Stvarno, prema nultom zakonu bio bih obavezan da to učinim."

Žiskar reče: "Ali ovaj razgovor je beskoristan. Očigledno je da kriza samo što se nije nadvila nad nama... a kako mi još nismo uspeali da odgonetnemo prirodu te krize..."

Denil mu upade u reč. "Bar što se toga tiče nisi u pravu, prijatelju Žiskare. Sada znam prirodu krize."

83.

Niko od Žiskara nije očekivao da pokaže iznenađenje. Njegovo lice, razume se, nije bilo u stanju da menja izraz. Mogao je da menja glas, tako da mu je govor zvučao ljudski i nije bio ni jednoličan ni neprijatan. Međutim, njegov glas se nikada nije prepoznatljivo menjao u zavisnosti od osećanja.

Stoga, kada je kazao: "Misliš li to ozbiljno?" to je zazvučalo kao da izražava sumnju u istinitost Denilove primedbe u vezi sa sutrašnjim vremenom. Ipak, prema načinu na koji je okrenuo glavu prema Denilu i na koji je podigao jednu ruku, videlo se da je bez sumnje bio iznenađen.

Denil odgovori: "Mislim, prijatelju Žiskare."

"Kako si došao do tog obaveštenja?"

"Delimično i na osnovu onoga što mi je ispričala podsekretarica, gospođa Kvintana, za vreme večere."

"Ali zar nisi rekao da od nje nisi saznao ništa što bi nam bilo od pomoći. Da ti se čini kako si postavljao pogrešna pitanja?"

"Tako mi se činilo u tom trenutku. Međutim, daljim razmišljanjem otkrio sam da iz onog što mi je rekla mogu izvući korisne zaključke. Nekoliko proteklih časova pretraživao sam preko kompjuterskog terminala Zemljinu centralnu enciklopediju..."

"I našao potvrdu za svoje zaključke?"

"Ne baš to, ali nisam ni pronašao ništa što bi ih opovrglo, što je možda naredna dobra vest."

"Ali da li je negativan dokaz dovoljan dokaz?"

"Nije. Zato i nisam siguran. Ali dopusti da ti iznesem svoja razmišljanja, a ti mi reci ako u njima otkriješ kakvu grešku."

"Molim te, nastavi, prijatelju Denile."

"Na Zemlji se, prijatelju Žiskare, za fuziju znalo još pre hipersvemirskog putovanja, te se, sledstveno tome, može zaključiti da su se ljudska bića u to vreme mogla nalaziti samo na jednoj planeti, Zemlji. To svi znaju. Od trenutka kada je zamisao o kontrolisanoj fuzijskoj energiji prvi put bila začeta i postavljena na čvrste naučne osnove, bilo je potrebno da prođe mnogo vremena do njene praktične primene. Glavna poteškoća u pretvaranju zamisli u praksu sastojala se u tome što je bilo potrebno dostići dovoljno visoku temperaturu u dovoljno gustom gasu tokom dovoljno dugog razdoblja da bi se začela fuzija.

Pa ipak, nekoliko dekada pre no što je dobijena kontrolisana fuzijska energija postojale su fuzijske bombe... te bombe predstavljale su nekontrolisanu fuzijsku reakciju. Ali kontrolisana ili ne, fuzija nije bila moguća bez krajnje visoke temperature, merene

milijunima stepeni. Ako ljudska bića nisu bila u stanju da stvore potrebnu temperaturu za kontrolisanu fuzijsku energiju, kako su onda to postizala u nekontrolisanoj fuzijskoj eksploziji?

Gospođa Kvintana mi je rekla da je pre fuzije na Zemlji postojala jedna druga vrsta nuklearne reakcije... nuklearna fisija. Energija se dobijala putem deljenja... ili fisije... velikih jezgara, kao što su jezgra urana i torijuma. Pomislio sam da bi to mogao biti jedan od načina da se postigne visoka temperatura.

Enciklopedija koju sam noćas konsultovao sadrži veoma malo podataka o bilo kakvim nuklearnim bombama i, razume se, nikakve pojedinosti. To je tabu tema, pretpostavljam, i mora da je tako na svim planetama, jer ni na Aurori nisam nigde naišao na tu vrstu pojedinosti, iako takve bombe još postoje. To je deo istorije koga se ljudska bića stide, ili ga se boje, ili oboje, i ja mislim da je to razumno s njihove strane. Međutim, u svemu onome što sam pročitao o fuzijskim bombama nisam našao ništa o tome kako se one stavaljaju u pogon, a što bi isključilo fuzijsku bombu kao mehanizam za paljenje. Tako sam na osnovu ovog negativnog dokaza pretpostavio da fuzijska bomba predstavlja mehanizam za paljenje.

Ali kako se onda palila fuzijska bomba? Fuzijske bombe su postojale pre fuzijskih i ako je za paljenje fuzijskih bombi bila isto potrebna ultravisoka temperatura, kao i za fuzijske bombe, ne znam čime su to postizali, jer pre fuzijskih bombi nije postojalo ništa što bi obezbeđivalo dovoljno visoku temperaturu. Na osnovu ovoga zaključujem... iako se u enciklopediji ne nalaze podaci o tome... da se fuzijske bombe mogu zapaliti na relativno niskim temperaturama, možda čak na sobnoj temperaturi. Postojale su izvesne teškoće, jer je bilo potrebno nekoliko godina neprekidnog rada po otkrivanju fisije pre no što je napravljena bomba. Međutim, bez obzira na to o kakvim teškoćama je bila reč, one nisu obuhvatale stvaranje ultravisokih temperatura. Šta misliš o svemu ovome, prijatelju Žiskare?"

Sve vreme dok je Denil obrazlagao svoje mišljenje, Žiskarove oči su mirno počivale na njemu; sada reče: "Mislim da struktura koju si izgradio ima vrednosti... ali čak i da počiva na čvrstim osnovama, sigurno nema nikakve veze sa mogućom predstojećom krizom koju

se trudimo da razaberemo."

Denil reče: "Molim te da još malo budeš strpljiv, prijatelju Žiskare, i ja ću nastaviti. Ispada da su fuzija i fisija posledice slabih međusobnih dejstava, jednog od četiri međusobna dejstva koja upravljaju svim događanjima u Vaseljeni. Sledstveno tome, isti nuklearni pojačivač koji će izazvati eksploziju u jednom fuzionom reaktoru takođe će izazvati eksploziju i u jednom fisionom reaktoru.

Postoji, međutim, razlika. Fuzija se odvija jedino na ultravisokim temperaturama. Pojačivač izaziva eksploziju ultratoplog dela goriva koje aktivno učestvuje u fuziji, kao i jednog dela okolnog goriva koje je zagrejano od fuzije tokom početne eksplozije... pre no što materijal biva eksplozijom izbačen napolje, a toplota se rapline tako da preostale količine prisutnog goriva ne bivaju zapaljene. Drugim rečima, izvestan deo fuzionog goriva eksplodira, ali njegov veliki deo... možda čak i pretežan deo... ne eksplodira. Razume se, eksplozija je i ovako dovoljno snažna da uništi fuzioni reaktor, kao i sve u njegovoj neposrednoj blizini, kao što je, na primer, brod na kome se taj reaktor nalazi.

S druge, pak, strane, fisioni reaktor je u stanju da deluje i na niskim temperaturama, koje možda nisu mnogo više od tačke ključanja vode, a možda već i na sobnoj temperaturi. Zadatak nuklearnog pojačivača, znači, bio bi da obezbedi učešće celokupnog fisionog goriva. I stvarno, čak i ako fisioni reaktor nije aktiviran, pojačivač će u njemu izazvati eksploziju. Mada pretpostavljam da fisiono gorivo oslobađa manje energije od fuzionog, fisioni reaktor ipak će izazvati veću eksploziju jer u njemu dolazi do eksplozije više goriva nego što je to slučaj u fuzionom reaktoru."

Žiskar lagano klimnu i primeti: "Može biti da je sve to tačno, prijatelju Denile, ali ima li na Zemlji električnih centrala na fisioni pogon?"

"Ne, nema... nijedne. Tako mi je bar rekla podsekretarica Kvintana, a čini se da se i enciklopedija slaže. Doduše, na Zemlji ima uređaja koji se snabdevaju energijom putem malih fuzionih reaktora, ali nema ničeg... baš ničeg... što se snabdeva energijom dobijenom iz fisionih reaktora, velikih ili malih"

"Onda, prijatelju Denile, nema posla za nuklearni pojačivač.

Propade ti sve tvoje mudrovanje, čak i da je bilo besprekorno."

Denil ozbiljno primeti: "Ne sasvim, prijatelju Žiskare. Preostaje nam treći tip nuklearne reakcije koji treba razmotriti."

Žiskar reče: "Šta bi to moglo biti? Ne mogu da se setim trećeg tipa."

"Nije ni lako dosetiti se, prijatelju Žiskare, jer na svetovima Svemiraca i Naseljivača nema mnogo urana i torijuma u planetnoj kori, te je stoga i vrlo malo očigledne radioaktivnosti. Sledstveno tome, stvar nije od velike važnosti, te je svi zanemaruju sem nekolicine teorijskih fizičara. Međutim, na Zemlji su uran i torijum dosta rasprostranjeni, na šta mi je i gospođa Kvintana skrenula pažnju, te tako radioaktivnost, sa svojom ultrasporom proizvodnjom toplote i energetskog zračenja, mora da predstavlja dosta istaknut deo okoline. To je treći tip nuklearne reakcije koji treba razmotriti."

"Na koji način, prijatelju Denile?"

"Prirodna radioaktivnost je takođe jedan od izraza slabog međudejstva. Jedan nuklearni pojačivač, koji je u stanju da izazove eksploziju nekog fuzionog ili fisionog reaktora, takođe može da ubrza prirodnu radioaktivnost, bar pretpostavljam, do tačke na kojoj će doći do eksplozije dela kore... ako je u njoj prisutno dovoljno urana ili torijuma."

Žiskar je izvesno vreme proveo zureći u Denila, nepokretan i nem. Zatim je gotovo nečujno izustio: "Ti, znači, nagoveštavaš da je plan dr Amadira da izazove eksploziju Zemljine kore, uništi planetu kao boravište života i na taj način osigura Svemircima prevlast u Galaksiji."

Denil klimnu. "Ili ako nema dovoljno torijuma i urana za masovnu eksploziju, porast radioaktivnosti mogao bi stvoriti dodatnu toplotu koja bi pak izmenila klimu, kao i dodatna zračenja koja bi izazivala rak i uticala na rađanje defektne dece, a to bi poslužilo istoj svrsi... mada nešto sporije."

Žiskar reče: "To je zastrašujuće. Misliš li da se to stvarno može izvesti?"

"Možda. Čini mi se da su već nekoliko godina... koliko tačno ne znam... humanoidni roboti sa Aurore, kao što je i nesuđeni ubica... proveli na Zemlji. Dovoljno su usavršeni za složena programiranja i

sposobni su da, kada je to potrebno, uđu u gradove po opremu. Treba pretpostaviti da su oni postavljali nuklearne pojačivače tamo gde je tlo bogato uranom ili torijumom. Možda je tokom ovih godina postavljeno mnogo pojačivača. Dr Amadiro i dr Mandamus su sada došli ovamo da nadgledaju izvođenje konačnih pojedinosti i da aktiviraju pojačivače. Verovatno sređuju stvari tako da im ostane dovoljno vremena da pobegnu pre no što planeta bude uništena."

"U tom slučaju", reče Žiskar, "treba smesta izvestiti generalnog sekretara da odmah mobilise Zemljine snage obezbeđenja, kako bi bez odlaganja pronašli dr Amadira i dr Mandamusa i onemogućili ih da svoj projekat privedu kraju."

Denil primeti: "Mislim da je to nemoguće učiniti. Generalni sekretar nam verovatno neće poverovati, zahvaljujući široko rasprostranjenom mističnom uverenju da je ova planeta neranjiva. Ti si pomenuo da bi to moglo da ide na štetu čovečanstva i meni se čini da bi u ovom slučaju upravo tako i bilo. Ako se uputi izazov njegovom uverenju u jedinstveni položaj Zemlje, on neće dozvoliti da to njegovo ubeđenje, bez obzira na to u kojoj meri ono bilo iracionalno, bude uzdrmano, te će potražiti utočište u odbijanju da nam poveruje.

Zatim, takođe, čak i da nam poveruje, bilo kakve pripreme za protivmere morale bi da prođu kroz upravnu birokratiju i bez obzira na to kako bi taj proces bio ubrzan, on bi suviše dugo potrajao da bi poslužio svrsi.

I ne samo to. Čak i da smo u stanju da zamislimo da sve Zemljine snage budu smesta mobilisane, mislim da Zemljani nisu u stanju da otkriju prisustvo dva ljudska bića u neizmernoj divljini. Zemljani već nebrojeno dekada žive u gradovima i gotovo nikada ne izlaze izvan gradskih granica. Toga se dobro sećam iz svoje prve posete Zemlji sa Elijom Bejljem. Čak i kada bi Zemljani uspeali da sebe primoraju da tumaraju otvorenim prostranstvima, malo je verovatno da bi dovoljno brzo nabasali na dva ljudska bića i tako spasli situaciju, sem u slučaju najneverovatnije igre slučaja... a na to se ne možemo osloniti."

Žiskar predloži: "Naseljivači bi lako mogli da obrazuju grupu za pretraživanje. Oni se ne boje otvorenih ili čudnih prostora."

"Ali i oni bi bili isto onako snažno ubeđeni u neranjivost ove planete kao i Zemljani, isto tako ubeđeni da nam ne treba verovati i isto tako nespremni da pronađu dovoljno brzo dva ljudska bića i time spase situaciju... čak i kada bi nam poverovali."

"Šta je sa zemaljskim robotima?" upita Žiskar. "Oni se muvaju po prostorima između gradova. Neki mora da su već postali svesni ljudskih bića u svojoj sredini. Trebalo bi ih ispitati."

Denil odgovori: "Ta ljudska bića u njihovoj sredini su vrsni robotičari. Sigurno su se pobrinuli da nijedan robot u njihovoj blizini ne postane svestan njihovog prisustva. Iz istog razloga ne treba da se plaše ni robota koji bi mogli biti među tragačima. Bilo bi im naređeno da se udalje i zaborave. Što je još gore, roboti sa Zemlje su prilično jednostavni, projektovani da obavljaju uglavnom naročite poslove oko gajenja useva, napasanja stoke i rada u rudnicima. Oni se ne mogu lako prilagoditi jednom takvom opštem cilju kao što je vođenje svrsishodne potrage."

Žiskar reče: "Odbacio si sve što se eventualno moglo učiniti, prijatelju Denile? Da li je išta preostalo?"

Denil odogovori: "Ta dva ljudska bića moramo pronaći sami i moramo ih zaustaviti... i to smesta."

"Znaš li gde se oni nalaze, prijatelju Denile?"

"Ne znam, prijatelju Žiskare."

"Ako je malo verovatno da bi organizovana grupa tragača, sastavljena od mnogo, mnogo Zemljana, Naseljivača, robota, ili možda od svih njih, mogla uspeti da ih na vreme pronađe sem u slučaju krajnje fantastične igre slučaja, kako bismo onda nas dvojica mogli to da uradimo?"

"Ne znam, prijatelju Žiskare, ali moramo."

Žiskar dodade, izabravši reči i podesivši glas da zvuči prilično grubo: "Nije dovoljno morati, prijatelju Denile. Prešao si dug put. Dokučio si postojanje krize i malo pomalo razabrao si njenu prirodu. Ali ništa od toga nam nije od koristi. Evo nas ovde i bespomoćniji ne možemo biti."

Denil reče: "Preostaje nam još jedna šansa... nategnuta i gotovo zanemarljiva... ali moramo da probamo. Amadiro je, zbog toga što te se plaši, poslao robota-ubicu da te uništi i može se pokazati da je to

bila njegova greška."

"A šta ako i ta gotovo beskorisna šansa propadne, prijatelju Denile?"

Denil mirno pogleda Žiskara. "Bićemo bespomoćni, Zemlja će biti uništena, a ljudska istorija će doživeti svoj konačni kraj."

NULTI ZAKON

84.

Kelden Amadiro nije bio srećan. Gravitacija na površini Zemlje bila je malo previsoka za njegov ukus, atmosfera malo pregusta, spoljašnji zvuci i mirisi bitno i uznemirujuće različiti od onih na Aurori, a nigde kuće koja bi bar izgledala civilizovano.

Roboti su podigli neku vrstu zaklona. U njima su bile smeštene obilne zalihe hrane kao i odgovarjuće nužne pogodnosti koje su u svakom drugom pogledu, sem u pogledu funkcionalnosti, bile uvredljivo neodgovarajuće.

A najgore od svega, iako je jutro bilo dosta prijatno, a dan jasan, Zemljino suviše sjajno Sunce je ponovo izlazilo. Uskoro će temperatura biti suviše visoka, vazduh suviše vlažan, a pojaviće se i dosadni insekti. U početku Amadiro nije bilo jasno zašto mu se po rukama javalju mali otoci koji su ga boleli, dok mu Mandamus nije objasnio razlog.

Dok se češao, sve vreme je mrmljao: "Užasno! Možda prenose infekcije."

"Verujem", reče Mandamus, očigledno nezaineresovan, "da to ponekad i čine. Međutim, malo je verovatno. Imam razne losione koji mogu da vam olakšaju neugodni svrab, a možemo zapaliti i izvesne supstance koje teraju insekte, mada bi njihov misris mogao i mene da otera."

"Zapalite ih", naredi mu Amadiro.

Ali Mandamus nastavi, ni ne promenivši ton: "Međutim, ne želim da proizvedem išta, bez obzira koliko to izgledalo beznačajno... miris, malo dima... što bi povećalo mogućnost da nas otkriju."

Amadiro ga je sumnjičavo odmeravao. "Stalno ste ponavljali da ovu oblast nikada ne posećuju ni Zemljani ni njihovi roboti za poljske radove."

"Tačno, ali to nije matematička teorema. To je sociološko zapažanje, a kod tih zapažanja izuzeci su uvek mogući."

Amadiro se namrgodi. "Najbrži put do sigurnosti vodi preko završenog projekta. Rekli ste da ćete sutra biti spremni."

"To je takođe sociološko zapažanje, dr Amadiro. Trebalo bi da budem gotov danas. Voleo bih da budem. Ali matematički ne mogu da to jemčim."

"A kada ćete moći da jemčite?"

Mandamus raširi ruke kao da kaže: "Ko zna?". "Dr. Amadiro, imam utisak da sam to već objasnio, ali voljan sam da to ponovo učinim. Sedam godina mi je bilo potrebno da stignem do vde. Računao sam sa nekoliko dodatnih meseci ispunjenih ličnim zapažanjima u četrnaest različitih relejnih stanica na Zemljinoj površini. Sada je to otpalo, jer moramo završiti pre no što nas pronađu i pre no što robot Žiskar bude u stanju da nas, možda, zaustavi. To znači da ću proveru morati da izvršim stupajući u vezu sa našim vlastitim humanoidnim robotima pri relejima. Njima ne mogu da verujem u onoj meri u kojoj verujem sebi. Njihove izveštaje moram po nekoliko puta proveriti i možda ću do jednog ili dva mesta morati i lično da odem kako bih se uverio da je sve u redu. Za to će biti potrebni dani... možda i jedna do dve nedelje."

"Nedelja ili dve. Nemoguće! Šta mislite, Mandamuse, koliko ću još dugo biti u stanju da podnosim ovu planetu?"

"Gospodine, jednom prilikom sam na ovoj planeti ostao skoro godinu dana... a drugom prilikom, preko četiri meseca."

"I dopalo vam se?"

"Nije, gospodine, ali posao je trebalo obaviti i ja sam to učinio... ne štedeći se." Mandamus je hladno zurio u Amadira.

Amadiro pocrvene i nešto blaže reče: "Pa, dobro, dokle smo stigli?"

"Još odmeravam izveštaje koji pristižu. I sami znate da ne radimo prema glatko projektovanom sistemu iz laboratorije. Imamo posla sa neobično heterogenom planetnom korom. Srećom, radioaktivne materije su dosta rasprostranjene, ali na izvesnim mestima ima ih u opasno malim količinama, tako da smo na tim mestima morali postaviti releje i ostaviti robote koji će se brinuti o njima. Ako ti releji nisu u svakom pogledu postavljeni onako kako treba i ako nisu pravilno poređani, nuklearno pojačavanje će se prekinuti, a mi ćemo proćerdati sve te godine bolnih napora. Ili pak, može doći do popuštanja lokalne pojačanosti koja će imati snagu eksplozije, ali će

zato ostali deo kore ostati netaknut. U oba slučaja, neće doći do potpunog uništenja.

A mi, dr Amadiro, želimo da radioaktivne materije, te stoga i velike oblasti Zemljine kore postaju... lagano... postoјano... nepovratno", naglašavao je reči praveći pauze između njih, "...sve jače i jače radioaktivne, tako da život na Zemlji bude iz dana u dan nepodnošljiviji. Slomiće se društvena struktura planete, te će Zemlja, kao stvarna postojbina čovečanstva, prestati da postoji. Pretpostavljam, dr Amadiro, da je to ono što želite. To je ono što sam vam bio izložio pre toliko godina i vi ste u to vreme rekli da je to ono što želite."

"Još to želim, Mandamuse. Ne budite budala."

"Onda se pomirite sa neudobnošću, gospodine... ili napustite planetu, a ja ću nastaviti posao dok ga ne završim, bez obzira na to koliko vremena bude potrebno."

"Ne, ne", promrlja Amadiro. "Moram biti ovde kada dođe do toga... ali šta mogu kada sam nestrpljiv. Šta ste odlučili, koliko vremena dajete tom procesu da dostigne vrhunac? Hoću da kažem, kada jednom krene prvobitni talas pojačavanja, koliko vremena će biti potrebno pre no što Zemlja postane nenastanjiva?"

"To zavisi od stepena pojačavanja koji upotrebim u početku. Sada još ne znam koliki stepen će biti potreban, jer to zavisi od sveukupne efikasnosti releja, te sam stoga pripremio promenljivu kontrolu. Želim da stvar sredim tako da to razdoblje iznosi između deset i dvadeset dekada."

"Šta bi se dogodilo kada bi ono bilo manje?"

"Što to razdoblje bude manje, to će delovi kore brže postajati radioaktivni, planeta će se brže zagrevati i brže će postajati opasna. A to znači da će samo mali broj stanovnika biti preseljen na vreme."

"Da li je to uopšte važno?" promrlja Amadiro.

Mandamus se namršti. "Što se Zemlja bude brže izrođavala, to se uvećavaju izgledi da Zemljani i Naseljivači posumnjaju da je posredi neki tehnološki uzrok... i da za to najverovatnije treba nas okriviti. Naseljivači će nas onda besno napasti u ime svog svetog sveta, boreći se do istrebljenja sa jedinim ciljem da nam nanesu što veću štetu. O tome smo već razgovarali i čini mi se da smo se složili."

Mnogo bi bolje bilo da obezbedimo dovoljno vremena kako bismo mogli da se pripremimo na najgore i kako bismo pružili priliku zbunjenoj Zemlji da pretpostavi kako je spori porast radioaktivnosti neki prirodni fenomen koji oni ne razumeju. Prema mom mišljenju, danas je to mnogo važnije nego što je bilo juče."

"Odista?" Amadiro se namrštio. "Čim vam na licu poigrava taj neugodan, puritanski pogled, uveren sam da ste pronašli način da odgovornost za to svalite na moja pleća."

"Uz dužno poštovanje, gospodine, to u ovom slučaju i nije bilo teško. Niste mudro postupili kada ste poslali jednog od naših robota da uništi Žiskara."

"Naprotiv, to se moralo učiniti. Žiskar je jedini koji bi mogao da nas uništi."

"Prvo bi morao da nas pronađe... a to mu neće uspeti. Ali čak i da nas pronađe, mi smo upućeni robotičari. Zar mislite da ne bismo uspeli da izađemo nakraj s njim?"

"Stvarno?" upita Amadiro. "To je mislila i Vasilija, a ona je Žiskara poznavala bolje od nas... pa ipak, nije uspela da izađe nakraj s njim. Nije uspeo s njim da izađe nakraj ni ratni brod koji je trebalo da ga preuzme i uništi iz daljine. I tako se on spustio na Zemlju. On nekako mora biti uništen."

"Ali nije. Ništa nisu javili."

"Mudre vlade ponekad ne dozvoljavaju da se objave loše vesti... a funkcioneri sa Zemlje, iako su varvari, mogu ipak biti mudri. Ako, pak, naš robot nije uspeo, te su ga oni podvrgli ispitivanju, on će se sigurno nepovratno blokirati. To znači da ćemo izgubiti jednog robota, što sebi u svakom slučaju možemo dozvoliti, i ništa više. A ako je Žiskar i dalje na slobodi, to je dodatni razlog da požurimo."

"Ako smo izgubili jednog robota, onda smo izgubili i mnogo više od jednog robota u slučaju da su uspeli da od njega izmame gde se nalazi središte iz koga se upravlja operacijama. Bar nije trebalo da se poslužimo lokalnim robotom."

"Upotrebio sam onog koji mi je bio pri ruci. A on neće ništa otkriti. Mislim da se možete pouzdati u moje programiranje."

"Bez obzira na to da li je blokirani ili ne, on ne može da prikrije, samim svojim postojanjem, da je auroranske izrade. Zemaljski

robotičari... a ima ih na ovoj planeti... to će bez sumnje utvrditi. To je dodatni razlog da se potrudimo da porast radioaktivnosti bude veoma lagan. Mora proći dosta vremena da bi Zemljani zaboravili na taj incident, kako ga ne bi povezivali sa progresivnim rastom radioaktivnosti. Moramo dobiti u najgorem slučaju deset dekada, možda petnaest ili čak dvadeset."

On se udalji kako bi ponovo proverio uređaje i kako bi opet uspostavio vezu sa relejima broj šest i deset, koje je još smatrao problematičnima. Amadiro je gledao za njim sa mešavinom prezira i jake netrpeljivosti i mrmljao sebi u bradu: "Tako je, ali meni nije preostalo još dvadeset dekada, ili petnaest, a možda čak ni deset. Tebi jeste... ali ne i meni."

85.

U Njujorku je bilo rano jutro. Žiskar i Denil su to zaključili na osnovu postepenog porasta aktivnosti.

"Negde iznad i izvan grada", reče Žiskar, "sada je možda zora. Jednom sam u razgovoru sa Elijom Bejljem, pre dvadeset dekada, Zemlju okarakterisao kao svet zore. Da li će još dugo tako biti? Ili već sada više nije?"

"To su mračne misli, prijatelju Žiskare", reče Denil. "Bolje da se pozabavimo onim što danas treba uraditi kako bi Zemlja i dalje ostala svet zore."

Gladija uđe u apartman u mantilu za kupanje i papučama. Kosa joj je bila sveže osušena.

"Smešno!" reče ona. "Zemljanke ujutro prolaze hodnicima na putu do masovnih toaleta raščupane i neuredne. Mislim da to rade namerno. Neučtivo je češljati se na putu ka toaletima. Kako izgleda, početna raščupanost samo doprinosi kasnijem dobrom izgledu. Trebalo je sa sobom da ponesem kompletan jutarnji pribor. Da ste samo videli kakve su mi poglede upućivale kada sam izišla sa mantilom za kupanje na sebi. Kada iziđe iz toaleta svaka mora da izgleda po poslednjoj modi. Izvoli, Denile?"

"Gospođo", poče Denil. "Možemo li porazgovarati s vama?"

Gladija je oklevala. "Samo ako nameravate da budete kratki, Denile. Verovatno vam je poznato da će ovo biti veliki dan i da moji

jutarnji sastanci počinju za koji čas."

"Upravo o tome želim da porazgovaramo, gospođo", reče Denil. "Ovaj važan dan proteći će mnogo bolje ako mi ne budemo s vama."

"Molim?"

"Utisak koji želite da ostavite Na Zemljane biće dosta umanjen ako se okružite robotima."

"Neću biti okružena njima. Biće vas svega dvojica. Ja ne mogu bez vas."

"Neophodno je da se naviknete, gospođo. Dok smo mi sa vama, označeni ste kao neko ko se razlikuje od Zemljana. Izgledaće kao da ih se bojite."

Gladija zabrinuto reče: "Potrebna mi je izvesna zaštita, Denile. Priseti se šta se sinoć dogodilo."

"Gospođo, mi nismo mogli da sprečimo ono što se sinoć dogodilo isto kao što ni vas ne bismo bili u stanju da zaštitimo... da je to bilo potrebno. Srećom, vi sinoć niste bili meta. Blaster je bio uperen u Žiskarovu glavu."

"Zašto Žiskarovu?"

"Kako bi jedan robot mogao da uperi oružje u vas ili u bilo koje drugo ljudsko biće? Taj robot je iz nekog razloga ciljao u Žiskara. Stoga bi naše prisustvo u vašoj blizini samo moglo da poveća opasnost. Nemojte zaboraviti da će se priča o sinoćnjim događajima pročitati; iako će zemaljska vlada možda pokušati da zataška pojedinosti, ipak će početi da se šire glasine da je blaster držao i iz njega opalio jedan robot. To će izazvati javni gnev protiv robota... protiv nas... pa čak i protiv vas, ako se i dalje budete viđali u našem društvu. Biće vam bolje bez nas."

"Koliko dugo?"

"Bar onoliko koliko će potrajati vaša misija, gospođo. U narednim danima će vam kapetan biti od veće koristi nego mi. On poznaje Zemljane, oni ga visoko cene... a on veoma ceni vas, gospođo."

Gladija reče: "Da li si siguran da me on veoma ceni?"

"Iako sam robot, tako mi izgleda. Razume se, u svako doba kada poželite da se vratimo, mi ćemo se vratiti... ali, za sada nam se čini da ćemo vam najbolje služiti i na najbolji vas način zaštititi, ako vas prepustimo brizi kapetana Bejlja."

Gladija odgovori: "Razmisliću o tome."

"A mi ćemo, gospođo, u međuvremenu", reče Denil, "posetiti kapetana Bejlja da bismo videli da li se i on slaže sa nama."

"Učinite to!" složi se Gladija i ode u svoju spavaću sobu.

Denil se okrete i jezgrovito upita Žiskara. "Je li voljna da pristane?"

"Više nego voljna", odvrati Žiskar. "Oduvek je bila pomalo nemirna u mom prisustvu, te tako neće mnogo patiti što me nema. Prema tebi, prijatelju Denile, gaji suprotna osećanja. Jako je podsećaš na prijatelja Jandera, čije je isključivanje, pre mnogo dekada, veoma teško podnela. To je za nju predstavljalo i izvor privlačnosti i odbijanja, tako da nije trebalo mnogo učiniti. Umanjio sam njenu vezanost za tebe, a pojačao i inače jaku privlačnost koju oseća prema kapetanu. Lako će se naviknuti da bude bez nas."

"Hajde, onda, da pronađemo kapetana", reče Denil. Oni zajedno napustiše sobu i uđoše u hodnik koji je prolazio pored apartmana.

86.

I Denil i Žiskar su ranije bili na Zemlji, Žiskar u skorije vreme. Poznavali su upotrebu kompjuterizovanih uputstava koja su im ukazivala na deo, krilo i broj apartmana koji je bio dodeljen D. Ž.-u, a takođe su im bile jasne boje šifara u hodnicima koje su ih vodile ka odgovarajućim skretanjima i liftovima.

Još je bilo dosta rano, tako da nije bilo mnogo ljudi unaokolo, ali ona ljudska bića koja su prolazila pored njih ili im dolazila u susret u prvi mah bi se zaprepašćeno zagledala u Žiskara, a zatim bi odvrtila pogled s namernom nezainteresovanošću.

Kada su već bili nadomak D. Ž.-ovog apartmana, Žiskarovi koraci postali su neznatno neravnomerni. To se nije moglo lako primetiti, ali privuklo je Denilovu pažnju.

On reče tihim glasom: "Da li ti je neprijatno, prijatelju Žiskare?"

Žiskar odvrati: "Morao sam da otklanjam zaprepašćenje, strepnju, pa čak i poštovanje kod velikog broja muškaraca i žena... kao i kod jednog mališana, što je bilo još teže. Nisam imao vremena da proveravam nisam li nekom naudilo."

"Morao si to uraditi. Ne smeju nas zaustaviti."

"Sve je to meni jasno, ali nulti zakon ne deluje kod mene onako kako bi trebalo. Što se toga tiče, ne posedujem tvoju veštinu." On nastavi kao da je želeo da skrene vlastitu pažnju sa nelagodnosti koju je osećao: "Često sam primećivao da se prisustvo hiperodbojnosti u pozitronskim kolima prvo ispoljava u stajanju i hodanju, a zatim u govoru."

Denil pritisnu signal na vratima. "Isto je i sa mnom, prijatelju Žiskare. Održati ravnotežu na dva oslonca dosta je teško čak i ako su uslovi idealni. Još je teže održati ravnotežu u hodanju. Jednom sam čuo da se u početku pokušalo sa proizvodnjom robota koji su imali četiri noge i dve ruke. Zvali su ih 'kentauri'. Bili su dobri, ali neprihvatljivi, jer u osnovi nisu podsećali na ljude."

"U ovom trenutku", reče Žiskar, "dobro bi mi došle četiri noge, prijatelju Denile. Ali mislim da moja nelagodnost prolazi."

D. Ž. se pojavi na vratima. Pogledao ih je, široko se osmehnuvši. Zatim je bacio pogled na jednu pa na drugu stranu hodnika, posle čega je njegovog osmeha nestalo i zamenio ga je pogled pun krajnje zabrinutosti. "Šta ćete ovde bez Gladije? Je li ona..."

Denil reče: "Kapetane, gospođa Gladija je dobro. Ne preti joj nikakva opasnost. Možemo li ući i objasniti vam?"

D. Ž. zasija dok im je davao znak da uđu. Glas mu je ponovo poprimio nasilnički ton, kakav ljudi obično upotrebljavaju kada se obraćaju neposlušnim mašinama, i on reče: "Zašto ste je ostavili samu? Kakve su to okolnosti koje su vam dozvolile da je ostavite samu?"

Denil primeti: "Ona nije ništa usamljenija od bilo koje osobe na Zemlji... niti je u većoj opasnosti od bilo kog drugog. Ako se kasnije kod nje o tome raspitate, verujem da će vam reći da ovde na Zemlji neće moći ništa da postigne dok se za njom budu vukli roboti Svemiraca. Takođe verujem da će vam saopštiti kako ste joj vi dovoljno dobar vodič i dovoljna zaštita, sve u svemu mnogo bolji od robota. Uvereni smo da ona to želi... bar za sada. Ako u bilo kom trenutku poželi da se vratimo, mi ćemo to i učiniti."

D. Ž.-ovo lice se opusti i na njemu se ponovo pojavi osmeh. "Želi da je ja štitim, je li istina?"

"Ubeđeni smo, kapetane, da joj u ovom trenutku vi mnogo više

nedostajete nego mi."

D. Ž. se vragolasto osmehnu. "Ko je može kriviti?... Spremiću se i poći do nje što pre budem mogao."

"Ali, prvo, gospodine..."

"Oh", reče D. Ž, "ali ima jedno quid pro quo?"

"Da, gospodine. Nestrpljivi smo da otkrijemo što više o robotu koji je sinoć ispalio hitac na balkon."

D. Ž. je ponovo izgledao napet. "Predviđate li neku novu opasnost po gospođu Gladiju?"

"Nikakvu te vrste. Onaj robot, sinoć, nije pucao u gospođu Gladiju. Pošto je bio robot, on to ne bi bio u stanju da učini. Pucao je na prijatelja Žiskara."

"Zašto bi on to učinio?"

"To je ono što bismo voleli da saznamo. Zbog toga želimo da pozovete gospođu Kvintanu, podsekretara za energiju, i izjavite da je važno i da ćete i vi i vlada Bejlsiveta... ako biste bili ljubazni i to da dodate... biti zadovoljni ako mi dozvoli da joj postavim nekoliko pitanja na tu temu. Želimo da preduzmete sve što je u vašoj moći kako biste je ubedili da pristane na taj razgovor."

"Je li to sve što od mene tražite? Da ubedim jednog veoma važnog i zaposlenog funkcionera da se podvrgne unakrsnom ispitivanju od strane jednog robota?"

Denil reče: "Gospodine, možda će pristati ako dovoljno usrdno iznesete svoj zahtev. I još nešto, pošto se ona možda nalazi prilično daleko, pomoglo bi nam kada biste nam unajmili neki darter koji će nas tamo odvesti. Kao što možete i zamisliti, veoma nam se žuri."

"I je li to sada sve?" upita D. Ž.

"Ne baš sve, kapetane", odgovori Denil. "Biće nam potreban i vozač i molim vas da mu dobro platite kako bi pristao da poveze i prijatelja Žiskara, na kome se odmah vidi da je robot. Protiv mene možda neće ništa imati."

D. Ž. reče: "Nadam se da ti je jasno, Denile, da je to što tražiš od mene poptuno nerazumno."

Denil odvrati: "Nadao sam se da nije, kapetane. Ali pošto vi tvrdite da jeste, onda tu nema više mnogo šta da se kaže. Ne preostaje nam, onda, ništa drugo do da se vratimo gospođi Gladiji,

koja će zbog toga biti nesretna, jer bi ona više volela da je s vama."

On se okrenu da krene, dajući Žiskaru znak da ga sledi, ali D. Ž. reče: "Stanite. Malo dalje niz hodnik nalazi se jedan javni komunikacijski terminal. Mogu pokušati. Ostanite ovde i sačekajte me."

Dva robota su ostala da stoje. Denil reče: "Da li si morao mnogo da učiniš, prijatelju Žiskare?"

Žiskar je uspeo da povrati ravnotežu. On reče: "Bio sam bespomoćan. Strašno se protivio zamisli da stupi u vezu sa gospođom Kvintanom, a isto toliko mu se nije dopadala ni ideja da nam pribavi darter. Ta osećanja nisam mogao da izmenim, a da ne pričinim štetu. Kada si mu, međutim, predložio da se mi vratimo gospođi Gladiji, njegov stav se iznenada gotovo potpuno promenio. Čini mi se, prijatelju Denile, da si ti to i predvideo."

"Jesam."

"Jedva da sam ti i bio potreban. Postoji više načina da se upravlja umovima. Međutim, na kraju sam i ja nešto učinio. Kapetanovu umnu promenu pratilo je jako povoljno osećanje prema gospođi Gladiji. Iskoristio sam priliku ga još više pojačam."

"Eto, zbog toga si neophodan. Ja to ne bih mogao da učinim."

"Bićeš već, prijatelju Denile. Možda uskoro."

D. Ž. se vratio. "Verovali ili ne, ali ona je pristala da te primi, Denile. Svakog trenutka će stići darter sa vozačem... i što pre pođete, to bolje. Ja ću smesta krenuti prema Gladijinom apartmanu."

Dva robota iziđoše u hodnik da sačekaju vozača.

Žiskar reče: "Vrlo je srećan."

"I meni se čini, prijatelju Žiskare", reče Denil, "ali bojim se da je za nama tek lakši deo posla. Lako smo postigli da gospođa Gladija poželi da odemo i nastavimo sami da se krećemo unaokolo. Zatim smo, uz izvesne teškoće, ubedili kapetana da nam upriliči sastanak sa podsekretarem. Međutim, može se desiti da sa njom dospemo u ćorsokak."

87.

Vozač je odmerio Žiskara od glave do pete i hrabrost kao da ga je odmah napustila. "Slušajte", obrati se on Denilu, "rečeno mi je da ću

biti dvostruko plaćen ako povezem jednog robota, ali robotima nije dozvoljen pristup u Grad, te stoga mogu dospeti u veliku nevolju. Novac mi neće pomoći ako izgubim dozvolu. Zar ne bih mogao da povezem samo vas, gospodine?"

Denil reče: "I ja sam robot, gospodine. Mi smo već u Gradu, a za to niste vi odgovorni. Pokušavamo da iziđemo iz Grada i vi ćete nam u tome pomoći. Uputili smo se jednom visokom vladinom funkcioneru koji će, nadam se, to srediti, a vaša je građanska dužnost da nam pomognete. Ako odbijete da nas povezete, to će značiti da želite da nas zadržite u Gradu, a onda vam mogu pripisati da radite protiv zakona."

Vozačevo lice poprimi mekši izgled. On otvori vrata i osorno reče: "Upadajte!" Međutim, pažljivo je zatvorio debelu providnu pregradu koja ga je odvajala od putnika.

Denil tiho reče: "Da li je mnogo bilo potrebno, prijatelju Žiskare?"

"Veoma malo, prijatelju Denile. Tvoja izjava je obavila veći deo posla. Zapanjujuće je kako kombinacija zbiru tvrdnji koje su pojedinačno tačne može da se iskoristi da izazove izvestan efekat koji sama istina ne bi mogla da ostvari."

"Često sam to zapažao u ljudskim razgovorima, prijatelju Žiskare, čak i u onima koje su vodila inače istinoljubiva ljudska bića. Podozrevam da se u umovima tih ljudi tako nešto opravdava time što služi višim ciljevima."

"Misliš na nulti zakon."

"Ili na njegov ekvivalent... ako ljudski um ima neki sličan ekvivalent. Prijatelju Žiskare, nedavno si pomenuo da ću uskoro i ja posedovati tvoje moći. Da li me ti to pripremaš u tu svrhu?"

"Tako je, prijatelju Denile."

"Zašto? Ako smem da pitam."

"Ponovo je u pitanju nulti zakon. Nedavna epizoda kada su mi se stopala tresla ukazala mi je na to koliko sam ranjiv kada je u pitanju namerna upotreba nultog zakona. Pre no što se današnji dan završi, možda ću morati da se oslonim na nulti zakon da spasem svet i čovečanstvo, a možda neću biti u stanju to da učinim. U tom slučaju, moraćeš biti spreman ti to da obaviš. Pripremam te, malo pomalo, kako bih u tom odsudnom času mogao da ti dam konačna uputstva i

kako bi se sve uklopilo kako valja."

"Ne vidim kako je to moguće, prijatelju Žiskare."

"Neće ti biti nimalo teško da shvatiš kada kucne čas. Tu tehniku sam koristio u veoma maloj meri i kod robota koje sam poslao na Zemlju u ranim danima, pre no što su bili zakonom izbačeni iz gradova, i oni su bili ti koji su pomogli u podešavanju umova zemaljskih vođa kada je trebalo da se slože sa odašiljanjem Naseljivača."

Vozač, čiji se darter nije kretao na točkovima, već je sve vreme lebdeo na otprilike jedan centimetar od tla, vozio je duž naročitih hodnika namenjenih ovakvim vozilima i to je činio tako brzo da je na najbolji način opravdavao naziv ovog vozila. *Dart* - "strela"; *prim. prev* Zatim je izbio u jedan obični gradski hodnik koji je bio paralelan sa jednim ekspresputem koji se nalazio s njegove leve strane na pristojnoj udaljenosti. Darter koji se sada kretao znatno sporije, zaokrenu nalevo, provuče se ispod ekspresputa, iziđe na drugu stranu, a tada, napravivši polukrug na pola milje odatle, zaustavi se ispred jedne zgrade ukrašenog pročelja.

Vrata dartera se automatski otvoriše. Prvo je izašao Denil, sačekao Žiskara, a zatim je vozaču predao parče folija koje je dobio od D. Ž.-a. Vozač se u njega zagleda suženih očiju, zatim se vrata iznenada zatvoriše i on se žurno udalji bez ijedne reči.

88.

Kako se vrata nisu odmah otvorila, pošto su najavili svoj dolazak, Denil je pretpostavio da ih skeniraju. Kada su se konačno otvorila, jedna mlada žena povelala ih je oprezno u unutrašnjost zgrade. Izbegavala je da gleda u Žiskara, ali je otvoreno pokazala da je Denil i te kako zanima.

Podsekretaricu Kvintanu su zatekli iza jednog velikog stola. Nasmejala se i rekla sa izvesnom veselošću koja je izgledala pomalo nategnuto. "Dva robota, bez pratnje ljudskih bića. Da li sam bezbedna?"

"Potpuno, gospođo Kvintana", odgovori ozbiljno Denil. "Nama je neobično kada vidimo neko ljudsko biće bez pratnje robota."

"Uveravam vas", reče Kvintana, "da i ja imam svoje robote.

Nazivam ih pomoćnicima i jedna od njih vas je i dopratila dovde. Zadivljena sam što se nije onesvestila kada je ugledala Žiskara. Mislim da je i to moglo da se desi da nije bila upozorena i da vi niste tako zanimljive spoljašnosti, Denile. Ali pustimo sad to. Kapetan Bejli je bio tako uporan u svojoj želji da vas primim, a kako mi ide u prilog da održim dobre odnose sa jednim važnim svetom Naseljivača, pristala sam na ovaj razgovor. Međutim, dan mi je ionako pretrpan i biću vam zahvalna ako brzo ovo obavimo. Šta mogu učiniti za vas?"

"Gospođo Kvintana...", poče Denil.

"Samo čas. Možete li da sednete? Sinoć sam vas, znate, videla kako sedite."

"Možemo da sedimo, ali isto nam je tako udobno i da stojimo. Svejedno nam je."

"Ali meni nije. Meni ne bi bilo prijatno da stojim... a ako ostanem da sedim ukočiće mi se vrat gledajući vas odozdo. Molim vas, donesite stolice i sedite. Hvala. A sada, Denile, o čemu je reč?"

"Gospođo Kvintana", poče Denil, "pretpostavljam da se sećate ispaljenog hica iz blastera prema balkonu sinoć posle gozbe."

"Svakako. Štaviše, poznato mi je da je taj blaster bio u rukama jednog humanoidnog robota, iako to službeno ne priznajemo. Pa ipak, evo me ovde bez ikakve zaštite, a nasuprto meni sa druge strane stola sede dva robota. A jedan od vas je takođe humanoidni robot."

"Ja nemam blaster, gospođo", odvrati Denil sa smeškom.

"Nadam se. Taj drugi humanoidni robot uopšte nije ličio na tebe, Denile. Za tebe bi se moglo reći da si umetničko delo, da li si svestan toga.?"

"Ja sam složeno programiran, gospođo."

"Mislim na tvoj izgled. Ali šta je s tim incidentom?"

"Gospođo, taj robot ima bazu negde na Zemlji i ja moram saznati gde se ona nalazi. Došao sam sa Aurore kako bih je pronašao i sprečio slične incidente koji bi mogli narušiti mir među našim svetovima. Imam razloga da verujem..."

"Vi ste došli? Ne kapetan? Ne gospođa Gladija?"

"Mi, gospođo", reče Denil. "Žiskar i ja. Ne mogu vam sada ispričati celu priču o tome kako je došlo do toga da smo na sebe

preuzeli taj zadatak, a takođe vam ne mogu otkriti ime ljudskog bića prema čijim uputstvima radimo."

"Oh! Međunarodna špijunaža! Zadivljujuće. Kakava šteta što vam ne mogu pomoći, ali ja ne znam odakle je taj robot došao. Nemam pojma gde bi mogla da mu se nalazi baza. Čak ne znam ni zašto ste se meni obratili za takvo jedno obaveštenje. Da sam na vašem mestu, Denile, otišla bih u odeljenje obezbeđenja." Ona se nalakti na sto kako bi im bila bliža. "Da li vam je to na licu prava koža, Denile? Ako nije, onda je imitacija izvanredna." Ona ispruži šaku prema njemu i nežno je spusti na njegov obraz. "Čak je i dodir onakav kakav bi trebalo da bude."

"Pa ipak, gospođo, to nije prava koža. Ako se poseče, ne može sama od sebe da zaraste. S druge, pak, strane, poderotina se lako može zavariati, pa čak se i ceo komad može zameniti."

"Uh", reče Kvintana, frknuvši kroz nos. "Ali naš posao je okončan, jer ja ne mogu da vam pomognem kada je u pitanju taj robot sa blasterom. Ništa ne znam."

Denil reče: "Gospođo, dozvolite da vam izložim još nešto. Taj robot pripada možda grupi koju zanima onaj rani proces dobijanja energije koji ste sinoć opisali... fisija. Ako pretpostavimo da je to tačno, da postoje oni koje zanima fisija, kao i uran i torijum koji se nalazi u kori, gde bi im bilo zgodno da smeste bazu?"

"Možda u neki stari rudnik urana? Čak ni ne znam gde se oni nalaze. Morate shvatiti, Denile, da Zemlja oseća gotovo sujevernu odbojnost prema svemu što je nuklearno... a naročito prema fisiji. U našim popularnim radovima o energiji nećete gotovo ništa naći o fisiji, a u tehničkim proizvodima za stručnjake samo gole činjenice. Čak i ja malo znam, ali ja sam administrator, a ne naučnik."

Denil reče: "Samo još jedna sitnica, gospođo. Pitali smo tog nesuđenog ubicu gde mu je smeštena baza i bili smo krajnje uporni u svom nastojanju da to saznamo. Bio je programiran da se u takvom slučaju zauvek dezaktivira i dopusti da dođe do potpunog blokiranja njegovih moždanih kola... što je on i učinio. Međutim, pre no što je tako postupio, u nedoumici da li da odgovori ili da se isključi, tri puta je otvorio usta kao da je želeo da... možda... izgovori tri sloga, ili tri reči, ili tri grupe reči, ili bilo koju kombinaciju

pomenutog. Treći slog, reč, ili puki zvuk glasio je 'milje'. Da li vam to išta znači, to jest da li biste to mogli da povežete sa bilo čim što je u vezi sa fisijom?"

Kvintana lagano zatrese glavom. "Ne, mislim da ne mogu. To svakako nije reč koju ćete naći u rečniku standardnog galaktičkog jezika. Žao mi je, Denile. Drago mi je što smo se ponovo sreli, ali sto mi je zatrpan sitnicama kojima se moram pozabaviti. Moraćete me izviniti."

Denil nastavi kao da nije čuo: "Rečeno mi je, gospođo, da to 'milje' može da predstavlja drevni izraz koji se odnosi na neku staru jedinicu dužine, neku koja je verovatno duža od jednog kilometra."

"To mi se čini potpuno nevažno", reče Kvintana. "Čak i da je tačno. Šta bi jedan robot sa Aurore mogao znati o drevnim izrazima i drevnim..." Ona iznenada začuta. Oči joj se raširiše, a lice poblede.

Ona izusti: "Da li je moguće?"

"Šta to, gospođo?"

"Postoji jedno mesto", reče Kvintana, napola izgubljena u mislima, "koje svi izbegavaju... kako Zemljani tako i roboti sa zemlje. Kada bih želela da dramtizujem stvari, rekla bih da je to mesto zlog znamenja. Toliko je na zlom glasu da se ljudi trude da ga izbrišu iz svesti. Nema ga čak ni na kartama. Ono predstavlja kvintesenciju svega onoga što je fisija. Sećam se da sam na to mesto nabasala u jednom veoma starom priručnom filmu u ranim danima mog službovanja. Tada se o njemu neprestano govorilo kao o mestu na kome se odigrao izvestan 'incident' koji je zauvek umove ljudi okrenuo protiv fisije kao izvora za dobijanje energije. To mesto se zove 'Ostrvo tri milje'."

Denil reče: "Znači, to je neko izolovano mesto, potpuno izdvojeno i zaštićeno od mogućih upada; to je mesto na koje bi nabasao svako ko bi proučavao drevni priručni materijal o fisiji i smesta bi shvatio da je ono savršeno za bazu koja treba da ostane u potpunoj tajnosti; a naziv mesta se uz to još sastoji od tri reči, od kojih je treća 'milje'. Gospođo, to mora da je to mesto. Da li biste mogli da nam kažete kako tamo da stignemo i da li biste bili ljubazni da nam isposlujete dozvolu da napustimo Grad, kao i da nas neko prebaci na Ostrvo tri milje ili u njegovu neposrednu okolinu?"

Kvintana se nasmeši. Izgledala je mlađa kada se smešila. "Jasno, ako je u pitanju jedan zanimljiv slučaj međuzvezdane špijunaže, ne smete gubiti vreme, zar ne?"

"Ne, stvarno ne smemo, gospođo."

"Onda, znači, u delokrug mojih dužnosti treba da potpadne i razgledanje Ostrva tri milje. Zašto vas ne bih povelala vazдушnim kolima? Umem da upravljam vazдушnim kolima."

"Gospođo, vaš posao..."

"Niko ga neće dirnuti. Biće tu i kada se vratim."

"Ali vi ćete napustiti Grad..."

"Pa šta? Ovo nisu stara vremena. Istina je da u lošim starim vremenima dominacije Svemiraca Zemljani nikada nisu napuštali svoje gradove, ali mi već skoro dvadeset dekada napuštamo planetu i naseljavamo Galaksiju. Ima još onih manje obrazovanih koji su zadržali taj stari provincijski stav, ali većina nas postala je dosta pokretna. Pretpostavljam da smo svesni osećanja da se svakog časa možemo priključiti nekoj naseljivačkoj grupi. Ja lično ne nameravam da to učinim, ali često se vozim vlastitim vazдушnim kolima, a pre pet godina letela sam čak do Čikaga i nazad. Ostanite ovde. Izvršiću neophodne pripreme."

I ona se udlaji nalik na kovitlac.

Denil je gledao za njom, a zatim promrmlja: "Prijatelju Žiskare, to mi baš ne liči na nju. Da li si nešto učinio?"

Žiskar odgovori: "Nešto malo. Učinilo mi se da je mladu ženu privukao tvoj izgled kada smo ušli. Bio sam ubeđen da je taj isti činilac postojao i sinoć u umu gospođe Kvintane za vreme gozbe, iako sam bio suviše daleko od nje i u prostoriji je bilo još mnogo ljudi tako da nisam mogao biti siguran. Međutim, čim smo započeli razgovor sa njom, uverio sam se da ta privlačnost odista i postoji. Malo pomalo, ja sam je pojačao i svaki put kada je nagovestila da je razgovor okončan bila je sve neodlučnija... i nijednom se ozbiljnije nije pobunila što si ga nastavio. Konačno je predložila vožnju vazдушnim kolima, jer verujem da je došla do one tačke kada ne bi mogla da podnese da propusti priliku da još malo ostane s tobom."

"To bi moglo da mi oteža stvari", reče zamišljeno Denil.

"Razlog je dobar", odgovori Žiskar. "Razmišljaj o tome u okviru

nultog zakona." Dok je to govorio, delovao je kao da će se nasmešiti... ako je njegovo lice uopšte bilo sposobno za tako nešto.

89.

Kvintana je s olakšanjem odahnula kada je spustila vazдушna kola na jednu betonsku ploču pogodnu za tu svrhu. Smesta su im se približila dva robota da izvrše obaveznu proveru vozila i da ga ponovo napune energijom ako se ukaže prilika za to.

Ona pogleda na desnu stranu, nagnuvši se preko Denila dok je to činila. "Nalazi se u onom pravcu, nekoliko milja uz reku Suskehanu. Baš je danas toplo." Ona se uspravi, pomalo nevoljno, i nasmeši se Denilu. "To je ono najgore u vezi sa napuštanjem Grada. Ovde napolju ne postoji kontrola životne sredine. Zamislite, dozvoljena je ovakva toplota. Zar vama nije vrućina, Denile?"

"Imam unutrašnji termostat, gospođo, koji dobro radi."

"Divno. Volela bih da ga i ja imam. U ovoj oblasti, Denile, nema puteva. Nema ni robota koji bi vas vodili, jer oni nikada ovamo ne zalaze. A ja ne znam gde bi se u ovoj nepreglednosti moglo nalaziti mesto koje vas zanima. Mogli bismo pročešljati celu oblast, a da ne naiđemo na tu bazu, pa makar prošli na pet stotina metara od nje."

"Ne, 'mi', gospođo. Potpuno je nepotrebno da vi ostanete ovde. Ono što sledi moglo bi biti opasno, te kako nemate uređaj za klimatizaciju, to bi za vas mogao biti fizički neizdrživ zadatak, čak i da nije opasan. Da li biste mogli da nas pričekate, gospođo? To bi mi mnogo značilo."

"Čekaću."

"Možda nas neće biti nekoliko časova."

"Imam ovde razne pogodnosti, a nije daleko ni gradić Harisburg."

"U tom slučaju, gospođo, moramo krenuti."

On s lakoćom iskoči iz vazdušnih kola, a Žiskar za njim. Zatim se uputiše prema severu. Bilo je skoro podne, a sjajno letnje sunce odbijalo se od uglačanih delova Žiskarovog tela.

Denil reče: "Ako uhvatiš bilo kakav znak mentalne aktivnosti, to će značiti da smo našli one za kojima tragamo. Kilometrima unaokolo ne bi trebalo da se nalazi iko drugi."

"Da li si siguran da ih možemo zaustaviti, prijatelju Denile, ako ih

sretnemo?"

"Nisam, prijatelju Žiskare, uopšte nisam siguran... ali moramo."

90.

Levular Mandamus zagunđa i podiže pogled prema Amadiro, osmehnuvši se stisnutim usnama na mršavom licu.

"Zadivljujuće", reče on. "I krajnje zadovoljavajuće."

Amadiro obrisa obrvu i obraze peškirom, te reče: "Šta to znači?"

"To znači da je svaka relejna stanica u radnom stanju."

"Znači, možete početi sa pojačavanjem?"

"Čim izračunam odgovarajući stepen koncentracije 'W' čestica."

"A koliko će vam vremena za to biti potrebno?"

"Petnaest minuta. Možda trideset."

Amadiro ga je promatrao dok je radio, a na licu mu se pojavljivao sve okrutniji izraz. Konačno, Mandamus reče: "U redu. Imam ga. Iznosi 2,72 prema arbitrarnoj skali koju sam napravio. To znači da će gornja granica ravnoteže biti dostignuta za petnaest dekada, a posle toga stanje će ostati istovetno bez ikakvih važnih promena milionima godina. A taj nivo će jemčiti da će na Zemlji opstati, u najboljem slučaju, nekoliko razbacanih grupa u oblastima koje su donekle pošteđene zračenja. Treba samo da sačekamo - i za petnaest dekada jedna potpuno dezorganizovana grupa naseljivačkih svetova postaće naš lak plen."

"Ja neću poživeti još petnaest dekada", reče lagano Amadiro.

"Žalim slučaj, gospodine", reče suvo Mandamus, "ali mi sada govorimo o Aurori i svetovima Svemiraca. Drugi će nastaviti vaš posao."

"Vi, na primer?"

"Obećali ste mi da ću doći na čelo Instituta, a kao što vidite, ja sam to i zaslužio. Sa takvim političkim zaleđem razumno je nadati se da ću jednog dana postati predsedavajući i nastaviću sa politikom koja će se zalagati za konačno rasulo do tada već anarhičnih svetova Naseljivača."

"Dosta ste samouvereni. Šta ako pustite 'W' čestice da poteku, a onda ih neko drugi ukloni tokom narednih petnaest dekada?"

"To je nemoguće, gospodine. Kada se uređaj jednom uključi,

zamrznuće ga u tom položaju jedno unutrašnje atomsko dejstvo. Posle toga, proces je nepovratan... bez obzira na to šta se ovde dogodilo. Celo ovo mesto može ispariti, a kora će i pored toga nastaviti lagano da gori. Pretpostavljam da bi bilo moguće izgraditi neki potpuno novi sistem, ako na Zemlji ili među Naseljivačima postoji iko ko bi bio u stanju da krene mojim tragom, ali čak i da dođe do toga to bi samo još pojačalo stopu radioaktivnosti, ali nikako je ne bi umanjilo. Za to će se pobrinuti drugi zakon termodinamike."

Amadiro reče: "Mandamuse, vi kažete da ste zaslužili da dođete na čelo. Međutim, mislim da o tome ja odlučujem."

Mandamus ukočeno primeti: "Ne odlučujete, gospodine. Uz svo uvažavanje, ali pojedinosti ovog procesa poznate su meni, a ne i vama. Te pojedinosti su šifrovane i pohranjene na mestu koje nećete pronaći, a čak i da ga pronađete, čuvaju ga roboti koji će ga pre uništiti nego dozvoliti da padne vama u šake. Vi iz ovoga ne možete izvući nikakvu korist. Ja mogu."

Amadiro reče: "Pa ipak, uz moju saglasnost biste brže postigli ono što želite. Ako od mene iznudite to rukovodeće mesto, bez obzira na sredstva, ostali članovi veća će tokom svih dekada koje provedete na tom mestu biti protiv vas i ometaće vas. Da li samo želite titulu ili priliku da iskusite i sve ono što ide uz titulu?"

Mandamus odgovori: "Je li sad čas za razgovor o politici? Pre samo jedan sat bili ste nestrpljivi zbog činjenice da ću se zadržati petnaestak minuta za kompjuterom."

"Ah, ali mi sada razgovaramo o podešavanju zraka 'W' čestica. Vi želite da ga podesite na 2,72... Da li sam dobro upamtio?... A ja se, pak, pitam da li je to u redu. Koji je najveći opseg koji ovde dolazi u obzir?"

"Opseg ide od nula do dvanaest, ali 2,72 je vrednost koja se traži. Plus minus 0,05... ako vas zanimaju pojedinsoti. To je vrednost koja će, prema primljenim izveštajma sa svih četrnaest releja, dozvoliti da prođe petnaest dekada do uspostavljanja ravnoteže."

"Ja, ipak, smatram da je ona prava cifra dvanaest."

Mandamus se užasnuto upilji u onog durog. "Dvanaest? Da li ste vi svesni šta to znači?"

"Da. To znači da će zbog suviše velike radioaktivnosti život na

Zemlji postati nemoguć za jednu do jednu i po dekadu i da ćemo pobiti nekoliko milijardi Zemljana tokom tog procesa."

"I bez sumnje izazvati rat sa razbesnelom federacijom Naseljivača. Šta će vam taj holokost?"

"Ponavljam vam. Ne očekujem da ću poživeti narednih petnaest dekada, a želim da doživim uništenje Zemlje."

"Ali u krajnjoj liniji vi ćete osakatiti i Auroru. Sigurno se šalite."

"Ne šalim se. Moram nadoknaditi dvadeset dekada poraza i poniženja."

"Za te dekade su vam krivi Han Fastolf i Žiskar... a ne Zemlja."

"Ne, za njih mi je kriv Zemljanin, Elija Bejli."

"Koji je mrtav već više od šesnaest dekada. U čemu se sastoji vrednost osвете nad čovekom koji je već odavno mrtav?"

"Ne želim da se raspravljam oko toga. Predložiću vam nešto. Titulu upravnika, smesta. Čim se vratimo na Auroru, podneću ostavku i vas predložiti na moje mesto."

"Ne. Ne želim da postanem upravnik pod tim uslovima. Smrt milijardama!"

"Milijardama Zemljana. To znači da ne mogu imati u vas poverenja da ćete kako treba podesiti kontrole. Pokažite mi... meni... kako da podesim kontrolni uređaj i ja ću preuzeti odgovornost. I u tom slučaju ću podneti ostavku kada se vratimo i predložiti vas za naslednika."

"Ne. I tada bi to predstavljalo smrt za milijarde, a ko zna i za koliko miliona Svemiraca. Dr Amadiro, molim vas shvatite da ja to ni po koju cenu neću učiniti, a da vi to ne možete obaviti bez mene. Startni mehanizam je pod šifrom nanet u otisak mog levog palca."

"Ponovo zahtevam od vas."

"Vi niste čitavi, ako to ponovo zahtevate uprkos svemu što sam rekao."

"To vi mislite, Mandamuse. Još sam toliko čitav, te nisam zaboravio da udaljim sve lokalne robote ovim ili onim poslom. Ostali smo samo nas dvojica."

Mandamus izvi jedan ugao gornje usne, frknuvši. "A čime mislite da me zaplašite? Nameravate li da me ubijete sada kada nema nijednog robota koji bi vas u tome sprečio?"

"Da, upravo to nameravam, Mandamuse, ako bude prinuđen." Amadiro iz bočnog džepa izvadi jedan malokalibarni blaster. "Na Zemlji ih je teško nabaviti, ali ne i nemoguće... ako ponudiš pravu cenu. A ja znam i kako se upotrebljava. Molim vas, verujte mi kada kažem da sam potpuno spreman da vam ovog trenutka raznesem lobanju... ako ne položite palac na kontakt, a meni dozvolite da brojčanik podesim na dvanaest."

"Nećete se usuditi. Ako umrem, kako ćete bez mene podesiti brojčanik?"

"Ne budite takva budala. Ako vam raznesem lobanju, vaš levi palac ostaće netaknut. Čak će izvesno vreme zadržati temperaturu krvi. Upotrebiću taj palac, a zatim podesiti brojčanik kao da okrećem slavinu. Više bih voleo da ostanete živi, jer bi vašu smrt možda bilo teško objasniti na Aurori, ali ne toliko teško da to ne bih mogao učiniti. Stoga vam dajem tridset sekundi da se odlučite. Još sam voljan da vam prepustim upravu ako sada odlučite da saradujete. Ako pak odbijete, sve će ipak biti onako kako ja želim, a vi ćete biti mrtvi. Počinjemo. Jedan... dva... tri..."

Mandamus je užasnut zurio u Amadira koji je nastavljao da odbrojava i da ga gleda preko uperenog blastera, neumoljivim i bezizražajnim pogledom.

A onda Mandamus zasikta: "Sklonite blaster, Amadiro, ili ćemo obojica biti onesposobljeni uz izgovor da moramo biti zaštićeni od nanošenja zla."

Upozorenje je stiglo prekasno. Brže nego što je oko moglo da prati, jedna ruka se ispruži i ščepa Amadira za zglavak, parališući ga svojim stiskom, i blastera nestade.

Denil reče: "Izvinjavam se što sam morao da vam nanese bol, dr Amadiro, ali ne mogu vam dozvoliti da držite blaster uperen u drugo ljudsko biće."

91.

Amadiro ništa ne reče.

Mandamus hladno primeti: "Vas dvojica robota ste, koliko vidim, ovde bez gospodara. Tako sam sada ja vaš gospodar, te vam naređujem da se udaljite i da se ovamo ne vraćate. Pošto, kao što i

sami vidite, u ovom trenutku nijednom ljudskom biću ne pretili nikakva opasnost, ništa vas ne ometa da izvršite ovo naređena. Smesta se udaljite."

Denil reče: "Uz dužno poštovanje, gospodine, nema potrebe da od vas krijemo naše identitete ili sposobnosti, pošto su vam oni već poznati. Moj saputnik, R. Žiskar Reventlov, poseduje sposobnost da detektuje osećanja. Prijatelju Žiskare."

Žiskar reče: "Dok smo se približavali, pošto sam još izdaleka otkrio vaše prisustvo, primetio sam, dr Amadiro, da u vašem umu preovladava bes nad drugim osećanjima. U vašem, pak, dr Mandamuse, uočio sam krajnji strah."

"Bes, ako ga je bilo", počeo Mandamus, "predstavljao je reakciju dr Amadira na približavanje dva nepoznata robota, naročito onog koji je u stanju da se petlja u ljudske umove i koji je već gadno... ako ne i za stalno... ošteti um gospođe Vasilije. Moj strah, ako ga je bilo, takođe je bio rezultat vašeg približavanja. Sada smo u stanju da vladamo svojim osećanjima i više nema razloga da se mešate. Ponovo vam naređujemo da se za stalno povučete."

Denil se ponovo javi: "Izvinite, dr Mandamuse, ali samo želim da se uverim da bezbedno možemo da izvršimo vaše naređena. Zar se u ruci dr Amadira nije nalazio blaster kada smo se pojavili... i zar nije bio uperen u vas?"

Mandamus odvrati: "Objašnjavao mi je kako radi i upravo se spremao da ga odloži kada ste mu ga vi oduzeli."

"Da mu ga onda vratim, pre nego što se udaljim, gospodine?"

"Ne", odgovori Mandamus ni ne trepnuvši, "jer tada biste imali izgovor da ostanete ovde kako biste nas... zaštitili. Ponesite ga sa sobom kada krenete, te tako nećete imati razloga da se vratite."

Denil reče: "Imamo razloga da smatramo da se vas dvojica nalazite u oblasti u koju je zabranjen pristup ljudskim bićima..."

"To je običaj, a ne zakon, koji, u svakom slučaju, ne važi za nas, pošto mi nismo Zemljani. Ako tako gledate na stvari, onda je ovamo zabranjen pristup i robotima."

"Nas je ovamo, dr Mandamuse, doveo jedan visoki funkcioner iz zemaljske vlade. Imamo razloga da smatramo kako se vi ovde nalazite da biste povećavali nivo radioaktivnosti u Zemljinoj kori i da

nanesete tešku i nepopravljivu štetu ovoj planeti."

"Ma kakvi...", poče Mandamus.

Amadiro zausti nešto da kaže po prvi put: "Kojim pravom si nas ti, robote, podvrgao unakrsnom ispitivanju? Mi smo ljudska bića koja su vam izdala naređenje. Smesta ga izvršite!"

Denil zadrhta od njegovog autoritativnog glasa, a Žiskar se napola okrenu.

Ali Denil reče: "Izvinite, dr Amadiro. Ja vas nisam podvrgao unakrsnom ispitivanju. Ja samo želim da se uverim da bez ikakve opasnosti po vas mogu izvršiti naređenje koje ste mi izdali. Imamo razloga da smatramo..."

"Ne moraš da ponavljaš", reče Mandamus. A zatim postrance dodade: "Dr Amadiro, molim vas da mi dozvolite da odgovorim." Potom se ponovo obrati Denilu: "Denile, mi smo ovde u jednoj antropološkoj misiji. Naš cilj da otkrijemo poreklo različitih ljudskih običaja koji su uticali na ponašanje Svemiraca. To se može naći ovde na Zemlji, te stoga ovde i tražimo."

"Imate li za to dozvolu Zemlje?"

"Pre sedam godina konsultovao sam se sa odgovarajućim funkcionerima na Zemlji i od njih sam dobio odobrenje."

Denil upita tihim glasom: "Šta ti kažeš, prijatelju Žiskare?"

Žiskar odvrati: "Stanje uma dr Mandamusa nagoveštava da ono što govori nije u skladu sa ovdašnjom situacijom."

"Znači, on laže?" odlučno primeti Denil.

"Mislina da laže", odgovori Žiskar.

Mandamus primeti, i dalje sasvim miran: "Možda tako stvarno misliš, ali mišljenje nije isto što i sigurnost u nešto. Ti ne možeš prenebegnuti jedno naređenje na osnovu pukog mišljenja. Ja to znam, a i ti to znaš."

Žiskar reče: "Ali u umu dr Amadira jedino su emocionalne sile te koje predstavljaju prepreku besu, a i one su jedva dorasle zadatku koji se od njih očekuje da obave. Lako je moguće razrezati te sile, da tako kažem, i dozvoliti besu da pokulja napolje."

Amadiro povika: "Zašto se suprotstavljate tim stvarima, Mandamuse!"

Mandamus uzviknu: "Ni reči, Amadiro! Radite u njihovu korist!"

Amadiro nije obratio pažnju na to. "To je besmisleno i beskorisno." On besno otrese Mandamusovu ruku koja je pokušala da ga zadrži. "Njima je poznata istina, ali šta s tim?... Roboti, mi smo Svemirci. Štaviše, mi smo Aurorani, potičemo sa sveta na kome ste projektovani. Osim toga, mi smo visoki funkcioneri na Aurori i vi morate da protumačite frazu 'ljudska bića' prema trima zakonima robotike, u značenju Aurorana.

Ako nas sada ne poslušate, vi nam nanosite bol i poniženje, te ćete stoga narušiti i prvi i drugi zakon. Tačno je da su naše ovdašnje akcije vezane za uništenje Zemljana, ali to uopšte nije važno. Isto tako biste mogli da odbijete da nas poslušate zato što se hranimo mesom životinja koje smo prethodno ubili. Sada kada sam vam to objasnio, udaljite se!"

Ali poslednje reči mu se izmetnuše u kreštanje. Amadiro iskolači oči i sruši se na tle.

Mandamus se, uz jedan neartikulisani krik, nagnu nad njim.

Žiskar reče: "Dr Mandamuse, dr Amadiro nije mrtav. On je u ovom trenutku u komi iz koje se može povratiti svakoga časa. Međutim, zaboraviće sve što je u vezi sa ovim sadašnjim projektom i neće nikada biti u stanju da razume bilo šta što se na njega odnosi... ako biste vi, na primer, pokušali da mu nešto objasnite. Dok sam ovo radio... a što ne bih mogao da učinim da sam nije priznao da namerava da uništi veliki broj Zemljana... možda sam trajno ošteti ostale delove njegovog sećanja kao i procese razmišljanja. Žao mi je, ali to nisam mogao da izbegnem."

Denil se ponovo oglasi: "Vidite, dr Mandamuse, pre izvesnog vremena na Solariji smo sreli robote koji su pod ljudskim bićima usko podrazumevali samo Solarijance. Shvatili smo da ako su različiti roboti uslovljeni različitim definicijama bez obzira na šta se one odnosile, onda jedino može doći do neizmernog uništavanja. Beskorisno je pokušati naterati nas da definišemo ljudska bića samo kao Aurorane. Mi definišemo ljudska bića kao sve članove vrste homo sapiensa, što uključuje i Zemljane i Naseljivače, i osećamo da sprečavanje nanošenja štete grupama ljudskih bića i čovečanstvu u celini ima prednost nad sprečavanjem nanošenja štete bilo kom određenom pojedincu."

Mandamus kao bez daha reče: "To ne stoji u prvom zakonu."

"Ja to zovem nultim zakonom i on ima prvenstvo."

"Ti nisi programiran na taj način."

"Tako sam ja sam sebe programirao. I pošto sam od trenutka kada smo stigli ovamo znao da vaše prisustvo podrazumeva nanošenje štete čovečanstvu, vi mi ne možete narediti da se udaljim i ne možete me sprečiti da vas ne povredim. Nulti zakon ima prvenstvo i ja moram spasiti Zemlju. Stoga od vas tražim da mi se pridružite... svojevolejno... i da zajedno uništimo uređaje koji se ovde nalaze. U protivnom, biću primoran da vam zapretim nanošenjem povreda, kao što je to učinio i dr Amadiro, mada ja neću upotrebiti blaster."

Ali Mandamus reče: "Sačekaj! Sačekaj! Slušaj me. Dozvoli da objasnim. To što ste dr Amadiru ispraznili um je dobro. On je želeo da uništi Zemlju, ali ja to nisam hteo. Zato je uperio blaster u mene."

Denil primeti: "Međutim, vi ste bili taj koji je začeo celu stvar, vi ste projektovani i izradili ove uređaje. Zašto bi inače dr Amadiro pokušao da vas natera da nešto učinite. On bi to učinio sam i od vas ne bi zahtevao da mu pomognete. Nisam li u pravu?"

"Da, u pravu si. Žiskar može da ispita moja osećanja i utvrditi da li lažem. Ja sam izradio ove uređaje i bio sam spreman da ih upotrebim, ali ne onako kako je to dr Amadiro želeo. Govorim li istinu?"

Denil pogleda u Žiskara koji reče: "Koliko ja mogu da prosudim, on govori istinu."

"Razume se da govorim", ponovi Mandamus. "Ja želim da izazovem veoma postepeno ubrzavanje prirodne radioaktivnosti u Zemljinoj kori. Proteći će sto pedeset godina tokom kojih će Zemljani moći da se presele na druge svetove. Time će se povećati broj stanovnika na postojećim svetovima Naseljivača kao i naseljavanje dodatnih svetova i to u velikom broju. Tako će biti uklonjena Zemlja kao veliki anomalijski svet koji stalno pretil Svemircima i obezvređuje Naseljivače. Ukloniću središte mističnog žara koje sputava Naseljivače. Govorim li istinu?"

Žiskar ponovo reče: "Koliko ja mogu da prosudim, on govori istinu."

"Moj bi plan, ako uspe, očuvao mir i od Galaksije napravio dom i za Svemirce i za Naseljivače. Zato sam, kada sam projektovao ovaj uređaj..."

On pokaza prema njemu, položi palac na kontakt, a tada, bacivši se prema kontroli opsega povika: "Zaledi se!"

Denil krenu ka njemu i zustavi se, sleđen, sa podignutom desnom rukom. Žiskar se nije ni pokrenuo.

Mandamus se okrenu, dahćući: "Podešeno je na 2,72. Gotovo je. Ne može se zaustaviti. Sada će se sve odigrati upravo onako kako sam predvideo. Takođe ne možete svedočiti protiv mene, jer biste zapodenuli rat, a vaš nulti zakon to zabranjuje."

On spusti pogled na ispruženo Amadirovo telo i reče, sa hladnim, zadovoljnim pogledom: "Budalo! Nikada nećeš saznati kako je to trebalo izvesti."

SAM

92.

Mandamus reče: "Sada mi više ne možete nauditi, roboti, jer bilo šta da mi uradite nećete uspeti time da izmenite sudbinu Zemlje."

"Pa ipak", reče Žiskar drhtavim glasom, "ne smete se sećati onoga što ste učinili. Svemircima ne smete objasniti šta će se dogoditi u budućnosti." On posegnu za stolicom, drhtavom šakom je povuče prema sebi i sede, dok se Mandamus skvrčio i skliznuo na tle u prijatnom snu.

"Na kraju sam", poče Denil u blagom očajanju, dok je promatrao dva nepokretna tela na zemlji, "izneverio. Kada je trebalo da ščepam dr Mandamusa i sprečim nanošenje štete ljudima koje nisam video pred sobom, bio sam primoran da sledim njegovo naređenje i zaledim se. Nulti zakon se pokazao neefikasan."

Žiskar reče: "Ne, prijatelju Denile, nisi izneverio. Ja sam te sprečio. Dr Mandamus je želeo da pokuša da učini ono što je učinio, ali ga je sprečavao strah od toga šta ćeš ti preduzeti ako bi on to pokušao. Neutralisao sam njegov strah, a zatim sam neutralisao i tebe. Tako je dr Mandamus zapalio Zemljinu koru, da tako kažem... ali ta vatra je veoma lagana."

Denil upita: "Ali zašto, prijatelju Žiskare, zašto?"

"Zato što je govorio istinu. Rekao sam ti. On je bio ubeđen da laže. Prema prirodi likovanja u njegovom umu čvrsto sam uveren da je on osećao kako će posledice porasta radioaktivnosti uneti anarhiju i konfuziju među Zemljane i Naseljivače i da će ih Svemirci uništiti i preuzeti Galaksiju. Ali mislim da je scenario koji je nama servirao kako bi nas nadmudrio bio onaj pravi. Uklanjanjem Zemlje kao jednog velikog prenaseljenog sveta ukloniće se i mistika za koju sam već zaključio da je opasna i to će pomoći Naseljivačima. Jurnuće u Galaksiju dvostruko i trostruko većom brzinom nego do sada... i za sobom neće ostaviti Zemlju za kojom će se osvrtni, na kojoj će smeštati Boga prošlosti... i osnovaće galaktičko carstvo. Mi smo morali to da omogućimo." On zastade, a zatim nešto slabijim glasom reče: "Roboti i carstvo."

"Je li ti dobro, prijatelju Žiskare?"

"Ne mogu da stojim, ali još mogu da govorim. Vreme je da preuzmeš moj teret. Podesio sam te za umnu detekciju i kontrolu. Preostalo je još samo da saslušáš konačna kola, koja će u tebe biti utisnuta. Slušaj..."

Govorio je postojano... ali sve slabijim glasom... jezikom i simbolima koje bi Denil večno mogao da oseća. Čak i dok je Denil slušao, mogao je da oseti kako se kola pokreću, uglavljaju na odgovarajuća mesta. A kada je Žiskar završio, iznenada je osetio hladno vraćanje Mandamusovog uma kako deluje na njegov vlastiti, nepostojano dobovanje Amadirovog i tanku metalnu nit Žiskarovog.

Žiskar nastavi: "Moraš se vratiti do gospođe Kvintane i pobrinuti se da se ova dva ljudska bića vrate na Auroru. Oni više neće moći Zemlji da nanesu nikakvu štetu. Zatim se pobrini da Zemljine snage obezbeđenja pronađu i isključe humanoidne robote koje je Mandamus poslao na Zemlju.

Budi obazriv u korišćenju svojih novih moći, jer one su za tebe nepoznate i nećeš moći u početku savršeno njima da vladaš. Vremenom ćeš postajati sve bolji u tome... lagano... ako uvek budeš pažljiv, te pri svakoj njihovoj upotrebi podvrgneš i sebe samoispitivanju. Koristi i nulti zakon, ali ne zato da bi opravdao nepotrebnu štetu nanetu pojedincima. Prvi zakon je gotovo isto tako važan.

Štiti gospođu Gladiju i kapetana Bejlja... nenametljivo. Pusti ih da zajedno budu srećni i dozvoli gospođi Gladiji da nastavi u svojim nastojanjima da donese mir. I... još nešto... ako budem mogao da se setim... da... ako možeš... pronađi kuda su otišli Solarijanci. To bi moglo biti... značajno."

Žiskarov glas zamre.

Denil kleknu pored Žiskara koji je sedeo i uze njegovu nepokretnu metalnu šaku u svoju. On reče, bolnim šapatom: "Oporavi se, prijatelju Žiskare. Oporavi. Ono što si učinio bilo je u skladu sa nultim zakonom. Sačuvao si onoliko života koliko je bilo moguće. Učinio si uslugu čovečanstvu. Zašto toliko patiš kada je sve ono što si učinio dobro?"

Žiskar progovori glasom koji je bio tako iskrivljen da su se reči

jedva raspoznavale: "Zato što nisam siguran... Šta ako... je drugo stanovište... ispravno... Ako... konačno... Svemirci... trijumfuju, a zatim propadnu tako da... Galaksija... ostane... prazna... Zbogom, prijatelju... Den..."

I Žiskar ućuta da više nikada ne progovori niti da se pomeri.

Denil ustade.

Bio je sam... a trebalo je da se brine za celu jednu Galaksiju.

Sadržaj

[POTOMAK](#)

[PREDAK](#)

[KRIZA](#)

[JOŠ JEDAN POTOMAK](#)

[NAPUŠTENI SVET](#)

[POSADA](#)

[NADZORNICA](#)

[NASELJIVAČKI SVET](#)

[GOVOR](#)

[POSLE GOVORA](#)

[STARI VOĐA](#)

[PLAN I KĆERKA](#)

[TELEPATSKI ROBOT](#)

[DVOBOJ](#)

[SVETI SVET](#)

[GRAD](#)

[UBICA](#)

[NULTI ZAKON](#)

[SAM](#)